

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

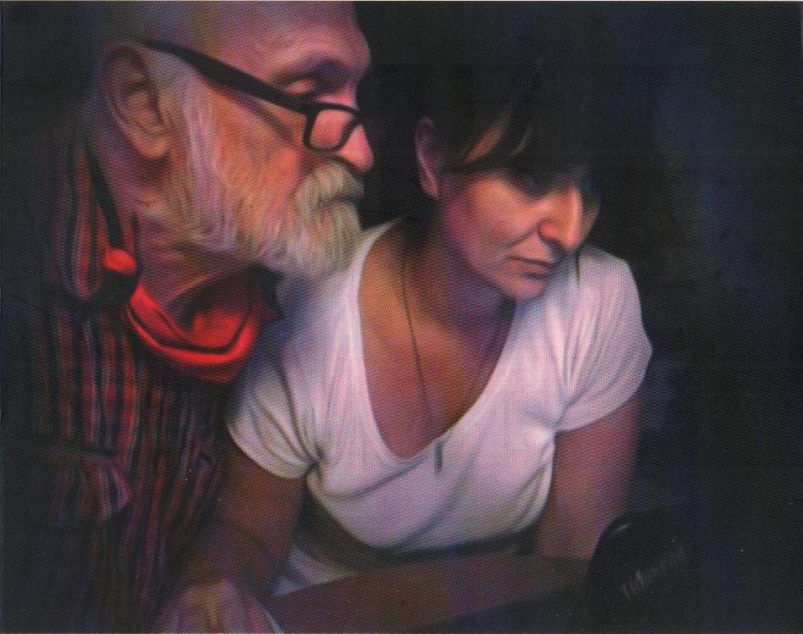
Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Gün Zileli

Kentlerde (2000-2013)

GÜN ZİLELİ 24 Ekim 1946'da Ankara'da doğdu. 1960'lı yıllarda *Yordam* ve *Soyut* dergilerinde öyküleri yayımlandı. 1968 gençlik hareketinde yer aldı. 1990 yılında İngiltere'de siyasi sığınmacı oldu. 1992 yılında anarşizmi benimsedi. 2000'li yıllarda altı kitaptan oluşan otobiyografisini yazdı. Özellikle Sovyetler Birliği'ndeki Gulag kampları hakkında çeviriler yaptı. İstanbul'da yaşıyor.

İletişim Yayınları 2628 • Anı Dizisi 82

ISBN-13: 978-975-05-2428-8

© 2018 İletişim Yayıncılık A. Ş. (1. Basım)

1. BASKI 2018, İstanbul

EDITÖR Kıvanç Koçak

DİZİ KAPAK TASARIMI Utku Lomlu

KAPAK Suat Aysu

KAPAK FOTOĞRAFI Işıl Kandolu (Gün ve Ceren)

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ ve **DİZİN** Oben Üçke

BASKI Sena Ofset • SERTİFİKA NO. 12064

Litros Yolu, 2. Matbaacılar Sitesi, B Blok, 6. Kat, No: 4NB 7-9-11

Topkapı, 34010, İstanbul, Tel: 212.613 38 46

CİLT Güven Mücellit • SERTİFİKA NO. 11935

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,

Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları • SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://fantey.org>

GÜN ZİLELİ

Kentlerde

(2000-2013)

“Anılarınızı bitirmedığınız de bir gerçek!”

Robert bir an duraksadı: “Bu özel bir durum ama.”

“Neden özel olsun?”

“Bu anılarda bana karşı kullanılabilecek o kadar çok koz veriyorum ki!”

“Bir kitabın değerini ortaya koyan da budur zaten,” diye heyecanla atıldım. “Kendini yüreklice ortaya koyabilen insana öyle ender rastlanıyor ki! Böyle bir atılımın sonunda kuşkusuz kazançlı çıkar insan.”

“Evet, ölümünden sonra.” Omuz silkti. “Yeniden siyasi yaşama atıldım ve bir sürü düşmanım oldu: Bu anıların basıldığı gün duyacakları heyecanı düşünebiliyor musun?”

– SIMONE DE BEAUVOIR, *Mandarinler*,
çev. İlkay Kurdak, Imge, 2009, s. 48

Yarılma (1954-1972) 10 Nisan 1999 - 4 Ağustos 2000

Havariler (1972-1983) 4 Eylül 2000 - 20 Eylül 2001

Sapak (1983-1992) 14 Nisan 2002 - 16 Ekim 2002

Ev (1946-1954) 20 Ekim 2003 - 7 Şubat 2004

Sığınmacılar (1990-2000) 30 Ocak 2009 - 16 Ağustos 2010

Kentlerde (2000-2013) 16 Aralık 2016 - 3 Ocak 2018

*Bu kitabın yazılış ve yayınlanış sürecinde,
yanı başımda gözlerini yumarak geldikleri evrene
geri dönen kediler Soprano (Spinster), Kekik (Kör-Topal),
Sahra, Masume (Rütbesiz Asker Nemeçek)
ve Paspas ile köpekler Asil (Çeto), Dağlı, Falçata
ve yavru serçe Damat'a...*

*Belki hepimiz için öyledir
ama dünya onlar için kısacık bir rüyaydı...*

“Bir başka ÷lkeye, bir başka denize giderim”, dedin
“bundan daha iyi bir başka şehir bulunur elbet.
Her çabam kaderin olumsuz bir yargısıyla karşı karşıya;
–bir ceset gibi– göm÷lü kalbim.
Aklım daha ne kadar kalacak bu çorak ÷lkede?
Yüzümü nereye çevirsem, nereye baksam,
kara yıkıntılarını görüyorum ömrümün,
boşuna bunca yıl tükettiğim bu ÷lkede.”

Yeni bir ÷lke bulamazsın, başka bir deniz bulamazsın.
Bu şehir arkandan gelecektir.
Sen gene aynı sokaklarda dolaşacaksın,
aynı mahallede kocayacaksın;
aynı evlerde kır düşecek saçlarına.
Dönüp dolaşıp bu şehre geleceksin sonunda.
Başka bir şey umma–
Ömrünü nasıl tükettiysen burada, bu köşecikte,
öyle tükettin demektir bütün yeryüzünü de.

– KONSTANTINOS KAVAFİS, Şehir, çev. Cevat Çapan

YAZARIN NOTU

Metinde, daha önceki otobiyografik kitaplarıma yapılan atıfların kimlerinde çok yer tutacak sayfa numaralarının hepsi değil, sadece ilk ve son sayfa numaraları verilmiştir.

Metinde, adları verilen ve alıntı yapılan makalelerimin hepsi *Aşk ve Devrim* Sitesi'nde (www.gunzileli.com) bulunmaktadır.

İÇİNDEKİLER

I 2000-2002 Pervane	13
II 2002-2006 Filhakika	79
III 2006-2007 Çekirgeler	157
IV 2007-2008 Hrant	201
V 2008-2009 Ceren	253
VI 2009-2010 Dönüş	309
VII 2010-2013 Gezi	373
Dizin	507

I.

2000-2002

Pervane

“İnsan bir yerden uğurlanmalı, insan bir yerde karşılanmalı. Bir paketin bile göndereni ve karşılayanı olduğu halde, insanın bu yalnızlığı...”

– Hasan Sever, *Su Duydum*, Ayrıntı, 2017, s. 33

Böylece yazmaya başladım. Tarih 10 Nisan 1999'u gösteriyordu. *Yarılma* ile başlayıp *Havariler*, *Sapak* ve *Ev'le* ve şu anda da *Sığınmacılar*'la devam eden ve 54 yılı (1946-2000) kapsayan otobiyografi yazma serüvenim böylece başlamış oluyordu (bu kitapla da bitmiş oluyor. Vallahi doğru söylüyorum, bu, otobiyografi dizimin son kitabıdır). *Sığınmacılar (1990-2000)*, İletişim Yayınları, 2011, s. 343.

Sığınmacılar'ın sonlarına doğru yazdığım bu iddialı satırlara sözlü olarak itiraz eden birçok arkadaş oldu. Fakat bu konudaki ilk yazılı itiraz, Gün Benderli'den, 17 Nisan 2011 tarihinde geldi:

İnanmam Gün, valla billa inanmam bu kitabının otobiyografinin son kitabı olduğuna! Nerde kaldı son on yıl içinde yaptıkların? Onlar da az buz değil hani. Ya hayretler içinde kalı-

yorum bu kadar ayrıntıyı nasıl olup da aklında tutuyorsun ve sonra gene hayret ediyorum neden o kadar önem verip de yazıyorsun diye. Birincisi gerçekten hayret, ikincisi (haddimizi aşarak) biraz eleştiri.

O zamandan beri, bu sözümünden nasıl döneceğim diye düşünüp duruyordum. Bir hileye başvurup şöyle demem mümkün: “Otobiyografimin son kitabı derken doğru söylüyordum. Son kitap oydu o sırada. Otobiyografime bu kitapla son veriyorum, artık devam etmeyeceğim dememişim ki.”

Ama ben bunu yapmayacağım, çünkü *Sığınmacılar*’dan sonra otobiyografime devam etmeyeceğim anlamında yazmıştım o satırları. Şimdi bu sözümü geri alıyor ve otobiyografime kaldığım yerden, yani milenyuma girişten itibaren devam ediyorum.

Aslında eski kararında, *Sığınmacılar*’ın yayımlandığı 2011 yılından bu yana, altı yıl boyunca sebat ettim. Fakat ısrarlı alkışlar karşısında dayanamayıp seyirciyi bir kere daha selamlamak için sahneye dönen bir tiyatro sanatçısı gibi, otobiyografi “sahnese” yeniden dönüyor ve siz okurları son bir defa daha selamlıyorum. Altı yıllık bir aranın ve on altı yıllık bir zaman diliminin otobiyografi yazımında objektifliği sağlamak açısından yeterli olduğuna artık ben de ikna oldum sonunda (aslında Gün Benderli itiraz ettiğinden beri ikna olmuşum da)!

* * *

Higham Road’daki evin *landlord*’u bana yeni bir teklifle geldi. Kirada oturduğum katı satmak istiyordu. Katı satın almak isteyen *property agency* (gayrimenkul komisyoncusu şirket), bir alttaki paralel sokak olan The Avenue Road’da bir ev sunuyordu bana. Üstelik bu ev iki katlı, beş odalı, kocaman bir şeydi, istersem odalarını, yeni *landlord*’uma çaktırmadan kiraya bile verebilirdim. Mahkemeye falan uğraşmasak iyi olurdu. Ben bu işten avantajlı çıkmış olacaktım. Zaman içinde burnunun uzayacağına hiç kuşku olmayan sivri burunlu İrlandalı *landlord* beni ikna edebilmek için bin dereden su getiriyordu. Gidip eve baktım. Gerçekten de iki katlı, kocaman, konak gibi bir ev-

di, yalnız epey yıkık döküktü. Tamir edilmesi gereken bir sürü yeri vardı. Komisyoncu şirket tamirat işlerini üstlenirse taşınma teklifini kabul edeceğimi bildirdim. Şirketten, biri kadın, ikisi erkek üç görevli geldi; tüm komisyoncular gibi takım elbise, kravat ve tayyörden ibarettiler ve tabii ellerinde kâğıt kalem. Gösterdiğim bütün tamirat işlerini, yüzlerinden akan sahteliği gizlemeye çalışan büyük bir ciddiyetle kaydedip gittiler. Sonuç: Şirket hiçbir tamirat yapmadı. Taşındıktan bir yıl kadar sonra bana bir *notice* (tahliye ihtarnamesi) gönderinceye kadar da ortalıkta gözükmedi.

Doğru hatırlıyorsam, 2000 yılının sonbaharına doğru The Avenue 181'deki eve taşındık: Şermin (köpek), Çapkın (kedi), Emel ve ben. Emel'le evliliğimiz, artık onun oturum alması için yasal bir prosedüre dönüşmüştü. Oturumu aldıktan sonra ayrılacaktık. İrlandalı ev sahibimin tavsiyesine uyararak bir de kiracı bulsa mıydım alt kattaki, mutfığa bitişik genişçe odaya acaba? Buna gerek duyuyor muydum gerçekten? Yok canım! Zaten bu odadan alınacak kira, her zaman olduğu gibi bana değil, "kadim arkadaşlık" (Oscar Wilde'ın "Sadık Arkadaş" öyküsü tam da bunu anlatmaktadır bana kalırsa) gereği Emine'ye (Özkaya) gidecekti. Oda için ilan vermeyi, bu işlerde benden çok daha usta olan Emine halletti ve kısa süre sonra, haftada 60 pound ödeyecek bir kiracı bulduk: Nijeryalı Süleyman Enjoye.

Süleyman, Afrika ülkesi Nijerya'nın Müslüman kesiminden-di. Daha doğrusu, annesi Hristiyan kesiminden, babası Müslüman kesiminden. Annesi zengin bir aileden geliyordu, babası ise tersine, fakir bir aileden. Annesiyle babası ayrılınca Süleyman babasını tercih edip Müslüman olmuştu. Üstelik oldukça radikal bir Müslüman. Amerikan emperyalizmine karşı ortak duygularımız olduğu için anlaşıyorduk. Onun anarşizme karşı herhangi bir düşmanlığı yoktu. Anarşistlerin yukarıdaki "God"ın (Allah'ın) eşitlikçi ve özgürlükçü emirlerinin yolundan gittiğine inanıyordu. Benim de onun gibi iyi bir insanın göklerdeki "God"ıyla bir sorunum yoktu. Düşünce ve inançları bir yana benim için önemli olan Süleyman'ın iyi bir insan olmasıydı. Birbirimize kanımız ısınmıştı. Nijerya'dan geldiği bu

London “cangılı”nda bir yandan sinemalarda bilet kontrolörlüğü, yer göstericilik gibi işlerde çalışıp bir yandan da North East Kolej’de grafik tasarımı okuyordu. Onunla birbirimizi baba-oğul gibi seveceğimizi ve ömür boyu manevi baba-oğul olacağımızı nereden bilebilirdim ki.

Tecrit içinde, yalnız ve hüzünlü bir hayatımız vardı. Emel bir yandan okula gidiyor, bir yandan da çalışıyordu. Oturum başvurusunun sonuçlanması an meselesiydi. İlişkimiz, aynı evi mecburen paylaştan iki kişinin ilişkisinden farksız hale gelmişti. O kadar çok oda olunca odalarımızı da ayırmıştık.

Şermin on üç yaşındaydı artık. Köpekler için ileri bir yaşıtı bu. Kurt köpeklerindeki genetik bir rahatsızlık onda da baş göstermişti. Kalça kemikleri dışarı fırlamıştı ve artık çok yavaş yürüyebiliyordu, “Hint fakiri” gibi gözüküyordu ilk bakışta. Hayvan hakları konusunda duyarlılıklarını her zaman takdir ettiğim fakat zekâlarına fazla güvenemediğim mahalledeki İngilizler beni ikide bir RSCPE’ye (Britanya Tarım Bakanlığı’na bağlı, ev hayvanlarıyla ilgili bir kuruluş) şikâyet ediyorlardı, “bu adam köpeğine bakmıyor, zulmediyor” diye. Ve çat kapı, polisten farksız resmî kıyafetleri olan RSCPE görevlileri karşımda.

“Buyrun?”

“Hakkınızda şikâyet var, Sir, köpeğinize iyi bakmadığınızı söylüyorlar.”

Adamları içeri aldım: “Buyrun, bir de siz bakın.”

Şermin’le tanıştırdım kendilerini. Şermin onlara gereken saygıyı gösterip kuyruk salladı ama resmî giyimlerinden dolayı da biraz çekiniyordu. Neyse, adamlara durumu izah ettim ve ikna olmalarını sağladım sonunda. Şermin yaşlanmıştı, bütün sorun buydu, benim ona bakmamam söz konusu olamazdı. Ta Türkiye’lerden getirtmiştim onu, hiç iyi bakmaz olur muydum, o benim en yakın arkadaşımdı. Adamlar onu Türkiye’den getirdiğimi öğrenince oldukça duygulandı fakat hiç de duygusal olmayan bir öneri getirdiler: Epeyce yaşlanmıştı, acaba onu “uyutma”yı düşünmez miydim? Hayır, düşünmezdim! Bu cevabımdan sonra çekip gittiler. Elbette bir dahaki şikâyete ka-

dar. İngilizler için yaşlanan köpeklerini “uyutmak” son derece doğal bir olaydı. Duygusal kodlarımız arasında büyük farklar vardı.

Mahalledeki İngilizlerin zekâ düzeyi çok yüksek olmamakla birlikte, yine de idare ederdi. Türkiyeliler bu konuda İngilizlerin eline su dökemezlerdi. Zaten, genelleme yapmayayım ama en azından Londra’daki köylü kökenli sığınmacıların çoğunda hayvanlara karşı duyarlılık diye bir şey kesinlikle yoktu. Bir keresinde Türkiyelilerden biri Şermin’in haline uzun uzun bakmış, sonra da, “Sen bunu değiştirip yenisini alsana” demişti. Köpekle araba arasında epey fark olduğunu anlatmaya çalışmak boşuna çaba harcamaktı, bunu biliyordum artık.

* * *

Bir yıl önce yazmaya başladığım otobiyografimin ilk cildini 2000 yılının Ağustos’unda bitirmiştım. *Yarılma* adını vereceğim bu kitap, İstanbul’a taşınma tarihimiz olan 1954 yılının yazında başlıyor ve 1972 yılının Mayıs ayında, Deniz’lerin idamının hemen ertesi günü bitiyordu. Kitaba Emine Özkaya’nın bir önsöz yazmasına karar vermiştik. Her zamanki gibi benim yardımımla bu önsöz de yazıldı. O sıralar yazılarım *Birikim* dergisinde çıkıyordu. Derginin Temmuz-Ağustos 1998 tarihli 111-112. sayısında, ulusalcılığa ilk karşı çıkışlardan biri olan “Galiley Üzerinde El Sıkışmak” başlıklı uzun yazım yayımlanmıştı. Derginin editörü Abdullah Onay’la yüz yüze tanışma olanağımız olmasa da bu yazının hazırlanışı sırasında uzaktan arkadaşça bir ilişki gelişmişti aramızda. O zamanlar büyük yayınevlerine, anarşist olmamdan kaynaklanan bir uzaklığım olsa da, bu tür ilişkiler nedeniyle İletişim Yayınları’nı biraz daha farklı görüyordum. Bu nedenle *Yarılma*’yı İletişim’e gönderdim. İlk gelen cevap olumluydu. Basmayı düşünüyorlardı. Editörleri halen kitabı okumakta ve bazı düzeltme önerileri hazırlamaktaydı. Her şey yolundaydı.

Kitap daha yayımlanmadan belli çevrelerde duyulmaya başlamış olacak ki, bir gün evdeki telefonda arandım. Arayan 1968 kuşağının önde gelen isimlerinin biyografi yazarlarından

Turhan Feyizoglu'ydü. Feyizoglu'yla bir tanışıklığım yoktu, telefon numaramı Türkiye'de birilerinden almıştı, şimdi kimden aldığını hatırlamıyorum. Kitabı, kendisinin kitaplarını da yayımlayan Ozan Yayıncılık'a vermemi öneriyordu, istersem aracılık yapabiliirdi. Ozan Yayınları'nı tanımazdım. Biraz hoş beş ettik, "Düşüneyim" dedim. Bir süre sonra, "daha derin düşünmemi" teşvik etmek üzere Turhan Feyizoglu aracılığıyla Ozan Yayıncılık'tan bir teklif daha ulaştırıldı bana. Kitabı 3.000 adet basmayı ve telifi de İngiliz sterlini ile ödemeyi teklif ediyorlardı: 3.000 sterlin. Ayda 300 sterlinle kıt kanaat geçinen biri için oldukça iyi bir paraydı bu. Fakat parayla ilişkileri asgari düzeyin bile altında olan benim gibi birinin bundan dolayı gözlerinin kamaşması mümkün değildi. Peki, o zaman ne oldu?

İletişim'le haberleşmemiz sırasında, benim gönderdiğim Emine Özkaya'nın önsözü yerine kendileri bir önsöz yazmak istediklerini bildirdiler. Bu öneriye çok bozuldum. Büyük yayınevlerine karşı zaten oldum olası bir güvensizliğim vardı. İletişim'le ilişkim sıcak değil, ılımlıyla soğuk arasında gidip gelen bir ilişkiydi. Suyun birkaç derece soğuması her şeyi berbat etmeye yeterliydi. Öte yandan, Emine'yle olan arkadaşlığımızın çalkantılı sularda yüzdüğünün çok iyi farkındaydım. Önsözünün anı kitabımda yayımlanmasının, epey yara almış arkadaşlığımızı yoluna sokacağına inanıyordum. Evet ama bunu İletişim'le tartışabiliirdim, neden yapmadım? Şimdi düşünüyorum da burada da para meselesi tayin edici olmuştu. 3.000 sterlin benim gözlerimi kamaştırmamıştı ama bakalım Emine için de aynı şey söz konusu muydu? Türkiye'den yazlık bir ev almayı düşünüyordu. Elbette yayınevini açıktan değiştirmemi önermedi ama ben ona yaranma güdüsüyle Ozan'ın teklifini kabul ettim. İletişim'e kısa bir not yazarak kitabı geri çekmek durumunda olduğumu bildirdim.

İletişim'in önde gelenlerinden Tanıl Bora'dan bir mesaj geldi. "Niye ultimatom üslubuyla yazdınız ki, onu anlamadım" diyordu, "Birincisi, biz bu kitaptan gayet memnunuz, esasa dair bir tek şey yok, kitabı basacak olmaktan mutluyuz. Önsözle ilgili editör önerisi, adı üstünde öneridir. Kaldı ki editör arkada-

şımız kitabın ilk versiyonuyla ilgili olarak sizin de benimsediğinizi nihai versiyondan anladığımız önerilerde bulunmuştu, zaten kitabı da çok beğendi... Yani kitapla ilgili tek derdimiz buymuş gibi davranmayın ne olur bize! Netice: Önsözü istiyorum diyorsanız eyvallah, tabii ki öyle olacak.”

Ama ben o kör inadımla karar vermiştim bile. Bu anlayışlı mesaja rağmen tutumumu değiştirmedim ve kitabı İletişim’den alıp Ozan’a gönderdim. İletişim’in idari sorumlusu Nihat Tuna’dan bu kararım üzerine gelen sitem dolu mektubun içimi nasıl yaktığını hâlâ hatırlarım. Bazen, çok “ilkeli”, çok “kararlı” gibi görünen tutumların arkasında umulmadık yalakalıkların, iradesizliklerin, gizli insani zaafların olduğunu gösterir bu örnek.

Kitap 2000 yılının Kasım ayında basıldı ve büyük yankı yaptı. Türkiye’de olmasam da bu yankıları duymamam mümkün değildi. Gazetelerden söyleşi önerileri gelmeye başladı. İlk öneri, 1970’li yıllarda TIKP’nin İzmir örgütünden tanıdığım Gülden Aydın’dan gelmişti. O sırada *Hürriyet* gazetesinde çalışan Gülden Aydın, kendini “eski camiadan” diye hatırlatıyor ve benim söyleşi yapmama ihtimalini bile düşünmeden özgeçmişime ilişkin birkaç not yazmamı istiyordu. Fakat yanılıyordu! “Biz anarşistler” medyaya söyleşi vermezdik! Medyayı, halkı aldatan, kirli bir araç olarak görmemizdi bunun nedeni. Bunu daha etraflı tartışmak isterim ama hemen söyleyeyim, pürist bir tutumdu bu. Bir dindar bile günahlardan bu kadar uzak duramazdı! Elbette, kişisel olarak sıcak karşıladığım Gülden Aydın’la böyle bir tartışmaya girmedim ama “Benim genel ilkesel tutumum medyaya herhangi bir demeç vermemek yönünde” diye yazdım. Fakat hakkımdaki kısa bilgileri vermekten de geri kalmayan, burnundan kıl aldırmayan şu steril notu da ekledim: “Ancak sana (medyaya değil) kısaca şu kadarını söyleyeyim (benim ağzımdan yazmamak kaydıyla). On yıldır Londra’da siyasi göçmen olarak yaşıyorum. İki yıl önce Türkiye vatandaşlığından çıkarıldım. 1993 yılından beri anarşistim. Fotoğrafların disketini Ozan Yayınları’ndan isteyebilirsin. Sevgi ve dostlukla.”

Elbette bu “sevgi ve dostluk” sadece lafta kalan bir şeydi. “Bir medya mensubuna” gerekli gördüğüm mesafeyi şimdiden koy-

muştum. Gerisi de gelecekti birkaç güne kadar. Medyaya demeç vermeme pürist tutumumun yanlışlığı bir yana, yukarıdaki satırlarda tam bir “anarşist kibri” sergilemiştim. Yeni anarşist olanlarda hamlıktan ileri gelen, “dünyanın en doğrusu benim ve Nirvana’ya erdim” yanılmasından kaynaklanan böyle bir kibir ne yazık ki vardır. Ben de böyle bir aşamadan geçtim. Medyaya demeç vermeme genel tavrının yanlışlığı ise çok açık duruyor önümüzde. Neden karşısın? Çünkü medyanın arkasında sermaye var ve medya halkı aldatıyor. Evet ama sen bu sermaye düzeninde arkasında sermaye olan her şeyle ilişkini kesiyor musun ki? O zaman yayınevleriyle de ilişkini kes. Onların arkasında da şu ya da bu büyüklükte sermaye grupları var. Kaldı ki, senin belirttiğin, medyanın bir yönü. Aynı medya, örneğin bugün gördüğümüz gibi, iktidarların baskısına da uğrayabilir ve savunulması gerekebilir. Ayrıca senin medyaya söylediğin şeyin içeriği önemlidir. Sermayeye karşıysan onun işine gelmeyen şeyler söylersin. Onlar seni sansür etmiyor da sen neden kendi kendini sansür ediyorsun?

“Medyaya konuşmama” tutumuma rağmen Gülden Aydın’dan olumlu bir mail daha aldım:

Yarın (cumartesi) yayınlanıyor. Umarım beğenirsiniz. E-mailinizi duygulanarak okudum [pek duygulanacak bir şey yoktu gerçi, belki de arada başka bir mail daha atmış olabilirim – G.Z.]. Zaten kitabı okurken epeyce duygulanmıştım. Ellerini ze sağlık. Kavafis’in ‘bu şehir arkandan gelecektir senin’i gibi geçmiş de kopmuyor insandan. Bence hiçbir sakıncası yok. Pişmanlık asit gibi yakıcı, yok edici. Ben hiç pişman olmadım. Kitabınızda bu pişman olmayı hissetmek beni mutlu etti. Sevgiler, hoşçakalın.

İşte bundan sonra olanlar oldu. 2 Aralık 2000, Cumartesi günü *Hürriyet* gazetesinin 10. sayfası boydan boya *Yarılma’ya* ayrılmıştı. Manşet şuydu: “Mitingten Sonra İzmir Genelevine Gittik”. Alt başlıklarda da daha çok magazin bakımdan dikkat çekici olacağı düşünülen noktalar ön plana çıkarılmıştı. Öte yandan Gülden Aydın, giriş yazısında şöyle yazıyordu:

1954-1972 dönemindeki Türk soluna ışık tutan anıları, kendi öz yaşam öyküsüyle iç içe yer alıyor. Bugün anarşist olsa da geçmişini hüzünlü bir sadakatle hatırlıyor. Kitabın en büyük özelliği “Aydınlıkçı” bir solcunun gerçek bir otobiyografisi olması. Zileli, sansürsüz ve övünmesiz bir dürüstlikle kimseyi, kendisini bile kayırmamış.

Bu güzel tanıtmaya ve övücü satırlara rağmen Gülden Aydın’a aşağıdaki maili yazarak adeta saldırdım:

Sayın Gülden hanım [“Sevgili Gülden” bir gün içinde “Sayın” ve “hanım” oluvermişti! – G.Z.], *Hürriyet*’teki yazınızı okuyunca medyayla işbirliği yapmama ilkemin ne kadar yerinde olduğunu bir kere daha anladım. Kitabın özüne ilişkin hiçbir şey yok, yalnızca sansasyon var. Konuları konseptinden kopartıp bir ünlüler pornosu haline getirmek ancak sizin gibi becerikli gazetecilerin yapabileceği bir şey olabilirdi. Önceki notunuzda hiç pişman olmadığınızı söylüyordunuz. Buna çok şaşırmıştım. Şimdi kafam açıldı. Pişman olabilme yeteneği vicdanlı insanlara mahsus bir özelliktir.

Bugün yeniden vicdana başvurup bu saçmalıkları ve sekterlikleri değerlendirmek gerekiyor. Bir kere, kızgınlığım anlaşılır gibi değil. Bu insan sana mikrofon uzatmış, reddetmişsin. Bunun üzerine kendince, kitabını kendi anladığı gibi yansıtınca niye kıızıyorsun? Bir diğer husus, gazeteci olarak elbette okurun merakını celbeden hususları ön plana çıkaracaktı, bunda ne gibi bir tuhafılık var ki! Bunları sen yazmadın mı? Sen yazdın. O halde bir gazeteci senin yazdıklarından bazılarını ön plana çıkardı diye bu ne şiddet ne celal! En son nokta: Senin yazdıklarından hareketle insanların merakını uyandıracak noktalara ağırlık vermek neden “ünlüler pornosu” olsun? Yoksa kendin bile yazarken, alttan alta, hatta bilincinde olmadan bunları cinsel tabular olarak mı görüyordun? Sonuç: Bir anarşistin medya sonucu intiharı!

Bütün olayın özetini, Tanıl Bora’nın, kitabı okuduktan hemen sonra bana yazdığı 11 Ocak 2001 tarihli, bir yandan övgü

dolu ama bir yandan da *Yarılma*'da anlattığım gençlik sekterliklerimle zekice bağ kuran satırlarında bulmak mümkün:

Ben kitabınıza (*Yarılma*) sadece aracılık etmiş, tek satır bile okumamıştım. Şimdi yayınlanınca okudum ve çok kısa sürdü; üç gece filan, başka her işi bırakarak okudum.

Tebriklerimi, şükranlarımı ve teessüflerimi sunmak istiyorum.

Hamasetten arınmış, soğukkanlı ve vakur bir cesaretle, iç-görüyle, dimdik bir correctlikle yazmışsınız. Ben memleketimizde bu kadar selfreflexive bir hatırat görmedim bugüne dek. Zamanın ruhu hakkında bu kadar canlı bir resim veren bir kitap da... Daha kaç solcu kuşağının da, akliselimle irtibatını tamamen kesmemişse, kendini, yaptıklarını verimli bir muhasebe-den geçirmesine elverecek bir sağlamlık var kitapta. Valla-hi şükran borçluyuz.

Bu hislerim, bu kitabı kaybetmiş olmamıza dair üzüntümü de birkaç misli katladı. Bu “kaybedişi” de hâlâ anlayamadığımı söylemeliyim. İlgilenen editörümüz bu kitabı canı gönülden istiyordu, idari-mali işlerle ilgilenen arkadaşımız müzakerelere açtı, ama siz bu kapıları çat çat kapattınız ardı ardına. Correctliğiniz burada ayağınıza bağ olabilir: Haince bir ima ama bu süreçle *Yarılma*'daki gençlik sahneleriniz arasında bir irtibat/süreklilik düşündüğümü itiraf etmeliyim!

Tahminim o ki, İletişim'le ya da Türkiye'deki yayıncılar vs. ile ilgili daha önceki tecrübelerinizden dolayı yılmıştınız, has-saslaşmıştınız. Ya da sahiden anlayamadığım “durumlar” var!

Neyse, kitabın İletişim'den çıkmasını çok isterdim (atış menzili de o zaman biraz daha geniş olabilirdi, yanılmıyorsa) ama “tarihe kalacak olan” için bu yanı değil, kitabın kendisidir. Tekrarla: Helal olsun!

Bazen övgü, en sert eleştiriden bile daha etkili ve acıtıcı olabilir.

* * *

Sığınmacılar (1990-2000)'da ZAK (Zorunlu Askerliğe Karşı Kampanya) çerçevesinde yürüttüğümüz faaliyetlerden söz etmiştim (s. 286). Bu amaçla Camden Pazarı'nda, Iraklı Kürt anarşist Warya Barzinji'nin yardımıyla kaset vb. satıp para topladığımızdan da. Cezaevlerinden, hapishanedeki solcuların tutuklu anarşistlere eziyet ettiğine ilişkin bazı haberler geliyordu. Biraz ülke dışında olduğumuzdan, biraz da kasıtlı olarak, bu haberleri abarttığımızı belirtmeliyim. Üstelik Türkiyeli arkadaşların tüm uyarılarına rağmen. Bizi yanıltan en önemli etkenlerden biri de hapishaneden yeni çıktığını söyleyen bir gencin bizden para sızdırmak amacıyla uydurduğu yalanlardı. Güya hapishanede hem idarenin hem de solcuların işkencesine uğramıştı. O kadar dayak yemişti ki, sakat kalmış, sol akciğeri çalışmaz hale gelmişti. İç organlarımızın nerede olduğunu ve ne işe yaradığını bile bilmeyecek kadar bu konularda cahil olan bizlerin bu palavraları yutmamız çok doğaldı gerçi ama onca siyasi tecrübeye rağmen benim böyle bir toyluk göstermem olacak şey değildi. Bu konuda Emine daha da aşırıydı. Solcuları neredeyse devletten bile daha fazla hedefe koymuştu.

Türkiye'deki anarşist çevreyle zaten gergin olan ilişkilerimiz (*Sığınmacılar*, s. 335-336) bu olayla daha da gerilmişti. Onların, "hapishanede zulüm gören bir yoldaşımıza" gereken ihtimamı ve duyarlılığı göstermedikleri kanısındaydık. Daha doğrusunu söyleyeyim, onları yıpratmak amacıyla böyle bir kanıda olmak istiyorduk. Pazardaki satışlardan topladığımız paralardan bir kısmını, "zulme uğramış yoldaşımıza" gönderiyor, ona destek olmak için uyduruk hapishane dayanışma "örgütleri" kuruyor, Türkiye'deki "duyarsız yoldaşlarımızı" kınayan bildiriler yayımlıyorduk. Öyle ki, nereden çıkardıysak, hapishanelerde üç yüz anarşist mahkûm olduğu gibi palavraları bile yaymaya başlamıştık, üstelik Türkiye'deki arkadaşların uyarılarına rağmen. Hatta bir seferinde Osman Murat Ülke'yle (*Sığınmacılar*, s. 196-298) bu konuda telefonda konuştuğumu da hatırlıyorum. Osman Murat, bunun tamamen abartma bir rakam olduğunu söylemiş, ben de cevap veremeyerek kem küm edip durmuştum. Kısacası, kendimize taktığımız adla, "İngiltere'de-

ki Türk ve Kürt anarşistlerinin” “5 Mayıs grubu” olarak (Harin-gey Solidarity Group’tan Tony Wood, bir gün “Emine Kürt de-ğil, sen değilsin, Hakan da değil. Aranızda benim tanımadığım bir Kürt mü var?” diye sorarak bu “Kürt anarşistleri” hokka-bazlığını açığa vurmuştu!) halimiz içler acısıydı. Bunu bugün değil, sözünü ettiğim olaylar yaşandıktan kısa süre sonra da tespit edebildiğimi belirtiyim de, beni o kadar yabana atmayın!

Tam bu sırada, trajik “Hayata Dönüş” operasyonuyla sonuçlanacak “F tipi”ne karşı kampanya başlamıştı. Sol örgütler, hapishanelerde o güne kadar süren koğuş sistemine son veren ve siyasi mahkûmların sıkı tecridini amaçlayan F tipi hücre sisteme geçilmesine şiddetle karşıydılar. Elbette haklıydılar. Cezaevlerindeki bu tür tecrit çabaları her zaman mahkûm dayanışmasını engellemeyi amaçlar. Diğer yandan, içeride çok sayıda üyesi bulunan sol örgütler bu tecrit sisteminden, dayanışmayı yok etmenin ötesinde, kendilerinin koğuşlarda kurdukları egemenliği sarsacağı için de şikâyetçiydiler ve egemenliklerini kaybetmemek için taraftarları olan mahkûmları kıracak ölçüde sert bir mücadeleye girişmeye karar verip, sonu gelmeyen ve birçok insanın ölmesine ya da sakat kalmasına yol açan “ölüm orucuna” gidilmesi talimatı vermişlerdi.

Hapishanelerdeki “solcuların zulmü”nden söz ettiğimiz sırada böyle bir kampanya açılması pek hoşumuza gitmemişti aslında. Bu durum bizim kampanyamızı gölgeliyordu. Öyle ki, Yunanistan’a giden Emine, orada anarşist gruplara yaptığı konuşmalarda F tipine karşı kampanyadansa hapishanelerdeki “solcu zulmü” üzerinde durmayı tercih etmiş, bu yüzden Yunanistanlı anarşistlerin çoğuyla takışmış ama inadım inat hesabı, fikrinden bir adım bile geri atmamıştı. Bu konuda Türkiye’de neler olup bittiğini anlamaya çalışıyorduk ama bir yandan kör bir bakışa saplandığımızdan, bir yandan da haber alma olanaklarımız sınırlı ve dolaylı olduğundan sağlıklı sonuçlara varamıyorduk.

Gerçi, bizim önyargılarımız bir yana örgütlerin “ölüm orucundaki” ısrarında da bir mantıksızlık olduğu göze çarpıyordu. Araya Yaşar Kemal, Orhan Pamuk, Zülfü Livaneli, kendisi de o

sırada Çankırı Cezaevi'nde bulunan ve Yaşar Kemal'le telefon aracılığıyla sürekli temas halinde olan Eşber Yağmurdereli gibi arabulucular girmişti. Yapılan açıklamalardan hükümetin F ti-pinden bazı geri adımlar attığı ve “sekiz kişilik hücrelere” kadar gerilediği anlaşıyordu. Buna rağmen örgütler “ölüm oruç-larını” sonuna kadar sürdürmekte mantıksız bir şekilde ısrar ediyorlardı. Sonunda olanlar oldu. 19 Aralık 2000 günü, yirmi-den fazla cezaevine devlet güçleri tarafından korkunç baskınlar yapıldı, mahkûmlar alev makineleriyle yakıldı ve otuz devrim-ci hapishanelerde katledildi. Ironik bir şekilde “Hayata Dönüş” adı verilen bu operasyon, tarihe Türkiye'deki en gaddarca kat-liamlardan biri olarak geçmiştir.

Bizim “zulüm gören anarşist”imizin foyası ise bir süre sonra açığa çıktı. İsrarlarımız üzerine, Türkiye'deki anarşist arkadaşla-rımızdan Nezahat Altan bu genci himayesine almış, hatta evin-de barındırmaya başlamıştı. Gencin “sağlık sorunlarının” pa-lavra olduğundan ilk kuşkulanan da onu evinde daha yakından gözleme olanağı bulan Nezahat olmuştu. Nezahat, onu, TIP'in eskilerinden, Aybarcı Uğur Cankoçak'la (*Yarılma*, s. 272) tanış-tırmış, durumundan söz etmiş. Cankoçak da hastanede tanıd-ığı doktorlar olduğunu söylemiş, “Ben onun durumuna bir bak-tırayım” demiş. Genci alıp hastaneye götürmüş, röntgenden çı-kan sonuç: Sağlam. Ciğerleri, böbrekleri, her şeyi gayet sağlıklı. Bunun üzerine, esas kendi sağlığı pek yerinde olmadığı halde hastaneye kadar gelmiş olan eski toprak Uğur Cankoçak, “Seni utanmaz” diyerek bastonuyla genç sahtekârın üzerine yürümüş. Tabii foyası ortaya çıkınca bizim “hapishane gazisi” anında sır-ra kadem bastı. Biz de bir kaşık suda fırtına kopardığımızla kal-dık. Emine'yi bilmiyorum ama ben duyarsızlıkla suçladığım ar-kadaşların karşısında fena halde mahcup duruma düşmüştüm.

Cezaevlerine yönelik çabalarımız o kadar da verimsiz de-ğildi. Türkiye'den eleştirmek amacıyla getirttiğim *Efendisizler* dergisinin bir sayısında “Okuyucu Mektupları” köşesinde, Er-menek Cezaevi'nden yazılmış Ali Biter imzalı bir mektup dik-katimi çekti. Ali Biter, derginin bazı yazılarını eleştiriyor, dergi yazı kurulu da onu sertçe yanıtlıyordu. Biter'in haklı eleştirile-

ri ve tok sözlülüğü hoşuma gitmişti. 15 Temmuz 2000 tarihinde, ona bir mektup yazıp Ermenek Cezaevi'ne gönderdim. Elime ulaşip ulaşmayacağından emin değildim. Bir ay sonra cevap geldi. Böylece Ali'yle mektuplaşmaya başladık.

Dersimli Ali Biter'in ilginç ve çileli bir hayatı vardı. 1980'lerde genç yaşta TKP-ML üyeliğinden içeri girmiş, on yıl kadar yattıktan sonra dışarı çıkmış ve Almanya'ya iltica etmişti. 1990'lar PKK'nın silahlı mücadelesinin yükseldiği ve solu etkilediği yıllardı. Ali Biter de bu mücadeleden etkilenip Almanya'dayken PKK'ya katılmış ve silahlı mücadelede yer almak üzere illegal olarak Türkiye'ye dönmüş. Dersim'in dağlarında birkaç yıl gerilla olarak dolaştıktan sonra bir karakol baskınında yaralı olarak ele geçmiş ve ağır ceza almış. O sırada Ermenek Cezaevi'nde cezasını çekmekteydi. Toplam hapisliği yirmi yıla yaklaşıyordu. Mektuplaşmalarımız kesintisiz devam etti. Ta ki, Ali Biter, "Hayata Dönüş" operasyonunun ardından, 2004 yılında "Korsakoff" nedeniyle yapılan tahliyelerle salıverilinceye kadar. Yirmilerinin başında içeri giren Ali Biter kırklarının başında dışarı çıkacaktı.

Cezaevinde mektuplaştığım arkadaşlardan biri de Osman Evcan'dı. Osman'ın yaşadıkları daha da dramatikti. DHKP-C içindeki bir örgüt içi infazdan dolayı müebbetle mahkûm olmuştu ve 2000'lerin başlarında 15 yıldır içerideydi. Katıldığı bu çok acı *Yoldaşını Öldürmek*¹ olayından korkunç bir pişmanlığa kapılmış ve kan dökmenin her türlüüne kahrederek vegan olmuştu. Türkiye cezaevlerinde vegan olmak zor işti. Kendisine cezaevinde verilen hayvan yağı içeren yiyecekleri yemiyor ve vegan beslenme talebiyle arada bir açlık grevine gidiyordu. Evcan, vegan mahkûm olarak yürüttüğü bu mücadeleyle tanınmıştır. Hâlâ cezasını yatmakta ve zaman zaman açlık grevine gitmektedir.

* * *

Yarılma'nın yazılışı 2000 yılının 4 Ağustosunda bitmişti. Otobiyografimin ikinci kitabı olan *Havariler*'e devam etmek için

1 Aytekin Yılmaz, *Yoldaşını Öldürmek*, İletişim, 2014.

sadece bir ay ara vermiş, 2000 yılının 4 Eylül günü ikinci cildin yazımına, kaldığı yerden, 5 Mayıs 1971 sonrasındaki hapishane ortamının anlatımıyla devam etmişim. Her sabah kalkıyor, bir mümin nasıl dua eder ya da sabah namazı kılsa ben de hiç aksatmadan iki sayfa kadar yazıyordum. Bütün anı kitaplarım, şu anda yazmakta olduğum da dahil, bu şekilde yazılmıştır. Kitaplarımı okuyanların sık sık sorduğu bir soru var: “Bu kadar ayrıntıyı, tarihleriyle, şahısların ad ve soyadlarıyla birlikte nasıl hatırlayabildin? Zamanında not mu almıştın?” Hayır, hiçbir not almamıştım, günlük tutmak diye bir alışkanlığım da yoktu. Olayların belleğimde bu kadar ayrıntılı bir şekilde canlanmasının en büyük nedeni ülke dışında, dahası toplum dışında yaşıyor olmamdı. Zihnim günlük ilişkilerle, olaylarla, hayhuyla meşgul olmadığından eski olaylar gözümün önünde bir sis tabakasının yavaş yavaş dağılması gibi bütün canlılığıyla belirliyordu. İşte olayları bu kadar net hatırlamamın sırrı buydu. Tabii sinematografik bir belleğim olmasının rolünü de belirtmeliyim. Belleğim, bazı olayları hiç kaydetmezken, kendine göre önemli gördüğü olayları adeta film karesi gibi sahne sahne, ayrıntısıyla kaydetmişti. İsimleri unutmayışıma gelince! Bizim kuşak, “kod ismi” kullanan daha sonraki kuşaktan oldukça farklıydı. Bizim gençliğimizde insanlar, 1970 ve 1980’lerde yapıldığı gibi, illegale nedeniyle ne idüğü belirsiz kod isimlerle hatırlanmaz, isimlerin öğrenilmesi için değil, öğrenilmemesi için gayret edilmezdi. Tanışılan biri, hakiki adıyla, hem de sadece adıyla değil, ad ve soyadıyla belleğe kaydedilirdi. Tabii bir de şimdiki gibi isimlerin, telefon numaralarının ve diğer her şeyin “akıllı” telefonlara kaydedilmesinden doğan bellek zayıflaması da yoktu.

Yarılma çok eskilerden yakınlarımla ve dostlarımla, değerli büyüklerimle yeniden bağ kurmama da yol açmıştı. Örneğin küçükken hayran olduğum ve beni daha o zamanlar yazarlığa özendiren, Sem’in (Kızılkaya) Dayı’nın arkadaşı Ayhan (Hünalp) Ağabey:

“Çok küçükken anneannemle ziyaretlerine gittiğimiz bir aile dostumuzun oğlu Ayhan Hünalp’in *Küçük İstasyonlar* adlı basılı kitabının beni daha o zamandan büyülemesinin, daha son-

raki yıllarda... bu yönelişimde ne kadar rolü vardı bilemiyorum...” (Yarılma, s. 140-141)

Bu satırları okuyup uzun yıllar sonra benimle bağ kuran, çocukluğumda genç bir yazar olarak tanıdığım Ayhan Ağabey, artık yaşlanmış emekli bir gazeteciydi. Onunla mektuplaşmalarımız oldu. Gazeteciler Cemiyeti’nin gazetesinde kitabımı tanıtan yazıları çıktı. Kendisini 2013 yılının Mart ayında kaybettik.

1970’lerin anılarına gömülmüşken, günün birinde 1970’lerin sonlarından eski bir arkadaş çıkageldi: Hacı Yıldız. Bizim sokağın köşesinde bir kebabçı (İngiltere’de nedense “kebab” diye yazılır) vardı. Şimdiki EMEP’i destekleyenlerin toplandığı Day-Mer’den (Sığınmacılar, s. 186) tanıdığım Kadim Laçın işletiyordu dükkânı. Bir gün bana eniştesinin beni tanıdığını ve kendisiyle komşu olduğumu öğrenince ziyaret etmek istediğini söyledi. Hacı’yı doğrudan hatırlayamamıştım ama TİKP’nin gençlik örgütü olan Devrimci Gençlik Birliği’nin (DGB) Yükseliş Koleji kesiminden olduğu bilgisini almıştım Kadim’den. Birkaç gün sonra Hacı beni ziyaret etti. Eskilerden derin bir sohbe daldık. Sarız’ın Alevi Kürtleri’ndendi. Annesi, babası da dahil bütün ailesi Londra’da veya Britanya’nın başka şehirlerinde sığınmacı veya göçmendi. DGB’den ve Aydınlık hareketinden daha 12 Eylül öncesinde ayrılmıştı. Ayrılışının gerekçesi, Yükseliş’te ve Ankara’nın diğer üniversitelerinde faşistlerle çetin bir ölüm kalım mücadelesi sürerken TİKP’nin ve yayın organı *Halkın Sesi*’nin bu mücadeleye omuz vermemesi ve somut koşulları dikkate almadan “öğrenci kimliği olan herkes üniversitelere girebilmelidir” siyasetini izlemesiydi. “Omuz verme” eleştirisi haklı olabilirdi ama “kimliği olan herkes girsin” siyaseti hâlâ doğru geliyordu bana. Hacı, dışarıdan bakıldığında çok doğru ve makul gibi görünen bu siyasetin o ölüm-kalım ortamında hiçbir geçerliliğinin olmadığına ısrarlıydı. Devrimci gençler her gün kan kaybediyordu o günlerde, dolayısıyla Hacı’ya göre, faşistlere barış mendili sallamak somut durumda sadece akan kana katkıda bulunurdu ve bulunmuştu da.

O günden sonra Londra’daki az sayıda arkadaşşıma Hacı Yıl-

dız da eklenmişti. Hele Hacı'nın tanıttığı bir başka arkadaş daha edinmem, piyango gibi olmuştu benim için: Azmi Coşkun. Azmi, kelimenin tam anlamıyla talihsiz bir insandı. Kendi deyişiyle, "başkalarına uğur getiren ama kendine hayrı dokunmayan" cinsten bir talihsizlikti bu. Gezgin ruhu nedeniyle gençliğinde birkaç Avrupa ülkesinde dolaştıktan, Kuzey Avrupa ülkelerinden çok güzel kızlarla sevgili olduktan sonra Londra'da karar kılmıştı. O dönemde İngiltere'ye henüz vize konmadığından, siyasi iltica için bile başvurmadan yerleşmesi zor olmamış, İngilizce-Türkçe tercümanlık yaparak geçimini sağlamıştı. Ne var ki en büyük talihsizlik, hayat yıldızının gökyüzünde bütün parlaklığıyla seyrettiği böyle bir dönemde meydana gelmişti. Erken yaşta gözünde katarakt çıkınca ameliyat olmuştu. İngiliz sağlık sisteminin kargaşalığı açısından hiç de sürpriz olmayan bir şekilde göz doktoru, Azmi'nin gözünü sakat bırakmış ve iki gözü birden görme yetisini yüzde yetmiş ölçüsünde kaybetmişti. Azmi, işini bırakıp sosyal yardıma başvurmak zorunda kalmış ve bundan sonrasında yarı karanlık bir hayatı sürüklemişti peşinden.

Bu arada bireysel ilişkilerim inişli çıkışlı bir seyir izliyordu. Emel'le ilişkimiz iyice kötüye gitmişti. O kadar ki, sırf hainliğine, bir gece yarısı aşağıdaki odasına inip *Home Office*'e evlilik dolayısıyla yaptığı başvuru belgelerini geri istediğim bile oldu. Doğal olarak ödü koptu. O anda belki de gerçekten boşanmaya başvurmayı düşünmüş olabilirim. Bunun anlamı, Emel'in derhal İngiltere'den deport edilmesiydi. Kül gibi bir suratla getirip verdi belgeleri. Üst kata çıktım. Oturup düşündüm. Yaptığım alçaklıktı. Bir insana kızıp onu yakmak, geleceğini karartmak veya en azından korkutmak bana yakışmazdı. Beş dakika sonra aşağı inip verdim belgeleri geriye. Çok sevindi tabii, eşeğini kaybedip sonra da bulmuş gibi olmuştu!

Yıllar yılı kadın meselesinde ahkâm kesen birinin kadına şiddete tevessül etmeyeceğini düşünürsünüz, değil mi? Hiç öyle düşünmeyin. Buna da tevessül ettim. Daha eski günlerde, kızgınlıkla Emine'nin kolunu büküp canını acıttığımı hatırlıyorum. Emel'le o gergin günlerimizde, elektrik süpürgesiyle alt

katı süpürürken, bir münakaşa sırasında elektrik süpürgesi-
ni kaldırıp Emel'in kafasına vurmaya kalkıştığını da. Neyse ki,
Nijeryalı Süleyman yandaki odasından çıkıp araya girmişti de
böyle berbat bir eylemde bulunmama engel olmuştu.

Emine'nin oğlu Hakan'da (Çalbayram) (Sığınmacılar, s. 23-
350) dipsomani vardı. İçmez içmez, içti mi de dibine kadar iç-
di. Öyle ki, içki içmek onda kriz gibi bir şeydi. Krizin yaklaş-
makta olduğunu davranışlarından anlardım. İçme krizi öncesi
bal gibi tatlı bir insan olur ve çevresindeki insanları bir içki soh-
betine katmak için mükemmel bir ortam hazırlardı. İçki sohbet-
inin ilk birkaç saatinde, normal haline hiç uymayan o hoşsoh-
betlik devam ederdi. İkinci saatten sonra aniden kişiliğinde ta-
nınmayacak ölçüde büyük bir değişim meydana gelir, adeta ca-
navarlaşırdı. Bildiğimiz Hakan'la hiçbir ilgisi olmazdı bu halinin
ve en sonunda Emine de dahil, oradaki insanların bir ya da iki-
siyle gereksiz bir münakaşaya girer, mutlaka kavga çıkarırdı.
Zaman zaman şiddete varan durumlar çıkardı ortaya. Bu yüz-
den Hakan'la içki sofrasına oturmak hiç sevmediğim bir şeydi.

Dipsomani çok tehlikeli bir şeydi, adı üstünde yere serilin-
ceye kadar içmek anlamına geliyordu. Bu yüzden bir kere yan-
gın, bir kere de havaya uçma tehlikesi atlatmışsındır. Zaman za-
man bizde de kalıyordu Hakan. Anahtarı vardı yani. Higham
Road'daki evdeyken, bir gece boğulma hissiyle uyandım. Her
taraf kesif dumandı. Hakan, içkili bir vaziyette eve gelmiş, fı-
rına ekmek koymuş ve sızmıştı. Ekmekler kapkara olup yan-
maya başlamış, bütün evi boğucu bir duman kaplamıştı. The
Avenue'deki evde meydana gelen ikinci olay daha da vahimdi.
Bir gece uyurken kapım aniden açıldı ve içeri Süleyman daldı.
“Her taraf gaz, sakın elektriği açma, hepimiz havaya uçarız” di-
ye seslendi bana. Bütün pencereleri açıp evi havalandırdık. Me-
ğer Hakan yine eve sarhoş gelip ocağı açmış ve yakamadan sı-
zıp kalmış. Tabii gaz bütün evi kaplamış. Neyse ki, bir süre
sonra eve gelen Süleyman durumu fark edip beni uyandırmış-
tı. Bu sefer artık dayanamadım, sızmış bir halde yatan Hakan'ı
uyandırıp üstüne saldırdım. “Uyandırıp” dememe bakmayın.
Ayağa kalktı ama hâlâ uyumaktaydı ve üzerine saldıran “düş-

man” her kimse, ona yumruklarını sallarken bile uyumaya devam ediyordu. Rüyasında kendini esaslı bir boksör olarak görüyor olmalıydı!

Emine’yle de ilişkimiz iyice gergindi. Sığınmacılar’da anlattığım gibi (s. 350), Emel’le evlenmemi onaylamamıştı. Sanki onay merciiymiş gibi! Kendi “*first lady*” konumunun sarsılmasına asla izin vermek istemiyordu. Diğer yandan, bütün “anarşist” söylemlerine rağmen Emel’i küçümsüyor ve her fırsatta aşağılıyordu. Ben Emel’i elimden geldiğince korumaya çalışıyordum ama dediğim gibi, “elimden geldiğince”. Çünkü açıkçası, bir yerden sonra Emine’nin karşısında elim kolum bağlıydı. Geçmişte Doğu’nun (Perinçek) karşısında olduğundan çok daha fazla hem de. Bir noktada, bireysel bağlar, örgütsel bağlardan da daha güçlü ve kısıtlayıcı olabiliyor.

Emine bir akşam Hakan’la birlikte bizim eve gelerek beni ve Emel’i “şerefyab” etmişti. Meğer geliş maksadı başkaymış. Bunu birazdan görecektim. Geldi, imparatoriçe havalarında evi şöyle bir dolaştı. O sırada Emel, telefonla galiba ailesiyle veya bir arkadaşıyla konuşuyordu. Emine, yanında şarap da getirmişti. Bir şeyi mi kutlayacaktık, tam hatırlamıyorum ama öyle bir tören havası vardı. Emine şişeyi açıp kadehleri doldurdu. İçeride telefonla konuşmaya devam eden Emel’i işaret ederek sabırsızlıkla, “O gelmeyecek mi?” diye sordu. “Konuşması uzun sürebilir” dedim, geçiştirmeye çalışarak. Bunun üzerine Emine, anlaşılmaz bir hiddetle bağırmaya başladı. Eve konuk gelen insanlara bu ne saygısızlıkmış, telefonla bu kadar konuşulur muymuş vb.? Emel ve telefondaki kişi duymasın diye aradaki kapıyı kapatıp Emine’nin anlaşılmaz öfkesini yatıştırmaya çalıştım. Resmen kriz geçiriyordu. Daha sonradan düşündüm de, aslında önceden planlanmış bir krizi oynuyordu. Bu noktada Doğu ile Emine birbirine çok benzer. Çıkaracakları rezaletin senaryosunu önceden kafalarında yazar, sonra da oynarlar. (Doğu’nun benzeri bir senaryosu ve oyunu için bkz. *Sapak*, s. 152-154.)

“Öfke krizi” önceden planlandığı için Emine bir türlü yatışmak bilmedi. Çekip kapıyı evi terk etti. Salaklığımıza doymayayım ki, ben de peşinden gittim. Euston’daki evine geldik. Ora-

da da münakaşayı sürdürdü. Elbette baş hedefi Emel'di, hemen ardından da ben geliyordum. O sinirle elime geçirdiğim bir tablayı ona fırlattım. Tabla duvara çarpıp silinmeyecek bir iz bıraktı. Bu iz, aslında ebediyen kopuşumuza atılmış bir imza gibi Emine'nin evinin duvarında silinmeden kalmıştır.

İki ara bir derede kalmıştım her zamanki gibi. Annesiyle kârısı arasında kalan “damat beylerden” farkım yoktu. Bu dengeyi sürdürmem zordu. Neyse ki Emel, bir davranışıyla bana “yardımcı oldu” ve denge tabii ki “kaynana” lehine bozuldu. Haftalık geçim parasının dışında, bir kenarda hiç param olmazdı. Bu yüzden, seyrek de olsa İngiltere dışında bir yere gitmek gerektiğinde uçak parası ödeyecek param da. Tahmin edileceği gibi, Emine'nin hiç parası “yoktu”. Eğer bir yerlere birlikte yolculuk yapacaksak yol paralarını genelde benim ödemem gerekirdi (elbette onun ödediği durumlar da olmuştur, şimdi haksızlık etmeyeyim). Bir keresinde böyle bir ihtiyaç olunca Emel'den acilen banka kartını ve şifresini rica etmiştim. Yol parasını onun hesabından çekip kartı geri vermiş, dönüşümde de borcumu kendisine ödemişim. Bir kere daha aynı durum oldu. Emel'den yine banka kartını istedim. Tuhaf bir tutum takındı. Veremeyeceğini söyledi. Sebebini sordum. “Zaten ben kartın şifresini de değiştirdim” dedi. Beynimden vurulmuşa döndüm. Beni hırsız yerine koyduğunu düşündüm o an.

Aslında olayı bu kadar büyütecek bir şey yoktu. Emel gibi bir kızın böyle davranması normaldi. Ben ise, olayı gereksiz yere büyötmek bir yana, gidip Emel'in tutumunu Emine'ye gammazladım. Böylece, “kaynana-gelin” çekişmesinden kurtulmayı ve Emine'nin gözüne girmeyi düşündüğüm çok açık. Elbette Emine önüne düşen bu altın fırsatı değerlendirip topa voleyi çakmakta bir saniye bile gecikmedi. Hatta telefonu açıp, Emel'e “maçı kaybettiği”ni söylemeyi de ihmal etmedi. Emine'nin benim pasımla attığı bu son dakika “gol”üyle Emel “sahadan mağlup” ayrıldı. Zaten kısa süre sonra oturumu geldi ve resmen de ayrıldık.

2000 yılının sonlarına doğru, bizim ortalığı birbirine katmamız üzerine “anarşist sahtekârı” hem evinde konuk eden hem de sonuçta açığa çıkmasını sağlayan Nezahat Altan’la aramızda bir flört ilişkisi gelişmeye başladı. İlk haberleşmemiz, yukarıda anlattığım, “anarşist tutuklular”ın durumuyla ilgili olarak başlamıştı. Nezahat, Mecidiyeköy’de, kızı Alara’yla (Usbaş) ve eski kocası Serdar Usbaş’la birlikte yaşıyor, hayatlarını, evlerinin hemen karşısındaki bir bilgisayar tamir dükkânını işleterek kazanıyorlardı. Eski kocasıyla ilişkisi artık tamamen bir arkadaşlık ve iş ortaklığı ilişkisine dönüşmüştü. 1980’lerde, Kara çevresinde toplanan anarşistlerdendi. Daha öncesinde de, herhangi bir örgüte angaje olmadan devrimci mücadelede yer almıştı. Şimdi ise anarşist-feministti.

1990’lı yıllarda Türkiye’de aniden Anarşist Gençlik Federasyonu (AGF) adlı bir örgüt çıkmıştı ortaya. Önce *Efendisizler* adlı anarşist derginin etrafında toplanan ve anarşizmi toplumda anlaşıldığı gibi “vur-kırcılık” ve sekterlik olarak anlayan bir grup genç, kendini böyle iddialı bir isimle adlandırmaya karar vermiş olmalıydı. Bu gençlik grubunun sekter davranışlarını ve sağa sola dayılanmalarını uzaktan uzağa izliyordum. İngiliz pasaportu alan Emine, yıllar sonra ilk kez Türkiye’ye gittiğinde (*Sığınmacılar*, s. 335-336) bu grupla da tanışmış ve bir evde grubun önderleriyle yaptığı tartışma sırasında AGF’lilerin fizikî saldırısına uğramıştı. İstanbul’dayken, daha önce aynı grubun hedefi olmuş ve bilgisayarlarına AGF’liler tarafından zorbaca el konmuş olan Nezahat’le de tanışmıştı, döndüğünde birlikte çektiardikleri fotoğrafı görmüş ve Nezahat’ten içten içe hoşlanmışım.

Emine, Türkiye’den dönüşte AGF’lilerin çıkardığı bir sürü yayın getirmişti. Yemedim içmedim, bu yayınları ciddi bir şekilde inceledim. AGF’lilerin saldırgan tutumları ve anarşizm adına zırzalamaları beni 2000 yılının Temmuz ayında *Ayyuk* adlı bir internet yayını çıkarmaya teşvik etti. Yarı mizahi bir yayındı ama bir yandan da AGF’lilerin çıkardığı *Efendisizler*, *Anarşi* gibi yayınlara esaslı teorik eleştiriler yöneltiyordu. “Ayyuk” adı, başlığın altındaki, “Anarşizm Adına Yapılan Yanlışla-

ra Dikkat Çekme Enstitüsü-Yanlışların Ayyuka Çıktığını hissettikçe çıkar” alt başlığında açıklanmış oluyordu. Ayyuk, 2000 yılında, 15 günde bir olmak üzere 6 sayı çıktı, sonra uzun aralıklarla 2011’e kadar çıkan 5 sayı, AGF eleştirisi kategorisinde yer almaz. Sanırım bu yayın, anarşist çevrelerde okundu ve Yavuz Atan adlı anarşist bir arkadaşı ölümcül derecede yaralayacak ölçüde fiili saldırılarda bulunarak zaten kendini felakete sürükleyen AGF’nin çökmesine belli bir katkısı oldu. İyi de oldu. Daha başından Türkiye’deki anarşizmin saçma sapan bir yola girmesi hiç iyi olmazdı. Gerçi ben de polemikçi ve hırçın bir dil kullanmasam iyi olurdu. O zamanlar AGF saflarında olup daha sonraki süreçte ayrılan çok sayıda değerli arkadaşla karşılaşmışımdır.

Nezahat’le, bu ve buna benzer konularda internet üzerinden haberleşirken, günün birinde pat diye açıldım ona. Uzun bir sessizlik oldu. Herhalde yazdıklarımдан hoşlanmadı diye düşünüp umudumu kesmeye hazırlanırken Nezahat’ten bir cevap aldım. “Her kör satıcının kör bir alıcısı olurmuş” diye yazıyordu espriyle ve beni daha yakından tanımak istediğini söylüyordu, ilk elde acaba ona bir fotoğrafımı yollayabilir miydim? Ne demek, elbette yollardım. Olmuştu bu iş, sevinçten havalara uçuyordum.

Nitekim sonraki günlerde aramızda tutkulu bir haberleşme gelişti. İkimiz de birbirimize aşkımızı ilan ettik. Bu tutkulu haberleşmeler öyle bir hal aldı ki, artık buluşmamız gerektiğine karar verdik. Bende sadece sığınmacı pasaportu vardı, aske-re alınmayı göze alsam bile bu pasaportla Türkiye’ye gidemezdim. Üstünde “except Turkey” (Türkiye harici kullanılır) yazıyordu. Bu durumda Nezahat’in İngiltere vizesi alıp gelmesi gerekiyordu. Fakat bu da öyle kolay bir şey değildi. Nitekim Nezahat’in vize başvurusu İngiliz Konsolosluğu tarafından reddedildi. Karşısındaki memurun “Ne amaçla gideceksiniz?” sorusuna, “Sevdiğim adam orada, onu görmeye gideceğim” diye cevap vermiş bizim dürüst Nezahat. Oysa bu, en verilmeyecek cevaptı. İngiliz makamlarının bunu, “gidecek ve İngiltere’de kalacak” diye algılamaları gayet doğaldı. Bu durumda tek yol ka-

lıyordu. Nezahat'in vizesiz girebileceği bir ÷lkeye gelmesi ve orada buluşmamız. Bu ÷lke Malta'dan başkası olamazdı. Malta, o zamanlar Türkiye'ye vize istemeyen tek Avrupa ÷lkesiydi.

2001 yılının Şubat ya da Mart ayında bir gün, Nezahat Türkiye'den, ben de İngiltere'den Malta'nın başkenti Valletta'da havaalanına indik. Nezahat benden birkaç saat önce inmişti. Heyecan içindeydim. Tamam, fotoğraflardan, haberleşmemizden onu tanıyordum ama somut varlığıyla karşılaşmak bambaşka bir şeydi. Ya karşılaştığımız an ikimizden birinin veya ikimizin de hayalleri yerle bir olursa ne yapardık? Sekiz gün boyunca aynı otelde kalacaktık. Ne yapalım artık, böyle bir durum olursa otelin lobisinde oturup Türkiye'den, anarşist hareketten vb. konuşur, daha olmadı tavla atarak zaman öldürürdük!

Pasaport kontrolünden geçtikten sonra görevli memurun Malta'ya ne amaçla geldiğim üzerine İngilizce sorularını (İngilizce Malta'nın anadili gibi bir şeydi) cevaplandırmaya çalışırken aniden bir kadın koşa koşa geldi ve boynuma sarılıp dudaklarımdan öperek memuru benim yerime cevaplandırmış oldu. İşte buydu Nezahat! Bu manzarayı gören memur soru sormayı bırakıp, gülümseyerek *"You welcome"* dedi. *"Paket tur"* anlaşmasıyla tuttuğumuz otelin otobüsü bizi bekliyordu. Otobüse binip yan yana oturduk. Birbirimize bu sefer şöyle derinden baktık. Onun de benim gibi kaygıları var mıydı bilmiyorum ama benim kaygılarım tamamen dağılmıştı.

Otele gidip eşyalarımızı yerleştirdik. Gün henüz akşama dönmemişti. Çıkıp dolaşmaya karar verdik. Bir yerlerde oturduk. Birbirimizi daha yakından tanımaya çalışıyorduk. Zaten o sekiz gün hep böyle geçti. Sabah biraz geç vakit kalktıktan ve kahvaltı ettikten sonra çıkıp sahile iniyor ve sahil boyunca konuşarak dolaşüyor, ara sokaklara dalyor, ünlü Malta kapılarını inceliyorduk, evlerin bahçelerinden o sardunya, ben ise kaktüs araklıyorduk. Yorulunca bir yerde oturuyor, kahvelerimizi yudumlarken çene çalışıyorduk. Konuşacak o kadar çok şey vardı ki!

Kent zaten bu sahilden ibaret gibiydi. Her yer turist dükkânlarıyla doluydu. Maltalılar ekonomilerini neredeyse tamamen

turizm üzerine kurmuşlardı. Para birimleri olan Malta lirası İngiliz sterlininden bile değerliydi. Çok kısıtlı alışverişlerimizde Maltalıların pek paragöz olduğu izlenimini edindim. Kıydan ayrılıp iç taraflara doğru giderseniz tamamen kırsal alanla karşılaşmışsunuz. Biz böyle bir şeye teşebbüs etmedik bu kısa konukluğumuzda. Maltalıların genel görünüşü daha çok İtalyanlara benziyordu fakat Anglo-Sakson bir tarzları vardı. Herkes İngilizce konuşuyordu. Malta tarihini, bu adadaki Osmanlı işgalini, Malta şövalyelerini vb. doğru dürüst inceleme şansımız olmamıştı tabii ki.

Paramız kısıtlıydı. Bu yüzden idareli harcıyorduk. Dolayısıyla Malta'nın gece hayatına şöyle bir bakma şansımız pek olmadı. Türkiyeli, garip iki gezgindik işte. Orada bulunduğumuz süre içinde bazı Türkiyelilere de rastladık. Hepsi de İngilizce dil kurslarına gelmiş gençlerdi. İngiltere'ye giden yolun ilk durağı olarak görüyorlardı Malta'yı.

Nezahat'le birbirimizi daha yakından tanıdıkça doğal olarak bazı farklılıklarımız olduğunu da gördük. Nezahat, çok sakın, çok yumuşak bir insandı. Fakat aniden parlayıp insanı şaşırttığı da oluyordu.

Böylece sekiz günü tamamladık. Ayrılışımız hüzünlü oldu. Ne olacağımız belli değildi, ben Türkiye'ye gelemiyordum, o da İngiltere'ye. Yine de iyimser olmaya çalışarak vedalaştık. Onu havalanından uçağına bindirdim. Mahzun bir hali vardı. Benim uçağı bir gün sonraydı.

Nezahat'le sevgili olmamız bana oldukça iyi gelmiş, Emine yüzünden bozulan ilişkilerimi yavaş yavaş düzeltmemde etkili olmuştu. Elbette en başta kızım Irmak'la (Zileli) (*Havariler*, s. 220, 518; *Sapak*, s. 41, 247, *Sığınmacılar*, s. 330-332) olan ilişkimden söz ediyorum. *Sığınmacılar*'da Irmak'la bozuşmamda Emine'yle ilişkimin oynadığı rolü şöyle anlatmıştım:

“Şimdi açıkça görüyorum ki, Irmak'ın Aydınlıkçı olmasına o kadar aşırı bir tepki göstermemin ve kızımın yıllar süren bir dargınlık yaşamamın önemli bir nedeni de Emine'yle iyi geçinme güdüsüydü. Yani ben 'aslan asker anarşist', dava uğruna kı-

zımla bile ilişkimi kesmekten çekinmiyordum. Beni takdir et 'Komandante Emine'." (s. 331)

Artık "komandante Emine"nin üzerimdeki etkisi iyice zayıflamıştı. Onun "tenkit"lerine eskisi kadar kulak asmiyordum. Kızıma karşı haksızlık ettiğimi içten içe zaten biliyordum. Bu, içimde gizli bir vicdani yaraydı. Emine'nin üzerimdeki "manyetik etkisinin" zayıflamasının ilk sonucu Irmak'la ilişkimi düzeltme girişimim oldu. Tabii eski arkadaşça ilişkimiz hemen kurulmadı ama o yönde adım adım ilerledik. Özellikle de 2002 Mayıs'ında benim Türkiye'ye gidebilme koşullarım doğduktan sonra.

* * *

İngiliz pasaportuna başvurma hakkını yıllar önce kazanmış olmama rağmen başvurmamıştım. Çünkü pasaport alsam bile, 141.-142. maddeler artık yürürlükte olmadığından hakkımdaki 8 yıllık hüküm kalksa da askerlik nedeniyle Türkiye'ye gidemeyeceğimi düşünüyordum. İşe yaramayacak bir pasaport için adamlara boş yere neden 160 pound pasaport başvuru ücreti ödeyeyim diye düşünüyordum. Bir de üstelik İngiliz vatandaşı olmanın bedeli olarak Kraliçe'ye bağlılık yemini etmek vardı. Daha sonraki yıllarda İsviçre'ye taşınıp oradaki pasaporta başvuru bedelini öğrenince dudağım uçuklayacak ve İngiltere'deki ücretin ne kadar düşük olduğunu görecektim, o başka.

Bu işlerden daha iyi anlayan arkadaşlar bana, "Neden İngiliz pasaportuna başvurmuyorsun?" diye sordular. "Türk vatandaşlığından atıldığına göre artık seni askere alamazlar. Yani bir anlamda seni vatandaşlıktan atarak askerlik hizmetini de otomatikman ortadan kaldırmış oldular. İngiliz pasaportu alırsan, İngiliz vatandaşı olarak istediğin gibi girip çıkabilirsin Türkiye'ye." Gerçekten akıllıcaydı. Bu tavsiyeyi göz önüne alarak sonunda *Home Office*'e vatandaşlık başvurusunu yaptım. Eh ne yapalım, artık "Kraliçe'ye bağlılık yemini"ni de sineye çekecektim. Yoksa tek ayağımı mı kaldırıyordum yemin ederken! Zaten başvurumun gerçekleşmesi için ne kadar bekleyeceğim belli değildi. Dört yıl bekleyenler bile vardı.

2001 yılındaydık artık. Nezahat'le Malta buluşmamızdan sonra ilişkimiz biraz tavsamış gibiydi. Uzaklık ve ulaşamamak aşkı bazen körükler, bazen de tavsatır. Bunda Emine'nin, Nezahat'le ilişkimden memnun olmamasının rolü de var mıydı, şu anda tam tahlil edemiyorum. Fakat doğrudan bir şey söylememesine rağmen Emine'nin bu ilişkiden memnun olmadığını çok iyi biliyordum. Tavsayan ilişkiler daima dış etkilere açıktır. Nitekim o sırada ortaya çok eskiden tanıdığım bir kadın çıkmıştı. O zamanlar aramızda kısaca "Fransız Emine" dediğimiz Emine de Saint Blaque (bu soyadını Fransız olan kocasından almıştı) (*Havariler*, s. 227-229) ile tanışıklığımız aslında çok eskilere, 1960'ların başlarına dayandığı halde *Havariler*'de bundan söz etmemiştim. Fakat görüyorum ki, bu aşamada söz etmezsem eksik bir anlatım olacak.

Esasında "Fransız Emine"yi, 1974 yılında, hapisten çıktıktan sonra Ankara'da tanıdığımı sanıyordum. Fakat Arnavutluk'a gitmeden önce Paris'teki evinde kalırken onun beni 1960'ların başlarından beri tanıdığını kendi anlatımından öğrenecektim. O zamanlar teyzeleriyle birlikte Emirgân'daki bir köşkte neredeyse bir rahibe hayatı yaşayan "Fransız Emine", Emirgân Ortaokulu'na devam ettiğim dönemde (*Yarılma*, s. 83-88) beni görmüş ve bir çocukluk aşkına tutulmuş. Daha sonra ben Kabataş Lisesi'nde okurken sabahları aynı öğrenci otobüsünde yolculuk yaparmışız. O, yanı başımda beni aşkla seyrederken ben dönüp ona bakmazmışım bile. Nasıl bakayım, oldukça ufak tefek bir kız olan "Fransız Emine"'nin farkında bile değildim. Fransa'da evinde kaldığımız dönemde aramızda yarım yamalak bir şeyler yaşanmıştı ve bunları bana o gece anlatmıştı.

Daha sonraki süreçte "Fransız Emine"'nin beni uzaktan uzağa izlediğinin farkındaydım. 1980'lerde, arandığım dönemde, Türkiye'ye geldiği bir seferinde buluşup konuşmuştuk. Bunu da o zaman önemli görmeyip *Sapak*'a yazmamışım. Diğer Emine'yle birlikte olduğumuz dönemde, bir keresinde, bir ortak arkadaşımız aracılığıyla haber yollayıp beni beklediği evin adresini vermişti ama ben galiba biraz da "Fransız olmayan" Emine'nin korkusundan onunla buluşmaya gitmemiştim.

Fakat “Fransız Emine”nin uzaktan takibinden kurtulmak mümkün değildi. Bütün yakın akrabalarım-la teker teker ilişki kurmuştu: Kızım Irmak’la, ağabeyim Can’la (Zileli), yeğenim Ümit Zileli’yle (Yarılma, s. 165, 187; Havariler, s. 95, 106; Sapak, s. 39, 239; Sığınmacılar, s. 14, 268), Yavuz Alogan’la (Yarılma, s. 427; Havariler, s. 258, 543; Sapak, s. 156, 246; Sığınmacılar, s. 170, 186). Esasen Fransa’da yaşadığı halde Türkiye’ye sık sık geldiğini, Irmak’ı ve Can’ı son derece pahalı lokantalarda ağırladığını, Yavuz’a uğrayıp benim Londra’daki hayatım hakkında bilgi aldığını duyuyordum.

İşte bu bağlantılar sonucu benimle yeniden ilişki kurdu. Elbette bu, benim böyle bir haberleşmeye izin vermem sonucu oldu. Bunu neden yaptım? Şu anda bunu net bir şekilde tahlil edemiyorum. Sanırım o sıralar “zincirlerimden boşanmış” bir halim vardı. Erkeklerde görülen orta yaş sendromu ya da andropoz döneminin etkisi de denebilir miydi buna? “Hayat geldi geçiyor, ne kadar çok kadınla birlikte olursam o kadar iyidir” sendromu! Yavuz Alogan ikide bir, “Fransız Emine geldi, yine seni sordu” diye haberler yollayıp duruyordu. Bir keresinde Yavuz’a, “Bana yazsın” diye haber gönderdim ve tabii ki çok geçmeden “Fransız Emine”den bir mektup geldi. Böylece haberleşmeye başladık...

* * *

The Avenue’deki eve taşınmamın üzerinden daha bir yıl geçmeden ev sahibi şirketten bir *notice* aldım. Evden çıkmamı istiyorlardı, satacaklarmış. Yine bu işlerden anlayan arkadaşlar, “Aman,” dediler, “bu senin çok lehine. *Notice* almak neredeyse belediyeden ev almakla aynı anlama gelir.” Ne yapacaktım? Yapacağım şey sadece *notice*’e cevap vermemek ve bundan sonra ev sahibi şirketten, tahliye işine bakan mahkemeden gelecek bütün yazı ve bildirimleri belediyenin *Housing Office*’ine götürmekmiş. Yaşım da tuttuğundan kesin bir belediye evi almışım. O zaman hem kiram düşük olurmuş hem de ömrü billah kimse beni o evden çıkaramazmış. Pek aklım yatmasa da denileni yaptım. Bana yollanan bütün yazışmaları götürüp belediyenin ev bürosuna kaydettiriyordum.

Bu arada Emel'le ayrılmıştık ama alt kattaki odalardan birinde kalmaya devam ediyordu. Okulu bitiren Süleyman ise Nijerya'ya dönme hazırlıkları içindeydi. Kedi Çapkın, yaşlandığı ve hastalandığı için Emine'nin erkek arkadaşı Andy Walker'ın Clapham'daki evinde kalıyordu artık. Orada bakım ve veterinerre götürme koşulları daha iyiydi. Hakan, bir kolektif evde yaşamaya başlamıştı. İyi ki böyle bir şey yapmış. Evsiz kaldığım dönemde benim de bir kolektif evde yaşamam için bunun çok yardımı dokunacaktı.

Sığınmacılar'da kendisinden söz ettiğim Emrah Cilasun (s. 220, 249, 336), İbrahim Kaypakkaya ile ilgili hazırladığı "Kırmızı Gül Buz İçinde" belgeselini tamamlamış, kitap çalışmalarına girişmişti. İyi bir tarih araştırmacısıydı. Annesi Rüçhan Tolgay, Çerkes Ethem'in yeğenlerindendi. Emrah, biraz İbrahim Kaypakkaya'nın Kemalizm aleyhtarı çizgisini izlemekten, biraz da böyle bir akrabalık ilişkisinden dolayı o sıralar Çerkes Ethem'in hayatı üzerine yoğunlaşan araştırmalar içindeydi. Arada bir, kütüphanelerinden ve görsel arşivlerinden yararlanmak için Londra'ya geldiğinde beni de ziyaret ediyordu.

Emrah'la özellikle Stalin konusunda derin bir ideolojik ayrılığımız olmasına rağmen insan olarak frekanslarımız tutmuş, arkadaş olmuştuk. Biraz çocuksu, neşeli, görünüşte, asık yüzlü Stalincilere benzemeyen bir insandı. Şimdi söyleyeceğim olay 3-4 yıl sonrasında olmuştu ama yeri gelmişken burada anlatayım. Engin Ardiç'in makalelerini günü gününe takip ettiğini ve beğeniyle okuduğunu, esprilerine kahkahalarla güldüğünü duyduğumda şaşkınlıktan küçük dilimi yutacaktım. Katı bir Stalinist-Maoistin böylesine "geniş" bir espri ve güldürü zevkine sahip olması onun adına olumlu bir puan olarak görülebilirdi ama doğrusu ben yadırgamıştım. Engin Ardiç'i asla okumamıştım ve okumazdım da. Emrah, bu yazarın birkaç "espri" makalesini bana okuduğu zaman da tutumumda değişiklik olmadı. Bunu Emrah'ın değişik ve renkli kişiliğini örnekleyebilmek için anlattım.

Emrah, benim tersime son derece hayatın içinde, çok becerikli bir insandı. Ben pazarlık yapmak denen şeyi asla becere-

mezdim. Hatta daha komiği, tersinden pazarlık yapardım. Örneğin satıcı diyelim ki malına 1,5 lira derse, ben, “1,5 az değil mi?” derdim, “Hem ben kûsurattan hiç hoşlanmam. Gel şunu 2 lira yapalım.” Satıcıları oldukça şaşırtan bir kişiliğim vardı bu bakımdan. Emrah ise pazarlık yapmak ne kelime, karşısındakini adeta büyüler ve alacağı mal ne ise astronomik indirimler sağlardı. Tabii onun aldığı şeyler ayakkabı veya gömlek gibi gündelik ihtiyaçlar değildi. Araştırma meselelerine kafayı taktığı için buna ilişkin şeylerdi. Örneğin, Kaypakkaya belgeseliyle ilgili olarak *British Library*’de Türkiye 68’inin görüntüleri olduğunu öğrenmiş, görevli memure ile bağ kurmuş, kadının altından girmiş üstünden çıkmış, şimdi tam olarak hatırlamıyorum ama diyelim ki 2000 sterlin değerindeki filmlere neredeyse 20 sterlin ödeyerek satın almıştı. Buna benzer çok örnek vardır.

Emrah’ın kitap çalışmasına yardımcı olacağıma söz vermiştim. Emrah, daha delikanlıyken ailesi Almanya’ya göç ettiğinden yazılı Türkçesinde epey zaaf vardı. Cümleleri düzgündü de noktalamalarda çuvallıyordu. Kitap hazır olduğunda metnin redaksiyonunu birlikte yapacak, ben özellikle noktalamaları düzgün hale getirecektim. Ayrıca muhtevaya ilişkin eleştiri ve önerilerimi de söyleyecektim.

* * *

Otobiyografimin ikinci cildi olan *Havariler* bitmişti, artık son rötuşları yapıyordum. “Fransız Emine”yle haberleşmelerimiz somut bir ürün vermiş ve onu Londra’ya davet etmiştim. Bir ay süreyle bende kalacaktı. Günlerden 11 Eylül’dü. “Fransız Emine” o gün 16.00 sularında Londra’nın Heathrow Havalanı’na inecekti. Onu karşılamaya gittim. Aynı günün akşamı Berlin’den araştırmaları için Londra’ya gelen Emrah Cilasun da konuğum olacaktı.

Heathrow her zamanki gibi olağanüstü kalabalıktı. Bütün uçaklarda büyük gecikmeler olduğu yazılıydı ekranlarda. Benim beklediğim uçak da gecikmişti ve ne zaman ineceği bile belirtilmiyordu. Aslında çoğu uçakla ilgili aynı sözcük yazılıydı: *Delay*. İstanbul’dan gelen aynı uçağı beklediklerini tahmin et-

tiğim Türkiyeliler aralarında kümeleşmiş, heyecanla bir şeyler konuşuyordu. Topluluklara yanaşıp kulak misafiri oldum. Söylentilere göre, bir uçak kaçırılmıştı, gecikmeler bu yüzden. Fakat bir süre sonra toplulukların arasındaki konuşmalar daha da somutlaştı. Amerika'da bazı binalara uçaklarla büyük saldırılar olmuş, binlerce ölü varmış. Söylentiler inanılacak gibi değildi ama son derece olağanüstü bir şeyler olduğu muhakkaktı. Herkes gibi ben de mecburen beklemeyi sürdürdüm.

Bekleyiş dört saat kadar sürdü. Sonunda uçaklar art arda inmeye başladı. Bir restoranın önündeki yükseltiye çıkıp İstanbul uçağından gelenleri görmeye çalıştım. "Fransız Emine"yi görmeyeli yaklaşık on üç yıl oluyordu ama onu tanıyacağımdan emindim. Evet, evet, işte oydu. Tanımıştım ama keşke tanımaz olaydım. O ufak tefek, az çok sempatik denebilecek "Fransız Emine" gitmiş, yerine kendini pudralarla vb. desteklemeye çalışan yaşlıca bir kadın gelmişti. On üç yıl içinde bir insan bu kadar mı değişirdi? Yanaklarında neredeyse birer kilo allık vardı. Ayaklarındaki uzun çizmelerin içinde kaybolmuş gibiydi. Bir tutamlık cılız saçlarını kabartmak için öyle çok çaba göstermişti ki, zavallı saçlar daracık alnının önünde endişeyle zıplayıp duruyordu. Daha korkuncu, her tarafından takılar sallanmasıydı. Kolyeler, gerdanlıklar, çeşit çeşit bilezikler, yüzükler, saç süsleri, neredeyse dizlerine kadar uzanan şingir mıngır bakır ya da gümüş küpeler. Bu ağır takı yükü altında zor bela yürür gibi bir hali vardı. O anda kendime, "Gün, sen ne halt ettin?" diye seslendiğimi çok net hatırlıyorum. Bir an için kaçıp ortadan kaybolmayı bile düşündüm. Fakat imkânsızdı bu. Buralara kadar gelmişken, nasıl olsa bir şekilde bulurdu beni.

Mecburen yanına gittim. Sarıldık. Ondan ağır bir esans kokusu yayılıyordu. Hüzünlü bir tavırla tekerlekli çantasını aldım. Heathrow'un tek metro hattı olan Piccadilly Line üzerinden evin yolunu tuttuk.

Eve gelir gelmez haberlere baktım. Evet, New York'daki Dünya Ticaret Merkezi'nin bulunduğu İkiz Kuleler'e, El Kaide adlı radikal İslâmcı örgüt tarafından kaçırılan yolcu uçaklarıyla intihar saldırısı yapılmış, kuleler yerle bir olmuş ve toplam-

da üç bine yakın insan ölmüştü. Bu, dünya tarihinin seyrini değiştirecek ölçüde büyük bir felaketti ve şu işe bakın ki, benim kişisel tarihim açısından da bir felaket gününe rastlamıştı. Üst kata çıktık. Fransız Emine, Emel’le tanıştığına memnun olmuş ve derhal olaya el koymuştu. Onu yandaki odada sıkı bir sorgulamaya tâbi tuttuğu gözümünden kaçmamıştı ama yapılacak bir şey yoktu. O sırada Emrah geldi. Bir yanıyla gazeteci ruh haline sahip olan Emrah da son derece heyecanlıydı. Yorum üzerine yorum patlatıyordu. Pek âdeti olmadığı halde olayın heyecanıyla üst kata çıkan Süleyman da konuşmalara katılmaya çalıştı. Süleyman’ın yüzünde saklayamadığı bir memnuniyet ifadesi fark edince bunu şaka yollu açığa vurdum Emrah’ın önünde. Memnun olan yalnızca o değildi ki, daha sonraki günlerde “anti-emperyalizm”den veya “anti-Amerikancılık”tan gözü kararmış epeyce solcunun bu korkunç dehşet eylemini desteklediğine tanık olmuşumdur. Gerçi Süleyman, solcularımız kadar ileri gitmedi ve ABD’ye karşı olduğu halde insanların ölümüne yol açan böyle bir katliamı destekleyemeyeceğini açıkça ifade etti. Yine de belli etmemeye çalıştığı yüz ifadesini unutamıyorum.

Bu arada Emrah’tan daha da “safkan” Çerkes olan karısı Sevtap (Cilasun) Berlin’den telefonla arayarak Emrah’a geleneksel Çerkes adetlerini hatırlattı ve “sevgilileri” baş başa bırakması konusunda uyarıda bulundu. O geceki kadar absürt bir topluluk görmemişimdir. Nijerya’dan bir İslâmcı, Londra’dan bir anarşist, Berlin’den bir Stalinist-Maoist ve biraz sonra açıklayacağım gibi, Paris’ten konvansiyonel silah uzmanı bir NATO görevlisi 11 Eylül 2001 gecesi bir araya gelmiş, İkiz Kuleler olayını tartışıyorlar. Bu arada NATO görevlisi silah uzmanı, “sevgilisinin” eski “karısı”nı yan odada, onun kişisel ilişkilerini temel alan bir sorgulama sürdürmekten ve ağzından laf almaya çalışmaktan geri kalmıyor. Ionesco’nun oyunlarına yakışacak absürlükte bir bileşim ve manzaraydı bu.

“Fransız Emine” bir ay kaldı bende. Uçak biletini bir aylık gidiş-dönüş üzerinden almıştı çünkü. Keşke açık alsaydı, o zaman en fazla üç gün kalabilirdi. “İlişkimizin” seyri bunu gösteriyordu. Ondan hiç ama hiç hoşlanmamıştım. O bana kar-

şı nasıl hisler içindeydi, bilemiyorum. İşin kötü tarafı, o günlerde sosyal yardımım, sık sık olduğu gibi, herhangi bir sebepten kesilmişti. Bakkaldan ekmek, yoğurt alacak kadar bile param yoktu. Üstelik Can'ı, Irmak'ı İstanbul'un pahalı lokantalarında ağırlayan "Fransız Emine" bir de eli sıkı, bir de cimri çıkmıştı ki, akıl sır erecek gibi değildi! Ekmek ve yoğurdu boşuna söylemedim. Bir keresinde makarnaya koymak üzere yoğurt almasını rica etmiştim. Yoğurdun en küçüğünü, ancak bir kişiye bir öğün yetecek, avuç içi kadar olanını alıp gelmişti. Dahası, merkeze inerken (neredeyse her gün iniyordu zaten) yol parasını benden sızdırmaya çalışıyordu. Para bozduramamış, ne olmuşsa banka kartını bankamatige kaptırmış vb. vb. "Sen benim senyörüksün" diyen "Fransız Emine" "senyöründen" yol parası istemek için her defasında bir sebep buluyordu.

Şimdi gelelim şu NATO görevliliği veya konvansiyonel silah uzmanlığı meselesine. Bunu ilk kez, "Fransız Emine"nin Londra'yı ziyaret etmesinden kısa süre önce Yavuz Alogan'dan duymuştum. Yavuz da, Necmi Demir (*Yarılma*, s. 253-553; *Havariler*, s. 276-543; *Sapak*, s. 14-243; *Sığınmacılar*, s. 160,168) ve İl-kay Demir'den (*Yarılma*, s. 322, 418; *Havariler*, s. 276-543; *Sapak*, s. 14-242; *Sığınmacılar*, s. 160-168) duymuş. 1980'li yıllarda İl-kay ve Necmi, birkaç yıllığına Brüksel'de sığınmacı olarak yaşamışlardı. Bir gün kapıları çalınmış. Kapıda "Fransız Emine". Samimiyet düzeylerini bilemiyorum ama çat kapı gelecek kadar bir arkadaşlıkları varmış demek. Hoşbeşten sonra "Fransız Emine", Brüksel'e "NATO görevlisi" olarak geldiğini söylemiş. Nasıl yani? İşte böyle yani. Meğer bizim eski keskin Maocu dostumuz artık bir NATO görevlisiymiş. Kendileri Fransa'nın bilmem ne üniversitesinde konvansiyonel silahlar üzerine eğitim görmüş bu arada, hatta kendi iddiasına göre halen de aynı üniversitede aynı konuda ders vermekteymiş. NATO'daki görevi de kendisinin bu ihtisas alanıyla ilgiliymiş. Doğaldır ki, kuşkucu bir sol gelenekten gelen İl-kay ve Necmi, "Fransız Emine"nin "Batı ajanı" veya "Fransız istihbaratından" olabileceğine ilişkin kuşkularını Yavuz'a ve başkalarına da ifade etmişler. Sanırım en son benim kulağıma geldi.

Esasen kuşkucu bir insan değilimdir. Durumu kendim değerlendirmeye karar verdim. Önce bu “NATO görevlisi” hikâyesini sordum. İnkâr etmedi. Evet, konvansiyonal silahlar uzmanı olarak NATO’da görevliymiş. Sonunda dayanamayıp, “Casus musun?” diye sordum. Sadece güldü. Belki de böyle bilinmek hoşuna gitmişti. Güç güçtür! Beni öyle bilsinler de biraz çekinsinler! Zaten öyle ülkelerden ve şahsiyetlerden söz ediyordu ki, oralara ne için gittiği, o tiplerle neden bağlantısı olduğu anlaşılamıyordu bile. Örneğin, “geçen sene Azerbeycan’dayken Haydar’a dedim ki...” diyordu. Samimi bir yakınlık hissi vererek Haydar diye söz ettiği kişi, o sıralar henüz hayatta olan, Azerbaycan’ın başkanı Haydar Aliyev, düşünebiliyor musunuz? Ardından Fransız dışişleri bakanı bilmem kimle yediği öğle yemeğinde neler konuştuklarından söz ediyordu. Kendi toplum ve toplumsal hiyerarşiler dışı durumumla bu anlatımları karşılaştırdığımda “ilişkimizin” absürlüğünü bir kere daha fark ediyordum!

Sonra bana olmayacak tekliflerde bulunuyordu durup dururken. “Gel sana Fransa’da bir dağ evi satın alalım” diyordu örneğin. Beni yokladığı belliydi. Yoksa böyle şeylerle beni kendisine bağlayacağını mı sanıyordu? Teklifi anında reddediyordum elbette. Ben dağ havasından pek hoşlanmam, sağol! Bir keresinde beni Fransa’da “genç kadınlarla” tanıştırmayı bile teklif etti. Bende böyle bir eğilim mi tespit etmişti yoksa? Ona da “Sağol, ben almayayım” cevabını verdim. Yakın zamanlarda tanıdığım, hatta birkaç kez “sosyalizm sorunları” üzerine tartıştığım, Londra’nın merkezinde hem yeminli tercümanlık hem de mermer ticareti yapan, soyadı Akman olan Troçkist bir arkadaşım vardı. Hangi akla hizmetse Fransız Emine’yle bu arkadaşı tanıştırdım. Birbirlerinden pek hoşlandılar. Sanırım, ortak “aristokrat” geçmişleriydi onları yaklaştıran. Birbirlerine “üstadım” ya da “mirim” diye bir hitap edişleri vardı ki, kırılırdınız gülmekten. Neyse bu sayede, oldukça sekter bir Troçkist olan bu arkadaşın davetiyle, normalde gitmeyi hayal bile edemeyeceğim, Londra’nın merkezindeki çok pahalı bir balık restoranında yemek bile yedim. Fransız Emine’nin böyle yerlere ve davetlere pek alışık olduğunu anlaşıyordu.

Anlatımın burasında araya girip yeni bir gelişmeden bahsetmeliyim. Ozan Yayınları, 3.000 baskıyı bitirmiş (kitabı köşe bucakta yıllar sonra bile sattıklarına göre 3.000'den çok daha fazla bastıklarını tahmin etmek zor değil) ve 1.500'lük yeni bir baskı daha yapmaya karar vermişti. Bu baskı yapıldı ama bana ödenmesi gereken 1.500 sterlin ödenmedi. Gelen cevap çok acıktıydı: "Ödeyecek paramız yok." Bunu öyle acıklı bir edayla yazmıştı ki Ozan'ın sahibi Mustafa, insanın neredeyse çıkıp ona yardım olsun diye para toplayacağı geliyordu! Bunun üzerine yüzümü kızartıp yeniden İletişim Yayınları ile bağlantıya geçtim. Doğrusu beni mahcup etmediler. *Yarılma*'yla birlikte, otobiyografimin ikinci cildi olan *Havariler*'i de basacaklardı.

Bu kısa hatırlatmadan sonra yeniden "Fransız Emine"ye dönelim. Peki, madem ona karşı duygularım bu kadar olumsuzdu, neden hiç gereği yokken ona, İletişim Yayınları'nın basmaya hazırlandığı *Havariler*'in henüz bitmiş ve son rötuşlarını yaptığım halinin bazı bölümlerini okumuştum? Sanırım bunda en önemli etken, kitapta onunla ilgili bazı olayların ve adının da geçmesiydi (*Havariler*, s. 228). Daha önce de belirttiğim gibi, Arnavutluk'taki Emek Partisi kongresine gitmeden önce onun evinde kalmış ve orada olanları biraz flulaştırarak anlatmıştım. Sanırım, fırsat bu fırsat, yazılanları onun da doğrulamasını istemiştim. Elbette bunu yaparken, o yıllara ilişkin, ilgisini çekecek kritik bazı yerleri de okumuştum. Sen misin bunu yapan! Yaklaşık iki ay sonra, basılma hazırlıkları yapılan *Havariler*'le ilgili olarak İletişim Yayınları, Avukat Emcet Olcaytu'dan, müvekkilleri Doğu Perinçek ve Feyza Perinçek adına bir "İhtarname" aldı. "Fransız Emine", Türkiye'ye döndükten sonra, yememiş içmemiş ve dostları Cüneyt Akalın'la (*Yarılma*, s. 232, 482; *Havariler*, s. 455-457; *Sığınmacılar*, s. 247-249) Lale Akalın'ı (*Havariler*, s. 433-434; *Sığınmacılar*, s. 247-249) bulmuş, onlara, "*Yarılma*'dakiler de bir şey mi," demiş, "yeni çıkacak kitapta öyle yatakodası hikâyeleri var ki." Elbette Cüneyt de bu palavrayı hemen Doğu'ya yetiştirmiş. Bunun üzerine İletişim Yayınları'na *Havariler*'i (onlar sadece 2. cilt olarak biliyorlardı, adından haberleri yoktu) basması halinde kanuni sorum-

luluk altında kalacağını belirten bir ihtarname çekilmiş. İhtarname olayının ayrıntılarına birazdan değineceğim.

Böylece 11 Ekim gününe geldik çok şükür! “Fransız Emine” artık uçakla Türkiye’ye dönüyordu. Ne kadar sevinçli olduğumu anlatamam. Heathrow’dan uğurlayacaktım onu. Yardım param hâlâ bağlanmamıştı ve Heathrow’a ikimizi götürecek parayı zor bela bulmuştum. Dönüş parasını nasılsa ondan alırım diye düşünüyordum. Ne büyük gaflet! Heathrow’da ondan dönüş parasını istediğimde “Bende para yok” dedi. Yani 3,5 poundu yokmuş! “Bankadan çek” dedim. Banka kartı kilitlenmiş. Buyrun bakalım! Ben şimdi nasıl geri dönecektim? Turnikelerden kaçak geçmek bir hayli riskliydi. Neyse, onu orada bırakıp telefon kutularına yöneldim. Parasız kalanlar bilir. Bazen bu kutuların parayı geri veren hazneleri hayat kurtarıcı olabilir. Hele acelesi olan insanlarla dolu Heathrow’da! Bütün kutulara tek tek bakmaya başladım. Birkaçından 20 penny, birinden 50 penny çıktı ama yetersizdi. Ve en sonunda... Elimi bir hazneye attım ve tamı tamına üç adet bir pound çıktı. Tamam, çıkartmışım yol parasını! “Fransız Emine”nin bir aylık konakluğunda talihin bana güldüğü tek andır bu!

* * *

“Fransız Emine” gittikten yaklaşık iki ay sonra, yukarıda anlattığım gibi, onun fitne fücurluğuyla İletişim’e söz konusu ihtarname gelmiş. İletişim Yayınları, İhtarname’yi bana ilette. 7 Aralık 2001 tarihli İhtarname’de *Yarılma*’yla ilgili olarak şöyle deniyordu:

Bu kitapta, yazarının ağzından 1954-1972 yılları arasında kalan döneme ilişkin anılar aktarılırken; “annesi, babası ve kardeşi dahil olmak üzere” özel hayatın gizliliğini ihlal eden ve yazarının tek taraflı iradesi ile açıklamak hakkına ve dava konusu olduğunda kanıtlamak imkanına sahip bulunmadığı bir çok vakıya yer verildiği... Kitapta sergilenen bir kısım anıların yansıtılma biçiminin; yazarının *halen sağlıklı bir ruh haline sahip olduğundan kuşku duyulmasını gerektirecek belirtileri*

içerdiği (abç – G.Z.)... “Gün Zileli’nin anılarının devamı” nite-
liğinde bir kitabın şirketinizce yayınlanması halinde her türlü
hukuki ve cezai sorumluluğun yazarı ile birlikte şirketinize ve
şirketiniz elemanlarına ait olacağı BİLİNMEKTEDİR... Şirke-
tinizce yayımlanacak kitapta Gün Zileli ile evliliğinden müş-
terek bir çocukları bulunan ve halen ülkemizin büyük ve mu-
teber bir yayınevinin ve bu yayınevi tarafından sürdürülen ‘Ata-
türk’ün Bütün Eserleri’nin de yayın koordinatörlüğü görevini yü-
rüten (abç – G.Z.) müvekkilim ile ilgili olarak; “manevi zarar
doğurabilecek” bölümlerin bulunduğunu *haricen öğrendiği-
miz cihetle*, (abç – G.Z.) uygun önlemler alınması için... Ge-
rek uluslararası antlaşmalar ve gerekse “Anayasa”mız ve di-
ğer yasalarla “gizliliği” güvence altına alınan “özel hayat”a iliş-
kin olayların açıklanması halinde; yazarı ve diğer sorumlula-
rı hakkında “cezai yaptırımların uygulanması” için, ulusal ma-
kamlarla birlikte; uluslararası hukuk ve güvenlik teşkilatları-
na müracaat haklarımızın kullanılacağını, keza, *yazarın halen
Türkiye dışında ikamet etmekte olduğu ülke hükümeti nezdinde;
her türlü yaptırımın tatbikini teminen bütün yasal girişimlerde
bulunulacağını* (abç – G.Z.) ... Müvekkilimin... ihtarda bulun-
masına rağmen, şirketinizce yapılacak yayımın yasaya aykırı
bulunması halinde “özel kasıt” ve “kusurun ağırlığı” kanıt-
lanmış olacağı cihetle; yasal müeyyidelerin yargı organlarınca
“ağırlaştırılabileceği”ni, İHTAR EDERİM.

Keşideci Vekili Avukat Emcet Olcaytu

Emcet Olcaytu, liseden sevdiğim bir arkadaşımı (Yarılma, s. 192), daha sonra sol mücadeleye katılmış ve 12 Eylül döneminde tutuklanma tehlikesi olan metinlere imzasını atmakta bir an bile tereddüt etmemişti (Havariler, s. 506). Feyza Perinçek’e gelince... Her ne kadar “hem ağlarım her giderim” kabilinden sonuna kadar Aydınlık hareketinin peşinden sürüklenmişse de Doğu Perinçek’in dayatmacı tutumlarına birçok defa hepimizden daha cesurca karşı durduğunun doğrudan tanığıyım. Emcet’in ve Feyza’nın, yukarıda altını çizdiğim satırlarda görüleceği gibi, sığınmacı olarak kaldığım ülkeden atılmam için gi-

rişimlerde bulunulacağını bildiren böylesine düşük düzeyli ve etik ilkelerden yoksun bir metni kaleme almalarına, onay vermelerine ve imzalarını atmalarına gerçekten üzülmüştüm. Diğer yandan, ibret verici olan, önüne gelene “dnek” damgasını vurmaktan bir an bile çekinmeyen bir politik şahsın, işine geldiği an, bir ihtarnameye yerli yersiz bir şekilde devletsel sembollere ilişkin referansları sokuşturması (“Atatürk’n Bütün Eserleri yayın koordinatörlüğü” fikrinin ondan çıktığına eminim), iktidarda olsa muhaliflerini nerede ağırlayacağının işareti olarak, onlara “akıl hastası” etiketi yapıştırması (bu fikir de ona ait) ve ihbarcılığı uluslararası boyutlara taşıyıp, “ikamet etmekte olduğu ülke hükümeti nezdinde” girişimde bulunmak gibi yüz kızartıcı tehditlere başvurulmasını teşvik etmesidir (bu fikrin de ondan çıktığı kesindir).

Kitabın basılmasının eli kulağındaydı. Fakat bir kere daha gereksiz bir mızıkçılık yaptım. Anarşist olduğumu, bu yüzden telifimden kesilecek “Milli Savunma Vergisi”ni ödemeyi reddettiğimi belirttim. Bu benim için “ilkesel” bir meseleydi! İyi ama vergiyi koyan İletişim Yayınları değildi ki, bu bir yasa meselesiydi. Sigara alırken bayiye bir “Maltepe ver ama 50 kuruşluk Milli Savunma Vergisi”ni demiyorum, ona göre” diyebiliyor muydum? O kadar ilkeliydin madem, o zaman kitabı yayımlatmaktan vazgeseydin. Sigara içmekten vazgeebileceğin gibi!

İletişim Yayınları bu konuda soğukkanlı ve düzgün bir tutum sergiledi. Karşılarında mızıkı bir ocuk ya da aksi bir ihtiyar olduğunu birkaç yıllık deneyimlerinden iyice öğrenmiş olmalıydılar. Benimle görüşmesi için Abdullah Onay’ı grevlendirmişler, Abdullah’la aramız iyi ya! Abdullah telefon açtı, ona vergiyi ödememekte kararlı olduğumu söyledim. “O zaman yayınevi ödeyecek senin yerine, çünkü bu yasal olarak böyle” dedi. Ben de yüzsüzce “O beni ilgilendirmez” dedim. Abdullah’la konuşmamızdan beş dakika sonra Nihat Tuna aradı. Muhtemelen Abdullah’ın yanındaydı. “Anlaştığımıza çok sevindim” dedi. Anlaştığımızın farkında bile değildim ama “Ben de sevindim” dedim. Böylece *Havariler*’in matbaaya gitmesinin nn-

deki bütün engeller kalkmış oldu. Kitabın, yazarından daha akıllı başında olduğu kesindi!

* * *

1990'lı yıllarda, Higham Road'da otururken çeşitli kanallardan Türkiye'nin siyasetini ve olabildiği kadarıyla düşünsel tartışmaları izlemeye çalışırdım. İzlediğim "muhalif" kanallardan biri de dincilere yakın olan Kanal 7ydi. Bu kanalda Ahmet Hakan haber sunuyor, Ayşe Önal ise yemek programları da dahil birçok program yapıyordu. Ayşe Önal, soldan ve *Nokta* dergisinden gelmiş bir gazeteciymiş ama ben geçmişini pek bilmiyordum. Sadece askerlere karşı cesur çıkışları hoşuma gidiyordu. Hatta bir programını izledikten sonra kendisini tebrik eden ve takdirlerimi bildiren bir mesaj da atmıştım.

O günlerde Ayşe Önal'ın, kızı Şafak'la (Pavey) birlikte Londra'ya iltica ettiğini ya da kaldığını, merkeze yakın bir semtte oturduklarını öğrenmiştim. Kendisiyle nasıl bağlantı kurduğumu şimdi hatırlamıyorum, belki de o benimle bağlantı kurmuştur. Ayşe'yi ve Şafak'ı evlerinde ziyaret ettim. Oldukça geniş bir evdi. Sanırım o sırada Ayşe'nin bizim Aydınlik hareketinin gençlik kesimi olan Devrimci Gençlik Birliği'nden (DGB) olduğunu öğrenmiştim. Bu yüzden, evinde beni kızı Şafak'la tanıştırdırken, "İşte senin isminin Şafak olmasına sebep olan adamlardan" biri demesine o kadar da şaşırmamıştım. Şafak'ın adı, 12 Mart döneminde Aydınlik Hareketi'nin illegal çıkarttığı *Şafak* adlı yayından ve Aydınlikçıların kısa bir dönem için "Şafakçılar" diye anılmasından geliyordu. Hatırladığım kadarıyla Şafak, 12 Mart sonrası dönemde, 1976 yılında doğmuştu.

Şafak Pavey, sarışın, mavi gözlü, uzunca boylu, ince yapılı, güzel bir kızdı. Zürih'te öğrenciyken geçirdiği talihsiz bir tren kazası sonucunda tek bacağı kesilmiş ve yerine protez bacak takılmıştı. Sanırım bu olay, Şafak'ın bütün hayatını ve yönelimlerini etkilemiş, onu yazı yazmaya, makaleler yayımlamaya, çok değişik sosyal çevrelerle bağ kurmaya sevk eden önemli bir etken olmuştu. Şafak o sırada *Agos* gazetesinde yazıyordu. Ayşe de gazeteciliği bırakmış değildi. Belli gazete ve dergilere dışa-

rıdan iş yapıyor, Türkiye siyasi hayatını yakından izliyor, çok farklı çevrelerle bağlantılar kuruyordu. “Hayata Dönüş” operasyonları sırasında hapiste olan ve bizzat gidip uğraşarak hapisten çıkarttığı ve Londra’ya, yanına aldırıldığı genç bir erkek yeğeni de o sıralar Ayşe ile Şafak’ın evinde kalıyordu.

Ayşe’nin evinde bir araya gelen farklılığı ve renkliliği hiçbir yerde görmemişimdir. Üstelik öyle de konuksever ve eli çabuk bir insandı ki. Aniden bastıran çok sayıda konuk kalabalığını çabucak yaptığı yemeklerle, böreklerle ağırlamasını bilirdi. Hatta bu davetlerden birinde, her zamanki sakarlığımınla koca şarap şişesini döküp kanepesini berbat ettiğimi de hiç unutmam. Londra’nın bütün solcuları onun evinde ağırlanıyordu neredeyse. Ve bu solcu kalabalığının içinde arada bir göze çarpan başörtülü kızlar da vardı. O dönemde solcuların Kemalist olmayan kesimleri başörtüsüne karşı önyargılı değillerdi, hatta ben de dahil çoğu, başörtülü kızlara yapılan devlet baskısına karşı çıkıyordu. Bu bakımdan bu uyumsuz topluluk o momentte o kadar da uyumsuzluk sinyalleri vermiyordu diyebiliriz.

Ayşe Önal, sürekli politik faaliyet içinde olan, sosyal ilişkilerini, arkadaşlıklarını bile politik tartıda ölçüp biçen bir insandı. Sanırım aynı tartıda beni de tarttı ve kafasında bir yere koydu. Aramız pek fena değildi ama son tahlilde benim politik dengeleri bu kadar kollayan bir insanla anlaşılmam epey zor görünüyordu. O yüzden, bisiklete binip epeyce uzun bir yol katederek evlerine ara sıra gitsem de ilişkimizde belli bir mesafe bırakmaya özen gösteriyordum. Ha, bir de tabii, kızı Şafak ve ismini unuttuğum yeğeniyle arasında, dikkatli bir gözle bakıldığında fark edilen bir vesayet ilişkisi sezinlemiştim. Biraz uzak durmanın bir sebebi de buydu diyebilirim.

Bir gün Ayşe beni telefonla arayıp evine davet etti. Oral Çalışlar yanıdaymış, ikimizi görüştürmek istiyormuş. Ben o zamanki sekterliğimle Oral’la görüşmek istemediğimden, biraz da Ayşe’nin yukarıda değindiğim politik faaliyetlerine duyduğum uzaklık nedeniyle gitmek istemedim ve yol paramın olmadığını söyledim. Aslında doğrudu ama bu noktada bahane yerine geçmişti. Bunun üzerine Ayşe, “Bisikletle gelemiyor mu-

sun?” diye ısrar etti. Bisikletimin lastiğinin patlak olduğunu ve yama alacak param olmadığını söyleyerek iyice “sefiller”i oynamaya giriştim. Bir şey demedi, herhalde gerekçelerimi haklı buldu diye düşünüp rahatlamışken bir saat kadar sonra kapım çalındı. Açtım, kapıda Ayşe’nin yeğeni! Beni almaya gelmiş. Yol paramı Ayşe ödüyormuş, beraber gidecekmışiz. Sonuç olarak “mevcutlu” olarak Ayşe’nin evine gittim.

Ayşe, her zamanki gibi mükellef bir sofraya hazırlamıştı ama bu sefer masa, “seçkin davetliler” nedeniyle her zamankinin tersine oldukça tenhaydı. Masada Oral ve Ayşe’nin dışında, daha sonra merkezdeki belediyelerden birinin *housing benefit department*’inin başkanı olduğunu öğreneceğim, İngiliz bir kadınla evli, kırk yaşlarında gösteren bir “beyaz Kürt” vardı. Ben geldiğimde, Ayşe’nin “moderatörlüğü”nde Kürt meselesi konuşuluyordu. Oral’la yıllar sonra yüz yüze karşılaşmam her ikimiz açısından da sıcaklıktan uzaktı. Bir de bunun üzerine Oral’ın bana hayli sağ gelen görüşleri eklenince ortalık iyice soğudu.

O sıralar, Erdal İnönü’nün Avrupa Birliği yanlısı yeni bir parti kurması gündemdeydi diye hatırlıyorum. Oral da böyle bir partiye taraftar görünüyor, hatta Kürt meselesinin çözümünü de Avrupa Birliği’yle bütünleşmekte görüyordu. Ben ise hiç oralarda değildim o sıralar. Hatta *Birlikim*’de “Avrupalılaştıramadıklarımızdan mısınız?” (sayı 129, Ocak 2000) başlıklı bir yazı yazmıştım. Benim karşı çıkışlarım bu ılıman ve Avrupai iklime, tathya sirke dökülmüş etkisi yarattı. Bir de Ayşe Önal’ın, Kürtlerle dincileri bir araya getirme telaşıyla, Oral’a, “Bu toplumsal muhalefet nasıl bir araya gelecek, Oral?” sorusuna alenen gülmem ve hatta Ayşe’nin yeğenini de güldürmeye çalışmam terbiye sınırları hayli aşan bir davranıştı. Dolayısıyla o sofradan ağızımızda sirke ya da acı biber tadıyla ayrılmamız hiç de yadırganacak bir durum değildi.

Daha sonrası mı? Ayşe beni bir daha evine ne “mevcutlu” ne de “mevcutsuz” çağırdı. Zaten, bildiğim kadarıyla, Ayşe Önal ile kızı Şafak Pavey arasında çıkan büyük bir kavga sonucu o ev de kısa süre sonra dağıldı. Özel hayata ilişkin bu bilgiyi rahat bir şekilde yazabiliyorum, çünkü Ayşe Önal, kızıyla ve ye-

ğeniyle arasında geçen büyük “mübareze”yi *Hayata Dönüş* adlı romanında zaten ayrıntısıyla ve herhangi bir flulaştırmaya gerek görmeden açık açık anlatmaktadır.

* * *

2001 yılının Aralık ayında, eski arkadaşlarımdan (*Yarılma*, s. 168-169), daha sonra R. Yörükoğlu diye tanınan (*Sapak*, s. 251) ve Londra’da da bir kere görüştüğüm (*Sığınmacılar*, s. 78-303) Nihat Akseymen 56 yaşında hayata veda etti. Kendisinden daha önce defalarca söz ettiğim için burada yeniden biyografik bir özetleme yapmayayım. Şu kadarını söyleyeyim ki, sol kesimden olduğu kadar, başında bulunduğu TKP-İşçinin Sesi adlı örgütten ayrılan ya da atılanlardan da bir hayli hasmı vardı. Hakkında çok sayıda söylenti dolaşıyordu. Şimdi bunlara girmeyeyim. İdeolojik ya da siyasi bakımdan tamamen zıt uçlarda yer alsak da ölen eski bir arkadaşımды ve ona son görevimi yapmam gerektiğini düşünüyordum. Arkadaşım Tayyar Öztürk’le birlikte bisikletlere atlayıp törenin yapılacağı ve vasiyeti gereği yakılacağı Hackney taraflarındaki krematoryuma gittik. İçerisi kalabalıktı. Yaşlarından anladığım kadarıyla eski TKP’liler bir kenara çekilmiş, töreni oradan izliyorlardı. İşçinin Sesi örgütünün mensuplarının çok az sayıda kaldığı anlaşıyordu. Daha önce de sözünü ettiğim Esen (*Sığınmacılar*, s. 84) göze çarpıyordu parti kolluğu takmış bir görevli olarak. Yine kolluklu genç biri daha vardı. Onların dışında kalanların partili olarak değil, benim gibi eski bir arkadaş olarak orada bulunduğu anlaşıyordu. Hiçbir dinî tören yapılmadı. Türkiyeli olup dinî törenden kendini kurtaran birine ilk kez rastlıyordum. Nihat, bu dünyada ne yapmıştır ne etmiştir, ayrıca değerlendirilir ama çekip giderken vasiyetiyle devrimci bir eylemde bulunmuştu. Nihat’ın küllerini Londra’dan Türkiye’ye götüren eski eşi Merih Akseymen, külleri, yine onun vasiyeti üzerine Heybeliada açıklarından denize serpmiştir.

Birkaç gün sonra, Londra’da Türkçe çıkan *Toplum Postası* gazetesinde Ozan Öncü adını kullanan biri, “Sen nasıl böyle birinin cenazesine gidersin” mealinde bir yazı yazdı bana karşı. Ce-

vaben, “Merak etme, öldüğünde senin cenazene de geleceğim” diyerek onun da günlünü aldım!

Eski arkadaşlardan söz açılmışken 1960’lı yıllardan tanıdığım Bekir Harputlu’yla, Londra’daki tuhaf buluşmamızdan da söz etmeliyim. Haklı olarak, “neden tuhaf?” sorusu akla gelebilir. Bu buluşmayı kısaca anlatayım.

2000’li yılların başında, Bekir Harputlu’dan bir mail aldım. Bekir Harputlu belki bugün unutulmuş bir isimdir fakat 1960’lı yıllarda önemli bir figürdü. Pek bilinmez ama 1960’lı yıllarda ODTÜ Fikir Kulübü içinde “örgüt içinde örgüt”tü ve o yıllarda ilk köy çalışmalarını başlatan odur. Bekir Harputlu’nun ilk köy işgali olarak bilinen Antalya’nın Elmalı köylülerine destek için gönderdiği bir grup genç, arabalarının devrilmesiyle ciddi bir kaza geçirmiş ve bu kazada, ODTÜ’den Can Savran (*Yarılma*, s. 244) adlı genç ölmüştü. Can Savran, ilk eşim Gönül Erendil’in (*Yarılma*, s. 243, 345) benden önceki nişanlısıydı. 1968-69 yıllarında Ege köylerinde dolaşırken, köylüler köylülerine bizden önce başka devrimci gençlerin de uğradığını söylerlerdi. Daha sonra bu gençlerin, Bekir Harputlu tarafından, biraz da “illegal” bir havada köylere gönderildiğini öğrenmiştik. Bekir daha sonra, yanlış hatırlamıyorsam, “Devrimci Subaylar” adlı gizli bir bildiriden dolayı gözaltına alınmış, 1970’lere doğru ODTÜ Fikir Kulübü’nde MDD’cilerin ağır basması üzerine etkisini kaybetmiş ve silinip gitmişti. Ser Yayınları adlı küçük bir yayınevi de vardı ve o dönem bizler tarafından yaygın bir şekilde okunan, Dimitrov’un *Faşizme Karşı Birleşik Cephe* adlı kitabını basmıştı.

Yıllar sonra Bekir Harputlu’dan bir ses duyduğuma sevinmiştim. Paris’teymiş, görüşmek istiyormuş. Onu Londra’ya davet ettim. Paris-Londra arasındaki, Manş Denizi’nin altından geçen trene atlayıp geldi. Onu evime de götürdüm. Eve, eşyalarımı şöyle bir baktı, sanırım beni biraz fakir bulmuştu, bunu ifade etmedi ama öyle sezinledim. Sonra Londra’nın merkezinde dolaştık. Bana yemek ısmarladı. Zaten ancak sabahtan akşama kadar kalacak, akşam treniyle yine aynı yoldan dönecekti.

Sohbetimiz sırasında Bekir’in güncel meselelerden ve solun problemlerinden epeyce uzak olduğunu fark ettim. Dolayısıyla-

la sohbetimiz fazla ilerlemedi. Aramızda sık sık sessizlik oluşuyordu. Bu da beni her zaman rahatsız eden bir şeydir. Neyse, King's Cross İstasyonu'na geldik sonunda. Treni buradan kalkacaktı. Ayrılmamıza yakın, Bekir Harputlu bana, "Gün, Cumhuriyet'teki yazılarını beğeniyle okuyorum" dedikten sonra benden, hatırladığım kadarıyla, kendisinin yürütmekte olduğu bir basım işi için İlhan Selçuk'la konuşmamı istedi. Şoke olmuşum, ne yazık ki büyük bir yanılgı içindeydi. O sıralar, yeğenim Ümit Zileli Cumhuriyet'te köşe yazarıydı. Bekir'in, Ümit'i tanıdığını pek sanmıyorum. Demek, Ümit'in yazılarını benim yazılarım niyetine okuyor ya da Ümit Zileli'yi ben sanıyordu. Sıkılarak da olsa Bekir'e gerçeği söyledim. "Bekir," dedim, "herhalde bir yanlışlık var. Ben Cumhuriyet'te hiçbir zaman yazı yazmadım. Herhalde yeğenim Ümit Zileli'yi ben sandın." Birkaç saniyelik bir sessizlik oldu ve Bekir, "Ya, öyle demek" dedi. Onca yolu boşuna geldiğini düşünmüş olmalı. Neyse ki artık trenin kalkmasına az zaman kalmıştı. Vedalaşıp ayrıldık. Bekir beni bir daha hiç aramadı.

* * *

Havariler de Yarılma kadar yankı yapmıştı. 2002 yılının Nisan ayında İsviçre'nin Zürih kentinde bulunan Mozaik adlı dernekten *Havariler*'le ilgili bir "kitap okuması" çağrısı aldım. Bu çağrıya önyak olanın, uzun süredir Zürih'te sığınmacı olarak yaşayan, 1970'lerden arkadaşım Ayşe Nesrin Erbil (*Sapak*, s. 97) olduğunu sonradan öğrenecektim.

Helvetiaplatz, cumartesi günleri dolaşması çok zevkli bir bit-pazarı kurulan, sair günlerde ise orta yaşlı erkek ve kadınların bahçesinde madeni toplanla, *petank* denen bir oyun oynadıkları, bir zamanlar Zürih solunun merkezi olan Kanzlei'in da yer aldığı, genellikle 1 Mayıs gösterilerinin yapıldığı Zürih'in önemli meydanlarından biriydi. Helvetiaplatz'ın çok yakınında bulunan Mozaik, 12 Eylül darbesinden kaçıp 1980'lerde Zürih'e yerleşmiş Dev-Yol'cu sığınmacıların ağırlıkta olduğu bir göçmen derneğiydi. Zürih'teki bu tür sığınmacı dernekleri içinde entelektüel düzeyi en yüksek olanıydı. Kapsamlı bir kü-

t phanesi vardı ve her ay belli konularda  a ırdıkları edebiyatçılarla ya da konu macılarla toplantılar düzenliyorlardı. Türkiye’den ve başka Avrupa ülkelerinden gelen konu macıların yol masraflarını kendi olanaklarıyla kar ılıyorlardı.

Bizim toplantı gerilimliydi. Gerilimin sebebi, benim adımdı. Ben sunuş konuşmasını yaptıktan sonra arka taraflardan biri söz aldı. Ayakta zor duruyor, eli ayağı sürekli titriyordu. Yanımda oturmakta olan Ayşe Nesrin kulağıma, konuşmacının, 12 Eylül döneminde çok ağır elektrik ve askı i kencesi gördüğünü, bu yüzden sinir sisteminin yarı yarıya felç olduğunu, zor ayakta durabildi ini fısıldadı. Bu görünüm bile 12 Eylül’ n nasıl gaddar bir rejim olduğunu göstermeye yeterdi. Sözlerinin  zeti  uydu: Gün Zileli, devrimcileri ihbar etmiş bir hareketin önde gelenlerindendir. Bu nedenle Mozaik’in böyle birini buraya  a ırmasını protesto ediyorum.

Tam yirmi yılı aşkın bir zaman atlaması! Fakat arkadaşın içinde bulunduğu durumu göz önüne alırsak anlaşılır bir şey. Hemen sonra söz alarak *Havariler*’de tam da bu ihbarcılık olayını anlattı ımı ve  ahsım adına  zele tiri yaptığımı söyledim. Hâlâ ayakta sallanmakta olan arkadaş söylediklerimi idrak edebilmek için on beş saniye kadar durakladı, sonra da, “O zaman affedersiniz,” diyerek yerine oturdu.

Birkaç gerilimli sahne daha oldu toplantıda. Kıvılcımlı gele-ne inden gelen bir çift oturuyordu sa  tarafta. Onlarla sosyalizm-anarşizm vb.  zerine bir tartışma geçti aramızda. Biz Türkiyeliler tartışma deyince gerilimi ve çatık ka ı anladı ımızdan bu tartışmanın da gerilim yaratması do aldı. Neyse, Mozaik’in kurucu kadrosundan Yakup Co ar, “Toplantıyı burada sonlandırıyoruz arkadaşlar” dedi de bizleri bu sinir gerginli inden kurtarmış oldu.

Bu tür toplantılardan sonra Mozaik’te topluca yemek yenir ve sohbet edilirmi . Birçok arkada la tanıştım ve sohbet ettim. En sempatiklerinden biri güleç yüzüyle, karmakarışık sakallarıyla ve elinden eksik etmediği şarap kadehiyle, daha sonraki Zürih yıllarımda en yakın arkadaşlarımdan biri olacak Güven Ba yurt’tu. Beşinci e im olacak Nafiye G ne ’le de orada tanış-

mışız ama doğrusunu söylemem gerekirse o gece onunla tanıştığımı Nafiye ile aramızda gelişen haberleşmeler sırasında ondan öğrenecektim.

* * *

Bir yazar, hayatını dürüstçe yazmaya karar verse de ona son derece acı veren bazı olayları yazmaktan sakınmak için, farkında olmadan da olsa elinden geleni yapar herhalde. Ne var ki, yazmak kader gibi kaçınılmaz bir şekilde gelir kapıya dayanır. Şu anda işte bu noktadayım. Daha önceki satırları yazarken yıllara bakıp, “Şermin’in uyutulmasına daha vakit var” diyordum kendi kendime. O vakit de tükendi ve işte o günkü acıyı yüreğimde çok daha fazlasıyla duyarak klavyenin başına geçiyorum.

RSCPE görevlilerinin ziyaretleri artmıştı. Şermin’i uyutmam için ısrar ediyorlardı. Onlara her seferinde aynı cevabı veriyordum: “Ben bunu yapamam.” Bu cevabım üzerine çekip gidiyorlardı. Yapabilecekleri hiçbir şey yoktu ben razı olmadıkça.

Şermin’in yürümesi gittikçe zorlaşmaya başlamıştı. Wood Green tarafında bedava hizmet veren bir *Animal Shelter* vardı. Arada bir Şermin’i oraya götürüp bedava ilaç alıyordum. Fakat ilaçların da pek bir faydası olmuyordu. Şermin 14 yaşındaydı.

Bir gün, bizim oradaki parkın kestirme yolundan Şermin’i yine Wood Green’deki *Animal Shelter*’a götürüyordum. Şermin, önceki yıllarda birlikte nice oyunlar oynadığımız çimenlik alanın ortasında aniden çöküp kaldı. Ne yaptıysam yürümesini sağlayamadım. O anda ağzımdan, “Buraya kadarmış evladım” cümlesinin çıktığını duydum. Bunu söyleyen sanki ben değilim de bir başkasıydı. Şermin’i zorlukla sırtıma aldım, o koca parkı öylece zor bela geçtik. Parktan çıktıktan sonra fazla bir yol yoktu zaten. Şermin’i “uyutma”ya karar vermiştim. Bunu hayatımın sonraki devresinde defalarca düşünmüşümdür. Böyle korkunç bir kararı o anda nasıl verebilmişim? Kendimi yekladığım zaman asla böyle bir kararı verebilecek biri olmadığımı görüyorum. Fakat o anda sanki kendimin dışına çıkmıştım. Sınırım bunu yapabilmemde artık onun yürüyemeyeceği düşün-

cesi belirleyici olmuştı. Evet ama *Animal Shelter*'a gelip Şermin'i yere bıraktığımda ağır aksak da olsa yeniden yürümeye başlamıştı. Neden kararımı değiştirmedim? İşte bunu izah edemiyorum. Sanki dışımdaki bir başka irade beni teslim almıştı.

Animal Shelter her zamanki gibi fazlasıyla kalabalık olmalıydı ki, benimle birlikte birkaç kişi kapıda bekliyordu. Birileri çıktıkça dışarıdakileri içeri alıyorlardı. Bizimle birlikte Saint Bernard cinsi kocaman, kahverengi bir köpekle sahibi de dışarıda bekliyordu. Saint Bernard biraz yaşlıcaydı ama son derece sağlıklı görünüyordu. Bizden önce onları aldılar. Yirmi dakika sonra adam, elinde köpeğinin tasmaı, tek başına çıktı. Saint Bernard'ı merak edip adama sordum. Son derece sıradan bir şeyden söz ediyormuş gibi, "*Sleeping*" dedi. İngilizler için köpeklerini "uyutma"nın gayet doğal olduğunu bu olay göstermiştir bana. Şoke olmuştum adamın soğukkanlılığı karşısında. Fakat bu olay bile kararımı etkilememiş olacak ki (hatta belki de kararımı pekiştirmiştir), adamdan hemen sonra bizi içeri aldıklarında oradaki görevliye geliş amacımızı "*sleeping*" diye yazdırdım. Bizi özel bir bölmeye aldılar. Şermin yürüyebiliyor, köşe bucağı, kapının yanındaki dolabı koklayarak geldiğimiz mekânı tanımaya çalışıyordu. O aşamada bile vazgeçebilirdim ama yapmadım. Bir uyurgezerden ya da bir robottan farkım yoktu. Odaya bitişik bir camlı bölmeden çağırdılar bizi. İdam hükmümüz kesinleşmişti. Biri kız diğeri erkek iki genç görevli vardı içeride. Bana bir kâğıt uzattılar. "Uyutma"ya onay verdiğim yazılı olmalıydı kâğıtta. Gözlerim bulandığından doğru dürüst okuyamadan imzaladım. Afyon yutmuş gibi hareketsizdim ama olup biten her şeyi izleyebiliyordum. Kız görevli ilacı iğnenin haznesine çekti. Diğer görevli, Şermin'i kucağına yatırdı. Ben de yanına gidip teskin etmek için Şermin'in başını okşadım. Kız görevli elinde permatik gibi bir şeyle gelip Şermin'in sağ kolunun dirsek bölgesinin iç tarafındaki tüyleri kazıdı. Damar orada olmalıydı. Sonra, yanlış hatırlamıyorsam (o sırada beynim iyice bulanmaya başlamıştı artık) sağ kolunun üst tarafına bir lastik geçirip sıktı. Öyle sanıyorum ki, Şermin o anda durumu anladı ve başını sola çevirip o güzel kahverengi gözle-

riyle bana çaresizce baktı. Onu ilk aldığımda da bu kahverengi güzel gözleriyle bakmıştı bana (“Çantanın fermuarını açınca, sonradan ‘Şermin’ adını vereceğimiz yavruyla göz göze geldim. Sanki ‘beni al amca’ der gibi, yalvaran kapkara gözlerle bana bakıyordu”, *Sapak*, s. 160) Bir veda bakışı mıydı bu? Yoksa öldürüleceğini sezmişti de babasından yardım mı istiyordu? Bilmiyorum... Bilmiyorum... Hiçbir şey bilmiyorum... Ama o anda bile müdahale edebilirdim. “Hayır, durun” diyebilirdim. Sevgili Şermin’in yardım çağrısını cevapsız bırakmayabilirdim. Ona yeniden sarılabılırdım. O da bana sarılırdı. Yapmadım, hiçbir şey yapmadım. Hayat kimseye böyle bir anı yaşatmasın. Kız görevli, Şermin’in kolundaki damara iğneyi saplayıp ilacı zerk ettiği an başı sola doğru düştü. Bir saniye bile geçmeden ölmüştü. Onu yerdeki örtünün üstüne bıraktı görevli. Ölüsünü isteyip istemediğimi sordu. İstemediğimi söyledim. Daha oradayken ağlamaya başladım. Yerde yatan Şermin’e son bir kez baktım ve çıkıp gittim. Yol boyunca ağladım. Bu yoldan onunla ne kadar çok gidip gelmiştik...

* * *

Tony Blair hükümeti sığınmacılarla ilgili yeni bir karar almıştı. Bundan sonra, mavi göçmen pasaportlular banka hesabı açamayacaklardı. Kararın gerekçesi, açıkça belirtilmiyordu ama sanırım bazı sığınmacıların uyuşturucu trafiğinden dolayı yakalanmalarıydı esas sebep. Ya da sığınmacı çevrelerinde gerekçenin bu olduğu söyleniyordu.

Gerçi benim bankayla falan bir ilişkim yoktu. Sığınmacılar’da anlattığım kaçak çalışma döneminde ücretim *Barclay* adlı, bankalardan farklı statüdeki bir *Building Society*’ye ya da finans kurumuna yatırılıyordu. Gerçi bu statü farkının ne olduğunu bugün bile bilmem. Neyse, ihtiyacımı görüyordu ya! Sebebini hatırlamıyorum, bir banka hesabı açtırmam gerekti ve bu gereklilik tam da Blair hükümetinin yukarıda sözünü ettiğim kararına denk geldi. Hangi bankaya başvurduysam, mavi pasaportumu görür görmez, bana banka hesabı açamayacaklarını söylediler. Bunu neden anlatıyorum?

Daha önce sözünü ettiğim gibi, ev sahibim durumundaki *Property Agency*'den bana gelen her yazılı belgeyi Haringey Belediyesi'nin *Housing Department* 'ına götürüp kaydettiriyordum. Bir sefer yine gittiğimde görevli memur ekranı bir süre gözden geçirdikten sonra, "Kira neden size ödenmiyor da ev sahibi firmaya ödeniyor?" diye sordu. Bilmediğimi söyledim. "Bundan sonra size ödenmesini ister misiniz?" diye sordu bu sefer. Sırf İngilizce konuşmanın zahmetinden kurtulmak için "Ye.. ye" dedim başımı sallayarak. Memur bazı tuşlara bastı işlemi yapmak için.

Bu arada Azmi, banka hesabı açtıramadığımı öğrenince, "Gel seni benim bankaya götürüyüm, oradaki memurları tanırım, belki sana hesap açtırırız" demişti. Kalkıp Halifax Bankası'nın Oxford Road'daki şubesine gittik. Gerçekten de Azmi'nin aracılığıyla bir banka hesabı açtırabildim.

Böyle bir tesadüf olamaz! Hesabı açtığımızın üzerinden ya bir ya da iki gün geçmişti ki, adresime benim adıma bir çek geldi. İki haftalık kira bedeli olan 225 poundların birikmesiyle oluşmuş tam 900 pound ve elbette bundan sonra iki haftada bir 225 poundun geleceğini tahmin etmek zor değildi. Eğer birkaç gün önce banka hesabı açtırmış olmasaydım bu çekin benim için bir kâğıt parçasından fazla bir değeri olmayacaktı. Herhalde "dürüst" bir kiracı olarak gidip parayı ev sahibi şirkete yatırırdım. Fakat banka hesabım açılmışken bunu yapmam enayilik olurdu. Beni evden atmaya kalkışan mahkemelik olduğum bir firmaya kirayı neden yatırıacaktım ki? Hem zaten onlar da beni çıkartmaya çalıştıklarından kirayı falan düşündükleri yoktu. Hatta belki kiranın ödenmemesi onların durumunu mahkeme karşısında daha da güçlendirecekti. Böylece kira parasını doğruca götürüp Halifax'daki yeni hesabıma yatırdım. Dışarıdan biri bu olayı incelese, herhalde kiranın doğrudan bana ödenmesiyle tam o sırada Halifax'da hesap açtırmam arasında kesin bir bağlantı olduğunu düşünürdü haklı olarak. Oysa bunu yapan, Nijeryalı Süleyman'ın gökyüzündeki "god"ından ve ya bizim tesadüf dediğimiz şeyden başkası değildi.

Eh, ayda 450 poundluk bir para benim gibi biri için az buz

bir ek gelir değildi. Fakat bu parayla neler yaptığımı sormayın sakın! Çekler on beş günde bir banka hesabıma yatırıldıktan kısa süre sonra, adamlar uyanır da parayı bankadan geri çekerler korkusuyla bankamatikten para olarak çekiliyor ve Emine'ye teslim ediliyordu. Emine de parayı afiyetle harcıyordu! Gerçi, Türkiye yolculuklarımda bana da bir miktar desteği olmuştur bu paranın.

* * *

Süleyman'la ayrılık vakti gelip çatmıştı, Nijerya'ya dönüyordu. Bütün İslâmî önyargılarına rağmen son derece sevimli bir insandı. İslâmî önyargılarına bir örnek vereyim. İkiz Kuleler'in yıkılması olayından sonra Bin Laden bu olayın baş sorumlusu ilan edilmişti. ABD tarafından her yerde aranmaktaydı. Bizim anarşistler de her zamanki gibi olayı gırgıra vurmuş, oğul Bush'la Bin Laden arasındaki gerilimi konu alan karikatür ve fotomontajlar üretmeye başlamışlardı. Bunlardan birinde, birinin üzerine çıkmış sevişen iki eşcinselin kafalarının yerine Bin Laden'le Bush'un fotoğraflarını monte etmişlerdi. Bin Laden, Bush'un üstünde gidip geliyordu. Şimdi kimler olduğunu hatırlamıyorum ama evin alt katındaki ön odada birkaç arkadaş gülerек bu fotoğrafı gösteriyordum. O sırada içeriye Süleyman girdi. Resmi ona da gösterdim ama sonucunu tahmin etmemiştim gösterirken. Süleyman resmi görünce elektrik çarpmış gibi oldu, bir eliyle gözlerini kapatır, öbür elini "aman benden uzak tut" der gibi sallarken, "Aaaa... aaaa... aaaa..." diye bağırmaya başladı. Baktım çocuk kötü oluyor, resmi kaldırdım ortadan. İşte örnek bu. Gerisini siz düşünün.

Evet, Süleyman artık gidiyordu. Bir yılı aşkın bir zaman aynı evde kalmış, tamamen farklı kültürlerden insanlar olmamıza rağmen birbirimizi gerçekten baba-oğul gibi sevmiştik. Süleyman'ın yükü çoktu. Geride bir şey bırakmak istemiyordu. Bu lanet olası "Londra cangılıni" bir daha dönmemek üzere terk ediyordu. Bana, plastikten, parmak boyunda bir asker hediye etmişti giderken. Bu oyuncak askerin yüzünü eski arkadaşlarımdan "Kirve"nin (*Havariler*, s. 374) yüzüne benzetti-

ğimden adını “Kirve” koymuştum. Daha sonraki yıllarda evdeki köpeklerin gadrine uğrayan bu kahraman askerin başını (geri kalanı hamurdan artık) hâlâ masamın üstünde muhafaza ederim. Elinde de “Polonya ölmedi daha” diye bir pankart bulunmaktadır.

Süleyman’la vedalaştık, gitti. Fakat akşama üzgün bir şekilde geri döndü. Meğer eşyaları fazla ağır geldiği için tartı alarm vermiş ve uçağa kabul edilmemiş. Bunun üzerine o da binmemiş uçağa, yani bileti yanmış. Eşyalarını emanete bırakıp geri dönmüş. Esas üzüldüğü ise tek kuruş parasının olmamasıymış. Abuja kentindeki yakınlarına yazıp para istemiş. Üstelik kalacak yeri de yokmuş. “Ne demek kalacak yerim yok,” dedim, kızarak, “elbette burada kalacaksın, senden para isteyen mi var?” Yüzü aydınlandı, sevinmişti. Fakat kafama takılmıştı. Benim bu durumda kira parası isteyebileceğimi ya da parası yoksa kapıyı gösterebileceğimi nasıl olmuştu da düşünmüştü? Ona sordum ama kafamı epey meşgul etti bu. Kapitalizm ve para insanları bu kadar mı yabancılaştırıyordu birbirine? Yoksa ben, Emine’ye haftalık 60 poundluk kira parasını yetiştireceğim telaşıyla Süleyman’a fazla paragöz bir profil mi çizmiştim? Eğer böyle ise daha da üzüldüm.

Nijerya’dan para geldi ve eşyalarını önceden parça parça koli halinde gönderen Süleyman bu sefer gerçekten gitti. Ve işin kötüsü, galiba o zaman Facebook falan da yoktu, irtibatımız tamamen koptu. Tam yeri gelmişken ileriye bir sıçrama yapıp, Süleyman’la yeniden birbirimizi nasıl bulduğumuzu anlatayım. Birkaç yıl sonrasıydı. Artık İsviçre’nin Zürih kentinde yaşıyordum. Bir gün Londra’ya gelmişim. Emine, erkek arkadaşları Andy Walker ve ben, Emine’nin evinin bulunduğu Euston semtinden Londra’nın merkezine doğru yürüyorduk. Bir de baktım Süleyman üç dört adım ötemde, kollarını açmış bana doğru geliyor. Kucaklaştık. Düşünebiliyor musunuz, o Nijerya’dan, ben ise İsviçre’den aynı gün geliyoruz ve Londra’nın alâkasız bir semtinde, kim kime dum duma kalabalık bir yerde, o saatte karşılaşıyoruz. Ayaküstü sohbet ettik, telefon numaralarımızı alıp verdik. Ben “Bu bir mucize!” dedim Süleyman’a, o

ise parmağıyla gökyüzünü gösterip yine “God!” dedi muzip bir yüz ifadesiyle.

Yine Londra’ya geldiğim bir seferinde bizim eski arkadaşlardan Mesut Akın (*Havariler*, s. 399; *Sapak*, s. 249; *Sığınmacılar*, s. 19, 165) beni ve Emine’yi, evinde düzenlediği bir “eski arkadaşlar” partisine davet etti. O sıralar sanırım Aydınlık hareketinden ayrılmış ya da daha doğrusu, Jane Cooker’ın (*Sığınmacılar*, s. 19, 73) avukatlık bürosunda çalışması bahane edilerek Aydınlıkçılar tarafından “İngiliz ajanı” olmakla itham edilip (oysa neredeyse beş-altı yıldır orada çalışıyordu Mesut) hareketten atılmıştı. Mesut hareketten atılmasına rağmen hâlâ ulusalcı bir yönelim içindeydi ve ister ayrılmış olsun ister olmasın bütün “Aydınlık ailesi” ile ilişkilerini mümkün olduğunca sürdürmekteydi. O partiye de bu “cemaatten” herkesi çağırmıştı. Biz de bunu bilerek gittik zaten. Orada zır Aydınlıkçı birkaç şahsiyetle karşılaşacağımızı tahmin etmiştik ve bu tahminimiz o kadar da yanlış çıkmadı. Örneğin, örgüte halihazır mensubiyetini bilmiyorum ama enikonu ulusalcı olduğu anlaşılan eski DGB’lilerden Şahap Mete Uygur da oradaydı. Esasen İsveç’te yaşıyordu ama sanırım eşi Tülin Uygur’la beraber Londra’ya gezmeye gelmişti. Neyse canım, Aydınlıkçılardan birini görünce hemen hırlaşacağım diye bir şey yoktu. Geçmişte yaptığım bir şakadan dolayı benimle küsmüş olan Doğan Kemancı da (*Havariler*, s. 193; *Sığınmacılar*, s. 145, 172) oradaydı. Doğan artık Aydınlıkçı değildi ama bana da dargındı işte! Ona rastlayınca yanağını okşadım ve “eski dost düşman olmaz” dedim gülümseyerek. Doğan, insan ilişkilerinde hep görülen steril tavrıyla karşılığında bana gülümsemedi bile, ne yapalım! Oysa o kadar da darılacak bir şey yoktu. Yaptığım şakayı burada açıklamayayım şimdi. Merak edenler *Sığınmacılar*’a (s. 172) bakabilirler.

Yarılma’dan sonra *Havariler* de yayımlanmış olduğundan özellikle eski ve yeni Aydınlıkçı çevrelerde şöhretim hem olumlu hem de olumsuz anlamda epeyce yayılmıştı. Yaz günüydü. Mesut’un evinin bahçesindeydik. Bir ara Mesut, partideki topluluğa gülerek şöyle dedi: “Arkadaşlar, herkes söylediği lafa dikkat etsin. Gün Zileli aramızda!”

Süleyman'dan boşalan aşağıdaki tek kişilik odaya bir süre sonra Emrah Cilasun'un baldızı Mehtap yerleşti. Berlin'den Londra'ya hem çalışmaya hem de dil öğrenmeye gelmişti. Londra'da kiralar olağanüstü yüksekti. Sırf kiraya çalışan insanlar biliyorum. Sosyal yardım almadan ev kiralamak için en azından orta düzeyde bir gelire sahip olmak gerekirdi. Benim odalar da boş boş duruyordu. "Gel otur, kirayı falan da boş ver" dedim ona. İyi bir arkadaştı. İngilizlerin *sense of humor* dediği espri duygusuna sahipti.

O günlerde bir mail aldım. Biri bana selam yolluyordu, bir kadın. İmza olarak da "önünde şapka çıkarılacak kız" diye bir ifade kullanmıştı. Bunun *Havariler*'de kullandığım bir ifade olduğunu hemen hatırladım tabii. İki sayfalık bir bölümde, Hasan Yalçın'ın âşık olduğu avukat kadın arkadaşın, partinin başkısına rağmen aşkında diretmesinden söz etmiş ve "Aşkının peşinden giden avukat kızın yürekliliğinin karşısında ise, saygıyla şapka çıkartmaktan başka yapılacak bir şey yoktur" diye yazmıştım (*Havariler*, s. 327-329). Onu hemen hatırladığımı belirten sıcak bir cevap yazdım. Kendisine karşı saygım gerçekten çok büyüktü. Haberleşmeye başladık. Aramızdaki sempati giderek bir yakınlaşmaya dönüştü. Necmiye Erten, daha sonraki hayatında, kendisi gibi bir avukatla evlenmiş ve iki kızı olmuştu. Biri kocaman bir genç kızdı artık. Diğeri de on yaşlarındaydı. Kocasıyla ayrılmışlardı. Kızlarıyla birlikte İzmir'de yaşıyor ve avukatlık yaparak geçiniyordu.

Haberleşmemiz iyice yoğunlaşınca Necmiye'yi Londra'ya davet ettim. Kabul etti. Onu Heathrow'da karşıladım. Boynunda medikal bir boyunlukla çıkageldi. Görmeyeli yirmi yılı aşkın zaman olmasına rağmen onda pek bir değişiklik yoktu. Gözlüklerinin arkasından yine öyle dik dik ama iyilik ifade eden gözlerle bakıyordu. Bu sefer hiç de pişman olmamıştım. Eve gittik. Onu Mehtap'la da tanıştırdım. Samimi bile oldular. Ne var ki, çok kalamayacaktı. Üç dört gün sonra Türkiye'ye döndü. Beni İzmir'e davet etti. İlk fırsatta geleceğimi söyledim.

Hayatım, o zamana kadar hiç yaşamadığım tuhaf bir sarmala girmişti. Necmiye döndükten kısa süre sonra bu sefer Zürih'ten bir mail aldım. Birkaç ay önce davetine icabet ettiğim Mozaik adlı sığınmacı derneğinden Nafiye (Güneş) adında bir kadın arkadaştı. Kitabımı ancak okuyabilmişti, yorumlarını yazıyor, sonunda da “Beni hatırladınız mı, o akşam Mozaik'te biraz sohbet etmiştik” diyordu. Hatırlamadığım halde ayıp olmasın diye “Hatırladım” dedim ve böylece internetten yazışmaya başladık. Yazışmalarımız bir süre sonra bir yakınlaşmaya yol açtı. Telefonumu istedi, ev telefonunu verdim, aradı. Telefon konuşmalarımız epeyce uzun sürüyordu. Artık tam bir kart zampara gibi hareket ettiğimin ben de farkındaydım. Ona, aramızda bir ilişki yaşanabileceğini ama bunun “gizli” tutulması gerektiğini “deklare” ettim. Aslında bu hiç de karakterime uygun bir şey değildi ama insan “çoklu” ilişkilere yönelince ister istemez böyle baktan önlemlere de gerek duyuyordu. Sanırım Nafiye bu tavrımı yadırgadı ama çok da mesele yapmadı, “Konuşuruz” dedi. Evet ama nasıl konuşacaktık? Acaba Londra'ya gelebilir miydi? Kısa süre sonra atlayıp geldi. Onu da Heathrow'da karşıladım. Yabancı heyetleri karşılayan bir protokol müdürüne dönmüştüm. Kendi halime baktıkça gülmem geliyordu ama yapacak bir şey yoktu, “kapılmış gidiyordum, bahtımın rüzgârına.”

Nafiye'yi Mehtap'la da tanıştırdım. Mehtap, yüzündeki şaşkınlık ifadesini gizlemeye çalışarak Nafiye'yle de arkadaşça bir ilişki kurmaya gayret etti. Yalnız bir ara bana, “Nedir bu trafik allasen?” diye sormaktan da geri kalmadı. Onu gülerek geçiştirdim. Çünkü verecek bir cevabım yoktu.

Kayseri'nin Alevi bölgesi Karaözü'nün İğdeli köyünden olan Nafiye de üç dört gün kaldıktan sonra gitti. Yetişkin bir oğlu vardı. Dev-Yol hareketinde birlikte yer aldığı kocasından yıllar önce ayrılmıştı. Zürih'te yıllardır siyasi sığınmacı olarak yaşıyordu ama İsviçre vatandaşı olarak Türkiye'ye de gidip gelebiliyordu. Zürih'teki, neredeyse bütün sığınmacı Dev-Yol'cular gibi o da *Sozialarbeiter* (sosyal yardım kuruluşlarında memur) olarak çalışıyordu. Daha sonraları yakından gözlemleyeceğim gibi, İsviçreliler sığınmacıların istihdamı konusunda İngilizler-

den çok daha akıllıydılar. Sığınmacı Dev-Yol'cuların eğitim düzeylerinin yüksek olduğunu tespit edince onları *Sozialarbeiter* kurslarına yönlendirip, oralarından mezun olanları sosyal yardım kuruluşlarında diğer Türkiyelilerin yardım işlerinde görevlendirmişlerdi. Maaşları da oldukça iyiydi. İngilizlerde nerede bu akıl! Onlar sığınmacılara anlaşılmaz bir yığın olarak bakar ve kaotik bir işsizler dünyasına adeta iteklerdi.

Nafiye de ayrılırken beni Zürih'e davet etti. İlk fırsatta geleceğimi söyleyip onu Heathrow'dan uğurladım. İngiltere'deki kaotik işsizler dünyasının bir elemanı olarak kaotik bir aşk dünyasının içinde yüzmekteydim. Gerçi kendime de o kadar haksızlık etmeyeyim. Bir pervane keleş gibi, kendime ısınacak bir yer arıyordum aslında.

* * *

11 Eylül 2001 büyük şiddet eylemi, yalnız New York'taki İkiz Kuleler'i değil, aynı zamanda, Londra'daki 18 June 99 ve Seattle'daki December 99 hareketleriyle yükselişe geçmiş, iki yıl boyunca dünyanın gündemini belirlemiş ve Ağustos 2001'deki Cenova gösterileriyle zirvesine ulaşmış olan anti-globalizasyon hareketini de vurmuştu. 11 Eylül'den sonra ABD, Britanya ile de el ele vererek büyük bir karşı saldırı başlattı. Bu karşı saldırı, esasen Koalisyon Güçleri'nin hedefi durumundaki, eski dönemden kalma Baas rejimlerini yıkmayı hedefliyordu ama bu arada "Bush kışı"nın soğuşu son derece sağlıklı bir şekilde gelişen ve baharı haber veren sınırlar ötesi bir kitlesel hareketin bahar çiçeklerine de zarar verdi ve küresel karşıtı hareket inişe geçti.

Ne var ki, o büyük potansiyel yok olup gitmedi ve bu sefer ABD-Britanya blokunun savaş ve işgal politikalarına karşı bir savaş karşıtı harekete dönüştü. ABD-Britanya bloku, Irak'ı işgale hazırlanıyor, buna karşı her yerde savaş karşıtı büyük gösteriler yapılıyordu. Ayrıca anarşistlerin öncülüğünde 1 Mayıs gösterileri de İngiliz *establishment*inin epeyce başını ağrıtıyordu. Öyle ki, İngiliz tarihinde görülmemiş bir biçimde, 1 Mayıs'lardan birinde orduyu alarma geçirecek kadar. Aslında bu 1

Mayıs'lar, anti-globalizasyonla savaş karşıtlığını birleştiren bir platforma da dönüşmüştü.

Bu gösterilerden birkaçında polis tarafından topluca gözaltına alındığımız da oldu. Gerçi bu "gözettiler" hiçbir zaman karakola ya da "*detention centre*"lere götürülmemizle sonuçlanmadı. Sadece üstümüzü arıyor, kimlik tespiti yapıyor ve bırakıyorlardı. Kimlik tespitinde de sizin beyanınız esastı, doğru kimlik vermek zorunda değildiniz. Britanya'da kimlik taşıma zorunluluğu yoktu. 2001 yılının 1 Mayıs'ıydı galiba, bir seferinde polis, Euston taraflarında girdiğimiz bir sokağın iki tarafını kesip iki yüz kadar göstericiyi gözaltına almıştı. Bu arada benim çantamı ararken bir kondom buldular. Bulan polis eğildiği yerden başını kaldırıp, gülerek, "Şanslı bir gününüzde miydiniz?" diye, erkeklerin aralarında yaptıkları türden bir şaka bile yaptı.

Iraklı Kürt anarşist Warya Barzinji (*Sığınmacılar*, s. 106-292) ile birlikte gittiğimiz 1 Mayıs gösterilerinden birini hatırlıyorum. 2002 yılının 1 Mayıs'ıydı. Mayıs başında olmamıza rağmen soğuk bir hava vardı. Warya ile önce bir parkta birkaç kadeh atmıştık ısınmak için. Sonra Oxford Square'a geldik. Anarşistler önceden kırıp dökecekleri mağazaların adlarını ilan ettiklerinden mağazaların çoğu vitrinlerini kontrplaklarla korumaya almışlardı. Olağanüstü bir polis önlemi göze çarpıyordu. Oxford Meydanı polis tarafından sıkı sıkıya kordon altına alınmıştı. Kordonu aşip meydana nasıl gireceğimizi düşünürken, polisin meydanın içine doğru bir koridor açtığını gördük. Üstelik koridorun başında bulunan sarı muşamba giymiş İngiliz polisleri bizi kibarca içeriye davet ediyordu. Enayi gibi girdik. Bir süre sonra durumu fark ettik. Bu, fare kapanından başka bir şey değildi. Meydandaki on binden fazla göstericiyle birlikte gözaltına alınmıştık aslında. Geri dönelim dedik. Tabii ki koridor tek yönlüydü. İçeri girebiliyordunuz ama dışarı çıkamıyordunuz. Polisler yine kibarca, "Bir de karşı tarafa bakıverin, belki orada bir çıkış vardır" diyorlardı, bizimle alay eder gibi. Elbette hiçbir yerden çıkış yoktu. Kalabalık iyice ajite olmuştu. Polis kordonuna birkaç kere huruç harekâtı yapalım dedik fakat

delip geçmek imkânsızdı. Yaya polis ve polis araçlarıyla oluşturulmuş dört katlı bir kordondurdu bu. Hava da soğuk olduğundan bir süre sonra çişimiz gelmeye başladı. Erkekler için durum o kadar vahim değildi, kenar köşe bir yer bulup işiyorlardı, hatta kendiliğinden “umumi helâ”lar oluşmuştu. Fakat kadınlar bu konuda büyük zorluk çekiyordu. Erkekler kadınların önünde insandan bir perde oluşturuyor, kadınlar bu “perde”nin ardında görüyorlardı ihtiyaçlarını.

Orada on saate yakın kapalı kaldık. Artık hava iyice kararmıştı. Hapislik durumu devam ediyordu. İnsanlar iyice acıkmıştı. Son bir gayretle birkaç defa daha yüklendik polis kordonuna. Herhalde polis de artık yorulmuştu. Sonunda kordonu yarıp çıkabildik bir yerinden. Eve giderken, dışarıda kalanların “görevlerini” yerine getirdiğini, birkaç mağazanın camlarını indirmiş olduğunu gördüm.

* * *

Acıdır ki, Şermin ölmüş, bana da Türkiye yolu açılmıştı. San-ki Şermin yeniden Türkiye’ye gitmem için gelmişti de şimdi ölümüyle beni yeniden Türkiye’ye uğurluyordu. Mayıs ayında aniden kapımda, elinde kocaman bir dosyayla postacıyı buldum. Gelen “*naturalization*”, yani “vatandaşlığa kabul” belgesiydi. Postacı dosyayı imzam karşılığında teslim etti. Şaşırmıştım, çünkü bildiğim kadarıyla, bu belgeler ancak Kraliçe’ye bağlılık yemini edildiğini gösteren noter ya da avukat onaylı belge *Home Office*’e ulaştıktan sonra gönderiliyordu. *Home Office* nadir rastlanacak yanlışlıklarından birini yapmış ve beni “bağlılık yemini” gibi saçma sapan ve nefret ettiğim bir işi yapmaktan kurtarmıştı. Bu olayı kendisine anlattığımda, çok şakacı bir insan olan Orhan Suda, “Onlar senin anarşist olduğunu biliyorlardır. Nasıl olsa yemin etmez demiş, belgeleri onun için yeminsiz yollamışlardır” dedi, güldük.

İlk işim Nezahat’e haber vermek oldu. Artık yanına gelebilecektim. Uzaktan uzağa gergin bir ilişkimiz vardı ama belki de buna yol açan birbirimizin olduğu ülkelere gidip gelemememizdi. Bu engel kalktığına göre artık aramız da düzelebilirdi.

Nezahat de “müjdeyi” o sırada Türkiye’de olan Emine’ye vermiş. Bunun Emine açısından “müjde” olup olmadığından emin değilim. Türkiye’de ne olup bittiğini doğrudan gidip görmemin, böylece ona bağımlılıktan kurtulmamın pek hoşuna gittiğini sanmıyorum. Tabii bunu şimdi düşünüyorum. O zaman aklımın ucundan bile geçmemiştir.

Pasaport işlemleri için bir süre daha beklemem gerekti, Türkiye’deki birkaç avukata sordurup, hakkımda herhangi bir kısıtlama olmadığını öğrendikten sonra, 2002 yılının Haziran ayında uçakla İstanbul’a gittim. Doğduğum topraklara, on iki yıl altı ay sonra yeniden ayak basıyordum.

Türkiye’ye gelişim, büyük ekonomik kriz sonrasında çöküşe giren, Bülent Ecevit’in başkanlığındaki DSP-ANAP-MHP koalisyon hükümeti dönemine rastlamıştı. Partiler arası iktidar bloğu döneminin sonu, bunun yerine iktidar bloğunun tek partide (AKP) kurulması döneminin başlangıcıydı. Eski iktidar bloğunun dağılmasıyla birlikte, politik güçler yeni iktidar bloğunun temsilcisi, İslâmcı AKP’ye üşüşmekteydi. Türkiye, gerek Kürt savaşından, gerek türban meselesindeki laik devlet baskısından dolayı geçtiğimiz yirmi yılda büyük bir gerilim yaşamıştı. Toplumun, bu gerilimli ortamdan görece daha rahat, daha az gergin bir siyasi ve toplumsal ortama özlem duyduğu, insanların ruh halinden anlaşılabiliyordu. İnsanlar kavga ve gerilimden yılmıştı. Spazm, yerini gevşemeye bırakacak gibi görünüyordu. Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne katılması umutları da bu gevşemeye katkıda bulunan önemli bir unsurdu. İslâmcı ve baskıcı özelemlerini şimdilik fazla ön plana çıkarmamaya özen gösteren, yıpranmamış, “brand new” AKP, bu toplumsal konsensüsün temsilcisi pozlarında, içeride ve dışarıda epeyce puan toplamaktaydı.

Kişisel plandaki gergin ilişkilerim ise Türkiye’nin bu genel yönelimine pek uygun değildi. İstanbul’a gelir gelmez görüştüğüm Nezahat’le ilişkimizde beklenen gevşeme sağlanamamıştı. Demek sorun uzaklık değilmiş, öyle görünüyordu. Neydi peki? Şu anda bile bunu tam olarak izah edemiyorum. Karakter farklılıklarımız olabilir miydi? Belki. Gördüğüm kadarıyla o bana

göre daha içe dönük, belki de daha alıngan bir insandı. Her şeyi çok daha fazla ince eleyip sık dokuyor, anlamlandırıyor. Sanırım, Emine'nin, her zamanki gibi bana göstermeden Nezahat'e yaptığı birkaç "faul" de söz konusuydu ama somut olarak ispatlamam pek mümkün olmadığından bu tür sezgilerimi çok fazla dillendirmek istemiyorum. Fakat, İstanbul'da Nezahat'le bir görüşmemiz sırasında, Emine ile beni kastederek, "İkiniz bir çetesiniz, aranızda girmek mümkün değil" demesi beni derinden sarsmıştı. Doğru söylüyordu aslında, biz gerçekten de ikili bir "çete"ydik ve bu "çete"nin lideri Emine'ydi, ben ise her zamanki gibi "ikinci adam"dım. Bunu da açıkça tespit etmekte fayda var. Elbette "çete"nin içindeki çatırdamaları Nezahat'in dışarıdan hissetmesi mümkün değildi. Kol kırılır yen içinde kalırdı! Tabii başka etkenler de söz konusu. Açıkça söyleyeyim ki, bu etkenlerin başında, belki de gençlik dönemimden gelen "çapkın" doğamın antropoz psikolojisi ortamında bir kez daha canlanmış olması gelmektedir.

Türkiye'de eski arkadaşlarımdan Orhan Cerav'la (*Sapak*, s. 235, 247) ve elbette kızım Irmak'la da buluştum. Ağabeyim Can, annemin ölümünden sonra yeğenim Ümit Zileli'nin torpiliyle, İstanbul-Bakırköy'de bulunan, Başbakanlık'a bağlı Fahrettin Kerim Gökay Huzurevi'ne yerleşmişti. İstanbul'a geldiğimde bu huzurevi Çamlıca'ya taşınmıştı. Can'ı orada ziyaret ettim.

Esasen, Orhan Cerav'ın, oğlu Gün'le (Cerav) birlikte yaşadıkları Kâğıthane'deki evinde kaldım. Orhan'ın, 12 Eylül travmasından sonra artık yeniden toparlanmaya başlayan sol hareketin yerel ayaklarından biri olan Kâğıthane'deki devrimcilerle bağı vardı. Kıvılcımcı ağırlıklı bu arkadaşlar bir de dernek kurmuşlardı. Hatta derneklerinde beni de bir söyleşiye çağırmışlardı. 12 Eylül'le üstüne ölü toprağı serpilene sol yeniden canlanmaktaydı. Dernektekiler, tartışmacı ama dostça bir tutum içindeydiler. Eski sol bölünmelerden bazı dersler çıkarıldığı hissediliyordu.

Irmak artık yirmi dört yaşında genç bir kadındı. O sırada hâlâ Aydınlık hareketinin saflarındaydı ama buluştuğumuzda

siyaset değil, daha çok günlük hayattan ve edebiyattan konuşuyorduk. En değerli yanlarından biriydi edebiyata merakı. Hayatının daha sonraki devrelerinde bu yoldan ilerleyecekti.

Irmak'la Beşiktaş'ta buluştuk. Nostalji duygusuyla olsa gerek, onu Arnavutköy Vezirköşkü Sokak'taki eski mahallemize götürdüm. Eskilerden hiç kimse kalmamıştı mahallede. Evler bile öyle. Bizim oturduğumuz Haktanır Apartmanı duruyordu ama adı değişip "Martı Apartmanı" olmuştu. Hemen yanındaki, Neşet Bey'in apartmanı da duruyordu. Behice Hanım'ın Yuva apartmanı yıkılmış, sit alanına girdiğinden yerine aynı ölçülere göre yenisi yapılmıştı ama Yuva Apartmanı'nın mütevazı ve asil güzelliğini bu binada bulmak mümkün değildi. Dönemin ruhu belki de öncelikle binalarda kendini gösteriyordu. Şimdi Yuva Apartmanı'nın yerinde, şeklen ona benzeyen ama ruhen arabesk bir bina yükselmekteydi.

İstanbul'a gelip Irmak'la buluştuğum günün gecesi, Irmak'ın annesiyle (Feyza Perinçek) birlikte oturdukları Gümüşsuyu, Kutlu Sokak'taki evde kaldım. Feyza, baba-kız baş başa kalamı diye büyük bir incelik gösterip o gece başka yerde kalmıştı. Şimdi düşünüyorum da, ne kadar gereksizdi böyle dargınlıklar. Feyza, on dört yıl boyunca, hayatı, zor günleri paylaştığım insandı. İkimizden de çok şeyler almış bir kızımız vardı. Ayrılmış olmak böyle bir geçmişini neden ortadan kaldırsındı ki? Peki kabahat kimdeydi? Kısaca söyleyeyim: "*Kabahat senin, -demeğe de dilim varmıyor ama- kabahatın çoğu senin, canım kardeşim!*"

Irmak'la çok fazla siyaset konuşmuyorduk. Çünkü konuştuğumuzda pek anlaşılmayacağımızı ikimiz de biliyorduk. Fakat Irmak ara sıra bana okulda diğer sol örgütlerin Aydınlikçılara karşı saldırgan tutumundan örnekler veriyordu. Anlattıkları gerçekten de çok kötüydü. Solcular, Aydınlikçılara düşmanlığı neredeyse bir amentü haline getirmişlerdi. En ufak bir gerginlikte sopalarını onların başına indiriyorlardı. Sanırım Aydınlikçılar da onlardan geri kalmıyordu ama genelde mazlum bir havaları vardı. Irmak'a, bir anarşist olarak bu tür saldırgan tutumları asla tasvip etmediğimi açıkça ifade ettim. Sanırım bu adil tutumuma sevinmişti. Bir gün Kadıköy'de, otobüs durak-

larının orada otobüs bekliyorduk. Irmak bana, “Bak şimdi sana Aydınlıkçılara nasıl bir tecrit uygulandığını göstereceğim” dedi ve durakta bekleyen bir kızı gösterdi. “Bu kızla aynı sınıftayız. Kendisi bir sol gruptan. Şimdi gidip ona bir şey soracağım ve nasıl bir tavır takındığını bizzat göreceksin.” Kızın yanına gidip, “Bu duraktan şuraya gidilir mi?” türü bir şeyler sordu, uzaktan duyabildiğim kadarıyla. Kız, Irmak’a sert sert baktı ve sonra hiçbir şey söylemeden dönüp ters istikamette uzaklaştı. Irmak gülererek yanıma geldi ve “Gördün mü?” diye sordu. Görmüştüm! Böyle bir bağınazlık olabilir miydi? Yoksa solun yapılan hatalardan ders çıkardığı bir illüzyon muydu?

O günlerde Feyza’yı bir keresinde tesadüfen gördüm. Bir keresinde de yine tesadüfen karşılaştık. Irmak’la Taksim’den otobüse binmiş bir yere, belki yine Vezirköşkü’ne gidiyorduk. Çünkü, mahalleye ikinci bir kez gittiğimizi ve Irmak’ı, bizim oturduğumuz Haktanır Apartmanı’nın sahibi avukat Enver Haktanır’ın (*Yarılma*, s. 23-90), aynı dairede oturmaya devam eden kızı Serap Haktanır’la tanıştırdığımı hatırlıyorum. Otobüs yeni hareket etmişti ki Irmak pencereden dışarı bakıp, “Aaa, annem gidiyor” dedi. Feyza, tam Marmara Oteli’nin önünde tek başına yürümekteydi. Onu on dört yıldır görmemiştim. Kanser hastalığı nedeniyle kemoterapi tedavisi gördüğünü biliyordum ama böyle bir görüntüyle karşılaşacağımı tahmin etmemiştim. Çok kilo almıştı. Ellili yaşlarında olduğu halde yaşlı bir kadın gibi zor yürüyordu. Saçları tamamen dökülmüştü. Çok üzülmüştüm. Tuhaf bir suçluluk duygusuyla başımı önüme eğdim.

Bundan birkaç gün sonra Nezahat’le gece Beyoğlu’nda dolaşıyorduk. Yaz gecesi olduğundan çok kalabalıktı. Meyhaneler sokaklara taşmıştı. Nevzade’ye girmiştik. İki taraftan sokağa taşan masalar yayaalara sadece dar bir geçit bırakmıştı. O sırada telefonum çaldı. Irmak’tı. “Baba, Beyoğlu’nda mısın?” dedi. “Evet” dedim. “Mesut Kara (*Sapak*, s. 232-237) seni görmüş fakat tam emin olamamış, telefonla bana sordu. Telefonunu ona verdim. Şimdi tam olarak neredesin?” diye sordu. “Nezahat’le birlikte Nevzade’deyiz” dedim. Irmak, “Olamaz, biz de annem

ve teyzemle birlikte Nevzade'den aşağı doğru geliyoruz" dediği an ileride Irmak'ı gördüm. Onun dört beş adım gerisinden Feyza'yla ablası Işık (Soner) (*Yarılma*, s. 276; *Havariler*, s. 117, 511; *Sapak*, s. 48, 236; *Sığınmacılar*, s. 152, 330) geliyordu. Irmak, yanımdan geçerken, "Annemler arkada" dedi, "Gördüm" dedim. Yürüdük. O daracık geçitte iki taraf da birbirini görmemiş gibi yaparak çok yakın mesafeden geçip gitti. Kısaca söyleyeyim: Düşmanlık, kıskançlık, tekellilik üzerine kurulmuş Türkiye'nin kültürü düzgün insan ilişkileri geliştirmeye müsaade değil. Bir de buna siyaset çirkefini eklerseniz!

Türkiye'ye gelmişken Ankara'ya gitmemek olmazdı. Gerçi Ankara'da artık çok az tanıdık ve akraba kalmıştı. Kalanların çoğuyla da hiçbir ilişkim yoktu. Turgay (Zileli) ağabeyimin eşi Suzan (Zileli) ve kızı Bilge (Zileli, sonra Alkım) vardı bir tek. Zaten onlarda kaldım. Dikmen'de, ağabeyimin öldüğü evde oturuyorlardı. Aslan gibi iki sarı, kocaman kedisi vardı Suzan'ın. O da çok kilo almıştı. Evin pek ışık almayan, ortadaki küçük odasında sigara üstüne sigara içerek televizyonda sabah akşam, "Biri Bizi Gözetliyor" türü programları izliyordu. Genç yaşta kısa süren mutsuz bir evlilik yaptıktan sonra boşanan Bilge ise ODTÜ'nün İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde asistanlık yapıyordu. Suzan, Turgay ağabeyimin ölmeden önceki son anlarını anlattı. O anları onunla birlikte bir kere daha yaşıyor-muş gibi oldum. Bir insanın birkaç saat içinde gerçekleşecek ölümünü bu kadar net hissedebileceğini bilmezdim.

Kızılay'ın ruhu değişmişti sanki. Güven Park'ın hemen karşındaki Kızılay binası yıkılmış, yerine yamuk bir modern bina yapılmıştı. Belki bu da etkilemişti bu ruh değişikliğini. Fakat daha önemlisi, Kızılay, bütün gösterilerin merkezi olması bir yana, bizim zamanımızda Ankaralıların birbirini gördüğü bir buluşma yeri idi. İnsan, "Şöyle bir Kızılay'ı turlayayım da birilerini göreyim" derdi. Yani Kızılay, siyasi önemini olduğu kadar toplumsal önemini de kaybetmişti. Artık kitapçı da yoktu orada, sinema da. O eski ruh şimdi kitapçılarıyla, öğrenci kafeleriyle ve küçük küçük gösterileriyle daha yukarıdaki Konur Sokak tarafına kaymıştı.

Doğup büyüdüğüm Saraçoğlu Mahallesi'ne de gittim (Ev, s. 9-56). Saraçoğlu Mahallesi'nin Kumrular Caddesi'ne açılan sokakları, evleriyle birlikte olduğu gibi duruyordu. Eski subay evleri, hâlâ devlet koruması altında olduğundan kentsel yağmanın dışında kalmıştı o zamana kadar. (Şimdilerde, oraya da el atıldığına ve yıkılıp yerine yüksek binalar yapılacağına ilişkin haberler dolaşmaktadır, sanırım kaçınılmaz son bu mahallenin de başına gelecek er veya geç.) Rüyalarımda sık sık gittiğim Saraçoğlu Mahallesi'ni gerçek hayatta da hiç değişmemiş haliyle görmek bende tuhaf bir nostalji duygusu uyandırmıştı. Sanki bu eskimeyen ve değişmeyen mahalleyle birlikte ben de çocuk kalmıştım da şimdi evimi arıyordum tek tek bakınarak. Evin birinden annem, yanında Perihan Hanım (Süberker) Teyze'yle (Ev, s. 20-72) birlikte çıkacak ve bana, "Nerelerdesin sen, hınzır evlat?" diye çıkışacaktı!

Türkiye'ye bu ilk ziyaretim sanırım iki hafta kadar sürdü. Daha fazla kalamazdım, çünkü İngiltere'de hâlâ imzaya bağlıydım. Sosyal yardım alabilmem için, on beş günde bir *Job Centre*'a gidip "iş aramaya devam ettiğime dair" imza atmam gerekiyordu. Ken Loach'un *I, Daniel Blake* filmi ne güzel anlatıyordu benim de yaşadıklarımı.

* * *

Mehtap'ın dediği gibi, bir "trafik" sürüp gidiyordu. Sadece Heathrow açısından değil, İzmir Menderes ve İstanbul Atatürk Hava Limanları'na inip kalkan uçaklarda da aynı "trafik" söz konusuydu. Artık kullanmadığım eski pasaportumdaki giriş-çıkış damgalarına baktım, işin içinden çıkamadım. Gerçi bunda, pasaportlara damga vurmaya pek meraklı (İngiltere'de damga vurulmazdı örneğin) pasaport polisinin damgalarının net bir şekilde okunmamasının rolü de var. Pek okunamayan tarihleri geçelim de 2002 yılına ait üç giriş damgası var. Bunlardan ikisi İstanbul Atatürk Havalimanı'nda, biri de İzmir-Menderes Havalimanı'nda vurulmuş. Çıkışların ikisi 2002 yılına, biri ise 2003 başına ait. Yani sonuç olarak, 2002 ortasıyla 2002 sonu ve 2003 başı arasında Türkiye'ye üç kere giriş-çıkış yap-

mışım. 2003-2004 yıllarında ise damga sayısına göre bu giriş-çıkışlar dördü buluyor. Londra-Zürih-İstanbul arasında süren bu trafik içinde zamanları ve gittiğim yerleri şaşırırsam kusura bakmayın. Çünkü aynı karışık “trafik”, Türkiye’nin içinde, İstanbul-Ankara-İzmir, daha sonra Datça-Küçükkuşu-Mersin-Karaözü arasında da devam edecekti. Yalnız “o” şehir değil, birçok şehir, kasaba ve köyleriyle birlikte “arkamdan” geliyordu!

İstanbul’a ilk geldiğimde Nezahat’le ilgili kısmı yukarıda anlatmıştım. Oradan İzmir’e geçtim. Gerçi İzmir’e üç kere gittim diye hatırlıyorum. Birinde doğrudan uçakla indim. Necmiye beni evinde ağırladı. Kızlarıyla da tanıştım. Avukat bürosuna bile gittim. Başlangıçta her şey iyi gidiyordu. Yumuşak huylu, iyi bir insandı. Benim ulusalcılığına yönelik ağır salvolarımı bile gülererek geçiştirdi. Bürosunda saydığım yedi adet Atatürk fotoğraf ve heykelciğinin “biraz fazla” kaçtığını söyleyecek kadar müdahaleciydim. Daha yeni katıldığı ve bana hevesle anlattığı “Aydınlık hareketinden ayrılmış eski Aydınlıkçılar” toplantısı için “mevtalar toplantısı” diyecek kadar da iğneleyici...

Daha sonra iki kere de Edremit üzerinden deniz ve tren yoluyla gittim. Birinde yanımda Irmak da vardı. Irmak’la çok zevkli bir yolculuk yaptık. Necmiye’yle buluşup, bir akşam Bodrum’da kaldık. Daha sonra birlikte Kuşadası’na, çok sevdiğim arkadaşım Oktay Kutlu (*Havariler*, s.414-482; *Sapak*, s. 55) ile yine çok eskilerden tanıdığım Gülay Cazgır’ın evine gittik. Necmiye’yle yakın arkadaşılar. 12 Mart döneminin ünlü “Ana”sı (Gülay Cazgır’ın annesi Huriye Üstün; o dönem anakız THKO davasında birlikte hapis yatmış, birlikte yargılanmışlardı) dimdik ayakta idi ilerlemiş yaşına rağmen. Elbette kişiliğiyle birleşmiş sigarası da elinden düşmüyordu. Oktay Kutlu, bahçesinde ve evinin önünde bir sürü kedi ve köpek besliyordu. Onları nasıl da seviyordu “oğlum”, “kızım” diyerek. Gülay da öyle. Oktay, dünyanın en iyi ve en iyi niyetli insanların biriydi bence. Tanrı gecinden versin ama Oktay ölürse, vitamin fazlasından ölen insanlar gibi, iyilik fazlasından ölecekti. Aydınlık hareketinden ister ayrılmış, ister halen o hareketin mensubu ya da önde gelenlerinden biri olsun, hiçbir düşünce

ya da fraksiyon farklılığına bakmadan, tanıdığı, arkadaş olduğu herkesi öyle büyük bir sevgi ve yüce gönüllülükle kucaklardı ki, insan kendini, “parti, Oktay gibi olsaydı, bir zamanlar iddia edildiği üzere gerçekten ana kucacı olurdu” diye düşünmekten alıkoyamaz.

Oktay Kutlu’nun, “insanda ciddiyet ve resmiyet duygusu uyandıran görünüşü ve yüz hatları”ndan *Havariler*’de (s. 415) söz etmiştim. Bir gün Oktay’ın arabasıyla, Kuşadası’nın 25 km. ilerisindeki Dilek Yarımadası’na gittik. Burası aynı zamanda askeri bölge olduğundan bir noktaya gelince jandarma kontrolünden geçiliyordu. Yüz ifadesinin çok iyi farkında olan Oktay, başını arabanın penceresinden uzattı ve “Paşam geldi mi?” diye sordu. Kontrolü yapan jandarma eri hazırola geçip, “Gelmedi komutanım” dedi. Oktay aynı ciddiyetle, “Oğlum, yaban domuzları ileriden kıyıya iniyorlarmış, komutanlık olarak bir genelge çıkarttık inmemeleri konusunda ama hâlâ iniyorlarmış” dedi. Jandarma eri, hazırola, “Genelge henüz bize intikal etmedi, komutanım” dedi. Oktay, “İyi nöbetler” dedikten sonra gazladı. Araba, yolda giderken kahkahalarımızdan sarsılıyordu.

İstanbul’da tesadüfen yaptırdığım bir kan tahlilinde kolesterolum yüksek çıktığından her sabah en az bir saat yürüyüş yapıyordum. Bir sabah Oktay’ların evden çıkıp yukarılardaki ormanlık bölgede yürürken peşime o bölgenin köpekleri takıldı. Huyunu suyunu bilmediğimden elime birkaç taş aldım, saldıırırlarsa korkutmak için. Beni havlayarak epey takip ettiler ama saldıırmadılar. Ben de ormandan çıktıktan sonra taşları bir kenara fırlattım. İlerideki inşaatın girişinde, oranın bekçisi oldukları anlaşılan birkaç kişiyle ve bir diğer jandarma eriyle oturmakta olan kolu pırpırly bir jandarma astsubayı, “Hey, gel bu raya bakayım” diye seslendi. Halkla konuşma tarzları genelde böyle olduğundan bu kaba hitabı o kadar da yadırgamamıştım. Yanlarına gittim. “Sen ne yapıyordun o taşlarla?” diye sordu bu sefer. “Hiç,” dedim, “köpekler takip ediyordu da tedbir diye almıştım elime birkaç taş.” “Ortalıkta köpek falan yok. Göster bakayım kimliğini.” Neyse ki İngiliz pasaportum yanımdaydı, gösterdim. Jandarma astsubayının gözleri fal taşı gibi açıldı.

Neredeyse topuklarını birbirine vurup selama duracaktı. “İngiltere’densiniz demek,” dedi, büyük bir huşu içinde, “kusu-
rumuza bakmayın, bilemedik.” Ardından pasaportu geri verdi
saygıyla. “Buyrun gidebilirsiniz. Aman kendinize dikkat edin.
İti var kopuğu var.”

Bu olay, o dönemde Avrupa Birliği “aşkı”nın ne seviyelere
geldiğini gösterdiği kadar, devlet görevlilerinin halka nasıl bak-
tığını ve muamele ettiğini de çok iyi yansıtır.

Özellikle Kuşadası gezisi bana çok iyi gelmişti. Daha son-
raki günlerde Necmiye’yle bir kere de İstanbul’da buluşup Ir-
mak’la izlediğimiz rota üzerinden yine İzmir’e gittiğimizi hatırlıyorum. Bu sefer Emine’yi de kuyruğuma takmıştım, ne gere-
ği varsa. Elbette Emine benim bütün ilişkilerimi yakından kontrol etmek isterdi. Vakit geç olduğu için bir gece Edremit’te, otelde kalmıştık. Emine İzmir’de bir iki gün durumu kontrol etti, sonra da Datça’ya geçti. Her zamanki gibi negatif büyüsünü veya “muska”sını bırakarak elbette. Onun gitmesinden sonra Necmiye’nin evinde bir olay patlak verdi. Büyük kızı hadise çıkardı. Necmiye’ye küçük bir kaktüs hediye etmiş ve “Buna iyi bak, ilişkimizi temsil ediyor” gibi bir laf etmiştim. Salon-
dan bağırış çağırışlar gelince ne oluyor diye fırladım ve berbat bir manzarayla karşılaştım. Her taraf etrafa saçılan saksı kırıklarıyla ve toprakla dolmuştu. Necmiye’nin büyük kızı ilişkimizden dolayı (muhtemelen babasının doldurmasına da gelerek) bir sinir krizi geçirmiş ve bağırıp ağlayarak, hediye ettiğim kaktüsü kırmıştı. Salona geldiğimde Necmiye’yi kızını yatıştırma-
ya çalışırken buldum. Kızının yanındaki okul arkadaşı ise bana öyle bir nefretle bakıyordu ki, böyle bir bakışla hayatım boyunca karşılaşmamışımdır. Aile yıkan, anayla kızını ayıran kötü adam! Kırılan o kaktüs gerçekten de ilişkimizin sonu oldu. Evi terk ettim.

İzmir’i de öyle. Soluğu İstanbul’da aldım. Nafiye, Zürih için bir bilet almıştı bana ya da İstanbul’a gidince bu bileti almasını ben rica etmiştim ondan, şimdi tam hatırlamıyorum. Fakat kararımı vermiştim, artık bu trafiğe son verecek, Zürih’e gidecek, eğer anlaşabilirsek Nafiye’de karar kılacaktım. Zürih’e gi-

den uaa binmeden Necmiye arayıp benimle acilen görüşmek istediğini söyledi. Meseleyi hallededeceğini söyleyip duruyordu. Samimiyetine inanıyordum ama artık geri dönemezdim. Çok da kırılmıştım gerçekten, ona değil, o ya a gelmiş biri olarak, bir kız çocuğundan gördüğüm muameleye. Bütün iyiliğine rağmen, aile ilişkilerinden dolayı Necmiye'yle bir arada olamaya-cağımız açıktı. Bütün ricalarına rağmen katı bir tavırla görüşmeyi reddettim. Kırılmış, o ölçüde de kırmı tım!

Zürih'e giden uaa bindim. Pervane kelebeği, kendini yakacak Güneş'e doğru uçuyordu.

II.

2002-2006

Filhakika

Zürih kenti bir gölün kenarında kurulmuştu. Gerçi bütün İsviçre kentleri bir gölün kenarında kurulmuştur, Zürih'e özgü bir durum değildir bu. Düzenliliği ve temizliğiyle dikkati çeken havaalanına inip pasaport kontrol noktasına doğru ilerlerken sizi kocaman, İngilizce, "Dünya finans merkezine hoş geldiniz" yazısı karşılıyordu. Bu, belli ki onlar açısından bir övünç kaynağıydı. Hiç savaşa girmemiş, İkinci Dünya Savaşı'nda tüm Avrupa yerle bir olurken yıkıma uğramamış bir ülkeydi İsviçre. Zürih'in merkezindeki Paradeplatz'ın altında bulunan dehlizlerde, İkinci Dünya savaşı öncesinde ve sırasında bu ülkeye kaçırılan, çoğu Yahudilere ait altınların eritilerek külçeler halinde saklandığı söyleniyordu. Hep duymaz mıydık birileri hakkınca, "İsviçre bankalarında paraları var" dendiğini! Eh, öyle durup dururken olunmuyor "dünya finans merkezi"!

Zürih kenti, ilk izlenim olarak, bir dakika bile gecikmeyen sevimli tramvaylarıyla, kentle kırım iç içeliğiyle, insanların sessiz sakin halleriyle hoşuma gitmişti. Nafiye'nin arkadaş çevresini oluşturan Mozaik kültür merkezi de öyle. Orada dostça bir ortam bulmuş, Londra'ya göre dayanışmanın daha güçlü olduğunu hissetmiştim. Gerçi Londra'da beni içine alabilecek böyle bir merkez yoktu, zaten ben de bilerek uzak durmuştum

Day-Mer, Halkevi gibi yerlerden. Ama eğer burada yaşayacak-sam yabaniliği bırakmam gerektiğinin bilincindeydim.

Her şey iyi görünüyordu da Nafiye Güneş için aynı şeyi söyleyebilecek miyim, ondan pek emin değilim. Nafiye bir yanı-la çok neşeli, pek arkadaş canlısı bir insandı. Fakat diğer ya-nıyla aşırı titiz, aniden parlayan, durup dururken çingar çıkaran, sinirli bir karakteri vardı. Titizliğine, oğlu Cem'in (Cey-ran) anlattığı bir örnek vereyim daha iyi anlaşılması için. Na-fiye, Cem'in babası Süleyman Ceyran'la henüz evli olduğu dö-nemde, baba-oğula evi elektrik süpürgesiyle temizleme görevi verirmiş. Bu görevlendirme aşağı yukarı her gün yapıldığından (benim de başıma geldi), baba-oğul aralarında anlaşıp kaçamak yollara saparlarmış ister istemez. Örneğin, sırf Nafiye'yi atlat-mak için elektrik süpürgesini çalıştırıp, yerleri süpüreceklerine aralarında sohbet ederlermiş. Tabii gözleri de kapıda olurmuş. Ev her gün süpürüldüğünden süpürecek bir şey yokmuş çün-kü. Nafiye'nin ayak seslerini duydukları an büyük bir ciddiyet ve gayretle hemen elektrik süpürgesine davranırlarmış.

Aslına bakacak olursanız, Nafiye'nin karakterini daha o ilk ziyaretimde görmüş ve içten içe onunla anlaşamayacağımızı, birlikte bir hayat kuramayacağımızı anlamıştım. Buna rağmen ilişki-mi sürdürdüm. Zaten henüz hiçbir şey belli değildi. İlişki-miz bir süre karşılıklı Londra-Zürih ziyaretleriyle devam ede-ceğinden şimdilik sorun yoktu. Esas sorunlar evlenip, benim Zürih'e taşınmamla baş gösterecekti.

* * *

AKP'nin seçimleri kazanıp tek başına iktidara geldiği 3 Ka-sım 2002 günü İstanbul'daydım. Nasıl olsa kira paraları hesa-bıma yatıyordu! Türkiye'ye de istediğim gibi girip çıkıyordum, yani ne mali ne idari bir engel kalmıştı önümde, geçmiş on iki yılın acısını çıkaracaktım elbette.

İlk işim Can'ı, Fahrettin Kerim Gökay Huzurevi'nde ziyaret etmek oldu. Can, kendisinden daha yaşlı bir emekli eczacıyla aynı odada kalıyordu. Zeki (Gilgiçli) ağabey, okumaya merak-lı, koyu bir İşçi Partisi taraftarıydı. Başucundaki pencere Ata-

türk fotoğraflarıyla donanmıştı. Masasında da okuduğu bir sürü kitap vardı. Politik bakımdan ufak tefek dokundurmalarmız oluyordu karşılıklı ama bu, hiçbir zaman birbirimize dostça davranmamızı engellemiyordu. Zeki ağabey, aygıt adamı tipi bir partili değil, halk tipi bir partiliydi. Halk arasında politik sular genellikle ılık akar.

Odalarının çok güzel bir manzarası vardı. O kadar ki, Can'a şaka bile yaptım. "Birbirimize benziyoruz. Sen al benim pasaportu İngiltere'ye git, orada yaşa, ben de senin yerine burada. Fark edilmez bile." Gülüştük. "Kara kafalı" göçmenleri ayırt etmekte iyice yeteneksiz olan İngiltere yutardı da, Can'ı pek yakından tanıyan huzurevi idaresinin yutmayacağı kesindi. Can, tuhaf davranışlarıyla çevresinde dikkat çeken bir kişilikti. Onun yerini doldurmam imkânsızdı.

Seçim günü Emine de Türkiye'deydi, hatta belki de birlikte gelmiştik İstanbul'a. Orhan Cerav, kız arkadaşı Gülay (Ak-yüz), Emine ve ben, Beyoğlu'nda bir meyhanede izlemiştik seçim sonuçlarını. AKP, bugünkü kadar yüksek bir oy oranına ulaşamasa bile seçimleri tek başına kazanmıştı. AKP'nin %34 oy oranında kalmasının nedeni, ANAP, DYP gibi diğer sağ partilerin o sırada henüz tam olarak erimemiş olmasıydı. Ecevit'in iktidar partisi DSP, bırakın erimeyi, 2001 yılındaki büyük ekonomik kriz nedeniyle tam bir çöküş yaşamış, adeta buharlaşmıştı. Buna rağmen CHP %19'da kalmıştı. Aslında havayı, daha Datça ve Bodrum taraflarında dolaşırken, halk arasındaki konuşmalardan algılayabilmişim. Deniz Baykal, CHP'yi adeta dondurmuştu. Ne ileri, ne geri gidebilen tekerleksiz bir at arabasından farkı kalmamıştı CHP'nin. Aslında taraftarları da bunun farkındaydı, Baykal'ı beğenmiyor, fakat "el mahkûm" oylarını yine CHP'ye vereceklerini söylüyorlardı. Buna rağmen, %19'luk bir oy oranı CHP'nin "kemik" oylarından bile daha gerideydi. Hele, Genel Başkanları Doğu Perinçek'in, "%10 barajını aştık, geliyoruz, barajı geçemezsek başkanlıktan istifa ederim" diyen IP'lilerin halini hiç sormayın! Bu martavala inanıp apar topar yeniden partiye dönenler bile olmuş. Ne var ki sonuç hazindi: %10 barajını aşp "milli hükümet"e talip olan IP

%0,5 oy bile alamamıştı. Her şey gerçeğe uygundu. Yaptığı blöf tutmayan parti başkanının bir daha “istifa” sözcüğünü ağzına almaması da dahil.

Meyhanedeki CHP taraftarları sonuçlar geldikçe CHP yönetimi ve Deniz Baykal aleyhinde atıp tutuyorlardı. Biz de havaya girmiştik. Biraz da içkinin tesiri vardı tabii. Yarı sarhoş bir şekilde oradan kalkıp sanki mağdur CHP taraftarlarıymışız gibi, “Baykal istifa” türü saçma sapan sloganlar attık sokaklarda. Çocukluk desem çocukluk değil, ironi desem, o da değil. Bugünden bakınca ne diyeceğime karar veremiyorum. Bu tuhaf ve akıl dışı dört kişilik gösterinin başını Emine çekiyor, biz de onun peşine takılmış gidiyorduk. Derken bir konsolosluğun önünde nöbet tutmakta olan gençten bir polis memuruyla tartışmaya tutuştuk. Yok, öyle kavga anlamında bir tartışma değil, bizim akıl düzeyimizden, bir polisin de entelektüel düzeyinden umulmayacak, felsefi boyutları da olan bir tartışma. Hele polis memurunun Max Weber’den falan söz etmesi iyice şaşırtıcıydı. Tartışmanın sonlarına doğru öğrendik, polis olmadan önce üniversitede felsefe okumuştı.

Bu tartışma da bizi kesmemişti. İlla sarhoşluğumuzu tatmin edecek bir şeyler yapma peşindeydik. Aslında pek hoşlandığım bir tarz değildi böyle kendi kendimizi maskara etmek ama arkadaş hatırına katılıyormuş gibi yapıyordum işte! Bu saçma gösteri Şişli’deki CHP İlçe Binası’nda son buldu. Bir baskın havasında, “Baykal istifa” diye bağırarak üst katlara çıktık. O saatte ilçe yöneticileri de oradaymış meğer. Bizi gerçek parti taraftarı zannederek yatıştırmaya çalıştılar. Sanırım sarhoş olduğumuzu da anlamışlardı. Daha fazla ileri gitmedik. Bu absürt gösteriyi orada sonlandırdık neyse ki.

* * *

The Avenue “sarayı”ndaki “sultanlığım” nihayet mahkeme kararıyla son buldu. 2003 yılı başlarında, evden çıkartılma kararı tarafıma bildirildi, acilen ev bulup çıkmam gerekiyordu. Bu arada elbette, tarafıma ödenen “maaş” da anında kesilmişti. Tayyar Öztürk, bana kira “ödenmesi” konusunda günün bi-

rinde şöyle demişti, hiç unutmam: “Gün, ev sahibine kira ödeyen çok kiracı gördüm de, kendisine kira ödenen kiracıyı ilk kez görüyorum.”

Ev bulup çıkacaktım çıkmasına da benim gibi yardımla yaşayan bir sığınmacının ev bulması o günlerde bir hayli zorlaşmıştı. İngiltere’ye yeni geldiğim 1990’da bizim gibi sosyal yardım alanların peşinden koşan ev kiralama şirketleri şimdi camlarına “No DSS” (“Sosyal yardım alanlara ev verilmez” anlamında) yazmakta birbirleriyle yarışıyordu. Elbette bunun sebebi, “sosyal devletin”, *housing benefit* denen ev yardımlarını iyice kısıtlayarak ve ödemeleri geciktirerek “anti-sosyal devlet” olma yolunda hızla ilerlemesiydi. Ev yardımlarına sırt dayayarak büyük paralar vuran ev şirketleri bu durumu görünce sosyal yardım alanlara sırt çevirmiş, yüzlerine bile bakmaz olmuşlardı. Ey para! Sen nelere kadirsin!

Ne yapacaktım, nerede yaşayacaktım? Başımı sokacak bir yer bulmam gerekiyordu acilen. Neyse ki, Hakan imdada yetişti. Zaten bu çocuğun tuhaf bir tarafı vardı. Hayat normal çizgisinde devam ederken kimseye hayrı dokunmaz, ortalıkta görünmezdi bile. Fakat dar zamanda da çıkagelirdi yardımcı olmak için. (Sığınmacılar, s. 307)

Hakan da benim konumumda olduğundan çözümü daha önceden bulmuştu. Londra’da, yoksulların ve ağırlıklı olarak punkların kaldığı kolektif evler vardı. Bu evlere, orada kalanların ortak kararıyla kabul edilebiliyordunuz ancak. Son derece basit, mukimlerin, hücre benzeri tek tek odalarda kaldığı evlerdi bunlar ve kiraları da Londra rayiçlerine göre çok düşüktü. Ev sahibi diye bir şey yoktu. İşte Hakan, kış günleri aç tilkilerin yiyecek aramak için indiği, Stratford’un arka mahallelerinde yer alan böyle bir kolektif ev sitesinde tek odalı bir yerde yaşamıştı. Gerçi daha sonra Leyton tarafında bir başka kolektif ev sitesine taşınmıştı ama Stratford’taki sitenin yönetimiyle bağlantıları vardı. Hakan’ın önayak olmasıyla ben de boş odalardan biri için başvuru yaptım.

Fakat iş başvurmakla bitmiyordu. On evlik (üç katlı bu evlerin her birinde sekiz oda bulunuyordu. En altta mutfak ortak,

katlarda da tuvalet ve banyo ortaktı) bir sitenin içinde yer alan bu evlere kabul edilmek oldukça zor bir şeydi. Evde kalan ahalinin sizin hakkınızda topluca olumlu oy kullanması gerekiyordu. Bir kişi bile aleyhte oy verse eve alınmıyordunuz. Peki, sizi hiç tanımayan ev sakinleri hakkınızda neye göre karar veriyorlardı? Her kiracı adayı, ev halkı tarafından sözlü bir soru-cevap testine tâbi tutuluyordu. Bu testten ben de geçtim. Hem de başarıyla. Yani eve kabul edildim. Bu sorgulamaya ilişkin bir iki ilginç noktayı anlatsam iyi olacak.

Saymadım ama karşımda altı ya da yedi kişiden oluşan bir ev sakinleri topluluğu vardı. Kadın erkek ortalaması yarı yarıya denebilirdi. Sonradan öğrendiğime göre, bunlardan ikisi *punk* bir çiftti. Diğerleri *singled*, yani tek başına yaşıyordu odalarında. Soruların çoğu, benim cinsellik ve şiddet konusundaki tutumumu öğrenmeye ilişkindi. *Community*'nin en hassas olduğu konular bunlardı. Yüz ifadelerinden anladığıma göre, eşcinselliğe karşı tutumuma ilişkin soruyu başarıyla geçmiştım. Çünkü eşcinselliğe karşı hiçbir olumsuz tutumum olmadığını deklare etmiştım. Fakat şiddet konusundaki soruda aynı başarıyı göstere-medim. Bu, cevabımın yüzlerde yarattığı şaşkınlıktan okunabiliyordu açıkça. “Herhangi birini öldürebilir misiniz?” diye sormuşlardı. Ben de o zamanki anarşist keskinliğimle, adeta çağdaş bir Aleksandr Berkman¹ havalarında, “İşçileri amansızca sömüren bir patronu gerektiği zaman öldürebilirim” diye cevaplamıştım. Beni bırakıp aralarında tartışmaya başladılar. O kadar hızlı bir *londoner* İngilizcesi konuşuyorlardı ki, izleyebilmem mümkün değildi. Arada bir, bütün İngilizlerin yabancılara sorduğu o klasik soruyu tekrarlayarak, “*Can you follow us?*” (Bizi izleyebiliyor musunuz?) diye bir sormaları vardı ki, öldürdünüz gülmekten. Durumu çaktırmamak için, “*Ye, ye*” diyordum ben de *londoner* aksanını taklit ederek. İngiltere’ye gidenlere tavsiyem olsun: Size ne sorarlarsa sorsunlar “*Ye, ye*” diyerek geçiştirin. Tabii, cümlelerin soru formunda olduğundan emin olduktan sonra!

1 Emma Goldman'ın hayat boyu yoldaşı Aleksandr Berkman, gençliğinde, işçilere zulmeden patron Henry Clay Finch'e karşı başarısız bir suikast girişiminde bulunmuş ve bu yüzden on üç yıl hapis yatmıştı.

Orta yaşlarda bir kadın beni özellikle savunur gibiydi. Daha sonra Hakan'dan öğrendiğime göre, anarşizm sempatizanı bir kadınmış ve benim hakkımda önceden bilgilendirilmiş. Kısacası burada da "torpil" işliyordu!

Uzun tartışmaların ardından eve kabul edildim. Sonucu öğrenmek için Andy ve Hakan'la birlikte oraya gelen Emine, sorgudan çıktığımda keskinliğim nedeniyle beni eleştirdi diye hatırlıyorum.

Üçüncü katta, bir yer yatağından başka eşyası olmayan, hücre küçüklüğünde bir odaydı. Aynı katta, biri İrlandalı, diğeri çilingirlik yapan iki erkek komşum vardı. Geçerken bazen kapısı açık bırakılmış odalarına gözüm takılırdı. Tam bir çıfıt çarşısı! Yerlerde battaniyelerle giysiler birbirine dolanmış, küller, bardaklar sağa sola saçılmış. Hani derler ya, "köpeği bağlasanız durmaz" diye! Diğer evlerin içine girip bakmadım ama bizim evin her odası böyleydi aşağı yukarı. Diğerlerinin durumu tahmin etmek de zor değil. Aşağıda, salon demeye bin şahit isteyen bir yerde yemek yiyor veya içki içiyor, yağlı tabaklarını ve boş bardaklarını, üstüne çöktükleri eski püskü, kirden görünmeyen koltuğun altına itekleyiveriyorlardı. Her taraf pislik içindeydi. Galiba bu biraz da punkların yaşam tarzıydı.

Sanırım bir ölçüde de dil sorunundan dolayı, ev ahalisiyle ilişkilerim asgari düzeydeydi. İrlandalı genç komşum nedense bana gıcık oluyordu. Kesin delillere sahip değilim ama mutfakta ocağa makarna suyu koyup, orada boşuna zaman kaybetmek için su kaynayınca kadar odama çıktığımda ocağın altını kasıtlı olarak kapatan büyük ihtimalle oydu. Bu ve bunun gibi provokasyonlar yapıyordu bana karşı. Örneğin, orta kata, merdiven aralığına koyduğum bisikletimin lastiğinin ikide bir söndürülmesi gibi.

Bu durumu, eve alınmama önayak olan, beni arada bir odasına yemeğe çağıran Kanadalı anarşist sempatizanı Anna'ya da anlatmıştım. Elli yaşlarında, sırık gibi uzun boylu, oldukça zayıf bir kadın olan Anna, söylediklerim üzerine anlamlı anlamlı gülümsedi. Ona göre, "iyi sıhhatte olsunlar" bu evde gece demez gündüz demez faaliyette bulunmuş. Kendisi yok-

ken onun odasına da giriyorlarmış! Şaşırmıştım. “Nereden anladın?” diye sordum, önüme koyduğu lezzetsiz vegan lapasını didiklerken. Yine gizemli bir şekilde gülümsedi. “Çünkü,” dedi, “odama girdiklerini göstermek için kasıtlı olarak eşyalarımın yerlerini değiştiriyorlar.” “Peki,” dedim, “kapın kilitli değil mi? Nasıl giriyorlar ki?” Parmağıyla üst katı gösterdi, bu sefer iyiden iyiye bir dedektif havası vardı gülümseyişinde. “Senin kattaki çilingir var ya,” dedi, “o açıyor.” “Amaçları ne?” diye sordum. “Bilmiyorum,” dedi, “belki de belgelerimi çalmak istiyorlar. Bazılarını çaldılar da.”

Bu kadar zahmete girilmeye değecek ne gibi önemli belgesi olabilir ki? Devlet sırtı değildi ya! Kocaman bir sandığı açtı. İçeriden gerçekten de belge doluydu. Uzun süren bir davanın belgeleri bunlar. Bana bazılarını okudu da. Kanada’dan Londra’ya geldiğinde sokaklarda yatıp kalkıyormuş. Bir gün polis onu gözaltına almış ve bir psikiyatri kliniğine kapatmış. Teşhis: *Acute paranoia*. Ona belli etmedim ama ağır paranoya teşhisinin pek de haksız olmadığını o anda ben de düşündüm. Bunun üzerine devlet makamlarını dava etmiş ve dava yıllarca sürmüştü. Sonucu kendisi de bilmiyordu. Bir noktadan sonra bıkip davayı izlemeyi bırakmakla kalmamış, izini de kaybettirmiş. Onu yeniden psikiyatri kliniğine tıkmak istiyorlarmış çünkü. Peki, ya odasına girenler? Elbette onlar da peşindekilerin ajanlarıymış ama kendisini henüz tam olarak teşhis edememişler. Zaten yakında buradan çıkıp iyice kayıplara karışacakmış!

O gece “hücre”de uyumaya çalışırken bu “paranoya” konusunu iyice düşündüm. Ben de mi paranoya nedeniyle illüzyonlar görmeye başlamıştım acaba!

* * *

ABD, 2003 yılının Nisan ayında Irak’ı işgal etti. Aslında bu, 11 Eylül 2001’den hemen sonra başlayan sürecin kaçınılmaz sonucuydu. ABD, Büyük Britanya ile el ele vererek ve Irak’ın tehlikeli nükleer ve kimyasal silahlara sahip olduğu palavrasını bütün dünyanın gözünün içine baka baka yayarak işgal ortamını adım adım hazırlamıştı. Elbette bu savaş kıskırtıcılığına

karşı savaş aleyhtarı hareket de yükselmekteydi. Irak halkının ABD emperyalizminin saldırganlığına karşı savunulması için canlı kalkan girişimleri gelişmekte, *Parliament Square*'daki nöbetini Birinci Körfez savaşından beri on bir yıldır sürdüren Brian Haw'ın parlamentonun tam karşısında kurduğu savaş ve işgal aleyhtarı kamp (*Sığınmacılar*, s. 105) yeni katılımlarla iyice dallanıp budaklanmakta ve yayılmakta, "*Anti-war coalition*", Trafalgar Square merkez olmak üzere büyük kitlesel gösteriler düzenlemekteydi.

Bu gösteriler, fiiliyatta insanı şaşırtacak ölçüde geniş bir savaş aleyhtarı koalisyonun ürünüydü. Tarık Ali, Tony Cliff, Chris Harman gibi tanınmış şahsiyetlerin de içlerinde yer aldığı çeşitli Troçkist gruplardan, Stalinist *Morning Star*'cılara kadar her türlü Marksistinden *Labour Party*'nin muhalif sol kanadının tanınmış temsilcileri Tony Benn ve Jeremy Corbyn'le aynı partinin tabanını oluşturan sosyal demokrat işçilere ve çalışanlara; anarşistlerden *punk*lara; gösterilere İsrail bayrağıyla katılan Yahudi topluluklarından, mumlarıyla ve korolarıyla katılıp *hymns* (ilahiler) söyleyen radikal Protestan-Hristiyan gruplarından, "Taliban kaplanları" gibi en bağınaz İslâmcı cemaatlere, Iraklı göçmen topluluklarına; eşcinsel hareketi mensuplarından feminist gruplara; lise öğrencilerinden yaşlı veteranlara, öğretmenlerden memurlara, evsizlerden işsizlere kadar toplumun her rengi ve katmanı yer alıyordu bu gösterilerde. Örneğin Trafalgar Meydanı'ndaki yüz binlerin savaş aleyhtarı gösterilerinden birinde, havuzun kenarında namaz kılanların yanındaki, kara çarşıftan gözleri bile görünmeyen kadınların iki adım ötesinde, üstünde sadece küçük bir bikiniden başka hiçbir şey olmayan "üstsüz" bir genç kadının dans ettiğini görmek (o gün yanımda bir fotoğraf makinesi bulunmadığına hâlâ hayıflanırım) bile insanı şaşırtmıyordu artık.

Irak işgalinin gerçekleştiği gün olan 2 Nisan 2003'ten iki gün önce yapılan bir milyonluk büyük tarihî yürüyüşte ne yazık ki bulunamadım. O sırada Zürih'teydim ve biz de orada, Mozaik'ten arkadaşlarla birlikte büyük bir savaş karşıtı yürüyüşe katılmıştık ama Londra'daki arkadaşların anlattığına göre, Lond-

ra yürüyüşü gerçekten görkemliymiş. İngiliz toplumundaki her inançtan ve eğilimden insan, hatta çocuklarının bir savaşta yok olup gitmesinden endişe eden ana ve babalar son bir gayretle savaş karşıtı gösteriye katılmışlardı.

Ya o gün ya da işgalden birkaç gün önce, sabaha karşı cep telefonum çaldı acı acı. Bu saatte arayan kimdi? Bu tür gece yarısı telefonları pek hayra alamet değildir. Zor bela açtım. Karşımda Can! Derinlerden gelen, korkunç bir “nanane” sesiyle (anneanneme o zamanki biz çocuklar “nanane” derdik. Can, özellikle telaşlı olduğu ya da korktuğu zamanlar “nanane”nin boğuk, pürüzlü sesiyle konuşurdu), “Gün, Saddam’ın Türkiye’ye atom bombası atacağı söyleniyor, atar mı?” diye sordu. Hiç şaşırmamıştım bunu bana sormasına. Can’dan dört yaş küçük olmama rağmen küçüklüğümden beri Can’ın “üst-ben”i (Yarılma, s. 100) olmuşum. Ben bir şeye şöyledir diyorsam Can için de o öyledir, kesinlikle inanır buna. “Atmaz, Can” dedim kısaca. “Tamam o zaman” dedi ve telefonu kapattı. Bu tek kelimenin Can için uyku ilacı yerine geçtiğinden emindim!

Zürih’ten döndükten sonra, anarşistlerin ve *Campaign for Nuclear Disarmament*’nin (CND) başını çektiği barış hareketi taraftarlarının, Londra’nın dışındaki Fairford adlı şehrin yakınında bulunan, Irak’ın bombalanmasına katılan uçakların kalktığı askerî hava üssüne karşı bir protesto gösterisi düzenlediklerini öğrendim Emine’den. Onun, “*No war but class war*” sloganını yükselten Sol Komünist harekette yer alan Andy Walker vasıtasıyla daha çok haberi oluyordu bu tür etkinliklerden. Fairford’daki gösteriye, Emine’nin yanı sıra Azmi ile ben de katılacaktık. Üç otobüs halinde Londra’dan yola çıktık. Biz üçüncü otobüsteydik. Azmi ile ben yan yana oturuyorduk. Benim eylemden haberdar ettiğim Kanadalı Anna ile Emine arkalarda bir yerdeydi. Otobüste her cinsten gösterici vardı. Savaş karşıtı Quaker mezhebinden yaşlı veteranlar bile.

Fairford’a birkaç kilometre kala otobüsümüzün etrafında polis motosikletleri peyda oldu. Önce, her zaman yaptıkları gibi, göstericileri “koruma” görünümünü altında polisiye bir korku saçma girişimi olduğunu düşündük bunun. Fakat sarı-fos-

for yelekli polislerin kullandığı motosikletlerin sayısında normalin ötesinde bir artış olunca göstericileri engellemeyi hedefleyen provokatif bir polisiye eylemle karşı karşıya olduğumuzu düşünmeye başladık. Zaten çok fazla da düşünmemiz gerekmedi. Bizimki de dahil olmak üzere üç otobüs, polis tarafından, yolun sol tarafındaki bir “cep”e çekildi.

Otobüsten indirilirken hepimiz ayrıntılı bir üst aramasına tabi tutulduk. Bu arada, kırmızı kaşkoluma “eylemde işaret amacı taşıdığı” gerekçesiyle el kondu. El koyan komiserin, kaşkolı gösterip “Bunu ne amaçla taşıyorsunuz?” sorusu, cevap vermek yerine gülünecek kadar tuhaftı. Anlayacağınız, “polisiye paranoya” denen şey uluslararası bir olaydı!

Üstleri arananlar, polis kordonuyla oluşturulmuş bir *cus-tody*’e (nezaret yeri) alınıp polisler tarafından hüviyet tespitine tabi tutuluyor, bu arada küçük çaplı bir sorgulamadan geçiriliyorlardı. Daha önce de belirttiğim gibi, İngiltere yasalarına göre, kimlik taşıma zorunluluğu yoktu ve beyan esastı. Yani kimliğiniz hakkında ne bilgi verirsiniz polis bunu kaydetmek zorundaydı. Bunu bildiğim için adımlı “Cem” olarak verdim, soyadı olarak da yine bir şey uydurdum ama şimdi hatırlamıyorum. Polisin, “buraya ne amaçla geldiniz” sorusunu ise kırk yıl önceki ilk anti-Amerikan gösteriden sonra çıkarıldığımız mahkemede yaptığım gibi (*Yarılma*, s. 154) doğru bir şekilde yanıtladım: Amerika’nın Irak’ı işgalini protesto etmek, Irak’ı bombalayan uçakların kalktığı Fairford askerî hava üssünün kapatılmasını talep etmek için!

Sonra sıra fotoğraf çekimine geldi. Seyyar polis fotoğrafçısının karşısına geçirildik ve tek tek fotoğraflarımız çekildi. Bu arada, Kanadalı Anna’nın, yanında birkaç kişiyle birlikte sezdirmeden polis kordonunun dışına çıktığını ve hızla uzaklaştığını gördüm. Bu, onu son görüşüm oldu. Daha sonra açtığımız tazminat davasında da adına rastlamadım.

Bu işlemin ardından yeniden otobüslere bindirildik. Pan-kartlarımıza vb. el koymalarından gösteriye izin vermeyecekleri sonucu çıkıyordu. Oysa İngiltere’nin yasaları açısından, eğer ortada silah yoksa böyle bir şey yapılamazdı. Yapıldığında da

polis açıkça yasayı çiğneyen bir pozisyona düşerdi. Yukarıda anlattığım Oxford Square'daki 1 Mayıs gösterisinde bile, göstericiler mağazaları yıkacaklarını söyledikleri halde, polis gösteriyi dağıtma yoluna gitmemişti de, göstericilerin etrafına "çelikten bir duvar" örmüştü sadece.

Evet, olağanüstü bir şekilde, İngiliz polisi bu sefer gösteriyi açıkça engelliyordu. Otobüslere bindirildikten kısa süre sonra kapıların kilitlendiğini fark ettik. Otobüslerimiz geldiğimiz istikamette geri döndürüldü ve Londra'ya doğru gazladı. Çevrelerindeki, motosikletli *escort* polisleriyle birlikte. Sloganlar atarak, otobüsün camlarına dışarıdan görülecek ve okunacak şekilde yazılar asarak protestoya giriştik ama ne fayda!

Aşağı yukarı üç saatlik bir yoldu hatırladığım kadarıyla. Kadın arkadaşlar otobüsün çevresindeki *escort* polislerine işaretlerle, hatta kâğıtlara yazıp göstererek, sıkıştıklarını, otobüsü tuvalet olan bir yere çekmelerini söyledilerse de, anlaşılan bu konuda kesin talimat almış olan polisler bu talebi bile taş gibi bir sessizlikle karşıladılar. Bu da açık bir insan hakkı ihlaliydi. Daha sonraki süreçte açılan davada bu ve buna benzer noktalar *metropolitan* polisin çok başını ağrıtabilecek ve mahkeme kararıyla mağdurlara büyük miktarda tazminat ödemesine yol açacaktı. Belki de polis bunu önceden göze almıştı, bilmiyorum. Yani şöyle: Önleriz, parası neyse sonradan onu da öderiz! Lordlar Kamarası'nın, polisin "protesto hakkını kısıtlayarak temel özgürlükleri ihlal ettiği" yönündeki kararının ardından ilk davayı tek başına açan ve bizlere de örnek olan, *Haringey Solidarity Group*'tan, Uzak Asya kökenli bir kadın olan Jane, daha 2004 yılında 9 bin sterlin tazminat almıştı zaten. Biz de dahil, sayıları 120'yi bulan diğer mağdurların Jane'in ardından açtığı toplu davanın sonucunda her birimize 4.500 sterlin tazminat ödemek zorunda kaldı davayı kaybeden İngiliz *Metropolitan Police*.

Londra'ya gelmiştik. Holborn yakınlarında kapıların kilitleri açıldı ve otobüslerden inip evlerimize dağıldık.

O savaş ve işgal günlerinde bizim kolektif evde de bir başka "fight" devam etmekteydi. Bizim İrlandalı genç, açıktan açığa *bully* yapmaya başlamıştı bana. "Kabadayılık" veya "dayılan-

mak” anlamına gelen bu sözcüğü burada özellikle kullandım, çünkü bunun İngiliz toplumundaki anlamı Türkiye’deki anlamından daha derindir. Daha doğrusu İngiltere’de *bully* tahmin edilemeyecek kadar yaygındır, özellikle de okullarda. Şaban Şerif Yarar, Londra’da, bizdeki ortaokul ve liselere tekabül eden bir *high school*da öğretmenlik yapıyordu da o anlatırdı. Okulda kız ve erkek öğrencilerden oluşan çeteler varmış. Bu çeteler, gözlerine kestirdikleri çocukları *bully* yapıp korkutarak haraca bağlamış. *Bully* bu kadar yaygın olduğundan bunu yapanların toplum çapında kınanması ve *bully* ile mücadele edilmesi de o kadar üzerinde önemli durulan bir toplumsal meseleydi.

Hiç beklenmez ama, yoksul ve marjinal insanların yaşadığı böyle bir yerde, üstelik “ezilen milliyet” kabul edilen *Irish* bir genç, siyasi nedenleri de bahane ederek bana *bully* yapmaya başlamıştı. Amerika’nın Irak’ı işgali nedeniyle fazlasıyla ajite olduğumdan, dışarıdan görülecek şekilde odamın camına anti-empyralist sloganlar asmakla yetinmemiş, odamın ortak koridora bakan kapısına da bazı sloganlar asmıştım.

Derken odamın kapısı çalındı. Kapıda İrlandalı genç! Kori-dordan görülen sloganları kaldırmamı istiyor. Neden? Çünkü bu sloganlar onu rahatsız ediyormuş. “Bireye saygı” icabı ve biraz da kavgaya çıkmasını istemediğimden sloganları kaldırdım. Küçüklükten beri benim bile çözemediğim inatçı bir tarafım vardır. Metin Dayı’mın (Kızılkaya) arkadaşı, aile dostumuz Selahattin (Özmen) Ağabey (Yarılma, s. 12-13), İstanbul’a ilk geldiğimiz günlerde, ben henüz sekiz yaşındayken, “Gün’ün bir şeyi yapmasını ya da yapmamasını istiyorsanız, tersini yapmasını ya da yapmamasını söyleyin” derdi. Annem de benim “katır inadımı” hatırlatırdı zaman zaman. İşte yine “katır inadım” tutmuştu. Sloganları kaldırmasına kaldırdım ama bu sefer de tuttum, Nijeryalı Süleyman’ın giderken bana hediye ettiği ve “Kirve” adını taktığım “kahraman asker”imin eline, kısa sürede imal ettiğim, aynı sloganların yazılı olduğu mini pankartları tutuşturdum ve “Kirve”yi de elinde bu sloganlar olduğu halde ipliklerle omuzlarından kapıya astım. Eğer buna da müdahale edecek olsaydı kesin kavgaya edecektim. Neyse ki böyle bir şey yapmadı.

Fakat *bully* çeşitli bahanelerle devam etti. Bunların en sonuncusunda evdeki gerilim had safhaya vardı. Üstelik, belki de benim bir taktik hatam sonucunda, yalnız İrlandalıyla değil, bütün ev ahalisiyle aramda yaşanan bir gerilimdi bu. Ortak mutfaktaki, bulaşık yıkanan lavabonun sol tarafında asılı, mavi renkte bir bulaşık eldiveni olurdu her zaman. Genellikle bulaşık eldiveni kullanmazdım ama sanırım bulaşığım biraz birikmiş olduğu için kullanmak gereği duydum. Bulaşığı yıkarken İrlandalının alaycı bakışlarla beni izlediğinin farkındaydım ama alıdış etmedim. Bulaşık bitip de eldivenleri ipteki yerine astığım an İrlandalı yanı başımda bitiverdi. “O eldivenlerle bulaşık mı yıkadın sen?” diye sordu, “o, tuvaletin eldiveni, oraya niye asıyorsun?” “Orada asılıydı zaten,” dedim, “Nerden aldıysam oraya koyuyorum. Ayrıca, tuvalet eldivenini kim koyduysa buraya, ona sor.” Sinirli hareketlerle eldivenleri alıp tuvalete götürdü. İyice bozulmuştum. Diğerleri de bu provokasyona ses çıkarmadıklarına göre onunla ortaklardı herhalde. Odama çıkıp bir kâğıda, İngilizce olarak, “Lütfen, tuvalet temizlenen eldivenleri mutfığa koymayınız” diye yazdım ve getirip mutfaktaki lavabonun üstündeki bölüme astım. Bu davranışım evde büyük bir olay oldu. Hepsi birden itiraz etti. Efendim, onlardan habersiz ve onayları olmadan böyle bir duyuruyu nasıl asarmışım? Doğru, aslında onlara sormam gerekirdi ama o anda o sinirle bunu düşünememiştim. Bir de ev ahalisinin komploya dahil olduğu gibi bir yargım vardı. Yazıyı kaldırmam için uyardılar. İnat ettim, kaldırmadım. Bunun üzerine, hatırladığım kadarıyla, İrlandalı değil de, *punk* çiftin erkeği tutup duyuruyu yırttı. Kavgaya çıktı çıkacaktı. Benden yana bir tek kişi bile yoktu. Zaten Kanadalı Anna da Fairford olayından beri ortada görünmüyordu.

Artık bu ev benim için yaşanmaz hale gelmişti. Emine ve Andy’nin, benim yalnız olmadığımı göstermek için dayanışma amacıyla eve geldiklerini ve ev ahalisini uyardıklarını hatırlıyorum. Ben hiç karışmadım o tartışmalara. Benden “iletişimsiz” falan diye şikâyet etmiş evdekiler. İletişimsiz olabilirim ama bu, bana karşı *bully*, daha ötesi provokasyon yapmayı gerektirmezdi herhalde. Yeniden ev aramaya başladım.

Yine Hakan yetiştii imdadıma. Kendisi o sırada Leyton'da yine böyle bir kolektif ev sitesinde yaşıyordu. Hem de bu sefer sorgulama, görüşme, mülakat falan da yoktu. Başvurumu yaptım ve yine sekiz kişinin ortak yaşadığı bir evin zemin katında bir odaya taşındım.

* * *

Ben Londra'nın kolektif evlerinde yeryüzünün derinliklerine doğru yol alırken, Emine de gökyüzüne doğru yükselmekteydi. Datça'dan, elbette erkek arkadaşı Andy'nin parasıyla üç katlı bir ev almıştı. Şu anda evin fiyatını tam hatırlamıyorum (180 bin lira mıydı?) ama o zamanki rayiç içinde oldukça iyi bir fiyata almışlardı; bugünkü rayiçle söyleyecek olursak, 500 bin lira değerindeki bir eve 350 bin lira ödemişlerdi. Evi görünüşte "ortak" almışlardı Andy ile fakat gerçekte parayı ödeyen Andy'di tabii ki. Andy Walker, banka kartlarını üreten bir şirkette teknokrat olarak çalışıyordu ve son derece iyi maaş alıyordu. Böyle yüksek bir gelir düzeyine rağmen yıllardır sol komünist bir çevrede faaliyet göstermekte sebat etmesi onun lehine ayrıca olumlu bir puandır.

Datça'da ev satın alınmasına dönecek olursak, Andy Türkiye vatandaşı olmadığından Türkiye'de mülk edinmesi bir hayli zordu. Oysa Emine Türkiye vatandaşıydı. Bu yüzden ev onun üstüne alınmıştı. Emine "zaman içinde" kendi payına düşen parayı (yani yarısını) peyderpey Andy'e ödeyecekti! Bu "zaman"ın anlamını şimdiden söyleyeyim: Çıkmaz ayın son çarşambası!...

Bundan sonra Andy ile Emine çifti Datça civarında "ortak" arsalar, tarlalar ve ilkinden de daha büyük bir ev aldılar.

Emine 2003 yazında Datça'daki yeni evine gidince ben de peşinden gittim. Orada bir hafta kadar kaldım. Datça'da eski arkadaşlardan bir çevre yaşıyordu. Onlarla görüştük. Mesudiye köyünde İlkay Demir'le Necmi Demir kalıyordu örneğin. Necati Sağır'ın (*Yarılma*, s. 553; *Havariler*, s. 315-319) Mesudiye köyüne yukarılardan bakan kartal yuvası gibi bir evi vardı. Özellikle içine girince insan, yüksek duvarlarıyla, kubbeye benze-

yen tavanıyla ve loşluğuyla kendini bir Ortaçağ şövalyesinin şatosunda sanıyordu. Sevdiğim bir arkadaş olan Feyyaz Kurşuncu (*Havariler*, s. 397, 543; *Sapak*, s. 53-246) ve eşi Muzaffer Kurşuncu (*Sapak*, s. 199) da Mesudiye’de yaşıyormuş ama o gidişimde onları göremedim. Eski arkadaşlarımdan, Hollanda’da ilticacı olan Ömer Faruk Ciravoğlu da (*Yarılma*, s. 558; *Havariler*, s. 113-544; *Sapak*, 15-19; *Sığınmacılar*, s. 18-170) Datça’nın Kızılan köyünde kendine küçük bir ev uydurmuştu. Ömer Faruk ve Datça’ya daha sonradan gelen, DTCF Fikir Kulübü’nden Kamil Erdem ve eşi Aliman Erdem hariç, bu arkadaşların hepsi, 1970’lerde TIKP’ye Halkın Yolu hareketinden katılmış, sonra da topluca bu hareketten ayrılmışlardı. Aralarında kopmaz bir ruhi birlik vardı.

Bir akşam, Feyyaz ve Muzaffer’in yokluğunda, Necati’nin “şövalye şatosu”nda, yine o evin ortamına uygun kocaman bir şöminenin önünde toplanıp sohbet ettik. Necati, evin çevresindeki koruluklardan durmadan çam kozalakları toplayıp getiriyor ve şömineye atıyordu. Yağlı kozalaklar öyle güzel yanıyor ve ortalığı ısıtıyordu ki, bu kadar olur yani! Fakat nedense sohbetimiz aynı sıcaklıkta değildi. Özellikle İlkay pek asık suratlıydı. Zaten genelde de o kadar güler yüzlü bir insan değildi ama o gece özellikle yüzü gülmüyordu. Bir süre sonra bu asık suratlılığın esasen benim *Yarılma* ve *Havariler* kitaplarımdan kaynaklandığını anladım. İlkay, söylediğine göre kitapları okumamıştı ve zaten bu tür “ifşa” kitaplarını okumazmış! İnsanların özel hayatlarını yazmak ayıpmış vb. Evet ama okumadığı halde kitap hakkında nasıl bu kadar malumat sahibi oluyordu ki? Belki okuyanlar anlatmıştır, olabilir. Gerçi o zaman da şu soru çıkıyordu ortaya: O kadar ilkeli bir insan olan İlkay, nasıl oluyordu da başkalarının anlatımlarına göre karar veriyordu. Öte yandan, anı, özel hayatlara girmeden yazılamazdı. Elbette çok hassas bir konuydu bu. Fakat kendiminki de dahil, özel hayatlara hiç girmeyeceksem ya da sade suya tirit, genel geçer şeyler söyleyen veya kendine güzelleme yapan anı kitapları, örneğin eski hava kuvvetleri komutanı Muhsin Batur’unki gibi kendini siyasi bakımdan aklama kitapları yazacaksam anı kitabı yazmanın

ne anlamı olacaktı? Bizde hatırat denen şey ne yazık ki fazlasıyla subjektifti ve güvenilirliği de o ölçüde azdı. Ben anı yazımını Batı'dan, esasen de Emma Goldman'dan öğrenmiştim. Emma Goldman'ın hayat arkadaşı Aleksandr Berkman, on üç yıl hapishanede geçen anılarını yazarken, kimse bilmediği halde ve genelde heteroseksüel bir insan olmasına rağmen, hapishanenin o bunaltıcı ve insansız ortamında yaşadığı bir eşcinsel ilişkiyi bile anlatıp kendini "ifşa" etmişti. Batı'da anı yazımı böyle bir şeydi. En başta kendin olmak üzere yaşananları "ifşa" etmeden anı yazılamazdı. Bunları biraz kısık sesle ifade etmeye çalıştım o akşamki sohbette ama İlkey'la çok fazla tartışmak mümkün değildi. O, fikrini deklare eder, ondan sonra da nuh der peygamber demezdi. Tuhaftır ki, Doğu Perinçek'e fazlasıyla karşı olduğunu her fırsatta ifade eden, gerçekten de karşı olan İlkey Demir, bu konuda Perinçek'le aynı tutumu paylaşmakta sakınca görmemişti.

Datça'dan İstanbul'a geçtim. Irmak'la buluştuk. Feyza'nın hastalığının iyice ağırlaştığını öğrendim ondan. Kanseri son olarak beyne sıçramıştı. Artık hiçbir kurtuluş umudu gözüküyordu. Irmak'a, kendisini yakın gelecekte gerçekleştirecek kaçınılmaz olaya hazırlamasını söyledim. Benim söylemememe de gerek yoktu zaten. Bu konuda son derece metin bir insandı.

Irmak o sırada Ulusal Kanal'da çalışıyordu. Bir gün Ulusal Kanal'a yakın bir kafede yakın arkadaşı Hadiye (Yılmaz) ile bir görüşmemiz oldu. Hadiye, benimle tanışmak ve *Havariler*'e ilişkin bir şeyler sormak istiyormuş. İlk sorusu, "Feyza abla için neden öyle şeyler yazdınız?" oldu. Oysa ne *Yarılma*'da ne de *Havariler*'de Feyza hakkında olumsuz bir şey yazmıştım. Tam tersine. Hatta diyebilirim ki, Aydınlık çevresinin bu konudaki beklentilerini boşa çıkarmış ve kitabın başlarında sözünü ettiğim "İhtarnameleri"ni karşılıksız bırakmıştım.

Hadiye'ye, "Nasıl şeyler yazmışım?" diye sordum. Doğru dürüst bir şey söyleyemedi. Fakat konuşmanın ileriki aşamalarında, bunun bir girizgâh olduğunu, Hadiye'nin derdinin biraz daha farklı olduğunu algıladım. Osmanlıca bilen Hadiye benden, Kaynak Yayınları'nın, "Atatürk'ün Bütün Eserleri" kurulunda,

amirliği altında çalıştığı şule Perinçek hakkında bir şeyler öğrenmek istiyordu esasen. “şule Hanım için neler yazmışsınız öyle?” diye sordu bu sefer. Hadiye’nin niyetini anlamaktan aciz aptal rolüne bürünerek şule’nin cimriliğinden girdim, bencilliğinden çıktım, buzdolabında erikleri saklayıp rttğne, sepet sehpararın altlarında ikolatalarar saklayıp kurtlandırđına kadar, ne biliyorsam örnekler vererek anlattım. Söylediklerinin hiçbirine itiraz etmedi.

O akşam oturduk, kitaplarar tek tek açarak Feyza’yla ilgili yerleri okudum Irmak’a. “Sen karar ver,” dedim, “annenle ilgili olarak kötü bir şey var mı yazdıklararında?” Böyle seçme bir okuma yapınca Irmak da ikna oldu. “Peki annen okudu mu kitaplarar?” diye sordum. “O okuyamıyordu fakat bütün kitaplararar onaa ben okuyordum.” dedi. “Peki, ne diyordu dinlediklerari hakkında?” diye sordum bu sefer. “Gayet hoşnut bir şekilde dinliyor, ara sıra kendi yorumlararar katıyordu ama şurada yalan yazmış dediğine tanık olmadım” diye yanıtladı beni Irmak.

2003 yılının yazında çiçeği burnunda AKP iktidarararın daha birinci yılı bile dolmamıştı. Türkiye, 1990’larar geriliimli “Kürt savaşı”nın ardından bir gevşemeyi yaşıyordu. “Kürt savaşı” düşük yoğunluklu bir savaş halinde devam ediyordu artık. Kürdistan taraflararında daha az ölüm, daha az işkence haberi geliyordu. Toplumda da genel bir gevşeme havası insanarın yüzüne çarpıyordu. Halk daha bir rahat dolaşıyordu sanki sokaklarda. Taksim civarında her daim nlem alan evik kuvvet polisleri daha az terör saçar bir havadaydı. Bununla birlikte, yeni dönemde mücadele rafa kalkmış değildi. Mücadelenin sol taraflı AKP iktidarararın reaksiyoner yüzüne dikkat çekmeye, gelecekteki tehlikeler konusunda insanlarar uyarmaya çalışıyordu dirençle. Bir gün Taksim’de böyle bir “atışma”ya tanık oldum. Bir grup geç, AKP hükümetinin bir uygulamasarar protesto ediyordu ama doğrusunu söyleyeyim bu protestonun konusunu bile hatırlamıyorum. Öyle ki, sanki göstericiler olsun, polis olsun, gelecekte sahnelenecek bir “oyun”un provalararar yapar gibiydiler. Taksim’in girişine yakın alanda bir grup geç sloganlar atıyor, evik kuvvet polisleri de bu gelerari gözaltına

almaya çalışıyordu. Bütün bunlar yaşanırken çevredeki insanlar durup bakmıyordu bile, daha doğrusu başlarını çevirip şöyle bir bakıyor, sonra da yollarına devam ediyordu. Gerek protestocuların direnişinde, gerek çevik kuvvet polislerinin onları gözaltına almaya çalışmalarında bir yavaşlık, bir “rolünü yerine getirme” hali göze çarpıyordu. Ben, diğerlerinden farklı olarak durup olayı izledim. Polislerin amiri oldukları anlaşılan iki sivil de benim gibi orada durmuş bakmıyordu. Bıyıklarının biçiminden, ellerini arkalarında bağdaştırmalarından amir oldukları anlaşılabilirdi. Amirlerden birine yaklaşıp, “Olay nedir?” diye sordum. Döneme uygun, yumuşak bir yüz ifadesi vardı amirin. “Efendim, protesto yapıyorlar” diye izahatta bulundu. “Neyi?” diye sordum bu sefer. Cevap vermek yerine, “O cevaplıyor işte” gibilerden, yavaşlatılmış bir filmdeymişiz gibi ağır aksak polis arabasına sürüklenen bir genci gösterdi. Genç, “Kahrolsun AKP diktatörlüğü” diye bağıırıyordu. O dönem için bana bile fazla gelen bu slogan aslında gelecek yıllar açısından büyük anlam taşıyordu. Öncülerin kaderi biraz da budur. O günü değil, geleceği yankılarlar.

TIKP'nin Beyoğlu ilçesinde Nevin (Çelik) adlı çok sevimli, ufak tefek bir kız çalışırdı. Nevin'in büyük oğlu Tolga (Gürocak), Irmak'la aynı yaşıydı. Hatta Irmak'la aynı “parti kreşi”ne gittiğini de hatırlıyordum. O küçük yumurcak büyümüş, kaldırımelerde kitap satarak hayatını kazanmış, giderek sahaflığa adım atmış ve Kadıköy'ün en merkezî yerinde bir ortağıyla birlikte sahaf dükkânı işletmeye başlamıştı. Türkiye'ye geldiğimde Tolga'yla da bağlantı kurmuştum. Hatta Tolga'yla karısı Beyhan'ın (Gürocak) Yakacık'taki evlerinde de kalmıştım.

Tolga'ya, Ağva'nın Kurfalı köyündeki (*Sapak*, s. 223) kütüphaneden söz etmiştim. Biz oradan ayrıldıktan sonra o evde Emine'nin arkadaşı Hasan (Gür) kalmıştı. Daha sonra ev, kütüphaneyle birlikte köyün kapalı olan ilkokuluna taşınmıştı. Hasan artık yazları oraya gitmese de ev kütüphaneyle birlikte öylece durmaktaydı. Tolga benden rica etti, kitapları oradan alıp dükkânına taşımak istiyordu. Ben de bir gün hem Hasan'ı hem de kitapları minibüs büyüklüğündeki arabasıyla (“panel-

van” denen bu araçla Orhan inşaat işleri yapıyordu) taşıyacak olan Orhan’ı ayarladım ve Kurfalı köyüne yıllar sonra hep birlikte biraz da nostaljik bir gezi yapmış olduk. Kitapları yükledik. Bu arada, benim 1980-1990 yılları arasındaki okumalarımın çıkardığım ve konulara göre kategorize ettiğim, binlerce karttan oluşan bir kartoteksim vardı. Büyükçe bir çekmece- nin içinde muhafaza etmiş, toz tutmasın diye de üstünü naylonla kaplamıştım. Onu da aldık. Tolga, bu kartoteksi “tarihi bir eser” olarak koruyacağına söz verdi. Hatta, “İleride bunu ‘ilk bilgisayar’ diye müzeye bağışlarım belki” diye de espri yaptı. Kitaplar ve kartoteks, Tolga’nın dükkânının yakınlarındaki deposuna taşındı.

Yarılma ve Havariler sayesinde yeni arkadaşlar edinmiştim. Bu arkadaşlıkların birçoğu bugün de devam etmektedir. Sezin Aydemir’den daha sonra söz edeceğim. Zeynep Erkut, Tülay Tümen ve Murat Gümüş’ü de hemen burada ekleyeyim.

Zeynep, hayvan sevgisiyle dolup taşan, ömrü boyunca ilerci davalara destek vermiş, elli yaşlarında bir kadındı. Anılarımı okumuş, geçmişe ilişkin anlattıklarımın ataklığını kendisine benzetmiş ve tanışmak istemişti. Bostancı taraflarında buluşup uzun uzun sohbet ettik. Bana 15-16 Haziran 1970 büyük işçi yürüyüşü sırasında, çalıştığı Unilever’de işçilerin desteklenmesi için gösterdiği çabayı, işyerinin önünden geçen işçileri desteklemek için, patronlara falan aldırmadan tek başına çıkıp nasıl alkışladığını anlattı. Gerçekten kabına sığmayan, heyecanlı, atak, sözünü sakınmayan bir insandı. Hukuk ve uluslararası ilişkiler okumuş yetişkin oğlunun adı soyadıyla aynıydı: Erkut. Çok güzel, beyaz, gözleri farklı renkte bir Van kedisi vardı, adı Canısı’ydı, ben daha sonradan ona “devlet adamı” ciddiyetinden dolayı “Cumhurbaşkanımız” adını takmıştım. Üsküdar Amerikan Kız Koleji mezunu Zeynep, o zamanlar yabancı firmaların temsilcilliğini yapan bir şirkette çalışıyordu. Firma daha sonra iflas edince Zeynep de işinden oldu ve İngilizce kitap çevirmeye başladı.

Tülay Tümen eskiden beri solda yer alan genç bir öğretmen- di. Otobiyografilerimi okumuş, benimle tanışmak istemişti.

Onunla da Taksim taraflarında bir pastanede buluştuk. Küçük bir kız çocuğu vardı ve o sırada evliydi. Özellikle Kürt meselesinde duyarlıydı. Sorularına tatminkâr cevaplar verebildim mi bilmiyorum ama ben ondan solun halihazır durumu ve Kürt sorunu hakkında çok şey öğrendim.

Murat Gümüş, kitaplar aracılığıyla tanıştığım en genç arkadaşta. Gürcü bir babayla, Çerkes bir ananın, kanarya gibi sarışın çocuğuydu. Hareketli, esprili, gayretli bir gençti. Çok okurdu ama okuduklarını çok iyi özümseyemezdi. Bir bankada çalışıyordu. Annesi ve babası yokken Murat'ın evinde de birkaç gece kaldığım oldu. Otobiyografik kitaplarımın ilki olan Ev'in girişinde ondan, aramızdaki adı olan "Sarı Murat" diye söz etmiştim.

Eski pasaportumdaki damgalardan, o yaz İstanbul'da, 19 Haziran'la 19 Temmuz arasında, tam bir ay kaldığım anlaşıyor. Yerime imza atacak birini, büyük ihtimalle Warya'yı ayarlamış olmalıyım, çünkü bu kadar uzun süre kalmam mümkün değildi. Londra'ya döndükten iki hafta kadar sonra Irmak'tan Feyza'nın öldüğünü öğrendim. Ölüm tarihi 12 Ağustos 2003. 18 Ağustos olan doğum gününden altı gün önce. Tam 54 yaşında.

Irmak'tan Feyza'nın ölüm haberini aldığım günün gecesi bir rüya gördüm. Düz toprak bir yolda, iki atın çektiği bir arabasını sürüyorum, dizginleri gevşekçe tutuyorum. Çok gençim. Feyza'yla evlendiğimiz yaştayım belki, yirmi sekiz yaşında falan. Atlar rahvan gidiyor. Her taraf çiçek ve yeşillik. Harika bir kır manzarası var çevrede. Derken bir de bakıyorum yanımda Feyza oturuyor. Hep mi yanımdaydı, yoksa bir yerde mi bindi arabaya, bilmiyorum fakat şaşırmıyorum da. O da çok genç. Yeni evlendiğimiz yaşında. Araba kayar gibi ağır ağır, sessizce ilerliyor, nereye gittiğimizi bilmiyorum. Feyza, birbirimizi sevdiğimiz o yıllardaki gibi bana yandan bakıp hafifçe gülümsüyor. Bu gülümsemeyi çok iyi biliyorum. "Nereye?" diye soruyor ya da ben öyle sanıyorum. Çünkü sesini duymuyorum. "Gidiyoruz işte" diyorum veya dediğimi sanıyorum. Çünkü kendi sesimi de duymuyorum. Zaten sessiz film gibi bir rüya bu. Fakat bu sessizlikten ikimiz de hoşnutuz sanki.

Tüm ayrıntılarıyla yazdığım bu rüyayı Irmak'a yollamıştım o günlerde. Bu kitabı yazmaya başladığımda, Irmak'a, anılarımı yazdığımı, Feyza'nın tam ölüm gününün ne olduğunu sorduğumda, "Bana çok güzel bir de rüyayı yazmıştın," dedi hayıflanarak, "ama ne yazık ki ben onu kaybettim." Yukarıya yeniden yazdım rüyayı ama o sabahki canlılığını tutturabildiğimden emin değilim.

* * *

1990'lı yıllarda, Emrah Cilasun, İbrahim Kaypakkaya hakkında, bana da yer verdiği "Kırmızı Gül Buz İçinde" belgeselini hazırladıktan sonra, anne tarafından akrabası olduğu Çerkes Ethem hakkında bir kitap yazmıştı. Belge Yayınları tarafından, 2004 yılında basılacak, benim de bir önsözümün yer aldığı *Baki İlk Selam-Çerkes Ethem* adlı bu kitabın redaksiyonunun yapılması gerekiyordu. Emrah, benden rica etti, uçak biletimi de aldı, atlayıp bir haftalığına Berlin'e gittim.

Berlin'de, Emrah ve eşi Sevtap büyük bir apartmanın zemin katında oturuyor, aynı zamanda apartmanın kapıcılığını yapıyorlardı. Türkiye'nin "ekâbir" kültürü açısından bir tarihçinin, bir yazarın kapıcılık yapması tuhaf karşılanabilir ama Avrupa kültürü açısından bunda tuhaf olan hiçbir şey yoktur. Diğer kiracılarla aşağı yukarı aynı ekonomik ve kültürel düzeyde olan bir diğer kiracı hiç erinmeden kapıcılık görevini yapabilir. Kapıcı, apartmanın genel sorunlarından (örneğin otomatın veya asansörün bozulması gibi) ve temizliğinden sorumludur. Apartmanı haftada bir silip süpürür. Türkiye'den farklı olarak, oralarda herkes kendi çöpünü dökmekten sorumlu olduğundan kapıcının çöp dökmek görevi yoktur. Bu hizmetlerin karşılığında evin kirasında bir miktar düşüş olur. Tabii, bizdeki gibi hiç kimse kapısını açıp, bakkala göndermek üzere avazı çıktığı kadar, "Emrah efendiiiiiii..." diye bağırır. Galiba kültür düzeyi ne kadar düşükse ekâbirlik, özentisi ve sosyal statü merakı o kadar fazla oluyor.

Berlin'de kaldığım bu bir hafta içinde evden neredeyse burunumuza bile çıkarmadan aralıksız çalıştık ve kitabın redaksiyo-

nunu tamamladık. Tabii, aramızda kitabın içeriğine ilişkin bazı noktalarda tartışmalar da çıkıyordu. Onun Maocu bakışıyla benim anarşist bakışım genelde sistem karşıtlığında ve Kemalizmin eleştirisinde ortaklaşsa da, dünya yakın tarihine bakışa ya da referans verilen düşünörlere geldiğimizde tamamen zıt uçlarda yer alabiliyorduk. Buna rağmen o sıralar arkadaşça tartışmayı ve belli noktalarda konsensüs sağlamayı becerebilmiştik.

Bu arada Emrah'ın annesi Rüçhan Tolgay'ı ve babası Ali Haydar Cilasun'u da birkaç kere ziyaret etme ve konukseverliklerinden yararlanma olanağını bulmuştum. Emrah ve çevresi, eski büyük ailelere benziyordu bence. Bu büyük ailede, Cilasun'lar, Sevtap ve artık İngiltere'den dönmüş olan Mehtap, Sevtap ve Mehtap'ın adını unuttuğum en küçük kardeşleri, Peter adlı Amerikalı bir Maocu gibi akraba ve arkadaşlar bulunuyordu. En azından ilk bakışta, birbiriyle uyum içindeki bireylerden oluşan neşeli, sıra dışı bir topluluktuktu bu.

Emrah'la birlikte redaksiyon çalışmamızı tamamladık ve ben yine uçakla Tegel Havaalanı'ndan Londra'ya döndüm. Berlin'e daha sonra, biri Çerkes Ethem kitabının tanıtım toplantısı, diğeri ise bir başka redaksiyon çalışması için iki kere daha gelecektim. Birinden aşağıda söz edeceğim. Başımdan ilginç bir "kaybolma" olayının da geçtiğı diğerinden de zamanı ve yeri gelince.

Emrah, beni *Baki İlk Selam* kitabının tanıtım toplantısı için Berlin'e çağırmişti. Toplantı, göçmen Türkiyelilerin uğrak yeri olan, kitap da satılan bir kafede yapılacaktı. Kitaba önsöz yazan ben ve kitabı basan Belge Yayınları'nın sahibi Ragıp Zarakolu da toplantıda birer konuşma yapacaktık. Otobiyografilerimde yeri geldikçe belirtirim, iyi bir konuşmacı değilimdir. Kendimi konuşma yaparken yazıdaki kadar rahat ve akıcı ifade edemem. Buna rağmen bir şeyler söylemeye çalıştım.

Toplantıyı sunan genç kadın arkadaş, Berlin'deki "üçüncü kuşak"tı. Bu "üçüncü kuşak" çok ilginç bir kuşaktı. Aslında bunlar Türkçe konuşan Almanlardı bir bakıma. Kùltürleriyle, her şeyleriyle Almandılar ama bir yandan da oradaki Türk-Kürt çevresinin davranış özelliklerinden kopamamışlardı. So-

nuç olarak ortaya Türkiyeli olamayacak kadar Alman, Alman olamayacak kadar Türkiyeli tuhaf bir amalgam çıkmıştı. Genelleme yaptığımın farkındayım ama derdimi anlatabilmek için mecburum buna, insan ilişkilerinde açıklık adına küstah, dürüstlüğü dangul dungulluk zanneden bir kuşaktı bu. Hem geleneksel Türk-Kürt kültürünün pederşahi terbiye ve saygı kodlarını bir yana atmışlardı, hem de Almanların insana saygıyı ön planda tutan görece liberal kültürünü iselleştirenemişlerdi.

Bundan neden bu kadar söz ettim? Yaram var da ondan. nc kuşaktan genç kadın arkadaş tarafından toplantı sırasında bana olmayacak bir saldırı yapıldı. Kitaptaki nszmde, masa başı Kemalist tarihçilerle dalga geçmek için “kabak kafalı, hafif göbekli” birtakım adamlardan söz ediliyordu. Galiba o konuşmamda yine bu satırlar söz konusu oldu. Toplantıyı yöneten genç kadın arkadaş, kalkıp yüzüme karşı “Sanki siz onlardan çok mu farklısınız?” demesin mi! Buyrun bakalım! Ne dersiniz şimdi buna? Benim sözünü ettiğim kişiler soyuttu, benim mecazımdan dolayı kimse şahsen alınmazdı; o ise doğrudan beni, orada somut bir varlık olarak oturmakta olan bir insanı göstermişti parmağıyla. Elbette bir şey demeyip geçiştirmeyi tercih ettim ama içten içe çok da bozulduğumu ve kırıldığımı belirtmeliyim. Üstelik, salarım dökülmüş olabilir ama hiç de göbekli falan değildim. Ayrıca yle olsam ne olacak ki! Benim orada yaptığım sadece bir mecazdan ibaretti. Yaşlılık kompleksime böyle açıktan saldırmak doğru muydu!

Bunun ardından bir başka saldırı daha geldi. O da, Yelda adını kullanan, Berlin’de sığınmacı olarak bulunan feminist bir yazardan. Pek asık suratlı olan ve daha toplantı başlamadan asık suratıyla oradakiler arasında temayüz eden bu feminist yazar arkadaş, bu defa bana değil de Emrah’a bir soru yöneltti. Emrah Maocu, ben ise anarşist olduğuma göre nasıl oluyormuş da bu kadar anlaşabiliyormuşuz, bu ne acayip bir durummuş. Neredeyse bu durumdan dolayı mateme girdiğini, bu yüzden o kadar asık suratlı olduğunu düşünmeye başlayacaktım! Emrah, Yelda’nın sorusuna akli başında bir cevap verip onu karşıladı ama gerek sunucunun pervasızlığı ve küstahlığı, gerek feminist

yazarın ortamı matem havasına boğan tutumu toplantının bir ölçüde tadını kaçırmıştı. Daha sonraki yıllara geldiğimde yazacağım gibi, Yelda'nın, bir Maocuyla bir anarşistin anlaşılamayacağı kehanetinin doğru çıktığını da belirteyim!

Berlin'den ayrılmadan bir gün önce Emrah ve Sevtap, Ragıp Zarakolu ile beni, eskiden Doğu Berlin tarafında olup artık o sınırlar Berlin'in kültürel mirasına dahil edilen büyük bir anıt ziyarete götürdüler. Bu anıt, Berlin'in yarısı Sovyetler Birliği tarafından işgal edildikten sonra, Stalin tarafından, Almanya'da savaşırken ölmüş "anavatan savunması şehitleri" için Almanların kafasına kakılmak üzere yapılmıştı. Her iki yanında "meçhul" Sovyet askerlerinin mezarları olan ve mezarların her bölümünde Sovyetler Birliği'nin anti-faşist direnişinin sahneleri ve o aşamaya ilişkin Stalin'den birer vecize yer alan uzun bir yoldan yürünerek devasa bir heykelin önüne geliniyordu. Bu heykel genç bir Sovyet Kızıl ordu askerini canlandırıyordu. Asker, kucasına küçücük bir kız çocuğunu almış ve ayaklarının altında bir gamalı haçı ezerek parçalamıştı. Galiplerden pek hoşlanmazdım. Hele bu galip, Stalin veya onun askerleriyse hiç! Mağlubun faşizm veya Nazizm olması bu tutumumu değiştirmemi gerektirmiyordu. Halkların anti-faşizmini elbette destekliyordum ama Hitler'den bile daha fazla komünist öldürmüş Stalin'in bu tür "anti-faşist" anıtları önünde saygıyla eğilmeye hiç niyetim yoktu.

Emrah ve Ragıp bu tutumumu bildiklerinden şaka olsun diye beni iki kolumdan yakalayıp Stalin'in vecizelerinden birinin önüne getirdiler. Sevtap da resmimizi çekti.

Konu Emrah'tan açılmışken Emrah, Muzaffer Oruçoğlu ve Kaypakkaya hareketinin MKP (o zamanki adı Maoist Komünist Partisi değildi) Londra temsilcisi, Binçiçek Derneği'ndeki arkadaşın, *The Avenue*'deki eve yaptıkları bir ziyaretten de söz edeyim. Muzaffer Oruçoğlu (*Yarılma*, s. 479, 504; *Havariler*, s. 20, 260) 1960'lardan tanıdığım, çok sevdiğim bir arkadaşımdı. Karşılı bir Azeri olduğundan yakın arkadaşları ona bazen "Azeri" diye de hitap ederdi. Konuşurken tatlı bir Azeri aksanı hissedilirdi zaten. Uzun yıllar hapis yattıktan sonra askerden kaç-

miş ve Avusturalya'ya sığınmıştı. Kaypakkaya'nın en yakın arkadaşı olduğundan hâlâ Kaypakkaya hareketinin manevi lideri konumundaydı. Bütün Kaypakkayacı hizipler ona gereken saygıyı gösteriyorlardı. İbrahim Kaypakkaya'nın ölüm günü olan 18 Mayıs'ta Avrupa'daki bütün Kaypakkayacı fraksiyonların katıldığı Almanya'daki büyük anma törenine, örgütlerin davetlisi olarak yılda bir gelir ve hazır gelmişken (çünkü Avustralya'dan gelmek hem zaman hem de mali açıdan çok zor bir şeydi) bütün Avrupa'yı şöyle bir dolaşır, arkadaşlarını görüp öyle dönerdi. Oruçoğlu, uzun yıllara varan siyasi tecrübesiyle elbette Kaypakkayacı örgütlerin sekterliğinden uzaktı, örgütsel bağı olmamasına rağmen "manevi lider" olarak görülmesinin yarattığı avantajdan yararlanıp, bir köylüler topluluğu olan Kaypakkayacı cemaate daha az sekter ve kültürel konularda (en başta da cinsellik konusunda) görece daha modern bir bakış açısı kazandırmaya çalışırdı.

Konuklarımı çay yaparak ağırlamaya çalıştım. Benimle bir mevzu konuşmaya geldikleri anlaşılıyordu. Konuyu açtılar. Hareketin o sırada çıkarmakta olduğu *Devrimci Demokrasi* gazetesinde yazmamı istiyorlardı. Meğer hareketin liderliği, entelijansiya ile daha yumuşak ve dostane ilişkiler kurmaya karar vermiş, bana getirilen teklif de bunun bir parçasıymış. Kararlarını olumlu bulduğumu belirttim. Yazma tekliflerini de kabul ederdim etmesine ama sansüre uğrayacağım konusunda kuvvetli çekincelerim vardı. "Hayır," dediler hep birlikte, "kesinlikle sansür olmayacak." "Peki o zaman," dedim, "bir deneme yapalım. Yazdığım ilk yazı sansüre uğramazsa yazmaya devam ederim." Anlaştık.

Bir iki gün sonra *Devrimci Demokrasi*'ye ilk yazımı yazdım. Ne yazık ki arşivimde bulamadığım bu yazıda doğrudan "Devrimci Demokrasi" başlığını eleştiriyor ve devrim ile demokrasinin birbiriyle çelişen kavramlar olduğunu ileri sürüyordum. Elbette işin içinde "diyalektik" hokuspokusçulukla bezenmiş bir mantık oyunu vardı. Devrim gerçekleşmeden demokrasinin bir aldatmaca olduğunu, gerçekleşince de gereksiz hale gelmiş olacağını ileri sürüyordum. Ama esas amaç, "yazı kurulu"nun

“sansürsüzlük” ölçüsünü sınamaktı. Sonucu hemen söyleyeyim: Yazı yayınlanmadı! Ben demiştim!

* * *

Leyton’daki evde, 2004 yılının sonuna kadar, bir buçuk yıl yaşadım. Bu evdeyken artık burnumu dışarı çıkarmaz olmuştum. Günde ortalama 250 sayfalık bir kitabı deviriyordum. Islington’da, Türkçe bölümü de olan bir halk kütüphanesi vardı. Oraya üyeydim. Bir seferde on kitap alma hakkım vardı. Bu, sabahları yakındaki bir kütüphaneye gidip internete girmenin dışında, on gün boyunca hiçbir yere çıkmadan kitap okuyabileceğim anlamına geliyordu. Kitap tanııtma yazısı yazmayı eskiden beri severdim. O dönemde yeniden kitap tanııtma yazılarına döndüm. Yazıları, Halim Şafak’ın çıkardığı *İmlasız* (daha sonra *Bireylikler* olarak devam etti), *Biririm*, *Virgül* ve YKY’nin çıkardığı *Kitap-lık* dergilerine yolluyordum. Bu arada, daha sonra Yaba Yayınları tarafından basılacak olan *Komün* romanımı yazmaya girişmişim. Çeviri yapmayı da sürdürüyordum bir yandan. O sıralar *Birgün* gazetesinde yazan solcu bir yazar olan Muhsin Kızılkaya’dan, romanda geçen bir bölümü Kürtçeye çevirmesini rica etmişim. Kızılkaya, beni ikiletmedi ve o bölümü Kürtçeye çevirdi, ben de romana o bölümü onun Kürtçesiyle koydum, elbette kendisine kitapta teşekkür ederek. Daha sonra izleyeceği yolu nereden bilebilirdim? Yaşa yaşa gör temaşa!

Odamın en sevdiğim yanı, doğrudan bir çimenliğe açılıyor olmasıydı. Bu çimenliğe, adlarını bilmediğim Londra’nın sabah kuşları gelip öterdi. Sarı gagalı, orta büyüklükte, kapkara kuşlardı bunlar. Gün aydınlanmaya başlayınca şarkılarını söylemeye başlarlardı. Onları, kendine özgü şarkılarından ayırt edebiliyor, nağmelerine Türkçe sözcükler uyduruyordum. Örneğin biri, devamlı, “Hepimiz sosyalistiiiiz” diye bağırıyordu. Bir diğeri ise, “O kız seni seviyooooor” diye. Orhan Ağabey’e (Suda), odamın önünde bir kuşun her sabah, “Hepimiz sosyalistiiiiz” diye bağırıldığını söyleyince, her zamanki gibi esprisini patlatmıştı: “O kuş senin anarşist olduğunu anlamıştır, Gün. Sırf gıcık etmek için öyle bağırıyordur.”

Genellikle bisikletle gidiyordum yakındaki kütüphaneye. Orada iki saat kadar internete baktıktan sonra odama dönüyordum ve günün geri kalan zamanında, yatıncaya kadar aralıksız okuyordum. Bir sabah kütüphaneden eve dönüşümde parkın içinden geçerken yerde, çamura bulanmış bir oyuncak buldum. Kumaştan yapılmış, avuç içine sığacak küçüklükte bir şeydi. Fareyle fil arası çok matrak bir yüzü vardı. Hortuma benzeyen burnu fil olduğu izlenimi veriyordu, gözleri, bakışları, ağzı da fare. Öyle zeki ve canlı, biraz alaycı bakışları vardı ki, insanın oturup onunla konuşması geliyordu. İnsan gibi elbise giydirilmişti üstüne. Ona Filhakika adını taktım. İki ayak üstünde duruyordu ama duramıyordu demek daha doğru olur, çünkü ayakları yoktu. Ayaklarının olmamasına ve ayakta duramamasına o da, ben de çok üzülüyor ve bir çözüm yolu arıyorduk. Bu çözüm yolunu bir süre sonra buldum. Bir gün dışçıye gitmiştim. Bekleme odalarında, bekleyenlerin çocukları oynasın diye çeşitli oyuncaklar bulunur. Baktım, Superman tipli bir oyuncak köşede öylece duruyor. Gözlerim ayaklarına gitti. Superman'in boyu Filhakika'ya göre çok büyüktü ama ayakları tam ona göre idi. Biraz büyük gelirdi ama bu bile Filhakika'ya hoş bir hava katabilirdi. Dışçıden çıkarken, kaşla göz arasında Superman'i ceketimin altına sokuşturdum. Eve gelince ayaklarını bacaklarından çıkardım, ayaklarının her iki yanında da bacağı monte edilebilmeleri için delikler vardı. Elime iğne ipliği alıp ipliği o deliklerden geçirerek Filhaki'nin bacaklarına monte ettim. Harika olmuştu. Artık ayakta durabiliyordu. Belki geleceksiniz ama bana teşekkür ettiğini bile duyar gibi olmuşum. Zaten yalnızlıktan dolayı onunla konuşuyordum da. Filhakika, her anımı paylaştığım yakın dostum olmuştu. Kütüphaneye gidip bilgisayarın başına oturduğumda, çevredekilerin yadırgayan bakışları altında onu da ekranın karşısına, klavyenin yanı başına koyuyordum.

Yine böyle bir gün Filhakika'yla birlikte internette "sörf" yaparken tanımadığım birinden bir mail geldiğini gördüm. Kitaplarım ile ilgili konuşmak istiyordu. Tabii, memnuniyetle! Böylece haberleşmemiz başladı Sezin Aydemir'le. Kendisi Marmara

Üniversitesi'nde, sosyal bilimler alanında bir bölümde öğretim üyesiydi. İstanbul'da, Anadolu yakasında, yetişkin oğluyla birlikte yaşıyordu. Nâzım Hikmet üzerine kitaplarıyla tanınan, yazar Aydın Aydemir'in kızıydı.

Bu arada Filhakika lafa girip o da birkaç satır yazdı. Sezin, Filhakika'yla ummadığım ölçüde ilgilendi, hatta onunla internetten yazışmaya başladı. Neyse, bir deli olarak dünyada yalnız olmadığımı sevinmişim!

Böylece Sezin'le bağımız gelişti. Beni ve Filhakika'yı İstanbul'a, evine davet etti. Elbette gelirdik, ne olacak, zaten Türkiye'yi yol geçen hanına çevirmiştim iki yıla yakın bir zamandır. Filhakika'yla birlikte atlayıp gittik İstanbul'a. Sezin bizi Atatürk Havalimanı'nda (eskiden Yeşilköy Havalanı derdik. Türk filmlerinde uçaklar hep oradan havalanır ya da oraya konardı) karşıladı. Neyse ki, Filhakika'ya gösterdiği ilgiyi benden de esirgemedi. Birlikte evine gittik.

Sezin'in Kanlıca'daki, zemin katında oturduğu apartmanın üst katında 1960'lardan bir arkadaşımın yaşadığını öğrenmek benim için gerçekten büyük bir sürprizdi. Şu hayata bak, nereden nereye! Arkadaşım, FKF'den (Fikir Kulüpleri Federasyonu) Asuman Erdost'tu. Asuman, 12 Eylül öncesinde öldürülen bir devrimcinin eşiyle evlenmişti sonradan. Kadının kocası öldüğü sırada iki küçük kızı varmış. Şimdi o kızlar da büyümüş, koca kadın olmuşlardı. Asuman'ın üst katta oturduğunu öğrenince görmek istedim, haber gönderdik, sonra da yukarı çıkıp Asuman'ı, eşini ve kızlarını ziyaret ettik. Asuman, o eski yıllardan belleğimde, FKF binasında, başında kanlı sargılarla bir sıranın üstünde yatarken kalmış. O görüntü hiç gözümün önünden gitmez. Hangi olay olduğunu şimdi hatırlayamıyorum, galiba bildiri dağıtır ya da dergi satarken faşistler sopalarla saldıırıp Asuman'ı yaralamışlardı. O akşam sohbet edip eski günlerden konuştuk biraz. Asuman Erdost'u 2008 yılının Kasım ayında, bir kalp krizi sonucu kaybettik. İyi ki o zaman onu görmek, konuşmak istemişim.

Sezin'e, Türkiye'de onunla birlikte yaşayabileceğimi söyledim. Anlaştık. On beş gün içinde Londra'daki işlerimi ayarlayıp

Türkiye'ye gelecek ve Sezin'in evinde kalacaktım. Ne var ki, hesap etmediğim çok şey vardı. Hayata ilişkin algılarım ve planlarım Filhakika'nınkilerden bile daha naifti.

Londra'ya dönünce ilk işim çantamı hazırlamak oldu. Bir el çantasının yarısını giyeceklerim, yarısını da en gerekli kitaplarım doldurmuştu. Fakat daha fazla hazırlık yapmama gerek kalmadı. Sezin'den bir telefon! Yeniden düşünmüş de, fazla aceleci davrandığımıza karar vermiş. Yetişkin bir oğlu varmış. Onun psikolojisini de dikkate almak zorundaymış vb. Anlamıştım! İyi ki anlamıştım yani! Anlamamak için IQ'mun beklenenden de düşük düzeyde olması gerekirdi. Anında geriye doğru çark ettim tabii ve Nafiye'yle biraz limoni giden ilişkimi yeniden restore etmeye giriştim. Onunla karşılıklı Zürih-Londra seferlerimiz devam etti.

2005 yılının başlarında, Nafiye böyle gidip gelerek bu işin olmayacağını, evlenip benim Zürih'e gelmem gerektiğini söyledi. Mantıklıydı söylediği. Evet ama benim sosyal yardımı ne olacaktı? Gerçi Nafiye çalışıyordu ama ona yük olarak yaşayamazdım oralarda. Bunun da kolayı vardı. Evlenecek fakat ayrı yaşıyor görünecektik. Benim ayrı bir evim olacaktı. İsviçre yasalarına göre, evli oldukları halde çiftler ayrı yaşıyorlarsa, devlet işsiz olana sosyal yardımda bulunuyor, kirasını da ödüyordu. Esasen Nafiye'nin evinde birlikte yaşayacaktık ama benim de ayrıca bir evim olacaktı, fena mı! Yaşasın sosyal devlet!

Bu arada Londra'da bir başka gelişme daha yaşandı. 2012 Olimpiyatları'nın Londra'da yapılması kararlaştırılmıştı ve benim kaldığım Leyton'daki kolektif evler sitesi, inşa edilecek olimpiyat alanının içinde kalıyordu. Bu durumda Londra Belediyesi'nin hem bizlere ev bulması gerekiyordu, hem de evden çıkarma tazminatı ödemesi. Şu işe bakın, istenmeyen bir sevgili gibi, paradan ne kadar kaçarsam kaçayım, o, ne yapıp ediyor, beni buluyordu. Tabii Zürih'e taşınmak üzere olduğumu hiç çaktırmadım ve belediyenin Angel gibi merkezi ve *elegant* bir semtte gösterdiği ilk eve kapağı attım. Evin pek iler tutar tarafı yoktu ama olsun! Nasıl olsa oturmayacaktım. Bu evi de kiraya verip parasını cebe indirecek "birisi" vardı nasılsa!

Bütün hazırlıklarımı yapmış, biletimi almıştım, artık Filhakika'yla birlikte son ziyaretlerimizi yapıyorduk. Londra'nın tiyatrolar semti olarak bilinen Covent Garden'da oturan Azmi'yi de ziyaret etmiştik. Azmi, "Buradaki sosyal yardımın ne olacak?" diye sordu. "Yarın sosyal yardıma gidip, İngiltere'den ayrılacağımı bildireceğim ve hesabı kapatacağım" dedim. "Neden böyle bir şey yapıyorsun ki?" dedi bu sefer Azmi, "Bırak, para hesabına yatmaya devam etsin." "Haberleri olmaz mı?" diye sordum. "Nereden olacak?" dedi Azmi, "Ben bu işlerde çalıştım. Ruhları bile duymaz."

Aklım yatmıştı. Gidip Halifax banka kartımı Emine'ye verdim. "Al," dedim iftiharla, "çektığın parayı ihtiyaçlarına harcarsın. Ben oradan nasıl olsa sosyal yardım alacağım." Bu, Emine'ye son kıyağımdı ama esaslı bir kıyak. İngiltere'den gelen bu parayı neredeyse yedi yıl boyunca kullanacaktı.

Filhakika ile beni Kings Cross St. Pancras İstasyonu'ndan Emine ile Azmi uğurladı.

On beş yıl sonra, elveda Londra!

* * *

Zürih Evlendirme Dairesi'nde yapılacaktı nikâh. Mozaik çevresinden arkadaşlar oradaydı. Şahidim, çok eski arkadaşım Ayşe Nesrin (şimdiki soyadı Mattle) her zamanki gibi koşa koşa ve nefes nefese son dakikada yetişti. Gerçi bunun pek haberi değeri yok. Çünkü, dünyanın en sorumlu insanı Ayşe Nesrin ne kadar gecikirse geciksin (onu geciktiren yığınla iş, yığınla sorumluluk, evinde ayaklarına takılan yığınla dergi kupürü hiç bitmezdi ki) son dakikada mutlaka yetişirdi gideceği yere.

Nikâh memuru geldi. Filhakika gibi, ufak tefek, gözlüklü, kendi halinde, kibar bir memurcuktı. Nafiye'yle beni karşısına oturttu. Nafiye'nin şahidi Yakup Coşar'la benim şahidim Ayşe Nesrin'i de yanı başımıza yerleştirdi. Her nikâh memurunun kendine göre bir yoğurt yiyişi olduğunu gözden uzak tutmam gerekirdi ama bu beşinci evliliğim olduğundan artık kendime fazlasıyla güveniyordum. Nikâh memurunun sorusuna İngilizce "Yes" diye cevap verecektim. Bu da ayrıca bir güven

kaynağıydı benim için. Çünkü Zürih'teki kısa deneyimimden, İsviçrelilerin, İngilizce konuşan biri karşısında epeyce ezik bir tutum takındıklarını fark etmiştim. Hatta bazıları memnun bile oluyordu biri kendileriyle İngilizce konuştuğunda. Kırk yılda bir İngilizce konuşabildiklerini gösterme fırsatı çıkmış oluyordu karşılarına, fena mı!

Genellikle, yaşımla mütenasip pek ciddi bir insan değilimdir ama o gün nedense sululuğum iyice üzerimdeydi. Nafiy'e'nin oğlu Cem'in yanında, içi saman dolu, kertenkeleye benzeyen bir yaratık vardı. Bizim Filhakika, bu kertenkeleye ilan-ı aşk edince aralarında duygusal bir ilişki gelişmişti ve işin kötüsü nikâh anında ikisi de yanımdaydı. Nikâh memuru nikâhımızı kıydıktan sonra, memurcuğa, İngilizce olarak, "Acaba bu iki arkadaşın da nikâhlarını kıyabilir misiniz?" diye sordum, Filhakika ile Kertenkele'yi göstererek. Memurcuk, şakamı şakayla karşılmasını bildi ve "Evet ama gün vermemiz gerekir, hemen olmaz" dedi, hafifçe gülümseyerek. Salondaki diğer arkadaşlar da güldüler mi, yoksa "damat beyin akli pek başında değilmiş meğer" diye kara kara düşündüler mi, tam olarak emin değilim.

Evim, Wipkingen'e yakın bir yerdeydi. Mozaik'ten bir kadın arkadaş başka bir yere çıkıyormuş, Lehenstrasse'deki evini bana devretti. Yoksa Zürih'te ev bulmak öyle kolay bir şey değildi. Zürih'deki bütün evlerin en az 50-60 yıllık tarihi vardı ama bu ev daha da eskiydi. En üst katta kalan kapıcıdan öğrendiğime göre yüz yıllık bir tarihi vardı. Eve gelin olarak gelen bir kadın giriş katının sol tarafındaki dairede 60 yıldır yaşamaktaydı örneğin. Girip çıkarken pencerede bazen görürdüm kendisini. İçi samanla doldurulmuş ölü bir kuş gibi hareket etmeden bakınır dururdu dışarıya. Benim daire ikinci kattaydı. En altta, bütün İsviçre evlerinde olduğu gibi, ortak kullanıma açık bir çamaşırhane ve her daireye ait, tahta parmaklıklarla çevrili, asma kilitli depo bölümleri vardı. Bu en alt kat, ihtiyatlı İsviçreliler tarafından İkinci Dünya Savaşı sırasında inşa edilmiş bir sığınaktı aslında. Belki, gereğinde yine sığınak olarak kullanılacaktı, çünkü kapısı, gemi dümenine benzeyen, ağır demirden, yuvarlak bir manivelayla açılıyordu ve kapının kalınlığı da neredey-

se yarım metreyi buluyordu. Evim, bir yatak odası, genişçe bir salonu olan, temiz, yaşanabilecek bir evdi. Londra'daki kolektif hücrelerden sonra bana saray gibi görünmüştü. Gerçi haftanın yarısından çoğunu Nafiye'nin evinde geçiriyordum.

Artık Zührihli sayılabiliyordum. 2005 yılına, Mozaik'te neşeyle girdik.

* * *

Zührih ve Mozaik bana daha hareketli, daha neşeli yeni bir hayatın kapılarını açmıştı. Yine kitap okuyor, kitap tanııtma yazıları yazıyor, çeviri yapıyordum ama Zührih'teki hayatım Londra'daki hayatımın kasvetiyle kıyaslanamazdı bile. Gerçi burada da sıkıntı veren durumlar yok değildi. Nafiye ile ilişkimiz gelgitli ve gerilimliydi bir kere. Zaten arada bir migren krizi tutan Nafiye gibi sinirli bir insanla geçinmek kolay değildi. Hayatın küçük ayrıntıları onun için kavga nedeni devasa birer sorundu. Örneğin, çok çamaşır çıkarıyordum, evdeki bilgisayardan çok uzun süre internete giriyordum, temizliğe gereği gibi dikkat etmiyordum vb. Bunlardan daha önemlisi ise Nafiye'nin Emine'ye fena halde gıcık olmasıydı. Londra'ya ilk geldiğinde onu Emine'yle tanıştırmış ve ikisinin de birbirinden hiç mi hiç hoşlanmadığını fark etmiştim. Emine'yle Nafiye arasında uzunca süren "boks maçı"nın bu ilk raundunda iki taraf da hafif darbelerle yoklayarak, birbirlerini tanımaya, zayıf yanlarını keşfetmeye çalışmıştı. Kadınların sevgileri erkeklere göre çok daha güçlüdür. Muhtemelen Nafiye, Emine'nin "first lady" konumunu hissetmiş veyahut Emine bunu, benim zekâmın kavramaya yetmeyeceği imalarla ya da bana çaktırmadan indirdiği ufak "kroşe"lerle ona hissettirmişti. Benim, her zaman olduğu gibi, en ufak bir olayda veya eleştiride bile Emine'yi kayıtsız şartsız savunmaktan geri kalmayan "halaskâr zabitan" tutumumun da Nafiye'nin giderek olumsuz tavır almasında katkısı olmuştur muhakkak.

Yine de Zührih'ten memnundum. En hoşuma giden tarafı da, şehrin göbeğinde bile otursanız doğayla iç içe olma duygusunu kaybetmemenizdi. Nerede olursanız olun, evinizden çık-

tıktan beş-on dakika sonra kendinizi doğanın içindeki bir toprak yolda bulabilirdiniz. Örneğin Zürih'in ünlü Uetliberg Dağı'na Nafiye'nin evinin çok yakınından tırmanılabilirdi. Sabah yürüyüşlerimizi Uetliberg'e tırmanarak yapardık. Elbette her zaman zirvesine kadar yürümezdik, çünkü bu iki saati alırdı. Fakat yarım saat bir yere kadar tırmanır, yarım saat de başka bir yoldan geri dönerdik. Nafiye'nin oğlu Cem'in de aynı apartmanda bir evi vardı. Kimi zaman sabah yürüyüşlerimize Cem de katılırdı.

Zürih'te hayat kolaydı. En uzak mesafe, tramvayla on beş dakikaydı. Zürihlilerle mesafe konusunda anlaşmak, benim gibi İstanbul ve Londra cangıllarında yaşamış biri için hiç kolay değildi. Örneğin bir yerden söz ederken "Ooo, orası çok uzaktır" derlerdi. Yani kaç dakika tutar tramvayla? On beş dakika! İşte onlara göre on beş dakikada gidilen bir yer çok uzak oluyordu.

O içine kapanma devri bitmişti benim için artık. Akşamları sık sık Mozaik'e gidiyor, yeni arkadaşlar ediniyor, sohbet ediyor, cuma akşamları verilen toplu yemeklere katılıyor, hatta bazen yemek yapma ekiplerinde görev alıyor, insanlarla konuşuyor, şakalaşıyor, gülüyordum. Bu gayet normal davranışları neden anlatıyorsun diyeceksiniz ama benim için önemli. Bir yerden bir yere gitmesi bir hayli çileli ya da masraflı olan devasa Londra şehrinde çok yalnızlık çekmiştim, özellikle son yıllarda. Hele Leyton gibi uzak bir yerden, sayılı arkadaşşıma bile gitmek oldukça zordu benim için. Ayrıca Mozaik'te hep özlediğim bir dayanışma ve kolektif çalışma ortamı da bulmuştum ilk planda. Her cuma akşamı birilerinin gönüllü olarak yaptığı son derece ucuz yemekler, topluca, neşeli bir ortamda yeniyor, sohbet ediliyordu. Haftanın belli günlerinde film gösterimleri oluyordu. Keza, Mozaik'in oldukça zengin kütüphanesi üyelerin yardımı ve elbirliğiyle düzenleniyor, iyi bir okuma kaynağı olarak hizmet veriyordu. Benim de bir süre sonra dahil olduğum "etkinlikler grubu" hafta sonları konuşma yapacak yazarları saptıyor, Mozaik'in "aparatu" sayabileceğimiz Ali Zafer Güler, Mozaik'in ruhu sayabileceğimiz Yakup Coşar ve Mehmet Yıldırım (Laz), Mozaik'in kütüphanesini çekip çevi-

ren Fatma Doğan, ayrıca İbrahim Ağırbaş, Suna Kurucan, Duygu Mutlu, Nesrin Ulu, Muammer Kurtulmuş, her lafının başında “dikkat et” uyarısını tekrarlayan Sait, Benam Ateş, Halil Ateş, roman yazarı Engin Günay, benim gibi Londra’dan Zürih’e “transfer olan” Serdar Cangatin, Nurşen Güngör, Haydar Karataş, 1970’lerden tanıdığım Ali Rıza Aksın ve burada adlarını anamadığım çok sayıda arkadaş Mozaik’e omuz veriyor, kolektif çalışmayı hep birlikte sürdürüyordu.

Üstelik ilişkilerim Mozaik çevresiyle de kısıtlı değildi. Örneğin o sırada *Öteki İsviçre* adlı, internet sitesi de olan bir dergi çıkaran, zamanımızda bir romancı olarak temayüz edecek Hasan Sever, yine aynı çevreden, Cihanbeylili sürgün Kürt kökeninden gelme Yusuf Topal vardı. Benimle, otobiyografiler üzerine uzun bir görüntülü söyleşi yapmışlardı. Bu söyleşi yayımlanmadı ama Hasan Sever’in arşivinde bekliyor. Arşivlerde uzun süre uyuduktan sonra yayımlanan söyleşilerin daha da ilginç olabildiğini deneylerimden biliyorum!

Zürih’teki ilk yılımda en yakın arkadaşlarımdan biri, tabii ki 1970’lerden arkadaşım Ayşe Nesrin’di. Ayşe Nesrin’in erkek arkadaşı Peter Mattle otobüs şoförüydü. Çok ilginç bir insandı. Gençliğinde vicdani retçi olarak askere gitmeyi reddetmişti. Kendi kendine Türkçe ve İspanyolca öğrenmişti. Türkçe ağır kitapları, sözlük yardımıyla okuyabiliyordu. İngilizce ve Fransızca’yı zaten okuldayken öğrenmişti. İsviçreli şehir insanları genellikle çok dillidir. Ana dilleri İsviçre Almancasıdır (bilinen Almancadan oldukça farklıdır), “yüksek Almanca” denilen Almanya Almancasını, İngilizceyi, Fransızca’yı ve İtalyanca’yı okulda öğrenirler. Zaten İsviçre’nin dört resmi dili vardır: Almanca, Fransızca, İtalyanca ve Romanşça. Peter, ayrıca gitar çalıyordu. Ayşe Nesrin, Mozaik çevresinde yer alan arkadaşların içinde ayrıksı bir konumdaydı. Mozaik çevresindekiler genellikle *sozialarbeiter* olmayı seçerken, 1970’lerde Ankara Belediye Başkanı Vedat Dalokay’ın sekreterliğini yaptığı yıllarda güzelliği dillere destan olan Ayşe Nesrin evlerde ya da işyerlerinde temizlikçi olarak çalışmayı, sonuç olarak sisteme dahil olmamayı seçmişti. Öte yandan, ev işçiliği yapması, Ayşe Nes-

rin'in entelektüel dünyadan kopmasına da yol açmamıştı. Tutkulu bir sinema izleyicisiydi ve İsviçre'deki yabancılara, azınlıklara kendi dillerinden yayın yapan *Radio Lora*'da çok güzel, kapsamlı programlar yapıyordu yıllardır. Benimle de daha ben İngiltere'deyken başlayan ve İsviçre'deyken devam eden birçok kitap tanıtma programı yapmıştır. Bugün de devam eder bu programlar. Ben de elimden geldiğince katkıda bulunurum.

Bir diğer yakın arkadaşım Güven Başyurt'tu. Güven, değerlerine hâlâ bağlı olduğu eski bir Dev-Yol'cuydu. 1970'lerde Dev-Yol'un Zeytinburnu sorumlularından biriydi. O da Mozaik çevresi içinde ayrıksı konumu olan bir arkadaştı. Ayşe Nesrin gibi o da sistemin içinde yer almamayı seçmişti. Son derece yoksul bir aileden geliyordu. Bir kız kardeşini evlerinde çıkan yangın sonucunda kaybetmişti. Bir otelde temizlik işçisi olarak çalışan Maraş'ın Kürt-Alevi köylerinden Fatma'yla (Başyurt) evliydi o sırada. Güven, Mozaik çevresinde çok içki içmesiyle tanınırdı. Gerçekten de içerdi. Bazen ben de ona ayak uydurayım derdim ona ama doğal olarak her seferinde yarı yolda kalırdım.

Çok eskilerden arkadaşım Ali Kar'ın (*Havariler*, s. 130-256) da Zürih'te olduğunu öğrenmiştim. Ayşe Nesrin'e sorup duruyordum, Ali Kar'ı nasıl bulabilirim diye. O da her seferinde, "Ben sorup soruşturuyorum, yakında ulaşacağım" diyordu.

Bir akşam, Zürih'te Kürt hareketinin, kendisini destekleyen MLKP gibi sol örgütlerle birlikte düzenlediği bir toplantıya gitmiştik. Konuşmacı, 1970'li yıllarda TKP'li olup, daha sonra yazdığı kitaplarla genelde "radikal sol"a teorik argüman sağlayan Haluk Gerger'di. Yaz günü olduğundan, toplantı, tiyatro amfisi gibi açık bir yerde yapılıyordu. Biz de gitmiştik arkadaşlarla izlemeye. Ayşe Nesrin de oradaydı.

Haluk Gerger, Kürt hareketinin tezlerine oldukça yakın bir konumda görünmüştü konuşması sırasında. Sıra sorular kısmına gelmişti. Haluk Gerger, soruların mutlaka yazılı olarak verilmesi gerektiğini söylemişti. Ben de yazılı bir soru sormuştum. Soru şuydu: "Kürtlerin devlet kurmasından söz ediyorsunuz ama biliyorsunuz, Türklerin 'kurtuluş savaşı'ndan sonra devlet kurma deneyi bugünkü sonuçlara yol açmıştır. Aynı

deneyin Kürtler tarafından tekrar edilmesi farklı bir sonuç mu getirecektir?”

Haluk Gerger, imzasız soruma genel geçer, hatta faullü bir cevap verdi. Sanırım sorumdan, Kürtlerin kaderlerini tayin etmesine karşı olan bir ulusalcı olduğum sonucunu çıkarmıştı ki, cevabında, ulusalcılara çatan bir şeyler söyledi. Tabii bol alkış aldı. Neyse, ara verilince amfiden aşağı, Haluk Gerger’in yanına inip kendimi tanıttım ve deminki soruyu benim sordugumu söyledim. Biraz şaşırır gibi oldu. Hatta “Senin olduğunu bilemedim” gibi özür mahiyetinde bir şeyler de söyledi. Ardından, beni olmadık bir yerde ve anda karşısında gören herkesin sorduğu aynı soruyu sordu: “Sen İngiltere’de değil miydin?” Türkiye’de parlamış ünlü bir futbolcuydum da sanki, İngiltere’nin takımlarından birine transfer olup on beş yıllık sözleşme yapmıştım! Evlenip Zürih’e taşındığımı söyledim. Ayaküstü birkaç laf ettik. Toplantının ikinci yarısı başlamak üzereydi. Tekrar yukarı çıktım, geçip Ayşe Nesrin’in yanına oturdum.

O sırada Ayşe Nesrin, bana, “Bak Gün, Ali Kar orada” dedi, amfinin üst kısmında aralarında sohbet ederek yürümekte olan birkaç kişilik topluluğu göstererek. 1975 yılında, Ankara Merkez Cezaevi’nden hapislane arkadaşım olan Ali Kar’ı 1976 yılındaki, DİSK’in, DGM’lere (Devlet Güvenlik Mahkemeleri) karşı yaptığı “arabalı yürüyüş”ten (*Havariler*, s. 256) beri, 28 yıldır görmüyordum. Aslında hiç değişmemişti diyebilirim. Benden neredeyse on yaş büyük olan Ali Kar, yine öyle dinç, sağlam yapılydı, yere yine öyle gümbür gümbür basıyordu. Sadece saçları biraz ağarmıştı. Hemen kalkıp yanına gittim. Uzun zamandır görmediğim arkadaşlarıma yaptığım suluğu ona da yaptım: “Merhaba Ali Kar, beni tanıdın mı?” Tabii ki 30 yıla yakın aradan sonra beni tanıyamamıştı. Üstelik ben ona göre avantajlıydim. Onu bana Ayşe Nesrin göstermişti. Beni ise ona gösteren, “Bak, Gün Zileli orada” diyen kimse olmamıştı. Ali Kar, dıştan bakıldığı zaman insana sert gelen görünüşüne rağmen çok yumuşak, çok kibar bir insandı. Bütün kibarlığıyla gülümseyerek, “Tanıyacağım ama...” diye mırıldandı, biraz da mahcup. Baktım, daha fazla uzatırsam iyice mahcup ola-

cak, “Ben Gün” dedim. “Aaa...” dedi ve boynuma sarıldı. Aralarındaki bütün ideolojik, siyasi ve örgütsel ayrılıklara rağmen arkadaşça bir bağ kurabilmiş iki eski solcunun göz yaşartan yeniden buluşmasıydı bu. Telefon alıp verdik ve en kısa zamanda buluşmayı kararlaştırdık.

İlk buluşmamız Paradeplatz'daki ünlü *Sprüngli Confiserie*'de oldu. Nafiye ile birlikte gittiğim ikinci buluşmamız ise eşi Sultan Kar'la birlikte yaşadıkları evde. Sultan öyle yemekler ve öyle şık bir sunuş yapmıştı ki, Nafiye oradan çıktığımızda, “Ezildim ya,” demişti, “ben karşılığında ne yapacağım ki şimdi.” Ali Kar'la bundan sonra sürekli buluştuk ve bağımız bugüne kadar hiç kopmadı.

Eski ya da yeni dostlarla karşılaşma faslına girmişken, ülke dışında veya Türkiye'de o yıllarda yeniden karşılaştığım arkadaşlarımdan ya da giyaben tanıyıp tanışmayı çok istediğim veya çeşitli vesilelerle tanıştığım arkadaşlardan da biraz söz edeyim.

İstanbul'a gittiğim ilk seferlerden birinde, hangisi olduğunu hatırlamıyorum, bir yaynevinde sempatik görünüşlü, genç bir adama rastladım. Beni tanıyormuş gibi gülümsedi. Büroda o sırada ikimiz yalnızdık. Ben de gülümsedim ama benimki sadece bir nezaket gülümsemesiydi. “Ben Erdoğan Aydın” dedi. Yine hatırlayamamıştım. Bu sefer kendisini hatırlamama yardımcı olacak birkaç şey daha söyledi: “Yani nam-ı diğer Erdoğan Tatlav. Hatırladınız mı, hakkımda bir eleştiri yazısı yazmıştınız.” O zaman hatırladım. Keşke hatırlamaz olaydım. Çünkü hatırladığım an fena halde mahcup olmuştum. 1994 yılında Almanya'da çıkan *Sosyalizmin Sorunları* dergisinde, Erdoğan Tatlav'a karşı, “Kimdi Yüksekten Uçan?”² başlıklı pek keskin bir eleştiri yazısı yazdığımı unutmam mümkün müydü?

Sosyalizmin Sorunları dergisi, Demir Küçükaydın'ın başını çektiği, “Ali Dayı” diye bilinen eski Dev-Yol'cu'lardan İbrahim Sevimli gibi arkadaşların da yazdığı bir dergiydi. Derginin amacı, solun 12 Eylül sonrasındaki ideolojik yıkımının ardından başlayan rekompozisyon sürecinde solda ağırlıklı olarak anti-Stalinist yeni bir yönelimi geliştirmekti. Demir Küçükaydın be-

2 Meraklıları, yazıyı *Aşk ve Devrim* sitesinden okuyabilir.

nimle temasa geçerek yazı istemişti. Ben de 1. sayıya bir yazı yazmıştım. Eylül 1994'te çıkan 2. sayıda, "Erdoğan Tatlav" imzalı bir yazı, sosyalizmin geçmişte fazla yüksekte uçtuğunu, mitolojideki İkarus'un balmumundan kanatları güneşten nasıl eriyip yere çakıldıysa sosyalizmin de bu yüzden "yere çakıldığını" ileri sürüyordu. Bana göre yazı, "Menşevik üretici güçleri geliştirme" mantığıyla yazılmıştı. Aslında bugün de öyle düşünüyorum ama yazının üslubu hiç de dostça değildi ve eskiden kalma polemikçi tarzda kaleme alınmıştı.

Hiç beklemediğim bir anda "Erdoğan Tatlav"la karşılaşmıştım işte, şimdi ne halt edecektim! Uzaktan uzağa, şahsen tanışmadan, yüz yüze gelmeden, görmeden atıp tutmak kolaydı! Hadi bakalım, muhatabın karşıdaydı işte, konuşsana, yine öyle kaşlarını çatıp bıçaklarını bilesene! Bana kalırsa, ukalaca polemikleri kolaylaştıran en büyük etken yüz yüze gelmiyor olmaktı, her gün görüştüğünüz, yüz yüze baktığınız bir insana karşı öyle kasap bıçaklarıyla girişmek kolay bir şey değildi. Biraz da ezile büzüle özür diledim Erdoğan Aydın'dan. Kibar bir insandı. Özrümü anlayışla karşıladı. Daha sonraki yıllarda Özgür Üniversite'de de birkaç kere karşı karşıya gelecektik kendisiyle.

Özgür Üniversite dediğimizde elbette akla ilk gelen Fikret Başkaya'dır. Fikret Başkaya'yı daha o zamandan kitaplarından, yazılarından izliyordum. Türkiye'de tutuklanıp yazılarından dolayı hapis yattığını da biliyordum. Açık sözlülüğünü ve düşünsel derinliğini sevdiğim nadir düşünür ve yazarlardandı. Onunla, birbirimizi tanımadan 1965 yılındaki aynı *Dönüşüm* olayları (*Yarılma*, s. 173-178) içinde yer almışız.

Mozaik'in, benim de artık içinde yer aldığım "Etkinlikler Grubu" Fikret Başkaya'yı davet etmişti. Onu en önde oturarak dinledim. Hatta konuşmasının sonunda, o yıllarda epey tartışma konusu olan "Avrupa Birliği" konusunda birkaç soru da sordum. Toplantı bitince yanına gidip kendimi tanıttım. Şöyle bir dikilip baktı. O da aynı soruyu sordu: "Sen İngiltere'de değil miydin?" Artık alıştığım bir soruydu bu. Zürih'e "transfer olduğumu" söyledim kendisine. O tarihten sonra (sanırım 2005 yılı

olmalı) temasımız hiç kopmadı. Hatta İsviçre'nin çeşitli şehirlerinde ortak konferanslar verdiğimiz bir turumuz bile oldu. Sanırım 2007 ya da 2008 olmalı.

Mozaik'in davet ettiği bir diğer yazar Oya Baydar'dı (*Yarılma*, s. 556; *Havariler*, s. 103). Baydar'la, TÖS davasında birlikte yargılanmaya kadar giden uzun bir geçmişimiz vardı. Yargılama başlarken savcı Baki Tuğ'un reddi yönünde ikimizin de aynı anda birer dilekçe sunduğumuzu *Yarılma*'da anlatmıştım. 1970'li yıllarda solun birbiriyle çekişen iki ucunda yer aldık: O Sovyetçi kanatta, ben ise Çinci kanatta. Yıllar sonra onun *Sıcak Külleri Kaldı* adlı güzel romanını okuduğum zaman yeniden aynı yollarda yürüdüğümüzü görüp mutlu olmuştum. Mozaik'in "Etkinlikler" grubunda yer aldığımndan Oya Baydar'ın tanıtmasını yazma görevini ben üstlendim ve güzel bir tanıtma yazısı yazdım. Geldiğinde Nafiye'de kaldı. O akşam uzun uzun sohbet ettik. Yıl 2004 veya 2005 olmalı. O yıllarda henüz atışlarımızın esas hedefinde AKP iktidarı değil, ulusalcılar vardı hâlâ. Bu yüzden siyasi konularda az çok anlaşılabiliyorduk. Daha sonra yollarımız bir süreliğine yine ayrılacaktı. Oya, AKP'yi ve Ergenekon davasını destekleyen *Taraf* gazetesi çizgisine, ben AKP'ye ve Ergenekon yargılamalarına karşı bir pozisyona doğru zıt yönlerde yol alacaktık. Şunu söyleyeyim: Oya Baydar için her şey söylenebilir, her türlü eleştiri yapılabilir. Fakat vicdanına ve dürüstlüğüne kimse tek laf edemez. Nitekim Baydar, daha sonraları *Taraf*'da yazarken bu gazetenin acımasızlığına ve kıyıcılığına isyan etmiş ve hâlâ o kesime yakın düşünmesine rağmen, 18 Nisan 2009 tarihinde "Kurban Çıktım" başlıklı bir yazı yazarak gazetenin yazarlığından hiç tereddüt etmeden istifa etmiştir.

Siyasi ve ideolojik mücadelelerde bireylerin tutumlarında meydana gelen değişiklikler toprak kaymalarına benzetilebilir. Yeryüzünde kıtalar ve yer tabakaları gözle görülmeyecek ölçüde yer değiştirirler. Bir de bakmışsınız, karşınızda gördükleriniz size yaklaşmış, yanınızda gördükleriniz karşınıza geçmiş. Datça'ya gidiş gelişlerimde bir keresinde Palamutbükü'nde Yavuz Alogan'a rastlamıştım. Yavuz'la 1980'lerde Aydınlik hare-

ketinin muhalif kesiminde birlikte yer almıştık. Daha sonra farklı mecralarda mücadele ettik ama hiçbir zaman zıt konumlarda olmadık. Datça'da tanıştığımız o yaz Doğu Perinçek neredeyse bir yıldır Ergenekon davasından içerideydi. Ergenekon ve AKP iktidarı üzerine sohbet ettik. AKP konusunda benden bile daha net bir tutum içindeydi, Ergenekon davasına bakışta da öyle. Hatta biraz da karamsar bir bakış açısına sahip gibi geldi, "Doğu belki de ömür boyu hapisten çıkamayacak" derken. Neyse, bu o kadar önemli değildi. Ondan aldığım esas mesaj, AKP'nin kesin diktatörlük yönünde ilerlediği ve buna karşı omuz omuza mücadele etmek gerektiği idi. Yavuz'un muhalif konumunu her zaman sevmiştim. Diktatörlüğe karşı bir kez daha omuz omuza mücadele edeceğimizi görmek beni sevindirmişti. Zaten Troçkistlerle temel noktalarda hiçbir zaman sorunum olmamıştı. Evet ama kıtalar yerinde durmuyor, kaymaya devam ediyordu. Gelecek ne gösterirdi?

İsviçre'de Faik Bulut'la (*Havariler*, s. 109-338; *Sapak*, s. 184,187), İstanbul'daki Berfin Kitabevi'nde ise eşi Melek Bulut'la da yıllar sonra karşılaşmalarımız oldu. Faik Bulut'u, Kürt örgütlerinden biri çağırıyordu. Ayşe Nesrin ve Metin Gümrükçü'yle (bana, Türkçede çok sık yapılan bir hata olan, "ne... ne'li cümlelerin olumsuz bitmeyeceğini köklü bir şekilde öğreten esaslı bir "dil gümrükçüsü"dür) birlikte gitmiştik. Toplantının hemen başında, deneyimlerimle bildiğimden ve atmosferden de kokusunu aldığım, "şehitler için 1 dakikalık saygı duruşu"ndan kaçmak için kendimi nasıl dışarı attığımı hiç unutmam. Bu tür ritüeller bana samimiyetsiz geliyordu, ayrıca topluluğa gereksiz bir dinsel tören ciddiyeti veriyordu. Zaten gereğinden fazla asık suratlıydı sol, bir de böyle üzerine "tuz ruhu" ekmenin hiç âlemi yoktu. Hele şu "şehit" edebiyatı! "Şehit" dinsel bir kavramdı. "Din yolunda" dövüşenlere "şehit" denirdi. Fakat bu kavram tuhaf bir şekilde sola da yayılmış ve en çok kullanılan kavramlardan biri olmuştu. "Şehit"i asla kullanmam, onun yerine İngilizce *martyr* kelimesinin Türkçeleştirilmiş hali olan "martir"i kullanırım. Martir de köken olarak dinsel bir kavram olmakla birlikte "şehit"ten oldukça farklıdır.

Çünkü “şehit” kelimesi sadece ölenler için kullanılırken, “martir”, ölenler de dahil mücadelede acı çeken herkes için kullanılır. Sonuçta “martir” sözcüğü ölümle özdeş değildir ve ölümü yüceltmez; mücadelede yer alan, bu uğurda yaralanan, hapis yatan, zulme ve baskıya uğrayan herkesi kapsar.

Saygı duruşunu atlattıktan sonra salona geldim. Faik konuşmasına başlamıştı. Ara verinceye kadar izledim. Aradan sonra yanına gittim. Oturmuş, yanındakilerle laflıyordu. Her zaman ki sululuğumu ona da yaptım: “Bil bakalım ben kimim?” Kocaman gözlerini açıp bana iyice bir baktı. Tanıyacaktı ama nereden? Söyleyiverseydim ya! Bu sefer biraz uzattım. “Demek insan eski arkadaşlarını böyle unutuyor hemencecik!” Yahu işte, falan filan! Sonunda tanıttım artık kendimi, baktım çok ızdırap çekiyor! Ondan da aynı soruyu aldım: “Sen İngiltere’de değil miydin?” Galiba insanların beni tanımamasındaki en önemli amil benim İngiltere’de yaşıyor diye bilinmemdi. Bu, artık neredeyse, “Sen ölmemiş miydin?” den farksız bir soru olmuştu benim için.

Melek Bulut’la karşılaşmamız daha dramatik oldu. O, bana klasik soruyu sormadı. Hatta herhangi bir soru sormadığı gibi kaşlarını çatarak neredeyse zar zor konuştu benimle. Çağaloğlu’ndaki Berfin Yayınları’na uğramıştım İstanbul’a gelişlerimden birinde. Orada rastladım Melek’e. Meğer Berfin’in tashih işlerini yapıyormuş. Bizim eski partinin eski “kadro”larındandı. İstanbul’un bir semtinde işçiler arasında çalışırdı. Faik o sıralar İsrail’de hapisteydi (*Havariler*, s. 109). O zamanki soyadıyla Melek Dadaloğlu, kararlı bir militandı, hatta biraz da sekter. Sanırım artık parti ile pek bir bağı kalmamıştı ama gözlüklerinin ardından yansıyan sert bakışlarından ve çatık kaşlarından edindiğim izlenime göre eski sekterliği devam ediyordu. Daha ben sormadan anı kitaplarımı kesinlikle okumadığını söyleyerek yeni bir “İlkay Demir” suretinde çıktı karşıma. Ek olarak, bu tür “ahlâk dışı” kitapları asla ve kat’a okumadığını ve okumayacağını da ekledi. Fakat “ahlâk dışı” bulduğu kitabım hakkında öyle şeyler söyledi ve öyle örnekler verdi ki, kanısının, kulaktan dolma bilgilere veya önyargılara değil, doğrudan oku-

maya, araştırma ve incelemeye dayandığını içten içe teslim etmek zorunda kaldım. Zaten çok fazla da sohbet edemedik. Kitap konusundaki tutumunu deklare ettikten sonra bir kapının ardında kaybolup gitti.

İstanbul'da çeşitli yayınevlerine ve dergilere uğruyordum arada bir. O sırada çok iyi bir kitap dergisi olan *Virgöl*'de yazıyordum. *Virgöl*'ün Gümüşsuyu'ndaki bürosuna uğrayıp tanıtma yazısı yazmak üzere onlara gelen referans kitaplarından alıyordum. Bir gün *Virgöl*'ün çalışanlarından bir arkadaşı, "Orhan Koçak sizinle tanışmak istiyor" dedi. O sırada orada değilmiş. "Tamam," dedim, "bir dahaki gelişimde sana hatırlatırım, buradaysa görüşürüz." Daha sonraki uğramalarımın birinde nihayet onu bulabildim. Orhan Koçak, esaslı düşünürlerden biriydi. Bizim kuşaktandı. Onunla tanışmayı ben de gerçekten çok istiyordum. Derginin bürosunda, masalar ve çalışanlar arasında, ayaküstü bir tanışma ve görüşme oldu. Hatta ikimiz de ayaktaydık. Herhalde o sırada çok meşgul olmalıydı. Bu, bir tanışmadan çok birbirini "görme" oldu bence. Doğru dürüst bir şey de konuştuğumuzu hatırlamıyorum. Genel geçer birkaç laf işte. Kısacası, tanışmasak da olurmuş!

Bazı tanışıklıklar ise başlangıçta sanal âlemde ya da yazı yoluyla olsa da sonraki yıllarda umulmadık bir sağlamlık gösterebilir. 2003 yılında İletişim Yayınları *İçimizdeki Hapishane-Labirentin Sonu* adlı bir kitap yayımladı. Yazarı Aytekin Yılmaz. Kitabı okur okumaz *Birikim*'e bir tanıtma yazısı döşendim ("*İçimizdeki Hapishane*", *Birikim*, Eylül 2003, sayı 173). Aytekin Yılmaz, PKK davasından 10 yıl hapis yatmış devrimci bir gençti. Zorlu işkence sınavlarından başarıyla geçmiş, içerideyken örgütün kitapta anlattığı uygulamalarına karşı çıkıp ayrılmış, içerideki çeşitli sol örgütlerin infazlarına tanık olmuştu. Kitabı, on yıllık hapishane deneyiminden süzölmüş müthiş eleştirel ve vicdanlara hitap eden bir kitaptı. Bence Türkiye'de bir ilkti. İşte beni bu yüzden heyecanlandırmıştı. Tanıtma yazısını yazmakla kalmamış, ayrıca *Birikim* dergisine Aytekin'le temasını kurmalarını rica eden bir mesaj da yollamıştım. Uzun süren bir sessizliğin ardından Aytekin'den bir mesaj aldım ve o gün-

den bugüne kadar süren bir arkadaşlık başladı aramızda. Türkiye'ye döndükten sonra, 2010 Şubatı'nda onunla yüz yüze de tanıştım ve daha sonra çıkan bütün kitapları için tanıtma yazıları yazdım.

Mozaik'ten Yakup Coşar günün birinde Aydın Çubukçu'nun bir konuşma yapmak üzere Zürih'e geldiğini söyledi. Kalkıp gittik. Aydın Çubukçu, 1960'lı yılların sonunda, PDA hareketinin içinde yer alan ama aynı zamanda ayrı duran "Basın-Yayın Komünü" içindeydi. Lideri konumunda Aktan İnce gözüktüğünden, bu gruba "Aktancılar" da denirdi. Grubun içinde talihsiz bir olay yaşanmış ve Mustafa Kuseyri, Nejat Arun (*Havari-ler*, s. 165) adlı arkadaşın silahından çıkan kaza kurşunuyla ölmüştü. (*Yarılma*, s. 438-442) PDA hareketinden daha 12 Mart öncesinde kopan "Aktancılar" 12 Mart döneminde, o zamana kadar bilinen en büyük siyasi soygun eylemi olan Ziraat Bankası soygununu gerçekleştirmiş ve bu olaydan dolayı yakalanan Aydın Çubukçu, yanlış bilmiyorsam müebbet hapse mahkûm olmuş ve yirmi yıla yakın hapis yatmıştı. Fakat Aydın, bu hapisliği iyi değerlendirmiş, derin okumalara girmiş, kendini esasen hapishanede yeniden yaratmıştı. Hapisten çıktıktan sonra da "Halkın Kurtuluşu" (bugünkü EMEP) grubunun teorik önderi konumuna yerleşmiş, aynı zamanda bu hareketle bağlantılı olan Evrensel Yayıncılık'ı yönetmişti.

Konuşması, ağırlıklı olarak Irak'taki ABD işgali üzerineydi. Koyu Stalinist bir hareketin teorik lideri olarak Stalin konusunda neler söyleyeceğini merak ediyordum. Bu konuya başlangıçta girmedi fakat sorular kısmında taraftarların, Stalin konusunda "tazyik altında" olduklarını, doğru dürüst cevap veremediklerini ifade eden soruları karşısında konuya kenarından köşesinden girmek zorunda kaldı. Klasik Stalinist yaklaşımın dışında bir şeyler söyledi. O zaman yaşananlar o zamanda kalmıştı. Bugüne taşınmazdı. Bugün bir Stalinistle bir Troçkist kardeşçe, omuz omuza mücadele edebilirdi. Hatta bir Stalinistle bir anarşist de yan yana gelebilirdi (bunu söylerken sanki göz ucuyla bana bakmıştı). Aydın, bana kalırsa, koşullara uymayı prensip edinmiş reel Stalinizmin teorisini yapmıştı. Yi-

ne de sekterlikten uzak bir profil çizmesi olumluydu. Toplantı sonrasında, Avusturya İşçi Marşı'nda söylendiği gibi, "bu karanlık yolun sonunda doğacak güneşi" görmüş olduğu anlaşılan Aydın Çubukçu, "çelik adımlarla yürü"yerek sahneden atladı, kucaklaştık! Tabii "Beni tanıdın mı?" diye sululuk yapmadım ona, çünkü tanıdığını bakışlarından anlamıştım. Beni daha yakından izliyor olacak ki, o klasik soruyu da sormadı. Tek söylediği, "Bir anarşist olarak kalkar konuşur, soru sorarsın diye ummuştum" oldu. Belki de haklıydı. Neden o kadar sessiz kalmıştım ki? Bazen böyle suskun bir ruh haline girdiğim olur.

İstanbul'a gittiğim ilk yıl eski arkadaşlardan arayıp buldularım oldu. Bunlardan biri de Zübeyir Saffet Bilen'di (*Sapak*, s. 233, 246). Zübeyir, Aydınlık içindeki muhalefet hareketi sırasında tutarlı bir şekilde, titremeden muhalefet saflarında yer almış bir arkadaştı. Onu bulduğumda Kadıköy-Yeldeğirmeni taraflarındaki sokaklardan birinde bulunan, sağlık malzemeleri üreten bir atölyeyi çalıştırıyordu. Dükkânında biraz sohbet ettik. Sonra birlikte çıktık. Ayağı ciddi biçimde aksıyordu. Meğer birkaç yıl önce önemli bir trafik kazası geçirmiş ve sol baldır kısmındaki kırık çarpık kaynamıştı, aksama bundandı. Kadıköy'de bir yerde oturup sohbetimize devam edecektik. Kadıköy iskelesine yakın otobüs duraklarının oradayken bir belediye otobüsü üstümüze doğru geldi. Kendimizi zor attık kenara. Zübeyir, şoföre "Ne yapıyorsun yahu?" diye seslendi. Şoförün cevabı, dönemin moda deyimlerinden biri olarak geldi: "Artizlik yapma lan!" Anlayacağınız, içinde yaşadığımız, insana saygısızlık ve hoyratlık "perşembe"sinin gelişi o günlerin "çarşamba"sından belliydi!

İstanbul'a gittiğim bir seferinde, yanımda Ali Biter'in aile yakınlarına yardım babında toplanmış 800 lira kadar bir parayı da getirmiştım. Parayı, Ali'nin, şimdi ismini unuttuğum oldukça uzak bir varoş semtinde topluca yaşayan anne, baba ve kardeşlerine ulaştıracaktım. O kadar uzak bir semtti ki, İkitelli'den iki minibüs değiştirilerek ulaşılabilirdi. Tipik bir yarı kırsal "gecekondu apartman" semtiydi. Bazı yolları hâlâ topraktı. Sağda solda inekler, koyunlar otliyordu. "Apartman"ların ço-

ğu parasızlıktan tamamlanamadığından tuğlaları ve dışarı doğru uzanmış demirleri görünüyordu. Genel bir sefalet manzarası algılanıyordu.

Ali'nin aile fertleri, kendi yaptıkları bir “gecekondu apartman”da kalıyordu. Anne, baba, kardeş, gelin, amca, dayı... her biri bir katta oturuyordu. Amca alttaki bakkal dükkânını işletiyordu. Sonunda orta katlardan birinde oturan, Ali'nin kız kardeşiyle eşinin dairesine ulaşmam mümkün oldu. Ali'nin kız kardeşine, yardım parasını annesiyle babasına vermek istediğimi söyledim. Kız kardeş ile kocası telaşlandılar. Ali'nin kız kardeşi telaşlarının nedenini bana açıkladı: Eğer bu parayı annesiyle babasına açıktan verirsem aile efradı içinde büyük bir “paylaşım” kavgası çıkar ve ortalık birbirine girermiş. En iyisi parayı onlara vermeli ve bundan da Ali dışında kimseye söz etmemeliymişim. Onlar bu parayı, hiç “toz kaldırmadan”, aile içinde uygun bir şekilde bölüştürürlermiş. Herhalde bir bildikleri vardı ve onlara güvenmekten başka çarem yoktu. Gerçekten dedikleri gibi bir durum varsa para yüzünden aile faciasına yol açmak istemezdim. Parayı onlara teslim ettim ister istemez. Ali'nin kız kardeşi bir tekstil atölyesinde 200 liraya çalışıyordu, güvenlikçi olarak çalışan kocası ise ayda 250 lira alıyordu. Geniş ailenin genç kızları çoğunlukla ayda 200 liraya sabahtan akşama kadar tekstil atölyelerinde, genç erkekleri ise, yine zor bela 200 lirayı bulan ücretlerle, genellikle inşaat işçisi ve güvenlikçi olarak çalışıyorlardı. Dizi filmlerde “rezidanslarıyla” ve zengin yaşamlarıyla pek fiyakalı imajlar veren İstanbul kenti, kendinden uzaktaki, gerçek anlamda bağlantısı olmayan bu köy-kentlerde işte böyle bir sefaleti gizliyordu.

Bunun üzerinden çok geçmedi, Ali Biter “Korsakoff”tan tahliye oldu ve onunla Beyoğlu'nda buluştuk. Bir ara buluştuğumuz yere Emine de geldi ama beni seven insanlardan pek hazretmediği için Ali'yle oturduğumuz kafede ancak beş dakika kaldı ve ona surat asıp mektuplarımda Ali'ye o kadar övdüğüm “Emine” konusunda benden daha gerçekçi bir tablo çizmiş oldu. Daha sonra Ali'nin tekstilde çalışan iki kız yeğeni gelip bize katıldı. Çıkıp birlikte Beyoğlu'nda dolaştık. Nüfus kâğıdın-

da İstanbul doğumlu olduğu yazan, yirmi yaşlarındaki kızlardan biri hayatında Beyoğlu'na ilk kez geldiğini söyleyince şaşkınlıktan az kalsın küçük dilimi yutacaktım. Ona okuması için bir kitapçıdan John Steinbeck'in *Fareler ve İnsanlar* kitabını hediye edip imzaladım. Ali Biter bundan bir süre sonra Yunanistan üzerinden Almanya'ya geçmiş.

Bazen bu sonsuz evrende tamamen farklı zaman ve mekânda tanıdığınız iki insanın bir araya geldiğini görmek oldukça şaşırtıcı olabilir. Örneğin 1960'ların ortalarındaki, Hüseyin Cöntürk'ün *Yordam* çevresinden tanıdığım edebiyatçı Güven Turan'la (*Yarılma*, s. 231), 1970'lerin ortalarındaki parti çevresinden tanıdığım, o zamanki soyadı "Büyükdaglı" olan dişçi Zehra Başar'ı (*Havariler*, s. 313, 494) bir arada görmek beni bir hayli şaşırtmıştı. O sıralar YKY'nin çıkardığı *Kitaplık* dergisine kitap tanıtma yazıları yazıyordum. Bir ara YKY'ye uğramıştım. Güven de orada redaktör olarak çalışıyordu. Sanırım o söz etmişti, "Zehra da senin eski arkadaşınmış, öyle mi?" diye. Meğer birliktelermiş. Çok sevinmiştim iki eski arkadaşımın birlikte olmalarına. Nasıl tanıştıklarını da anlatmışlardı da şimdi ayrıntılarını unutmuşum, galiba yine edebiyat vasıtasıyla bir karşılaşma olmuştu. Neyse, Güven beni bir gün evlerine yemeğe çağırdı. Taksim'de buluştuk. Arabasıyla evlerine gittik. Ev, Küçükbakkalköy taraflarında bir siteydi. Yeni dönemde, özel duvarlarla çevrili siteler yaygınlaştığından beri emekçi semtleriyle burjuva semtleri arasındaki belirgin mekân farklılığı kalkmıştı. Bir de bakıyordunuz, eskiden beri emekçi semti diye bilinen bir gecekondu semtinde yüksek duvarlı, lüks bir site yükselivermiş. Siteye girmeden önce başımı çevirip baktım, zaman zaman uğradığım hatta kaldığım, Hasan Gür'ün oturduğu Türk-İş işçi bloklarının hemen yanı başında değil mi site? Artık sadece insan ilişkileri değil, sınıfsal ilişkiler de zaman ve mekândan azadeydi galiba!

Tamamen farklı zaman ve mekânda tanıdığım iki insanın bir araya geldiğini görerek şaşırdığım tek olay bu değildi. Kitabın başlarında Enver Haktanır'ın kızı Serap Haktanır'ı Vezirköşkü Sokak'daki, eski adıyla Haktanır Apartmanı'nda ziyaret ettiğim-

den, Irmak'la Serap'ı tanıştırdığımdan söz etmiştim. Yıllar sonra itiraf edeyim ki, çok güzel bir kız olan Serap çocukluğumun gizli aşklarından biriydi ve bu aşk, ben 60 yıl sonra bu satırları yazıncaya kadar, o da dahil hiç kimseye itiraf edilmiş değildir. Öyle ki, sırf onunla bir saat baş başa kalabilmek için matema-tikten çok iyi anladığım yalanını uydurup ona matematik der-si vermeye bile kalkmıştım. Tabii ki sonuç tam bir fiyaskoydu! Kendisi himmete muhtaç bir dede, nerede kaldı gayriye him-met ede! Serap, yukarı kata çıkıp ona ders vermeye kalktığımda önüme çözülmesi gereken problemleri sürdürükçe kan ter içinde kalıyor, kem küm ediyor, en sonunda problemi çözüyormuş gi-bi yapıyor, elbette yanlış sonuçlar çıkarıyor ve sonunda bir de utanmadan "Anladın mı?" diye soruyordum.

Neyse, Serap'ı uzun yıllar sonra gördüğüme sevinmiştim el-bette. Hoşbeş etmeye başladık. Bebek'te emlak komisyonculu-ğu yapıyormuş. Laf lafı açtı ve aniden, "Ben senin okul arka-daşınla birlikteyim, biliyor musun?" dedi Serap. Şaşırmıştım. "Kim?" diye sordum. "Yücel," dedi, "senin Kabataş Lisesi'nden arkadaşınmış. "Zaman tüneli"nde geriye doğru hızlı bir yolcu-luktan sonra Yücel'i yakaladım. O zamanki haliyle olduğu gibi gözümün önüne geldi. Bizim tavşan dudak Yücel (belki bildiği-miz "tavşan dudak" değildi ama dudakları bana tavşanı hatırla-tırdı nedense!) İyi bir çocuktu. Severdim. Serap hemen telefona davrandı. "Neredesin?" dedi, "gel bak burada seni eski bir ar-kadaşın bekliyor. Çabuk ol." Yücel, o sırada Bebek'teymiş. Ya-rım saat geçmeden geldi. Kucaklaştık. "Nasıl tanıştınız?" diye sordum. "Senin sayende" dedi Serap. Bir oyun salonunda kar-şılaşmışlar. Aralarında sohbet ederken laf nerden geldiyse bana gelmiş. Hangisi, hangi olayla ilgili olarak söz etmiş benden, bil-miyorum. "Aaa, o benim arkadaşım olur" falan derken sohbet iyice koyulaşmış. Hayırlı bir işe vesile olduğum için sevinmiş-tim. Demek ara sıra, haberim bile olmadan işe yaradığım olu-yordu bu dünyada!

İstanbul'da olduğum yaz günlerinden birinde Irmak'la bir-likte Beyoğlu'ndan aşağı doğru yürüyorduk. Irmak, ilerideki birini göstererek, "Baba, bak" dedi, "Eşber Yağmurdereli ora-

da...” Eşber’i görmeyeli neredeyse kırk yıl oluyordu. Fakat görür görmez tanıdım, o heybetli duruşu tanımamak mümkün müydü zaten! Eşber, 1960’lardaki genç edebiyatçılar çevresinden arkadaşımdı. Kendisi gibi gözleri görmeyen Noyan’la (Eşber’in daha sonra söylediğine göre, Noyan bir trafik kazasında hayatını kaybetmiş) kol kola girer, bütün yürüyüşlere en önde katılırlardı. 1970’lerde “Acilciler” davasından uzun yıllar hapis yatmış, daha sonra tahliye olmuş fakat infazına ilişkin bir karışıklıktan dolayı yeniden içeri alınmış ve davası o yıllarda büyük sansasyona ve özgürlükçü bir dalgaya neden olmuştu. Şu anda da dışarıdaydı işte. Yirmi metre kadar ötemizdeydi. Yanında, ona refakat eden genç bir kadın vardı. Hemen yanına gittik. “Selam Eşber, nasılsın?” dedim. Her zamanki sululuğumu yapmayacak kadar aklım başımdaydı neyse ki. Zaten bunu yapmama gerek de kalmadı. Bu sefer şaşırma sırası bendeydi. Eşber, benden tarafa doğru dönüp, “Aaa, ne haber Gün” demesin mi? Zamanımızda epeyce yaygınlaşmış “özürlü” diye bir deyiş vardır. Bu olay, aslında kimin “özürlü” olduğunu göstermiyor mu? Eşber’le telefon alıp verdik, görüşmek üzere sözleştik.

Yanılmıyorsam aynı yaz daha sonra sözünü edeceğim İris ve Ceren’le birlikte Galatasaray’dan Taksim’e doğru yürürken, hiç beklemediğim birisiyle karşılaştım. Daha doğrusu koşa koşa o benim yanıma gelip boynuma sarıldı: Nurperi Sancak. Şu anda hâlâ aynı soyadını mı kullanıyor, bilmiyorum. 1980’li yıllarda Ethem Sancak’la (*Havariler*, s. 275-538) evliydi. Bildiğim kadarıyla daha o zamandan gerilimli bir ilişkileri vardı. Bir oğulları oldu. Daha sonra, Ethem Sancak’ın iyice zengin olduğu dönemde hukuken değilse de fiilen ayrıldıklarını duymuştum. Ethem Sancak, AKP’ye doğru yol alır ve Tayyip Erdoğan’a “aşkını” ilan ederken Nurperi Sancak, 1980’lerde gelişip serpilen feminist harekete omuz vermişti. Onunla ayaküstü konuştuk. “Seni uzaktan görünce hemen tanıdım ve yanına koştum” dedi içtenlikle. Hepimizi önüne katmış sürükleyen hayat seli içinde son derece tesadüfi ama insanın içine ısıtan karşılaşmalardan biriydi bu.

Tesadüfi olmayan bir başka karşılaşmayı daha hatırlıyorum. Bunu anlatabilmem için bir zaman atlaması yapıp 2008 yılının sonlarına gitmem gerekiyor. Şahika Tekand'ın (*Havariler*, s. 419) “Stüdyo Oyuncuları”nın Basel'deki *Kulturzentrum*'da “Evridike'nin Çılgılığı” oyununu sahneye koyduğunu Ayşe Nesrin'den öğrendim. Tekand'a bir özür borcum vardı. *Havariler*'de, bir parti bürokratinin (yani benim) gizli dünyasını anlatmak için örnek olarak Şahika'yla ilgili “gizli” duygularımı yazmıştım. Niyetim kesinlikle ünlü bir sanatçıyı söz konusu ederek onun sırtından sansasyon yapmak ya da pornografik anlamda iç gıcıklamak değildi. Fakat ne yazık ki, medya bunu bu şekilde anladı ve sundu. Hatta Şahika Tekand'a da bu yönde sorular soruldu. İşte bu yüzden onu yeniden görüp, o satırları yazış amacımı izah etmek istiyordum. Peter'in arabasına atlayıp bir saatlik yolu kat ederek Basel'e vardık ve kültür merkezini bulduk. Şahika ve yine eskiden tanıdığım eşi Esat Tekand beni aniden karşılarında görünce biraz şaşırdılar elbette. Oyuncular sahneye çıkmaya hazırlanıyordu. Bu yüzden Şahika'yla etraflı konuşmamız ve özrümü doğrudan ona yapmam mümkün olmadı. Bununla birlikte oyunda oynamayan Esat'la daha etraflı bir sohbet yapma olanağı buldum. Özrümü de, Şahika'ya aktarması için ona lisan-ı münasiiple ifade ettim.

Bir gün Tolga'nın Kadıköy'deki sahaf dükkânında otururken içeriye tanıdık bir sima girdi: Doğan Tarkan. Yanında da genç bir kadın vardı, galiba sevgilisiydi. Doğan, artık çok iyi bildiğim tarihi lider tavırları içindeydi ama henüz 2010 Anayasa Referandumu'ndan sonra kendisine ve partisi DSİP'e, “Evet”e verdikleri destekten dolayı teşekkür eden Tayyip Erdoğan'a “teveccüh buyurmuşlar” sözlerini söylememişti. Miyop gözlerine rağmen beni hemen tanıdı. Belki de kalın camlı gözlükleri ona normalin ötesinde bir keskin bakış kazandırıyordu. Liderlere özgü bir davranışla (çünkü onların zamanları kısıtlıdır ve iktisatlı harcamak zorundadırlar) bir yandan kitaplara bakarken bir yandan da benimle birkaç çift laf etme lütfunda bulundu. *Yarılma*'yı okuduğunu ve kitabı *benden beklemediği ölçüde* objektif bulunduğunu söyledi. *Yarılma*'da ondan olumlu söz etmiş-

tim. 2003 yılında çıkan, otobiyografik kitaplarımın üçüncüsü olan *Sapak*'ı sanırım henüz okumamıştı. *Sapak*'ta onun hakkındaki yazdıklarımı okuduktan sonra da "objektif" olduğumu düşünür müydü, bilmiyorum.

Ankara'da da tesadüfen değil, bilinçli olarak arayıp bulduğum, görüştüğüm arkadaşlar oldu. İkisi de daha sonraki yıllarda kanser hastalığından hayatını kaybetti: Ali Başpınar ve Halil Çelimli.

Dev-Yol hareketinin önde gelen isimlerinden Ali Başpınar'ı görmemi Güven istemiş, "Ali ve eşi yıllardır kanser hastası. Madem Ankara'ya gidiyorsun onları bir ziyaret et" demişti. Adresini ve telefon numarasını ondan aldım. Ankara'ya gittiğimde, verilen adresten oturduğu evi zar zor bulabildim. Biraz dış bir semtti diye hatırlıyorum. Ali beni içtenlikle karşıladı. Eşi o sırada evde yokmuş. Ortaokul çağındaki oğlu vardı sadece. Ali'yle uzunca bir süre sohbet ettik. Her zamanki gibi lafı dolandırmadan konuşuyor, Dev-Yol hareketinin geçmişine ilişkin eleştirilerini açık açık ortaya koyuyordu. 12 Eylül sonrasındaki Dev-Yol operasyonlarında diğer Dev-Yol'cularla ve Dev-Yol liderleriyle birlikte içeri alınmış, yargılanmış ve uzun yıllar hapis yatmıştı. Hem mahkemelerdeki dik duruşuyla hem de hareketin geçmişine ve o gününe net eleştiriler yöneltmesiyle temayüz etmişti. Kısacası, Fransız Devrimi'nin kimi önderleri için söylenen "dürüst" lakabı kendisine yakışacak devrimcilerden biriydi. Dürüst Ali Başpınar, 2008 yılının Eylül ayında hayatını kaybetti.

Halil Çelimli ile buluşmamız nasıl oldu şimdi hatırlamıyorum. Fakat telefon numarasını bulup onu ben aramıştım sanırım. Çelimli, 1969 yılında Amerikan Büyükelçisi Kommer'in arabasının ODTÜ'de yakılması olayından dolayı tutuklanmış bir Dev-Genç'liydi. Daha sonraki dönemde TSİP'te yer almıştı. Karşılaştığımız dönemde emekli olmuştu, akciğer kanseriyle boğuşuyordu. Ankara'ya gittiğim zamanlar ağabeyimin eşi Suzan ve kızı Bilge'nin Dikmen'deki evlerinde kaldığım gibi, bazen onun evinde de kalırdım. Halil'in evi de Dikmen taraflarındaydı. 2010 yılının başındaki (o sırada artık Türkiye'deydim)

Tekel direniş i sırasında da bir akşam onun evinde kalmış tım. Eve, yine eski Dev-Genç'lilerden Tuncer Gonen (Yarılma, s. 231, 556) gelmiş, Tekel direniş i üzerine konuşmuş tuk. Tuncer o sırada yeni TKP'nin saflarındaydı. Halil'i yaklaşık bundan bir yıl sonra, 2011 yılı Mayıs'ında kaybettik.

2010 yılının başındaki Tekel direniş i, AKP iktidarı tarihindeki, AKP'yi zorlayan ilk ciddi direniş tir ve bir anlamda 2013 Gezi Direniş i'nin öncülü olarak kabul edilebilir. AKP'nin, "neo-liberal" politikaları çerçevesinde iş çilerin taşeronlaştırılması ve her türlü iş güvencesinden yoksun bırakılarak patronların alıp sattığı ücretli köleler haline getirilmesi için hazırlanan iş yasasına karşı başlatılan Tekel iş çilerinin bir ayı aş an direniş i, sonunda AKP iktidarının geri adım atıp yasayı geri çekmesine yol açmış tı. O günlerde, dediğim gibi, Ankara'daydım ve doğal olarak Konur Sokak tarafında çadırlarını kurmuş Tekel iş çilerini herkes gibi ben de ziyaret ettim. Orada gerçek bir iş ç i demokrasisi kurulmuş tu. Bizim geleneksel solun baskıcı ve tekelliliğ inden tamamen uzak bir şekilde, kendilerine destek ziyareti yapan kim olursa olsun, hangi örgüt olursa olsun, "serbest kürsü" usulü söz veriyor, herkesin kendisini ifade etmesine olanak sağ lıyorlardı. İnisiyatifin sendikada değil, doğrudan iş çilerde olduğı ilk bakış ta anlaş ılıyordu. Tekel direniş i bu yönüyle de Gezi'nin öncülüdür. Bu özgürlük ortamında artık solun eski tekelci ve yasakçı zihniyeti, sendikaların iş çiler üzerindeki vesayeti buharlaş ıp yok olmuş tu. Bu, sevindirici bir geliş meydi.

Tekel direniş ine uğramadan önce Özgür Üniversite'ye gitmiş, Fikret Başkaya ile görüşmüş tım. Sonrasında Özgür Üniversite'nin bulunduğı Menekşe Sokak'tan çıkıp, Tekel direniş ine gitmek üzere Kızılay'a doğru yürürken, kendileri de Özgür Üniversite'den Tekel direniş çilerine desteğ e gitmekte olan Sibel Özbudun'la Temel Demirer'e rastladım. Çevrelerinde baş ka arkadaş lar da vardı. İkisini de yazılarından isim olarak çok iyi tanıyordum ama ilk kez yüz yüze karşılaşıyordum. Fakat Temel Demirer, sanki uzun süreden beri tanış ıyormuş u ve ne zamandan beri arkadaş ımız ız gibi samimi bir tutum takındı ba-

na karşı. Samimi tutumdan elbette rahatsız olmam, hatta hoşuma da gider ama ancak çok yakın arkadaşlar arasında görülebilecek bir çemkirme haliyle karşılaşmaktan biraz rahatsız olmuştum. Benim açımdan ikinci rahatsız edici nokta ise her sözünün ardından, onay bekler gibi Sibel Özbudun'a bakmasıydı. Galiba evliyidiler ya da birlikteydiler, her neyse. Şimdi sözlerini tamı tamına hatırlamıyorum ama Aydınlikçılıkla ilgili bir şeylerdi. Aklımda kalanları tırnak içinde yazmama izin verin: "Sizin Aydınlikçılar", "Aydınlikçi olarak geçmişte yaptıklarınız", "Ne de olsa sen de bir Aydınlikçısın" türü yargılardı. Cevaben bir iki şey söyledim ama fena halde bozulmuştum. Hayır, Aydınlikçılığın bir virüs gibi bir kere bulaşırsa kurtulmasının zor olduğuna ilişkin söyledikleri o kadar da haksız değildi. Bunu zaman zaman, bazı vakalarla karşılaştıkça ben de düşünürüm. Bugün "Özaydınlikçılar" olarak kendi kendilerini alaya alan eski Aydınlikçılar topluluğu da dahil, Aydınlik'tan ayrılanlar ya da Aydınlik muhalifleri gerçekten de kanlarında tuhaf bir biçimde bu virüsü taşır ve hiç beklenmedik bir an Aydınlikçi tepkiler verebilirler. Fakat Temel Demirer, ortada fol yok yumurta yokken ve ben herhangi bir şey söylememişken neden beni suçlar bir havada öyle sözler etmişti, doğrusu akıl erdirememiştim. Neyse, belki de benim gereksiz alınganlığımdır!

* * *

Türkiye senin, İsviçre benim böyle yoğun bir trafik içindeyken sosyal yardımla başımın hiç belaya girmediği sanılmasın. Gerçi İngiltere'deki kadar değil ama Zürih'te de bu konuda iki kere sıkıntıya düştüm.

Birincisinde paçayı güç bela kurtardım. İkincisinde ise sosyal yardım kurumu tarafından Almanca öğrenmek üzere gönderildiğim kursa sadece bir kere gidip, devamsızlık yaptığım için sosyal yardımım ve kiram pat diye kesildi. Neyse ki, kendisinden daha ileride, 2006 yılına geldiğimde söz edeceğim İris'in büyük bir beceriklilikle uydurduğu bir masalla sosyal yardım memurlarını ikna etmesi sonucu yardımımı yeniden bağlatabilecektim. Yoksa halim duman olurdu!

İkinci olay, yanılmıyorsa 2005 yılında meydana geldi. Ayda bir benimle görüşme yapan bir *sozialarbeiter*ım vardı. İsviçre’de işler İngiltere’de olduğu gibi kaosa ve tesadüflere bırakılmaz. Örneğin İngiltere’de hiçbir *socialworker* sizi şahsen tanımaz, özel durumunuzu bilmez, her seferinde bir başka memurla muhatap olup kendinizi her seferinde baştan anlatmak zorunda kalırsınız. Ya da tersine, bu tanımamazlık durumu nedeniyle memurları atlatmanız daha kolaydır. İsviçre’de ise tam tersidir. İsviçreli, sosyal yardım verdikleri insanlara adam adama “markaj” uygular. Bunun önemli avantajları olduğu gibi bazı dezavantajları da vardır. Örneğin kaytarma veya ülke dışına izinsiz çıkma şansınız daha azdır.

Bir seferinde sosyal yardım kurumunun benimle olağan randevusuna gittiğimde bir başka memurla karşılaştım. Bana bakan kadın memur gitmiş, yerine erkeksi görünüşlü bir başka kadın memur gelmişti ve bu seferki, öncekinin tersine oldukça sert görünüyordu. Kırk yılda bir izin alarak gideyim dedim ve Türkiye’ye gideceğimi söyledim. Hay söylemez olaymışım! Pasaportuma bakmak istedi. Yanımda olmadığını söyledim. Pasaportumu göstermek istemiyordum, çünkü sosyal yardımdan izin alarak ülke dışına çıkmam gerekirken hiçbirinde izin almamıştım ve pasaportum, damga vurmaya pek meraklı Türk pasaport polisinin damgalarıyla delik deşikti. Sert memure bana, Türkiye’den döndükten sonra, on beş gün sonraki buluşmamızda pasaportumu yanımda getirmemi ve kendisine göstermemi söyledi.

Şimdi ne halt edecektim! Sonunda bir çare geldi aklıma. Pasaportu “kaybedecektim” Türkiye’ye gittiğimde. “Pasaportu kaybettiğime” dair Türk makamlarından alınmış bir belge getirirsem pasaportu göstermekten kurtulmuş olurum. Fakat bu belgeyi almak da o kadar kolay bir iş değildi. Daha doğrusu Türkiye’de bu tür işler kolaydı da bir tanıdıktan torpil gerekirdi. Aradım taradım, en sonunda bir arkadaşın kardeşinin Beykoz karakolunda komiser olan bir tanıdığını buldum. Bu komisere gidecek, falancanın selamı var diyecek ve yardımını isteyecektim.

Beykoz Karakolu'na Sezin'le birlikte gittik. İçeri girip komiseri sorduk. Şu aksiliğe bakın ki, komiser o anda orada yoktu. Polislerin davranışı çok tuhaftı. Belki tuhaf değildi de, uzun yıllardır Türkiye'nin karakollarına girip çıkmadığımdan ve İngiltere'de olsun, İsviçre'de olsun, polis karakollarının herhangi bir devlet dairesinden farklı olmayan ortamlarına birkaç kere tanık olduğumdan bana tuhaf görünmüş olabilir. Polisler, üstelik de komiserin adını verdiğimiz halde bizi kuşkuyla ve kötücül gözlerle süzüyor, neredeyse sorgudaymışım izlenimi verecek sorular soruyorlardı. Soruyorlardı, çünkü artık oraya kadar gelmişken belki de belgeyi alınız umuduna kapılmıştım. Ne büyük yanılğı! Pasaportumu kaybettiğimi söyleyince, polislerden biri, ilk tanışılan insanlara nezaketen söylenen "siz" hitabını bile çok gördü bana. "Nerede kaybettin?" diye sordu sertçe. "Üsküdar taraflarında kaybetmiş olmalıyım" diye attım kafadan. "Ne zaman?" "Tam bilemiyorum. Dün akşam cebimi yokladığımda olmadığını fark ettim." "Üsküdar'daki karakola gitseydin. Neden buraya geldin?" Baktım, soruların ardı arkası gelmiyor ve orada biraz daha kalsak neredeyse bizi gözaltına alacakmış gibi bir tavır içindeler, "Ben biraz daha bakınayım. Belki de ağabeyimin evinde unutmuşumdur" dedim ve kendimi karakoldan zor attım dışarı. Sezin'le birlikte oradan hızlı adımlarla bir uzaklaşımız vardı ki, görülmeye değerci. Bana bir ülkenin karakollarını gösterin, size nasıl bir ülkede yaşadığınızı söyleyeyim!

Ha, bu arada sonuç! Zürih'e döndüğümde sosyal yardım kurumundaki sert memure bu sefer biraz daha yumuşak gözük-tü gözüme ve daha da iyisi pasaportu görmek istemedi. İsteseydi de göremezdi zaten. Çünkü yanımda bir belge olmamasına rağmen kaybettiğimi ve bu yüzden Türkiye'ye de gidemediğimi söyleyecektim.

Nafiye ile İsviçre içinde de Türkiye'de de, özellikle yaz mevsimlerinde birçok yolculuğumuz oldu. Bu yolculuklara geçmeden önce, Türkiye'ye göre daha güzel ve neşeli anılarımızın olduğu İsviçre'nin Engelbelg kasabasındaki dağ gezimizi anlatabıyım önce. Engelberg kasabasını kim tavsiye etmişti hatırlamıyorum. Engelberg, Alp Dağları içinde yer alan, orta İsviçre'de

bir kasabaydı. O bölgedeki Alpler 3.000 metreye kadar varıyordu. Özellikle doruk noktaları yaz kış karla kaplıydı. Zaten İsviçre'nin dağlarında yürümek bu bakımdan özellikle çok zevklidir. Yazın sıcağında, yeşillikler içinde yürürken (oranın ikliminde sararmış otlara pek rastlayamazsınız) aniden karşınıza karlı bir bölge çıkabilir ve oracıkta vücudunuzu karla serinletebilirsiniz.

Nafiye ile beni Engelberg'e arabayla Cem bırakmıştı. Mevsim kıştı. Bütün kasabalarda rastlayabileceğiniz, gezgin öğrencilerin kalabildiği çok ucuz bir hostelde kaldık. Bir hafta boyunca güzel dağ yürüyüşleri yaptık. Belki Türkiyelilerin macera ruhuna çok hitap etmeyebilir ama ihtiyatlı ve düzenli İsviçreliler en ücra yerlerdeki, neredeyse keçi yollarına bile, birer kilometre arayla, gideceğiniz istikameti, yolun sonunda nereye varacağınızı, kaç kilometre ve kaç dakika yürüyeceğinizi, kaç dakika ötede bir dağ kafesi bulunduğunu gösteren tabelalar asmışlardı. Kısacası, bu ıssız dağ yollarında isterseniz bile yolunuzu kaybetmeniz pek mümkün değildi.

Enfes dağ manzaraları arasında yürüyorduk. Bazen mola veriyorduk. Mola verdiğimiz yerde kış güneşiyle yanarken hemen karşınızdaki karlı dağları, dağın aşağı tarafındaki göl manzarasını hep bir arada seyredebiliyordunuz.

Sonunda, tabelalarda ne kadar sonra varacağımız belirtilen ücra bir dağ kafesine vardık. Şömine yanıyordu, içerisi sıcaktı. İnsanı saran, içine alan, küçük, güzel bir dağ kafesiydi. Bir süre sonra içeriye, seksenlerinde gösteren kadınlı erkekli kırkelli kişilik bir grup girdi. Kafeye girişleri bile İsviçreliler açısından yadırganacak kadar gürültülü ve hayat doluydu. Hepsinde İsviçrelilerin dağ yürüyüşlerinde, hatta normal kır yürüyüşlerinde de kullandığı çiftli kar sopaları vardı. Öğrendik ki, İsviçre'nin Fransız kantonlarından geliyorlarmış. Zaten çoğunlukla Fransızca konuşuyorlardı. İçeri daldılar, hemen terden ıslanmış kazaklarını ve gömleklerini çıkardılar, sırt çantalarından yenilerini alıp giydiler. Sonra hep birlikte neşeyle oturup koro halinde şarkılar söylerken konyaklarını yudumladılar, bir saat kadar dinlendikten sonra yeniden yola koyuldular. Bu manzara

“ihtiyarlık kültürü”nün egemenliğinde olan bir ülkeden gelmiş biri olarak beni derin derin düşündürmüştü. Bizde, kadınlara en geç ellisinden, erkeklere de altmışından sonra ihtiyar gözüyle bakılır. Onların fiziki aktivitelerde bulunamayacakları düşünülür. O yaşlara gelen insanların “bir ayağı çukurda”dır; “yaşı yetmiş işi bitmiştir”, hatta “kırkıdan sonra azanı teneşir paklar” vb. Bu yaşlara gelmiş yaşlı “nineler” torun bakmalı, yaşlı “dedeler” de dizini kırıp sobanın başında pineklemelidir. Tabii böylece gerçekten ihtiyarlamalıdır. Öyle ki bu kültür, gençliğimde Ege köylerinde dolaşırken gözlemlediğim gibi, gerçekte hiç de fiziki olarak böyle bir konuma gelmemiş insanları bile yaşlı rolü oynamaya sevk eder. Bu küçük dağ kafesinde gördüğüm seksenlerindeki insanlar ise, dinçlikleri ve neşeleriyle, bir insan sağlıklı olduğu sürece “ihtiyarlık” gibi bir yaftanın geçersiz, ihtiyarlığın “yaşta değil başta” olduğunun kanıtı gibiydiler.

İsviçre’den unutamadığım birkaç gezi anım daha var. Örneğin Dev-Yol’cuların hem “memleket meselelerini” konuşmak hem de özlem gidermek için İsviçre’nin kuzeydoğusunda bulunan Konstanz Gölü’nün yakınlarındaki Kreuzlingen bölgesinde düzenledikleri, 2005 Haziranı’ndaki bir dağ buluşması. Ülkenin, hatta Avrupa’nın dört bir yanından gelmiş eski arkadaşlar, karla yaz mevsiminin bulunduğu dağlardaki bir dağ otelinde bir araya gelmişlerdi. Manzara da, arkadaşlıklar da, dağda yapılan geziler de çok güzeldi. Türkiye’nin durumu üzerine yapılan tartışmalar için aynı şeyi söyleyemeyeceğim. Zaten aklımda da kayda değer hiçbir şey kalmamış.

Bir seferinde Nafiye’nin yakın arkadaşı, Songül Demir bizi arabasıyla Zürih’in dışında açık bir yüzme havuzuna götürmüştü bir kış günü. Diyeceksiniz ki, kış günü, kar yağarken açık yüzme havuzu mu olur! Yüzme havuzunun özelliği buydu zaten. Üstelik bu, bildiğimiz bir havuz değildi. Neredeyse üç yüz metrelik bir su akıntısıydı. Fakat su son derece ılıktı ve kuvvetli akıntı sizi alıp götürüyordu. Düşünsenize, üstünüzde kar yağıyor ve siz ılık bir suyun içinde hızla sürükleniyorsunuz. Kenara bir yere çekilebilerseniz tazyikli suyla bacaklarınıza, karnınıza masaj yapmanız da mümkün. Bir de Rheinfall denen Ren

Şelalesi yolculuğumuz var. Oraya da bir yaz günü, sanırım yine Songül'ün arabasıyla gitmiştik. Alman sınırında bir yerdi. Şelale kat kat ve büyük bir güçle akıyordu. Suların iyice yakınına yaklaşmanız için merdivenli platformlar yapılmıştı ve oralara gittiğinizde üstünüzde yağmurluk ya da muşamba olmazsa ıslanmanız ve o yaz sıcaklığında bile üşümeniz kaçınılmazdı. Manzara gerçekten görkemliydi ve aşağıya akan sular sizi neredeyse hipnotize ediyor, oradan ayrılmak istemiyordunuz.

Burada İsviçre'nin ünlü dağ trenlerinden ve teleferiklerinden de söz etmeliyim. Bu dağ trenleri, özel kancalı raylar üzerinden kancalı tekerleklerle diklemesine yapılan bir tırmanıştır. Tekerleklerin kancaları rayların kancalarına geçer ve vagonu yukarı doğru çeker. Dağların çokluğu ve yüksekliği oranında teleferikler de doğal bir ulaşım aracı olarak kullanılır. İhtiyatlı İsviçreliler, tehlikeli bir iş olan teleferiği ancak bin bir güvenlik denetiminden sonra çalıştırıyorlardı. Türkiye'de bu kadar çok teleferik olsa kazalardan ne kadar insan hayatını kaybederdi, düşünmek bile istemiyorum. İsviçreliler teleferiği sadece ulaşım için kullanmıyorlardı. Süt, süt ürünleri olarak peynir ve çikolata endüstrisi bu ülkenin temel taşlarındandı. Dolarıyla, dağlık bölgelerdeki çiftliklerde bulunan ineklerden sağılan sütlerin anında belli merkezlere gönderilmesi için de teleferiği kullanıyorlardı.

İsviçre'nin uzak dağ köylerine gitme olanağım olmadı ama Zürih'in yakınlarındaki köylere ara sıra yolum düştü. Orada köy ürünlerinin satıldığı bakkallar çıkar ara sıra yolunuzun üzerine. İçeri girersiniz, peynirden pastaya, kekten meyveye kadar her türlü köy ürünü, üstü kapalı cam fanuslar içinde sergilenmektedir. Olmayan tek şey bakkalın ya da satıcının kendisidir. Gözetleme kamerası da yoktur. İçerideki ürünlerin üzerine etiketlerle fiyatları yazılmış, parayı atacağınız kutu da gösterilmiştir. Takdir sizindir! İsterseniz hiç para atmadan da ürünü alıp çıkabilirsiniz. Bu artık sizin vicdanınıza kalmıştır. İsviçre köylülerinin komünizmi şimdiden, pratikte küçük küçük uygulamakta olduklarını söylesem çok iddialı bir laf mı etmiş olurum!

2004-2005 yazlarında Nafiye ile birlikte, Edremit-Küçükku-yu-Ayvalık, Mersin-Mezitli, Kayseri-Karaözü arasında tam anlamıyla mekik dokuduk. Bunları, aynı ruhu taşıdıkları için ke-sintisiz olarak birlikte anlatmamın daha doğru olacağını düşünüyorum. Fakat Türkiye'deki bu turlara geçmeden önce Zü-rih'teki bir olaydan söz edeyim. Ne demiş Kavafis? "Yeni bir ülke bulamazsın, başka bir deniz bulamazsın./Bu şehir arkan-dan gelecektir" demiş. Şehir arkanızdan gelirken geçmişinizi de beraberinde getirir aslında. Yani geçmişinizden kurtulmanız mümkün değildir. Yanlış bir geçmiş, yanlış ve haksız suçlama-larla daha da çekilmez olur.

Nafiye'nin arkadaşı Songül Demir, Arap ve Şafi kökenli bir aileden gelen, son derece güzel, gür siyah saçlarıyla Arap kö-kenini hatırlatan, sevimli bir kadındı. Yazar Erdoğan Aydın da-yısı oluyordu. İki kızıyla birlikte Nafiye'lere yakın, güzel, bah-çeli bir evde yaşıyordu. Günün birinde Nafiye, bana, yarı ina-nır, yarı inanmaz bir havada, "Sen geçmişte on üç devrimcinin ölüm emrini vermişsin, doğru mu?" diye sordu. Rakam, hani "Acaba unuttum mu?" diye belleğimi yoklamaya bile değmeye-cek kadar kabarıktı!

1970 sonlarının "Devrimci Savaş" örgütünden "Beko" nam-lı biri, Nafiye'nin arkadaşı Songül'e benim hakkımda böyle bir suçlamada bulunmuş. İşin aslını öğrenmek için Songül'e gidip sordum. Songül, yapılan suçlamadan epeyce etkilenmiş görü-nüyordu. Bu halini görünce, ona "koynunda yılan beslemedi-ğini" kanıtlama ihtiyacını duydum. "Beko arkadaşla bir yüzle-şelim" dedim. Aydınlikçı geçmişimin birileri tarafından çarpıtı-larak sunulduğunu ve bir iftiraya dönüştürülerek ortalıkta dil-lendirildiğini tahmin etmiştim.

"Beko arkadaş" yüzleştirilmeyi kabul etmiş. Buna sevinmiş-tim. Çünkü daha o aşamada kaçacağını tahmin etmiştim. Son-gül'lerin evinin bahçesinde kendisiyle bir araya geldik, Nafiye ve Songül'ün huzurunda. Ufak tefek, esmer biriydi "Beko". Da-ha ilk anda benimle göz göze gelmemeye çaba gösterdiğini fark ettim. Anlat dedim, anlattı. Anlattığı ölüm vakalarının ne ka-darı tam olarak gerçeğe tekabül ediyordu bilmiyorum ama be-

nimle bir ilgisi yoktu. Ölüm vakalarının çoğu doğrudan polisle ilgiliydi. Örneğin polisle çatışmada öldürülen bir genç vb. “Beko” öldürülenlerin hepsinin bir şekilde *Aydınlık* tarafından ihbar edildiğini iddia ediyordu. Bu iddiaların ne kadarı doğrudu, bunu o sırada araştırma olanağımız yoktu ama doğru olsa bile bundan, bırakın beni, *Aydınlık*’ın bile “ölüm emri” verdiği sonucu çıkmazdı. Olsa olsa, yapılan ihbarlar neticesi “ölümlerine sebebiyet verildi” denebilirdi. Kısacası, benim kimse-nin “ölüm emrini” vermediğim Songül ve Nafiye’nin huzurunda, “Beko”nun anlatımıyla ortaya çıkmıştı. Songül’e döndüm. “Senin açısından mesele aydınlanmış oldu mu?” diye sordum. “Evet” dedi. Maraş Katliamı sırasında “Devrimci Savaş” örgütünün saflarında yaptığı kahramanlıkları anlatıp rant yiyerek geçinen “Beko”nun bu olaydan ders çıkaracağını ve iftiralarını tekrarlamayacağını düşünmüştüm ama yanılmışım. Aynı iftirayı bir süre sonra, hiç olmayacak birisine, Ali Kar’a da yapmış ve tabii ondan gereken cevabı da anında almış.

Yakup Coşar ve eşi Suna Kurucan, Küçükkuşu’nun Yeşilyurt köyünde aldıkları evi restore ederek bir otel ve yoga merkezi haline getirmeye çalışıyorlardı. Büyük bir girişimdi bu. Her ne kadar arsayı ve evleri İsviçre frankına göre düşük bir bedelle almış olsalar da inşaat malzemesi taşımanın bir hayli zor olduğu, yolu yokuş olan bu köyde böyle bir inşaa faaliyetine girişmek zahmetli ve hayli masraflı bir işti. Buna rağmen girişmişlerdi. Yeşilyurt genelde “sosyete” köyü olarak biliniyordu. Üç büyük, lüks otel vardı bu köyde. Söylendiğine göre modacılar, modeller, İstanbul’un zenginleri, kaçamak yapmak isteyen işadamları gelip bu pahalı otellerde bir hafta sonu geçiriyorlarmış. Kazdağları’nın Burhaniye-Ayvalık tarafına bakan bu bölge oksijen deposu olarak tanımlanıyordu. Yeşilyurt, idari olarak bağlı olduğu Küçükkuşu’dan biraz daha yukarıda, çam ormanlarının arasında bir köydü.

Yakup ve Suna’nın restore ettirdiği, iki katlı, bayırdan aşağıda bir de müstemilatı bulunan bir evdi. Aşağıdaki müstemilat kısmı yoga merkezi olarak düşünülüyordu. Ana binada ise seviz oda bulunuyordu. Bu kadar az sayıda odayla elbette o bü-

yük otellerle rekabet edilemezdi ama zaten Yakup'ların da onlarla rekabet etmek diye bir düşünceleri yoktu. Gerçekten yoga yapmak isteyen insanların geleceği, kendi yağıyla kavrulan bir yerdi özledikleri.

İnşaatın başında sürekli bir usta bulunuyordu. İşçileri de bu usta ayarlıyordu genellikle. İş o kadar yoğunu ki, Yakup işyerinden bir yıllığına ücretsiz izin almış ve gelip inşaatın başında durmuştu. Nafiye de, yakın arkadaşlarından etkilenip Küçük-kuyu civarındaki köylerden bir ev almayı düşünüyordu. O civarın köylülerinin pek paragöz olduğu, parayı görünce tarla veya evlerini ucuza satıverdikleri söyleniyordu. Hele koca tarlalar ve evler İsviçre frankı ile ölçüldüğünde sudan ucuzdu.

Nafiye, bir komisyoncunun peşine takılmış, ev veya ev yapılacak arazi ararken ben de onun peşinden geziyordum. Âdet yerini bulsun diye fikrimi soruyordu ama benim pek bir fikrim olmadığı gibi, bunun usulen sorulduğunun da farkındaydım. Nafiye, Kayseri'nin Karaözü'nde yetiştiğinden ufku geniş, açık alanlara meyyaldi. Vadiye benzeyen, iki tepe arasında kalmış, ufku göremediği yerler içini daraltıyordu. Baktığımız yerler de, elbette buranın coğrafi özelliklerine uygun olarak vadi tipi yerlerdeydi, Nafiye'ye nereden bulacaktık, önünde halı gibi ovalarının uçsuz bucaksız uzandığı Kayseri'nin Karaözü ovalarını! Sonunda birkaç arsa aldı ama bunlar hiç de onun istediği gibi değildi. Sırf arkadaşlarına yakın olma güdüsüyle almıştı buraları.

Küçük-kuyu ile Ayvalık arası aşağı yukarı kırk dakikalık bir yoldu. Buraya kadar gelmişken, Ayvalık'ta bir süredir inşaatlarda restorasyon işleri yaparak geçimini sağlamaya çalışan ve artık orada yaşayan Orhan Cerav'la oğlu Gün Cerav'ı da ziyaret edeyim dedim. Bir seferinde tek başıma, bir seferinde de Nafiye'yle beraber gittim oraya. Nafiye, Ayvalık'tan da ev baktı ama beğenmedi. Eski bir Rum kasabası olan Ayvalık bütünüyle sit alanı ilan edilmişti. Eski Rum evleri sudan ucuzdu ama alan yoktu, çünkü kârlı değildi. Sadece evi restore edebilirdiniz ki, bu da kapitalist mantık açısından kâr getirmiyordu. Çünkü evler çok küçüktü.

Tek başıma gittiğimde Orhan'la çıkıp Ayvalık'ta biraz dolaştık. Güzel bir evde oturuyordu. Söylediğine göre zor bela geçiniyorlardı. Gün de orada okula gidiyordu. Dolaşırken Orhan bana, bundan önceki DYP'li belediye başkanının zamanında başlatılan bir uygulamanın, artık CHP'li belediye başkanı işbaşında olmasına rağmen bugün de devam ettiğini söyledi. Her hafta başı ve sonu, şehrin çeşitli yerlerine yerleştirilen hoparlörlerden aniden İstiklal Marşı okunmaya başlanıyormuş. Hadi bunu anladık da, ya tatile gelmiş, ortalıkta şortlarıyla dolaşan yerli ve Avrupalı turistlerin sokak ortasında saygı duruşuna geçmek zorunda bırakılmalarına ne demeli! Güldüm. “Yahu,” dedim, “yok mu bu ilçede bir babayiğit, eline alıp bir tel makası, bütün hoparlör kablolarını tek tek kesip kopartacak.”

Sonra kalktık, Orhan'la beraber Ayvalık'ın meşhur Cunda Adası'na gittik. Bu adanın özelliği, sonradan bir yolla anakaraya bağlanmış olmasıydı. Cumhuriyet döneminde, adayı Türkleştirmek için adını değiştirip “Alibey” adası yapmışlardı ama halk bu adı benimsememiş, Cunda demeye devam etmişti. Adaya giden yolun oralarda bir açık hava kahvesine oturmuş laflıyorduk Orhan'la. Hafta sonu olduğunu unutmuştuk. Aniden İstiklal Marşı çalmaya başladı. Hadi, buyurun cenaze namazına! Orhan'la benim dışımdaki herkes ayağa kalkıp hazırola geçmişti. Bizim ayağa kalkmadığımızı gören çevredeki birkaç kişinin pis baktığının farkındaydım. O sırada garson gelip, saygılı bir tarzda, “Ayağa kalkar mısınız efendim? İstiklal Marşı çalıyor” dedi. Ben de Orhan da, sakatmışız ya da yüz yaşında ihtiyarlarımız gibi kıcımızı iskemlelerimizden on santim kadar yükseltip ayağa kalkmak istiyormuş ama bunu bir türlü beceremiyormuş rolü yaptık adeta. Çok komik bir manzaraydı. İstiklal Marşı bitinceye kadar o vaziyette kaldık, bitince de yeniden yerimize oturduk. On santim bile olsa istemediğim bir şeyi yapmaya zorlanmayı hazmedememiştim. Yüksek sesle, “Böyle saçma bir uygulama görmedim” diye söylendim. Çevremizde tam bir ölüm sessizliği oluştu. Şöyle bir göz gezdirdim oturanlara. Sağ tarafta genç bir çift vardı. Onların sempatiyle gülümsediği gözünden kaçmadı. Sol tarafta yerli balıkçılardan oluşan bir

grup oturuyordu. Sanki o yaz gününde beklenmedik bir yerden üzerlerine çığ düşmüş ve öylece donup kalmışlardı. Orhan'ın arkasındaki masada altmış yaşlarında bir çift oturmaktaydı. İki si de ayağa fırladı. Kadın, balıkçıların önüne gidip orada ajitasyon faaliyetine başladı: "Bu ne saygısızlık! Burada İstiklal Marşımıza hakaret ediliyor. Vatan, millet diye bir şey kalmamış!" Adam da kalkıp bizim önümüze dikilmişti: "Milli değerlerimize saygı göstermek zorundasınız. Bu vatan kolay kazanılmadı" vb. Kendileri, herhalde Ayvalık'ın Sarımsaklı mevkiinde bulunan MİT Dinlenme Tesisleri'nde mukim emekli MİT görevlilerindendi. "Milli değerlerimizi korumak" gibi ağır bir görevi gönüllü olarak üstlenmişlerdi.

Baktım, işler kötüye gidiyor, "Buyurun, oturun, tartışalım" diye son derece makul ve liberal bir öneri attım ortaya. Elbette bu sözlerim bile alay ediyormuşum gibi algılandı ve adam, "Sizinle ne tartışacağım canım" diyerek "milli meselelerin" tartışma kabul etmeyeceğini bir kere daha hatırlatmış oldu. Karı koca söylenerek çekip gittiler. Orhan'a, "Polisler beş dakikaya burada olurlar" dedim. Bekledik de gelmediler. Orhan'ın iş ortağı, Hüseyin adlı (Fikret Çırakoğlu), EMEP'li bir arkadaştı. Biraz sonra o geldi. Olanları aktardık ama onun olaya bizim kadar önem verir bir havası yoktu. Belediye seçimlerinde EMEP olarak, CHP'li belediye başkanını desteklemiş, hatta belediye meclisinde de yer almışlar. "İyi ya," dedim, "üstelik belediye meclisinde gücünüz de varmış. Neden bu saçma uygulamayı kaldırtmıyorsunuz?" Cevabı umut kırıcıydı: "Çünkü biz, işçilerin ücretlerinin arttırılmasını bu tür şeylerden daha önemli görüyoruz. Bütün enerjimizi işçi sınıfının mücadelesine harcıyoruz." Yani, faşizme selam, "sınıf mücadelesine" devam!

2004 yazında Yakup-Suna çiftinin yoga merkezi inşaatı tam gaz devam ediyordu. Oraya ziyarete gelen biz de dayanışma icabı kenarından köşesinden inşaat işlerine yardım ediyorduk. Bu arada, Yakup'ların bir Scooter motosikleti vardı. İyi bisiklet kullandığım için Scooter'ı sürmeyi de kolay öğrendim. Anayola çıkıp Küçükkuyu'ya bile gidiyordum. Hatta bir gün Nafiye arkamda, Behramkale'ye bile gittik. Çok güzel, ağaçlıklı, sakın

bir yoldu ama Nafiye, her zamanki gibi “Yavaş sür”, “Karşıdan araba geliyor” türü müdahaleleriyle o güzelim yolun huzurunu yaşamaya bile olanak tanımadı.

Bu arada Yakup ve Suna’nın bazı akrabaları da yoga merkezinin inşasını “teftişe” geliyordu. Bu akrabalardan Kazma soyadını taşıyan arkadaşı hiç unutmam. Adını unuttuğum için, yapısına da pek uyan bu soyadını kullanacağım bundan sonra. Pazarlamacılık uzmanı olduğunu söyleyen Kazma, iri yarı ve aynı zamanda işgüzâr bir arkadaştı. Daha geleli beş dakika olmamıştı ki, ustabaşının nezaretinde çalışan işçilerin çalışmalarını beğenmedi. “Böyle mi çalışılır yahu?” dedi Yakup’a, “Sen bunlara boşuna ücret ödüyorsun bence.” İçimden bir lahavle çektim ama lafa karışmadım önce. Kazma, gözünü işçilerden ayırmıyor, hatıta bununla da yetinmeyip sözlü ihtarlarda bulunuyordu. “O taşı kaldır oradan, öyle bırakılır mı?” falan türünden müdahalelerdi bunlar. İşçiler de iyice tedirgin olmuştu. Önlerine bakarak çalışıyorlardı ama gerildikleri çok belliydi. Kazma en sonunda dayanamadı, bir işçinin yanına gidip elindeki kazmayı kaptığı gibi yeri kazmaya başladı. “Bak, böyle vuracaksın arkadaş” falan gibi şeyler de söylüyordu bir yandan. İşçiler seslerini çıkarmadılar ama ben iyice dolmuştum. Kazma, muzaffer bir komutan havasında geri döndü. Dönerken ustabaşını da yanına katmıştı. “Otur hele, biraz konuşalım” dedi ona. Orta yaşlarını biraz geçmiş, sakin, aklı başında bir adam olan ustabaşı sıkıntılı bir şekilde oturdu. Kazma, işçilerin neden bu kadar kötü ve yavaş çalıştığını sordu. Adamcağız, genelde böyle bir durum olmadığını, akşama kadar aralıksız çalıştıklarından belki paydosa doğru biraz ağırlaşmış olabileceklerini söyledi. Kazma, bu sefer ekono-mi bilimi parçalamaya başladı. Saat ücreti şu kadar değil miymiş? O halde şu saatte şu kadar çalışırken, saat ücreti değişmediği halde paydosa yakın daha az çalışmak söz konusu olamazmış! Bu noktada patladım artık. “Sen ustadan daha mı iyi bileceksin arkadaş,” dedim, “şuraya geleli daha iki saat olmadan ona ders vermeye kalkıyorsun. İmparatorluk elçisi misin sen?” Kazma bu beklenmedik müdahale karşısında biraz şaşalamıştı. Ustabaşının ise benim müdahalemden memnun olduğu yüz ifa-

desinden anlaşılıyordu. Fakat tam o anda beklenmedik bir başka müdahale Nafiye'den geldi. "Sen ne karışyorsun?" diye çıkışmasın mı bana! Daha başka şeyler de söyledi de şimdi hatırlamıyorum. Ben de karşılığında bir şeyler söyledim, atıştık, fena halde tadım kaçmıştı. Milletin ortasında büyük bir kavgayı göze almak yerine kalkıp odaya çekildim. Nafiye'yle hiçbir konuda anlaşamıyorduk, bu açıktı da, işçi haklarına karşı kazmayla yapılan böyle bir saldırıda bile onu karşımda görmek içimdeki çatlakları derin yarıklara dönüştürmüştü.

Küçükkuuyu faslını burada kapatıp Mersin-Mezitli ve sonra da Kayseri-Karaözü hattına geçelim. Nafiye esasen Kayseri'nin Sarioğlan ilçesine bağlı Karaözü nahiyesi sınırları içindeki İğdeli adlı Alevi köyündendi. Anladığımı kadarıyla yörük-Alevi nüfus büyük ağırlıktaydı bu civarın köylerinde. Akrabalarının çoğu artık köyde değil, Mersin'in Mezitli mahallesinde yaşıyordu. Bu yüzden Nafiye, yazları, İğdeli köyüne uğradığı gibi Mezitli'deki akrabalarının yanına da mutlaka uğruyordu. Bir de Mersin'in yakınlarında bir öğretmen tatil kampı vardı. Orada da, öğretmenler için fiyatı oldukça elverişli olduğundan iki hafta kadar kalıyordu. 2004-2005 yıllarında bu seyrüsefayinde peşinde ben de vardım.

Önce İğdeli köyünden başlayayım. Güzel bir köydü. Hiç iğde ağacına rastlamadım, adı neden İğdeli, bilmiyorum. Köyden biraz açılınca güneye doğru halı gibi yeşil, çok güzel bir manzara uzanıyordu. Düz ova olsa bu kadar hoş bir manzara olmaz. Küçük ve yayvan tepeleriyle dalgalanan bir halıya benziyordu arazi ve göz alabildiğine uzanıyordu. İşte Nafiye'nin düzlük merakı ve vadi sıkıntısı bu manzaraya ve ortama alışmış olmasından geliyordu.

Köyün kuzeye bakan tarafında ise uzaktan bakınca kale duvarına benzeyen, pek yüksek olmayan bir tepe bulunuyordu. Köylüler bu tepeye hatırladığım kadarıyla "seki" diyorlardı. Sekiye tırmandığınızda üstü yine düzdü ve başka bir kırsal manzaraya açılıyordu. Bu yoldan gittiğiniz zaman adını unuttuğum, köyün sayfiye yerine varıyordunuz. Küçük bir korunun içinde, suların aktığı güzel bir yerdi burası. Köylüler kendilerince öy-

lesine ekâbir olmuşlardı ki, bu üç kilometrelik yola bile taksi ya da arabayla gidiyorlardı. Ben yürüyeceğim dediğimde de “O kadar yol yürünür mü?” diyorlardı şaşkınlıkla.

Bırakın oraya yürümeyi, ben üç saat boyunca yürüyerek, köylülerin sadece adını duydukları ama hiçbir zaman görmedikleri Gazi adlı köye bile gittim. Yaz günüydü, kızgın bir güneş vardı tepede ama kesinlikle terlemiyordunuz. Bol oksijenli kuru iklimde yürümek kadar zevkli bir şey olamaz, bunu o gün anladım. Üç saat gidiş, üç saat geliş. Tam altı saat. Fakat en ufak bir yorgunluk yok. Sadece başıma eşofmanımı bağlamıştım kızgın güneşten korunmak için. Öyle ki, sonradan bir Sünni köyü olduğunu öğrendiğim Gazi köyü sanki yaklaştıkça uzaklaşır gibiydi. Bu elbette bir göz aldanmasıydı. Sonunda köye ulaştım. Köyün asfalt yolları vardı. Biraz kasaba havasındaydı. Ortalıkta pek kimse görünmüyordu. Birkaç genç bana yabancı yabancı baktı. Köyün adını da onlardan öğrendim zaten. Ne olur ne olmaz, orada fazla kalmayıp geri döndüm. Köylülere, yürüyerek Gazi köyüne gittiğimi söylediğimde kalp krizi geçireceklerdi neredeyse. İnanamadılar. Tabii şaşkınlıklarının nedeni sadece köyün uzaklığı değildi, bir başka nedeni de bu köyü kafalarında 1970’lerden beri “faşistlerin” köyü olarak kodlamış olmalarıydı. Sonradan öğrendiğime göre, Gazi köyündeki bazı MHP’liler, 1970’lerin o heyheyl günlerinde İğdeli’ye ve çevredeki diğer Alevi köylerine bir saldırı planlamışlar. Fakat yakınlardaki sol eğilimli bir diğer Sünni köyünün gençleri bunu öğrenince, “Bizi kesinlikle karşınızda bulursunuz” diye haber göndermişler Gazi köyüne ve saldırıyı önlemişler. Bu Sünni köyünden bir devrimci gençle daha sonraları, Zürih’te tanışmıştım. O da olayı doğrulamıştı.

Köyde Nafiye’nin ağabeyi vardı. Kendisiyle tanışınca Nafiye’nin sinirliliğinin aileden geldiğini daha iyi anladım. O da Nafiye gibi iyi bir insandı, fakat sinirlerine hâkim olamıyordu!

Köye cami yapılacağına dair söylentiler dolaşıyordu. Bu konuda köy ikiye bölünmüş gibiydi. Bir kesim cami yapılmasını istemiyor, boşuna masraf diyordu. Nasıl olsa camiye kimse gitmeyecekti. Diğer kesim ise camiye özellikle cenazeler açısından

istiyordu. Onlara göre, cami olduğunda cenaze işleri kolaylaşacaktı. Ben de o sırada bir cenazeye tanık oldum. Gerçekten de Karaöz'ünden bir imam gelip kaldırdı cenazeyi. 1970'lerdeki solculuk furyasında Alevi dedelerinin itibarı kırılmıştı. Şimdi bunun meyvelerini İslâm topluyordu. Tabii, halkın, "köye hizmet" adı altında AKP iktidarına yanaşma manevralarına açık olduğu da gözden kaçırılmamalı.

Köyde fazla uzun bir zaman kalmadığımız için izlenimlerim kısıtlı ama birkaç anekdot anlatıp geçeyim. Bende hayvanlara ad koyma huyu vardır. Bir gün baktım, yaşlı bir adam küçük bir köpek yavrusuyla oynuyor. Yavrunun boynunda da tasma yerine bir halat. "Bunun adı ne?" diye sordum adama. "Valla, adı yok, sen koy bir ad" demesin mi adam bana. Ben de George Orwell'in *Hayvan Çiftliği* romanındaki eşek Benjamin karakterinden ilham alarak o anda, "Benjamin koy" dedim. Adam içeri gidip kalem kâğıt getirdi, yazmam için. "Bu köpek oğlumun" dedi, "ona söylerim." Aradan bir iki gün geçti. Şimdi sebep neydi hatırlamıyorum, köylüler bir kutlama için toplanmışlardı. Clint Eastwood'a benzeyen yüzü çizgi çizgi, altmışında gösteren bir adam bana, "Teşekkür ederim, köpeğin adı için" dedi. "Ağabeyiniz mi söyledi?" diye sordum. "Hayır, babam söyledi," dedi, "köpek benim olur." Şaşıp kalmıştım. İhtiyar adam bana "Oğluma söylerim" dediğinde gözümde on-on beş yaşlarında bir genç belirmişti. İhtiyar dediğim adam, ancak altmış, altmış beş yaşlarında gösteriyordu.

Bir başka olay durumu daha iyi kavramamı sağladı. Bir gün, artık şehir hayatına adapte olmuş, şehirdeki çeşitli işçilik ve memuriyet işlerinden emekliye ayrılmış, altmışının üzerindeki birkaç köylüyle köyün dışında sohbet ederek dolaşıyorduk. Onlar da Nafiye gibi, akrabalarını görmeye gelmişlerdi. Biri guatrından, diğeri romatizmalarından vb. şikâyet ediyordu. Derken, bir tepenin üstünde, eşeğine saman yüklemiş yaşlıca bir köylü gördük. Bize seslenip hal hatır sordu uzaktan, köye saman götürdüğünü söyledi. Emekliler bana, "Biz küçük çocukluk, bu o zaman da koca adamdı, yine böyle saman taşırdı," dediler, "biz göçtük, görüyorsun bak o hâlâ saman taşıyor." Di-

geri de şöyle dedi: “Görürsün bak! O bizden önce varır köye.” Dediği doğrudu. Köye vardığımızda, yaşlı köylü evinin yanındaki ahır bölümüne samanları taşımakla meşguldü. İşte şehir hayatıyla köy hayatının arasındaki fark!

İğdeli’den Mersin-Mezitli’ye geçtik. Mezitli, Mersin’e bağlı olmakla birlikte, şehrin Antalya tarafında, biraz dışındaydı. Kürt göçü almış bir yerdi Mersin ve 1990’lı yıllarda bu nedenle çok sayıda apartman yapılmıştı. Göçün yavaşlamasıyla birlikte olacak, apartman dairelerinin çoğu boştu. Kiralarının da, daire satış fiyatlarının da çok düşük olduğu söyleniyordu. Apartmanlar genellikle sitelerin içinde yer alıyordu. Sitenin kapısında kocaman bir yazı: “Marmara Sitesi”. Yanda bir koruma kulübü. Fakat koruma görevlisi falan yok. Dışarıdan baktığınızda bile görünen, Amerikan “highlife” tarzı kocaman bir havuz, fakat içi boş. Kısacası, müteahhitler, göz boyayarak katları cazip kılmak için gereken her şeyi yapmışlar ama olmamış! Dolayısıyla yapılan her şey kumdan şatolar gibi yıkılıp gitmiş ya da sırları dökülmüş aynalar gibi ortada kalıvermiş.

Burada gördüklerim içinde beni en çok üzen şeylerden biri, site görevlilerinin, o güzelim kaktüslere yabani ot muamelesi yaparak söküp söküp site duvarlarının ötesine yığmalarıydı. Nasıl içim acırdı hâlâ canlı olan bu kaktüslere. Elimden geldiği kadar evlat edinmeye çalışırdım bazılarını ama hangi birini alacaksın, nasıl taşıyacaksın!

Mezitli’de, Alman evleri gibi aynı ortak iç avluya bakan dört apartmanlık bir bloğun neredeyse yarısında Nafiye’nin akrabaları oturuyordu. Burada çok güzel bir dayanışma ortamı vardı. Yaz olduğundan ortak mekânlarda bu dayanışma daha da göze çarpıyordu. Akşama doğru bir de bakıyordunuz, birisi kek yapmış, sizi çaya davet ediyor. Bir başka akşam bir başkası yemeğe. Herkes evinden bir şeyler getiriyordu. Gerçekten güzel bir ortamdı. Tabii bu kadar kolektif bir ortamın bazı sakıncaları da yok değildi. Gençlerin özel hayatları fazlasıyla kontrol altındaydı. Örneğin bir genç kız ya da delikanlı sevgilisini eve kolay kolay davet edemezdi. Gerçi böyle kolektif bir ortam olmasa da ailelerin kültürel yapısı buna pek elverişli değildi ya!

Nafiye ile ben, yeğeni Güler'le (Karabıyık) onun kocası Ahmet'in (Karabıyık) evinde kalıyorduk. Güler, kısa boyuyla, fiziğiyle, mimikleriyle, şıp demiş Nafiye'nin burnundan düşmüştü. O kadar ki, salonda falan rastladığımda Güler'i Nafiye, Nafiye'yi de Güler sandığım çok oluyordu. Güler, bir telefon şirketinde elektronik mühendisi olarak çalışıyordu, Ahmet ise mimardı. O sıralar orta öğrenim gören Candaş (Karabıyık) adlı bir oğulları vardı. Hepsisi de iyi insanlardı. Candaş'la Filhakika arkadaş olmuşlardı. Filhakika, ona hünelerini göstermek için her şeyi yapıyordu.

Orta sınıf ailelerin çocuk yetiştirme tarzını orada çok iyi gözlemleme olanağım oldu. Tüketime, daha doğrusu yiyip içmeye koşullanmış bir hayat tarzıydı bu. Öyle ki, büyük boyutta bir buzdolabı yetmediği için bir ikincisi daha alınmıştı ve her ikisi de tıka basa doluydu. Zaten buzdolaplarından biri neredeyse tamamen Candaş'ın özel yiyeceklerine ayrılmıştı. Candaş sabah kalkar, önüne özel kahvaltısı getirilirdi. Diğer öğünlerde de genellikle yiyecekleri özel olarak ayrılmış olurdu. Evet ama bu ayrıcalığın bir karşılığı da olacaktı elbette. Annesi ve babası Candaş'ı tam bir "yarış atı" olarak hazırlıyorlardı. O kadar çok kursa gidiyordu ki, Candaş'ın kendine ayıracak hiç zamanı kalmıyordu. Onu evden şu kursa, oradan da bu kursa, ardından da eve babası getirip götürüyordu arabasıyla. Kısacası Ahmet, oğlunun özel şoföründen farksız bir konumdaydı.

Oradaki aile "komünü"nden tanıdığım, Nafiye'nin bir akrabası vardı. Adı İbrahim Güneş'ti, yani Nafiye ile aynı soyadı taşıyordu. Eşi Zübeyde (Güneş), Güler'lere yemek, temizlik işleri için gelirdi. İbrahim de eşi de çok sevimli, esprili insanlardı. İbrahim, bana ikide bir "taze bacanak" diye takılırdı. Ne yazık ki, onu tanıdığım bu yıllardan birkaç yıl sonra, Mao'nun ve Yılmaz Güney'in de ölüm günleri olduğu için unutmadığım bir 9 Eylül günü, kalp krizi sonucu hayatını kaybetmiş.

Orada daha yakından tanıma olanağı bulduğum Alevilerin kimi âdetleri Sünnilerinkiyle son derece örtüşüyordu. Örneğin, sünnet düğünü yapmak gibi. Bir akşam, sünnet düğünü şenliğine katılmamakla birlikte ayıp olmasın diye avlunun bir kö-

şesinde oturuyordum. Tam o sırada ne göreyim! Bizim Nafiye sünnet turu yapmakta olan bir arabaya çoluk çocuk dolmuş, elindeki Türk bayrağını pencereden uzatmış sallayıp durmuyor mu! Birkaç yıl sonra başlayacak bayraklı yürüyüşlerin ilk provalarından biri miydi bu ne! Artık bu kadarı da pesti doğrusu! Yanımda anahtar vardı, kendimi üst katlardaki eve zor bela attım. Evde kimse yoktu. Işıkları bile yakmadan yatağa uzandım. Kimseyi ne görmek istiyordum ne de konuşmak. Ne işim vardı benim buralarda? Bırakın sünnet düğününü, sünnete bile karşı olan benim gibi bir insanın? Nasıl sürüklenmişim buralara? Böylesi bir kültürel yabancılaşmaya neden tahammül etmek zorundaydım ki? Sığınmacılıktan kurtulayım derken sığıntı olmuşum sonunda, bunun iyice bilincindeydim artık. O sırada kapı çalındı. Açmadım. Muhtemelen Nafiye'ydi ve anahtar ben de olduğu için de giremiyordu. Israrla çaldı. Israrla açmadım. Sonunda bir yerlerden başka bir anahtar bulmuş olmalı ki, kapıyı açıp girdi ve öfkeyle bana bağırmaya başladı. Karşılık verdim mi hatırlamıyorum ama bu sığıntı hayatı daha fazla sürükleyemeyeceğimin bilincindeydim.

Bir de Mersin'in yakınındaki Öğretmenler Tatil Kampı faslı var. Burayı da kısaca anlatayım. Tatil için çok uygun, ucuz bir yerdi. Dolayısıyla ülkenin çeşitli yerlerinden öğretmenler bu olanağı değerlendiriyorlardı. Ben de, bir zamanlar öğretmenlik yaptığı için bu olanaktan yararlanabilen Nafiye'nin eşi olarak kampta kalabiliyordum. Yüzme meraklısı olmadığımından (zaten paniğe kapılma korkusu yüzünden yüzmeyi de pek beceremediğimden) benim açımdan çok ilginç günler değildi. Ne yapacaksın, idare edip gidiyordum işte. Sabahları tek başıma yürüyüşe çıkıyor, kampın dışındaki bayiden gazete alıp dönüyordum. Tabii denize de giriyordum ama dostlar alışverişte görsün kabilinden işte.

Akşamları öğretmenler ve aileleri ortak mekânda maç izliyorlardı. O sırada yanılmıyorsam Avrupa Şampiyonası elemeleri vardı ve öğretmen topluluğu akıl erdiremediğim bir coşku içindeydi. Bir keresinde ben de maç seyredilen yerdeki coşkun kalabalığın arasında oturma gafletinde bulundum. Göz ucuyla

maçı da izliyordum ama öğretmen topluluğu gibi “milli hislerim galeyana gelmiş” falan değildi! Hele Türk takımı gol attığı zaman bir havaya sıçrayışları, bağırımları, kucaklaşmaları vardı ki... O galeyana gelmiş topluluğun arasında en soğukkanlı halimle oturuyor olmam elbette dikkat çekmeyecek gibi değildi. Oysa ben hüzünlü düşüncelere dalmıştım o sırada. Nerede 1960’ların, Türkiye’nin gündemini belirleyen solcu öğretmenleri (Yarılma, s. 162), nerede genel geçer ulusal heyecanlarla galeyana gelen günümüzdeki bu öğretmenler!

Bir gün Nafiye, bir yeri aramak için cep telefonumu istemişti, verdim. Nereden bilebilirdim başıma gelecekleri! O gün Nafiye’nin bazı akrabaları da ziyarete gelmişti, Nafiye onlarla meşgul olurken ben de Öğretmen Evi’nin çayhanesinde masum masum oturmuş bir şeyler okuyordum. Nafiye arkamdan yaklaşıp bana doğru eğildi ve cep telefonumu uzatarak alaycı bir ses tonuyla, “Sizi arıyorlar efendim” dedi. Sadece sesinden değil, üslubundan da alaycılık, fakat öfkeli bir alaycılık taşıyordu. Baktım, ekranda “Sezin” yazıyor. Olamaz! Ona Türkiye’de olduğumu söylememiştim ki! Mecburen açıp bir şeyler geveledim Nafiye’nin huzurunda. Tabii, “Türkiye’de olduğumu nereden anladın?” diye sormadım o anda. Kaçamak yapma konusunda fazla deneyimli olduğum söylenemezdi. Bu yüzden epeyce bocaladım. Sonunda telefonu kapattım. Nafiye karşımda durmuş, açıklama isteyen bir yüz ifadesiyle bana bakıyordu. Daha ona açıklama yapmaya fırsat bulamadan telefon bir daha çaldı. Yine Sezin! Üstelik cep telefonu kullanmada aceleliydim. Telefonu toptan kapatmak bile aklıma gelmedi ya da bunun yapılabileceğini bilmiyordum. Böylece içinde bulunduğum durumdan habersiz olan Sezin’in müthiş bir telefon saldırısına maruz kaldım. Telefon daha çalar çalmaz kapatıyordum ama tekrar tekrar çalıyordu. Nafiye’ye ne açıklama yaptığımı hatırlamıyorum fakat zaten tatsız giden ilişkimiz bu olayla iyiden iyiye bozuldu. Ayrıca akrabalarına da rezil olmuştuk. Nafiye onlara ne gibi bir açıklama yaptı bilmiyorum.

Artık dönme zamanı gelmişti. Nafiye yolculuk sabahlarında iki misli sinirli olurdu. Yine öyle oldu ve Güler-Ahmet çiftinin

evinden ayrılmamızdan kısa süre önce büyük bir kavga patladı. Kavganın sebebi, benim Mezitli'de bahçelerden sökülüp atılan kaktüslerden kurtardıklarımı çantanın bir köşesine sığıştırma çabamdı. Efendim, zaten eşyamız fazlaymış, bir de bu dikenli yaratıkları oraya buraya sığdırmam bencillikmiş, düşüncesizlikmiş! Bu, belki de görünürdeki nedendi. Nafiye, benim başka kadınlarla ilişkilerime ilk kez tanık oluyordu, bu yüzden ona da bir şey diyemiyorum doğrusu. Aslında Nafiye sinirlendiği zaman ortalıkta görünmemek en iyisiydi ama nereye gidecektim ki o sırada. Bırakın evi, bağırıtlarla apartman inliyordu! Tatsız tuzsuz bir şekilde ayrıldık evden. Bu işin yürümeyeceğini anlamak için kâhin olmaya gerek yoktu. Kaktüsler mi? Onları bırakmadım elbette. O ne kadar sinirliyse ben de o kadar inatçıydım!

Gelelim Nafiye ile uzatmaları oynadığımız 2005 yazına. O yaz, kör gözüm parmağına bir de birlikte Datça'ya gideceğimiz tutmuştu. Kör gözüm parmağına diyorum, çünkü orada Emine vardı. Üstelik bir de tut sen, Kargı köyünde Emine'nin aracılığıyla bir pansiyon ayarla. Nafiye, Emine'den zaten hoşlanmıyordu, tabii ki Emine de ondan. Nafiye'yle oraya gitmek, şeytanın inine parmak sokmaktan farksızdı. Olacakları öngöremek için sadece Gün Zileli olmak yeterliydi.

Sanki çok gerekliymiş gibi Nafiye'yi alıp Mesudiye köyüne de gittim. Bu sefer Feyyaz'ı bulabildim. Karısı Muzaffer de yanındaydı. Feyyaz'ı en sonunda gördüğüme sevinmiştim. Sevdığım bir arkadaştı. Ne var ki, Feyyaz'a gösterdiğim sıcaklığın karşılığını bulamadım. Hatta bir ara Muzaffer'e dönüp, Feyyaz'ı kastederek, "Buna bir şeyler olmuş" dedim. Daha çok da Nafiye'nin yanında böyle bir tavırla karşılaştığıma üzülmüştüm. Eski arkadaşlarımı pek tanımazdı. Kırk yılda bir onlardan birine rastla, o da böyle davransın. Neyse, zar zor bir çay içmeye davet ettiler. O davet de meğer, Feyyaz'ın içini dökmesi amacıyla yapılmış. Oraya oturduğumuzda anladım bunu.

Sapak'ta (s. 198-199) anlattığım bir olay vardı. Emine'yle ilk tanıştığımız günlerde Ankara'ya gitmiş, orada Feyyaz ve Muzaffer'i evlerinde ziyaret etmiştik. Biraz soğuk bir tavır göstermiş-

lerdi. Bir türlü pişmek bilmeyen fasulye metaforunu kullanarak bu soğuk karşılaşmadan söz etmiştim. Meğer Feyyaz'ın asık suratlılığı oradan geliyormuş. Fırsat kolluyormuş, hemen lafı “gedigine koydu”: “Otursanıza, fasulye olmak üzere!” Çok esprili bir insan olan Feyyaz'dan beklemediğim ölçüde düşük düzeyli bir laf dokundurmaydı bu. Durum anlaşılmıştı. Fazla oturmaktan kalktık. Bana kalırsa, fasulye, bırakın pişmeyi, suyunu çekmiş, hatta dibi tutmuştu. Bütün miyadını dolduran arkadaşlıklar gibi!

Şimdi, Datça'da Kenan Evren'le karşılaştık diyeceğim, şaka yaptığımı sanacaksınız. Hayır, şaka yapmıyorum, anlatayım. Datça'da antik Yunan'dan kaldığı söylenen restore edilmiş bir amfiteatr vardı. Bir gece orada oynanan bir oyuna gidelim dedik. Oyunun ne olduğunu şu anda hatırlamıyorum. Kenan Evren'in “şeref konluğu” olduğu bir oyunu hatırlamamam doğal. Tabii hiç haberimiz yoktu Evren'in şeref konluğu olduğundan. Derken bir heyecan, bir koşuşturma! Biraz yukarılarda bir yerde oturuyorduk. Bir de baktık, Evren korumalarıyla birlikte yanımızdan geçiyor. Biraz aşağıya, “Onur konukları”nın oturduğu yere oturdular. Kendileri Marmaris'de oturuyor ya, yakındaki beleş bir oyunu kaçırmak istememişti herhalde. Aşağıda oturmakta olan Kenan Evren'i net bir şekilde görebiliyordum. Bana kalırsa iyi korunmuyordu. Yani, o anda ona suikast yapmak isteyen biri aşağıya doğru yaklaşıp rahatlıkla sıkabilirdi silahını. Hatta bunu yanımda oturmakta olan Nafiye'ye bile fısıldadım diye hatırlıyorum. Fakat o anda Nafiye'nin beni dinleyecek hali yoktu. Kenan Evren'in oradaki varlığı nedeniyle aşağı yukarı bir sinir krizi geçirmektedir. Nafiye'nin 12 Eylülcü generali gördüğü için, bana o anda biraz abartılı gelen tepkisi haklı nedenlere dayanıyordu aslında. Ben de 12 Eylül mağdurlarındandım ama sadece aranmıştım, o ise genç bir kadın olarak ağır işkenceye uğramış, hapis yatmıştı. O günlere ilişkin anılarını hatırladığında ya da naklettğinde son derece duygulanır, hatta gözyaşlarını tutamazdı. Nafiye kalkıp gitmek istiyordu, onu zor yatıştırdım ve oyunu izlemeye ikna ettim. Aslında belki de protesto babında çıkıp gitmek daha doğru bir davranış

olurdu. Hele oyunun sonunda Evren'e yapılan yalakalıklar dayanılacak gibi değildi. Bu kadarı da fazlaydı artık! Yalakalık faslı devam ederken çıkıp gittik.

Datça'daki ilk günlerimizde her şey yolunda gibi görünüyordu. Aynı günlerde tesadüfen Tolga Gürocak'la eşi Beyhan da oradaydı. Emine de Tolga'yı çocukluğundan tanırdı, hatta Tolga'nın annesiyle tanıştıklarından, onu küçükken sinemaya bile götürürmüş. Kısacası, tanışıyorlardı ve Tolga'yla Beyhan, Datça'nın içinde kaldıklarından Emine'yle daha sık görüşüyor, hatta hep birlikte Kargı köyüne, bizi ziyarete geliyorlardı. Dolayısıyla Emine ile Nafiye arasındaki nihai muharebe de Kargı köyünde yaşandı: "Kargı Meydan Muharebesi"!

Önceleri çok fazla temasımız olmadı Emine'yle. Daha doğrusu o pek gelmiyordu Kargı'ya, ben arada bir onu görmeye, Datça'daki evine gidiyordum. Zaten Nafiye de, aynı pansiyonun yan tarafına gelmiş iki çiftle "okey arkadaşı" olmuştu. Çiftlerden birinin erkeği emekli subaymış, diğeri de ona benzer bir meslektendi. İki çift laf edilemeyecek, son derece genel geçer insanlardı. Zaten Nafiye de onlarla sadece okey oynarken laflıyordu. Sabah kalkıp okeye oturuyor, gece yarısı kalkıyorlardı. Hiç sevdiğim bir oyun değildi okey. Ben de tutup, çocukluk alışkanlığımı tekrarlayarak (*Yarılma*, s. 36) kendimi Datça'nın sarp kayalıklı, pabuç paralayan dağlarına vuruyor, orada yaban keçileriyle ahbaplık kurmaya çalışıyordum. Sarp kayaların tepesindeki keçiler beni görünce birbirlerine haber vererek daha güvenli yerlere çekiliyor ve bana oralardan kuşkuyla bakıyorlardı.

Sanırım Tolga'lar Datça'ya geldikten sonra Emine biraz da onlardan cesaret alarak Kargı'ya ziyaretlerde bulunmaya başladı. Tolga ile Beyhan pek bir şeyin farkında değillerdi ama sıcak savaştan önce soğuk savaş başlamıştı bile. Emine, Tolga ve Beyhan, geri döndüklerinde Nafiye başımın etini yiyordu. Bir damacana su da mı getiremezlermiş (Kargı'da biraz içecek su kıtlığı vardı da) falan filan. Ben de her zaman olduğu gibi "halaskâr zabitan" kimliğimle "vatan toprağı" Emine'nin önüne göğsümü geriyor, onu fedakârca savunuyordum. Nafiye'ye ba-

na göstermeden attığı kılçıkları fark etseydim belki o kadar fedakârlık yapmazdım ama görmüyordum işte! Görmek istemiyordum belki de. Gördüğüm kadarını ise hoş görüyor, bu tür davranışlarına kendimce izahlar buluyordum. “Tabii,” diyordum kendi kendime, “yaptığı şakaya Nafiye karşılık vermeyince kızdı, o da bunun üzerine laf dokundurdu.” vb.

Armutsuyu mevkii denilen, Kargı’dan bir keçi yoluyla yürüyerek yarım saatte gidilen, ıssız mı ıssız, çok güzel, suyu berak bir koy vardı. Birkaç kere hep birlikte oraya da gittik. Aslında çok güzel bir gezi olabilirdi ama Nafiye ile Emine arasındaki gerginliği kollamaktan oranın bile tadını çıkaramamıştım. Ve elbette sonunda olanlar oldu. Sanırım Emine’lerin son ziyaretinde Armutsuyu’na gitmeyip Kargı’da kalmış, orada denize girmiştik. Bir gün sonra dönüyorduk artık. Şu tatili kavgasız gürültüsüz bir atlatsak ne iyi olacaktı. Bütün dileğim buydu ama dileğimi kendi ellerimle olanaksız hale getirdim.

Sanırım ben bir ara yanlarında değilken Emine ile Nafiye arasında çok kötü bir sürtüşme olmuştu. Geldiğimde Emine’nin yüzünden düşen bin parçaydı. Daha ne oldu diye sormaya fırsat bulamadan Emine kendini denize attı. Fakat denizdeki durumu da bir tuhaftı. Sanki boğulmak üzere olan bir insana benziyordu. Rengi mora çalıyordu. Acaba güneş mi çarptı diye telaşlandım. “Ne oldu Emine?” dedim. Güneşin değil ama Nafiye Güneş’in çarptığını belli eden mağdur bir havada, dalgın dalgın, “Yok bir şey” dedi. Gelininin hakaretine maruz kalan bir kayınvalide havasındaydı o anda. Tabii ben de annesini karısının hakaretinden koruyamayan evlat! O an Emine’ye çok acıdım ve Nafiye’ye büyük öfke duydum. İşte bu konuma gelmişsem (Emine bunu çok iyi bilirdi, zaten rolünü de buna uygun oynuyordu) beni kimse tutamazdı! “Mağdur”un yanında yerimi alır, “münkire kılıç çalar” veya “kargı”yı göğsüne saplardım. “Mağdur”la “münkir”i karıştırmak ayrı mevzu tabii! O anda bir şey söylemedim ama Nafiye’nin manen katlinin vacip olduğu kesindi benim açımdan. Datça takımının gitmesini zor bekledim. Onlar gittikten sonra Nafiye’ye o zamana kadar kendimde hiç tanık olmadığı korkunç bir öfkeyle çullandım. “Konukları-

ma” nasıl böyle davranırdı! “Kadını” neredeyse suda boğulacak bir hale nasıl getirirdi! O da karşılığında bana bir şeyler söylüyordu ama duymuyordum bile.

Tabii olanlar oldu ve Nafiye göğsünün ortasına yediği “kargı” darbesiyle manen öldü adeta. Bunun sonucunda da migreni tuttu tabii. Ama nasıl bir migren! Zaten kriz geldiğinde iki üç gün sürerdi. Bu seferki en şiddetlilerinden biriydi. Yola çıkacağımız ertesi gün de aynı şiddette devam etti. Minibüsle Datça’ya geldik. Feribotla Bodrum’a, oradan da havaalanına gidecektik. Bir de baktım, Emine ile Tolga ve Beyhan da minibüsün son durağında bizi bekliyorlar. Tolga ile Beyhan’ın uğurlamaya geldikleri belliydi de Emine açısından bu sadece görünüşte böyleydi. O esas, benim Nafiye’yi nasıl canlı cenaze haline getirdiğimi görmeye gelmişti, çünkü bunu yapacağımdan emindi. Muzaffer bir komutanın sahte tevazuuyla Nafiye’ye yaklaştı. “Ne oldu? Neyin var?” diye sordu. Bu sorulardaki sahte şefkati görmemek benim için bile mümkün değildi artık. Nafiye zor konuşuyordu. Hem şiddetli baş ağrısı, hem yenilgi ruh halı, hem de Emine’nin insanı iyice gıcık edecek “ilgi”siydi buna yol açan, çok iyi biliyordum. Nafiye’yi koruma güdüsüyle, o görmeden Emine’ye kaş göz işaretleri yaptım, daha fazla üstüne gitmemesi için. Bu arada Tolga ve Beyhan olup bitenlere hiç akıl erdirememişti doğal olarak. Tolga bana eğilip, “Nafiye ablanın nesi var, yüzünden düşen bin parça. Emine ablaya da bir tavrı var sanki” diye fısıldadı. Ben de fısıltıyla, “Emine de az değil, bakma sen” dedim. Aslında bu kısacık cümle, benim yıllardır ilk kez Emine’nin kişiliğine olan güvensizliğimin bir başkasına sözlü olarak ifade edilmesiydi. Ayrıca “muzaffer komutanlar”dan da hiç hoşlanmazdım, Emine’nin bunu bilmesi gerekirdi. Nafiye’ye acımış, Emine’nin sahte tevazuuna ve şefkatine öfke duymuştum. Bu, bir bakıma benim için şeytanın bacağına kırmak anlamına geliyordu. Karşımda oturmakta olan sahte gülücüklü şeytanın elbette!

Datça’dan Bodrum’a yaptığımız, o fırtınalı feribot yolculuğu benim açımdan son derece semboliktir. Victor Hugo’nun 1793 *Devrimi* romanının giriş bölümünde Fransız Devrimi’nin her-

cümercini anlatan sembolik bir sahne vardır. Bir savaş gemisi fırtınalı bir denizde ilerlemeye çalışmaktadır. Savaş topları fırtınanın şiddetiyle zincirlerinden boşanmış, geminin içinde oradan oraya gitmekte ve insanları ezmektedir. Feribotun içindeki manzara aşağı yukarı Victor Hugo'nun anlattığı sahneye yakındı. Elbette feribotta savaş topları yoktu. Onun yerine masalar bir o yana bir bu yana kayıyor ve yere yuvarlanıyor, yolcular feryat figan bağırsıyorlardı. Böyle zamanlarda benim bile anlayamadığım bir soğukkanlılık gelir üzerime. Oturduğum yere tutunmaya çalışarak feribota vuran azgın dalgalara bakıyordum. Tabii bir yandan da Nafiye'ye. Benimle hiç konuşmuyordu, baş ağrısının üstüne bir de bu fırtına binmişti. Fırtınada ceviz kabuğu gibi sallanmakta olan bu feribot, bireysel ilişkilerimin karmaşa ve çalkantısını temsil ediyordu sanki.

III.

2006-2007

Çekirgeler

Irmak, 2004 yılında evlenmişti. Eşi Uğur Aydedim, reklamcılık ve sinemacılıkla uğraşan bir gençti. Daha Feyza ölmeden önce tanışmış Irmak'la. Cihangir, Pürtelaş Sokak'taki bir evin teras katında oturuyormuş Uğur. Irmak, Feyza'nın ölümünden sonra onun evine taşınmış, birlikte yaşamaya başlamış, sonra da evlenmişler. Daha sonra, sanırım 2005 yılında Irmak, dedesi Sadık Perinçek'ten annesi vasıtasıyla kendine kalan 50 bin lirayla, kaldıkları evi, artık İstanbul'dan bir kıyı kasabasına taşınmak isteyen ressam bir kadından oldukça ucuza satın almıştı. 2006 yılında Uğur'la ayrıldılar. Kötü bir tesadüf sonucu bu ayrılma olayının en hararetli anına tanık olmak zorunda kalmıştım. Selçuk Orhan adlı genç bir romancı benimle tanışmak istemişti. Taksim taraflarında buluşmuştuk. Daha rahat sohbet ederiz diye onu Irmak'ın Pürtelaş Sokak'daki evine davet etmiştim. Selçuk Orhan, dinî kesimden gelen genç bir romancıydı. Önceleri o çevrelere uygun bir şeyler yazarak başlamış fakat giderek dinci edebiyatı hızla aşıp kendine özgü bir yol tutmuştu. Onunla edebiyat ağırlıklı sohbetimizi sürdürürken önce Irmak geldi eve. Gerilimli bir ortam olduğunu anladım ama yapılacak bir şey yoktu. Sohbeti devam ettik. Bir süre sonra bu sefer Uğur geldi. Uğur'u severdim, aramızda da o zamana ka-

dar kötü hiçbir şey geçmemiştir. Fakat Uğur fazlasıyla gergindi, benim yüzüme bile bakmadı. Meğer ayrıldıkları için eşyalarını almaya gelmiş ama kim bilir nerede başlamış olan tartışma bizim önümüzde de bir miktar devam etti. Neyse ki “alevler” fazla büyümeden Irmak sayesinde söndürüldü, böylece ben de genç konuğumun önünde daha fazla mahcup duruma düşmekten kurtuldum.

Uğur’dan sonra Irmak, kedileri Zeytin ve Kekik’le (bir gözü kördü, daha sonraki dönemde apartmanın 5. katından düşünce bacağı kırıldığından ben ona “Kör-Topal” derdim) bu evde kalmaya devam etti. İstanbul’a geldiğim zamanlar ben de epeyce kaldım Irmak’ın evinde. Eğer Anadolu yakasındaysam çoğunlukla Hacı Yıldız’ın Erenköy’deki evinde kalırdım.

O dönemde Irmak, Aydınlıkçıların kurduğu Ulusal Kanal’da haber müdürü olarak çalışıyordu. Esas anlatacağım olaya geçmeden, hemen burada küçük bir anekdotu anlatayım. Bir sabah Irmak, Ulusal Kanal’daki işine gitmeden önce bana “5 lira var mı?” diye sordu. Sabah mahmurluğuyla, çok da üzerinde durmadan Irmak’a 5 lira verdim, gitti. Fakat sonradan içime dert oldu. “Bu kızın hiç parası yok herhalde, yoksa benden 5 lira gibi cüzi bir parayı neden istesin?” dedim kendi kendime ve çıkıp Ulusal Kanal’ın yolunu tuttum. Elbette içeri girmeyecektim, adımımı atmazdım öyle bir yere. Irmak’ı kapıdan çağırıp ona bir miktar para bırakacaktım. Kapıya gittim. Zaten epeyce güvenlik tedbiri vardı. İçeri girmek istesem bile girmem biraz zor görünüyordu. Kapıdaki görevliye Irmak’ın ismini verdim. Adam kimliğini istedi. Elbette vermedim, “Babasıym” dedim. Adam yukarılara bir şeyler sordu, sonra gelip, “Efendim Irmak Hanım bir iş için dışarı çıkmış” dedi. Tam dönmüş gidiyordum ki, adam arkamdan seslendi. Durdum, güvenlik noktasından çıkıp birkaç adımda yanıma geldi ve bir sır verir gibi kulağıma eğilip, “Efendim, çok değerli bir kızınız var, onunla iftihar edin” dedi. Herhalde bu iltifata “bir baba” olarak çok seviyeceğimi düşünmüştü. Ne var ki, ben onun kafasındaki “baba” standardında biri değildim. “Esas o benimle iftihar etsin” cevabım üzerine adam yerinde çakıldı kaldı. Kısacası bu gibi konu-

larda standart dışı, bireyci bir adamımdır. Kızımı çok severim ama bu, onunla rekabet etme engel değildir! Benim anlayışına göre herkes kendini temsil eder. Dolayısıyla Irmak'la özel olarak kızım olduğu için değil, bu hayatta yararlı şeyler yapan, iyi şeyler yazan bir yazar olduğu için iftihar edebilirim ancak. Aslında, sadece biyolojik yükümlülük taşıyan hayvanlardan farklı olarak, ilk bebeklik ve çocukluk evresinden sonra insanlarda babalık ve annelik sosyal kodlarla ilgili bir olaydır. Galiba kendimi insanlardan çok hayvanlara yakın hissetmem biraz da bununla ilgili!

Zürih'te bir gün, belki de Nafiye'nin "interneti çok fazla kullanıyorsun" yollu eleştirilerine hedef olmamak adına maillerime bakmak için bir internet kafeye gitmiştim. Filhakika da benimle birlikteydi. Her zamanki gibi onu da klavyenin yanına koymuş, maillerime bakıyordum. O sırada beni hem şaşırtan hem de güldüren bir mail geldi Irmak'tan. Hatırladığım kadarıyla şunlar yazıyordu mailde: "Baba, burada önüme bir metin geldi. Metinde senin İngiliz ajanı olduğun yazıyordu. Bunun üzerine Ulusal Kanal'dan istifa ettiğimi bildirdim. Senin de haberin olsun."

Güler misin, ağlar mısın derler ya, tam öyle bir durum. Daha cevap yazmaya fırsat bulamadan (maili almamdan en fazla on veya on beş dakika sonra) Irmak'tan bir mail daha geldi: "Baba, istifa kararım üzerine metni geri çektiler. Bunun üzerine ben de istifamı geri çektim."

Bu sefer sadece güldüm. Şu ilkesizliğe, şu yararcılığa bakın siz! Bir insana sorumsuzca iftira atacaksınız, sonra da sıkıyı görünce aynı sorumsuzlukla geri basacak, bir "ajan"ı faş etmekten vazgeçivereceksiniz!

Irmak'a şu mealde bir mail attım: "Irmakcım, sen onlara şunu söyle: Bir ajanı madem tespit etmişler, neden bunu yayınlamaktan vazgeçiyorlar ki. Onlara yakıştıramadım. Bu, İngiliz istihbarat örgütü MI5 ile zımni bir işbirliği anlamına gelmez mi?"

Irmak'tan gelen sadece bir "☺"tü. Bu olayı, o sırada sık sık haberleştiğim Yavuz Alogan'a da yazdım. Ondan gelen cevap

iyice ironikti: “Olayları çok geriden takip ediyorlar! İsviçre ajanlığını unutmuşlar!”

* * *

Emrah Cilasun bir kitap daha yazmış ve beni redaksiyon için yeniden Berlin’e davet etmişti. Agora Kitaplığı’ndan çıkacak olan bu seferki kitabının adı *Mustafa Suphi ve Yoldaşlarını Kim Öldürdü?* idi. Emrah’ın yeni kitabının Agora’dan çıkacak olmasına sevinmiştim. Çevirmen ve yazar Osman Akınhay’ın yönettiği, ciddi, iyi kitaplar yayımlayan, yeni yeni parlamakta olan bir yayıneviydi Agora. Emrah’ın anlattığına göre, Osman’la Frankfurt Kitap Fuarı’nda tanışmış ve o sıcakkanlı Emrah, sonradan tanıştığım için biliyorum, kendisi kadar sıcakkanlı olmayan Osman Akınhay’la arkadaş olmayı başarmıştı.

Emrah’ın davetine icabet ettim. Zürih’ten uçağa binip Berlin’in, artık çok iyi bildiğim Tegel Havaalanı’nda indim. Yuvarlak, daire şeklinde bir havaalanıydı. Eşofmanlarınızı giyip koridorlarında koşarak antrenman sahası olarak bile kullanabilirsiniz! Her zamanki gibi Emrah’ın beni karşılayacağından emin bir şekilde karaya ayağımı basıp kontrol noktasına doğru ilerledim. Fakat her zaman kontrol noktasının öbür tarafından bana heyecanla el eden Emrah’ı göremedim. Yine de endişelenmedim. Nasıl olsa oralarda bir yerlerdedir diye düşündüm.

İnsan hayatta hiçbir şeyden o kadar emin olmamalı! Kontrol noktasından geçip havaalanının normal kalabalığına karışmıştım ama Emrah’tan eser yoktu ortalıkta. Babasını kaybetmiş bir çocuk gibi mahzun bir şekilde kenarda bir süre bekledim. Yok, yok, yok! Yer yarılmış içine girmişti Emrah! İşin kötü tarafı, yanımda ne bir telefon numarası vardı ne bir şey. Bir tek Mehtap’ın mail adresini hayal meyal hatırlar gibiydim ama ondan da çok emin değildim. Evin adresi de yoktu, hep Emrah’ın kılavuzluğunda dolaştığımdan semtine bile dikkat etmemiştim. Metro mu metro, otobüs mü otobüs, yürümek mi yürümek, Emrah nereye giderse sormadan soruşturmadan peşinden seğirtip durmuştum. Al bakalım şimdi! İradeni kimseye teslim etmeyecek, kendi yolunu kendin bulacaksın karde-

şim! Bir yandan kendime lanetler okuyup duruyor, bir yandan da olur a, belki tanıdık birini görürüm diye gelip geçen insanların çehrelerini inceliyordum. Bir uçağa binip Zûrih'e geri döneyim desem, malumunuz, o kadar para da yoktu üstümde. Ne halt edecektim?

Çaresizce insanlara bakınırken bir kızcağızı, daha önce sözünü ettiğim, Berlin'deki kitap toplantısında gördüğümü sandığım birine benzettim. Yok, yok Yelda değil! Yelda olsa yanına gitmeye ve yardım istemeye cesaret edebilir miydim, ondan da emin değilim. Yelda o kadar korkutucu bir şahsiyetti yani! Benzettiğim bu kızcağız, toplantıya Mehtap'la birlikte gelmişti. Can havliyle şansımı denemeye karar verdim ve kıza "Mehtap'ı tanıyor musunuz?" diye sordum. Hadi be, tanı ya da o kız oluver, ne olur! O kadar umutsuz durumdaydım işte! Kızcağız, üstüne doğru gelip kendisine bir şeyler soran bu adamdan ürkmüş olmalıydı ki, gerisin geri kaçtı, bir şeyler söylenerek. Cevabı Almanca mıydı, yoksa Türkçe mi, onu bile anlayamamıştım ama ürktüğü gözlerinden belliydi. Israr etmedim tabii. Bu tür girişimlerin hiçbir faydası olmayacağını idrak edebilmiştim neyse ki. Daha akli başında çarelere başvurmaliydim.

Hah buldum! Türkiyeli birinden yardım isteyecektim. Onlar halden anlardı. Tipinden Almancı bir işçi olduğunu tahmin ettiğim bir gence yaklaştım. "Affedersiniz kardeş" dedim, "sizden bir şey rica edecektim." Genç işçi bu ricamı geri çevirmeydi. "Bir dakika bekle burada abi," dedi, "bir yolcum var, onu uğurlayıp hemen geliyorum." Bu dünyada ne iyi insanlar vardı! Oturup uslu uslu bekledim. Gerçekten de biraz sonra geldi. Derdimi anlattım. "Sarı çizmeli" Emrah "Ağa"yı tanımıyordu ama hatırladığım mail adresinden bir "sondaç" yapabilir-dik. Arabası da varmış üstelik. Arabaya atladık, Berlin'in meşhur Türk-Kürt mahallesi Kreuzberg'e gittik. Gence, haurladığım mail adresini verdim. Maili gönderip beklemeye başladık. Yalandan, "Seni tutmayayım" filan dediysem de, genç arkadaşım beni yarı yolda bırakmadı. Çok da fazla beklememiz gerekmedi zaten. Mehtap'tan mail geldi. Adresini vermişti. Atlayıp hemen gittik. Mehtap evinde karşıladı bizi. O ara Emrah'ı ara-

yıp “Neredesin?” diye sormuş. Meğer Emrah tarihi yanlış hatırlıyormuş, benim bir gün sonra geleceğimi sandığından başka bir şehre gitmiş.

Genç arkadaşı çok teşekkür ederek uğurladım. Emrah birkaç saat sonra süklüm püklüm geldi. Ona “Maocu disiplin” açısından hafif bir zılgıt çektim ama fazla da mahcup etmek istemedim. Kolları sıvayıp redaksiyona giriştik.

Mehmet Emin Bozarslan’ı (*Yarılma*, s. 530) 1970’lerin başlarından, oğlu Gani Bozarslan’ı (*Havariler*, s. 202, 311, 339) ise 1970’lerin sonlarından tanırdım. M.E. Bozarslan’ın oğlu, Gani Bozarslan’ın küçüğü Hamit Bozarslan’la da sanırım o sırada Emrah’larda tanıştım. Berlin’e kısa süreliğine uğramıştı. Her biri bir cevher olan insanlardı Bozarslan’lar. 12 Mart döneminde Selimiye Kışlası’nda tutukluyken tanıştığım M.E. Bozarslan bir Kürt edebiyatçısı ve tarihçisiydi, tek kelimeyle, eskiden “âlim” denilen insanlardandı. Aydınlık hareketine sempati duyan genç bir şair olarak tanıdığım Gani Bozarslan ise son derece güçlü, hem lirik hem militan şiirler yazardı, ne yazık ki, genç yaşta, polis tarafından arandığı ve Aydınlıkçılar tarafından saklandığı 1978 yılında hayatını (intihar olduğu söyleniyordu) kaybetmişti.¹ Hamit Bozarslan ise son derece ilginç ve derin sosyolojik çözümlemeler yapan değerli bir akademisyendi. O da babası ve ağabeyi gibi çok düşünen, az konuşan bir insan-

-
- 1 Tezer Özlü, *Çocukluğun Soguk Geceleri* kitabındaki “Yeniden Akdeniz” öyküsünde, komşusu olduğu anlaşılan Gani Bozarslan’ın ölümünden şöyle söz eder: “Alt katta oturan Doğulu genç ben güneydeyken intihar etti. Kendini denize attı... yok oldu. Kışın onu her gün görürdüm. Arka odanın karanlığına çekilir, ön odadaki doyumsuz Vaniköy tepelerinin her an değişen renklerine bakmazdı bile... Gündüzleri kapımı çalıyor. Elinde ekmek, bir paket de makarna oluyor: – Dış kapının anahtarı yok, kusura bakma, seni her gün rahatlatıyorum, diyor... Bir süre sonra yokuştan çarşıya inerken, onu mutfağında, makarnasını haşlamış, içine Sana yağı koyarken görüyorum... ara sıra, bir kitap ya da dergi istemek için onlara indigimde, ayakları çıplak, zayıf, traşsız ve solgun karşıları beni. Çok az konuşurdu... Arkadaşlarına onun hastalandığını, yavaş yavaş acıyla eridiğini söylüyorum. Ama kimse bilmiyor, gece sokaklarda dolaşırken, kendini öldürecek bir yer aradığını. Sıcak yaz gününde mühürlenmiş evinin mutfak camına bakıyorum. İçeride yıkanmamış bulaşıklar duruyor. Cam içinde büyük, gri bir fare oturuyor... Gani’nin evi hâlâ mühürlü. Camında gene aynı fare oturuyor.” (Tezer Özlü, *Çocukluğun Soguk Geceleri*, YKY, 1994, s. 59-60, 62)

di. Sanırım konuşmakla düşünmek arasında genelde ters orantı söz konusuydu.

Tam bu noktada yaptığım çok sayıda uçak yolculuklarında kendi salaklığımdan dolayı başıma gelen bir iki olaya da değineyim. Bir gün yine uçakla Londra'dan Zürih'e gidiyordum. Beni Azmi yolcu etmişti. Tam vedalaşacağımız sırada Azmi, her zamanki gibi parasız olduğumu tahmin ettiğinden olacak, "Yanında paran var mı?" diye sordu. "Yok" deyince çıkarıp 20 pound verdi, "Her ihtimale karşı yanında bulunsun" diyerek. Check-in'e gelip büyük bir güvenle biletimi ve pasaportumu uzattım görevli memureye. Kadın şöyle bir baktı ve "Uçağınız sabah kalkmış" dedi. Kahretsin, sabah 07.30'u akşam 19.30 sanmışım. Oysa akşam 7.30 olsa bunun bilete ya 19.30 ya da İngiliz sistemine göre 7.30 pm. diye yazılması gerekirdi. Sonuç olarak uçak kaçmıştı. Telaşla, "Şimdi ne yapacağım?" diye sordum. Memure, karşı tarafta bir gişeyi gösterdi ve "Oradan bilet alabilirsiniz, iki saat sonra Zürih'e uçak var" dedi. Gişeye gittim ve bu sefer oradaki memura, uçağımı kaçırdığımı ve yeni bilet almak istediğimi söyledim. Bilet 40 poundmuş. Ceplerimi boşalttım. Azmi'nin verdiği 20 poundla birlikte toplam 27 pound çıktı cebimden. Acınası bir halde sadece 27 poundum olduğunu söyledim. Hiç umudum yoktu ama memur "Ver" diye bir işaret yaptı ve parayı alıp bileti verdi. Sevinçten uçuyordum. Memur muhtemelen o parayı resmî dolaşıma sokmadan cebe indirmişti. Zürih'te olsam böyle bir şeyi hayal bile edemezdim. Orada 1 kuruşunuz bile eksik olsa nuh der peygamber demezler. Yaşasın İngiltere'nin kaotik düzeni!

Aynı şey İstanbul'dan Zürih'e giderken de başıma geldi. Yine saatleri yanlış okumuş, sabah uçağını kaçırmıştım. Türkiye'nin bu konudaki "duyarlılığını" sınama olanağım olmadı. Çünkü yanımda, kitabın ileriki aşamalarında tanıyacağınız Ceren vardı ve biletin parasını onun kredi kartından ödedik.

* * *

Nafiye ile bağlarımızın artık iyice kopma noktasına geldiği günlerde başımdan oldukça tuhaf bir ilişki geçti. Stauffacher

durağında tramvay bekliyordum. O sırada uzun boylu, son derece esrarengiz görünümlü, 45-50 yaşlarında gösteren bir kadınla göz göze geldim. Kadın duraktan merkeze doğru giden bir tramvaya bindikten sonra kapıdan bana “atlasana” anlamında bir işaret yaptı. “Talimata” uyup atladım tramvaya. Sahanlıkta ayakta dururken kadına İngilizce bir şeyler söyledim. O da İngilizce cevap verdi. Sonra, “Paradeplatz’a gidiyorum” dedi Türkçe. Önce, benim Türkiyeli olduğumu davranışlarımdan veya aksanımdan anlayan, Türkçe pratiğini ilerletmek isteyen bir İsviçreli sandım, çünkü Türkçesinde güçlü bir yabancı aksanı vardı. Fakat o kısa yolculuk sırasında kadının Kıbrıs Türkü olduğunu, bir İsviçreliyle evlenip boşandığını, bu adamdan yetişkin bir oğlu olduğunu, kocasıyla hadiseli bir boşanma süreci yaşadığını, istediği nafakayı bağlatamadığı için hâlâ mahkemelerle uğraştığını anlattı. Bu kadar kısa bir yolculukta bütün bunları nasıl anlatabildiğine hâlâ şaşarım.

Paradeplatz’da indi, “Bir yerde oturalım mı?” diye o teklif etti. *Sprüngli Confiserie*’nin üst kısmında oturduk. Pardesüsünü çıkardığı zaman model gibi güzel bir vücudu olduğunu gördüm. Oturduğumuz zaman anlattı, zaten modellik yapıyor-muş. Orada daha bir sürü şey konuştuk ama hiçbirini aklımda kalmamış. Anlayışlarımızın uyuşmayacağını daha ilk sohbetimizde anlamıştım ama ne yaparsınız işte!

Benim Wipkingen’deki eve yakın bir yerdeydi evi. Bisikletle 5-6 dakikada gidilebiliyordu. Evine yaptığım ilk ziyaretimde aramızda pek bir şey olmadı. Bana Kıbrıslıların meşhur helim peynirinden ikram etti. Sohbetimiz pek ilerlemiyordu. Ona yazar olduğumu söyledim ama bunun dışında pek bir bilgi vermedim hayatım hakkında. Fakat yalan atmayı pek beceremediğimden ismimi söyledim. Onu evime de davet ettim ama hiç gelmedi. Daha sonraki günlerde telefon edip kendisini ziyaret etmek istediğimi söyledim. “Gel”, dedi. Gittim. Bu sefer daha yakın bir ilişkiye hazır gibi hissettim. Bir aşamadan sonra, “Ben içeri gideyim, sen de beş dakika sonra gel, bana masaj yap” dedi ve yatak odasına gitti. Beş dakika sonra ben de gittim.

Sonrasında tekrar içeriki odaya geçtik. Bir an önce çıkıp git-

mek için fırsat kolluyordum. Tam kalkıp gidecektim ki, telefonu çaldı. Telefonda bar bar bağırarak bir kadınla Türkçe münakaşa etmeye başladı. Türkçe konuştuklarından mevzuyu üç aşağı beş yukarı anlayabilmıştım. Anladığım şeydu: Telefon hattının öbür ucundaki kadın randevuevine benzer bir yer işletiyordu. Galiba “bu arkadaş” da yakın zamana kadar orada teşriki mesaide bulunmuştu. Sonra anlaşılmamış ve ayrılmışlardı. Fakat aralarında bir husumet oluşmuştu ve “bu arkadaş”, randevuevine benzer yer işleten kadını ihbar etmekle tehdit etmişti. Şimdi patroniçe de ondan bunun hesabını soruyor, “Hele bir ihbar et, ben de seni geberteyim” diyordu. Özetleyecek olursam, tam bir batakhaneye düşmüştüm. İçimden, “Gün, sen buralara düşecek adam mıydın!” dedim ve ağlayacağıma güldüm. Buradan bir an önce kırsam iyi olacaktı!

“Bu arkadaş” telefonu kapadı ve bana bir şeyler anlatmaya başladı kadınla ilgili olarak. Dinlemiyordum bile. Gözüm sokak kapısında idi. Tam gitmeye davranmıştım ki, bana “Gitme!” dedi yalvaran bir havada. Kavga ettiği kadın çok belalı bir şeymiş ve beş dakikaya kadar orada olacaktı. Onu korumalıyım! Hayatta her işi yapacağım aklıma gelirdi de “pavyon fedailiği” yapacağım gelmezdi! Ne halt edecektim ben şimdi? Fakat bir yandan da beni “korkak” biri olarak görmesini istemiyordum. Çaresiz bekledim. Az sonra kapı çalındı. Eyvah, gelmişti! Kapıya gitti, dışarı çıktı. Bir süre sakince görüştüler fakat az sonra sesler yükselmeye başladı. Veeee... “Gün... Gün... gelsene buraya” diye bir bağırış. Kendime lanet okudum o anda. Ne yapacaktım şimdi? Çıksam bir türlü, çıkmam bir türlüydü. En sonunda çıkıp kavgaya müdahale etmeye karar verdim. Ben kapıda görününce şişman patroniçe bana şöyle bir baktı ve “Türk mü bu?” diye sordu. Madem “açığa çıkmıştım” artık konuşmamın da bir sakıncası yoktu. “Lütfen hanımefendi,” dedim, bütün kibarlığım ile, “sokak ortasında kavga etmek size yakışıyor mu hiç?” Kadın durakladı, bana önce kuşkuyla, sonra iyimser bir havada baktı. “Bakın,” dedi, “siz kibar bir beyefendiye benziyorsunuz. Sizin hatıranız için gidiyorum ama bunu (“bu arkadaş”) göstermişti) bana sorun

siz.” Ve gitti. İki dakika geçmeden de ben. Bir daha koyduysanız bulun beni!

* * *

Fikret Başkaya, Özgür Üniversite’nin yayımlayacağı *Kavram Sözlüğü*’nün “Anarşizm” maddesini yazmamı rica etmişti benden. Yazıp göndermiştim. 2006 yılının başlarında bir gün kapımın zili aşağıdan çalındı. Düğmeye bastım. Fakat zili çalan kişi yukarı gelmek yerine aşağıdan seslendi: “Türkiyeli misiniz? Adınıza bir kitap var da.” Aşağı indim. Genç bir postacıydı. Bana kitabı uzattı, baktım, Fikret Başkaya’dan geliyordu. Demek *Kavram Sözlüğü* basılmıştı. Fakat postacının gitmeye pek niyeti yok gibiydi. Bu sefer, “Maltepe’deki Menekşe Sokağı çok iyi bilirim” dedi, sıra özlemini belli eden bir ses tonuyla. Paketin üzerinde Özgür Üniversite’nin adresi yazılıydı: Menekşe Sokak. Şu işe bakın ki, benim çocukluğum da çoğunlukla, bir tarafı Demirtepe’ye, bir tarafı Kumrular’a ve Saraçoğlu Mahallesi’ne açılan bu sokakta geçmişti (Ev, s. 108). İsmi Can Doğan olduğunu daha sonra öğreneceğim postacıyla aramızda, ortak mekânlara sahip olduğumuzu keşfetmenin yol açtığı bir sıcaklık ve sempati ortamı doğmuştu. Ayaküstü konuşmamız yetmedi, onu yukarıya, eve davet ettim. “Eh, beş dakika oturayım bari” diyerek geldi. Ona bir çay yaptım. Çaylarımızı yudumlarken sohbetimizi derinleştirdik.

Aradan bir hafta geçmişti ki, zır kapı, yine bizim postacı Can! Gel otur, dedim. Bu sefer yüzü daha bir gülüyordu. “Ağabeyim seni tanıyor” dedi, “eski devrimcilik günlerinden.” Çok sevinmiştim. Ardından ekledi: “Şu anda sokakta beni bekliyor, ‘Gel’ dedim gelmedi.” “Olur mu hiç öyle şey” dedim, “Git çağır, gelsin. Bir çayımı içsin, tanışalım.” Can gitti, beş dakika sonra ağabeyi ile geldi. Kaan Doğan, koyu siyah uzun saçları da, çeneden uzattığı, yarı yarıya kırılmış sakalı da örgülü, karalar içinde, kırklarının ortalarında gösteren, sağlam yapılı bir adamdı. Hoşbeşten sonra eskileri konuşmaya başladık. Eski Dev-Yol hareketindenmiş, şimdi ise hiçbir örgütle bağı yokmuş. “Aydınlıkçıların ikinci adamı Gün Zileli’yle yıldızının ba-

rışmayacağından” eminmiş ama kardeşinin ısrarına dayanamayıp gelmiş işte. Başlarda biraz çatık kaşlıydı. Konuştukça aramızdaki buzlar eridi. Artık Aydınlık’la falan ilgimin olmadığını anlamıştı. “Bir akşam eşimle beraber gelelim de daha etraf-lı sohbet edelim” dedi giderken. Buluşacağımız akşamı kararlaştırdık, gittiler.

2006 yılı Mart ayının 8’iydi. Akşam karanlığı basmıştı. Kapı çalındı. Hah tamam, Kaan Doğan’la eşi gelmiş olmalıydı. Kapıyı açtım. Merdivenden çıkmış bana doğru gelen, biri erkek ikisi kadın, siyahlar içindeki üç kişiye gördüm. Erkek olan tabii ki Kaan’dı. Eşini de tahmin etmek zor değildi. Çıtı pıtı, Kızılderililere benzeyen, esmer düz saçlı, güzel bir kadındı. Fakat onlarla birlikte gelen siyahlar içindeki, uzun etekli, uzun boylu, zayıf, zümrüt gibi yeşil gözlü şu genç kadın kimdi ki acaba? Herhalde o da Kaan’la, ismini o akşam öğreneceğim eşi İris’in kızları olmalıydı. Onları içeri buyur ettim.

Tabii ki başlangıçta, yeni tanışan insanların çekingenliği vardı iki tarafta da. Böyle serin bir ortamda bir de ben bir pot kırmayayım mı, yanlarındaki genç kadın hakkında “Kızınız mı?” diye sorarak. Üçünün de yüzünde bir tebessüm görüncü pot kırdığımı anladım ama ne fayda! Durumu Kaan açıkladı kısaca. Hayır, Aylin (Canbek) kızı değil, kız arkadaşıydı. Evet, İris de eski eşiydi ama şimdi sadece arkadaştılar. Üçü birlikte, Zürih’in bir dış semti olan Thalwil’de komüenal bir hayat yaşıyorlardı.

Aylin, İsviçreli bir anne ile Türkiyeli bir babanın en büyük kızıydı. Babası İsviçre’nin büyük şirketlerinden birinde yönetici olarak çalışıyordu yıllardır. Kendisinden küçük, biri kız, diğeri erkek iki kardeşi daha vardı. Üç kardeş, bir zamanlar gazetecilik de yapmış annesinin ağır disipliniyle yetiştirilmiş, Aylin çocukluktan genç kızlığa adım atığı günlerde isyan ederek evi terk etmişti. Diğeri iki kardeşi de daha sonra Aylin’in yolunu izleyeceklerdi. Aylin, evi terk ettikten sonraki dönemde, gençlerin ortak yaşadığı, vege denen evlerde kalırken, bir gotik partisinde Kaan’la tanışmış ve bir süre sonra da sevgili olmuşlardı. Gotik, Avrupa’daki marjinal gençlik akımlarından biriydi (gerçi böyle bir akımdan, bu üçlüyle tanıştıktan sonra ha-

berdar olmuştum). Eski gotik tarzını kendilerine model alıyorlardı. Genelde siyah giyiniyorlardı. Kadınların yaptığı çok sokuk bir makyaj onlara Ortaçağ tarzı bir gizem havası katıyordu. Gotik akımı, Punk akımından ve müzik olarak *metal* müzikten etkilenmişti. Kaan, İris ve Aylin'le daha yakın arkadaşlık kurduğumda bu akımın çeşitli veçhelerini daha yakından tanıyacaktım. Gotik akımının, genelde, bir zamanların *punk*i gibi, "*lifestyle anarchism*"e yakın bir akım olduğu anlaşılıyordu.

Aylin, çok zeki, kavrayışı yüksek bir insandı. Türkçesini esasen Kaan'la tanıştıktan sonra geliştirmiş ve bu konuda büyük yol kat etmişti. Bırakın Türkçe konuşmayı, artık Türkçe deyimleri öğrenmekle meşguldü o dönemde. Türkçe ve Almancanın dışında İngilizce, Fransızca ve İspanyolcayı mükemmel konuşup okuyabiliyor, Rusça ve İtalyancayı da anlayabiliyordu. Tanıştığımız sırada Tıp Fakültesi'ne girmeye hazırlanıyordu. Zürih'te Tıp Fakültesi'nden mezun olmak (eğer takılmadan okursanız 6 yıldır toplamı) dünyanın gerçekten en zor işlerinden biriydi. Tıp Fakültesi'ne başlayan öğrencilerin ancak üçte biri varış ipini göğüsleyebiliyordu. Aylin, inklemediği ve sosyal mücadelede yer aldığı halde bu ipi göğüsleyecekti.

Neyse, ilk şoku atlatmış, her şeyi kafamda yerli yerine oturtmuştum. Bundan sonra önemli bir hata yapmazdım artık. Yıllardır siyasi mülteci olan İris ve Kaan, Aylin'le birlikte küçük bir komünde yer alıyordu. İris, kısmen Thalwil'de, kısmen de Adliswil semtindeki bir vege evinde yaşıyordu. Aralarında tam bir komünal birlik ve kardeşlik hukuku oluşturmuşlardı. Banka hesapları bile ortaktı.

İris, bir bakımevinde çalışıyordu. Bir nevi hastabakıcılık gibi bir işti yaptığı. İsviçre'de ötanazi hakkı olduğundan, ötanazi yapmak isteyenlerin son anlarında yanlarında kalma konusunda da eğitim almıştı. Daha sonra bana bu deneylerinden söz edecekti.

Kaan, Türkiye'de, 1970'li yıllarda bir yandan, Dev-Yol saflarında devrimcilikle uğraşmış, bir yandan da ağabeyi Metin Doğan'la birlikte Ankara'da bir sinema işletmişti. Daha sonra Ankara Yenişehir'de bir plak satış ve müzik kayıt dükkânı çalıştır-

mışlardı. İris'le Türkiye'deyken tanışıp evlenmişlerdi. İris, Dev-Yol'dan değildi. İstanbul, Kartal'da büyümüştü. Devrimci bir aileden geliyordu. 12 Eylül öncesinde Kartal'daki operasyonlarda yakalanıp ağır işkence görmüştü. Kaan'la birlikte 12 Eylül sonrasında, Dev-Yol kökenli bir direniş hareketine katılmış, birlikte gözaltına alınmış, fakat birlikte yakalandıkları arkadaşlarının haklarındaki ifadelerinde tutuklanmayı gerektiren pek bir şey olmadığından serbest bırakılmışlardı. Sonra da birlikte İsviçre'ye kaçıp iltica etmişlerdi. Kaan, Zürih'te inşaat işçiliği ve boyacılık yaparak hayatını kazanıyordu.

O akşam bu tür konularla ve birbirimizi tanımaya çalışmakla geçti. Konuklarıma çay ikram ettim. Benim gibi sosyal ilişkilerden soyutlanmış biri için çay yapmayı akıl etmiş olmak bile önemli bir şeydi! Daha o akşamdan aramızda iyi bir arkadaşlık kurulacağını hissetmiştim. Örgütlerden bağımsız olmaları, anarşizme yakın tarzları, paylaşımcı yaşamları, diğer yandan sol değerlerde ısrar etmeleri hoşuma gitmişti. O gece öylece ayrıldık. Hemen söyleyeyim, İris'in Kaan'la evli olmadığına, artık sadece arkadaş olmalarına sevinmiştim. Çünkü daha o akşam İris'ten hoşlanmış ve etkilenmiştim! Kendimi bu konuda iyice özgür hissediyordum. Çünkü Nafiye ile artık uzatmaları oynuyorduk.

Bu konularda pek sabırsız ve aceleci biriyimdir. Hemen ertesi gün İris'in bir akşam önce aldığı mail adresine bir mesaj döşendim. Akşam karşılıklı olarak yürüyüş yapmayı ne kadar çok sevdiğimizden söz etmiştik. Hatta İris, bazı geceler arabaya atlar, koruluk ya da ormanlık bir yerde park eder ve o karanlıkta yürüyüş yaparmış. Tabii bir kadının gecenin karanlığında ve o tenhalıkta tek başına yürüyüş yapması pek akıl kârı değildir ama İsviçre'de bu gayet olağan bir şeydi. Türkiye'nin kültürüyle İsviçre'nin kültürü arasında, özellikle kadın-erkek ilişkileri konusunda büyük uzaklık vardır. Örneğin ıssız bir koruda yürüyüş yaparken karşınızdaki gelen, spor yapmakta olan genç bir kadın size hafifçe gülümseyip selam verdiği zaman bunun, selamın ötesinde bir erkeği umutlandıracak hiçbir anlamı yoktur. Ya da tersi, bir erkeğin karşısından gelen bir kadına selam

vermesi hiçbir şekilde farklı bir anlam ifade etmez. Avrupalıların “soğukluğu” tevatürüne karşı çok esaslı bir yalanlamadır bu ve buna benzer durumlar.

Yürüyüş yapmaktan girdim konuya. Ona Adliswil’den, kendime de benim oturduğum Wipkingen’den bir yürüyüş haritası çıkararak, Zürih Gölü’yle birleşen Sihl Suyu yakınlarında, ortalarda bir yerde buluşup yürüyüşe birlikte devam etmemizi önerdim. Bu pek dahiyane öneriye İris’ten olumlu cevap geldi. Fakat buluşmamız benim önerdiğim kadar zahmetli bir yoldan olmadı. “Komün”ün, Kaan ve İris tarafından ortak kullanılan bir arabası vardı. İris beni Zürih İstasyonu tarafında bir yerlerden aldı ve arabayla Zürih’in biraz dışında, gözlerden uzak bir yere gittik.

O günden sonra İris’le arkadaşlığımız gelişti. İris’in iş çıkışından sonra Zürih’in çeşitli yerlerinde uzun yürüyüşlere çıktık. Bu yürüyüşlerde İris, benim gönüllü rehberliğimi üstlenip, Zürih’te yaşamış tarihî şahsiyetlerin nerelerde kaldığını anlattı, Adler Café’de eski siyasi mültecilerin, Bakunin’in, Lenin ve Krupskaya’nın vb. oturdukları masaları bile gösterdi. Mülteci yaşamı ve feminizm üzerine konuştuk, onun feminizm üzerine yazılarını okumak istediğimi söyledim. Bu arada İris, kadın-erkek ilişkileri konusundaki anlayışlarını ortaya koydu. Anlayışına büyük ölçüde katılıyordum. Aramızda düşünsel bir yakınlaşma da olmuştu, böylece sevgililik ilişkimiz başlamış oldu.

Bununla da kalmadı, sonraki yıllarda çekirgeler gibi yerlerinde durmayıp, anarşist faaliyetler çerçevesinde kentten kente, ülkeden ülkeye “zıpladıkları” için “Kara Çekirgeler” adını vereceğim bu üçlü komüne katıldım. Neredeyse artık içtiğimiz su ayrı gitmiyordu. Bu dörtlü komün aynı zamanda Kaan’ın boyacı takımını oluşturuyordu. Yani ben de boya takımının bir elemanı olmuştum. Bu takım, işin niteliğine göre, İris’in yeğeni Savaş’ın (Yıldız) ve başka arkadaşların katılmasıyla zaman zaman genişliyordu. Aylin’le İris boyacılığın ayrıntılarında çok becerikliydiler. Aynı İsviçreli işçiler gibi, ortalığı hiç kirliletmeden, inceden inceye çalışırlardı. Zaten İsviçre’de boyacılık ve badanacılık, en başta bu işlerin yerlerde bir fiske bile le-

ke bırakmadan yapılması sanatıdır. Kaan usta bir boyacıydı. Bütün ağır badana işlerini güçlü kollarıyla o yapardı. Benimki ise biraz çiraklık gibi bir şeydi. Yazarken bile güleceğim geliyor ama burada da Kaan'ın "ikinci adam"ı olmuştum. Üstelik ben de Aylin ve İris'in titizliğinden eser yoktu. Kısacası işleri, yazı dışı işlerde hep olduğu gibi yalapaşa yapıyordum. Bir keresinde Kilchberg'de, arkadaşların gırgır olsun diye kendi aralarında "muppet show" adını verdikleri, gerçekten de TV'de gösterilen bu kukla oyunundaki kuklalardan birine oldukça benzeyen, çok zengin ama Türkiye'nin zenginlerinden farklı olarak oturup biz işçileriyle aynı masada yemek yiyecek kadar alçakgönüllü bir kadının evinin bodrumunu ve çıkışını boyuyorduk. Bu çıkış aynı zamanda üst katın merdiven altıydı, dolayısıyla merdiven altını da boyuyorduk. Ben her zamanki gibi yalapaşa sallıyordum fırçayı. Savruk fırça darbelerim İris'in gözünden kaçmadı ve bana iyi boyanmamış bir yeri gösterdi. Ben de, "Boş ver, görünmüyor bile" dedim. İris, "Ben görüyorum ama" deyince de, "Sen de görmeyiver" diyerek işin içinden sıyrılma-ya çalıştım. Çareyi, her zamanki savrukluğumla ikide bir kaybettığım spatulayı boynuma bir iple bağlamakta bulmuştum.

Neşeli, güler yüzlü, şakacı bir komündü bu. Birlikte çalışma ve dayanışma havası hoşuma gitmişti. Her fırsatta Türkiye sol hareketi ve anarşizm üzerine hararetli tartışmalar yapıyorduk. İris'le sevgili olduğumuz için de memnundum. Ama hatta işler hiç de sizin arzu ettiğiniz veya planladığınız gibi gitmez. Aniden, hiç beklenmedik kara bulutlar gökyüzünü kaplar ve siz de pembe düşlerinizden karanlık dünyanın gerçekliğine iniverirsiniz. Nitekim, Mozaik çevrelerinde dedikodular almış başını gitmişti. Hatta duyduğuma göre Nafiye, bana evi kiraya veren kadın arkadaşla birlikte, yokluğumda eve gelip yattığım yatakta bazı "kanıtlar" bile aramış. Artık kesin kararlıyım. Nafiye ile evliliğimi yasal planda da bitirecektim. Bunu ona da söyledim. Fakat bir sorun vardı. Evliliğimiz yasal olarak sona ererse benim İsviçre'de kalma koşullarım da ortadan kalkacaktı. Gerçi üç yıllık bir oturma hakkım vardı ama bu üç yıl sona erdikten sonra ülkeyi terk etmem gerekecekti. Ne yapalım, öyle

olsun. Gönüllü veya değil, oradan oraya “*deport*” edilmeye alışmışım zaten. Ne var ki, Nafiye her şeye rağmen o dönemde bana bir “kıyak” yaptı, sırf benim durumumu düşünerek boşanma davasını hemen açmadı, sağolsun. Boşanma davası ancak iki yıl sonra, 2009 yılında açılacaktı.

İris’le güzel bir İtalya gezimiz de olmuştu arabayla. Tabii ki arabayı İris kullanıyordu. Como Gölü’nün etrafını turladık ve tarihî şatoları gözlemledik. Dönüşte Lugana şehrinde Bakunin’in kaldığı evi aradık ama bulamadık.

* * *

Bu arada Türkiye’den, yeni kurulan bir yayıneviyle bağlantı kurmuştum: Özgür Arslan adlı genç bir arkadaşın yönettiği Versus Yayınları. Daha önce Demir Küçükaydın’ın tuğla kalınlığındaki kitaplarını basmıştı. Şimdi de yeni kurduğu yayıneviyle radikal sol kitaplar basmayı daha geniş çaplı sürdürmek istiyordu. Ona elimde olan, çevirileri yapılmış üç kitap önerdim: Biri, Paul Avrich’in *Kronstadt 1921*’i; diğeri önemli bir Bakunin biyografisi olan E.H. Carr’ın *Mihail Bakunin*’i; üçüncüsü de yine bir biyografi kitabı olan, ünlü İngiliz feministi ve sol komünisti Sylvia Pankurst’un yaşamını ve fikirlerini anlatan Mary Davis’in *Sylvia Pankurst*’u. Üç kitabı da son beş yıl içinde çevirmiştim. Fakat *Sylvia Pankurst* bir kadın kitabı olduğundan, daha önce, 1999 yılında Sel Yayıncılık tarafından basılan, Paul Avrich’in *Amerikalı Anarşist Voltairine de Cleyre’in Yaşamı* kitabında yaptığımız gibi, çevirmen olarak Emine Özkaya’nın adını koyduk o zamanki aklımızla. Emine ile yakın arkadaş olduğumuzdan, onun çeviri alanında bir kadın olarak isim yapmasını önemli görüyordum. Zaten 1997 yılında Kaos-Metis ortak yayını olarak basılan Emma Goldman’ın *Hayatımı Yaşarken-II*’sine de aynı mantıkla Emine Özkaya’nın adını koymuştuk çevirmen olarak. Gerçi hakkını yemeyeyim, bu kitabın redaksiyonuna Emine Özkaya’nın önemli katkısı olmuştur. Fakat kitabın kabasını ben çevirmiştim ve cümleler esasen benim cümlelerimdir. Emine Özkaya’nın, Voltairine de Cleyre’nin ve Sylvia Pankurst’un biyografilerine katkısı ise sadece şöyle bir

okumaktan ibarettir. Yeri gelmişken bunu da burada açıklamış olayım ve tabii ki, çevrilere yanlış isim koymak gibi saçma bir uygulama için de okurlardan özür dileyeyim.

Özgür'le, o zamanlar yeni yeni yaygınlaşmakta olan *skype*'tan, neredeyse her gün görüntüsüz haberleşiyor, kitapların basımı üzerine konuşuyorduk. Kitapları çevirmiştım çevirmesine ama telifleri ne olacaktı? Telif konusunda anlayışım şöyleydi: Bence esas olan, kitabın çevrilip yayımlanması ve okura ulaşmasıydı. Elbette kitabın yazarının telif hakkı çok önemliydi. Yaşamakta olan yazarlara telifleri mutlaka ödenmeliydi. Ne var ki, Bakunin biyografisinin yazarı E.H. Carr çoktan ölmüştü. Bir yazar öldükten sonra onun telif hakkının, kitabın yazılmasında hiçbir katkısı olmayan akrabalarına ya da bazı vakıflara geçmesi hiç de adil değildi. Bence bir yazar öldükten sonra onun eserleri doğrudan kamunun malı olmalı ve telifsiz yayımlanmalıydı. Evet ama Versus'a önerdiğim diğer iki kitabın yazarları Paul Avrich ve Mary Davis henüz hayattaydı. Onların telif hakları ne olacaktı? O noktada da kolayına kaçtım. Mary Davis bir İngiliz akademisyeniydi, Paul Avrich ise ABD'nin Princeton Üniversitesi'nde bir profesör. Mary Davis'i tanıımıyordum ama Paul Avrich'i, daha önce Türkçede yayınlanmış kitaplarından dolayı yakın bir akrabam gibi görüyordum neredeyse. Anarşist bir akademisyen olduğundan, bir sorun çıkarsa onunla konuşup meseleyi halledebileceğimizi düşünüyordum. Sonuç olarak Özgür'e, biraz da kitapları daha ikircimsiz bassın diye, üç kitabın da telif sorunu olmadığını söyledim. Oysa sonradan öğrendiğime göre, telifin ortadan kalkması için yazarın ölümünün üzerinden 70 yıl geçmesi gerekiyormuş.

Kitaplar yayınlanacağı için çok sevinçliydim. Bu arada, romandan çok bir alegori olarak gördüğüm, 2046 Türkiye'sinde geçen *Komün* adlı kitabım da bitmişti. Bu kitabı da Versus basacaktı.

2006 yılının ortalarına doğru üç çeviri de ardı ardına basıldı. Basılan kitaplar bana da ulaştı. Temiz, güzel baskılardı. Versus Yayınları gerçekten çok iyi iş yapmıştı. Fakat dediğim gibi, pembe bulutların üstünde çok fazla yol almanıza izin ver-

mez hayat. Kara bulutlar sizi en mutlu anınızda bile yeryüzünün karanlığına çeker. Bir kere daha öyle oldu ve ben kendimi hayatın acı gerçeklerinin ortasında buluverdim. İletişim Yayınları'nın idari ve mali işlerine bakan ve yayın alanındaki bireysel ilişkilerimin nadiren iyi gittiği insanlardan biri olan Nihat Tuna'dan bir mail aldım. Özeti mealen şuydu: "Gün, eline sağlık, E.H. Carr'ın *Mihail Bakunin* biyografisini çevirmişsin ama ne yazık ki, bu kitabın telifi İletişim Yayınları'na ait. Bu yüzden kitabın Versus Yayınları tarafından basılması yasal olarak uygunsuz. Ayrıca bizim çevirmenimiz kitabın büyük kısmını çevirmiş bulunuyor."

Hadi bakalım, ne yapacaktık şimdi? Versus Yayınları zengin bir yayınevi değildi ve beş yüz sayfalık bu kitaba büyük yatırım yapmıştı. Üstelik kitap basılmıştı. Özgür'ü, kitabı telifsiz basmaya teşvik eden de bendim. Hemen *skype*'a sarılıp Özgür'ü aradım. Durumu anlattım. Elbette çok üzüldü. Şimdi ne yapacaktık? İletişim'le, bir ara formül bulmak için görüşeceğimi söyledim.

Nihat Tuna'ya şöyle bir teklif yaptım: Ne yapalım, bilmeden böyle bir hata yapmış olduk. Bundan sonra bu hatayı, her iki tarafın da en az zarar göreceği şekilde atlatmak ve bir centilmenlik anlaşması yapmak en doğrusu. Artık kitap bir kere basılmış bulunuyor. Çöpe atamayacağımıza göre bu kitaplar piyasada kalsın, yani kitap Versus Yayınları'ndan çıkmış olsun fakat Versus, İletişim'e telifi, ayrıca İletişim'in çevirmenine de çeviri parasını ödesin.

Gelen cevap umut verici değildi. Yapılacak en iyi şey Versus'un basılan kitapları İletişim'e vermesiydi. İletişim bu kitapları "bir şekilde" değerlendirirdi. Elbette bunun açık anlamı, basılan kitapların, hamur yapılmak üzere, eski dönemin diliyle "SEKA"ya gönderilmesiydi.

Kimseyi suçlamıyorum. Halt eden biri varsa o da bendim! "Kimseyi suçlamıyorum" diye yazıyorum şimdi ama o günlerde İletişim'i suçlayan zehir zemberek bir bildiri yayımlamaktan da geri kalmadım. Bu bildiri haklı mıydı? Haklı noktalar vardı elbette ama temelde haksızdı, çünkü İletişim, bir yayınevi ola-

rak sadece kendi telif haklarına uygun prosedürü izlemişti. Daha centilmence davranabilir miydi, bence davranabilirdi. Yine de böyle zehir zemberek bildirilerle “anarşist şövalyeliğe” soyunmadan önce iyi düşünölmeli derim. Aradan on yıl geçtikten sonra düşüncem bu. Galiba biraz da yaşılandım artık!

Özgür’e, zararını hiç değölse bir ölçüde giderebilmek için, bir miktar kitabı bana çeşitli yollardan yollamasını söyledim. Kitabı İsviçre frankı üzerinden 20 franka satacaktım da satılan kitaplar kur farkı nedeniyle neredeyse 40 liraya gelecekti de! Bununla çark mı dönerdi Allah aşkına! Ama ne yapacaksın! Çaresizlikten bunu da yaptım. Kitaplar geldikçe özellikle Güven (Başyurt) aracılığıyla Türkiyeli çevrelerde satıyor ve para biriktikçe Özgür’e, “Bende şu kadar paran var” diye bildiriyordum. Bu yolla 1.000 lira kadar bir para birikmişti. Bu satış paraları da başıma bela olacaktı.

Bu yetmedi. Paul Avröch’in Princeton Üniversitesi’nden de kitabı telifsiz bastığı için bir ihtar geldi Versus’a. Fakat işin bu kısmını nispeten kolay hallettik. İngiltere’deki anarşist arkadaşlarla haberleşip onları durumdan haberdar ettim. Onlar da bazı araçılar bularak Avröch’le temas kurmuşlar ve sonunda Avröch, kitabının telifsiz basılmış olmasına onay vermiş. Keşke E.H. Carr da hayatta olsaydı, Mihail Bakunin’imizden ilham alarak belki o da onay verirdi!

Burada küçük bir zaman atlaması yapıp bu konuyla ilgili olarak İstanbul’daki birkaç anekdotu anlatmak istiyorum. Emrah Cilasun’la Osman Akınhay’ın yakın arkadaş olduklarını ve Emrah’ın Mustafa Suphi ile ilgili kitabını Osman Akınhay’ın basacağını söylemiştim. Bastı da. Sanırım kitabın basıldığı günlerde, şimdi nerede olduğunu tam olarak hatırlamıyorum, Emrah Cilasun, bana kalbimi çok fena kıran bir şey söyledi. Yok, Emrah sadece aracıydı. Kalbimi kıran söz ona değöl, Osman Akınhay’a aitti. Akınhay, herhalde, İletişim’le yaşadığım, Carr’ın Bakunin biyografisiyle ilgili ihtilaftan hareket ederek, Emrah’a, “Gün Zileli’nin yayın çevrelerinde iyi bir adı yok, telifsiz kitap bastırıyor” demiş. İnsanın dünyada en az tanıdığı insan kendisidir derler, galiba doğrudur da. Kendimi kincilikten uzak bir

insan sanırdım ama yaşadığım bu ve buna benzer birkaç olayda gördüm ki, hiç de öyle değilmişim. Benim de bütün kinciler gibi bir “kara kaplı defter”im varmış meğer. Akınhay’ın adını ve hakkımda söylediklerini görünmeyen defterime kaydedip düştüm peşine.

Osman Akınhay muhtemelen benim neden ısrarla bu kadar peşine düştüğümü anlamış olmalı ki, görüşme talebimi çeşitli gerekçelerle sürekli atlatmaya çalışıyordu. Fakat bende de öyle bir inat vardır ki, Allah vermeye, kene gibi yapışırım! Agora Kitaplığı Gümüşsuyu’nda olduğundan Taksim’de üslendim. Osman’a telefon üzerine telefon! Bir cebinden arıyorum, bir bürodan. En sonunda, “Agora’dayım ama beş dakikaya kadar çıkıyorum” dedi. “Beş dakika sonra oradayım. Görüşmemiz de on dakikayı geçmez” dedim. Sanırım istemeden kabul etmek zorunda kaldı. Gerçekten de beş dakika sonra Agora’nın kapısında idim. Yüz yüze ilk kez karşılaşıyorduk. Büyük ama oldukça dağınık bir büroydu. Kitap ve dergilerin üst üste, düzensiz bir şekilde konduğu odadaki bir masanın köşesine iliştim.

Emrah’ın bana onun ağzından aktardıklarını sordum. “Doğru mu?” dedim. Yalanlamadı. “Sadece telifsiz kitap basma konusunda söylemişim” diyerek, belki de yüz yüze olmamızdan gelen hafif tevilli sözler kullandı ama bu kadarıyla bırakmak niyetinde değildim. Kendi telif anlayışımı anlattım. “Ölmüş yazarların sırtından para vuran vakıf adındaki soygun şebekelerine karşıyım” dedim, pek keskin bir üslupla. Tabii o sırada hayatta olan Paul Avrich ve Mary Davis’in kitaplarını da telifsiz bastırduğımdan söz etmedim. Osman biraz sıkışmış görünüyordu. Zaten benim niyetim de lafını geri aldırarak değil, sadece ettiği lafın münasebetsizliğini göstermekti. Gördü mü bilmiyorum ama en azından lafının gerektirdiği sert bir tutum içinde görünmüyordu. Onu fazla yormaya ve tutmaya niyetim yoktu. İş gücü vardı. “Ben kalkayım” dedim, bir kavga ya da dargınlık havası oluşmamasına sevinmişim aslında.

Tam çıkacağım sırada, hemen kapının yanındaki kitaplıkta bir kitap ilişti gözüme: Rosa Luxemburg’un, sevgilisi Leo Jogiches’le mektuplaşmalarından oluşan *Sevgiliye Mektuplar* ad-

lı kitabı. Elime alıp baktım. Bu kitabı 1980'li yıllarda ilk basan, henüz Aydınlık hareketi içindeyken, Halim Spatar (*Yarılma*, s. 307, 430; *Havariler*, s. 303, 499; *Sapak*, s. 50, 183) ve Halil Berktaş'la (*Yarılma*, s. 417, 501; *Havariler*, s. 11, 553; *Sapak*, s. 14, 234; *Sığınmacılar*, s. 85, 86) birlikte kurduğumuz Kaynak Yayınları'ydı. Demek ki Agora da yeniden basmıştı. Evet ama, burada "1. Baskı" yazıyordu. Yüzümde bir tebessüm belirdi. Benim telifsiz kitap bastığımı söyleyen Osman Akınhay, tutmuş, daha önce basılan bir kitap sanki ilk kez basılıyormuş gibi, kitabının üzerine "1. Baskı" yazmıştı.

"Burada 1. Baskı yazıyor ama bunu 1980'lerin başında Kaynak Yayınları'ndan ilk kez biz basmıştık" dedim Osman Akınhay'a, kapının hemen eşiğinde. Cevabı şu oldu: "Evet, biliyorum da, Aydınlıkçılara gıcık olduğumdan belirtmek gelmedi içimden." Ona, herkes "gıcık olduğu" durumlara göre hareket ederse ortada ilke falan diye bir şey kalmayacağı konusunda kısa bir diskur çekip oradan ayrıldım.

Carr'ın kitabı konusunda yaptığım hataya rağmen Versus Yayınları'yla ilişkimizde pek bir sarsılma olmamıştı. *Komün* adlı alegorik romanımı yakında basacaklardı. Hatta İstanbul'a bir gelişimde Özgür'le yüz yüze kısa bir görüşmemiz de olmuştu. Kitabın basılmasının eli kulağındaydı. Emrah'la konuşmuştuk, kitap basıldığı zaman Berlin'de *Komün* için, onun kitabının tanıtmasını yaptığımız aynı kafede bir tanıtma toplantısı da yapacaktık. Özgür'den kitabın basılacağı tarihi öğrenip Emrah'a bildirdim. O da basımdan hemen sonraki bir tarihe gün belirledi. 2006 yılının sonbaharı olmalı. Öyle ki, kitaplar basılır basılmaz İstanbul'dan bir miktar kitabı alacak ve doğrudan Berlin'e uçup toplantıya katılacaktım.

Heyhat! Tam bir hayal kırıklığı. Kitabın basılacağı günü öğrenmek üzere Özgür'ü aradığımda basımın yetişmeyeceğini ifade etti. Gerekçe olarak depo masraflarıyla ilgili bir şeyler söyledi ama hiçbir şey anlamamıştım söylediklerinden. Bir de "Depo masrafını sen mi ödeyeceksin?" gibi, yayıncıyla yazar arasındaki saygı sınırlarını aşan laflar edince iyice bozuldum. Sanırım babamdan tevarüs ettiğim bir huyum vardır. Aynı huyu Tur-

gay (Zileli) ağabeyimde de çok gözlemişimdir. Babam sakın bir adamdı genellikle ama tepesi bir attı mı, aniden değişip çok öfkeli biri olur ve pire için yorgan yakmaktan geri kalmazdı. İşte o anda ben de böyle bir ruh haline bürünmüştüm. Özgür’le yaptığım telefon konuşmasının üstünden iki dakika geçmeden yeniden telefonu açtım ve *Komün*’ü geri çektiğimi bildirdim. Gerekçem, Berlin’deki toplantıydı. Berlin’de üç gün sonra toplantı vardı ve ben şimdi o insanlara ne diyecektim? Özgür biraz alttan alsaydı belki ben de kararımı geri çekerdim ama bunu yapmadı. Galiba o da beni bilmediğim bir nedenle gözden çıkarmıştı. Bunun üzerine “pire”yle birlikte “yorganı” da yaktım!

Yayın işlerine girmişken bu dönemde yayınla ilgili olup biten her şeyi zaman atlamalarıyla anlatayım diye düşünüyorum. Sanırım bir yıl sonraydı, 2007 yılının yaz başları olmalı. Kaan’la birlikte, Tünel’deki Galip Dede Yokuşu’ndan aşağı iniyorduk. Galata Kulesi’nin oralara gelmeden sol tarafta bir kitapçı dikkatimi çekti. Kitapçı binanın içinde olmalıydı ama binanın kapısının yanında da bir tezgâhın üstüne kitaplar dizilmişti. Kaan’a, “Gelsene biraz bakalım” dedim. Tezgâhın başında kimseler yoktu. Kitaplar ilgimi çekti. Birkaçını almayı düşündüm hatta. Satıcı kimdir diye bakınırken, yandaki esnaf, “Sahibi içeride, gidip çağırayım” dedi. Az sonra, uzun boyluca, kır saçlı, bıyıklı, benim yaşlarda bir adamla döndü. Kitaplar üzerine sohbet etmeye başladık. Derken gözüme *Yaba* dergisi ilişti. “Ooo... *Yaba* da satıyorsunuz” dedim. “Evet,” dedi adam, “zaten burası *Yaba*’nın idarehanesi aynı zamanda.” “O zaman siz de Aydın Doğan olmalısınız” dedim. Elbette Doğan Yayın grubunun patronu Aydın Doğan’ı kastetmiyordum. Bu Aydın Doğan, bizim yayın emekçisi Aydın Doğan’ımızdı ve o mütevazı *Yaba* dergisini eşi Ayşe Doğan’la birlikte 1979 yılından beri sırtında sessizce taşıyordu. 12 Eylül’ün en zor günlerinde *Yaba*’nın sayfalarını bize açmış yürekli bir arkadaştı (*Sapak*, s. 16). “Evet,” dedi, biraz şaşırılmış olarak. “Ben de Gün Zileli” dedim. “Ooo, bu ne sürpriz” dedi Aydın ve bizi içeri davet etti.

Ortak tanıdıklardan, sağdan soldan konuştuk ama çok da fazla zamanımız yoktu. Tam ayrılmak üzereyken, Aydın, “Bize bir

kitap versene, basalım” dedi. Bunun üzerine ben de, “Bir kitap var,” dedim, “adı *Komün*. Öylece bekliyor, istersen sana vereyim.” Böylece anlaşmış olduk. Kitabın düzeltilerini Irmak yaptı. *Komün*, 2007 Temmuz’unda Yaba Yayınları tarafından basıldı.

Yeniden 2006 sonbaharına dönelim. Özgür, *Komün*’ü geri çekmeme çok bozulmuş olmalıydı ki, bana bir mail yazıp, Carr’ın *Mihail Bakunin* kitabının İsviçre’deki satışlarından dolayı bende birikmiş 1.000 lirayı istedi. Ne var ki, ben o parayı çoktan harcamıştım ve o anda 1.000 liram yoktu. Özgür’e yazıp, “Borcum borç,” dedim, “ama o parayı mecburen harcadım, şu anda gerçekten ödeyecek durumda değilim. Fakat ilk fırsatta, birkaç taksitte ödeyeceğim.” Özgür hoşgörü göstermedi. Çünkü bence niyeti “bağcıyı” dövmekti! Derhal ödemem konusunda ısrar etti. Aramızda hiç hoş olmayan yazışmalar geçti. Bu hoş olmayan durumun sorumluluğunu üstüme alıp geçeyim. Fakat borcum gerçekten borçtu. Nitekim, Türkiye’ye döndüğüm 2009 yılında, elime geçen ilk paradan 200’er liralık taksitlerle borcumu ödemeye başladım. Özgür, kendisinden banka hesap numarası istememe bile “lütfen” cevap verdi. 200 liralık taksitleri gönderdikten sonra parayı aldığını teyit etmesini istiyordum. Onlara bile zor bela cevap veriyordu. Sonuçta üç seferde 200’er lira ödedim. En son ödediğim taksitin teyidini yaptıktan imtina edince ben de gerisini ödemedim. Kısacası, Özgür’e hâlâ 400 tl. borcum var.

Yeniden ileriye doğru bir sıçrayış yapıp bir yayın olayını daha anlatıktan sonra yayınlara ilişkin bu anlatımı noktalamak istiyorum. Türkiye solu üzerine son derece değerli ve güvenilir saptamalar yapan kitapların yazarı Ergun Aydınoglu, 1968 döneminden, Dev-Genç’ten bu yana çok eski arkadaşımıdır (*Yarılma*, s. 383, 473; *Havariler*, s. 118; *Sapak*, s. 167, 251; *Sığınmacılar*, s. 91, 166). Bu uzun yıllar boyunca Türkiye’de de, ülke dışında da arkadaşlık ilişkimizi sürdürmüşüzdür. Bugün de öyledir. Zaman zaman buluşur sohbet ederiz. 2009 yılının Şubat ayında, *Mesele* dergisinde Stefo Benlisoy ve İsmet Akça’nın kendisiyle yaptığı söyleşide otobiyografik kitaplarımdan da söz ediyordu.

Ergun, 1960 ve 1970'lerin siyasi anı çalışmalarının "erken yazılmış" olduğunu, çünkü bu anı yazarlarının "hepsinin politik duyarlılıkları"nın "hâlâ çok güçlü, hâlâ politik gelenekler/çevreler/ortamlarla yakın ilişkileri" olduğunu, "bu nedenle de anılarında aktif siyasi aktörlerin değerlendirmelerinde görülebilecek otosansürler" olduğunu belirttikten sonra, "bu konuda oldukça ilginç" bulduğu bir örnek olarak benim otobiyografik kitaplarımdan olan *Sapak* 'tan Çin'le ilgili bir anlatımı vermektedir (*Sapak*, 83-148. Sayfalar arasında yer alan "1986-1987 Ni-Çin" bölümü):

"Biliyorsunuz 1970'li yıllarda Türkiyeli Maocular bir ara Pekin'e gidiyorlar. Işın gerçeği o tarihte bir grup Türkiyeli komünistin (ya da Maocunun) Çin komünistleriyle, bürokratlarıyla konuşmuş olması bana çok ilginç gelmişti. Acaba nelerle karşılaşmışlar, izlenimleri nelerdi, neler konuştular vs., bu konularda bir şeyler öğrenmek istiyordum. Ne var ki kitapta okuduklarım bana hiç ilginç gelmedi. Çok sıradan bir hikâye gibi anlatılmıştı. Önemli sayılabilecek ayrıntılar yoktu, falan."

Çok şaşırmıştım. Her şeyden önce, Ergun gibi ayrıntılara çok önem veren titiz bir arkadaşın, benim anlatımımın 1970'lere değil 1987 yılına ait olduğuna dikkat etmemesine ya da bu farkı atlamasına şaşırmıştım. Bunu atlamasaydı belki de benim anlatımımdan hayal kırıklığına uğramayacaktı. Çünkü Maoculuğun zirvede ve Mao'nun da 1976 yılına kadar hayatta olduğu, Çin Kültür Devrimi'nin salvolarının hâlâ devam ettiği Çin ile Mao'nun bir kenara iteklendiği, Kültür Devrimi'nin mahkûm edildiği, "dörtlü çete" adı verilen Mao ve Kültür Devrimi yanlılarının hapse atıldığı ve Çin'in doludizgin kapitalizme doğru ilerlediği 1980'lerin Çin'i arasındaki farklılığı değerlendirecek ve benim anlatımımın 1980'ler Çin'i için ancak o kadar "ilginç" olabileceğini saptayacaktı. İkincisi ve daha önemlisi, bir anlatımın eksikliği ya da "otosansüre" tâbi olup olmadığını gözlemleyebilmek için olay yerinde ve anında orada olmak gerekirdi. Orada bulunulmadığı halde, sırf tahmine dayanarak "burayı eksik anlatmış" ya da "şurada otosansür var" denilemez.

En fazla, “Şu şu noktalarda yeterli açıklamalar yok” denebilir ki, o da otosansürün değil, sadece yazarın görüş ufkunun ya da bilgisindeki kısıtlılığın ürünü olabilir.

Elbette bu sefer “kara kaplı defter”ime davranmadım ve Ergun’a bir mail attım. Orada tarih konusunda hatasına değil de, hatırladığım kadarıyla, son belirttiğim noktaya değindim. Mail elimde olmadığı için mealen yazıyorum: “Ergun, benim orada neyi görüp neyi yaşadığımı, dolayısıyla neyi yazmaktan çekindiğimi nereden bilebilirsin ki? Ben gördüğüm ve bildiğim ne varsa yazdım ve hiçbir otosansür falan da uygulamış değilim.”

Neyse ki sağduyu sahibi bir insan olan Ergun hatasını çabuk kavradı ve bana hak verip özür dileyen bir mesaj yazdı. Böylece bu mesele de kapandı.

* * *

Zürih’in en hareketli “piyasa” yerlerinden biri, tramvayların kesişme noktası olan Bellevue’den başlayıp gölün kıyısı boyunca devam eden yürüyüş alanıysa, diğeri de kendine özgü kalabalığı ve canlılığıyla Zürih’in Merkez İstasyonu’dur. Ben Zürih’e gelmeden birkaç yıl öncesine kadar bu istasyonun hemen yanındaki bir parkta uyuşturucu müptelaları toplanırmış. Yasal olarak da herhangi bir engel yokmuş orada toplanmalarına. Hatta sanırım, hükümet onları oraya sevk ederek kontrol altında tutmayı planlıyormuş. Fakat sonradan park fazlasıyla kalabalık olmaya başlayınca “uyuşturucu merkezi” yasaklanmış.

İstasyonun içi de çok hareketlidir. İsviçre’nin, İngiltere trenlerinin aksine hiç sarsmadan ilerleyen iki katlı hızlı trenlerine koşturanlar ve aynı trenlerle İsviçre’nin çeşitli şehirlerinden ve Avrupa’nın diğer yerlerinden Zürih’e gelenler birbirine karışır. İstasyonun çıkışına doğru olan bölümünde zaman zaman otantik pazarlar kurulur. Burada genellikle İsviçre’nin dağ ve köy ürünü mamulleri sergilenir ve satılır. İsviçre’nin özellikle peynirleri ve çikolataları meşhurdur. Bir keresinde Türkiye’ye gelmeden önce Fikret Başkaya’ya İsviçre’den bir şey isteyip istemediğini sormuştum. O da, “Lindt çikolatası getir” demişti. Ben markayı yeniden sorduğumda ise “İsviçre’de yaşayıp

da Lindt markasını bilmemek için Gün Zileli olmak lazımdır” demiş, gülmüştük.

Zürih Merkez İstasyonu’nun Bahnhofstrasse tarafına doğru olan en merkezî yerinde kocaman bir saat asılıdır. O saate yakın bir yerde neredeyse her zaman yaşlı bir kadın ayakta öylece dururdu. Önündeki pazar arabasına benzer bir şeye yaslanır ve akıp giden kalabalığa iyilik dolu ya da iyimser gözlerle bakardı. Bu kadın orada saatler boyu bekler, sonra da arabasına dayanarak ağır ağır uzaklaşırdı. Ertesi gün aynı saatte aynı yerde olmak üzere. Neyi beklerdi, kimi arardı o istasyon kalabalığı içinde, bilinmez. Belki de sadece yalnızlığı bekliyordu!

Batı toplumlarında özellikle yaşlı insanlar çok yalnızdır. İngiltere’de ilan dağıtıcılığı yaptığım zamanlardan da bilirim. Bir de bakmışsınız, ihtiyar bir kadın, üstünde adres yazılı bir zarfla bahçe kapısının orada bekliyor. Sizden mektubu ilerideki posta kutusuna atmanızı istemektedir. Tam zarfı kadının elinden alacağınız sırada hafifçe geri çeker ve lafı açar. Mektubu kızına göndermektedir. Kızı Newcastle’da yaşamaktadır. İki torunu vardır. Babaları da iyi bir insandır ama... Mevzu uzadıkça uzar, anlattıklarının sonu bir türlü gelmez ve en sonunda bütün bunların sizi orada biraz daha tutmak için anlatıldığını, birisine bir şeyler anlatmanın bu yaşlı ve yalnız insan için çok önemli bir ihtiyaç olduğunu fark edersiniz.

Fakat bu insanların bir de o kadar yaşlı hale gelmedikleri çağlarını düşünün. O zamanlar ise hiç konuşkan olmadıkları gibi zorunlu birkaç cümle kullanmanın ötesinde konuşmaktan kaçınırlar genellikle. Gürültü konusunda ise fazlasıyla duyarlıdırlar. Belki de haklıdırlar bu konuda. Örneğin Türkiyelilerin ya da İtalyanların bulunduğu yerlerden, hep birlikte konuşmanın doğurduğu uğultu nedeniyle derhal kaçarlar. Türkiye’nin kültürü açısından biraz yadırgatıcıdır ama İsviçre trenlerinde bir de, ek ücret ödenerek binilen “sessizlik vagonları” vardır. Bir gün Nafiye ile yanlışlıkla böyle bir sessizlik vagonuna binmiştik. “Sessizlikten” haberimiz olmadığından doğal olarak birbirimizi duyacak ölçüde yüksek sesle konuşuyorduk. Derken bir kadın geldi ve kibarca “Sessiz olun!” yazısını göstererek bizi uyardı.

Zürih'te otobüs, tramvay ve tren gibi ulaşım vasıtalarına binışte herhangi bir turnike ya da kontrol yoktur. Kontrolörlere rastlamadığınız sürece bedava yolculuk yapabilirsiniz. Bu şekilde epeyce yolculuk yaptığım olmuştur. Elbette daha çok kısa mesafelerde. Fakat kontrolörlere rastladınız mı hapi yuttugunuzun resmidir! Yok, hemen ceza falan kesmezler. İsviçre tipik bir kontrol toplumu olduğundan, herkesin adresi vb. bellidir. Kontrolörler bu yüzden son derece kibardır. Sadece, kimliğinize bakarak adınızı ve adresinizi alırlar. Kısa süre sonra da evinizin kapısında ceza faturasını bulursunuz. Ödemezseniz ne olur? Bir şey olmaz! Sadece bir ay sonra kapınızda ceza miktarı ikiye katlanmış bir başka fatura daha bulursunuz ve bu böyle sonsuza kadar devam eder. Cezaları ödemeyip bu yüzden her gün şu kadar frank karşılığı hapis yatan insanlardan söz edilir. Bu kontrolörleri atlatmak son derece zordur. Kene gibi yapışırılar. Bir keresinde İris ile böyle bir kontrolöre yakalanmıştık. İris, bu konularda çok deneyimli ve soğukkanlıydı. Otobüsün en arka koltuğunda oturuyorduk. Kontrolörün geldiğini görünce başladı çantasında bilet aramaya. Adam da sabırla bekliyor tepemizde. Fakat İris'in bilet araması bir türlü nihayete ermiyordu. Aslında kendi bileti vardı ama maksat beni kurtarmaktı. Sonunda kontrolör beklemeden bıktı, diğer yolcuların biletlerini sormaya girişti. O arada ben, fırsat bu fırsat, ilk durakta kendimi otobüsten aşağı attım. Sonrasında İris, kontrolöre kendi biletini göstermiş. Adam, "Yanınızdakinin bileti?" diye sormuş. İris, "Benim yanımda kimse yoktu ki, yanıyorsunuz" diye yanıtlamış!

Sadece biletsiz yolculuk etmek değil, normal vatandaşların bindiği *second class* yerine, trendeki oturushlarıyla ve çevrelerine bakışlarıyla bile üstün vatandaş olduklarını belli edenlerin bindiği *first class*'a yanlışlıkla bile olsa binmek ceza yemeniz için yeterlidir. Bir gece Yakup Coşar ve Suna'nın evinden dönüyordum. İki üç istasyonluk bir yolum vardı. O gece vakti dalgınlıkla *first class*'a binmişim. Kontrolör kadın biletime bakıp "Yanlış binmişsiniz" dedi. Ben de *first class* yazısını göremediğimi söyledim. Kadın, koltuğun arkasındaki pire büyük-

lüğündeki yazıyı gösterince çaresiz yerimden kalktım, “kendi mevkii”me geçmek üzere. Yoo, bu o kadar kolay değildi! Geçerdim geçmesine de önce ceza faturasının gönderileceği adresimi vermeliydim. Kontrolörlerin hepsi bu kadar işgüzar değildir ama ben sanırım en berbatına rastlamıştım. 70 frank gibi yüklü bir cezanın yollanacağı adresimi verdim mecburen ama içimden “Bunu sizin yanınıza bırakmam” diye de söylendim. Ne yaptım?

İsviçre’de her şey otomatiğe bağlanmıştır. Her tramvay durağında biletinizi alacağınız otomatlar vardır. Bir tüp Japon yapıştırıcısını bu otomatlardan birinin para haznesine boca ettikten sonra tramvay bekleyen müşteri pozlarında eylemimin sonucunu gözlemeye giriştim. Bir kadın geldi, otomata para atmaya kalktı, atamadı, çünkü yapıştırıcı donmuş ve otomati para alamaz hale getirmişti. Hatta belki bozmuştu bile. Ardından gelen iki üç kişi daha para atıp bilet almakta başarısız oldu. Eh, amacıma ulaşmıştım! Zürih ulaşım idaresi, bu aleti tamir etmek için en az 70 franklık bir masraf yapar diye umuyordum. Adamlar beni İsviçre’den atmakta haklıydı canım!

Uzaktan bakınca İsviçre toplumu mutedil, uyumlu bir toplum olarak görünür. Öyledir de esasen. Dört milliyete dayalı bir toplumdur ve dört milliyetin de ayrı kantonları olduğu gibi, daha önce de söz ettiğim gibi, dilleri resmî dildir: Almanca, Fransızca, İtalyanca ve Romanşça denen, Graubünden bölgesindeki halkın konuştuğu Latin kökenli bir dil. Bununla birlikte, İsviçre toplumu da bağrında çok yoğun çelişkiler ve sivililikler barındırır. Örnek verecek olursam, bu toplumda, her ne kadar Londra’da olduğu gibi sokakta dilencilere pek rastlamasanız da (zaten polis buna izin vermez) sefaletin kıyısında yaşayan çok sayıda insan vardır. Hatta bunların bir kısmı bunu gönüllü, hayat tarzı olarak seçmiş marjinal ya da anarşist gençlerdir. Çalışmayı reddederler ve hiç para harcamadan çöplerden geçinir, kira ödemedi *squat* (işgal) evlerinde yaşarlar. Örneğin Aylin’in yolundan gidip evi terk eden küçük erkek kardeşi Sadi (Canbek), böyle bir *squat* evinde yaşıyor ve Migros’un çöplerinden geçiniyordu. Onun “Benim iki konteynerim

var” diye övünüşünü hiç unutmam. Konteynerden kasıt, Migros mağazalarının kullanım tarihi geçmiş yiyecekleri attığı büyük çöp konteynerleridir. Fakat çöp deyince aklınıza pis, bulaşık şeyler gelmesin. Kullanım tarihi geçmiş yiyecek ve içecekler ambalajları ile birlikte gayet düzenli bir şekilde marketin arkasındaki üstü açık bölmelerde tutulan bu konteynerlere konur ve bir iki günde tıka basa dolduktan sonra tır türü büyük kamyonlarla, imha edilecekleri ya da yakılacakları merkezlere sevk edilir. Ve tabii bu iki günlük arada bizim “fareler” de oradan alacaklarını alıp işgal evlerine taşır, orada kolektif tüketime sunarlar. Yiyeceğin tarihinin bir iki gün geçmesi onların yenmeyeceği anlamına gelmez. Sadi’lerin *squat* evinde bu yiyecekleri ben de tattım da, oradan biliyorum.

Öte yandan İsviçre’de bunun tam zıddı, çok üst düzeyde hayatlar da vardır, hatta bunlar “refah toplumu” İsviçre’nin alametifarikasıdır. Bunu örneklemek için doğrudan kendi tanıklığıma başvurayım. Günün birinde nadiren yaptığım şeylerden birini yapıp, zaman geçirmek için Zürih Hauptbahnhof’un (Zürih Merkez Tren İstasyonu) hemen önündeki Bahnhofstrasse’de mağazaların vitrinlerine bakınıyordum. Birden vitrindeki bir kadın çizmesinin fiyatına ilişti gözüm: 7.000 frank. 700 frank olmalı diye düşünüp yeniden baktım. Aslında 700 frank bile çok pahalıydı bir çizme için ama bu caddedeki mağazaların en üst sınıfa hitap ettiğini daha önce duyduğumdan yine de 700 frank olabileceğini düşünmüştüm. Hayır! 700 değil, 7.000 franktı. 7’nin yanında tam üç sıfır vardı. Bunun üzerine tek tek bütün fiyatları gözden geçirdim. Hepsi de üç sıfırlıydı. En sonunda vitrindeki bir kadın mantosunun üstünde 36.000 franklık bir etiket görünce artık daha fazla devam edemedim. Buradan alışveriş yapan insanlarla aynı dünyada yaşıyor, aynı havayı soluyor olamazdık!

İşte böylesine bir eşitsizliğe ve İsviçre’nin sıkıcı, tekdüze “refah toplumu” görüntülerine uyum sağlayamayan ve isyan eden, aslında çoğu da zengin ailelerin çocukları olan gençler ailelerini terk edip marjinal bir hayata yönelmişlerdi. Onları giyimleriyle kuşamlarıyla derhal tanırdınız. İsviçre toplumunun ste-

rilligine inat, yırtık pırtık, kir pas içinde dolaşırlardı ortalıkta ve bununla da övünürlerdi. Bu cemaati, biraz Stalinist, biraz Troçkist, biraz anarşist görünümlü, kısacası her ideolojiye mavi boncuk dağıtan bir parti görünümündeki *Aufbau* adı verilen solcu parti saflarına kazanmaya çalışırdı ve kısmen de kaptı ama çok istikrarsız bir kesimdi bu. Partiye bir kapısından girer, birkaç ay oyalandıktan sonra öbür kapısından çekip giderlerdi. “Giriş kapısı”ndan yenileri gelmeye devam ederdi bir yandan da. Galiba gençlik akışına dayanan bu tür sol partilerin kaderiydi bu!

Bu gençler, bütün gösteri yürüyüşlerinin en arkasında yürüyeyen “*nachdemo*”cular kalabalığını oluşturlardı. Hırpani kılıklı bu topluluk gösteri yürüyüşlerine sırf gösteriden sonra mağazalara saldırmak ve polisle çatışmak için katılır ya da katlanırdı. Her yürüyüşün en arkasında mutlaka “*nachdemo*”cular bulunurdu. Yürüyüşlerin vazgeçilmez “kuyruğu”ydu onlar. İsviçre polisi bunu bilir, önlemlerini ona göre alırdı. Helvetiaplatz’daki bir 1 Mayıs gösterisini hatırlıyorum. Polis, Langstrasse’nin Merkez İstasyon’a giden tarafıyla, Mozaik’in binasının bulunduğu bölgeyi de içine alan, Weidikon’a doğru giden yolu biraz yukarısından kesmiş ve iki tarafta çok sıkı barikat kurmuştu. “*Nachdemo*”cular önce Langstrasse tarafına yöneldiler fakat oradaki barikatın çok güçlü olduğunu görünce bu sefer Weidikon tarafındaki barikata doğru yürüdüler. Belli ki polis, aşağı yukarı üç yüz metrelik bir aralığı “*nachdemo*”culara bırakmıştı, kırıp geçirsinler diye. Çünkü bu ara bölgede hiçbir polis tertibatı yoktu. “*Nachdemo*”cular Weidikon tarafındaki barikata yüklendiler fakat oradan da geçemediler. Bu sefer geri dönüp o ara bölgede ne kadar mağaza ve banka varsa kırıp geçirdiler. Kantonal Bank’ın sağlam tarafı kalmadı. Polis oradaki, kendi deyişleriyle “vandalizm”e hiçbir müdahalede bulunmadı. “*Nachdemo*”cular bu ara bölgede yıkılıp kırılacak yer kalmayınca tekrar Weidikon tarafına yöneldiler. Polis barikatına 20-30 metre kala polis bir karşı saldırıyla onları püskürttü ama tutuklama yapmadı, tekrar eski mevziine çekildi. Bu böylece akşama kadar sürdü. Türkiye gibi toplumlarda gençler işsizli-

ğin ve yoksulluğun acısını çekerken, İsviçre'nin hırpani kılıklı marjinal gençleri refahın acısını çekiyordu!

Bir de ülkelerinden binlerce kilometre uzaktaki “Tamil Kaplanları” vardı. Sri Lanka'da bağımsızlık mücadelesi yürüten örgütün mensuplarına bu ad veriliyordu. Nasıl Batılılar biz “kara kafalı”ları ayırt edemezse biz de Tamillileri birbirinden ayırt edemiyorduk. Hepsi de birbirinin eşi, esmer, kara kuru, ufak tefek şeylerdi bizim gözümüzde. Kadın, erkek, genç ihtiyar, çocuk, akın ettikleri 1 Mayıs'larda liderleri Prabhakaran'ın fotoğrafından yapılmış, mukavvadan devasa bir levhayı sırtlarında yükselterek gelirlerdi Helvetiaplatz'a. 2009 yılında öldürülecek olan Prabhakaran, Kürtlerin lideri Abdullah Öcalan'a, en azından uzaktan bakınca çok benzerdi. Esmer, bıyıklı, iri yarı, göbekli bir adamdı. Üstündeki komando elbisesiyle iyice milita-rist bir havada görünürdü fakat Tamilliler liderlerinin mukavvadan devasa levhasını sırtlarında iftiharla taşırlardı. Onlar, İsviçreli “nachdemo”cular gibi polisle çatışma peşinde değillerdi. Bütün meseleleri davalarını İsviçre kamuoyuna duyurabilmekti. Ne yazık ki, 2009 yılında Sri Lanka ordusunun vahşice bir bastırma harekâtıyla Tamil Kaplanları'nın gerilla hareketi olarak varlığına son verildi.

* * *

Nafiye ile ilişkimiz koptuktan sonra, Nafiye ve diğer kadın arkadaşlarından oluşan “ahlâk polisi”nin baskınlarına uğrayan Wipkingen'deki evde daha fazla kalamazdım. İris, Thalwil'in de ilerisinde, göl kenarında güzel bir semt olan Horgen'da bir ev buldu, oraya çıktım. Ev benim üzerime tutulmuştu ama İris de çoğunlukla bende kalıyordu. Zürih'te kiralık ev tutmak dünyanın en zor işlerinden biriydi. Evi bulurdunuz da kolay kolay tutamazdınız. Çünkü, ev kiralayan şirketin verdiği ilana ortalama otuz kişi başvurmuştur ve şirket de evi göstermek için bu otuz kişiye aynı gün ve saatte randevu vermiştir. Evi, şirket sorumlusunun öncülüğünde rakiplerinizle birlikte, büyük bir kafiye halinde gezmek zorunda kalırsınız. Sonra size bir form verilir. Onu doldurur ve sorumluya teslim edersiniz. Bundan sonra,

yakında çekilecek “piyango”nun sonucunu beklemekten başka yapılacak bir şey yoktur!

Iris, İsviçre’de, yirmi yılı aşkın süre boyunca bu yollardan çok geçtiğinden büyük deneyime sahipti ve sistemin açık noktalarını iyi biliyordu. Ne yaptı ne etti, o evi bulup tuttu, ben de başımı sokacak bir yer bulmuş oldum. Yoksa Zürih gibi steril, burnundan kıl aldırmayan bir kentte benim gibi bu işlerde iyice beceriksiz birinin hal-i pürmelâli ne olurdu bilmem.

Steril evet! Bu söz iyi tanımlıyor Zürih’i ya da genel olarak İsviçre’yi. O resim gibi kır manzaralarının orta yerinde bir evin girişine dizilmiş odunların askerî teftişteymişçesine aynı boyda sıraya girmiş olmaları insanı hem şaşırtır hem de biraz rahatsız eder. İnsan odunların bu düzenliliği karşısında mahcup olup kendine çekidüzen verme ihtiyacını duyar. Ya şu çöp işleri! Öyle elinize geleni çöpe atıp sonra da dolan çöp torbasını (ya da genellikle çöp torbası yerine kullanılan market poşetini) çöpe fırlatmak yok! Bunu kesinlikle yaptırmazlar size. Her şeyden önce komşunuz şikâyet eder. Şişeleri ve teneke kutuları renk renk ayıracaksınız, onları yakındaki şişe bankına götürüp renklerine göre ayrı ayrı bölümlere atacaksınız. Plastik şişeler ve kutular mı? Onun da kolayı var. Onları da Migros’a götürüp yine renk ve cinslerine göre bir delikten içeriye itekleyeceksiniz. Karşılığında da bonus olarak bir kupon alacaksınız ve bu kupon, marketten yaptığınız alışverişte küçük de olsa bir indirimle yol açacak! Bitmedi! Sebze artığı, meyve kabuğu gibi doğaya karışacak atıkları evin arka tarafındaki komposata atacaksınız. Kartonları biriktirecek, düzenli bir şekilde bağlayacak, 15 günde bir gelen (bunların günlerini asla öğrenemedim tabii ki!) karton arabasının alması için kaldırımı yine düzenli bir şekilde koyacaksınız. Gazeteleri de aynı şekilde. Onların da ayrı günü var. Ben gazeteleri düzenli bağlayamadığımdan bu işi aynı apartmandaki bir emekliye devrettim. Yok, öyle konuşarak değil. Baktım, adam her sabah alt taraftaki çamaşırhanenin orada büyük bir gayretle gazeteleri paketleyip bağlıyor, ben de o görmeden bütün günü geçmiş gazetelerimi oraya boca ettim. Adam bir memnun oldu ki, anlatamam. Geçer-

ken bir de baktım benim boca ettiğim gazeteleri aynı gayretle düzenleyip bağlıyor.

Bütün bu “arıtma” işlemlerinden sonra, paranıza kıyıp almak zorunda kaldığınız belediye damgalı beyaz, sağlam torbalara, eğer kaldıysa diğer çöpleri ite kaka tıktırırınız. Neden “paranıza kıyıp”, “ite kaka” ve “kaldıysa” dedim? Çünkü marketlerde satılan bu torbalar çok pahalıdır ve çöpe başka bir torba atmanız yasaktır. Orta boy bir çöp torbasının fiyatını 7,5 frank diye hatırlıyorum. İşte bu yüzden torba iyice dolmadan atmak israftır ve tıka basa doldurmak zorundasınızdır. Aslında geriye pek bir çöp kalmadığından bunların dolması da hayli zaman alır, ayda bir orta boy çöp torbasını doldurduysanız aferin size! Fakat bunun da hesap edilmeyen bazı hijyenik sakıncaları olduğunu kendi deneyimlerimle saptadım. Horgen’daki evin balkonunda tıka basa doldurduğum çöp torbamın o yaz günü kurtlandığını görmek sisteme olan bütün “inancımı” yıktı!

Bir de Güven Başyurt gibi doğuştan sistem dışı olanlar vardı. Onunla maceralarımıza geçmeden önce, çöp konusunda bulduğu çözümden de söz edeyim burada. Güven, çöp torbasına o kadar para vermek ne demek, kısıtlı bütçesini neredeyse bütününü günlük viski tüketimine göre ayarladığından çöplerini küçük torbalara dolduruyor ve dışarı çıktıkça bunları sokaktaki çöp kutularına tıktırıyordu. Türkiyelilerin yaratıcılığı ile İsviçreli bile başa çıkamaz!

Boya işlerinden ve diğer şeylerden artan zamanlarda bizim Thalwil komününün emektar arabasına atlar, yarım saat ötedeki Zug şehrine giderdik bazen. Orada bir arkadaşımız vardı ama bu arkadaş kuştı. Zug Parkı’nda çeşitli türde kuşların tellerle çevrili geniş bölmelerde gösterildiği bir alan vardı. Bu bölmeler, belki de insanlara uygulanan model örnek alınarak, kuşlara doğa içindeymiş izlenimini verecek şekilde düzenlenmiş, bölmelerin içine, uçup dallarına konacakları kendi yaşadıkları bölgelerin ağaçları dikilmişti. Tropikal bölgelerin kuşları da dahil her türden kuş bulunuyordu bu bölmelerde ve genellikle aile halinde yaşıyorlardı. Orada, o zamana kadar hiç görmedi-

ğim, bundan sonra da göreceğimi pek sanmadığım çok egzantrik kuş türleri görmüşümdür.

Bir bölmede, neredeyse hiç görülemeyen veya iç taraftan pek çıkmadığı için zar zor görülen tek başına bir kuş yaşıyordu. Orta boyda, siyah ve sarı gagalı bu kuş galiba biraz çekingendi ki, kendini insanlara pek göstermiyor fakat bulunduğu yerden onlarla konuşuyordu. Tipi pek benzemese de bir tür papağandı belki de. Çok yetenekli ve esprili bir şeydi. Örneğin bölmesinin önünden kızlar geçerken, çapkın erkeklerin kızlara çaldığı türden bir beğeni ışıltısı atıveriyordu. Adını “Hurşit abi” koymuştuk. Neden bu adı koyduk, hatırlamıyorum. Fakat bizi gördüğünde ya da geldiğimizi anladığında, benim ses tonumu taklit etmeye çalışarak başlardı, “Ne haber Hurşit abi?” diye ona öğrettiğimiz cümleyi söylemeye. Başka cümleler de kurardı. Yani biz ne söylersek onu tekrarlardı. Zaman zaman Hurşit abi aklıma gelir, ne olmuştur, aynı yerde yaşıyor mudur acaba diye düşünürüm...

Zürih’te beni özellikle çeken iki yer vardı. Biri, benim Wollishofen’deki eve yakın bir yerde bulunan devasa kaktüs müze ve serası, diğeri ise Stauffacher durağına yakın bir yerde bulunan bonsai ve kaktüs mağazası. Kaktüs müze ve serasında dünyanın her yerinden getirilmiş, her boyda, avuç içine sığacak kadarından tutun, seranın tepesini yarıp geçecek kadar büyük ve uzun, üç dört metreyi bulanına; bir solucan gibi yerde uzanan ya da sarkanından tutun neredeyse dev bir top büyüklüğünde olanına kadar envai çeşit kaktüs bulunuyordu. Zamanını tasarruflu kullanan biri olmama rağmen yolum kaktüs müzesinden geçtiğinde dayanamayıp içeri girer ve kaktüs müzesini do-laşmaya en az bir saatimi verirdim. Iris ile de birkaç kez gitmiş ve kameralara yakalanmamaya çalışarak birkaç kaktüs yürütüp evlat edinmiştik.

Bonsai ve kaktüs mağazasında da dev kaktüsler vardı ama bu mağazanın en ilginç yanı, üstünde yazılana inanacak olursak, üç yüz yıllık bonsailerin de burada sergilenmiş olmasıydı. Bonsai aslında bir Japon sanatıydı ve bonsai ağaçları kuşaklar boyunca elden ele geçerek yetiştiriliyordu. Bu bodur ağaçların

yaşları köklerinden ve gövdelerinin damarlarından zaten belli oluyordu. Onları seyretmeye doyamazdınız. Elbette bonsaillerin yaşlarıyla birlikte fiyatları da artıyordu. İki yüz elli yaşında olduğu belirtilen bir ağacın fiyatının 50.000 İsviçre frangı olduğunu hatırlıyorum. Bu değerli bonsai ağaçları burada sergilenmesine göre neredeyse bir ev fiyatı olan bu kadar parayı yatıracak alıcılar da vardı demek!

Güven’le birlikte Almanya’nın Wuppertal şehrine gittik trenle. Ayşegül Doğanay’ı ziyaret etmeye. Ayşegül Doğanay da orada yıllardır sığınmacı olarak yaşıyordu, erkek arkadaşı İsmail (Gülek) ve oğlu Tanıl Doğanay’la birlikte. Ayşegül Doğanay, 1970’lerin Dev-Yol hareketinden, o zaman çok genç olmasına rağmen, o camiada akıllı, cesareti ve dirayetiyle öne çıkmış, tanınmış bir devrimciydi. Güven’in çok sevdiği arkadaşlarından biriydi. O güne kadar Ayşegül’le sadece, Güven’in evinden yapılan telefon konuşmaları vasıtasıyla tanışıyordum. Güven ısrar etti, karlı bir kış günü kalkıp trenle gittik. Orada yaşadığımız çok hoş birkaç günü unutamam ama Güven’le trende gidip gelirken yaşadıklarımızı hiç unutamam!

Düşünsenize, o steril, kuralcı İsviçrelilerin trenlerinden birinde yolculuk yapıyorsunuz ve saç sakalı birbirine karışmış bir adam çıkarmış viski şişesini, gündüz vakti, herkesin ortasında kafayı çekiyor. Bir de yanında, sosyal ortamlarda bazen tuhaf bir çekingenliğe kapılan, İsviçre’de bu çekingenliği daha da artmış benim gibi birisi. Üstelik bana da ikram ediyor, şişeyi uzatıp “Çek” diyerek. Ben de bir iki yudum “çeker” gibi yapıyorum. Gözüm çevrede. Özellikle kontrolörü kolluyorum. Pulman tipi, kompartmansız bir trende gidiyoruz. Hah işte, kontrolör geldi! Bakalım başımıza neler gelecek! Bizim Güven’in kafa iyi, aldırış bile ettiği yok kontrolöre falan!

Kontrolör kadının gözünden kaçmadı viski şişesi tabii. Kibarca uyardı ve gitti. Güven, şişeyi kaldırıp çantasına sokuşturdu ama bir yandan da arada bir çevreyi kollayıp şişeyi çıkarak kafaya dikmekten geri kalmadı. Neyse ki kontrolörün denetimine takılmadı bu yöntemle.

Ayşegül’lerin evinde çene çalmaktan, karlar altındaki Wup-

pertal'ı neredeyse hiç gezemedik diyebilirim. Sadece Engels'in artık müze olan evine gittik. O da o gün aksi gibi kapalıymış. Fakat gidip gelirken görebildiğim kadarıyla, özellikle rayları tepesinde olan ve köprülerin altından bu raylara asılarak ilerleyen trenleriyle ilginç bir kente benziyordu. Tabii orada kaldığımız üç dört gün içinde sabahtan akşama ne konuştuğumuzu tahmin etmek zor değildir. Bakunin ve Marx zamanından beri siyasi sığınmacıların değişmez mevzuları ne ise onları konuştuk elbette. Geçmişteki hatalar, örgütlerin hataları, bizim hatalarımız, sosyalizmin sorunları, anarşizmin pratikte ne kadar geçerli olabileceği vb. Yıllarca konuşsak mevzu bitmezdi. Gençlere bu anakronik konuşmalar sanırım pek bir şey ifade etmiyordu ki, çok zeki bir çocuk olan Tanıl, bizi dinlemek yerine bilgisayarına kaçıyordu doğal olarak. İleride esaslı bir matematikçi olacaktı. İyi ki dinlememiş bizi!

İsmail de esprili bir arkadaştı. Dev-Yol'un militan kesiminden geliyordu. Geçmişe ilişkin öyle olaylar anlatıyordu ki, bu sefer biz onu ağzı açık dinliyorduk. Özellikle ben. Dev-Yol benim geldiğim Aydınlik hareketine göre çok daha militan bir örgüttü ve bu arkadaşların hepsi de çok çetin mücadelelerin içinde yer almışlardı. Ayşegül'ün anlattıkları 12 Eylül sonrasına, cunta döneminde, radyo ve televizyondan korsan yayın serüvenlerine kadar uzanıyordu.

Oradayken, yakındaki Düsseldorf şehrinden, Emine'nin kardeşi Gül Kızılçeç'le eşi Cem Kızılçeç de beni görmeye geldiler. Onları, Ayşegül'ün bizi götürdüğü, çok güzel bir yer olan *Cafe Muzeum*'da ağırladık. Cem Kızılçeç, SBF'nin maliye bölümünden mezun olduğundan bir süre bankalarda çalışmış, sonra istifa etmiş, 1990'larda karısıyla birlikte bir kreş işletmişlerdi. Babasının ölümü üzerine miras kalan ayna ve cam dükkânını devralıp işletmek için Düsseldorf'a taşınmışlardı. Cem ve Gül'le eski günleri yâd ettik. Bu arada Cem, babasından kalan dükkânı sattığından, fakat dükkânı satın alan Türkiyeli sol bir örgütün mensuplarının mafya tipi bir zorbalıkla paranın bir kısmını ödemediğinden söz etti. "Nasıl olur böyle bir şey, anlat-sana" dediysem de Cem siyasi mevzularda hep yaptığı gibi la-

fı ağzında geveleyerek işin içyüzünü anlatmaya çekindi. Gerçi bu seferki siyasi değil, mali bir mevzuymuştu ağırlıklı olarak. Yeri gelmişken belirteyim, hep söylerim, Cem Kızılçeç Türkiye'nin tek gerçek "Maocusu"dur. Çin'in çizgisine Aydınlık hareketinden bile daha büyük bir sadakatle bağlıdır. Bugün de Çin devletinin, "sosyalizmin inşası" üzerine, görevli memurlarına yazdırdığı sade suya tirit kitapların Türkçeye çevrilip basılma işini yürütmektedir.

Dönüşümüz yine trenle Köln üzerinden olacaktı. Gelirken aktarma yapmış mıydık hatırlamıyorum ama dönüşte Köln'de aktarma yaptığımızı çok iyi hatırlıyorum, çünkü epey komik bir olay geldi başımıza bu yüzden. Aktarma yapacağımız Köln'e doğru yol alan trende Güven tabii ki, yine viski şişesini çıkarıp masaya koymuştu. Ben de yine ezim ezim ezilmiştim ikimiz adına. Fakat bu sefer sanırım pek bir uyarı almadık. Almadık da, bu sefer kontrolör yerine hayat uyardı bizi! Güven o kafayla, "Köln'e geldik" diyerek Köln ana istasyonundan bir istasyon önce inmemize neden oldu. Fark ettik ama geç kalmıştık, tren kalkmıştı! Ve işin kötüsü bizi Zürih'e götürecek trenin kalkmasına on beş dakika vardı. Ben önden koşturuyor, arada bir dönüp Güven'e "koş" işareti yapıyordum. Zavallı Güven, o haliyle bütün çabasını gösteriyordu ama bir insanın da sınırları vardır. Yüz metre koşucusu değildi ya! "Koş, çabuk" diye diye, tren kalkmadan bir dakika önce vardık neyse ki. Soluk soluğa yerlerimize oturduk. Bir yandan da gülüyorduk. Ve Güven'in oturur oturmaz yaptığı ilk şey tabii ki, viski şişesini çıkarıp masaya koymak oldu!

* * *

Kaan, Bodrum'da bir boya şirketinin temsilciliğini almıştı. Çocukluk arkadaşı Fatih Özdil'in, banyo aksesuarlarının satıldığı oldukça geniş, iki katlı "Fatih Yapı" adlı mağazasında bir odayı bu iş için kullanıyordu. Keza Bodrum'da, Fatih'e ait dubleks bir evi kiralamıştı. Kaan bir yandan temsilciliğini yaptığı firmanın boyalarını satmaya çalışırken bir yandan da çeşitli binaların badana-boya işlerini yapıyordu. Çünkü şimdilik sırf

temsilcilik işiyle durumu kurtarmak pek mümkün görünmüyordu. Ticarete pek kafam basmasa da bu kadarını ben bile görebiliyordum.

O yaz bizim komün de orada konuşlandı doğal olarak. Gerçi ben sürekli kalmıyordum Bodrum'da. Arada İstanbul'a da gidiyordum. Bir kere de Kaan, İris, ben birlikte, Datça'daki Kargı köyüne doğru, o zamanın parasıyla 450 bin liraya ikinci ve daha büyük bir ev satın alan (Datça'nın eski kaymakamının eviymiş bu) Emine'yi ve Andy'i Datça'da ziyaret ettik. Daha önce İris'le birlikte Londra'ya kısa bir ziyaretimiz de olmuştu. Orada Emine'nin de İris'in de birbirlerinden hiç hoşlanmadıklarını fark etmiştim. Ben her zamanki gibi Emine'nin açıklarını kapamaya çalışmıştım ama bu oldukça zordu. Çünkü öyle kolay kapatılacak açıklar değildi bunlar. Örneğin bizi evinde konuk etmemiş, dolayısıyla Leyton'daki, o sırada hâlâ benim oturuyormuş gibi gözüktüğüm sefil odada yatıp kalkmak zorunda kalmıştık. Datça'ya yaptığımız ziyarette de soğuk rüzgârlar estiğini fark etmemek için aptal olmak gerekirdi. İris, şikâyetlerini ve duygularını çok fazla açığa vuran bir insan değildi ama onun gibi olumsuzluklar karşısında serinkanlı kalabilen birinin bile Emine'nin çaktırmadan yaptığı faullerden rahatsız olduğu anlaşıyordu. Kısacası her zamanki gibi arada kalmıştım.

Kaan'ın Bodrum'da geniş bir çevresi vardı. Sanırım bu geniş çevreye biraz da Fatih vasıtasıyla ulaşmıştı. Eski solcu ve CHP'li belediyece unsurlar bile zaman zaman dahil oluyordu bu çevreye. Oldukça hiperaktif bir insan olup, kendisi bir şeye yöneldiği zaman başkalarını da kendi rüzgârına katma becerisine sahip olan Kaan'ın peşinden bu ilişkilere kenarından köşesinden ben de bulaşıyordum. Genelde pek sosyal bir insan değilimdir. Yaşım ilerledikçe asosyal yanım iyice artmıştı. Tanıştığım insanlardan kanımın ısındığı bir ikisiyle arkadaşlık kurabilmiştim sadece. Diğerlerinin karşısında duvar gibi suskun kalıyordum. Kaan'ın ağabeyi Metin kanımın ısındığı arkadaşlardan biriydi. Bunda, İstanbul-Beyoğlu'nda işlettiği Beatles Kafe'ye ne zaman uğrasam civardaki gençleri çağırıp beni müze-lik, tarihî bir esermişim gibi sergileyerek gururla, "Tanıyın ba-

kın, 1968 kuşağı burada” demesinin ne kadar rolü var bilemiyorum. Beatles Kafe’nin özelliği, “Beatles” adından da anlaşılacağı gibi, sadece Batı müziğinin 1960’lardaki nostaljik parçalarını çalmasıydı. Genç kuşak içinde bu müzik türünü tutan epeyce kalabalık bir kesim olmalı ki, Beatles Kafe ne zaman gitseniz gençlerle dolu olurdu.

Metin’le ve onun gibi birkaç arkadaşla sıcak ilişkilerim vardı ama bazılarıyla hiç ilişki geliştirememiştim. Hele bir keresinde beni isim olarak da tanıyan, ağırlıklı olarak eski solculardan ve CHP’lilerden oluştuğunu tahmin ettiğim bir grupla bir büroda tanıştırıldığımda yine öyle donup kalmıştım. Mevzu, Bodrum’un hemen karşısında bulunan bir ada olan, insan yaşama-yan ve su bulunmayan Karaada üzerineydi. 1923-24 yıllarındaki Türk-Yunan mübadelesi sırasında Yunanistan’a gönderilecek Rumların geçici olarak tutulduğu ve artık deniz suyu içmeye uyum sağlamış yaban eşeklerinden ve yaban domuzlarından başka canlının yaşamadığı bu susuz adada bazı ortak girişimlerde bulunmaktan söz ediliyordu fakat benim zekâ düzeyimle ne olup bittiğini kavramam mümkün değildi.

Bir süre sonra bu proje, benim bile anlayabileceğim bir düzeye evrildi. Eskiden Halkın Kurtuluşu grubundan olup şimdilerde toplu konut işleri yapan Kahraman Tuna, Bodrum Kalesi’ndeki Hadigari adlı barın sahibi, ağabeyi CHP İlçe Başkanı olan, eski Kurtuluşçu Hakan Alkan, Kaan’la İris ve Kaan’ın ağabeyi Metin, Karaada’yı belediyenin izniyle devralıp orada bir tesis kurmayı planlıyorlardı. Daha sonra Kaan’la İris’in eski arkadaşlarından, Dev-Sol kökenli Erman Arslan da projeye katıldı. Peki, ne tesisi olacaktı bu? İlk bakışta herkes anlaşma halindeymiş gibi görünüyordu ama bence bileşenlerin her birinin kafasında farklı bir proje vardı. Bizim komünden başlayacak olursak, Karaada’yı bir “komünal cennet” haline getirmekti hedef. Genç insanlar, marjinaler, anarşistler bu adaya çadır-larıyla gelecek, kamp kuracak, komünal bir ortam içinde kendi işlerini kendileri yapacak, bu arada müzik konserleri düzenleyeceklerdi. Tabii ki ben de Karaada’ya bir kütüphane kuracak ve kütüphane sorumlusu olacaktım. Anlayışlarıyla bize gö-

rece daha yakın bir konumda olan Erman'ın da bu projeye yakın olduğu düşünülebilir ama Erman aslında bizimle diğerleri arasında bir konumdaydı. Hem bizim marjinaler projesini destekliyor, hem de bir Marksist olarak meselenin ticari boyutunun ihmal edilmemesi gerektiğini ileri sürerek diğerleriyle bizim aramızda bir köprü oluşturunuyordu. Metin'in projesi bizimkinden biraz daha farklı görünüyordu. Onun ideali, bu adayı büyük bir konser alanı haline getirmektir. Konser alanına müzik toplulukları çağrılacak ve devasa konserler düzenlenecekti. Ve elbette bu konserlerden para da kazanılacaktı. Kendileriyle pek fazla sohbetim olmadığından Hadigari Hakan'ın kafasındaki projenin tam olarak ne olduğunu bilmiyorum ama onun projesi de Metin'inkine yakın olabilir, yaptığı iş icabı! Müteahhit Kahraman'ın projesi ise daha sonra anlaşıldığı üzere hepsinden farklıymış. Bir yandan da "anarşist" olduğunu söyleyen Kahraman, Karaada'yı giderek bir inşaat sitesi haline getirerek "ak"laştırmak istiyormuş!

Tabii projeler arasındaki farklılıklar başlangıçta bu kadar belirgin değildi, pratiğe girildikçe belirginleşti. Daha başından Kaan'a, projenin iyi olduğunu, ancak işin içine para girerse her şeyin yozlaşıp gideceğini söyledim. O da benimle aynı fikirdeydi. Projeye ortak olacak olanlara da bu fikri böyle götürdü diye biliyorum. Onların kendi aralarında yaptıkları toplantılara katılmadığımdan konuşulanlardan Kaan'ın aktardıklarıyla haberdar oluyordum. Pek itiraz etmez gibi görünmüşler ama ka(h)ramanın koyunu kendini daha sonra gösterecekti!

Bodrum'a kadar gelmişken Bodrum ve çevresinden de söz edeyim biraz. 1980'li yıllarda "Mavi Yolculuk" lafıyla birlikte uzaktan uzağa bir de Bodrum lafı duyardım da hiç gitmemiştim bu sayfiye şehrine. Bir de Vedat Türkali'nin, *Bir Gün Tek Başına* romanıyla kıyaslanmayacak kötü bir romanı olan *Mavi Karanlık* romanından da Bodrum'u hayalimde biraz canlandırmıştım. Fakat bu yeni zamanda Bodrum'u somut olarak görmek daha başkaydı. Beni en çok şaşırtan, akşamları yüksek dozda elektromüzik çalınan kamyonetlerin tepesinde çılgın danslar yaparak çalıştıkları diskolara müşteri toplamaya çalışan mini etek-

li ya da bikinili, “çıtır” Rus veya Ukraynalı sarışın kızlar olmuştu. “Derya” içinde olup “deryayı” bilmeyen balıklardan farkımız yoktu. Demek böyle bir dünya da vardı ve yanı başımızdaydı. Hayret! Gerçi “derya”nın içinde miydik, yoksa ona dışarıdan mı bakıyorduk, bu da bir hayli tartışmalıydı!

Bodrum’un, artık Halikarnas Balıkçısı’nın sözünü ettiği küçük sahil kasabasıyla ilgisi yoktu. Yapay bir turizm pompalamasıyla şişmiş, kocaman, karmaşık, iki milyonluk bir megakent haline gelmişti. Turizm canavarı, Bodrum’u yiyip yuttuktan sonra eskiden köy olan kasabalarına ve uydu şehirlerine doğru yayılmaktaydı. Bir akşam vakti, Kaan, İris ve Aylin’le birlikte bu kasabalardan biri olan ve İngiliz “*working class*” kadınlarının daha çok rağbet ettiği Gumbet’e gittik. İngiliz “*working class*” kadınlarını Londra’dan çok iyi tanıyordum: Bu kadınların önemli bir kısmı, on dört yaşında evlenip iki üç çocuk doğurur ve otuz yaşlarına yaklaştıklarında kocalarından bıktıklarından ve hayatın geçip gitmekte olduğunu düşündüklerinden yeni “*macera*”lar ararlar. Böyle tatlı maceraları fazla sorun yaratmadan ve “aile hayatını” sarsıntıya uğratmadan İngiltere’de yaşamaları çok güçtür. Türkiye’nin Bodrum ya da Gumbet gibi yerleri ise böyle şeylerin on beş günlük ucuz bir paket turla, kazasız belasız ve “*soap opera*” tarzında yaşanması için birebirdir. Böyle bir hizmet için Gumbet’in barlarında çalışan köy kökenli gençler hazır ve nâzır beklemektedir. Üstelik bu gençler, “*How are you?*”, “*Do you like to make love with me, my love?*” türü, bu tür işlerin en temel sözlerini söyleme becerisini de edinmişlerdir.

Gumbet’te bu yönde epeyce gözlemlerimiz oldu o akşam. Örneğin bir lokantada, lokantanın aşçısı başta olmak üzere garsonlarının ve bilumum çalışanlarının İngiliz turistlerinin önünde halay çekmeleri gerçekten hem çok gülünç hem de çok acıklı bir manzaraydı. Barların önündeki gençlerin jigololuk mesleğine intisap ettikleri, İngiliz kadınlarına göz süzmelerinden, İngilizce laf atmalarından ve şaşkın bakışlarımız altında bu kadınlardan birkaçıyla anında arkadaş olup, el ele çekip gitmelerinden anlaşılıyordu.

2006 yılının 1 Eylül günü İstanbul Abide-i Hürriyet Meydanı'nda Barış Yürüyüşü'ne katıldım. Bu yürüyüşte, anarşistler de bütün güçleriyle yer almıştı. O sırada anarşistler esasen iki ana gruptan oluşuyordu. Biri Anarşist Gençlik Federasyonu (AGF) adını almış olan, vurkircılıkta diğer sol örgütlerden ayırt edilemeyen grup, diğeri de AGF'ye karşı olanların hepsi. Elbette bu ikinci grubun içinde en sağlam ve istikrarlısı Gazi Bertal ve Zelha Çangı'nın başını çektiği Kaos Yayınları çevresiydi. AGF'nin sekter ve vurkircı tavrını yönlendiren esas güdü, diğer radikal sol örgütleri taklit edip "öncü" bir güç olarak atılğan gençleri etkilemek, onların takdirini kazanmak ve böylece güçlenmekti. Fakat bu konuda ölçüyü kaçırmış, anarşist arkadaşlardan Yavuz Atan'a bıçakla saldırıp boynundan yaralayarak büyük tepki çekmişlerdi. Zaten bundan sonra da AGF tecrit sürecine girdi. Fakat 2006 yılının Eylül ayında AGF henüz gücünün zirve noktasında görünüyordu. Genellikle olduğu gibi bu zirveden sonra düşüşe geçti ve birkaç yıl içinde eriyip yok oldu. Ne oldum deme, ne olacağım de!

AGF'nin topladığı kalabalığı görünce gerçekten şaşırmıştım. AGF dışı anarşistler bu kalabalığın ancak altıda biri kadar küçük bir topluluktuktu. AGF'liler kızıl-kara yeşil-kara bayrakları dalgalandıran epeyce uzun bir kortej oluşturmuşlardı. Bu manzara, diğer radikal sol örgütleri bile şaşırtmışa benziyordu. Ben bile o zaman bunun kof bir kalabalık olduğunu tahmin edemiştim. O sırada AGF içinde yer alıp daha sonra terk eden arkadaşlardan dinlediğime göre, bu, insanlara askıntı olma, bir gün önce evlerde konuk etme yoluyla edinilmiş, neredeyse AKP mitingleri gibi toplama bir kalabalıkmış.

"Ben daha kalabalığım, daha güçlüyüm" kompleksi, AGF'nin radikal sol örgütlerden tevarüs ettiği bir eğilimdi. Nitekim bu yürüyüşte de radikal sol örgütlerin her biri, kurşun asker gibi tek sıra dizdikleri taraftarlarıyla, hep birden atılan sloganlarla, çatık kaşlarla, sıkılan yumruklarla, kızıl ya da örgüt ismi taşıyan bayrak bolluğuyla, örgütün alâmetifarıkası olan slogan

ve pankartlarıyla birbirlerine gösteri yapıyorlardı. “Gösteri yürüyüşü” dendiğinde bu “gösteri”nin halka, yürüyüşün geçtiği alanlardaki insanlara ve genel olarak topluma yapıldığı farz edilir. Bizim radikal sol örgütler ise, zaten pek bir insan ya da izleyicinin göze çarpmadığı Abide-i Hürriyet Meydanı’nın çevresindeki insanlara “gösteri” yaparak pek bir kazanç elde edemeyeceklerini düşündüklerinden olsa gerek, birbirlerinden militan çalmak amacıyla “gösteri”yi esasen birbirlerine yapıyorlardı. Belki de bu sol açısından, uzun zamandan beridir böyleydi!

Yürüyüşte Sezai Sarioğlu’na rastladım. Sezai, Kurtuluş hareketi kökenli, çok geniş bir şiir kültürüne sahip olduğundan yazılarında şiiri ve dizeleri çok güzel kullanan, kısacası “şiirsel yazılar” yazan, pirlar gibi uzun, beyaz sakallı bir arkadaştı. *Birikim* dergisinde *Havariler*’le ilgili olarak “Bir Irmak’ta İki Kere Yılanmak” başlıklı güzel bir tanıtma ve eleştiri yazısı çıkmıştı. Ayaküstü hoşbeş ettik, görüşmek üzere sözleştik.

AGF’li grubun dışındaki anarşist grup içinde de birçok tanıdığım vardı. Gazi Bertal ve Zelha Çangı ile geçmişte aramızda geçen sürtüşmeleri bir kenara bırakmış, en azından ilişkimizi düzeltmiştik. Onlarla selamlaştım. Başka bazı arkadaşlarla da selamlaşıp konuştum ve kalabalığın arasında Nezahat’le Defne Sandalcı’yı gördüm. Daha doğrusu Nezahat, Defne’yi bana tanıttı. İsmi çok iyi biliyordum da, ilk kez yüz yüze tanışmış olduk.

Defne, çok iyi bir gazeteci ve son derece tutarlı, dürüst ve özgürlükçü bir insan olan Emil Galip Sandalcı’nın kızıydı. Emil Galip’le 12 Mart döneminde birlikte hapis yatmıştık (*Yarılma*, s. 537; *Havariler*, s. 19). Defne’nin annesi, daha sonra Emil Galip’ten ayrılıp, kuzenim Özcan Ergüder’le (*Yarılma*, s. 78-208) evlenmişti. Defne, 1970’li yıllarda THKO davasından Mustafa Yalçınar’le evliydi. 1980’lerde, Özcan’ın annesi Nebahat (Ergüder) Teyze’yi (annem de oradaydı) ziyarete gittiğimde (Sapak, s. 38), Nebahat Teyze bana şöyle demişti: “Geçen gün Defne ile kocası buradaydı, seni tanıyorlarmış, senin için ‘Onlar burjuvadır’ dediler.” Bu sözleri, o zaman görünmeyen “kara kaplı defter”ime kaydetmiştim.

Nezahat beni Defne'yle tanıştırır tanıştırmaz “kara kapalı defter”imi karıştırıp Nebahat Teyze'nin yukarıdaki sözlerini okudum oradan ama elbette Defne'ye, aradan neredeyse yirmi yıl geçmişken, “Sen ve Mustafa Yalçiner benim hakkımda böyle böyle demişsiniz” diye sormak gibi bir münasebetsizlik yapmadım. Tam tersine! Ortak noktalar bulma telaşıyla bütün şirinliğimi takınıp, kuzenim Özcan Ergüder kartını uzattım ona. “Annenizin eşi Özcan Ergüder kuzenim olur” dediğim an taş çarpan baltanın sesi kulaklarımda çınladı. Defne'nin gülümseyen yüzü anında değişti ve “Hiç sevmediğim biridir, ıggg nefret ederim” dedi yüzüme karşı, dobra dobra. Ah, hayatım boyunca hazırcevap bir insan olmayı ne kadar istemişimdir! Birine karşı taşı gedigine koyacak lafı, olayın üstünden ancak saatler geçtikten sonra bulur ve kendime kızarım neden o an bu güzel vecizeyi bulup söylemedim diye. Gerçi Defne'ye söylenecek vecizeyi aradan on yıldan fazla zaman geçtiği halde hâlâ bulabilmiş değilim ya!

IV.

2007-2008

Hrant

19 Ocak 2007 tarihindeki Hrant Dink suikastıyla birlikte Türkiye’de yeni bir dönemin açıldığını söyleyebiliriz.

İktidarın ayrılmaz bir parçası ya da ikiz kardeşi olan “Bay Provokasyon”, “iyi sıhhatte olsunlar” tarafından 2006 yılından itibaren yeniden görev başına çağrılmış, 2006 başında Trabzon’da Rahip Santoro’yu, aynı yılın Mayıs ayında Ankara’da Danıştay’ı basarak 2. Daire üyesi Mustafa Yücel Özbilgin’i öldürmüş; yine 2006 yılının Mayıs ayında *Cumhuriyet* gazetesini bombaladıktan sonra 19 Ocak 2007’de İstanbul’da *Agos* gazetesi başyazarı Hrant Dink’i; aynı yılın Nisan ayında Malatya’da Zirve Yayınevi’nde üç yayınevi sorumlusunu suikastlar yoluyla öldürüp 2007 yılının Haziran ayında Ümraniye’de bir gecekonduya saklanmış cephaneyi “bulmak” üzere yoluna devam etmişti.

Kuşkusuz bu cinayetlerin “zirve”si Zirve Yayınevi katliamından önceki Hrant Dink suikastıydı. Bu suikastla, geçmişindeki Ermeni katliamından dolayı uykuları kaçan ve ruhu asla huzur bulamayan Türkiye devleti, hem ruhunu “muazzep eden” güçlü bir gazeteciden kurtulmuş, hem de diğer cinayet ve provokasyonlarla yolunu döşediği ve döşeyeceği “Ergenekon davası” için gereken toplumsal ve siyasal ortamı yaratmış oluyor-

du. AKP iktidarının, Türkiye devleti ile olan “evliliğini” sağlama bağlamak için, devletin “eski kocası” olan orduyu bertaraf etmesi, etkisiz hale getirmesi, “eski koca”nın “karısı” üzerindeki her türlü vesayet iddiasını ortadan kaldırması gerekiyordu. Kısacası, hem devletin, hem de “yeni kocası” AKP’nin, kendilerini sağlama almak için provokasyonlara müthiş ihtiyaçları vardı. Ayrıca devletin, mazisini “temizlemek” için, sırf bu cinayete özgü olmak üzere, eski (ordu) ve yeni (AKP) “koca”larının işbirliğini sağlamış olduğunu, suikastın üzerinden on yıl geçtikten sonra daha net görebiliyoruz.

19 Ocak 2007 günü Hrant Dink vurulduğunda Londra’daydım. Sanırım, Leyton’daki odamın bulunduğu kolektif evler sitesinin 2012 Olimpiyatları için istisna edilmesi dolayısıyla bana ödenecek tazminatın işlemleri için Zürih’ten yeni gelmiştim. Emine’nin Euston’daki evinde kalıyordum. O akşam haberi duyunca ikimiz de şoke olduk. Galiba ertesi gün Hrant’ın cenazesi kalkacaktı. Büyük bir gösteri olacaktı bu. Emine’nin evinde televizyon yoktu.

Ertesi gün cenaze törenini ve gösteriyi televizyondan izlemek üzere PKK yanlılarının yönetiminde olduğu Hackney’deki Halkevi’ne gittik. Her zamanki gibi Alevi köylüleri vardı derneğin geniş salonunda. Bizim gibi televizyonu izleyen pek bir meraklı da yoktu. Köylüler üzgün halimizi ve televizyon izlemek istediğimizi görünce bizi Ermeni sanıp başsağlığı dilediler. Bozuntuya vermedik. “Hepimiz Ermeni”ydik nasılsa! Televizyonun karşısına geçip izledik. Gerçekten görkemli bir gösteriydi. Siyah, küçük, yuvarlak pankartlardaki “Hepimiz Ermeniyiz” sloganı hâkim slogan olarak göze çarpıyordu. Cenazeye büyük bir kalabalığın katıldığı anlaşıyordu.

* * *

27 Mayıs 2007 günü, Metin Doğan, sahibi olduğu Beyoğlu’ndaki Beatles Kafe’de “Gün Zileli Buluşması” düzenlemişti. Zürih’ten Kaan, Aylin ve İris de benimle birlikteydi. Bu toplantıda beni büyük bir sürpriz bekliyordu. Toplantıyı bir şekilde (galiba Irmak’tan) duyan eski mahalle arkadaşlarım Önder

(Pekman) (*Yarılma*, s. 82), Cemil (Aytulun) (*Yarılma*, s. 35,56) ve Reha (Ünsal) da gelmişlerdi. Uzun yıllardır görmemiştik birbirimizi. Bu üçlü, ben orada yokken Beatles Kafe'nin önüne gelmiş, toplantının duyuru afişinde ağarmış sakallı fotoğrafı görünce aralarında, "Gün yaşlanmış be!" diye konuşurlarken arkalarından genç bir kadın, "Hiç de değil," demiş, "kendisini görseniz böyle düşünmezsiniz." İrmak'mış bu genç kadın.

Derken ben geldim. Önder'le Cemil'i hemen tanıdım. Kucaklaştık. Yanlarındaki üçüncü arkadaşı önce hatırlayamamıştım. Reha da onu tanımamış olmamdan dolayı hafif bozulmuş, bana bakıyordu. Sonra tuhaf bir şey oldu. Sanki Reha'nın çehresi geriye doğru yılları aşarak bir yolculuğa çıktı, değişti, değişti ve sonunda yakaladım. "Reha" dedim aniden! Onunla da kucaklaştık. Reha bizim Vezirköşkü mahallesinden değildi, Bebekli'ydi, daha çok Bebek'teki kolejlilerle arkadaştı ama onlardan farklı olarak bizimle de arkadaşlığı vardı. Yani diyebilirim ki, o kolejli çemberini yarıp bizimle arkadaşlık kurabilen sayılı Bebekli gençlerdendi. Önder'e, aramızda 7-8 yaş fark olduğu için "Önder abi" derdik. O yaşlarda bu kadar yaş farkı önemliydi. Yaş ilerledikçe bunun önemi kalmıyordu. Şimdi kalkıp Önder'e "abi" desem iyice komik kaçardı. Aramızdaki yaş farkı, hele Önder'in sağlam yapısı dikkate alındığında neredeyse tamamen silinmişti. Mahalle arkadaşı olarak Emin (Kural) ve Cemil en yakın arkadaşlarımdı. Emin'in babası Beykoz Kundura'da işçiydi (*Yarılma*, s. 15). Beş vakit namazında, asık yüzlü bir adamdı. Emin daha sonra çiçekçilik falan işlerine dalmış ve mahalleden de, mahalle arkadaşlarından da uzaklaşmış. Kökten bir Arnavutköylü olan Cemil ise sadece mahalle arkadaşlarıyla değil, bütün Arnavutköy çevresiyle ilişkilerini yıllar boyu sürdürmüştü. Daha sonra, Arnavutköy İlkokulu'ndan sınıf arkadaşım Hasan Toka'yı da Cemil vasıtasıyla bulacaktım.

İçeriye, söyleşinin yapılacağı salona geçtik hep birlikte. Metin bizi bir güzel ağırladı. Aramızda bir süre eski günleri yâd ettikten sonra söyleşiyi izlemeye gelenlerin artması üzerine toplantıya başladık. Türkiye'nin güncel sorunları, Kürt meselesi, sosyalizmin sorunları ve anarşizm gibi çeşitli konulara de-

ğinen bir sohbetti. Zaten adı üstünde, bu bir buluşmaydı. Ben çok uzun olmayan bir sunuş yaptım, sonrasında toplantı soru cevap şeklinde devam etti.

Toplantıya bizim eski partili arkadaşlardan Halil Akbay da (Yarılma, s. 176, 379-381) gelmişti. Toplantının yarısından sonra içeri Nezahat girdi ve arkalarda bir yere oturdu. İlişkimiz bitmişti ama dargın değildik. Onu gördüğüme sevinmiştim, biraz da içim burkulmuştu. Zaten kendisine “kederli baykuş” derdi, sanki iyice “kederli baykuş” olmuş gibi geldi o anda bana. Toplantının sorular kısmında birkaç soru sordu. Sonra onu göremedim dinleyiciler arasında. İris’i de. Meğer ikisi salondan çıkıp biraz sohbet etmişler arka taraflarda bir yerde. Nezahat, İris’e, “Gün’ün Emine’nin dışında yeni arkadaşlar edinmesine çok sevindim. Umarım böyle gider” demiş. Toplantı biter bitmez çıkıp Nezahat’i aradım. İris onun, bana selam söyleyip gittiğini söyledi. Bir daha göremeyecek miydim?

Sorular kısmında Halil Akbay da, soru sormaktan çok, Kürt meselesi başta olmak üzere esasen kendi fikirlerini açıkladı kısaca. Anarşizm üzerine sözlerimi fazla “ütopik” bulmuş olmalı ki, beni “gökyüzünden” inip ayaklarını yere basmaya davet etti. Halil’le partinin Diyarbakır örgütünde, Kürt meselesi üzerine hararetli bir çatışmamız olmuştu. Bunu *Havariler*’de (s. 379-381) ayrıntısıyla anlatmıştım. Elbette o tartışmada benim tutumum parti adına Türk milliyetçisi bir tutumdü; Halil de, o zamandan girdiği Kürt milliyetçiliği yolunda bu zamana kadar epeyce yol almıştı. Bu belki o kadar önemli değildi de Kürt milliyetçiliğinden yola çıkıp AKP’yle ilgili olarak oldukça hayırhah bir tutum içinde olması pek hoşuma gitmemişti. Hele o sırada tamamen AKP yanlısı bir profil veren Cengiz Çandar’ı (Yarılma, s. 271, 478; *Havariler*, s. 109-110) toplantıdaki ulusalcı eğilimlilere karşı net bir şekilde savunması, ulusalcılığa ne kadar karşı olursam olayım benim uzlaşabileceğim bir şey değildi. Yine de dostça tartışabilmesini bilmiştik.

Daha sonraları Devrimci Anarşist Faaliyet (DAF) adlı örgütün kurucularından ve ileri gelenlerinden olacak Serkan’la da bu toplantıda tanışmıştık. Yanında zayıf bir genç vardı. Top-

lantıdan sonra yanıma gelip anarşizm üzerine bazı sorular sordular. Ayaküstü bir şeyler söyledim. O ortamda bu tür konulara yoğunlaşmamız pek mümkün değildi.

* * *

O yaz komün olarak Bodrum'a gitmeden kısa süre önce, ev bulamayan Erman geçici olarak benim Horgen'daki eve taşındı. Bu arada İris, benim adıma, çıkabileceğim başka bir ev aramaya girişti.

Bodrum'a gitmeden önce Leyton'daki istimplak tazminatı banka hesabıma yatmıştı: 8 bin sterlin. Benim için büyük para. Paranın Londra ile Zürih arasında bölüştürülmesinde adil davranmam gerekiyordu. O zamanki kafamla "adil çözümü" şöyle buldum: Paranın 4.000 sterlinini Londra'daki eski "komün arkadaşım" Emine'ye verdim. Diğer 4.000 sterlini de Zürih'teki yeni komüne, yani "Kara Çekirgeler"e. Fakat aslında pek adil bir bölüşüm olmamıştı bu. Birincisi, Datça'da ev üstüne ev, arsa üstüne arsa alan Emine'nin böyle bir paraya hiç ihtiyacı yoktu. İkincisi, madem bir komüne dahil olmuşum, o halde elime geçen her şeyi o komüne vermem gerekirdi. Hele bir de, komün, ağabeyim Can'ın, ödemediği huzurevi borçlarını ödeyip onu huzurevinden atılmaktan kurtarmışken, aldığım tazminatın bundan ibaret olduğunu söylemem ve esas miktarı gizlemem iyice ayıp bir davranıştı. Onlar, "elimizde ancak ağabeyinin borcunun yarısını ödeyecek kadar para var" diyorlar mıydı!

Bodrum'a geldik ve Karaada işine giriştik hemen. Karaada artık bir üstü bizim için. Eskiden yapılmış ve sonra terk edilmiş bazı tesisler vardı. Su olmasa da bu tesislerde kalabilecektik.

"Karaada çıkartması" mevzuunu anlatmaya girişmeden önce Bodrum'dan "Fatih Yapı"nın arabasıyla Bafa Gölü'ne ve Söke'deki Beşparmak Dağları'nın eteklerine yaptığımız son derece ilginç ve nostaljik bir geziyi anlatmalıyım burada. Arkadaşlara Beşparmak maceramı (*Yarılma*, s. 513-518) daha önceden anlattığım için benimle birlikte böyle bir geziyi gerçekleştirmeyi onlar da çok istemişti. Ben, yolculuklar sırasında nereden geçtiğimize genelde pek dikkat etmediğimden izlediğimiz ro-

taşı, Facebook mesajlarıyla Kaan'dan aldım: "Bodrumdan çıktık, Milas'ı geçtik, İçme, Savran, Danişmend çıkışından geçerek, o köylerin içinden tekrar ana yola, yani Bafa'ya doğru gittik. Bafa Gölü'ne gelmeden Heraklis çıkışı ve Kapıkırı Köyü'ne gittik. Orada yol devam etmediği için tekrar çıkıp Söke yoluna geldik, Sarıkemer içinden Serçin'e geçtik, dağ yollarından Yeşilköy, Nalbant ve Söke'ye indik."

Bilmeyenlere biraz karmaşık gelebilir ama o yöreleri bilenlere bu rota tanıdık gelecektir sanırım. Bafa Gölü, gündüz vakti, yıllar önce belleğime kazınmış Bafa'dan tamamen farklıydı. Çünkü Bafa Gölü'nü o zaman esasen gece vakti görmüştüm. Mitolojide yer aldığı gibi büyülü bir göldü. Herkese farklı göründüğü gibi, dönemin ruhuna göre başka başka görüntülere büründüğü de bir gerçektir: "Yarım ay, mitolojik çok sayıda öyküye bin yıllardır beşiklik etmiş Bafa Gölü'nün ayna gibi yüzeyine vurmuştu. Gerçekten büyüleyici bir manzaraydı. İnsan o sessizlikte ve o sihirli manzara karşısında kendini dünyanın dışında, başka, ıssız bir gezegende sanıyordu." (*Yarılma*, s. 511)

Beşparmaklar'ın etekleri de öyle. Yine sessiz ve uluydu devasa kayalar. Beşparmaklar'a tırmandığım bölgeyi saptamaya çalıştım ama imkânsızdı bu. Kaya ve kayalıkların hepsi o ulu sessizlikleriyle öylesine tanıdık geliyordu ki. Biliyordum, ruhum dağların sessizliğiyle yoğrulmuştu: "Dağlara tırmanmak benim için bir tutku haline gelmişti. Bu tutkum hâlâ geçerlidir. Tırmanılacak bir yükseklik gördüğüm zaman dayanamaz, kendimi doruklara vururum." (*Yarılma*, s. 36)

Artık geri dönüyorduk. Durmuş Uyanık'ın (*Yarılma*, s. 456, 512; *Havariler*, s. 71, 303) köyü olan Avşar köyünün yakınından geçiyorduk. Arkadaşlara Avşar'ı ve Durmuş Uyanık'ı, Ahmet Uyanık'ı anlatıyordum. O sırada uzaktan yürüyerek gelen bir köylü gördük. Kaan'a, "Bu adam kesinlikle Avşar köyündendir, oraya gittiğine bahse girerim. Bir dursana" dedim. Arabayı Kaan'la İris genelde vardiya usulü kullanırlardı. O sırada direksiyonda Kaan vardı. Kaan karşıdan gelen adamın yanında durdu. Pencereden seslendim:

"Selam, Avşar köyünden misiniz?"

“Evet,” dedi adam.

“Durmuş Uyanık köyde mi?”

“Yok. O İzmir’de oturuyor şimdi.”

“Peki, Ahmet Uyanık.”

“O köyde” dedi adam, bir yandan da bu ıssızlıkta rastladığı insanların kimin nesi olduğunu anlamaya çalışırken.

“Ahmet Uyanık’a, hapisane arkadaşın Gün Zileli sana selam söyledi dersin” dedim.

Yüzündeki şaşkınlık ifadesine rağmen gülümsedi köylü. Gazlayıp uzaklaştık. Eminim, selamımı ulaştırmıştır Ahmet Uyanık’a. Ne yazık ki, artık kendisine sorma olanağım yok.

Artık “Karaada çıkartması”nı anlatmaya girişebilirim. Daha önce de belirttiğim gibi Karaada, Bodrum’un tam karşısında, motorla 10-15 dakikada gidilebilen, bir zamanlar bazı tesisler kurulmuş olsa da, yaban domuzu, yabani eşek, yabani keçi, yaban kedisi, yabani tavşan dışında canlı yaşamayan, kıyıda ki küçük bir alanın dışında esas olarak sık maki bitki örtüsüne sahip küçük bir adaydı. Yerleşim açısından adanın en büyük problemi suydur. Buraya su Bodrum’dan motorlarla taşınıyordu ki, bu neredeyse her gün yapılması gereken zahmetli bir işti. Yıkanmak elbette sadece deniz suyuyla mümkündü ve bu laşıklar da ancak kıyıda deniz suyuyla yıkanabiliyordu. Adada yaşayan hayvanların geceleri topluca kıyıya inip deniz suyu içtikleri söyleniyordu. Demek bu hayvanlar zorunlu olarak tuzlu suya alışmış, hayatta kalabilmek için buna mecbur kalmışlardı. Karaada’da tutunmak isteyenlerin yaban hayvanlarıyla aynı yaşama güdüsünü göstermeleri mümkün değildi elbette. Bu yüzden çözülmesi gereken ilk sorun suydur.

Fakat aculluğuyla ünlü Kaan da dahil olmak üzere girişimcilerin bunu düşünecek durumu yoktu. Onlar bir an önce işe girişmek istiyorlardı. Tamam, anladık da girişilecek iş neydi, o bile tam belli değildi. Daha önce de belirttiğim gibi bileşenlerin hepsinin kafasında başka bir plan vardı. Anlaşıldığı kadarıyla şimdilik tek birleştikleri nokta sahile yakın bir bölgenin (herhalde burası konserler için düşünülmüştü) sık çalılıklardan temizlenmesiydi. Kaan “idareyi” ele almıştı. Yani somut olarak

diğini söyledi. Çünkü yol yokmuş ve çalılıklar çok sıkmış. Ayrıca görmeden yılanı basma tehlikesi de yabana atılmamalıymış. Bütün bu bilgileri kafamın bir köşesine yazıyordum. Çünkü ilk fırsatta dağın zirvesine çıkmayı, kiliseyi ve açık denize bakan tarafı görmeyi kafaya koymuştum. Kaan'la dolaşmalarımız sırasında bir zamanlar su bulunduğu tahmin edilebilecek sarnıç türü yerlere de rastlıyorduk. Hatta yıkık duvarlarındaki tasvirler iyice silikleşmiş küçük bir şapele de rastladık. Demek ki burada bir zamanlar insanlar yaşamıştı, yıkıntılardan çıkan sonuç buydu.

Karaada'daki faaliyet başlayalı daha bir hafta olmamıştı ki, Datça'dan bir "müfettiş" geldi: Emine. Neler oluyordu burada? Karaada'yı çok merak etmişti, mutlaka görmek istiyordu. Elbette merak ettiği bir şeyler vardı ama esas bu değildi. Onun esas merak ettiği, benim Kara Çekirgeler'le yakınlık ve samimiyet derecemdi. Emine, kendisinden başka kimseyle çok fazla samimi olmamı istemez, "first lady" mevkiini titizlikle korur, bunun tehlikede olduğunu düşündüğü zaman da benim arkadaşlık ve sevgililik ilişkilerime çomak sokmaktan geri kalmazdı. Bunun, Emel, Nezahat, Nafiye ile ilgili örneklerini daha önce anlatmıştım. Bu sefer de "yaklaşan felaketi" görmemek için benim kadar salak olmak gerekirdi!

"Müfettiş", çevresine olumsuz bir tavırla bakıyor ve maraza çıkartacağı bir bahane arıyordu. Daha önce de örneklerini verdiğim gibi, Emine maraza çıkartacağı sahneyi önceden planlar ve sonra da sahnelerdi. Yani bu anlamda "iyi" bir "tiyatro yönetmeni" sayılabilirdi. Eminim, oraya kavgaya çıkarmaya gelmişti ve bu kavgayı da kısa sürede çıkardı. Elbette bunun için ilk planda anında haklayacağı kolay bir lokma buldu: O sırada orada olan, Metin'in on yedi yaşındaki oğlu Genco (Doğan). Şimdi sebebin ne olduğunu bile hatırlamıyorum, su getirme ya da götürme gibi sudan bir nedenle tuttu Genco'ya bağırırmaya başladı. Çocuk da onurunu korumak için ona cevap verdi doğal olarak. Buyrun size kavgaya! Buna benzer sudan nedenlerle maraza çıkarma örneklerine siyasi alanda, devletler arasındaki ilişkilerde sık sık rastlarız. Örneğin, komşu ülkeyle maraza çıkartmak

istiyorsunuzdur, bu ülkeyle aranızda ihtilaf konusu olan küçük bir kayalığa iki askerî bot gönderirsiniz, buyurun size gerilim ve kavga! İşte Emine'nin yaptığı da bundan farksızdı. Yunanlı anarşist arkadaşımız Lia Yoka onun için boşuna, "Emine tek kişilik partidir" dememişti! Daha doğrusu Emine, tek kişilik devletti!

Hadi Emine'yi anladık da, benim gibi "hık" deycilere ne demeli! Elbette açıkça onun tarafında yer almadım ama orta yolcu bir tutum takındım. "Sen de haklısın, sen de haklısın ama şurada sen haksızsın, burada da sen haksızsın" gibilerden Nasreddin Hoca'yı bile yaya bırakan, tatsız tuzsuz, renksiz, kokuşmuş bir tutum... Burada hemen söyleyeyim, bu "Sezar'ın hakkını Sezar'a verme" tutumları her zaman hakkaniyete hizmet etmeyebilir, hatta çoğunlukla da haksıza gizli destek anlamına gelebilir. Ben Emine'nin neden maraza çıkarttığını araştırmaya bile gerek duymadan, bir delikanlının diyelim ki hatalı bir davranışı olsa bile öylesine hırpalanmaması gerektiğini dikkate almadan hakem rolü oynamaya çalışmış ve Emine'yle çatışma güdüsüyle ona karşı net bir tutum almamıştım. Bu durumda ister istemez Kaan araya girdi. Genco'yu savundu Emine'ye karşı. Ben Kaan'la Emine'nin çatışmasını önlemek için yine ara bulmaya çalıştım vb.

Fakat esas skandal bundan sonra patladı ve skandalın baş sorumlusu da bendim. Daha doğrusu, Emine'nin ağzına "işçiler susuz çalıştırılıyor" argümanını verip onu "sınıf mücadelesi" alanında kılıç sallamaya sevk eden benden başkası değildi. Ezilen sınıflara muhabbet beslemek devrimciliğimin temel taşlarından biriydi eskiden beri ve Emine yeri geldiğinde, başta kendi sınıfsal kökenini sık sık hatırlatarak bu duygumu istismar etmeyi çok iyi bilmiştir. Aslında devrimciliğe, ezilen insanlara duyduğum merhamet duygularıyla gelmiştim (*Yarılma*, s. 138). O kadar ki, yıllar sonra Irmak'ın bana hatırlattığı bir olayda olduğu gibi, kendi kızımı üzmeyi ve hatta hırpalamayı göze alacak kadar. 1982 yılında Kuyubaşı'ndaki eve taşındığımızda (*Havariler*, s. 581) Irmak henüz 4-5 yaşlarındaydı. Bir gün kedilere süt vermek için kapıcının yere bitişik penceresinde du-

ran bir kabı kullanmış. Kapıcı bu durumu bana şikâyet etmiş, ben de o kap kapıcıya değil de, bir başkasına ait olsa buna cesa-
ret edemeyeceğini söyleyerek küçücük kız çocuğunu fena hal-
de paylayıp kalbini kırmış, böylece ona “sınıf bilinci” aşılamı-
şım. Lenin’in önerisine uygun olarak dışarıdan “bilinç taşımak”
bu kadar olabiliirdi yani!

İşte bu güdülerle ve biraz da yaranmak için Emine’nin ağzı-
na “işçiler susuz çalıştırılıyor” argümanını verdim ve ertesi gün
Emine’nin kışkırtmasıyla Konyalı işçilere ajitasyona giriştim.
“Size su sağlamak zorundalar, çalışmayın” diyerek “grev” çağ-
rısında bulundum, sanki karşılarında büyük patronlar varmış
gibi. İşçiler de bu fırsatı kaçırmadılar elbette ve “patron”ların
arkadaşı olduğu halde kendilerini greve çağırان bu “hayırse-
ver” tuhaf şahsa şikâyetlerini bire bin katarak döktüler. Eh ar-
tık işçilerin de desteğini almıştık ya, “patronlara” karşı müca-
delede kimse tutamazdı bizi! Daha dün komündeki anarşist
yoldaşım olan, işçiler de dahil hepimiz gibi susuzluk koşul-
larıyla kendisi de boğuşan Kaan bugün, Emine’nin buluşuyla
bir “slavedriver”a (köle güdücüye) dönüşmüş, ben de verdiğim
“sınıf mücadelesi”nden son derece mağrur, Emine’nin yanında
göğsümü gererek dolaşmaya başlamıştım.

Yok canım, aslında bu, senaryonun dıştan görünen yanıydı.
İçten içe, yaptığımdan hiç de memnun değildim ve bu ortam-
dan bir an önce kaçıp gitmek istiyordum. İşte Karaada’nın zir-
vesi, o karanlık kilise beni bekliyordu. Kaç git oralara, insan
ilişkilerindeki, boğazına kadar battığın ve katkıda bulundu-
ğun bu pislikten oralara sığın, ruhunu arındır. Ayağıma botla-
rı geçirip, sık çalıların arasından kendime yol aç aça dağın yo-
lunu tuttum. Oldukça dik bir çıkış vardı. Karşıma çoğunlukla
sık fundalık ve çalılıklar çıkıyordu. Arada bir çalılara gömülü-
yordum yarı belime kadar. Bastığım yeri tanıma olanağım ol-
madığından altında yatanı tanımam da imkânsızdı! En büyük
korkum görmeden bir yılanın üstüne basmaktı. Fakat kulaktan
dolma edindiğim bir bilgiye göre yılanların öğle sıcaklığında kuy-
tulara saklandıkları, pek ayak altında dolaşmadıklarıydı. Biraz
da buna güveniyordum.

Felaket bir ögle sıcağı vardı. Güneş tam tepedeydi ve yeryüzüne bütün gücüyle yüklenmişti. Ağaç dalları ve çalılar dikkenleri ikide bir vücudumun bir yerine takılıp yırtıyordu. Gözümü, uzakta karanlık silueti görünen manastıra dikmiştim. Oraya varırsam zirveye vardım demekti. Ne kadar zaman tırmandım bilmiyorum. Belki bir saat kadar. Zirveye yakın bir yerde karşıma bir set çıktı. Betondan yapılmış bir set. Belki de manastırın sınırına gelmiştim. Bir hayli yüksekti. Önce çevresinden dolanayım dedim fakat sarmaşık ve çalılar setin her yanını sarmıştı, en açık yeri karşımdaki kısmıydı. Ayaklarımı duvarın kırılmış, oyuk yerlerine dayayarak ve yine oyuk yerlere tutunarak seti çıktım. Galiba bu, tırmanışın en badireli kısmıydı, başarmıştım işte. Devam ettim. Fakat o tırmanış içinde manastırın sol tarafında kaldığını ve gittikçe uzaklaştığını fark ettim. Ne kadar o tarafa doğru gitmek istesem de tırmanışım beni, yaklaştıkça daha çok hayalet bir binayı andıran manastırdan uzaklaştırıyordu. Sonunda dağ bana nereden yol açıyorsa oradan tırmanmaya karar verdim. Yarım saat kadar sonra zirveye iyice yaklaştığımı fark ettim. Çok az yolum kalmıştı ve manastır şimdi iyice uzaklarımdaydı. Artık ona ulaşmam imkânsız görünüyordu. Bir adım daha, bir adım daha... Ha gayret. İşte zirve! Yok o değilmiş. Biraz daha tırman, biraz daha. Ve en sonunda...

Aşağıda muazzam bir açık deniz manzarası uzanıyordu. Mas-mavi, yüce, ulu. O anda bu manzarayı anlatacak kelime bulamamıştım, şimdi de bulabildiğimi sanmıyorum. Oracıkta bir taşın üzerine bir mümin gibi oturup doğanın ululuğuna şükrettim. İnsanın ruhu ancak parçası olduğumuz doğanın bu yüceliğiyle arınabilirdi. Kafamdan geçenlere cevap verirmiş gibi hafiften bir rüzgâr esip beni serinletti. O an susuzluğumu duyumsadım. Her zamanki aceleciliğimle yola çıkarken yanıma su almamıştım.

Ayağa kalktım. Cep telefonuma baktım. Bir iki kurcaladım. Çekiyordu ama kimseyi aramak gelmedi içimden. Karaada'nın tamamen bakir öbür kıyısına hangi yoldan ineceğimi kestirmek için dikkatle baktım. Adanın bu tarafı tırmandığım tarafı kadar

sık çalılık değildi. Yağmur akıntılarıyla kendiliğinden oluşan kurumuş dereciklerin kenarlarında yeşil bitkiler göze çarpıyordu. Yeşilliklerle sarılmış su yolları bana aşağı inişte yol gösterecekti. İnmeye başladım. Yanılmamıştım, su yolları en iyi yoldu. İki saatte tırmandığım zirveden aşağı yukarı yirmi dakikada engelsiz indim kıyıya. Geldiğim yer küçük bir koydu. Yarı dolu, ağzı kapalı bazı plastik su şişeleri kıyıya vurmuştu. Birkaçını alıp baktım, güneşten neredeyse kaynayacak noktaya gelmişti içlerindeki su. Aralarından ikisini seçip denizin sıg bir yerinde suya yatırdım ve kayıp gitmesinler diye taşlarla sıkıştırdım. Böylece “buzdolabımı” da kurmuştum. Bir süre sonra içlerindeki su ılınınca açıp içtim. Kıyı o kadar sıcaktı ki, devamlı denize girmek zorunda kalıyordum. Dışarıda durduğum beş dakika içinde üstümdekiler derhal kuruyordu. Sığınılacak gölgelik bir yer de yoktu. Denize girerken cep telefonumu kıyıda bırakmıştım. Ben denizdeyken telefon çalmaya başladı. Koşup açtım. Kaan’dı: “Neredesin abi, seni merak ettik. Emine bugün yola çıkacağınızı söylüyor.”

O gün yola çıkacağımızı tamamen unutmuştum. Saati de. Adanın arkasında bir koyda olduğumu söyledim. Kaan, bir motor yollayıp beni alacağını söyledi. Çünkü aynı yolu gerisin geri kat etmem biraz zor görünüyordu, üstelik çok zaman alacağı da açıktı.

Beklemeye başladım. Motorda Emine’nin de olacağını tahmin etmemiştim. Meğer motor bizi alıp doğrudan Bodrum’a bırakacakmış. Uzaktan gelen küçük motoru gördüm. Biraz daha yakına geldiğinde ise iyice tedirgin oldum. Emine motorda, kaptanın arkasında, bir Afrika kabile krallığının kraliçe taklidi gibi oturmaktaydı. Başında son derece geniş kenarlıklı yazlık bir hasır şapka vardı. Ya güneşten ya da öfkeden, yüzü o komik şapkanın altında kıpkırmızı ya da mosmor görünüyordu. Motor daha da yaklaşıncı başka ayrıntılar da çarptı gözüme. Bir kolu havadaydı ve kolunu sanki bir gösteride slogan atarmış gibi ileriye doğru, yok, yok ileriye doğru değil bana doğru sallıyordu. Birkaç saniye sonra el kol hareketlerini tamamlayan sözlerini de duydum. “Allah kahretsin seni” diye bağırıyor-

du, “Emine Partisi”nin işte oracıkta organize ettiği gösteride attığı slogan buydu. O anda öyle bir tepem attı ki, kırk yılda bir olduğum “Zileli Deli Halil” oluverdim. Motor artık iyice yaklaşıyordu. “Allah senin cezanı versin” diye bağırdıktan sonra, orta yaşlardaki, halim selim bir adam olduğu ilk bakışta anlaşılan kaptana, “Lütfen bu hanımefendiyi götürür müsünüz buradan. Ben gelmiyorum” diye seslendim. Adam bir yandan motoru benim bulduğum küçük koya doğru sürmeye devam ederken bir yandan da yalvar yakar oldu: “Beyefendi, lütfen yapmayın. Bakın, sizi bulmak için ne kadar uğraştık. Bütün koyalara tek tek bakarak geldik. Eşiniz hanımefendiyi üzmeseniz, lütfen rica ediyorum sizden.”

Eşim hanımefendi mi! Allah kahretsin, demek çevreden böyle algılanıyorduk. Hayatta razı olamazdım bu duruma. “Eşim falan değil o benim...” dedim kaptana, “Binıyorum fakat sadece siz rica ettiğiniz için.” Burnunu kumlara dayamış olan motora, kaptanın yanına atladım. Emine’nin suratına bile bakmadım. Bundan sonra da gerçek anlamda bakacağımı sanmıyordum.

Karaada macerasının devamını da anlatıp bu konuyu bitireyim. Karaada “komiseri” olarak İstanbul’a iner inmez soluğu Beatles Kafe’de aldım ve Metin’i “sorguladım”. “İşçilerin susuz çalıştırıldığını” biliyor muydu? Bilmiyorsa neden bilmiyordu? Metin sert sorularıma pek anlam veremedi herhalde ama yine de beni cevapladı. Böyle bir durumdan haberdar değildi. Hatta orada işçi çalıştırıldığını bile bilmiyordu. Ne de olsa Bodrum’dan uzaktaydı. Bu tür konuları oradakilere sorsam daha iyi olacaktı. “Onlara da soruyoruz” dedim aynı sertlikte. 1970’lerin çatık kaşlı, genç bürokrat Gün’ü olup çıkmıştım yeniden! Gençlik güzel şeydi be kardeşim! O anda öyle hissetmiştim ama şimdi sorsanız bundan hiç de emin değilim derim. Oscar Wilde ne demişti: “Gençlik güzel şey ama gençliğin elinde heba oluyor.” Bana kalırsa gençlik, benim gibi gençliğe özenen ihtiyarların elinde daha çok heba oluyordu!

Sonunda Zürih’e döndüm. “Maç”ın sondan bir önceki raundu orada oynanacaktı! Önce Thalwil’deki telefonda ben, İstanbul’dakinde Kaan ilk yoklama darbelerini indirdik birbirimi-

ze. Kaan hem alaycı hem öfkeliydi. Ben ise sadece öfkeli. Keşke ben de onun kadar alaycılık dozu katabilseydim tartışmaya. Kaan özellikle meseleyi İstanbul'lara kadar uzatmama bozulmuştu.

Sonunda Kaan da geldi Thalwil'e. Thalwil'deki evin mutfak ringi oluşturunuyordu. Bu sefer yoklama darbelerine bile gerek görmeden dan dun giriştik birbirimize. Kaan'ın İstanbul'daki alaycılığı "seyircinin" önünde (yani İris ve Aylin'in önünde) sarkastik bir noktaya doğru evrilmişti. Özalaycılığı, "kendimle dalga geçebiliyorum, öyleyse varım" diyecek ölçüde severim ama karşı tarafı yerin dibine batıran sarkazmdan pek hoşlanmam. Üstelik sarkazm, mantığı fazla zorladığı ve objektifliği yok ettiği için haklı olduğunuz noktada bile sizi haksız bir konuma sürükleyebilir, tartışmanın bir noktasında size hak vermesi mümkün olan bir insanı zıvanadan çıkarabilir. Nitekim bizim tartışmamızda da öyle oldu. Kaan, bana, "Buradaki inşaatlarda işçilerin kullandığı seyyar tuvaletlerin rezaletini gördün mü? Onları neden söz konusu etmiyorsun?" diye sordu. İşte bu, sarkazmın demagojiye evrildiği noktaydı. Zürih'in işçi sağlığı müfettişi olmadığım yanıtını verdim. Tartışma iyice alevlendi, alevlerin bacayı sardığı bir noktada ben, şimdi Kaan'ın hangi sözü olduğunu hatırlamıyorum, bir sözüne fena halde sinirlendim ve kapıyı çarpıp çıktım. Sokağa fırladım, nereye gittiğimi bilmeden otuz adım kadar gitmişim ki, Kaan arkamdan yetişip belime sarıldı, söylediği sözden dolayı özür diledi ve eve geri dönmemi rica etti. İyilik karşısında çok savunmasızımdır. Böylesine içten bir davranışa ve özür dilemeye ayak direyemedim. Eve döndüm. Sonrasında daha makul konuştuk ve meseleyi hallettik. Ben de "işçilerin susuz çalıştırılması" konusunda sorunu fazla abarttığımı kabul ettim diye hatırlıyorum. Bir daha konuya dönülmedi ve aramızda da herhangi bir münakaşa konusu kalmadı.

Karaada'nın benim tanık olmadığım sonraki bölümünde olanları ise Kara Çekirgeler'in anlatımlarından kısaca özetleyeyim: Kaan, Karaada'yı anarşist bir kültür merkezi yapma planları çerçevesinde İstanbul'dan genç anarşistleri adaya davet edi-

yor. Davete icabet edenlerle hep birlikte çalıları temizleme ve alan açma işlerine devam ediyorlar. Fakat kısa sürede diğeri bileşenlerin kafasındaki planın daha çok para kazanmaya dönük bazı girişimler olduğu net bir şekilde ortaya çıkıyor. Özellikle Kahraman'ın kafasındaki planın, iş bilir bir müteahhidin tasarlarına uygun olarak adayı yeni bir turistik tesis haline getirmek olduğu anlaşılınca ipler kopuyor ve sonuç olarak Karaada projesi 2007 yılının yaz sonunda adanın çevresindeki diğeri battık gemiler gibi denizin dibini boyluyor.

* * *

2007 yılının Mayıs ayında Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'in görev süresi dolacaktı. Yeni cumhurbaşkanının seçilmesi söz konusuydu. Ulusalılar, ordu st çevrelerinin açıktan desteğiyle AKP'li bir cumhurbaşkanının seçilmesini önlemek için geniş katılımlı bayraklı "Cumhuriyet Mitingleri" düzenlemeye girişmişlerdi. Büyük şehirlerdeki bu mitinglerin yarattığı "ulusal şahlanış" ortamında ordu, 27 Nisan tarihinde AKP iktidarına bir de "e-muhtıra" verdi. Buna rağmen AKP adayı Abdullah Gül Ağustos ayında cumhurbaşkanı seçildi.

O dönemdeki, bayraklı cumhuriyet yürüyüşleriyle temsil edilen ulusalcı dalgayı iki yönüyle değerlendirmek gerekir. Bir yönüyle bu dalga, reaksiyoneri yüzünü giderek daha fazla göstermeye başlayan AKP iktidarına karşı bir ilk büyük direniş olarak ele alınmalıdır. Ne yazık ki, bayraklı direnişi o zaman bu yönüyle değerlendirememiş ve sadece, diğeri olumsuz yönüyle ele almıştım. Diğeri olumsuz yn, bu bayraklı yürüyüşlerin toplumda histerik bir ulusalcı ve Kemalist dalgayı temsil etmesidir ki, bu yönüne gerçekten de karşı çıkılması gerekiyordu.

AKP'nin giderek seçimli bir tek parti rejimini oturtma girişimleri içinde Abdullah Gül'n cumhurbaşkanı seçilmesi sadece adımlardan biriydi. Cumhurbaşkanlığıyla birlikte, bugünkü moda deyimle "devletin zirvesi"ni ele geçiren Recep Tayyip Erdoğan yönetimindeki AKP'nin ikinci önemli adımı yine 2007 yılının 21 Ekim günü, cumhurbaşkanının bundan böyle halkoylamasıyla seçilmesi için yapılan referandumla geldi. Cum-

hurbaşkanının halkoylamasıyla seçilmesi, o günlerde “halk oyunu” neredeyse kutsallaştıran liberallerin ve zaten popülist bir “ezilen halk” hayranlığı içinde olan solun bile kulağına hoş gelmişti. Bana gelince, ben anarşist bir bakış açısıyla devlet kurumlarındaki değişiklikler konusunda öylesine duyarsızlaşmışım ki, bu referandumla ilgilenmedim bile, hatta unuttum gitti. Bu yazdıklarımı bile, yakın siyasi tarih konusunda olağanüstü bir belleğe sahip olan Melih Dalbudak’ın hatırlatmasıyla, internetten arşivlere girerek yazıyorum. Ne yazık ki, o sıralar devlet karşıtlığı, beni faşizmin ayak sesleri konusunda duyarsızlaştırmıştı. Biliyorsunuz, her ilacın olumsuz yan etkileri vardır! Ekim 2007 referandumunda “Evet” oyu, bir tek CHP’nin yarım yamalak muhalefet etmesi sonucu yaklaşık %70 oranında destek buldu ve bu “plebisitin” sonunda AKP, devleti seçim yoluyla işleyen tek partili bir rejim haline getirme yolunda önemli bir adım daha atmış oldu.

Karaada’dan sonra, 2007 yılının Temmuz’unda Ankara’ya gittiğimde bayraklı yürüyüşlerin son salvoları ve yarattığı toplumsal atmosfer yaşanmaktaydı. Ankara’ya, Turgay ağabeyimin kızı, yeğenim Bilge’nin nikâhına katılmak için gelmişim.

O dönemde bayraklı yürüyüşlere, yukarıda belirttiğim gibi, tek yanlı ve son derece olumsuz bakıyordum. Daha önemlisi, hâlâ AKP iktidarından çok, AKP tarafından “vesayetçi” diye takdim edilen orduyu ve ordunun desteğindeki ulusalcıları baş hedef alıyordum. 2007 yılının Mayıs ayında yazdığım “Çağlayan’daki Çılgın Kalabalık” başlıklı yazı bu tutumumu net bir şekilde göstermektedir. Yazıda AKP de hedef alınmakla birlikte atışlar esas olarak orduya ve bayraklı yürüyüşlerin organizatörü ulusalcılara yöneliktir. Bu bir yana, yazıda, kimin cumhurbaşkanı seçileceği konusunda, “Zirvedekilerin Çankaya’yı ele geçirmek için tepişmeleri beni hiç ilgilendirmiyor” veya laiklik tartışmasında, “Dinle devlet işlerinin birbirinden ayrılması anlamına gelen laiklik de beni ilgilendirmiyor” diyerek bir anarşist keskinlik tutumu ortaya koymuşum.

Ankara’ya ayak basar basmaz, Maltepe taraflarında, artık sönmeye yüz tutmuş bayraklı yürüyüşlerden birinin dağılışının

içine düştüm. Gençleri her zaman sevmişimdir. Bu yüzden ellerindeki Türk bayraklarını görmezliğe gelerek onlara sevecenlikle baktım. Ankara'nın, daha çok okumuşlardan oluşan, bilinen orta sınıf kalabalığıydı mitingden dağılanlar. Aslında onlarla da bir sorunum yoktu. Bu insanlar birtakım ilerlemeci, elitist ve ulusalcı illüzyonlara sahip olsalar da, daha sonraki yıllarda belirgin bir şekilde göreceğimiz gibi, her şeye rağmen ülkedeki, AKP'nin temsil ettiği sağcı reaksiyona karşı bir dalgakıran oluşturunuyorlardı. Onlarla arayı fazla açmak doğru olmazdı. Bunu o anda bile içten içe hissetmişim ama ulusalcılığa karşı teyakkuz halim o sıralar zirvesindeydi hâlâ.

Nitekim, bu hal, yeğenim Bilge'nin, Çankaya Belediyesi'ne ait Atakule'deki nikâh sırasında kendini açıkça gösterdi. Nikâh masalarına çok oturmuş biri olarak ben bile Atakule'deki, modernle arabesk karışımı yeni tür nikâh törenini biraz yadırgamıştım. Nikâh töreni henüz başlamadan önce, piyano eşliğinde ekranda "gelin" ile "damat"ın tanışma ve adım adım evlilik felaketine doğru sürüklenme sahnelerini içeren fotoğraflardan oluşan bir slayt gösterisi yer alıyordu. Sonra da gelin ile damat, arkasından tanıklar ve nikâh memuru, bekleneneği üzere, alkışlar arasında salona giriyorlardı. Buraya kadarı tamam, ya bundan sonrası!

Nikâh memurumuz, gelinlikler içindeki geline ve damatlık giysileri içindeki damada malum sözleri söyledikten sonra tutup yanında getirdiği bir adet Türk bayrağıyla Turgut Özakman'ın, o zamanlar özellikle ulusalcı ve CHP'li çevrelerde pek popüler olan *Şu Çılgın Türkler* (Bilgi, 2005) kitabını, "Çankaya Belediye Başkanımızın nikâh hediyesi" olarak vermesin mi? Kitabın tamamını okumamıştım ama hakkında genel olarak bilgim vardı. Biraz karıştırmış, bazı yerlerini okumuş, Topal Osman'ın öldürdüğü muhalif milletvekili Ali Şükrü Bey hakkındaki gerçeği tamamen örtbas ettiğini görünce bir kenara atmış, gerisini okumamıştım. Kitapta Ali Şükrü Bey cinayeti tamamen gizleniyor, hatta öldürüldüğünden bile söz edilmiyordu. Sadece "Ali Şükrü Bey ölünce" deniyor ve neden "öldüğü" bile belirtilmiyordu. İnsanların böyle bir kitabı sorgulamaksızın başu-

cu kitabı haline getirmesi Türkiye kültürünün hal-i pürmelâli-ni ortaya koymaktaydı.

Çılgın Türkler kitabının aklı başında insanlara “hediye” adı altında bu kadar fütursuzca kakalanmasına, biraz da o zamanki keskinliğimle (10 yılda ne kadar da olgunlaşmışım böyle! Galiba insanın olgunlaşmasının sonu yok. Eğer yaşarsam bir on yıl sonra da bugüne ilişkin hangi davranışlarımı keskin ve çığ bulacağım bakalım?) bir hayli bozulmuştum.

Neyse, sonunda nikâh bitti ve sıra şu malum, sıraya girip tebrik etme işlemine geldi. Oluşan uzun kuyruğun en sonundaydım. Bir de baktım, iki genç kız, birinin elinde kamera, diğ erinin elinde mikrofon, kuyruktaki insanlara bir şeyler sorarak yavaş yavaş benim tarafa doğru geliyorlar. “Eyvah,” dedim içimden, “bana da soracaklar bir şeyler!” Hiç sevmezdim böyle genel geçer sorulara muhatap olmayı. Neyse, yine de metanetle bekledim “yaklaş an felaket”i! Nihayet kaçınılmaz son geldi ve genç kız mikrofonu kuyruğun sonunda usul usul ilerlemekte olan bana da uzattı: “Efendim, nikâhla, gelinle ve damatla ilgili bir şeyler söylemek ister misiniz?” El cevap: “Bana hiç sormayın. Ben o çılgın Türklerden değilim.” Son gördüğüm, kızcağızın elinde mikrofon, şaşkınlıkla gülmek arası bir vaziyette donup kaldığıydı. Eminim filme çekmişlerse bile kayıtlardan çıkarmışlardır bu söylediklerimi. Marifet miydi yani kızları böyle bozum etmek! Yaptığım, ukalalıktan başka bir şey değildi! Ruh halim rast gelirse (her zaman değil) böyle çıkıntılıklar yapmaktan ya da “çılgın Türk” davranışları sergilemekten özel bir haz aldığımı itiraf edeyim. Neyse, konuyu burada kapatırken Bilge’nin evlendiği Barış Alkım’ın çok iyi bir genç olduğunu, Bilge’nin sonunda gönlüne göre bir sevgili bulduğunu, Ada adlı sevimli bir kızları olduğunu, her ikisinin de akademik alanda çalışuklarını, son zamanlarda, çeviri bürosu açmak üzere İngiltere’nin Durham kentine göç ettiklerini belirtip geçeyim.

Ankara’da, uzun yıllar sonra DTCF Fikir Kulübü’nden Necla Ülkü’yle de görüştüm (*Yarılma*, s. 282). Necla Ülkü, DTCF zamanlarında gerçekten çok güzel yüzlü bir kızdı. Esaslı militanlardan biriydi. Sonraki yıllarda Hacettepe Fikir Kulübü’nden

Ergun Aydınoglu'yla evlenmiş, ondan bir kızı olmuş, daha sonra ayrılmışlar, 12 Eylül'den sonra sığınmacı olarak bulunduğu Almanya'da bir Almanla evlenmiş, sonra ondan da ayrılmıştı. Şimdi Kavaklıdere taraflarında, kendisi de evlenip boşanmış ve küçük bir çocuk sahibi olan kızıyla birlikte oturmaktaydı. Necla'yla nasıl bağlantı kurdum, şimdi hatırlamıyorum. Telefonla aradım, çok sevindi, beni evine davet etti. Orada da epeyce sohbet ettik. Bir ara sigara içmek için balkona çıktım. Bir de ne göreyim, Necla'nın balkonunda da Türk bayrağı asılı değil mi! Konuşmalarımızın seyrinden, eski birçok Dev-Genç'li gibi onun da ulusalcı bir yönelim içinde olduğunu anlamıştım ama bu yönelimin balkonuna bayrak asacak düzeyde olabileceğini tahmin edememiştim. "Sen de mi bayrak astın. Ne bu bayrak?" diye sordum, eski arkadaşlığımıza güvenerek. "Bugünkü anlamı başkadır bayrağın!" diye yanıtladı beni. Konuyu çok da uzatmadım bu net cevap karşısında.

Yeri gelmişken, Ankara'da Filhakika'nın başına gelen bir "kaçırılma" olayını da anlatayım burada. Emine'nin ağabeyi Musa Özkaya'nın (*Sapak*, s. 223) Ankara-Sıhhiye'de, yedi sekiz çalışanı bulunan büyük bir muhasebe bürosu vardı. Ankara'nın uydu kentlerinden Eryaman'da oturmakta olan annesiyle babasına marketten bir şeyler alıp götürecektim. Bu tür "ailevi" görevleri ihmal etmek olmazdı! Bunun için Musa'nın bürosuna uğramıştım. Onun arabası vardı, önce bir markete uğrayacak, sonra da Eryaman denen uydu kente gidecektik, onlara marketten aldığım sebze meyve türü şeyleri verecektim. Musa bana "Beş, on dakika bekle, birazdan geliyorum" demişti. Ben de beklerken oyalanayım diye Filhakika'yı çantamın gözünden çıkarıp masanın üstüne koymuş, o öğle arasında çalışanlarla bir sohbet açmıştım Filhakika üzerine. Onun marifetlerini anlatıyordum. Bu arada beni büyük bir dikkatle dinleyen, orta yaşlarda bir kadın olan büronun aşçısının Filhakika'dan gözlemini ayıramadığı dikkatimden kaçmadı. Kadın, ona olağanüstü bir varlığa ya da cine bakar gibi bakıyordu. Biraz da kadının bakışlarından rahatsız olduğum için sohbeti kısa kestim ve Filhakika'yı yeniden çantamın gözüne koydum. Yiğit yiğidi gözün-

den tanımış! Benim gibi bir ruh hastası da başka bir ruh hastasını anında tanımıştı. Biraz sonra Musa geldi ve birlikte çıktık. Tam merdivenlerden inerken bir his beni uyardı ve açıp çantanın gözüne baktım. Filhahika yoktu! Musa'ya, "Baksana, büroda biri sanırım çantamı karıştırmış, Filhakika yok" dedim. Daha önce Filhakika'yı tanıştırdığım için Musa onu tanıyordu. Tekrar büroya döndük. Aşçı kadının kaşla göz arasında Filhakika'yı aldığından emindim ama ihbarcı durumuna düşmek için bunu Musa'ya söylemedim. Kadın bu konularda sabıkalı olmalı ki, Musa doğrudan ona yöneldi ve mutfağa çekip bir şeyler konuştu. Kadın mutfaktan alı al moru mor çıkıp telaşla, "Düşmüştür efendim, nereye gidecek, çöplere bakalım" falan dedi ve masaların yanındaki çöp kutularına yöneldi. Bir dakika geçmeden elinde Filhakika'yla geldi. "İşte buldum, çöpten çıktı" dedi. Tabii yutmamıştık ama yutmuş göründük.

Otobiyografik kitaplarımın üçü –*Yarılma* (1954-1972); *Havariler*(1973-1983); *Sapak* (1983-1992)– yayımlandıktan sonra başa dönüp çocukluğumun ilk sekiz yılını yazmıştım. Böylece otobiyografik kitaplarımın, yayınlanış sırasına dördüncü ama tarih sırasına göre birinci kitabı olan *Ev* (1946-1954) İletişim tarafından 2004 yılında yayımlanmıştı.

Kitabın yayınlanmasından üç yıl sonra, 2007 yılının yaz aylarında Didem Zileli imzalı bir mail aldım. Nejat ağabeyimin (Zileli) (*Ev*, s. 10-16; *Yarılma*, s. 11, 338) hiç görmediğim bir kızı ve bir oğlu olduğunu biliyordum. Didem, kızı olmalıydı. Zaten mailde yazdıklarından da bu anlaşılıyordu. Mealen yazdığı şuydu: Siz *Ev* adlı kitabınızda babam için neden "gayrimeşru" çocuk dediniz?

Şaşırmıştım. Gerçi akrabalık ilişkilerine kentlilerin çoğu gibi pek meraklı biri değildim ama yine de Didem'in yakın bir akrabası, amcasıydım. Biraz daha sıcak bir ifadeyle yazabilirdi. Öte yandan, benim "gayrimeşru" gibi bir deyim kullanmam imkânsızdı. Bu, en düzen yanlısı bir muhafazakârın kullanacağı, hayli berbat bir deyimdi. Hemen kitaba baktım. Hayır, böyle bir deyim kullanmamıştım. Yazdığım şuydu: "Turgay'dan üç yaş büyük Nejat ağabeyimle baba bir, ana ayrı kardeşlik. Babamın...

yaşadığı evlilik dışı (abç – G.Z.) bir ilişki sonucu dünyaya gelmişti.” (Ev, s. 11)

Ev’i yazarken Nejat ağabeyimin annesi Meliha Hanım’ın adını o sırada bilmediğim için yazamamıştım. Adını daha sonradan Can’dan öğrendiğim için bu saygıdeğer insanın adını buraya şu anda yazmaktan gurur duyuyorum. Çünkü gerçekten aşkı uğruna her şeyi göze almış ve bu aşkı mezara kadar muazzaz kılmış bir kadındır Meliha Hanım.

Didem’e hemen cevap yazdım. “Gayrimeşru” demekle “evlilik dışı” demenin arasında çok büyük bir fark olduğunu, ayrıca benim evlilik dışı aşk ilişkisini evlilik ilişkisinden daha üstün ve meşru gördüğümü anlattım. İlk başta ikna olmakta biraz ayak diredi ama sonunda haklı olduğumu kabul etti. Bundan sonra ara ara yazışmamız sürdü.

İçimizde babamı (Necati Zileli, Ev, s. 11, 67; *Yarılma*, s. 11, 97) en çok seven evlat tartışmasız Nejat’tı. Bankacılıkta yükselmiş, Etibank’ın İzmir şubesi müdürü ve aynı zamanda zengin olmuş, bir mason kuruluşu olduğu söylenen İzmir Rotary Kulüp’ün başkanlığını yapmış, babasının yolundan giderek atlara ve biniciliğe yönelmiş, zengin olduktan sonra haralar kurmuş, babamın adına at yarışları, Necati Zileli kupaları düzenlemiş ve dahası, kızı Didem Zileli’yi bir binici olarak yetiştirmişti. Didem Zileli, bugün kırk yaşının üzerinde bir kadın olarak hayatını dede mesleği binicilik hocalığı yaparak kazanmaktadır.

Ne var ki, haberleşmelerimiz sırasında Didem’le siyasi bakımdan anlaşılamadık. O, hem geldiği aile nedeniyle, hem de sanırım İzmirli olduğundan keskin bir Atatürkçüydü. “Beyaz Türk” dediğimiz kesimin ideolojisi onda da belirgindi. Örneğin başörtüsü üzerine tartışmış ve hiç anlaşılamamıştık. Didem, resmî dairelerde ve yüksek okullarda o yıllarda hâlâ sürmekte olan başörtüsü yaşağını tavizsiz bir şekilde savunuyordu. Ben ise üniversitelerde “ikna odaları”, “peruk” vb. şeklinde süren bu saçmalığa kesinlikle karşıydım ve başörtüsü takma serbestliğini savunuyor, böyle saçma bir yasağın tam tersine başörtüsünü güçlendireceğini söylüyordum ki, bugün bu görüşün haklı olduğunun ortaya çıktığı kanısındayım. Kısa-

cası Didem’le benim aramda sular hiçbir zaman ılık akmadı ve bir süre sonra da bağlantımız koptu. Fakat en azından onu “gayrimeşruluk”la “evlilik dışılık” arasındaki dağlar kadar büyük fark konusunda ikna ettiğime memnunum.

Aslında bizim aileye bu Atatürkçülük nereden bu kadar bu-laşmıştı bilmiyorum. “Nihilist” tabiatlı Turgay ağabeyim her şeyle olduğu gibi Atatürk’le de dalga geçerdi: “Alaturka şarkıları başını sallaya sallaya terennüm etmesiyle ya da acıklı bir hikâyeyi bizlere anlatırken gözlerinin sulanmasına yol açan hüznle, ‘tuvaletteki Atatürk’ün taklidini yapacak ölçüdeki nihilist alaycılığı birbirine sarmalayan bir harmoni.” (Sığınmacılar, s. 195)

Babamda Atatürk’ü yücelten hiçbir tavır ve anlatım hatırlamıyorum. Padişahın Hassa Alayı’nda görevli olduğu gerekçeyle, İstanbul’dan kaçıp geldiği Ankara’ya, o zamanki istihbarat örgütü MAH tarafından alınmadığı için (Ev, s. 27) sanırım içten içe biraz kırgın olduğundan, Mustafa Kemal’den yalnızca “İyi bir insandı” diye söz eder, çok da fazla bir şey söylemezdi. Sanırım kendisine sakladığı ama bize açmak istemediği bazı düşünceleri de vardı bu konuda. Zaten yakın kuşaklardandı- lar. Aralarında yirmi yaş vardı (babam 1900 doğumluydu). Sanırım “büyük adamlara” ilişkin efsaneler biraz da yaşanan gerçeklikten uzun yıllar geçtikten, gerçekliğin kendisi ufukta bile görünmez olduktan sonra oluşuyor.

Ne var ki bizim Can da günün modasına uymuş (elbette bu moda esasen kentli, okumuş yazmış kesimler açısından söz konusuydu) ve koyu bir Atatürkçü kesilmişti. Onu Fahrettin Kerim Gökay Huzurevi’nde ziyaret ettiğimde meydana gelen oldukça komik bir olay sanırım bunu çok iyi anlatmaktadır.

Can’ı ziyaretim sırasında bir görevli gelip, “Efendim, müdür’anım sizi ve Can ağabeyi birlikte görmek istiyor. Yanına uğramanızı rica etti” dedi. Müdür’anım hakkında önceden bazı bilgiler almıştım Can’dan. Kocası sol bir örgütün eyleminden dolayı hapisteymiş ve kendisi de solu destekleyen bir insanmış. Hatta *Yarılma*’yı da okumuş. Kalktık gittik müdür’anımın odasına. Otuzlarının ortasında gösteren genç bir kadındı. Can’a hitap

ederek ama bir yandan da benim tepkilerimi gözleyerek şöyle dedi: “Can ağabey, bakın kardeşinizin önünde söylüyorum. Biz sizi çok seviyoruz. Lütfen bizi zor duruma sokmayın. Huzurevi-nin yönetmeliğine göre burada içki içmek yasak ve içki içmekte ısrar edenleri sonunda atmak zorunda kalabiliriz. Ayrıca biz size en büyük müsamahayı gösteriyor ve ortalıkta içmediğiniz sürece görmezden geliyoruz. Ama siz ne yapıyorsunuz? Cebinizdeki şarap şişesini kapıdaki görevlilere özellikle göstere göstere giriyorsunuz içeri. Göstermeseniz olmaz mı?” Can, parmağını müdür’anıma karşı şiddetle sallayarak yüksek sesle şöyle dedi: “Biiiiiizzzzz Atatürkçüyüz!... Biiiiiizzzzzz Atatürkçüyüz!...” Buyurun bakalım. Karşınızda 2007 model “Atatürkçülük”!

Çamlıca’daki Fahrettin Kerim Gökay Huzurevi’ne kadar gitmişken, oradan dönüşte başıma gelen hem ilginç, hem de biraz hüzünlü bir olaydan da söz edeyim burada. Ülke dışında yaşamak, insanın yüzüne, görünüşüne ya da tavırlarına nasıl yansıyor bilemiyorum ama henüz Avrupa’da yaşayıp Türkiye’ye gelebildiğim dönemlerde, durup dururken “Yurt dışından mısınız?” sorusuyla çok karşılaşmışımdır. Bir keresinde Datça’dan İstanbul’a otobüsle giderken, Marmaris taraflarından binen bir genç, yanıma oturur oturmaz sormuştu bu soruyu. “Nereden anladınız?” diye soruyla karşılık vermiştim ben de. Söylediği şeydi: “Bilemeyeceğim ama duruşunuzda, çevrenize bakışınızda öyle bir hava var.” Bu gençle dost olmuş, yol boyunca sohbet etmiştik.

Can’ı ziyaret etmiş, huzurevinden dönerken Kadıköy minibüsünde yanıma takım elbisesi biraz yıpranmış, kravatlı, şişman, sevimli bir adam oturdu. Otururken, minibüslerdeki asık yüzlü insanlardan oldukça farklı bir şekilde kibarca selam verdi ve o meşum soruyu sordu: “Yurt dışından mısınız?” Sonra da konuşmaya başladı. Ama ne konuşma. Tarih öğretmeniymiş, edebiyata meraklıymış. Fransız Devrimi’nden ve Robespierre’den girdi, Tolstoy’un *Harp ve Sulh*’undan çıktı. Yolumuz biraz daha uzun olsaydı, sanırım insan hakları beyannamesinin tarihsel kökenlerine de uzanacaktı ama öğretmenimiz, son birkaç dakikayı “kendisi”ne ayırmayı uygun bulup, karısının ge-

çenlerde öldüğünden, oğullarının hayırsız çıktığından, bu zamanda geçinmenin çok zor olduğundan söz etti ve beni hayretler içinde bırakan şu tarihî sözleri söyledi: “Gönlünüzden ne koparsa!” O kadar mahcup olmuştum ki, diyecek bir şey bulamadım. “İnince bir bakarız” dedim. İndik de. Ceplerimi karıştırırken Kabataş Lisesi’nde tarih dersinden tahtaya kaldırılmış gibi hissettim kendimi. Aksi gibi cebimden 1 liradan başka bozuk para çıkmamıştı. 1 lirayı ezile büzüle verdim tarih öğretmeni-me: “Otur yerine 827! Yine 1 aldın!”

* * *

Iris, 2007 sonbaharında Zürih’in Wollishofen semtinde benim için yeni bir ev buldu ve oraya taşındım. Wollishofen, Zürih’in merkezine oldukça yakın bir semtti. Trenle üç istasyon ötedeydi. Buna rağmen, evden çıkıp tramvay yolu tarafına değil de yukarıya doğru yürüdüğünüzde, beş dakika sonra kırsal bir alana çıkıp toprak yolda yürüyüş yapabiliyordunuz. Türkiye’de “medeniyetin ölçüsü” olarak görülen asfalt yolları kısıtlamak için ellerinden geleni yapmış, şehrin çok yakınlarında bile kırsal hayatı korumaya özen göstermişlerdi İsviçreliiler. Harika kır manzarası içinde sabah yürüyüşü yaparken, ineklere, tavuklara, tavşanlara, atla gezintiye çıkmış binicilere veya otlayan atlara rastlayabilirdiniz. Wollishofen için değil ama bunlara ceylanları da eklemek gerekir. Etrafları, düşük voltajlı elektrik verilmiş telle çevrili oldukça geniş alanlarda ceylanlara rastladığım çok olmuştur.

Bu gezintilerim sırasında ara sıra komik olaylar da oluyordu. Her sabah önlerinden geçerken askerî birliği teftiş eden komutan havalarında, mırıldandığım askerî marş eşliğinde selamladığım bir grup inek vardı. Oturdıkları yerde geviş getirirken bu tuhaf adamın kendilerine dönük gösterisini tevekkülle izlerlerdi. Bir sabah yine aynı tören geçişini yaparken, başımı onlara doğru çevirdiğimden önümü görmediğim için orta yaşlarda bir kadınla aniden burun buruna geldim. Kadından özür dileyip törene devam ettim. Bir ara başımı arkaya çevirdiğimde, kadıncağızın on, on beş metre ötemde durmuş hay-

retle bana baktığını gördüm. Sanırım ağır akıl hastalarının sokaklarda başıboş dolaşması yerine kliniklerde tutulmasını tercih ediyorlardı!

Bir zamanlar fabrika olup, 1970'lerde kültür merkezine dönüşmüş olan ünlü *Rote Fabrik*'in de içinde yer aldığı Wollishofen'deki bu ev de Londra'da kaldığım "hücre"lerle kıyaslandığında çok çok iyiydi. Girişte, koridorun olduğu yerde, doğrudan mutfak vardı, hemen sağda da banyo ve tuvalet bulunuyordu. Bundan sonra uzunlamasına bir oda geliyordu. Buraya oturma odası da diyebilirdiniz, yatak odası da, çalışma odası da veya her üçü birden. Çünkü odanın sol tarafında oda bile denemeyecek bir çıkıntısı vardı ve buraya çalışma masamı yerleştirmiştım, sağ tarafta yatağım bulunuyordu ve konuklarımın oturması için Kaan'ların yakınlardaki deposundan getirilmiş iki koltuk.

Bu evdeyken sürekli ziyaretçim, evi, Wollishofen'e yakın bir semt olan Manet'te bulunan Güven Başyurt'tu. Neredeyse her sabah yürüyerek veya otobüsle gelirdi. Ben çalışıyor olurdum. Yatağı gösterirdim, orada otur, içkini iç, beni meşgul etme dedim. Hiç itiraz etmeden ya da "Bu ne biçim misafir ağırlamak" falan demeden geçip otururdu. Bunu diyeceğim kadar samimiyet vardı aramızda. Ona ne zaman rastlasam, "Ne haber lan kereste müdürü?" derdim, o da bana "Moruk" diye hitap ederdi. Elbette yanında en ucuzundan viski şişesi de eksik olmazdı. Bana da bir bardak doldururdu, ayıp olmasın diye içer gibi yapardım. İçmezsem biraz alınırdı çünkü. Yatağa geçer, yarı uzanmış bir vaziyette içkisini içmeye girişir, yan gözle de beni kollardı bir laf açmak için. O tarafa hiç bakmazdım ki laf açmasın. Fakat ne yapar ne eder bir laf atardı ve derken aramızdaki malum tartışmalar başlardı. "Malum tartışmalar" dediğim, elbette 1970'ler sol hareketinin hataları, özellikle de Dev-Yol hareketinin neyi yapıp neyi yapamadığıydı. Daha önce de belirttiğim gibi, koyu bir Dev-Yol'cuydu. O kadar içkiye rağmen zehir gibi de bir kafası vardı. Yazılarımın bütün hata ve açıklarını yakalayıp önüme getirirdi. Geçmişte çok okumuştı, hâlâ okumaya devam ediyordu ama bence esas olarak sermayeden yiyordu.

Bazen aramızdaki tartışma ve zıtlasma had safhaya varır, hatta bazen bağırışmaya başlardık. Bu tartışmalar daha çok günün ilerleyen saatlerinde cereyan ederdi, çünkü o saatlerde Güven kafayı iyice bulmuş olurdu. Hatta bazen yatakta sızar, birkaç saat kestirir, sonra uyanıp kaldığı yerden devam ederdi. Neye mi? Hem içmeye, hem de benimle münakaşaya. Bir seferinde tartışmamız o kadar hararetlenmişti ki, onun Dev-Yol övünmelerinden gına getirip, “Başlarım senin Dev-Yol’undan” demiştim. İtiraf edeyim ki, biraz da onu kızdırmak için ettiğim bütün laflara sinirleri alınmış gibi tepkisiz kalmasına kızarak etmiştim bu lafı. Bu sefer tepesi atıp o da “Dev-Yol sana başlar!” diye karşılık verdi! Birbirimizin bu tür laflarına alınmazdık. Dolayısıyla zaman zaman hakarete bile varabilen bu atışmalar nedeniyle aramız hiçbir zaman bozulmaz, hatta bu tür atışmalar aramızdaki arkadaşlığın tuzu biberi olurdu.

Güven, bir yandan bıyık altından gülerken, Dev-Yol’la ilgili sözlerimi bütün Dev-Yol camiasına duyuracağını, beni rezil rüsva edeceğini söyleyerek çekip gitti o akşam. Gerçekten de yememiş içmemiş yakın arkadaşı Ayşegül Doğanay’a yetiştirmiş. Ayşegül elbette gülerек karşılardı bunu. Başkalarına da söyledi mi bilmiyorum ama küfürlü atışmalarımız, Dev-Yol düzeyine varmasa da devam edip gitti.

Kaan’ın “ikinci badanacısı” olmuşum ya, artık kendime pek güveniyordum badanacılık konusunda. Güven’lerin evinin de badanaya ihtiyacı vardı. Evin (zaten tek oda bir şeydi) badanasını yapmaya talip oldum. Güven de benim sözlerime aldanıp kabul etti. Gidip boya, fırça falan aldık ve ben işe giriştim. Tabii ki bende İsviçrelilerin yere tek fiske boya bile sıçratmayan titizliğinden eser yoktu. Hatta normal Türkiyeli badanacılardan bile daha pasaklı bir çalışma tarzına sahiptim. Güven kısa sürede ortalığı berbat ettiğimi görünce benim nasıl bir “badanacı” olduğumu anladı ve giderek müdahale etmeye başladı. Ben ise o hızlı çalışma tarzımla, Güven’in yüzüne bile bakmadan badanaya devam ederken, “Hedefe kilitlendiğim zaman beni hiçbir şey durduramaz” dedim. Bunun üzerine bizim ağız bozuk Güven, “Başlarım senin hedefine de badanana da” di-

yerek Dev-Yol konusundaki küfrüm yüzünden doğan eşitsizliği telafi etmiş oldu!

Ali Kar'la görüşmelerimiz daha çok dışarıda buluşmak, bir kafede oturmak ya da Sihl Suyu boyunca veya şehrin merkezinde gezinmek şeklinde olurdu. Onunla da geçmişi konuşurduk. O bana durmadan TSİP'te olup bitenleri, örgüt içinde kendisine veya bir başkasına yapılan haksızlıkları, örgüt denilen şeyin nasıl bir oportünizm yuvası olduğunu anlatırdı. Arada bir durur, derinden bir "Offf offf" çeker, ardından "Boş ver be Güüüünnn!" derdi. Böyle söylemesine rağmen kendisi hiçbir zaman boş veremezdi. Dönüp dönüp yine eski günlerdeki haksızlıklara, oportünizm örneklerine gelirdi. Ben de en sonunda, "Yazsana bunları Ali. Gelecek sol kuşaklara bu deneyimleri aktarma görevimiz var" derdim. "Yazacağım," derdi, "bir kafamı toplayayım, oturup yazacağım." İçten içe pek inanmazdım bu sözüne. Yazma alışkanlığı olan bir insan değildi. Gerçi Sovyetler Birliği'ndeki işçi düşmanı rejimin kuruluşuna ilişkin, işçi duyarlılığından gelen çok ilginç saptamaları vardı ve bunları daha sonraki dönemde makaleler haline getirecekti. Ve ne kadar yazma alışkanlığı olmasa da büyük bir irade gösterip sonunda anılarını da yazacaktı.

Wollishofen'deki eve gelen arkadaşlarımdan biri de Mozaik'ten tanıdığım Haydar Karataş'tı. Haydar, Kaypak kayacı bir grubun yaptığı silahlı eylemlerden yakalanmış, ağır hapse mahkûm olmuş, on yıl yatıktan sonra, "Hayata Dönüş" operasyonunun ardından devletin cezaevlerinin gazını almak için çıkardığı "Korsakoff hastalığı" yasasının ardından "Korsakoff" teşhisiyle salıverilmişti. O zamanki kız arkadaşı, yine Dersim kökenli Nurşen (Güngör) de öyle. Elbette böyle bir teşhisle salıverilmeleri, onların, ağır beyin hasarı demek olan "Korsakoff" hastası olduğu anlamına gelmiyordu. Fakat gerçekten "Korsakoff"tan veya açlık grevlerinin yarattığı ağır hasardan dolayı salıverilmiş olanları da gördüm Zürih'te. Bunlardan Çiğdem Yıldız ve Hüseyin Yıldız çiftini yine Haydar'ın anlatımıyla tanımıştım. Onları bir gösteri sırasında Zürih sokaklarında gördüğümde şoke olmuşum. Kol kola girmiş, felçli insanlar gibi

titrek adımlarla yürüyor, büyük zorlukla peltek peltek konuşabiliyorlardı. İnsan onlara bakınca, hem devletin ağır zulmünü, hem de genellikle örgütler tarafından dayatılan açlık grevi ya da ölüm orucu denen şeyin nasıl acımasız bir “mücadele yöntemi” olduğunu çok iyi kavırıyordu.

Daha sonraki yıllarda romanlarıyla tanıyacağımız Haydar Karataş, Dersim'in eski bir Ermeni köyü olan Haceli köyündendi. Haydar, biraz da oldukça yoksul bir hayat sürdüğümü bildiğinden (kendisi de pek farklı değildi ya benden) bazen malzeme alıp gelir ve körili bir tavuklu pilav yemeği yapardı. Bazen de sabah birlikte yürüyüşe çıkar, siyasetten, edebiyattan vb. konuşur da konuşurduk. Edebiyata olduğu kadar siyasete de meraklı bir gençti. Genç dediğime bakmayın, bana göre genç! O zamanlar otuzlarındaydı, şimdi ise kırklarında.

Birkaç kere Güven'i, Ali Kar'ı ve Haydar Karataş'ı da bir araya getirmeye gayret ettim. Bu üçlü, Kara Çekirgeler'in dışında, Zürih'teki en fazla anlaştığım arkadaşlardı. Gerçi benim tek tek anlaşılmam onların da birbirleriyle anlaşacakları anlamına gelecek miydi bakalım! Yakın arkadaşlık çok özel bir durumdur ve her arkadaşınızla başka bir yönünüzü paylaşırsınız. Bu yüzden benim anlaştığım herkesin birbiriyle anlaşacağına ilişkin bir garanti yoktu, olamazdı da.

Bir gün Ali Kar'la Paradeplatz taraflarında buluşmuştuk. Oraya bisikletle gitmiştim. Bisikleti bir ağaca kilitledikten sonra yürüyüşe çıktık. Mozaik'e kadar yarım saatlik bir yürüyüşten sonra dönüp yeniden bisikleti bağladığım yere doğru yürüdük. Elimi cebime attım, evin anahtarlarından biri yok. Eyvah! İsviçre'de anahtar kaybetmenin ne anlama geldiğini bilmek için orada yaşamanız gerekir. Türkiye'de anahtarınızı kaybetmeniz ne yaparsınız, yedeğini anahtarcıya götürüp yaptırırsınız, değil mi! İngiltere'de de öyledir. Fakat İsviçre'de böyle bir olanak yoktur. Çünkü İsviçre'de anahtarlar şifrelidir ve dış apartman kapısıyla ev kapınız tek bir anahtardır. (Bu arada, İsviçre'de kapıların, Türkiye'den farklı olarak otomatik kilitlenmediğini belirtiyim. Dışarı çıktığınızda kapıyı anahtarınızla kendiniz kilitlersiniz. Bu yüzden orada bizdeki gibi unutkanlık so-

nucu kapıda kalma ihtimali yoktur). Yani tek bir anahtarla hem dış kapıyı hem de kendi kapınızı açabilirsiniz. Çünkü herkesin anahtarında dış kapının tek şifresi bulunmaktadır. Fakat elbette herkesin anahtarına kendi kapı şifresi ayrıca işlenmiştir. Kısacası, her iki anahtarınızı da kaybettiğiniz zaman yenisini yaptırabilmeniz için apartmandaki herkesin anahtarının değişmesi gerekmektedir ve son derece pahalı olan anahtarı yenilemeniz için apartmandaki herkesin yeni anahtarının parasını sizin ödemeniz gerekir ki, sekiz daireli olan bizim apartmanda bunun masrafı 1.000 frankı aşmaktaymış. Öte yandan anahtarcıya gidip, “Şunu bir çoğaltıver arkadaş” deme şansınız yoktur. Çünkü anahtarcılar, ancak devlet tasdikli, imzalı mühürlü bir belge olduğu zaman anahtarı çoğaltabilme yetkisine sahiptir. Zaten Londra’da adım başı rastlanan anahtarcılardan bir tanesini bile görmemişimdir Zürih’te. Zürih’in anahtarcıları muhtemelen devlet dairesi gibi kolay ulaşılamayan yerlerde icrayı faaliyetinde bulunuyorlardı. Anlayacağınız, anahtarın birini kaybetmek, ikincisini kaybetmediğiniz için henüz ödemeseniz de 500 frank kaybetmek gibi bir şeydi.

Anahtarımı bisikleti bağladığım yerde düşürdüğümü tahmin ediyordum. Fakat oraya gelince de bulamadık. Gerisin geri, Mozaik’e kadar bütün yolları taradık Ali’yle beraber. Yok, yok yok! Anahtar, yer yarılmış yerin dibine girmişti! O günden sonra, elimde kalan tek anahtarı kaybetmemek için nasıl dikkatli davrandığımı, onu belime bir zincirle sıkı sıkıya nasıl bağladığımı unutamam! Şimdi anlamıştım Zürih’te insanların neden bellerinde anahtarla dolaştıklarını!

İsviçre toplumu, bizim aklımızın basmayacağı kadar disiplinli, düzenli bir toplumdur. Bizim maceracılığımızdan onlarda eser yoktur. Her konuda kılı kırk yararlar. Ama bunun da faydasını görürler. Örneğin, Kaan’larla birlikte inşaatlarda çalıştığım için biliyorum, bu ülkede inşaat iskelesi işi, inşaatı yapanlara bırakılmaz. Çünkü Türkiye’den örneklerini birçok işçi ölümlüyle bildiğimiz gibi, iskelenin kurulması işini inşaatı yapan firmaya bıraktığınız zaman firmanın işi aceleye getirip derme çatma iskeleler kurması ihtimali çok yüksektir. İsviçre’de işi ta-

mamen bu olan ayrı iskele kurma firmaları vardır. Bu firmalar gelir ve kendi işçileriyle iskeleyi son derece güvenli bir şekilde kurar. Bizim uyduruk iskelelere kesinlikle benzemez bu iskeleler. Merdivenleriyle, yürüme koridorlarıyla, güvenlik parmaklıklarıyla ayrı bir ev gibidirler. Bu da yetmez. Iskele firması iskeleleri kurduktan sonra bir de müfettiş gelir ve iskelenin güvenli olduğu konusunda rapor verir. Ancak bundan sonra inşaatçı firma işçilerini orada çalışmaya başlatabilir. Dolayısıyla bize pek de hoşmuş gibi gelen o maceracı, savruk tavırların can pahasına olduğu açıktır ve İsviçreliler böylesi “kahramanlıklardan” uzak durmakta kararlıdır.

Öte yandan İsviçreliler, birkaç olayla tanıklık etmişimdir ki, bizim kadar “kahraman” ve maceracı olmasalar da bizden daha fazla hakkaniyet gösteren insanlardır. Elbette genelleştirmek doğru olmaz, belki de İsviçre’de benden daha uzun yıllar yaşamış arkadaşlar bu satırları okuduklarında, başlarından geçen bazı olumsuz olayları hatırlayıp, “Sen öyle san!” diyeceklerdir haklı olarak ama ben de burada kendi kısıtlı deneyimlerimi anlatmak durumundayım.

Bir gün bizim Kara Çekirgeler’le yine Zürih dışında bir toplantıya gidiyorduk, galiba Basel’de gittiğimiz şehir. Komünün arabasını o sırada İris kullanıyordu. Thalwil’den yola çıktık, Kaan’ların, içinde her türlü boya inşaat malzemesinden müzik ve ses aletlerine kadar her şeyi bulabileceğiniz, hatta gereğinde “otel” olarak da kullanabileceğiniz deposuna (galiba oradan bir şeyler alacaktık önce) giden yolun üzerindeki dört yola gelince trafik ışıklarında durduk. Kısa süre bekledikten sonra yeşil ışık yandı ve İris gaza ayağını değiştirip araba öne doğru hareket etmişti ki, sol taraftaki yoldan bir motorlu çıkıp üzerimize doğru geldi, İris’e, “Dikkat” dememe kalmadı, motorlu arabaya şiddetle çarptı ve yere düşüp on metre kadar yuvarlandı. Şoke olmuştuk! Hemen çıkıp kadın sürücünün yanına gittik. İris telefonla polise haber verdi. Avrupalılar bizden farklı olarak böyle olaylarda şamata yaparak bağırıp çağırmazlar, kavga etmezler, ağlayıp sızlamazlar. O anda yapılması gereken neyse onu yaparlar. Polisle birlikte hemen bir cankurtaran geldi.

Oracıkta seyyar bir klinik kuruldu ve bacağı üç yerinden kırılmış genç kadına ilk müdahale yapıldı. Kaan'la İris, olayın nasıl olduğuna ilişkin ilk ifadelerini verdiler polise. Biraz sonra olay yerine orta yaşlarda, zayıf bir kadın geldi. Yaralanan genç kadının annesiymiş. Kadın son derece soğukkanlı bir şekilde hem bizim tarafı, hem polisi, hem de hâlâ yerde yatmakta olan kızının söylediklerini dinledikten sonra bize gelip, "Hata kızımda" dedi. Bu, Türkiye'de pek rastlanamayacak bir davranıştır. Karşı taraftan tazminat alabilmek için olayı çarpıtır da çarpıtırsınız. Galiba bir toplumu var eden esas harç öncelikle etik!

İris'le bir yıldan fazla süren sevgili ilişkimiz bitmiş ama komün arkadaşlığımız baki kalmıştı. Artık Türkiye'ye dönme özlemim yakıcı bir hal almıştı. Her şey gelip geçtikten sonra Nezahat'i özlediğimi iyice duyumsadım. 2007 yılının sonbaharında ona bir mail attım. Özeti şuydu: "Seni de, Türkiye'yi de çok özledim. Gel, yeniden deneyelim." Yine uzunca bir süre sustu Nezahat ve en sonunda cevap yazdı: "Peki deneyelim. Bura ya gel, bende kal. Bir deneme süresi olsun. Eğer başarılırsak temelli kalırsın."

Çok sevinmiştim. Hemen yol hazırlıklarına giriştim. Kasım ayı başında İstanbul'a uçak biletimi aldım. On gün sonra, 11 Kasım günü Sabiha Gökçen Havaalanı'na ineceğimi Nezahat'e de bildirdim. Belki de bu, benim için Türkiye'ye temelli dönüş anlamına geliyordu.

Nezahat kalp hastasıydı. 2007 yılının yazında, evindeki son görüşmemizde bana, bir yıl önce aniden kalpten ölen ağabeyi gibi kendisinin de kalp hastası olduğunu söylemiş, bir tencerede kaynatmış tuzsuz, yağsız yemeği gösterip, "Ne yapalım, artık böyle yaşamak zorundayım" demişti.

İstanbul'a, Nezahat'in yanına gitmeme beş gün kalmıştı, günleri ipe çekiyordum. Her gün maille haberleşiyorduk. 6 Kasım sabahı, şimdi ne için olduğunu hatırlamıyorum, trenle Basel şehrine gidecektim. Yola çıkmadan bilgisayarın başına oturup maillerimi açtım. Yeni gelen mailler içinde biri dikkatimi çekti: "Karabiberimizi kaybettik". Açtım. Nezahat Altan'ın kalp krizinden öldüğünü bildiren bir maildi bu. Anarşist çevrelerde la-

kabı, galiba biraz da keskin dilli bir eleştirici olduğundan “Karabiberdi”. Büyük bir acı duydum. Ne yapacağımı bilemedim. Bir yandan da yola çıkmak zorundaydım. Ağlaya ağlaya tramvayla merkeze geldim. İstasyona girdim. Oradan telefonla İris’i arayıp gözyaşları içinde ona da verdim haberi. Trene bindim. O kadar büyük bir acı içindeydim ki, Sait Faik’in dediği gibi “yazmasam çıldıracak” durumdaydım, çantamdaki kalemi kâğıdı çıkarıp Nezahat için bir veda yazısı yazdım. “Büyük Yürek Durdu mu?” idi başlığı yazının. Şöyle başlıyordu:

“Büyük Yürek durdu diyorlar... Olabilir mi böyle bir şey? Dünyada inanmam. Olsa olsa kalbi durmuştur. Hastaydı kalbi.

Büyük Yürek durmaz. Belki İstanbul’u şöyle bir dinlemek için durmuştur. Ya da bir çeşmeden kana kana su içmek için.”

Yazı şöyle sona eriyordu:

“Dünyaya ve canlılara ilişkin her şeyi, kedileri, sardunyaları, iklimleri çok seven Büyük Yürek’in 5 Kasım 2007 tarihli son mesajının son satırları şöyle:

‘Dün kısmen güneşli ve aydınlık bir hava vardı. Bugün İstanbul’da deli bir yağmur var. Güneş yok, ıslak ve karanlık bir gün yaşıyoruz. Neyse bundan sonrası zaten kış.’

Evet, gerçekten kış.

Güle güle ve hoşça kal Büyük Yürek.”

11 Kasım günü İstanbul, Sabiha Gökçen Havaalanı’na indim. Heyhat! Nezahat’le buluşmak için aldığım bu uçak bileti beni Nezahat’in ölümünün arkasından yas içinde kalan ölü evine götürüyordu. O gün beni Sabiha Gökçen’de Irmak karşıladı. Türkiye’ye inişlerde karşılanmaya pek alışık değildim. Hele böyle bir günde kızım tarafından karşılanmak çok iyi gelmişti. Kucaklaştık.

Nezahat’in evine gittik. Nezahat toprağa verileli dört gün olmasına rağmen ev, akraba ve komşularla doluydu. O zamanlar 12-13 yaşlarında olan Nezahat’in kızı Alara’nın (Usbaş) babası Serdar (Usbaş), kızıyla birlikte, memleketi Söke’ye taşınma hazırlıkları yapıyordu. Taziye ziyaretleri eskiden beri sev-

mediğim bir şeydir. Böyle zamanlarda nutkum tutulur (*Havariler*, s. 351) ve somurtup otururum. Yine öyle oldu. Alara'ya birkaç teselli edici sözü zor bela edebildim. Zaten ne söylese-niz boştu. Nezahat yoktu işte artık! Alara da bu yaşta çok sev-diği annesinden yoksun kalmıştı, artık onu hiç göremeyecekti. Yalın gerçek buydu!

Yaptığımız taziye ziyaretiyle ilgili değil ama burada “bir siyasi”nin ölümler karşısında aldığı tutuma değinmeden geç-meyeceğim. Nezahat'lere gitmek üzere havaalanından bir bele-diye otobüsüne binmiştik. Daha yerimize yeni oturmuştuk ki, Irmak, “Doğu Perinçek'in son açıklamasına ne diyorsun?” di-ye sordu, biraz da sabırsızlıkla. Ben de “Allah diyorum!” dedim hiç duraksamadan. O sırada Aydınlik hareketinden henüz ay-rılmamış olan fakat Ulusal Kanal haber redaktörlüğünden ayrı-lıp Remzi Kitabevi'ne geçtiği için Doğu tarafından “liberallik”le ve “paraya tamah etmek”le (hani Remzi'den aldığı maaş öy-le büyük bir şey olsa canım yanmayacaktı. İnsanları “fedakâr-lık” edebiyatı ile para vermeden çalıştırmayı yıllardır âdet edin-diğinden, kendi kurumları dışında çalışan herkes onun gözün-de “paraya tamah” etmiş oluyordu) suçlanan Irmak'ın sözünü ettiği açıklama şuydu: O günlerde bazı askerler PKK gerillala-rı tarafından esir alınmıştı. Artık milliyetçilik konusunda “kan kırmızı”lığı kimseye bırakmamakta kararlı olduğu anlaşılan Doğu da, MHP lideri Devlet Bahçeli'yi bile gölgede bırakacak yeni bir açıklama daha yapmış ve *askerlerin esir düşmek yerine “şehit olmalarını” tercih ettiğini belirtmişti.*

* * *

2008 yılının Mart ayıydı. Adamo'nun şarkısındaki gibi “her yerde kar var”dı. Bakunin'in yoldaşı İsviçreli saat ustalarının yaşadığı Jura Dağları'nın eteklerindeki, Fransız kantonu için-de yer alan, Fransa sınırına yakın La Chaux-de-Fonds şehrinde daha da fazla öyle. Güven'le birlikte La Chaux-de-Fonds'day-dık o Mart ayının son günlerinde. Bu şehirde, Güven'in Dev-Yol'dan arkadaşları Melih Taymaz ve Nevin Taymaz, çocukları Şiir Taymaz ve Emir Taymaz'la birlikte yaşıyorlardı.

Melih Taymaz, Dev-Yol'un 12 Eylül darbesinden sonraki "dağ kadrosunda" yer almış, Dev-Yol çevrelerinde çok sevilen ve sayılan bir devrimciydi. Güven gidelim diye ısrar etti, onu kıramadım; aslında bu arkadaşları ben de yakından tanımak istiyordum. Küçük, sevimli bir evleri vardı. Nevin Taymaz tercümanlık yapıyordu. Büyük oğulları Şiir doğuştan tekerlekli iskemledeydi. Artık delikanlılık çağına yaklaşan Şiir de, Emir de çok sevimli çocuklardı. Şiir futbol meraklısıydı. Türkiye'de hangi takımın taraftarı olduğunu şimdi unuttum fakat Türkiye'deki lig maçlarını izlemekle kalmıyor, bir de İsviçre'deki bir futbol takımının taraftarı olarak o maç senin bu maç benim doluşup duruyordu.

Orada üç gün kadar kaldık sanırım. Geceleri yine koyu sohbetler yaptık. Elbette baş konu, göçmenlerin iki yüz yıldır değişmezi olan geçmişin değerlendirilmesiydi. Hrant Dink cina-yetinden bu yana iyice çetinleşmeye başlayan Türkiye'nin siyasi ortamı da önemli konularımızdan biriydi. Bu arada ulusalcı Doğu Perinçek ve partisi de söz konusu oldu. Eski bir Aydınlıkçı olarak bu konuda, özellikle Güven'i kahkahalarla güldüren bir yorum yaptım. Doğu Perinçek'in bir reelpolitiker olduğunu, her zaman iktidara atak yapan herhangi bir iktidar adayını odağa oynadığını, bu bakımdan dikkatle izlenmesi, *bir sabah kalktığımızda* en azından bir iktidar odağının müttefiki olarak iktidarda yer almış olduğunu görürsek şaşırمامamız gerektiğini söyledim.

Meğer Güven gülmekte haklıymış! *Ertesi sabah kalktığımızda*, haberlerden, Türkiye'de geniş bir tevkifata girişildiğini, bu arada *Cumhuriyet* gazetesinin başyazarı İlhan Selçuk ile IP Genel Başkanı Doğu Perinçek'in gözaltına alındıklarını öğrendik. Güven'in bir gece önceki kahkahası, bu haber üzerine müstehzi bir gülücüğe dönüşmüştü. Evet, "bir sabah kalkmıştık" ama benim söylediğimin tam tersi bir sonuçla karşılaşmıştık. Ben "Uzun vadeli bakmak lazım" falan dedim ama söylediklerimin o koşullarda pek bir etkisi de olmadı. Televizyondan gözaltına alma manzaralarını izledik. Doğu'nun uçaktan inerken elinde askıyla taşımakta olduğu kılıf içindeki takım elbisesinin man-

zarası, böyle trajik bir anda komik bir etki yapıyordu. Eski günlere gittim. O zamanlar, dağlarda, bayırlarda ya da örgüt evlerinde, sefil ama militan bir görüntü içinde olurduk polis tarafından yakalandığımızda. Bırakın tutuklandığımız yere takım elbisemizi kılıfı içinde taşımayı, takım elbisemiz de olmazdı.

Bu, Türkiye'nin gündemini en azından beş yıl boyunca yoğun bir şekilde meşgul edecek meşhur "Ergenekon" davasının başlangıç salvolarından biriydi. Solun geniş kesimlerini bile "vesayet rejimiyle hesaplaşma" adına uzunca bir süre kuyruğuna takacak AKP iktidarının bu komplo davası hakkında kendi tutumumu yeri geldikçe ele alacağım. Yukarıda sözünü ettiğim tutuklamadan bir gün sonra, 22 Mart'ta, galiba henüz Melih'lerdeyken yazdığım "Nihai Hesaplaşma" yazısını burada kısaca ele alarak başlayayım.

"Ergenekon" tutuklamaları çerçevesinde kapışan iki kesimi şu şekilde ele almışım:

Muhafazakâr sağ, Fethullah (Gülen) ve AKP'nin şahsında yeni patronuna kavuşurken İttihatçı sağ, ideolojik ve siyasi akıl hocalarını "sol"dan devşirmeye girişti. İlhan Selçuk ve Doğu Perinçek vb. gibileri bu işlevi yerine getirdiler.

Görüldüğü gibi, burada ulusalcıları "İttihatçı sağ" olarak nitelendirmişim. Ulusalcıların "İttihatçı" geleneği benimsedikleri doğru olmakla birlikte, buna bir de "sağ" kuyruğu takmak bugün baktığım zaman görüyorum ki, pek de iyi niyetli ve objektif bir değerlendirme değil. İlhan Selçuk ve Doğu Perinçek'in "sol"dan "devşirildiği" tespiti pek yanlış olmamakla birlikte, bu iki şahsiyetin AKP iktidarı tarafından tutuklandığının hemen ertesi günü bu kadar olumsuz bir tarzda ele alınmaları, yazının genel tutumu her ne kadar her iki kesime de eşit uzaklıkta görünse de, aslında AKP'nin tutuklamaları karşısında nötr bir tutuma işaret etmektedir ki, genelde liberallerin, özelde anarşistler de içinde olmak üzere o dönemki solun düştüğü genel bir yanıltı bu. AKP, bu tür "tarafsızlığın" ekmeğini yıllarca yemiş ve sol liberalizmi yedek güç olarak peşinden sürüklemiştir.

Keza yazıdaki şu satırlar da AKP'ye yarayan "hayırhah tarafsızlığın" bir başka göstergesidir:

Hükümetin elinde “sağlam kanıtlar” (“gerçek kanıtlar” demiyorum) varsa, CHP’den bile sadece çekingen bir destek göreceği anlaşılan İttihatçı sağıın defterinin dürülmesinin yolu açılmış demektir. Eğer tersi söz konusuysa, İttihatçı sağa, yeni bir hamle için gün doğacaktır. Önümüzdeki günlerde, hangi olasılığın gerçekleşeceğini göreceğiz.

Burada da “tarafsız” ya da her iki kesime de eşit uzaklıkta durma görüntüsü altında AKP hükümetine gizli bir destek söz konusu bence. Kısacası, AKP iktidarına söylenen şudur: Eğer güçlü kanıtlarınız varsa ulusalcıların defterini dürün! Güçlü kanıtlar olmadan bu işe girişmişseniz hapi yutarsınız!

“Tarafsızlık” ve “eşit uzaklıkta durma” görüntüsü AKP iktidarına akıldanelik yapmayı önleyememişti. Oysa şunu açık saptamak gerekir ki, *2002 yılından beri Türkiye’nin önündeki esas sorun AKP diktatörlüğüne karşı özgürlük mücadelesiydi.* Bu mücadelede AKP diktatörlüğü ile çelişkisi olan bütün güçler özgürlük mücadelesinin objektif olarak müttefikiydi.

Benim “Nihai Hesaplaşma” yazısının üzerinden ancak üç gün geçmişti. Zürih’e dönmüştük artık. 25 Mart 2008 tarihli *Milliyet* gazetesinin köşe yazarlarından Derya Sazak’ın “Yarılma” başlıklı bir yazı yazdığını öğrendim arkadaşlardan. Yazıyı okudum. Öneme binaen buraya bütününü alıyorum, çünkü üzerinde tartışmamız gereken birkaç nokta var:

Yarılma

Hafta sonu 68 kuşağının öyküsünü anlatan Gün Zileli’nin “Yarılma” adlı otobiyografisini (Ozan Yayıncılık, 2000) okudum. Kitabın kapağında tütün mitingi için Ege köylerine giden “devrimci gençliğin” Filistin’i çağrıştıran bir fotoğrafı yer alıyor. Zileli, eski “Aydınlıkçı” Sol hareketlerin gelişimini ve 12 Mart 1971 muhturasına giden süreçte üniversite gençliğini birbirinin can düşmanı haline getiren kariyer ve iktidar savaşlarını “özeleştirir” süzgecinden geçirerek anlatıyor. “Ne yazık ki, 68 nostalgisinin küllerini eşelediğimiz zaman, karşılaşacağımız acı gerçek budur” diye yazmış.

“Ergenekon” soruşturması kapsamında Doğu Perinçek’in

tutuklanması üzerine “eski Aydınlıkçılar”ın serüveni güncellik kazanıyor.

Gün Zileli’nin “Yarılma” diye söz ettiği 1969-70 yıllarında Fikir Kulüpleri Federasyonu (FKF) yönetiminde başlayan MDD (Milli Demokratik Devrim), SD (Sosyalist Devrim) ayrılığı, Dev-Genç içindeki bölünmeler, silahlı eylemler 12 Mart muhturasının ardından soldaki tüm grupların sıkıyönetim askeri cezaevlerinde toplanması “Denizler’in asılmasıyla” trajik bir sona ulaşıyor.

1971’de muhtıra verildiğinde bile sol gruplar darbenin “ile-rici” yanını tartışıyorlar!

Gün Zileli’nin kitabından aktaralım:

“Kanımca, o dönemde, iktidar yolu olarak parlamentoda güçlenmeyi hedef almış olan TİP dışında, iktidara oynayan hiçbir ‘sol’ grup, yaklaşan ‘sol’ bir askeri darbe ve bu darbe sonrasında iktidardan pay kapma ihtimaline karşı kayıtsız değildi. Buna, PDA (Proleter Devrimci Aydınlik) merkezi de dahildi. Doğu Perinçek başta olmak üzere PDA merkezi, durumu dikkatle izliyor ve bir ‘sol’ darbenin ‘olumlu’ yönde nasıl etkilenebileceğinin hesaplarını yapıyordu. Ancak bir yandan da, somut bir ‘halk gücüne’ sahip olmak gerektiği düşüncesine uygun olarak, PDA, esas olarak bir köylü gücü yaratma planını pratiğe geçirmenin de yollarını arıyordu.”

12 Mart’ta “sol” darbe beklentisinde olan sadece Aydınlikçılar değildi, asıl Mihri Belli ve Doğan Avcıoğlu’nun düşünsel önderliğindeki Milli Demokratik Devrimciler (MDD) “asker-sivil-ay-dın” ittifakıyla Türkiye’deki Amerikancı-burjuva düzeninin yıkılacağına inanmışlardı. Oysa darbeciler “sol gösterip sağ vurunca” Kemalizmin en ateşli savunucuları, İlhan Selçuk Ziverbey Köşkü’nde işkenceye uğradı; Mümtaz Soysal, Uğur Mumcu ve yüzlerce aydın Mamak Cezaevi’ne gönderildiler! (abç – G.Z.)

Doğu Perinçek başta, “Ergenekon” kapsamında darbecilikle suçlananların solculuktan ulusalcılığa, MHP aşılı “Kızıl Elma” cılığa uzanan yol hikâyesi açısından öğretici bir kitap Gün Zileli’nin “Yarılma”sı. Mutlaka okuyun.

Bu kadarla kalsa! Kalmadı. Ertesi gün bir arkadaş, “Irmak, Derya Sazak’a bir mektup yollamış. Oku bak!” notuyla birlikte Derya Sazak’ın, Irmak’ın mektubunu içeren 27 Mart 2008 tarihli yazısını gönderdi. Okudum ve bu sefer kelimenin gerçek anlamıyla şoke oldum. Irmak, beni ve *Yarılma*’yı suçluyordu. Yine konunun önemi açısından buraya bütünü alıyorum:

Irmak Zileli’nin Mektubu

68 kuşağını anlatan “eski Aydınlikçı” Gün Zileli’nin “Yarılma” adlı kitabından alıntılarla 12 Mart’ta “sol’ darbe bekleyen “asker-sivil-aydın” ittifakının 2008 Türkiye’sinde, “Ergenekon’a uzanan serüveni’yle ilgili yazımız üzerine, Irmak Zileli’den bir “e-mail” aldım. Zileli’nin kızının mektubu şöyle:

“Gün Zileli’nin kitabını yıllar sonra gündeme getirdiniz. Aslında şaşırtıcı değil. Bu tür ‘anı’ kitapları nedense yazıldığı dönemde gündeme gelmez. Yalnız, benim merak ettiğim tam da Doğu Perinçek’in asılsız suçlamalarla ve 12 Mart dönemini andırır yöntemlerle tutuklandığı günlerde, yazarlarımızın 10 yıl öncesine ait bir kitabı nereden bulup çıkardığı. Ama doğru, *o kitaplar bugünler için yazılmıştır en çok.* (abç – G.Z.)

Gün Zileli’nin kızılım doğru. Ancak bu benim hayata nesnel bakışımı zedeledi neyse ki. Anıların öznelliğinin bilincinde bir insanım. Üstelik o anılarda geçen isimlerin hemen hepsini tek tek tanıyorum. Gün Zileli’nin geçmişine ‘Bugün durduğu yerden dönüp bakışını’ değerlendirebilecek yeteneklere de sahibim. *Anı kitaplarına hiç güvenmem o yüzden.* (abç – G.Z.)

Bana dedikoduyu çağrıştırır. Ve en masum değerlendirmeyele o kişinin gözüyle, o kişinin beyin süzgecinden geçerek aktarılır okura. Burada çifte bir durum var. Gün Zileli anılarını çok büyük ideolojik değişimlerin ardından yazmıştır. Yani anılar sadece zamanın değil, hayata ve dünyaya bakış açısının yaşadığı değişimin de tahribatına uğramıştır.

Vicdanı olan herhangi bir insan, hayatı boyunca kontrgerilaya, gladio’ya, ergenekon’a (adı her neyse) karşı mücadele etmiş, gazetesinde bu örgütlerin kirli işlerini herkesten önce cesaretle açıklamış bir isme yönelik iftiralara yapıldığı bu sıcak

günlerde, bir insanın öznel, kişisel anılarına dayanarak okurun kafasında soru işareti yaratmayı, kafa karıştırmayı içine nasıl sindirebilir?

Doğu Perinçek'in sizce 'ideolojik serüveni' şaşırtıcı olabilir. Buna inanırım. Ancak sizin gibi siyasetin ve gündemin içinde bir yazarımızın Gün Zileli'nin kitabını yeni okumuş olmanız da ayrıca şaşırttı beni.

Görüyorum ki siz de Doğu Perinçek'in kamuoyu nezdinde 'Ergenekoncu' olarak tanıtılmasına kendi köşenizden omuz vermek istediniz.

Aydınlık dergisinin tarihine baktığınızda göreceğiniz, sizin deyiminizle 'solculuktan ulusalcılığa' uzanan o yolda en çok da Susurluk çetelerinin suçlarının halka açıklandığı haberlerle karşılaşsınız. Mehmet Eymür'ün deyimiyle, Doğu Perinçek 'MIT'i çalışamaz hale getirmiş' kişidir. Başka söze gerek var mı?"

Irmak Zileli'ye telefonda anlattım, "Neden yazdım?"ın yanıtını da yarın vereceğim.

Hemen ertesi gün, 28 Mart 2008'de, Derya Sazak, Irmak'ın mektubuyla ilgili düşüncelerini içeren bir yazı yazdı. Madem ilk ikisini verdim, konuyu tam anlamıyla ortaya sermek üzere bu yazının da tamamını vereyim:

Boşuna mı çığnedik?

Tarih ileri doğru yaşanır, geriye doğru anlaşılır! Türkiye gibi gündemin "ışık hızıyla" değiştiği bir ülkede bırakın güncel olayların tarih süzgecinden geçirilerek değerlendirilmesini, hatırlanması bile güçtür. Buna değişen çağın temposunu, daha çok eğlenceye dayalı kültürünü ve insanların yaşam kavgasına ayırdığı sürenin toplumsal belleğimiz üzerindeki aşındırıcı etkilerini kattığınızda geçmiş anlamak iyice içinden çıkılmaz hale gelir. Üstelik bu ülkede olaylar "Saatli Maarif Takvimi"nin fırtına mevsimi ve yemek tarifleri gibi rutin şekilde karşımıza geliyorsa, "dün, bugün ve yarın"ı birbirinden ayırmakta zorlanırsınız.

Örneğin bugünlerde yapılan "uzlaşma, sağduyu, ortak akıl" gibi çağrıların 60 yıllık çok partili yaşam süresince gündeme gelmediği bir zaman dilimine rastlamak olası mıdır?

Muhtıra, ya da darbeler.

Çeteler.

İktidar, muhalefet kavgaları.

Tanzimat'tan bu yana süren, "asker-sivil" güç çatışmaları.

Cumhuriyet dönemi boyunca çözemediğimiz Kürt ve İslâm meselesi.

Ve bugün geldiğimiz noktada parti kapatmalar, "Ergenekon"lar.

68 kuşağının serüveni.

Darbeyle bastırılan sol hareketler.

Kırk yıl sonraki manzara şudur: Türkiye, 1960'ların "soğuk savaş" ortamında ilerici, demokrat ve özgürlükçü akımları bir "tehdit" algılaması şeklinde görüp, işçi hareketlerini, üniversitedeki aydın ve öğrencileri "sağ-sol" kutuplaşması altında birbirine kırdırmasa, siyasetteki insan kaynağı bugünkü İslâmcı kadroyla sınırlanmayacak ölçüde zengin olurdu. 12 Mart ve 12 Eylül'deki askeri müdahaleler, demokrasiyi kesintiye uğratmakla kalmadı, 200 yıldır etkilendiğimiz Batı demokrasilerine özgü klasik merkez sağ-sol partiler dengesini de yok etti. Türkiye bugün "muhafazakâr-İslâmcı" partiyi yüzde 46.5 oyla iş başına getiren bir ülke konumuna geldi.

Ancak demokrasi böyle bir şey. "Ne ekerseniz, onu biçersiniz!"

Yıllarca "solsuz demokrasi" özlemi çekenler şimdi bugünkü iktidar gerçeği karşısında "demokratik olgunluğu" göstermek zorundalar. Parti kapatmalar, 12 Eylül'ler, 28 Şubat'lar çözüm olmuyor. Bu kargaşa içinde "soldan sağa savrulan", cuntacılığa davetiye çıkaran ulusalcıların "ideolojik" duruşlarını anımsamak amacıyla bazen eski kitapları okuyorum.

Gün Zileli'nin "Yarılma"sı, Sadun Aren'in "Puslu Camın Ardında"sı öğretici olduğu için bu sütuna taşıdım. Sevim Belli'nin "Boşuna mı çığnedik?" adlı kitabına da yeni başladım!

Mecburuz bugünü ve gelecekte olacakları anlamak için geçmişe dönmeye.

Tarih ileri doğru yaşanır, geriye doğru anlaşılır!

Gördüğünüz gibi, tartışmada benim tutumum ve görüşlerim eksik. O dönem bu tartışmaya karışmadım. Sadece Irmak'a, bana karşı haksızlık yaptığını düşündüğüm için küstüm. Acul karakterime hiç de uygun olmayan bir tavır takınıp bu konudaki fikrimi belirtmek için on yıl bekledim. Irmak'la bile bu konuyu bugüne kadar konuşmadım. O da sanırım, konuya ilişkin düşüncelerimi on yıllık uzun bir zamanın ardından bu satırlardan öğrenecektir.

Derya Sazak'ın ilk yazısındaki bir paragrafı "abç" notuyla birlikte italik yaptım. Çünkü bu paragraf bana aitmiş gibi görünüyordu ama aslında Derya Sazak'a ait. Bunu ben bile, "bağlamına bir bakayım" diyerek paragrafı kitapta arayıp da bulamayınca, yıllar sonra fark ettim. Gerçi ifadeler bana o zaman da yabancı gelmişti ama bugüne kadar üzerinde durup kitapta aramamıştım. Bu da "gazetecilik teknikleri"nin gücü açısından bir kenara kaydedilsin.

Derya Sazak'ın kitabımdan adıyla, sanıyla, başlığıyla söz etmesi, itiraf edeyim ki hoşuma gitmişti. Fakat bir yandan da sorunun ortaya konuş tarzından içten içe rahatsızlık duymuştum. Kısacası, kitabımın yeni tutuklamalara gerekçe olacak şekilde kullanılması ihtimali hoşuma gitmemişti.

Irmak'ın mektubundaki karşı koyuş, o tutuklama furyası içinde adaletten yana bir çıkış olmakla birlikte (bu yönüyle kızımın bu çıkışıyla övünebilirdim ve övündüm de) bana ilişkin söyledikleri tamamen haksızdı. Dolayısıyla adalet için yapılan bir çıkış, bir başka adaletsizliğe yol açmıştı!

Uzatmadan burada fikrimi söyleyeyim. Yukarıdaki Irmak'ın mektubunda özellikle iki cümlemin altını, yine "abç" notuyla birlikte italik yaptım. Bunların üzerinde durayım kısaca.

"O kitaplar bugünler için yazılmıştır en çok."

Buradan çıkan anlam, benim 1999 yılında *Yarılma*'yı, bundan dokuz yıl sonra meydana gelecek bir komployu düşünerek yazdığımdır ki, sanırım bugün Irmak da bu iddianın saçmalığını ve "komplo teorileri"ni bile geride bıraktığını teslim edecektir. Hani Irmak, Derya Sazak'a, "siz bu kitapta yazılanları bugünkü olaya destek yapıyorsunuz" deseydi ben aradan çık-

miş olacaktım hiç değilse. O zaman sadece Irmak'la Derya Sazak arasında bir tartışma kalacak, Sazak'ın cevaben yazdığı yazıdaki görüşler tartışılabilirdi. Fakat öyle değildi. Irmak, benim, anılarımı yazarak "o günkü" komploya dahil olduğumu iddia etmiş oluyordu.

Irmak, bununla da kalmayıp anı kitapları konusunda genel bir yargıda da bulunuyor, fazla sübjektif bulduğu anı kitaplarına güvenmediğini, yukarıda altını çizdiğim şu cümleyle ileri sürüyordu: "Anı kitaplarına hiç güvenmem o yüzden."

Bana soracak olursanız, bu dünyada sübjektivizmin izini taşımayan hiçbir şey yoktur, bilim kitapları da dahil. Elbette anı kitapları bütün yazım türleri içinde sübjektivizmin izini ve damgasını en fazla taşıyan türdür. Fakat böyledir diye anılara toptan güvensizlik ilan etmek sübjektivizmin dibidir. Anı türü, özellikle Batı'da, bütün sübjektivizmlerine rağmen tarihsel değerlendirmelerde çok önemli bir dayanak noktasıdır. Sübjektivizm payını dikkate almak kaydıyla neden o anılardan yararlanmaysınız ki! Bu, uzun süre güneş altında kalmak deri kanserine yol açıyor diye güneşe çıkmamak gibi bir davranış olurdu!

Yukarıdaki yazı ve mektupların yayınlanmasından yaklaşık bir ay kadar sonra Derya Sazak'ın daveti üzerine kendisini *Milliyet* tesislerindeki bürosunda ziyaret ettim. Her şey biz fanilerin yaşadığı formatlardan farklı formatlardaydı. Bir an için kendimi Jonathan Swift'in *Gulliver Devler Ülkesinde* gibi hissetme yol açan bir format değişikliği idi bu. Yıllar boyu Londra ve Zürih sokaklarında pedal basmış biri olarak şu anda *Milliyet* tesislerine ait bir arabanın içinde yolculuk yapmaktaydım. Elbette şoförle yol boyunca çene çalıp, sözleşmeli taksicilerin sorunlarını öğrendikten sonra medya tekelleri aleyhinde propagandaya girişmekten geri kalmadım o kısacık süre içinde. Şoför arkadaş, "Umarım dönüşte de görüşürüz" dedikten sonra arabadan indim. Kocaman, köprü-koridorlarla birbirine bağlı bir binalar kompleksiyle karşı karşıyaydım. Danışma'ya gidip, geldiğimin bildirilmesini rica ettim. Telefonlar çalıştı. Bir süre sonra bir kadın görevli güler yüzle yanıma yaklaşmış, "Sayın Derya Sazak sizi yukarıda bekliyor efendim" dedi, meğer Derya'nın sek-

reteriymiş. Asansörle çıktık, koridorlar yürüdük. Bizim zamanımızın basit gazete idarehanelerinden ne kadar farklıydı her şey. Sonunda Sazak'ın odasına ulaşabildik. Binanın büyüklüğüyle karşılaştırılırsa o kadar büyük bir oda değildi. Biraz da, eski gazete bürolarını hatırlatacak bir karmaşa vardı içeride. Buna sevinmiştim!

Derya Sazak'la yarım saat kadar sohbet ettik. Irmak'ın mektubu söz konusu bile olmadı. O da açmadı, ben de. Yazılan yazılmıştı artık, söylenecek ne kalmıştı ki! Ayrıca kızımın dedikodusunu yapacak değildim herhalde. Böyle bir şey yapsam her şeyden önce, kaliteli bir insan olduğu izlenimi edindiğim Derya Sazak ayıplardı beni herhalde. Biraz geçmişten konuştuk. Basın Yayın'danmış. Aktan İnce'nin lideri olduğu "Basın-Yayın Komünü"nü biliyordu (Yarılma, s. 4399) ama o daha yenilerdendi. Biraz da ülkenin gündemi üzerine sohbet ettik. "Ergenekon" tutuklamaları hakkındaki bazı kuşkularımı belirttim diye hatırlıyorum.

Öğlen vakti olmuştu. Sazak, gazetenin kafeteryasında öğle yemeği yememizi önerdi, aşağı indik birlikte. Kafeteryaya giderken, o sırada sanırım *Radikal*'de çalışmakta olan Tuğrul Eryılmaz'la karşılaştık. Tuğrul, bizim kuşağın yetiştirdiği değerli bir gazeteciydi. En değerli yanı ise o dönemde devrimci çevre içinde eşcinselliğini açıklamak neredeyse intihar etmekle eşdeğer olmasına rağmen eşcinselliğini açıklama yürekliğini göstermesiydi. Ayaküstü biraz lafladık. "Gün, oralara nasıl dayanıyorsunuz?" diye sordu Tuğrul, ülke dışındaki sığınmacıların durumunu kastederek, "Ben bir gün bile yaşayamazdım o yaban ellerde." Ne cevap verdiğimi hatırlamıyorum. "Yuvarlanıp gidiyoruz işte" demişimdir herhalde!

Tuğrul'dan ayrıldıktan iki dakika sonra bir gazeteciye daha rastladık. Derya, "İsmet Berkan" diye tanıttı bu gazeteciyi. İsmet Berkan adımı duyunca, "Siz Fukuyama'nın *Tarihin Sonu* kitabının çevirmeni değil miydiniz?" diye sordu. "Ben öyle şeyler çevirmem" diye aksi bir cevap verdim. "Fukuyama çevirmenliği" fena halde namusuma dokunmuştu!

AKP iktidarının "Ergenekon" komplosunu bu iktidarın iyi-

ce baskıcı bir yönelime girmesinin ve komplolara girişmesinin önemli bir adımı olarak gördüğümünden bu konudaki tutumumu ve tutum değişikliklerimi an be an tespit etmeye çalışıyorum. Arşivlere baktığım zaman, “Ergenekon” tutuklamalarına karşı ilk net tutumumu 3 Nisan 2008 tarihinde yazdığım “Suç ve Ceza!” yazısıyla aldığımı görüyorum:

Son günlerdeki “Ergenekon” davasına ilişkin suçlama ve uygulamalar, öte yandan medyaya yansıyanlar, bu davanın siyasi bir “fabrikasyon” olduğu kanısını gittikçe daha fazla güçlendirmeye başladı bende.

Bunun hemen ardından, “meydanın güvenli olmadığı” gerekçesiyle Taksim’de 1 Mayıs’ın yasaklanması üzerine yazdığım, 1 Mayıs 2008 tarihli, “AKP İktidarı Kendi İpini Çekti” başlıklı yazı ise artık AKP’yi iyice hedefe koyduğumu göstermektedir:

Evet, bu bir dönüm noktasıdır. AKP, bundan böyle hızla düşüşe geçecektir. Şu andan itibaren, artık karşısında çok çeşitli, hatta zıt eğilimlerde geniş bir muhalefet cephesi bulacaktır.

Bundan sonrası daha da netleşerek gelecekti. Yeri geldiğinde örnekler vererek değineceğim.

* * *

2008 yılı ’68 hareketinin 50. yıldönümü olduğundan bu konuda yazılar yayımlanıyor, paneller düzenleniyordu. Ben de bu panellerden birine katıldım. Günlerden 13 Mayıs’tı. Panel, Yıldız Teknik Üniversitesi’nde idi. Sezin’le birlikte gitmiştik. Konuşmacıların dördü de ’68 kuşağındandı: Ragıp Zarakolu, Veyisi Sarısözen, Ergun Aydınoglu ve ben. Ergun o sırada zaten Yıldız Teknik Üniversitesi’nde öğretim üyesiydi. Ragıp ağırlıklı olarak insan hakları alanında çalışıyor, daha çok ülke dışında bulunuyordu. Veysi Sarısözen’den *Yarılma*’da epeyce söz etmiştim (s. 10-478). O dönemde FKF İstanbul Sekreteri’ydi. “Kapının mandalını bile değiştirmek için parti yönetimine sorarlar” dedikimiz ve “mandalcılar” diye alaya aldığımız “sosya-

list devrimci” gençlik kesimindendi. Nedense onu *Hürriyet* gazetesinde tefrika edilen “Hüdaverdi”ye benzetirdim tip olarak. Aradan uzun yıllar geçmişti. Tipi pek değişmese de “aurası” oldukça değişmiş gibi geldi bana ya da belki de yıllar içinde insan değişiyor veya başka yönleri ön plana çıkıyordu. Eski donuk haline göre daha cana yakın bir görünüşü vardı. Konuşması sırasında, “Biz üniversite bahçesinde oturmuş ne yapalım diye düşünürken Deniz (Gezmiş) ve arkadaşları fırtına gibi gelip bir anda doğrudan bir eylemle işgali başlatmışlardı” diyerek özeleştirel bir tutuma da sahip olduğunu göstermişti. Ayrıca hepimizden iyi bir konuşmacı olduğunu da o panelde ispatlamıştı. Çünkü Ergun da, Ragıp da, kötü konuşmacılıkta benimle yarışlıyordu adeta. Eh, yarış pistindeki “rakip”leriniz kötüyse “altın madalya”yı da kolayca alırdınız tabii!

Bu panelden iki hafta kadar sonra, Sezin’in babası, Nâzım Hikmet ve eski komünistlerle ilgili kitaplarıyla tanınan yazar Aydın Aydemir, Didim’deki evinde ağzına av tüfeğini dayayarak intihar etti. Bu olay doğal olarak Sezin’i çok kötü sarsmıştı.

Komün-Geleceğe İlişkin Bir Politik Alegori kitabım 2007 yılının yazında Yaba Yayınları tarafından basılmıştı. Bu kitap roman tarzında yazıldığı halde, onu roman olarak adlandırmamıştım. Çünkü roman türü açısından birçok kusuru olduğunu biliyordum. Kitap, 2046 yılını canlandıran bir “kara ütopya” olarak da görülebilirdi.

2008 ilkbaharında, Kaypak kayacı kesimin anaakımını oluşturduğu düşünülebilecek ve artık Maoist Komünist Partisi (MKP) adını almış örgütün Zürih temsilciliğinden bir öneri aldım. Kendi derneklerinde *Komün*’le ilgili bir söyleşi yapmak istiyorlardı. Kabul ettim. Toplantıya benimle birlikte Ali Kar ve Mozaik çevresinden, TKP-ML kökenli Haydar Karataş da gelmişti. Hatırladığım kadarıyla Feldstrasse üzerindeydi yerleri. Oraya vardığımızda MKP’nin sorumluları özür dileyerek bir aksaklık olduğunu, binalarında beklenmedik bir tamirat çıktığını, bu yüzden toplantıyı aynı cadde üzerinde bulunan MLKP’lilerin derneğine almak zorunda kaldıklarını söylediler. Acaba benim için bir sakıncası var mıydı? Ne sakıncası olacaktı

ki! Ha Ali Veli, ha Veli Ali! Benim için fark etmezdi! Yakındaki derneğe yürüyerek gittik.

MLKP'lilerin derneğinden içeri girip sağ taraftaki okul sıralarına yerleşmiş "erkân"ı gördüğümde Arnavutluk Emek Partisi kongresindeki politbüro'nun önünde sandım bir an için kendimi (*Havariler*, s. 230-250). Orta yaşlarda, çoğu tıknazca ve kabak kafalı bir erkekler topluluğu tutmuştu sıraları. Son derece ciddi suratlarla, hatta çatık kaşlarla, donuk bir şekilde bana doğru bakıyorlardı. Sonradan öğrendiğime göre, çoğu MLKP "önderliğinden" şahsiyetlerdi. MLKP o günlerde Türkiye'de bir operasyon yemiş meğer ve bu şahsiyetlerden bir kısmı da o operasyondan paçayı sıyrıp kendilerini İsviçre'ye atanlarmış. Sağ taraftaki ciddi sıraların dışında, öndeki iskemlelerde çoğunlukla genç erkek ve kadınlar oturuyordu.

Böyle çatık kaşlara ve ciddi bakışlara ömrüm boyunca çok tanık olduğumdan ve kendim de bir zamanlar bu tür çatık kaşlılardan biri olduğum için çok da yadırgamadım. Toplantı başladı, *Komün*'e ilişkin anlatacaklarımı anlattım. Sıra sorular kısmına geldi. Sağ taraftan, "politbüro mensupları"na göre biraz daha genç gösteren biri kalkıp bana, kitapla doğrudan pek de ilgisi olmayan bir soru sordu: "Stalin hakkındaki düşünceleriniz nedir?" Bravo, dört dörtlük bir "uzman" sorusu!

Stalin'le ilgili pek de hayırhah olmayan düşüncelerimi kısaca anlattım. Anlatırken gözüm arada bir "politbüro"daki çatık kaşlara kayıyordu. Huzursuz kıpırdanmaları fark ettim ama yarı yolda durmadım ve sözlerimi şu vurucu cümleyle tamamladım: "Stalin, Hitler'den bile daha fazla sayıda komünist öldürmüş biridir." Bu cümle, "politbüro"nun hop oturup hop kalkmasına yetti de arttı bile. Hepsi birden ayağa kalkıp bağırmaya başladılar: "Belge göster... Belge göster..."

Bu Stalinistlerin "belge" merakına akıl sır erdirmek mümkün değildi. Yoksa onların belgeden anladığı NKVD (İçişleri Halk Komiserliği) tarafından alınmış sahte itiraflar mıydı? Elbette o saatte Stalin'den, öldürttüğü komünistlerin sayısıyla ilgili bir itiraf kopartmam mümkün değildi! Rahmetliye sağlığında da kimse böyle bir itiraf imzalatmaya teşebbüs etmemişti

zaten! Fakat sadece Alman Komünist Partisi'nin ileri gelen önder ve kadrolarının ölüm yerlerine ve tarihlerine bakmak, söylediğimin gerçekliği hakkında bir fikir vermeye yeterdi. Bu önder ve kadroların yaklaşık üçte biri 1933-35 yılları arasında Almanya'da, üçte ikisi ise 1935-39 yılları arasında Sovyetler Birliği'nde öldürülmüşlerdi. Kısacası, Hitler faşizminden kaçıp Sovyetler Birliği'ne sığınan Alman Komünist Partisi önder ve kadrolarının birkaçı hariç hepsi Stalin tarafından idam edilmişti; daha geri plandaki Alman komünistleri de, Margaret Buber-Neumann'ın anlattığı gibi,¹ Hitler-Stalin anlaşmasının gizli bir maddesi uyarınca, NKVD tarafından Gestapo'ya teslim edilmişti. Alman Komünist Partisi'nin ünlü lideri Ernst Thälmann, belki önemli bir casusla değiş tokuş ederiz umuduyla Almanlar tarafından 1944 yılına kadar öldürülmemiş, ancak Almanya'nın yenilgiye doğru gitmesi üzerine Hitler'in emriyle Buchenwald toplama kampında vurularak öldürülmüştü. Sovyetler Birliği'ne sığınmış olan Alman komünistlerinin yüzde doksanı o tarihte 7-8 senedir toprak altındaydı.

“İstemediğiniz kadar belge var” dedim ayaklanmış “politbüro”ya. “Şu anda yanımda değil ama başka zaman göstereirim. Fakat size tavsiyem belge sormak yerine bu konuda yazılmış kitapları okumanız.”

“Politbüro” bir süre sonra, biraz da toplantıyı yöneten MKP'li arkadaşın müdahalesiyle yatıştır gibi oldu. Bir çay molası verildi. Mola esnasında soruyu soran arkadaş yanıma yaklaşıp bana salondaki gençleri göstererek, “Yahu abi, bunlar ne anlar Stalin'den falan,” dedi, “bunların hepsi cahildir!” Böylece ML-KP'lilerin “taban”larına nasıl baktıklarını da öğrenmiş oldum. Bunu burada naklediyorum ama “belge” sunmam mümkün değil ne yazık ki!

Yanılmıyorsam bundan kısa süre sonra, Kürt ulusal hareketinin muhaliflerinden oluşan bir gruptan, Fikret Başkaya ve benim katılımımla Basel, Solothurn ve Bern şehirlerinde güncel sorunlar üzerine üç toplantı önerisi geldi. Fikret Başkaya ile böyle bir tura çıkmak benim için zevkti, elbette kabul ettim. O

1 Margaret Buber-Neumann, *İki Diktatörlük Altında*, çev. Gün Zileli, İmge, 2012.

sırada Emrah Cilasun'un *Mustafa Suphi ve Yoldaşlarını Kim Öldürdü?* kitabı Agora'dan çıkmıştı. Emrah'a haber gönderdim, "Al kitaplarını gel, toplantılarda satarsın" diye. Üç şehirlik tura kitaplarını satmak üzere Emrah da katıldı.

İlk toplantı, galiba Basel'de oldu. Konuşmacılar Fikret Başkaya ile bendim. Yanımızda kitaplarımızı da getirmiştik, bir masada satılıyordu, Emrah'ın kitapları da dahil. Elbette Başkaya'nın *Paradigmanın İflası* kitabı satışlarda en önde gidiyordu.

Otobiyografilerimde, yeri geldikçe iki üç kez iyi bir konuşmacı olmadığımı belirtmişimdir. Konuşurken kendimi yazıyla ifade ettiğim kadar rahat ifade edemem. Eğer tanıdığım bir topluluğa sesleniyorsam fena değilimdir de hiç tanımadığım bir çevreye konuşuyorsam sık sık tekler, söyleyeceklerimi unutur, notlarıma bakmak gereği duyar, notlarıma baktıkça da daha fazla çuvallarım. Nedense tuhaf bir yabancılaşma yaşarım topluluklar karşısında. Kalabalığın artışıyla doğru orantılı bir yabancılaşmadır bu. Yine öyle oldu. Kendime not verecek olsam, Basel'deki konuşmam için 10 üzerinden taş çatlasa 4 verirdim.

O akşam, bizi konuk eden bir arkadaşın evinde kalıyorduk. Sohbet ederken Emrah, benim iyi konuşmadığımı söylemesin mi yüzüme karşı! Tamam, elbette eleştirebilirdi ama bunu neredeyse hiç tanımadığım bir topluluğun içinde, Fikret Başkaya'nın önünde böylesine uluorta yapması pek uygun düşmemiştir bana soracak olursanız. Biraz bozuldum ama belli etmemeye çalıştım. Yukarıda söylediklerimi söyledim, yani iyi bir konuşmacı olmadığımı bildiğimi belirttim. Bunun üzerine, eleştiriyi getiren Emrah Cilasun'a, Fikret Başkaya bir öneri getirdi. "Madem bizim konuşmalarımızı yetersiz görüyorsun," dedi kendini de katma nezaketini göstererek, "o zaman sen de konuşmacı olarak aramıza katıl." Meğer Emrah'ın beklediği öneri de zaten buymuş! "Yok canım, ne gereği var" diye nazlanmaya bile gerek görmeden, "Oluuuurrr..." demesin mi! Hayretler içinde kalmıştım ama duygularımı belli etmemeye çalıştım. Emrah'taki kariyerist güdülerini içten içe seziyordum ama bu kadar açık bir şekilde karşılaşıncaya bir tuhaf olmuştum. Hayır, mevzu benimle ilgili değildi. Beni eleştirmeden de konuş-

macılığa bu kadar teşne olduğunu görseydim sanırım hayal kırıklığım aynı olurdu. Sevdiğim bir arkadaşı kaybetmekte olduğumu hissetmenin verdiği bir hayal kırıklığıydı bu.

Bundan sonra Bern ve Solothurn'da da toplantılar yapıldı. Bu sefer üç konuşmacı olarak çıktık Kürt ve Türk sığınmacı topluluklarının önüne. Emrah, kendini göstermek için hitabet sanatının bütün atraksiyonlarını fazlasıyla yerine getirdi ama maa- lesef Solothurn'daki dinleyicilere karşı küçümser bir tonda konuştuğu için genç bir kadın tarafından fena halde azarlandı. Onun adına yerin dibine girmiştim. Çünkü kadının tarzı pek hoş olmasa da söyledikleri doğrudu.

O sıralar bana Andy Walker'dan, Emine aracılığıyla bir kitap gelmişti: Jan Valtin, *Out of the Night*. Andy, "Gün bu kitapla ilgilenebilir, hatta belki çevirir de" demiş kitabı gönderirken. Kitabı okudum ve müthiş ilgimi çekti. 2009 yılında *Karanlığın Ötesinde* (Kibele, 2009) adıyla tarafımdan çevrilip yayınlanacak kitabın yazarının esas adı Julius Hermann Krebs'di. Jan Valtin, Hamburg'un ünlü devrimci işçi semti Altona'da yetişmiş, babası gibi gemici olmuş ve 1918-1938 yılları arasındaki yirmi yıl boyunca Komintern görevlisi olarak deniz yoluyla dünyanın her yerini (çoğunlukla da kaçak olarak) dolaşmıştı. 1918 Spartakist ayaklanmasına bisikletli çocuk kurye, 1923 ünlü Hamburg ayaklanmasına militan olarak katılan Valtin, en sonunda Stalin'in ajanlarının elinden kendini zor kurtarıp Amerika'ya iltica etmiş, fırtına gibi geçen, macera ve ibret dolu hayatına ilişkin anılarını kaleme aldığı kitabını İkinci Dünya Savaşı sırasında orada yayınlamış, kitap o dönem 1 milyon baskı yapmıştı. Kitabı büyük bir zevkle çevirmeye başlamıştım. Günde ortalama beş sayfalık kendi normal tempomla devam ediyordum çeviriye.

Yaz başı yine İstanbul'daydım. Bizim dönemden Fahri Aral (*Yarılma*, s. 268), bir arkadaşın telefonumu almış, beni aradı. "Görüşelim" dedi. Meğer Bilgi Üniversitesi Yayınları'nın yönetmenliğini yapıyormuş. Kalkıp Bilgi Üniversitesi'nin Dolapdere'deki kampusuna gittim. Uzun yıllardır görmüyorduk birbirimizi. Eski arkadaşlar üzerine bir sohbetten sonra Fahri konuyu

yayın meselelerine getirdi. Çevirdiğim kitap olup olmadığını sordu. Tam üstüne basmıştı. Jan Valtin'in kitabından söz ettim ona. Çok ilgilendi, "Biz basarız bu kitabı" dedi. Ayrıca daha önce çevirdiğim ve 1990'lı yıllarda basılan Eugenia Ginzburg'un kitaplarını da yeniden basabileceklerini söyledi. Körün istediği bir göz, Allah verdi iki göz hesabı, çok sevinmiştim. Çeviriyi hızlandırıp yaz sonuna doğru bitirebileceğimi söyledim. Böylece kitap sonbahar mevsiminde basılmış olurdu. Ginzburg'ları da bunun hemen ardından redaksiyonlarını yaptıktan sonra yollayabilirdim. Anlaştık. Oradan sevinçle ayrıldım.

V.
2008-2009
Ceren

Zürih'e döner dönmez müthiş bir çeviri maratonuna girdim. Jan Valtin çevirisini yetiştirmem için yaklaşık bir buçuk ayım vardı ve ben 840 sayfalık kitabın daha yarısındaydım. Bu durumda ancak günde on sayfa çevirirsem ucu ucuna yetiştirebilirdim. Sadece çevirmek de yetmezdi, bir yandan da redaksiyonunu yapmak gerekiyordu. Bu konuda bizim Kara Çekirgeler de seferber oldu. İris, benim gönderdiğim yeni çevrilmiş sayfaları işyerinde hızla basıp bana ulaştırıyor, ben de düzeltmeleri yapıp tekrar ona yolluyordum. İris düzeltilmiş sayfaları yeniden basıp Kaan'a ulaştırıyordu. Kitap Kaan'ı çok sarmıştı ve her "fasikül"ü ısrarla, sığağı sığağına talep ediyordu: "35. Bölüm ne oldu, bekliyorum." Kaan'ın okumaları hem son okuma yerine de geçiyor, hem de okurun ilgisi açısından bir ölçü oluyordu benim için.

Artık gecem gündüzüm birbirine karıştırmıştı bu hummalı çeviri faaliyetiyle. Bitap bir halde geç vakit yatıyor ve rüyamda durmadan Jan Valtin sahneleri görüyordum. Sabah kalkar kalkmaz, doğru dürüst kahvaltı bile etmeden çalışmaya oturuyor, bir yandan çeviriyi sürdürürken, bir yandan da İris'ten gelen basılmış sayfaların düzeltmelerini yapıyordum. Tam bir buçuk ay ve aralıksız. Gerçekten kahramanca bir çabaydı. Bu çe-

viri için gösterdiğim iradeyle övünürüm. Bırakın, hiç değilse bu noktada, kendimi azarlamak yerine birazcık öveyim!

Artık yol hazırlıklarına başlamıştım. Temmuz sonunda yola çıkacaktım. İstanbul'a koşmama neden olan şeylerden biri çeviriyi Fahri Aral'a zamanında ulaştırmaksa, bir diğeri de İstanbul'da, yeni tanıştığım bir kadınla buluşacak olmamdı. O sırada bütün dikkatim, yeni tanıştığım bu genç kadın üzerinde odaklanmıştı.

İstanbul'a hareket etmemden birkaç gün önceydi, kaydı ben de hâlâ durduğu için net tarihi de biliyorum, 24 Temmuz 2008 günü bir Facebook mesajı aldım. Ceren Cevahir (Gündoğan) adlı, Kocaeli Üniversitesi'nin Tiyatro Bölümü'nden bir öğrenci kitaplarımla ilgili olarak şöyle yazmıştı:

Ev'i okudum.Yarılma'yı okuyorum şimdi. Ne kadar dürüst yazmışsınız... Okurken oldukça eğleniyorum, yakın tarihi öğrenmenin yanında. Kocaeli Üni. GSF-Dramatik Yazarlık öğrencisiyim. Umarım kitaplarınızın devamı gelir. Ülkenin ihtiyacı var sizin gibi içli ve asi insanların neden uzlaşamadığını bilmeye, görmeye.

Sevgiler.

Duygulanmıştım. Gençlerin duyarlılığı beni her zaman duygulandırır. Ceren Cevahir'e teşekkürlerimle birlikte gençlerin duyarlılıklarını öven kısa bir cevap yazdım. Bir gün sonra ondan cevabıma cevap niteliğinde bir mesaj daha aldım. Bu seferki mesaj biraz daha uzundu, kendisini ve ailesini tanıtıyordu. Çok düzgün bir yazı dili vardı. Genelde çok sık yapılan yazım hatalarını yapmıyor, "de"leri, "ki"leri, "mi"leri yerli yerinde ayırıyor, "de" yerine "te", "tabii" yerine "tabi" yazmıyordu. Ayrıca çok zengin bir ifade tarzı vardı, cümlelerinde tek bir düşüklük yoktu. Önce dilinin güzelliği dikkatimi çekti. Tabii hemen yanı sıra Dersimli oluşu da. İkinci mesajında ailesinden söz ederken Dersimli olduğunu da belirtmişti. Dersim'in ve Dersimlilerin isyancı ruhuna özel bir sempati vardı. Anne ve babası '78 kuşağı devrimcilerindendi. Dersim'in merkez köylerinden annesi Meral Yabasun Gündoğan belediye yöneticilikten, Mazgirt'in

köylerinden babası Yaşar Gündoğan öğretmenlikten emekli olmuşlardı; ağabeyi Azat Zana Gündoğan ile eşi Nilay Özek Gündoğan ise akademisyendi ve Amerika'da doktora yapıyorlardı. Ceren, anne ve babasıyla birlikte Gebze'de yaşıyordu, ilk mesajında belirttiği gibi Kocaeli Üniversitesi'nin Dramatik Yazarlık bölümü üçüncü sınıfında öğrenciydi. Devlet Tiyatroları da dahil beş yıllık tiyatro oyunculuğuna, okula devam zorunluluğu nedeniyle ara vermişti. Beni, ağabeyinin ve yengesinin geçici olarak oturdukları üniversite lojmanında birkaç günlüğüne kaldığında, canı sıkılıp ağabeyinin kitap sandığını karıştırırken Ev'i bulup okuyarak tanımıştı. Böyle bir yazarı nasıl olup da o zamana kadar tanımadığına hayıflanmıştı!

Ben de cevap yazdım, bu sefer biraz daha uzunca. Ceren'den birkaç gün içinde yine mesaj aldım. Böylece mesajlaşmamız sürekli bir hal almaya başlamıştı. Bu arada, ailenin sol bir gelecekte, Halkın Kurtuluşu hareketinden geldiğini, 1990'lı yıllarda HADEP ve DEP'i desteklediğini, Ceren'in halası Sayme Gündoğan Koşar'ın beni DTCF'deki devrimci öğrenci hareketinden tanıdığını da öğrenmiş oldum. Eşi Ali Rıza Koşar, 1970'lerin sonlarında, bir mitingde, iki Kürt fraksiyonunun çatışması sırasında öldürülen Sayme Koşar, Ceren'e, "Gün çok önemli bir aktivisttir. İstanbul'da Deniz Gezmiş (*Yarılma*, s. 294, 579; *Havariler*, s. 5, 389; *Sapak*, s. 196; *Sığınmacılar*, s. 25, 183) ne ise Ankara'da da Gün oydu" demiş. Ceren bana bunu aktardığı zaman çok heyecanlanmış ve gururlanmışım. Deniz Gezmiş çok sevdiğim bir arkadaşım, benim için politika ya bulaşmamış devrimci samimiyetin ve doğrudan eylemciliğin timsaliydi. Sayme tarafından, Deniz'le aynı devrimci panteonda görülmüş olmak hayatım boyunca aldığım tek ve çok değerli bir ödüldü.

Böylece Ceren'le, ardı arkası gelmeyen, hiç aksamayan bir mesaj ilişkimiz oluşmuştu. Artık sabahları kalkıp mesaj kutumu açtığımda gözlerim ondan gelecek mesajı arar olmuştu. Ceren gibi genç bir kadınla özel hayatlarımızı da birbirimize yavaş yavaş açtığımız böyle bir haberleşmeye girmek, yoksul ve yalnız hayatımda bana yeni bir yaşama sevinci vermişti.

Bu arada, Ceren bana yaşamına ilişkin sorunlardan, okulda yaşadıklarından, kadın-erkek ilişkisine ve geleceğe ilişkin düşüncelerinden söz ediyordu. Derler ya, frekanslarımız tutmuştu! Çok iyi bir mektup arkadaşı olmuştuk. Tutkulu bir okurdu. Öykü ve tiyatro oyunları da yazıyordu. Okuduğumuz kitaplardan da söz ediyorduk artık birbirimize. Ben de yaşamıma ilişkin sorunları açmaya başlamıştım.

Ondan sakladığımı, açmadığımı şeyler de vardı elbette. Örneğin yakında bir kadınla buluşacağımı titizlikle gizlemiştim. Neden? Aramızda çok büyük yaş farkı vardı, tam 37 yaş. Ben 1946, Ceren 1983 doğumluydu. Aramızda ruhsal bir anlaşma olmasına rağmen bir kadın-erkek ilişkisinin olması pek mümkün görünmüyordu. Hani 10-15 yaş tolere edilebilirdi de, 37 yaş çok fazlaydı. Ayrıca belki onun da bir ilişkisi vardı, benim de çiçeği burnunda bir ilişkim olduğu gibi. Onunla ağabeyce ya da babaca ilgileniyor, dertlerine ilişkin, deneyimlerimden kaynaklanan bazı tavsiyelerde bulunuyordum ama aramızda bir ilişki düşünmüyordum. Peki o zaman, Ceren'e İstanbul'daki ilişkimden, yakında İstanbul'a gelip genç bir kadınla buluşacağımdan neden söz etmemiştim? İşte "tarihi" soru buydu! Artık itiraf etmemde bir sakınca yok, ben bile o zaman tam bilincinde değildim ama aslında bunu gizlememin iki nedeni vardı: Birincisi, Ceren'e gizliden gizliye kadın olarak da ilgi duymaya başlamamdı; ikincisi de, yeni ve oldukça heyecan verici bir ilişki yaşarken İstanbul'da Ceren'e gereken zamanı ayıramayacağımı hissetmemdi. Bu yüzden Ceren'e yakında İstanbul'a geleceğimi söylemedim. Maillerine düzgün bir şekilde cevap veremeyeceğimi düşündüğümünden sadece "seferi" olduğumu, cevaplarımı aksatabileceğimi söyledim.

Ceren, bir mailinde, çevirisini yaptığım ve 1995 yılında Pencere Yayınları tarafından basılan Eugenia Ginzburg'un *Anafora Doğru* kitabını almak için kitap fuarına gittiğini, oradan Ortaköy'e geçerek kitabı okumaya başladığını, sonra da rüzgârlı bir günde Ortaköy'den Kabataş'a kadar yürüyüş yaptığını söylüyordu. Onu o çok iyi bildiğim, okuduğum Kabataş Lisesi'nin de bulunduğu, ulu çınar ağaçlarının yükseldiği تنها yolda yal-

nız başına yürürken hayal etmiş ve içimden yükselen duygulara hâkim olamamıştım. Galiba bu kıza âşık oluyordum ama bunu henüz kendime bile itiraf edecek cesaretim yoktu.

Sonunda kahramanca mücadele sonuçlandı ve çeviri bitti. Önceden incelenmesi için Fahri Aral'ın yazışmalarını sürdüren sekreter arkadaşla yolladım çeviriyi ve Ağustos başında orada olacağımı, Valtin çevirisi ve diğer kitaplar üzerine Fahri'yle görüşebileceğimi bildirdim, hemen ardından da yolculuk hazırlıklarına giriştim.

Bu İstanbul yolculuğu benim için çok önemliydi. Hem *Karanlığın Ötesinde* adıyla çevirdiğim Jan Valtin'in kitabının iyi bir yayınevi tarafından basılmasına ilişkin son işlemleri yapacağım, hem de beni bekleyen bir kadınla birlikte olacağım için heyecanlıydım. Bu düşüncelerle ve mutlulukla uçaktaki yerimi aldım ve aşağıda kalan Zürih'in gür ormanlarını zevkle seyrettim. Aşağıdaki ormanların içinden beynimdeki görüntüler geçiyordu. Bütün görüntülerin içinde hepsini bastıran bir görüntü ön plana çıkıyordu: Ceren'in bana birkaç gün önce gönderdiği fotoğrafı. O fotoğrafta yolda yürüyen çok güzel bir genç kadın uzun saçlarını savurarak geriye doğru bakıp gülüyordu.

Bilgi Üniversitesi Yayınları'nın, Dolapdere'deki Bilgi Üniversitesi kampusu içinde yer alan idarehanesine daha adımımı atar atmaz değişik rüzgârlar estiğini fark ettim. Fahri Aral oradaydı ama ilk görüşmemizdeki sıcaklığından eser yoktu. O sırada başka konukları vardı, onlarla ilgileniyordu. Biri de Bilgi Üniversitesi Yayınları'nın danışmanı konumunda olan ünlü sol tarihçisi Mete Tunçay'ın eşiydi. Bir köşede öylece, garip kalmıştım. Görüşmelerinin uzayacağı anlaşılıyordu. Fahri bir ara bana gelip, "Galiba kitabı basamayacağız. Mete ağabey itiraz ediyor. Kendisiyle bir görüşsene" dedi, biraz da mahcup bir havada.

Mete Tunçay'la nasıl görüşecektim? Bilgi Üniversitesi'nin başka bir kampusunda bulunuyormuş o sırada kendileri. Yazışmaları ve metinlerin basılıp ilgili kişilere okumaları için ulaştırılması işini büyük bir düzenlilik ve titizlikle yerine getirdiğini gözlemlediğim kadın sekreter, o kampusa beni götürebileceğini söyledi. "Peki ama Mete Tunçay, metni okumuş mudur?"

diye sordum. “Merak etmeyin, günler önce ulaştırmıştım” dedi. Sonra da telefon edip Tunçay’dan randevu aldı.

Kadın sekreter önde ben arkada ikinci kata çıktık. O arada kapılardaki isimlere ilişti gözüm: Murat Belge... Mete Tunçay... Demek her ikisi de Bilgi Üniversitesi’nin bünyesinde çalışıyordu. Yayınevi danışmanlığının nereden geldiği de böylece benim açımdan anlaşılmış oluyordu. Nihayet Tunçay’ın karşısına çıkarıldım. Bir masada oturan yapılı bir adam. Valtin çevirisinin basılmış hali de önünde bir sokak barikatı gibi yükseliyor. 800 sayfalık kitap tek tek sayfalara basılınca muazzam bir yükselti oluşturmuştu. İlk giriş cümlelerinin ardından Mete Tunçay Jan Valtin’i basamayacaklarını söyledi. Nedeni, böyle bir kitabın onların “akademik” yayın çizgisine uymamasıymış. Pek aklım yatmamıştı ama tartışmaya girmedim. “Evet ama Fahri basabileceklerini söylemişti” dedim. Şimdi aralarını bozmuş gibi olmayayım ama bu kritik görüşmeyi tüm açıklığı ile anlatmak zorundayım, Tunçay, küçümseyici bir edayla yüzünü buruşturdu ve “Sen Fahri’ye ne bakıyorsun, o önüne gelene söz verir” dedi.

Bir yayınevinin genel yayın müdürü hakkında aynı yayınevi danışmanının dışarıdan birine karşı böyle bir edayla konuşması karşısında şaşıp kalmış, neredeyse nutkum tutulmuştu. Önündeki Valtin “barikatı”na bakıp, “Peki siz okudunuz mu çeviriyi?” diye sordum. Elini “barikat”ın tepesine vurup “Nasıl okuyayım bu devaşa şeyi!” demesin mi! Şaşkınlık üstüne şaşkınlık! Peki o zaman okumadan nasıl karar verebilmişti “böyle bir kitabın” yayın çizgilerine uymadığına? Artık bunu sormanın ayıp kaçacağını hissederek çenemi tuttum.

Benimle biraz sohbet etmek istedi. Anarşist olduğumu biliyordu, AGF’nin “neyin nesi” olduğunu sordu. İsteksizce AGF’nin “neyin nesi” olduğunu açıkladım kendisine. Meğer onu bir konferansa çağırmışlar. Vay, vay, vay! Bizim sekterliğiyle ünlü, kafa göz patlatan, anarşizmin tek mercii gibi davranan, yayın organlarında “Sen nasıl anarşist oluyormuşsun bakalım” diyerek sanatçı Umay Umay’a bile saldıracak kadar ferasetten uzaklaşmış AGF’li anarşistlerimiz demek liberal bir tarihçiyi konferansçı olarak çağırmaktan imtina etmemişlerdi!

Çevirisini yaptığı ve görüşlerine hiçbir zaman en ufak bir sempati duymadığım, ünlü anti-komünist feylezof Karl Popper'in *Açık Toplum ve Düşmanları* kitabı üzerine de birkaç kelimada bulunduk ama iyice tadım kaçtığından konuşmaya pek de hevesli değildim. Kalktım. Valtin'e yeni bir yayınevi aramam gerekiyordu.

Bu seferki İstanbul yolculuğum sadece yayınevi açısından değil, sözünü ettiğim ilişki açısından da hayal kırıklığıydı. Kadın arkadaşla buluşmamızın hemen ardından uzun süreli bir ilişki içinde olamayacağımızı anlamıştım. Diğer her şey bir yana, sınıfsal konumlarımız uymuyordu. İkimizin hayatlarının bir araya gelmesi imkânsızdan da öte bir şeydi. Ayrılırken bunu açık ve net bir şekilde konuşmadık ama Zürih'e dönüş yolundayken bu ilişkinin imkânsız olduğunu çok net bir biçimde biliyordum. Buna rağmen hiç de üzgün değildim. Neden acaba?

Zürih'e gelir gelmez Ceren hakkındaki düşünce ve niyetlerimi önce mail, sonra da telefon yoluyla, o sırada en yakın arkadaşım olarak hissettiğim Orhan Cerav ve kız arkadaşı Gülay Akyüz'le konuşup tartıştım. Daha İstanbul'a gitmeden önce Orhan'la Gülay'dan, Ceren'le tanışmalarını rica etmiştim. Gebze taraflarındaki buluşup tanışmışlar. Herhangi bir sorunda kendisine yardımcı olabileceklerini söylemişler. O zaman Orhan'a telefonda öylesine soruyormuş gibi sormuştum, "Nasıl bir kız, güzel mi?" diye. Orhan da, "Çook güzel abi" diye cevaplamıştı beni. Ben de bunu kafamın bir köşesine yazmıştım daha o zamandan!

Zürih'e döndüğümde Orhan'la Facebook aracılığıyla mesajlaştım. Ceren'e ilgi duyduğumu yazdım açık açık. Orhan'dan olumsuz bir tepki gelmedi. Ancak birkaç gün sonraki mesajlaşmamızda, "Emine'yle Gülay karşı çıkıyor" diye yazdı. "Neden?" diye sordum. "Emine genel olarak uygun bulmadığını söyledi. Gülay ise aralarında çok yaş farkı var, diyor" oldu cevabı. Ben de, işi şakaya vurarak, "Sen kadınlara bakma, onlar her zaman böyle şeyler söyler" gibilerden bir şeyler yazdım.

Sanırım bir gün sonra, Orhan ve Gülay'la telefonda konuştum. İnadım inat, Gülay'a telefonda, "Ceren'den hoşlandığımı" söyle-

dim. Gülay, “Ya abi, yaşı çok küçük be...” dedi. Ben de, “Ne olmuş yaşı küçükse, on iki yaşında değil ya, yetişkin bir kadın” diye cevapladım. Ceren o sırada yirmi beş yaşındaydı. Artık bu “yaş” mevzuunu net bir şekilde göğüslemeye karar vermiştim.

Bundan birkaç gün sonra Orhan beni *skype*’dan aradı, görünürlü görüşme yapacaktık. “Sahne” açıldığında bir de baktım, Orhan ve Gülay’ın yanı sıra Emine de orada. Ringe çıkmak üzere ısınma hareketleri yapan bir boksörün gerginliği vardı üstünde. Daha önce de söylediğim gibi, Emine yaşanacak sahneyi önceden kafasında kurar, ardından da oynardı. Gergin görünümünden yine öyle olacağını anladım. “Ringdeki” köşesine yaslanmış hafif hafif yaylanan Emine, ilk “kroşe”sini şu soruyla attı: “Sen Orhan’a birkaç gün önce ne demişsin bizim hakkımızda... Kadınlar falan... Burada tekrarla bakayım.” Demek Orhan yememiş içmemiş benim sözlerimi “patron” a yetiştirmişti. Stalin ve Doğu gibi Emine de insanların ruhunu bile işgal eder ve onları “samimi” itiraflar ya da ihbarlar yapmaya zorlardı. Sınırım zorba lider karakterinin temel özelliklerinden biriydi bu. Ömrümün yirmi yılı böylesi bir pantolonlu despotla, ondan sonraki yirmi yılı da etekli bir başka despotla geçmişti.

Emine’nin sözleri üzerine Orhan telaşlandı. Ayağa kalkıp, elini ağzına kapatarak Emine’yi içeri odaya götürmeye çalıştı; kavgayı ayıran mahalleli havalarında bir yandan da yalvarıyordu, “Allah aşkına Emine, yapma” falan diye. Anlayacağınız, tam bir “aile faciası”! Emine, Orhan’ı silkeleyip tekrar “ringe atladı”. Kavgaya kesin karar vermişti demek. Ben, “Ne demişim?” diye sordum, biraz da meydan okur bir havada. “Daha ne diyeceksin, kadınlar dedikodu yaparlar demişsin” diye bağırdı. Despotluğa pabuç bırakacak değildim. İsyan duygularım iyice kabarmıştı. Ben de bağırdım karşılığında. *Skype* yönetiminin böyle bağıırıp çağırın, kavga eden katılımcılara karşı bir önlemleri olsa ne iyi olurdu. Mesela ekran bir anda kararıp, “KAVGA NEDENİYLE OTURUMA SON VERİLMİŞTİR” yazsaydı! Sonunda bağıırtı çağıırtı kesildi ama iki tarafta da normal bir konuşmayı sürdürecektir ruh hali kalmamıştı. *Skype*’ı kendi isteği-mizle karşılıklı kapattık.

Bu arada Ceren’le yazışmalarımız da bütün hararetiyle devam ediyordu. Bir ara İstanbul’a gelip döndüğümü yazmıştım ona, sonradan duyar falan, ayıp olmasın diye. O da bunun üzerine, bana çok anlamlı gelen şöyle bir mesaj yazdı: “Geçen gün Bahariye’deki Nâzım Kültür Merkezi’nde aynı size benzeyen birini gördüm. Epeyce bakiştık ama sonra siz olmadığınızı anladım.” Hımmm! Mesajdaki “bakiştık” sözcüğü kilit sözcüktü. Hem “benimle” bakiştiği için sevinmiş, hem de bir başkası ile bakiştiği için kıskanmıştım. Artık kaçınılmaz an gelip çatmıştı! Fakat bu sefer aşk itirafını ben yapmayacaktım da, onun yapması için gerekli zemini hazırlayacaktım. Eğer öyle bir duygusu varsa da yoksa da bunu o söyleyecekti. Şöyle bir cevap yazdım: “Bana karşı bir kadının bir erkeğe duyacağı duygulara mı sahipsin? Böyle bir durum varsa bana açıkça söyle!” Artık “te-ti-ge” basılmış, “silah” ateşlenmişti! “Kurşun” yarı yoldan geri dönmezdi!

Bir gün boyunca heyecanla bekledim. Sonunda cevap geldi: “Evet, öyle duygular içindeyim, ne olmuş yani... layla layla la layyyyy....” Bu neşeli cevapla havalara uçmuş ve onu gerçekten çok sevdiğimi, büyük bir aşkın başladığını anlamıştım. Hemen cevap döşendim. “Menhus” ve “menfur” “düşman”ların bütün engelleme çabalarına rağmen aşk gemisi demir almıştı bu limandan!

* * *

İnsanın bireysel hayatı bir yanıyla köhnemeye yüz tutarken, bir yanıyla da yeniden canlanır, bir kere yenilenmeye başladığında da her şey ardı ardına gelir. Bir gün genç bir arkadaşın mail aldım. Adı Evrensel Belgin’di, aynı okuldandık, DTCF’nin Tiyatro Bölümü’nden mezundu. Tarzından, dinamizminden, yirmi yaşlarında olduğu sonucunu çıkarmıştım ama 1974 doğumlu olduğuna göre o sıralar 34 yaşındaymış. Grafik sanatçısıydı. Bana gönderdiği grafiklere açıp baktığım zaman gerçek anlamda çarpıldım. Son derece zekice grafiklerdi. Grafik sanatından pek anlamam ama bu çizimlerdeki zekâyı görecek, anlayacak kadar zekâm vardı. Son derece incelikli çizimlerdi. Kaba

propagandadan uzaktı. Olayın bam telini yakalıyor ve sanatsal bir incelikle işliyordu. Toplumsal ve politik konuları bireyi gözetken bir bakış açısıyla işliyordu. Ne kaba politik karikatürçülük peşindeydi, ne de toplumsallığa sırt dönen tuzu kuru bir bireyciliği vardı. Kurguları son derece çarpıcı ve dengeliydi. Genel geçer modalara, en önemlisi de piyasaya zerre kadar taviz vermiyordu. Tabii Evrensel'deki ince düşünce bende nerede! Tutup onu mail adreslerinin arasına "Afişçi Evrensel" diye işleyivermişim. Hani halk arasında yazı çizi ile uğraşanların hepsine, ister tabela yazıcısı, isterse Tolstoy gibi bir romancı olsun, kısaca "yazıcı" derler ya, ben de Evrensel'i yapmıştım "afişçi".

Evrensel'le yazışmaya başladık. İkinci mailinde bana babasının "genç bir adam olarak" fotoğrafını göndermiş ve "Babamı hatırlarsınız belki, adı Sadun Belgin, gençlik döneminden arkadaşmışsınız" diye yazmıştı. Fotoğrafı görür görmez Sadun'u hemen tanıdım ve hatırladım elbette. Ankara'daki Türk Hukuk Kurumu'nun üstünde bulunan PDA Bürosu'ndaki (*Yarılma*, s. 427) çalışmalarından, topluca çıkılan *İşçi-Köylü* gazetesi satışlarından çok iyi tanıyordum Sadun'u. Zayıf, ipincecik bir arkadaştı. O zamanlardan bende kalan en tipik iki fiziksel özelliği avurtlarının çöküklüğü ve kor gibi yanan zeki gözleriydi. Evrensel'in bana gönderdiği fotoğrafı biraz daha sonraki yıllara, 1980'lere ait olduğundan sakallar çökük avurtlarını biraz örtmüştü ama o yakıcı gözler aynıydı. Eski bir gençlik arkadaşımı bulduğuma, Evrensel gibi iyi bir sanatçının babasının Sadun olmasına çok sevinmiştim. "Elbette tanıyorum" diye yazdım. Evrensel'in cevaben yazdığına göre, Sadun Trabzon'daki Devlet Tiyatroları'nda sahne amirliği yaparken, 65 yaşında olduğu için yaş haddinden emekliye ayrılmıştı. Baba-oğul, o sırada 18 yaşında olan köpekleri Gizmo ile birlikte Beşiktaş'da yaşıyorlardı.

* * *

2008 yılının sonbahar başlarında, Hamburg'da, bu sefer Kaypakkayacı hareketin bir diğer kesimini oluşturan Partizan-TKP/ML'nin davetlisi olarak bir toplantıya katıldım. Toplantı Hamburg Ekonomi ve Politika Üniversitesi'nin kocaman amfi-

sinde yapıliyordu. Muzaffer Oruçoglu ve ben dahil dört konuşmacı vardı. Diğer ikisi, Alman Maocu Partisi'nin bir temsilcisi ile kitle örgütleri adına "adsız" bir temsilciydi.

Gerisini, o günlerde sıcağı sıcağına yazdığım, 13 Ekim 2008 tarihli "Saygı Duruşu" adlı yazımdan aktarayım:

Geçtik, yerlerimize oturduk. O ana kadar, başıma Ayvalık'taki-ne benzer bir olay geleceğini hiç mi hiç düşünmemiştim. Toplantıyı sunan arkadaş ayağa kalktı ve orada bulunan herkesi "devrim şehitleri" için bir dakikalık saygı duruşuna çağırdı. Kaçacak hiçbir yer yoktu. Ayağa kalkmasam, oradaki insanların uhrevi duygularını incitebilirdim. O anda Ayvalık geldi aklıma, "işte Gün, başına bir kere daha geldi" dedim kendi kendime ve Ayvalık'a göre sakatlığında biraz daha iyileşme olmuş, ama sakatlığı enikonu anlaşılan birisi olarak ağır ağır kalktım. Saniyeler de bir yavaş geçer ki böyle anlarda.

İlk konuşmacı bendim. Söze başlarken, devrim için ölenlere saygım olmakla birlikte bu tür saygı duruşlarına karşı olduğumu kısaca açıkladım. Zamanım yirmi dakikayla kısıtlı olduğundan, daha derin açıklamalara giremedim. Daha sonra, toplantıyı sunan arkadaş sordum: "İnsanları saygı duruşuna çağırmadan önce, onların fikrini aldınız mı? Bakalım sizin bu ritüelinize katılmak istiyorlar mı gerçekten? Ölenlere saygı gösterdiğinden nasıl emin olabiliyorsunuz? Saygı gösterse bile bakalım bu şekilde mi, aynı sizin tören anlayışınızla mı göstermek istiyor?"

...

Şimdi en vahim noktaya geliyorum. Ölene saygı var da, yavaşana yok. İbrahim Kaypakkaya'yı neredeyse bir tanrı mertebesine çıkaranlar, onun en yakın arkadaşı, bin bir badireden geçmiş ve ölümden tesadüf eseri kurtulmuş, bizim kuşağın övünç duyacağı sebatkâr devrimcilerinden biri olan Muzaffer Oruçoglu'na gereken saygıyı göstermediler. Yirmi yaşlarında gençler ayağa kalkıp, bağıra bağıra, ajitatif bir havada, Muzaffer'in yüzüne karşı, "sağ oportünist", "menşevik", "devrimi karalayan kişi" olduğunu söylediler. Neden? Çünkü Muzaf-

fer Oruçoğlu, tesadüfen ölmemiş, devrimin ve sosyalizmin sorunları üzerine düşünmeye devam etmiş, sosyalizmin çıkmazları üzerine kafa patlatmış(tı), düşündüğü ve önerdiği çareleri, ortodoksinin gürültülerine pabuç bırakmadan, 68 ruhuna uygun bir tarzda ortaya atmaktaydı, bu toplantıda da bunu belîğ bir şekilde yapmıştı. Esas saygıyı hak eden davranış buyken Muzaffer'in sözlü saldırıya uğramasına tanık olmak gerçekten acı vericiydi.

Yeri gelmişken bir özelliğinden daha söz edeyim, Muzaffer Oruçoğlu'nun. Ciddi-komik denen türde insanlardandı. Çok az ya da çok belirsiz gülerdi ama her sözü, her davranışı insanı güldürecek ölçüde mizahi ve komikti. Son derece komik durumları dünyanın en ciddi şeyini anlatırmış gibi bir havada ifade ederdi ya da tersine, en ciddi veya acıklı durumları bile öyle bir havada naklederdi ki, ağlayacağınıza gülerdiniz. Toplantıda, genç Partizan taraftarlarının neredeyse hakarete varan nitelermelerini, sükûnet, hoşgörü ve metanetle karşıladığını hayretle gördüm. Gerçi bana da laf dokunduran bazı gençler oldu ama galiba beni biraz da "cemaatleri"nin dışında gördüklerinden o kadar fazla hedef almamışlardı. Esas hedefleri Muzaffer Oruçoğlu'ydu. Oruçoğlu'na yapılan bu hakaret ve saldırılar artık öyle bir noktaya gelmişti ki:

... biraz da protesto havasında çıktım toplantıdan. Örgütlerin standlarındaki "çelik iradeli" Stalin'i anlatan kitaplara bakarken, "iyi ki iktidarda değiller" diye düşündüm. Yoksa, Muzaffer de, ben de duvarın önünde, idam mangasının karşısındaydık.

Üstelik o zaman öldükten sonra da saygı duruşu yapılmıyacaktı bizim için. Aynı, Bolşevik Partisi'nin diğer liderleri gibi, Troçki ve Buharin gibi hain diye anılacaktık. İlkokulların ders kitaplarında bile.

Dışarıda genç bir kadın yanıma geldi, tanıştık. Daha sonra arkadaş olacağım Ülkü Güney'di bu genç kadın. Bana, tepkimde haklı olduğumu ama saldırgan üslup kullananlarla ilgisi olmayan bir kadın soru sorarken toplantıyı terk etmemin hata ol-

duğunu söyledi. İzleyiciler ve bizzat kadın, saldırganlardan çok onu protesto ettiğimi sanmışlar. Böyle anlaşılmasına ben de üzül müştüm ama artık yapacak bir şey yoktu. Sonrasında Ülkü Güney ve Hamburg'dan diğer arkadaşlarla bir yere yemek yemeğe gidip sohbet ettik.

* * *

2008 sonbaharıydı, bir sabah Haydar yine bana gelmiş, yürüyüşe çıkmıştık. Yürüyüş sırasında bana, “Bir roman yazdım, okuyup fikrini söyler misin?” diye sordu. Haydar’ın bir şeyler yazıp çizdiğini biliyordum, hatta daha önce bir öykü ya da roman girişi denemesini de okumuştum. “Okurum, gönder” dedim.

Ertesi gün romanını mail adresime gönderdi. Genelde günlük çalışmamı bölerim. Yani önce kendi yazmakta olduğum bir kitap varsa onu, ardından okumam ya da redakte etmem gereken bir çalışmayı, onun ardından da o sırada çeviri yapıyorsam çeviriyi sırayla ele alır, genelde her birine iki saat kadar zaman ayırarak günlük çalışma rutinimi tamamlarım. O sabah Haydar’ın romanıyla yaptım açılışı. Niyetim, iki saat kadar okuduktan sonra diğer çalışmalara geçmekti. Fakat bu sefer öyle olmadı. Roman beni öylesine içine almıştı ki, ara verip tualete bile gidemiyordum neredeyse. Aşağı yukarı üç yüz sayfalık romanı bitirdiğimde akşam olmuş, hava kararmıştı. Büyük bir romanla karşı karşıyaydım. Yani başımda gerçekten büyük bir romancı varmış da o zamana kadar haberim yokmuş.

Hemen telefona sarıldım ve Haydar’a romanla ilgili düşünce ve duygularımı büyük bir heyecan ve coşkuyla aktardım. Coşkum, Haydar’ı bile şaşırtmış ve elbette aynı zamanda çok mutlu etmişti. Utangaçça, “Öyle mi diyorsun?” dedi. “Evet, öyle diyorum,” dedim, “bu harika bir roman, ben biraz düzeltmeler yaptım ama roman beni öyle sürükledi ki, bir noktadan sonra düzeltmeleri falan da boş verdim. Şimdi yapmamız gereken ilk iş romanı esaslı bir şekilde redakte etmek. Bunun için birlikte çalışalım. Elbette ikinci adım da yayınevi bulmak.”

O günden sonra yoğun bir çalışmaya giriştik. Çalışmalarımıza Haydar’ın o zamanki kız arkadaşı Nurşen Güngör de katıl-

dı. Bu arada ilk redaksiyon tamamlanır tamamlanmaz romanı, yayın çevreleriyle daha yakın ilişkileri olduğunu düşündüğüm ve edebiyat zevkine güvendiğim şair Sina Akyol'a gönderdim. Onun değerlendirmesini çok merak ediyordum. Bu arada, Dersimli olduğundan romanı Ceren'e de yollamıştım. O da çok etkilenmişti romandan ve babasına (Yaşar Gündoğan) da okutmuştu. O günleri doğrudan yaşamasa da Dersim toprağının acısını çok iyi bilen ve iyi bir edebiyat okuru olan Yaşar Gündoğan romanı gözyaşları içinde okumuştı.

Sina'dan cevap biraz geç geldi. Herhalde işlerinin arasında ancak zaman bulabilmişti. O arada artık adını *Perperik-a Söe* (*Gece Kelebeği*) olarak belirlediğimiz romanla ilgili olarak Sina'dan, 2009 Şubatı'nda gelen cevap, aynı zamanda benim de duygu ve düşüncelerimi eksiksiz yansıttığından buraya aynen alıyorum:

Sevgili kardeş,

Allak bullak olmuş bir haldeyim.

Sevgili kardeş,

Romanı şimdi bitirdim, sıcaklığı sıcaklığına yazıyorum, allak bullak olmuş bir haldeyim.

Kimdir bu Haydar Karataş kardeşimiz, nerde yaşar, ne iş tutar, kaç yaşındadır, nasıl bir adamdır diye sorsam ayıp olacak, yazdığından belli, mükemmel bir adam olsa gerek.

Sana çok teşekkür ediyorum: Epey bir zaman sonra olağanüstü bir şey okumamı sağladın.

Mümkün olursa hemen şimdi lütfen, beni kederden hem sevinçten yana göklere fırlatan bu romanından dolayı –tanımasa da Sina'yı– Haydar kardeşime ya da abime teşekkürlerimi sunduğumu bildiriver. Onu hayranlık duyarak okuduğumu söyle.

Haydar romanında, 1938 Dersim katliamı sonrasında olanları küçük bir kız çocuğunun gözünden ve dilinden anlatmaktaydı. Bu kız çocuğu aslında Haydar'ın şu sırada halen hayatta olan seksenlik annesi Gülizar Karataş'tı. Haydar, kendisi Türkiye'ye gidemediğinden, annesi ne zaman İsviçre'ye gelse, onu

karşısına oturtmuş, teybi de açıp o zamanlar başından geçenleri anlattırmıştı. Elbette Zazaca olarak. Çünkü annesi ancak Zazacayı akıcı bir şekilde konuşabiliyordu. Romanda yer alan kahramanları annesine tekrar tekrar anlattırmıştı Haydar. Örneğin “Çöyder’i bana anlat, boyu ne kadardı, nasıl konuşurdu vb.” diye ayrıntılı sorular sormuştu. Annesi bazen bunları yanıtlamıştı, bazen de “Ne bileyim canım, öyle biriydi işte” diye geçiştirmişti, o anki ruh haline bağlı olarak. Oğlunun bu küçük ayrıntıları neden merak ettiğine bir türlü akıl erdirememişti. Fakat Haydar’da tam bir madenci inadı vardı. O anda ısrar etmese de bir süre sonra punduna getirip aynı soruları yeniden sormuş da sormuştu annesine ve sonunda gerekli bütün ayrıntıları almıştı. Günler geceler alan bu çalışma onlarca kasette toplanmıştı. Haydar, romanını yazarken bu Zazaca sohbetleri Türkçeleştirmiş, romanını kurgulamış ve ardından da yazmaya girişmişti. Belki yazarken kendisi bile farkında değildi ortaya büyük bir eser çıkardığının. Karakterleri öylesine güçlüydü ki, “Kolo Musa”yı, onun konuşmalarını, davranışlarını okuduktan sonra, aynı Musa gibi günlerce bir kolum yokmuş da ceketimin boş kalan kolu yanımda sarkıyormuş, onu ikide bir savuruyormuşum gibi hissetmiştim kendimi.

Artık romanın ismini de belirlemiş ve redaksiyonunu da esas olarak tamamlamıştık. Ama iş bununla bitmiyordu ki! Adı sanı duyulmamış bir yazarın, hele bir de ülke dışındaysa, edebiyat ve yayın çevreleriyle bağı yoksa kitabını bastırması dünyanın en zor işlerinden biriydi. Tamam, romanın değerini anlamış ve kolları sıvamıştım ama ben neydim ki yayın ve edebiyat alanında. “Himmete muhtaç bir dede, nerde kaldı gayrıya himmet ede” denen söz tam da benim durumuma uymaktaydı. Gerçi Sina’nın da desteğini kazanmıştık. Sina Akyol, edebiyat çevrelerinde oldukça tanınmış, sevilen, övülen bir şairdi. Bu işe yıllarını vermişti. Tanıdıkları mutlaka benden çoktu. Fakat Sina da tek başına bu güçlüğü aşmamıza yetmezdi. Üstelik yayınevleriyle ilişkilerde en önemli zorluk, onların zamanlarına uyma zorunluluğuydu. Bir yayınevine başvurdunuz diyelim. O yayınevi sizden, cevap vermek için en az üç-dört ay-

lık bir süre istiyordu. Her yayınevini sırasıyla üç ay bekleseniz romanı basacak bir yayınevi bulmak yıllar alabilirdi. Beklemeden hepsine birden vereyim deseniz, bu da olacak şey değildi, yayınevleri aynı camiada olduklarından kitabın farklı farklı yayınevlerine aynı zamanda verildiği duyulabilir, bu da yazara ve romanına zarar verip itibar kaybına yol açabilirdi. *Perperik-a Sõe'nin* başka sorunları da vardı. Örneğin Gülizar'ın zulümden ve çocuklarının ölümünden dolayı yarı yarıya aklını kaçırmış halası Wae, katliamın sorumlusu olarak gördüğü cumhuriyet "büyük"lerine lanetler savuruyordu romanda. Burası Türkiye'ydi. Hiç olmayacak bir yerde, bu tür sudan nedenlerle sansüre takılma ihtimali az değildi ve sonraki süreçte yaşanan deneyimler yayınevlerinin de bu konuda bir otosansür tutumu içinde olduklarını gösteriyordu. Çarelerden biri romanın bir yarışmaya katılmasıydı. Bunu da denedik. Ceren, istendiği gibi romanı altı nüsha çoğaltıp Everest Yayınları'nın "İlk Roman Ödülü" için başvurunun son gününe yetiştirdi. Fakat, ileride etraflica anlatacağım gibi, romanın İletişim Yayınları'ndan basılacağı haberini alan Haydar, romanını yarışmadan çekti.

* * *

2008 yılı Aralık ayının son günleriydi. Çok heyecanlıyım. Çünkü yılın son günü olan 31 Aralık'ta İstanbul'a gidiyordum ve orada Ceren'le buluşacaktım. Birbirimizi ilk kez görecek, tanışacaktık. Uzaktan haberleşmemiz, yazışmalarımız falan çok iyiydi de bakalım somut olarak karşılaştığımızda ne olacaktı? Bugünün diliyle "frekanslarımız" tutacak mıydı? Birbirimizi somut varlıklarımızla da beğenecek miydik? Hem sonra aramızdaki büyük yaş farkı, kuşak farkı ve bunların kaçınılmaz olarak getireceği anlayış farkları, dünyaya bakış ve algılama farkları sorunlara yol açmayacak mıydı? 1946 doğumlu olan ben, hemen savaş sonrası kuşaktandım. Bu kuşak bir anlamda savaş öncesi kuşakların ve savaşın inkârı, kapitalizmin "refah toplumu" programının hem ürünü, hem antiteziydi. Ceren ise hemen darbe sonrası kuşaktandı. Eski solcular tarafından haksız bir şekilde "Özal kuşağı" diye küçümsenmeye çalışılan bu kuşak ise bir

anlamda darbe öncesi kuşakların ve darbenin inkârı, neoliberalizmin “küreselleşme” programının hem ürünü, hem de antiteziydi. Nasıl bizim kuşak 1968 hareketiyle kapitalizme yeni tür bir başkaldırı ortamında gençliğini yaşadıysa, Ceren’in kuşağı da gençliğini anti-küresel hareketler ortamında yaşamış ve eski soldan farklı, daha özgürlükçü bir bakışa sahip olabilmmişti. Bunları elbette şimdi düşünüyorum. Anlatmak istediğim, bazen yaş farkının dezavantaj olduğu gibi avantaj da olabileceğidir. Kısacası, diyelim 1940’lı kuşakla 1950’li kuşak daha zor anlaşabilir de, 1940’lı kuşakla 1980’li kuşak daha iyi anlaşabilir. Bu, dünyanın, toplumların döngüsüyle ilgili bir olaydır. Fakat insanlar kuşak farklarına toplumların döngüsü açısından değil de, salt düz bir yaş farkı açısından bakma eğilimindedirler. Belki ben de o sırada böyle bir bakış açısına kısmen sahiptim ve bu yüzden Ceren’le aramızdaki yaş farkı beni de korkutuyordu.

Ceren’le rahatça görüşebilmemiz için bize bir ev gerekiyordu ve hâlihazırda böyle bir yer pek gözükmüyordu İstanbul’da. Bir tek Orhan-Gülay çiftinin Nurtepe’deki evi olabiliirdi fakat orası da o sırada ne yazık ki müsait değildi, çünkü birkaç güne kadar, babası yeni ölmüş olan Emine Özkaya gelecekti Orhan’lara. Daha ilk günden Ceren’i Emine ile tanıştırmak istemiyordum, nasıl bir tutum alacağından da emin değildim zaten. Bu yüzden yeni bir yer bulmam gerekiyordu. Birkaç başvurumdan olumsuz yanıt aldım. En sonunda aklıma eski mahalle arkadaşım Reha Ünsal geldi. Onun, Bebek sırtlarında, Levent’e doğru dubleks bir evi vardı. Orada yaşıyordu. Reha beni geri çevirmedi. Onun bu asil tavrına hâlâ minnet duyarım. Bizim Arnavutköy-Bebekli çocuklar cömert ve yüce gönüllüdür. Hele konu aşksa, hiç tereddütsüz kapılarını ardına kadar açarlar.

İki buçuk saatlik uçak yolculuğu boyunca içim içimi yedi. Acaba ilk tanışma anı nasıl olacaktı? Haberleşmelerimizdeki sıcaklığı yakalayabilecek miydik? Ceren, Sabiha Gökçen Havalanı’nda karşılayacaktı beni. Acaba birbirimizi tanıyabilecek miydik? Yok artık, o kadar da değil! Tanıyacaktık elbette ama önemli olan sonrasıydı. Somut olarak ilk kez karşı karşıya gelen insanların o tuhaf yabancılamasını çabucak atabilecek miy-

dik üstümüzden? Buluşur bulaşmaz Reha'nın evine gidecektik. Anahtarı sitenin güvenlik görevlisinden alacaktık.

Sonunda uçak piste indi. Pasaport kontrolünden geçtim, çantamı dönen banttan aldım ve diğer yolcularla birlikte çıkışa doğru yürüdüm. Otomatik kapı yanlara doğru açıldı. Karşılayıcılar dizilmiş, bize bakıyorlardı tanıdıklarını görme umu-duyla. Bekleyenlerin en uç tarafındaki genç kadını hemen tanıdım elbette. O da tanımış olmalıydı ki bana gülümsüyordu. Ona doğru yürüdüm. Sarıldık ve yanak yanağa öpüştük. İkimiz de birbirimize şöyle yandan yandan baktık. Karşımda çok güzel, genç bir kadın duruyordu. El ele havaalanının çıkışına doğru yürüdük, bir yandan da bir şeyler konuşarak.

Çok soğuk ve yağmurlu bir gündü. Otobüse bindik. Yol boyunca konuşup durduk. Konuşacak o kadar çok şey vardı ki. Neredeyse ineceğimiz durağı kaçıracaktık. Sonunda Reha'nın evine geldik. Güvenlik görevlisi bizi kapıya kadar götürüp kapıyı kendisi açtı ve anahtarı teslim etti. Ayrılırken anahtarı yine ona verecektik. Evin camekânlı girişinde bizi hoş bir sürpriz bekliyordu. Bir kırmızı, bir beyaz şarap. Bizim Bebekli Reha yine yapacağını yapmış, Bebekli zarafetini küçük ama anlamlı bir jestle ortaya koymuştu!

O akşam yılbaşını Orhan'larda geçirecektik. Emine, babası Şaban Özkaya'nın ölümünün ardından bir aile buluşması için Antalya'da olacaktı. Yani onun o gece orada olmayacağını bili-yorduk. Gece Orhan'larda kalabilirdik.

Tuhaftır ki, Gülay ve Orhan bizi diken üstünde bir havada karşıladı. Emine'den bir ultimatom yediklerini düşündüm ama bozuntuya vermedim. Öyle sanıyorum ki, Ceren de onlarla aramızda aniden oluşan görünmez duvarın varlığını sezmişti. Yine de neşemizi kaybetmemeye çalıştık. 2009 yılına dans ederek girdik. Karşımdaki genç kadınla bütün gece tango yaptım:

*Sevdim bir genç kadını
Ansam onun adını
Her şey beni ona bağlar
Kalbim durmadan ağlar*

Dans aralarında oturduğumuzda onun yüzünden akıp giden anlamları seyrediyordum. Değişken bir yüz ifadesi vardı. Sanırım hayatımda ilk kez gerçek anlamda bir kadına bağlanıyordum.

O günlerde Orhanlar'ın Nurtepe'deki evinde kalıyordum. Kirası düşük, odaları bol ve geniş bir evdi. Bu yüzden istediğiniz kadar üşüyebiliyordunuz! Dışarı çıkmadığım zamanlar, o sıralar zirvesinde olan "Ergenekon davası" ile ilgili yazılar yazıyordum. Bir süre önce Yalçın Ergüdoğan adlı, sonradan eski TSİP'li olduğunu öğrendiğim biri bana "Sesonline" adlı sitede yazmamı önermiş, ben de kabul etmiştim, hatta bu sitede bir iki makalem de yayınlanmıştı. Ergüdoğan, beni aynı zamanda "özgürlükçü sosyalistler" adlı bir siteye de üye yapmıştı. Bu sitedeki yazışmaları izliyordum ama fikirlerim sitede yazarlarla taban tabana zıt düşüyordu. Anladığım kadarıyla bu sitede ve Sesonline'da, "libero-sosyalist" dediğimiz türden kişiler ağırlıktaydı. Sitede yazarlar açıktan Ergenekon yargılamalarına omuz veriyor, hatta daha da ileri gidilmesini istiyor, üstü örtülü bir şekilde de AKP iktidarını destekliyorlardı, bunlar bir yıl kadar sonra 2010 referandumunun "Yetmez Ama Evet"çileri olacaklardı. Bunu fark etmeme rağmen Sesonline sitesinden çekilmedim ve Yalçın'ın hoşuna gitmeyeceğini tahmin ettiğim dikine dikine birkaç yazı yazıp gönderdim. O günlerde, dediğim gibi, Ergenekon yargılamasında özellikle Fethullahçı polis ve yargının sahte delillerle tutuklama yaptığı artık ayyuka çıkmıştı. Yalçın'a gönderdiğim, "Herkesekon Örgütü" başlıklı, 10 Ocak 2009 tarihli yazıda şöyle diyordum:

Ergenekon davası ilk açıldığında kuşkularımı belirtmiştim. Devletin savcısıyla ve işkence uzmanı polisiyle yürütülen operasyonlara karşı her zaman kuşkuyla bakmışımdır. Hükümet mağrifetiyle yürütülen davaların siyasi hesaplaşma davaları olduğu konusunda ise hiçbir kuşkum yoktur.

Bir kısım solcu ve örneğin *Taraf* ve *Radikal* gibi liberal basın, Ergenekon davasının siyasi bir dava olduğu ayan beyan ortaya çıkmış olmasına rağmen, süreklilikte devletin poli-

sinin önüne düşüp yol göstermekten ve ulusalcılardan hiç de geri kalmayan manüplatif haberlerle AKP'nin kamuoyunu oluşturmaktan geri kalmıyor.

...bütün devletsel siyasi davalarda görüldüğü gibi iş şirazesinden çıkmış bulunuyor. Artık son tutuklamalarla, *Ergenekon örgütü* davasının, AKP ve zırhlı korumalı savcılarını sayesinde *Herkese kon örgütü* davasına dönüştüğünü söyleyebiliriz. Demokrasi, tutuklama furyalarıyla, iftira ve suçlama histirisiyle, herkesin tutuklanma paranoyasına kapıldığı bir ortam yaratmakla olmaz. Churchill'in dediği gibi, sabaha doğru kapıyı sadece sütçünün çaldığı bir ülkede biraz olsun demokrasiden söz edilebilir.

Yalçın Ergündoğan'dan gelen cevap ilginçti. Cevabı muhafaza edemediğim için ancak belleğimde kaldığı kadarıyla mealen veriyorum: "Gün, sen felsefi yazılar yaz, bu tür yazılar sana daha uygun. Ya da anarşizm üzerine falan yaz. Son yazını basamayız. Yazdıkların Doğu Perinçek'in cephesine hizmet ediyor."

Lenin'in, Aleksandr Berkman ve Emma Goldman'ı makamında karşıladığı zaman onlara, "Biz çetecileri ve Mahnocuları hapsettik, *ideini* anarşistleri değil" (Emma Goldman, *Hayatımı Yaşarken-II*, s. 775) dediği gibi, Ergündoğan da bana "düşünsel" ya da "felsefi" anarşist olmamı, günlük politikaya burnumu sokmamamı, o alandaki pisliklerle mücadele etmememi önermiş oluyordu aslında. Çok bozulmuştum. "Sansür" başlıklı bir yazı yazarak derhal ayrıldım. "Herkese kon Örgütü" yazısı ise bir süre sonra kurulacak *Aşk ve Devrim* sitesinde, "sansürlenmiş yazılar" bölümünde, diğer sansürlenmiş yazılarla birlikte yerini aldı.

Ocak ayının sonunda, dördüncü otobiyografik kitabım olan *Sapak*'la, 1990'ların başına kadar gelen anılarıma devam etmek üzere klavyenin başına oturdum. *Sapak* 1983-1992 yıllarını kapsayarak İngiltere'nin ilk iki yılına, anarşizmi benimsemiş 1992 yılı sonuna kadar uzanıyordu ama *Sığınmacılar (1990-2000)* adını alacak kitabıma, yeniden Londra'nın Heathrow Havaalanı'nda ilticaya başvurduğum 25 Ocak 1990 tari-

hinden başlamayı gerekli gördüm. Yani 1990-1992 arası, Heathrow Havaalanı'ndaki trajikomik olayların daha etraflı bir şekilde anlatımıyla birlikte yeniden yer alıyordu kitapta. Sığınmacılar'ın anlatımı, bu kitaba başladığım 2000 yılına girişe, milenyuma kadar gelecekti.

Anılarımı yazmaya devam edeceğimi benden öğrenen Emine itiraz etti: "Hep sen yazdın, bırak biraz da ben yazayım" dedikten sonra, "Ben 1990 sonrasını yazıp yayımlamadan sen yazmayacak ve yayımlamayacaksın" diye noktaladı emreder bir tonda. Kabul ettim. "Yalnız aramızda bir anlaşma yapalım. Bana bir tarih ver. İlelebet seni bekleyemem." Tarih olarak 2010 Mayıs başını belirledik. O tarihe kadar Emine anılarını yayımlamışsa da yayımlamamışsa da, bana anılarımı yayınlama hakkı doğuyordu, anlaşmamıza göre. Bunun üzerine Emine bir gayret yazmaya girişti. Yazdıklarının 150 sayfa kadarının redaksiyonunu ben yaptım. Fakat gerisi gelmedi. Bunun üzerine ben de 2010 yılı ortalarına kadar bitireceğimi hesaplayarak Sığınmacılar'ı yazmaya giriştim. 30 Ocak 2009'da başladığım kitabımı hiç acele etmeden 2010 Ağustosunda bitirdim. Emine'nin yazma ve yayımlama süresi 2010 Mayıs'ında dolmuştu. Sözümü tutmuş olduğumdan kitabı gönül rahatlığıyla İletişim'e teslim ettim. 2011 yılı ilkbaharında da basıldı. Emine Özkaya'nın "anıları" ise hiçbir zaman su yüzüne çıkmadı. Zaman zaman, redaksiyonunu benim yaptığım ilk 150 sayfadan bazı fragmanları Facebook sayfasında yayımladığını görüyorum.

Anılarımı yazmaya yeniden başlamak yine nostaljik duyguları canlandırmıştı bende. Uzun yıllar ayrı kaldığım geniş ailenin fertlerini görmek için büyük bir istek uyanmıştı içimde. Annemin hayatta kalmış tek kardeşi olan doksan yaşındaki Metin Dayı'yı (Kızılıkaya) (Ev, s. 9, 116; Yarılma, s. 77, 160) ve eşi Enise Yenge'yi (Kızılıkaya) (Ev, s. 63, 116; Yarılma, s. 160), Akatlar'daki bir sitede bulunan evlerinde ziyaret ettim. Selahattin Özmen (Yarılma, s. 12), Kemal Kurdaş (Yarılma, s. 349), Mesut Erez (Yarılma, s. 98), Sadun Aren (Yarılma, s. 160) gibi maliyeci ve iktisatçıların yakın arkadaşı olan ve kendisi de maliyede müsteşarlık ve OYAK'ın ilk genel müdürlüğünü yapan

Metin Dayı, 90 yaşına rağmen son derece dinç görünüyordu. Ondan on yaş küçük olan Enise Yenge için aynı şeyi söyleyemeyeceğim, sanırım alzheimer'ın kıyısındaydı. Görüşmemiz sırasında beni birkaç kere Can'la ve bir kere de Turgay ağabeyimle karıştırması bunun belirtisiydi. İki kızları vardı: Hayal Kızılkaya Tunca (*Yarılma*, s. 160) ve Hilal Kızılkaya. Hilal, anne ve babasıyla birlikte yaşıyordu.

Metin Dayı'yla gençliğimde de sosyalizm üzerine epey konuşmalarımız, tartışmalarımız olmuştu. O, meseleye bir maliyeci olarak daima ekonomi ve planlama açısından bakardı. "Sosyalizm imkânsızdır, Gün," derdi, "o kadar malın üretimini piyasanın görünmeyen eli olmadan sırf merkezden planlayamazsın." Oysa o zamanlar benim umurumda değildi planlama, hatta iktisat falan. Benim için önemli olan emekçilerin ayağa kalkarak bütün üretim araçlarına el koymasıydı. Malların dağıtımı, üretimi vb. sonraki işti, emekçiler nasıl olsa bir yolunu bulurdu! Anlayacağınız gibi, ben fazlasıyla ütöpik ve romantik, Metin Dayı ise fazlasıyla yapısalcı bir yönelime sahipti. Aldığımız eğitim, aramızdaki yaş farkı, dünyaya bakışımız vb. tamamen zıt bakışları doğurmuştu kaçınılmaz olarak. Fakat şimdi Metin Dayı fikrini değiştirmişti. Son ziyaretimde bana söylediği şeydu: "Eğer şimdiki bilgisayar teknolojisi bundan elli yıl önce olsaydı sosyalizm başarılı olurdu. Çünkü bu teknolojiyle artık malların üretimi ve dağıtımı için her şeyi merkezden planlamak mümkün olabilir." Tabii Metin Dayı, iktisatçı bakış açısından, yine teknolojik alandaki değişimlerle izah ediyordu sosyalizmin başarısını ya da başarısızlığını. Kısacası temel bakışında bir değişiklik olmamıştı. Ben ise aynı ütöpik ve romantik güzergâhta ilerlemeye devam ediyordum. Eskiden de umurumda değildi planlama veya üretim ama elli yıl sonra artık hiç umurumda değildi!

Masanın başında oturmuş, piyasanın "görünmez eli" tarafından oraya getirilmiş nefis kek ve pastalar eşliğinde çay içiyor ve sohbet ediyorduk. Metin Dayı, Ceren'le aramdaki yaş farkını söylediğimde biraz sallanır gibi oldu ama her zamanki kibarlığıyla bu sarsıntıyı belli etmemek için azami çabayı gösterdi. Hilal, "Bir gün bütün aileyi toplasak ne iyi olur" dedi. Evet ama

bir sorun vardı. Ben Irmak'la dargındım. Bunu duyunca şaşır-
dılar. Dargınlığımın nedenini izah etmeye çalıştım ama pek ik-
na edici olamadım. Hayal, geçmişte babasıyla dargınlığını ima
ederek bir laf soktu araya: “Bizim ailede baba-kız dargınlığı ge-
netiktir.” Hayal’in bu sözü beni utandırmıştı. Geçmişte Metin
Dayı’nın Hayal’e, bir Ermeni genciyle evlendiği için darıldığını
biliyordum. Gerçekten de olacak şey değildi baba-kız arasın-
daki böylesi dargınlıklar. Derhal tavrımı değiştirdim. “Tamam,
tamam,” dedim, “yapalım aile toplantısını, hem de Irmak’la ba-
rışmam için vesile olur bu.” Hafta sonu, Metin Dayı, Enise Yen-
ge ve Hilal’in birlikte oturdukları, insanın içine ferahlık veren
aynı evde buluşmak üzere sözleştik. Neriman Teyze’nin (Sa-
naç) (Ev, s. 42; Yarıлма, s. 57) kızları Ayhan Abıa (Karaniş)
(Yarıлма, s. 78) ve Aydan Olcay (Sanaç) (Yarıлма, s. 57) ve kız-
ları da o gün orada olacaktı.

Metin Dayı’lardaki aile toplantısına gitmek üzere Ceren’le
Levent Metrosu’nda buluştuk. Emine’den Ceren’le tanışması
konusunda olumsuz yanıt almıştım. Babası öldüğü için çok üz-
günmüş, şu sıra kimseyle tanışamazmış. Tipik Emine tutumu!
Esas düşünce ve davranışlarını daima “ulvi” ve “duygusal” ne-
denlerin arkasına saklardı. Bu noktada da Doğu Perinçek’e çok
benzerdi. Ceren’le tanışmayı reddetmesine çok bozulmuştum.
Aslında bu, yakında patlak verecek çatışmanın savaş borusu
anlamına da geliyordu! Emine’nin geçmişte yaptığı faullerin bir
kısımını yüzüne karşı eleştirmiş olsam da, genellikle “kol kırılır
yen içinde kalır” mantığıyla “dışarı”ya karşı açık etmez, hatta
istemeden de olsa kendimi Emine’yi savunmak zorunda hisse-
derdim. Ceren’le Levent Metrosu’ndaki o buluşmamızda yirmi
yıldır ilk kez farklı bir tutum takındım ve Emine’nin “tanışmak
istememe” tavrını Ceren’e eleştirerek aktardım. Özellikle insan
ilişkilerinde çok zeki ve duyarlı bir insan olan Ceren zaten her
şeyin önceden farkındaydı, aslında ben de onun farkında oldu-
ğunun farkındaydım. O, kibarlığından ve bana olan saygısın-
dan bunu o ana kadar açık etmemişti. Anlattıklarımı tebessüm-
le karşıladı ve yine de kibarlığını bozmayarak, “Ne yapalım,
başka zaman artık!” demekle yetindi.

Metin Dayı'lara gittik. Evde, biri Azerbaycanlı, diğeri Moldovalı iki hizmetçi kadın özellikle Enise Yenge'ye yardımcı oluyordu. Salonun bir köşesinde asılı, tren penceresinden dışarıya bakan o genç ve güzel kadının bir film sahnesini hatırlatan fotoğrafıyla artık neredeyse hiçbir benzerliği kalmamış olan Enise Yenge gerçekten iyi görünmüyordu, yürümekte zorlandığı anlaşılıyordu. Metin Dayı ise sağlıklı görünüyordu, sohbet bile edebiliyordu.

Derken Irmak geldi. Kucaklaştık. Onu Ceren'le tanıştırdım. O aile toplantısında teyzemin kızları Ayhan Abla ile 15 gün büyük olduğum Aydan ve Ayhan Abla'nın, yaşı teyzesi Aydan'a yakın olan kızı Aygen Meserretçioğlu da vardı. Teyzem beni de emzirdiği için Aydan'la sütkardeş sayılırdık. Aydan'ın yetişkin kızları Ebru Olcay ve Buket Olcay da oradaydı. Hayal'in kocası Ahmet Tunca da.

Bir ara punduna getirip Irmak'a Ceren'i nasıl bulduğunu sordum. Cevap son derece olumluydu. Çok sevinmiştim. Bu tür aile toplantılarında hep olduğu gibi aile tarihine ilişkin komik olaylar anlatıldı, ben dedeme ve anneanneme yaptığım muziplikleri teatral bir şekilde anlattım. Bol bol güldük.

Eski aile, CHP'li ve DP'li (daha sonra da AP'li) olarak bölünürdü. Metin Dayı ılımlı bir CHP'liydi, Semin Dayı (Kızılkaya) (Ev, s. 9, 120; *Yarılma*, s. 153), belki biraz da Süleyman Demirel'le Devlet Su İşleri'nden gelen arkadaşlığı nedeniyle AP eğilimliydi. Ailenin Ergüder kesimi koyu CHP'liydi. Kuzenim Özcan Ergüder (*Yarılma*, s. 78, 208) 1950'lerin sonunda CHP'nin resmî yayın organı *Ulus*'ta yazmış, 1960'larda CHP eğilimli *Kim* dergisini çıkarmıştı. Öte yandan Neriman Teyze'nin (Sanaç) kocası Pertev Enişte (Sanaç) (Ev, s. 45; *Yarılma*, s. 57, 175) DP milletvekiliydi ve Yassıada'da üç yıl hapis yatmıştı. Keza kızları Ayhan Abla'nın (Karanis) kocası Kadri Karanis (*Yarılma*, s. 118, 138) de AP taraftarı Trabzonlu bir kumaş fabrikatörüydü. Geçmişte ailenin siyasi bakımdan böyle iki farklı tutumda olmasına ve benimle birlikte (Ümit Zileli ve Irmak'ın da katılımlarıyla) sola doğru bir başka dal daha ayrılmasına rağmen artık o gün bu iki ya da üç farklı tutum ortadan kalkmış ve bü-

t n aile yıllar sonra AKP karşılığında buluşmuştu. Bu yüzden AKP'ye ve liderine atıp tutan siyasi sohbetlerin tadına doyum olmuyordu!

Bir ara Ayhan Abla, *Yarılma*'da, artık hayatta olmayan Kadri Enişte ile ilgili yazdıklarımı kastederek, "Gün, Kadri hakkında neler yazmışsın öyle?" diye sitem etti. Hemen durumu toparlayıp şöyle dedim: "Ayhan Abla, orada yazılanlar 16 yaşında bir gencin düşünceleri, benim şimdiki ya da kitabı yazarkenki düşüncelerim değil. Bir kurgu roman gibi düşünün!..." Bu sözlerim  zerine Ayhan Abla'nın yüzünde iyimser bir ifade belirdi, böylece tatlıya bağlamış olduk. Metin Dayı ve Enise Yenge'nin evindeki bol kakkahalı bu aile toplantıları daha sonraki yıllarda da devam edecekti.

"Genetik aile"deki buluşma ne kadar hoş ise "toplumsal aile"deki gidişat o kadar kötüydü. Ceren, o gece dışarıda kalabilecekti, geceyi Orhan'larda geirecektik. Ne var ki, Orhan'lara vardığımız zaman dışarının soğuğuna ve evin soğukluğuna ek olarak manevi planda da soğuk rüzgârlar estiğini fark etmekte gecikmedim. Orhan, ezile büzüle evlerinde kalamayacağımızı, ancak bizi yakınlarda bir yerde, bir arkadaşının evinde konuk edebileceğini söyledi. Neden peki? O kadar büyük, yayla gibi bir evde bir tek bize mi yer kalmamıştı? Hayır efendim. O gece orada Emine kalacakmış ve kimseyle de görüşmek istemiyormuş. Kısaca söyleyecek olursam, Emine tarafından kapının önüne konmuştuk. Çaresiz boyun eğdik. Orhan bizi alıp yakındaki arkadaşının evine götürdü. Bir karı kocanın eviydi. Aslında bizi yatacak yerleri yoktu. Mecburen salondaki kanepede yatacaktık. Emine, beni bile bile Ceren'in karşısında mahcup duruma düşürmek istemişti.

Bu arada Ceren'in ailesi de alarma geçmişti. Ceren gece sabaha karşı hem ağabeyi Azat hem de halası Sayme tarafından telefonla arandı. İlişkimiz, iki taraflı top atışı altındaydı. Ceren sabah apar topar Gebze'ye döndü. Bakalım o cephede neler olacaktı?

Hayatımda ilk kez bana, birkaç yıl önce ölen, annemin küçük erkek kardeşi Semin Dayı'dan (Kızılıkaya) (Ev, s. 9, 122;

Yarılma, s. 153) bir miras kalmıştı. Semin Dayı'nın Honda arabası satılacak ve yirmi iki varise paylaştırılacaktı. Varisler arasında Turgay ağabeyimin kızı Bilge de (Zileli-Alkım) vardı. Yılbaşından üç dört gün sonra bu sefer Ceren'le birlikte güzel bir Ankara yolculuğu yaptık. Ceren, bana aile cephesinde durumun pek parlak olmadığını, evdekilerin onunla konuşmadığını, bu konuşmama tavrından yararlanarak benimle Ankara'ya gelebileceğini söyledi. Dönüşte neler olurdu, onu bilemezdi elbette. Turgay ağabeyimin eşi Suzan'la (Zileli) Bilge'nin Ayrancı'daki evlerinde kaldık. Noterden vekâletname falan alınıp Semin Dayı'nın eşi Gönül Kızılkaya'ya ulaştırıldı. Benim payıma 1.700 lira kadar bir para düşüyordu. Can'ın payına düşen parayı da bana verecekler, ben de Can'a ulaştıracaktım. Ankara'dan Ceren'le birlikte büyük bir aşk mutluluğuyla döndük. Genellikle güzel havaların arkasından fırtına kopar!

Orhan'lara dönüp Ceren'den haber beklemeye başladım. O arada Emine geldi. Soğuk bir şekilde selamlaştık. Ona başsağlığı diledim, başkaca da bir şey konuşmadık. İkimiz de farkındaydık büyük gerilimin. Akşama doğru Ceren'den bir mail geldi. Büyük baskı altında olduğu anlaşılıyordu. Beni sevdiğini ama bu ilişkiyi yürütemeyeceğini söylüyordu. Ankara yolculuğu, evdeki gerilime tuz biber ekmişti. Ailesine benimle görüşmeyeceğine dair söz vermek zorunda kalmıştı. Anlamıştım! Tamam, bu iş bitmişti. Bilgisayarı kapattım ve Orhan'ların, genelinde pek kullanmadıkları misafir odasına çekildim. Kanepeye uzandım, battaniyeyi başıma çektim ve çok üzgün olduğum zamanlarda hep yaptığım gibi ölümcül bir uykunun kucağına atmaya çalıştım kendimi. Ama ne mümkün!

Alt katta oturan ev sahibinin kuaförlük yapan iki kızı, Gülay'la Orhan'ın arkadaşlarıydı. Onları yukarı çağırılmış, müziği sonuna kadar açmış, kol kola girmiş, evin içinde halay çekiyorlardı. Kalkıp misafir odasının kapı aralığından birkaç saniyeliğine baktım bu görüntüye. Emine, elinde mendil, başı çeki-yordu. Ayaklar güm güm vuruluyordu yere. Gidip yeniden yattım, battaniyeyi başıma çektim ve sanki beynime indirilen

topuk darbelerinden sakınmaya çalıştım. Bir ara Orhan başını uzatıp, “Gelsene abi” dedi. Gelmeyeceğimi söyledim. Emine yanıma bile uğramadı. Çünkü o her şeyin farkındaydı ve bu sahte eğlentiye zaten beni iyice rahatsız etmek için bilerek düzenlemişti. Benim üzgün oluşumdan her şeyi anlamış, zaferini kutluyordu. Beynime inen topuk darbelerinin her biri 20 yıllık ilişki, arkadaşlık ve yoldaşlığın bitişinin ilanıydı, tamamen böyle hissediyordum.

Bu “kutlama” geç saatlere kadar sürdü. Sabaha karşı uyumuşum. İçeriden gelen tıkırtılarla uyandım. Emine, o gün Londra’ya dönecekti, yola çıkmaya hazırlanıyordu. Yerimden bile kıpırdamadım. Ona gece ebediyen “Güle güle” demiştim, bu yüzden kalkıp uğurlamayı gerekli görmedim. Bir ara Orhan’ın, “Ben gidip uyandırayım” dediğini duydum. Emine, Orhan’a şiddetle itiraz etti. “Hayır, hayır! Kesinlikle uyandırmayacaksın!” dedi emreder bir tonda. Akli sıra protestoma protestoyla karşılık veriyordu. Kapıyı çarpıp çıktıklarını duyuncaya kadar yerimden kıpırdamadım. Onlar gittikten sonra kalktım. Ölgün adımlarla mutfak tarafındaki bilgisayara gittim. Maillerimi açtım. Ceren’den mail vardı. “Gitmeden önce seni mutlaka görmeliyim. Kadıköy, Nâzım Kültür’de buluşalım” diyordu. O günün akşamı İsviçre’ye hareket edeceğimi biliyordu. Birdenbire canlandım, her yerde bahar çiçekleri açtı yeniden! Bir ölünün canlanması gibi bir şeydi bu. Aşk insanı öldürürdü de, diriltirdi de! İşte bir gece ve sabahında ben her iki hâli de yaşamıştım. Ceren’e aceleyle geleceğimi yazıp içeri giderek giyindim. O an yeniden iyimser duygularım harekete geçmiş, Emine’yi yolcu etmediğime pişman olmuşum. Bir taksiye atlayıp 20 lira ödeyerek Taksim-Harbiye’deki Havaş otobüslerinde aldım soluğu. Ne yazık ki ve ne iyi ki, Havaş otobüsü hareket etmişti. Ceren’le buluşmak üzere Kadıköy tarafına geçtim.

O sabah her şey iyimserliği teşvik ediyordu. Daha rahat konuşuruz düşüncesiyle Bahariye’deki Saray Muhallebicisi’ne gittik. Ceren, akşam bana yazdığı mailden pişman olduğunu söyledi. “Bana bir şans daha tanı” dedi. Bir değil, bin şans tanırdım o duygulu, iyilik dolu gözlerin sahibine! Ellerimiz yeniden bir-

leşti. Mutluluktan uçuyordum! Ceren de öyle. Aşkımız ilk büyük sınavını başarıyla vermişti!

* * *

Sıra gelmişti Nafiye ile resmen boşanmaya. Zürih'teki boşanma davasını Nafiye açmıştı. Bana haber vermeden ve onayımı almadan, İsviçre'de kalma koşullarımı araştırmak üzere bir avukat tutmuş ve avukata, yine benden habersiz ve benim adıma 200 frank ödemişti. Boşandıktan sonra, eğer İsviçre'de kalma sürem 5 yılı doldurmuşsa ülkeyi terk etmem gerekiyordu. Bu beş yıl aşağı yukarı dolmuştu ya da dolmak üzereydi. Kısacası, boşanma kesinleştikten sonra İsviçre makamları büyük bir ihtimalle ülkeyi terk etmemi isteyecekti. Nafiye'nin boşanırken bana zarar vermeme yönündeki bütün çabalarına rağmen sonuç objektif olarak İsviçre'de kalmamın imkânsız hâle gelmesiydi.

Tam tarihi hatırlamıyorum ama 2009 yılının Mart ayı olması lazım. Helvetiaplatz'a yakın bir yerde bulunan binadaki boşanma mahkemesine gittim. Nafiye de oradaydı. Bir de tercüman geldi. Nafiye, gelen tercümandan rahatsız oldu. Meğer tanıdığı biriymiş, onun böyle bir boşanma olayına tanık olmasını istemiyormuş. Kadın yargıç, biraz yüksekçe bir yerden tercüman vasıtasıyla bana durumu deklare etti. İsviçre yasalarına göre, eşlerin ortak bir kasası olurmuş. İkisinin gelirlerinden o kasaya her ay belli oranda bir para aktarılırmış. Boşanma halinde, bu ortak kasada ne kadar para birikmişse o para eşler arasında eşit şekilde bölüştürülürmüş. Bugüne kadar ortak kasada biriken para 34.000 frankmış, dolayısıyla benim payıma 17.000 frank düşüyormuş. Şaşkınlıkla dinliyordum tercümanın yargıçtan naklen bana anlattıklarını. Sonunda kendimi toparladım!

Yine tercüman aracılığıyla bu parayı kabul edemeyeceğimi söyledim. Bu sefer şaşırma sırası kadın yargıçtaydı. "Neden kabul etmiyorsunuz?" diye sordu. "Çünkü bu parada benim hiçbir emeğim yok, hepsi Nafiye'nin emeğinin ürünü. Hak etmediğim bir parayı kabul etmek ilkelerime aykırıdır" dedim. Tercümanı dinleyen yargıç Nafiye'yi dışarı çıkardıktan sonra bana

bir soru yöneltti: “Herhangi bir baskı altında mısınız?” Hiçbir baskı altında olmadığımı söyledim. Bunun üzerine beni dışarı çıkartıp Nafiye’yi salona aldı. Ona ne sordu bilmiyorum. Belki, bu adama parayı almaması için baskı yaptınız mı diye sormuştur! Ardından beni yeniden çağırdı. Girip oturdum. Yargıç kararını şöyle deklare etti: “İsviçre yasalarına göre bu parayı size vermemiz gerekiyordu. Fakat ısrarınız üzerine özel bir karar alıyor ve paranın tamamını boşandığınız eşinize bırakıyoruz.”

Dışarı çıktık. Nafiye yanımdan geçerken anlayamadığım bir sinirlilikle ve anlamını çözemediğim bir şekilde bana, “Yazıklar olsun, sana bir de 200 franka avukat tutmuştum. O parayı bana ödeyeceksin” demesin mi! Ben de dayanamayıp, “17 bin frankı sana bıraktığım gibi onu da öderim, merak etme” dedim. “Yok, bir de utanmadan alsaydın o parayı” dedi bu sefer. Artık söyle-necek ne kalmıştı ki! Bazı durumlarda sessizce gülümseyip geç-mek en iyi cevap olabilir.

Geçim sıkıntısı içinde olduğumdan 200 frankı epeyce zaman ödeyemedim. Nafiye, Mozaik çevrelerinde bunun dedikodusunu yapıyor olmalıydı ki, Güven bir gün bana gelip, her zaman-ki hitabıyla, “Şu parayı öde be moruk,” dedi, “aleyhinde konuş-malar yapılıyor.” Bu konuşmaları kimin yaptığını tahmin et-mek zor değildi ama Güven öyle erdemli bir adamdı ki, eski ar-kadaşları aleyhinde tek laf etmekten hoşlanmazdı. Sonunda ne yaptım ne ettim, 200 frankı denkleştirip Güven’e verdim Nafi-ye’ye iletmesi için. Güven’in söylediğine göre, Nafiye çok sevin-miş parayı alınca ve “Çok iyi oldu bu para,” demiş, “tam da ta-tile çıkmak üzereydim.”

* * *

Irmak, Hikmet Çevik adlı Aydınlıkçı bir doktorla evlenmek üzereydi. Hikmet’le Irmak, Ceren’le beni Tarabya’daki epeyce büyük bir balık lokantasına davet etmişlerdi. Kendisini ilk kez orada tanıdım. Aydınlık hareketinin eskilerindenmiş ama hiç karşılaşmamıştık, adını da duymamıştım. Bizden sonra gelen genç kuşaktandı. Tanıştığımızda kırklarında olmalıydı. Çatık kaşlı, aşırı ciddi, hatta biraz asık suratlı, partililerin çoğu gibi,

“gırtlak dokuz boğum, sekizini yut, birini söyle” sözüne uygun olarak lafını iyice tarttıktan sonra söyleyen, çok az espri yapan, bana kalırsa bürokratik partilerin “aparât” ya da “aygıt adamı” denilen tipine oldukça uygun biriydi. Daha ilk andan itibaren ikimiz de birbirimizden pek hoşlanmamış, fakat Irmak nede-niyle “tahammül” göstermiştik. Bir araya geleceğim, görüşece-ğim, aynı sofrada oturacağım biri olmadığını daha başından an-lamıştım. O da zaten bana karşı örgütsel kanaat ve önyargılarla dolu olduğunu istemeden de olsa belli ediyordu.

O akşam balık lokantasında esash bir şekilde ağırlandık. *Sa-pak*’ta anlattığım Çin’deki balık ziyafetinden (s. 113) bu yana böyle bir balık ziyafeti görmemiştim. Kocaman bir tabakta yal-dızlara sarılmış büyük bir balık alevler içinde yana yana önü-müze getirildiğinde Çin’deki ağırlama bile bunun yanında sö-nük kalmıştı.

Bu davetten kısa süre sonra Irmak’la Hikmet’ten bir nikâh daveti aldık: 21 Mart 2009, Beyoğlu Evlendirme Dairesi. Ay-dınlıkçıların oraya doluşacağını bildiğim halde elbette Irmak’ın babası olarak orada bulunacaktım. Bu arada Irmak aracılığıyla bazı nahoş lakırdılar da kulağıma çalınmıyor değildi. Aynı yı-lın Eylûl ayında hayata gözlerini yumacak olan, Irmak’ın teyze-si Işık Soner, Irmak’a, “Baban gelecek mi?” diye sormuş, o da elbette geleceğimi söyleyince, “Bizden hiç selam beklemesin” demiş. Irmak, Uğur’la 2004 yılında evlenirken “baban gelecek mi?” diye soran Doğu Perinçek şimdi “Ergenekon” davasın-dan içeride olduğundan, sanırım onun adına bu görevi Işık üs-lenmişti. Oysa Işık özellikle 1980’li yıllarda Çin’e gitmek üze-re Avrupa’da dolaştığım sırada en yakın arkadaşlarımdan biri olmuştu. O zaman parti saflarındaki “homofobi”ye karşı mü-cadele edip eşcinselliğini ilan eden Ümit Necefi birlikte sa-vunmuş, İsviçre’de partililer arasında çıkan ihtilaflar konusun-da ortak tutum almış, Yıldırım Dağyeli’nin çevirdiği dolaplara karşı birlikte mücadele etmiş, Stalin konusunda oldukça yakın düşüncelere sahip olmuştuk (Bkz. *Sapak*, s. 83-149). Peki şim-di ne değişmişti? Bana partili olarak mı kızgındı, yoksa kız kar-deşi Feyza’dan dolayı mı, bunu da bilmiyordum ama ne olursa

olsun, sevdiğim, geçmişte yakın arkadaşlık yaptığım bir insandan böyle bir salvo gelmesi beni üzmüş ama moralimi bozmadı. Tam tersine, nikâhta hazır bulunma kararlılığımı pekiştirmiş fakat aynı zamanda oraya giderken daha müteyakkız olmam gerektiği konusunda uyarmıştı beni.

Bu “uyarı” nedeniyle, nikâhta Ceren’le birlikte kukumav kuşu gibi yalnız kalmayalım, tecrit edilmiş bir görüntü vermeyelim diye, “hasım devletin egemenliğindeki topraklara” ülkesi adına diplomatik bir ziyarette bulunacak büyükelçiye refakat edecek “şövalyelerden” oluşan bir “muhafız müfrezesi” eşliğinde gittik Beyoğlu Evlendirme Dairesine. “Müfreme”de Önder (Pekman), Zeynep (Erkut) ve Hacı (Yıldız) yer alıyordu. Ceren ve benimle birlikte beş kişilik bu grup nikâhın kıyılacağı salonun önündeki bahçede bir köşeye sıkışmıştı. Kimse bizi fiziki anlamda sıkıştırmamıştı elbette ama manevi tecridi iyi bilirim. Kimse size selam vermez, sizden yana bakmaz, önünüzden bile geçmez, sizin bulunduğunuz yerde bir boşluk varmış gibi davranır. Irmak o anlarda gelin olarak tabii ki ortalarında görünmüyordu. Daha salona girmeden işte böyle bir manevi sıkıştırılmışlık ve tecrit içindeydik. İleride Şule Perinçek’i ve Işık’ı gördüm. Tanıdığım tanımadığım birtakım davetliyle birlikte bizim olduğumuz yerin tam aksi istikamete doğru bakıyorlardı. Görüş zaviyelerine girmek için kasıtlı olarak biraz yer değiştirdik. Bu sefer yine aksi istikamete döndüler. Neyse, bu “dönme dolap” oyunu çok uzun sürmedi ve salona alındık. Sağ ön taraftaki sıralara yan yana oturduk. Önümüzde bir sıra daha vardı. Hemen önümüze, ta TIKP’nin Zonguldak il başkanlığından, yani 1970’lerin sonlarından beri tanıdığım, daha sonra gazeteciliğe intisap eden Rafet Ballı gelip oturdu ve bana selam verip bir şeyler söyledi. Selam vermesine oldukça şaşırmıştım. Bu, o gün Aydınlıkçılardan aldığım ilk selamdı. Söylediklerini ise gerginliğim nedeniyle tam olarak anlamadım. Geçiş-tiren bir şeyler mırıldandım ama ne söylediğimi hatırlamıyorum bile. Sol ileride, yine eski arkadaşlarımdan Füsün İkikardeş’i ve Nuri İkikardeş’i (*Havariler*, s. 313, 404; *Sapak*, s. 225) gördüm. Benim olduğum tarafa gelmemek ve bakmamak için

azami çaba gösterdikleri gözümden kaçmadı. Çocukluğundan tanıdığım Mehmet Perinçek de “arazi” olanlardandı. Çocukluk anılarındaki “Gün enişte”ye göstermesi gereken sevgi ile “parti emri”nin yarattığı büyük çelişkinin farkında olmalıydı ki, ortalıklarda görünmemeyi tercih etmişti. Bırakın ortalıklarda görünmeyi, ruh olup uçan ve orada olduğu halde gözüme bile çarpmamayı başaran biri de Cüneyt Akalın’dı. Eşi Lale Akalın ise tam tersine, ön sıraya gelip oturdu ve beni kibarca selamladı. Bu koşullarda bu kadarı bile yürek isteyen bir davranıştı. Gözüm bir ara Yunus Soner’e takıldı ama o da nasıl ettiyse görüş alanımdan hızla çıkmayı başardı.

Nikâhı atlatmıştık ama durun bakalım, bunun bir de akşamki düğün ya da kutlama faslı vardı. Kutlama İTÜ Maçka Tesisleri’nin salonunda yapılacaktı. Ceren’le birlikte bir yerlerde oyalanıp zaman geçirdik ve akşam karanlığı basarken Maçka Tesisleri’nin yolunu tuttuk. Üstelik bu sefer “muhafız müfreze”miz de bizimle birlikte değildi. Artık kendi “kılıçlarımız”dan başka güvenebileceğimiz bir şey kalmamıştı bu “düşman toprakları”nda. Meryem Ana’mız yardımcımız olsun! Amen!

Geniş bir salondur. Yerden hafif aydınlatmayla barlara özgü loş bir hava verilmişti içeriye. Yuvarlak masalar yerleştirilmişti salonun çeşitli yerlerine. Öyle anlaşıyordu ki, tanıdık gruplar aynı masaları paylaşacaktı. Evet ama bizim grubumuz yoktu ki, üstelik kim alırdı bizi grubuna. Şöyle iki kişilik sehpa gibi bir şey yok muydu acaba? Yok canım, şaka yapıyorum, Irmak önceden her şeyi ayarlamıştı. O sırada Remzi Kitabevi’nde çalışan Irmak, yayınevinin editörlerinden Öner Ciravoglu’ndan “Remzi Kitabevi Masası”nın bizi himayesi altına almasını rica etmişti. Öner’i eskiden beri tanırdım. 1990’lu yıllarda benim *Deniz Orada* (Sel, 1995) kitabımı redakte etmişti. Kitapları yayımlanmış iyi bir şairdi. Yakın arkadaşım Ömer Faruk Ciravoglu’nun ağabeyiydi. Gözlerimiz “masamızı” arayıp anında buldu. Öner Ciravoglu ve Remzi Kitabevi’nin diğer çalışanları sağ taraftaki köşede, biraz daha yüksekçe bir setin üstüne kurulu masadaydılar. Zaten Öner ayağa kalkıp bizi hemen yanına çağırdı. Ne olursa olsun, şu dünyada herkese sığınacak bir

yer bulunuyordu. 1951 Cenevre Sığınmacı Antlaşması insanlığın bir kazanımıydı. Böyle bir antlaşma olmasa bu devletler insanların canına okurdu. Gerçi biz Remzi Kitabevi'nin masasına bu antlaşma çerçevesinde sığınmamıştık ama devletlerin dışında insanlar da kendi kendilerine bazı sığınaklar oluşturuyorlardı. Bu dünyada her canlı için vicdanların oluşturduğu bir sığınak vardı kısacası.

Sığınaklardan biri de, Irmak'ın evlendiği o günlerde Ceren'le beni bir süre konuk eden Ender Helvacıoğlu'nun eviydi. Beni Ender'le buluşturan Irmak olmuştu. Ender'i Aydınlık hareketinden tanırdım, bizden bir sonraki genç Aydınlıkçılar kuşağındandı. 1988 yılındaki ayrılık sırasında Doğu'nun yanında yer almış, sonrasında Aydınlık hareketinin çıkardığı *Bilim ve Ütopya* dergisinin yöneticiliğini yapmış ve bu dergiyi yıllar içinde başarıyla yönetmişti. Aydınlık hareketinde başarılı olan ve inisiyatif gösteren yöneticiler tehlike altındadır. Doğu, başarılı yöneticileri rakibi olarak görür ve bir süre sonra tasfiye eder. Aynı şey Ender'in de başına gelmiş ve "ajanlık" türü suçlamalar da dahil olmak üzere çeşitli tezviratlarla *Bilim ve Ütopya*'nın başından tasfiye edilmiş, bunun üzerine Ender, Aydınlık hareketinden ayrılarak aynı mahiyette, *Bilim ve Gelecek* adlı bir dergi çıkarmaya girişmişti. Irmak, o sırada hâlâ Aydınlık hareketinde olmasına rağmen, uygulanmakta olan saçma sapan kadro politikalarına kulak asmadan, hareketten atılanlarla ilişkilerini sürdürüyordu. Bu yüzden benimle Ender'in buluşmasını sağlayabilmişti. Kadıköy-Kuyubaşı'nda oturan Ender, nazik bir ev sahibiydi. Ceren'le bana elinden gelen konukseverliği göstermişti.

Remzi Kitabevi masası bizi güler yüzle karşıladı. Öner hepsini teker teker tanıttı. Biz de onlara güler yüzle ve dostça cevap verdik. Gözüm bir yandan da çevredeydi. Irmak sade gelinliğiyle çok güzeldi. Gecenin ilerleyen saatlerinde Ferit İlsever'i gördüm. Omuzları geniş gösteren vatkalı ceket ve üçgen bağlanmış kravattan ibaret partili kıyafetiyle ilerimizdeki bir masada oturuyor, "God Father Don Corleone"den farksız bir ağırbaşlılıkla çevresinde kendisine bir şeyler izah etmeye çalışı-

şan fanileri başını hafif hafif sallayarak dinliyordu. Sırtı tamamen bana dönüktü. “Don Corleone” bir kere bile dönüp bizden tarafa bakmamak için yemin etmişti sanki. Partiye bağlılık bu kadar olabilirdi yani! Zaten dünyanın varlığından şüphe ederdim de Ferit’in parti emirlerine ve çizgisine bağlılığından bir an bile şüphe etmezdim. Öyle bir bağlılıktı ki bu, aynı parti çizgisi örneğin iki yıl önce savunduğu siyasetin tam zıddını savunduğunda Ferit de aynı şekilde dümen kıırdı. Anlayacağınız, önemli olan izlenen çizgi değil, partinin neyin izlenmesi gerektiğini belirtmesiydi. Gerçi bu da Ferit’in gerçekten var olduğundan şüphe etmem için bir nedendi ama zaten parti aparatçıları ne zaman insan olarak gerçekten var olmuşlardı ki!

Eh artık kalkma zamanı gelmişti. Nikâhta ve düğünde hazır bulunup da gözüme görünmeme becerisi gösteren Cüneyt Akalın o gece benden gerçekten bir altın madalya almıştı. Gözlerim ortalığı projektör gibi taradığı halde Cüneyt bunu nasıl başarmıştı, hâlâ şaşarım. Çıkarken doktor Kürşat Yıldız’la genç eşine rastladık. Kürşat, samimiyetle elimizi sıktı, hatta eşini de tanıttı. Duygulanmıştım. Manevi tecridi umursamayıp delen insanlara her zaman saygı duymuşumdur. O sırada öğlenden beri rastlaşmamak için köşe bucak kaçan Yunus tuvaletten çıkarırken benimle burun buruna geldi. Kaçabileceği hiçbir yer yoktu, mecburen “Merhaba enişte” dedi bana. Genç yaşta kaybettiğimiz babası Vedat Soner, şu hareket içinde en sevdiğim, en değer verdiğim insandı. Yunus’u da severdim. Bu yüzden tarizimi esirgemedim. “Ne o,” dedim, “bu kadar saat sonra ancak mı selam verebildin?” Yunus fena halde mahcup olmuştu, “Yok canım olur mu öyle şey” diyerek bana sarıldı. Kahretsin, şu “parti” denen, in midir cin midir belli olmayan, kimsenin görüp varlığına gerçekten tanıklık edemediği, iyi ve yaratıcı bir insan olan Dr. Jekyll’ın ruhundan dışarı fırlamış Mr. Hyde¹ adlı kötülük timsali yaratığın bir benzeri olan bu manevi hilkat garibesini, insanların ruhunu nasıl da zedeliyor, onları nasıl da eğip büküyor, bin bir kılığa girmeye zorluyordu!

1 Robert Louis Stevenson, *Dr. Jekyll ile Bay Hyde-Tuhaf Bir Vaka*, çev. Celal Üster, İş Bankası, 2015.

2009'un Nisan ayında Ceren'le "tarihi" bir buluşmamız olacaktı! Hem de nerede? Kocaeli Üniversitesi'nin Hereke'deki kampusunda. Ceren'in, oyunculuk bölümünden arkadaşı İlter Kapıcı'nın, arkadaşlarıyla tuttuğu öğrenci evinde kalacaktım. İlter'e, o sırada Eşber Yağmurdereli'nin yayınevi olan Kibele'de basım hazırlıkları yapılan *Karanlığın Ötesinde* kitabının yazarı "Valtin" in adını takmıştım. Ceren'e de, Jan Valtin'in, son derece trajik bir hayatı olan karısı Frelei'nin adıyla sesleniyordum o sıralar. İlter, çok sevimli, esprili bir gençti.

Hereke'ye giderken Ceren'in sevgilisi olarak gencecik insanlara takdim edileceğimi hiç aklıma getirmemiştim. Ceren, "Gel kantine gidelim" demiş, beni sınıf ve okul arkadaşlarından oluşan kalabalık bir gençlik grubunun içine sokmuştu. Zaten pek sosyal bir insan değilimdir. Yaşıma uygun bir özgüvenim de yoktur. Kalabalık içinde elim ayağım birbirine dolanır. Tanışma esnasında sosyal kodların gerektirdiği düzgün cümleleri kuramam, ilgili sözleri söyleyemem, donar kalırım. Bir de üstüne üstlük gençlerin karşısına, arkadaşlarının yaşı sevgilisi olarak çıkmak beni iyice şaşkına çevirmişti. Bir de gençler misafire saygı gereği ayağa kalkıp beni selamlamasınlar mı? Bütün gözler üzerimdeydi. Hepsiyle tek tek el sıkışıp tanıştım ama bir de bana sorun. Sırtımdan soğuk terler aktığını bugün gibi hatırlarım.

Neyse, bu durum ilelebet devam edemezdi zaten. Bir köşeye ilişip yakınımıdaki gençlerle sohbete başlayınca biraz rahatladım. İlk "sınavı" atlatmıştım, artık bundan sonra büyük sıkıntı çekmezdim.

Adını, ta çocukluğumdan, Can'ın 1950'li yıllarda, Moda Koleji'nde okurken birkaç arkadaşıyla birlikte okuldan kaçıp gittiği yer olarak hatırladığım Hereke, üniversite kampusunun dışında geleneksel bir kasabaydı. Yukarıda ve uzakta göze çarpan mahallede Kürt savaşı nedeniyle batıya göç eden Kürtler oturuyormuş daha çok. Aşağı taraflarda, esasen esnaflıkla geçinen yerli Herekeliler yaşıyormuş. Yerel halkın gençlere kar-

şı tutumu, onları ekonomik bakımdan benimsemek ama kültürel bakımdan kendilerinden uzak tutmak şeklinde özetlenebilir. Öğrenci kampusunun oradaki varlığı esnaf için önemli bir gelir kaynağıydı, fakat gençlerin el ele veya sarılarak dolaşmalarını, kısacası cinsler arasındaki yakın teması geleneksel kültürleri açısından hoş karşılamıyorlardı. Yukarı taraftaki, enikonu mutaassıp bir kültürle yetişmiş Şafi Kürt gençleri de üniversiteli gençlere kızgın nazarlarla bakıyorlardı.

Orada kaldığım bir haftaya yakın zamanda edindiğim izlenim, 2000'li yılların gençliğinin, cinsler arasındaki ilişkilerde, bizim dönemden de, bizden sonraki kuşaklardan da daha ileri olduğuydu. Kız ve erkek öğrenciler rahatlıkla bir araya gelebiliyor, gezip tozuyor, hatta aynı evi paylaşabiliyorlardı. Bizim kuşakta çok marjinal planda başlayan bu eğilim 1980 sonrası kuşakta iyice yaygınlaşmış görünüyordu. Ceren'in, yaşlı sevgilisini arkadaşlarına rahatlıkla takdim edebilmesi ve arkadaş çevresinin bu durumu hiç yadırgamadan kabul etmesi de büyük bir ilerlemeye işaret ediyordu.

"Valtin İlter"ın evi tipik bir öğrenci eviydi. Dağınıklığı, düzensizliği ve hatta pisliğiyle, masa üstüne serilen gazete kâğıtlarıyla bizim dönemin öğrenci evlerinden farkı yoktu. Kısacası, bu alanda pek bir ilerleme olmadığı anlaşılıyordu. Karşı dairede oturan, sabah akşam pijamayla dolaşan, polis emeklisi, ilginç bir ev sahibi vardı İlter'ın. Yaşı yaşıma uygun olduğundan beni ne zaman görse kapı önüne çıkıp sohbet ederdi. Beni İlter'ın babası falan sanıyordu galiba. Belki İlter ona böyle söylemişti fazla kurcalamasın diye. Meğer narkotik büroda polismiş emekli olmadan önce. Hazır benim gibi yaşıtı birini bulmuşken, bir sürü narkotik baskın hikâyesi anlatıp duruyordu.

Gündüzleri çoğunlukla, aynı zamanda Atatürkçü Düşünce Derneği (ADD) de olan büyükçe bir kafede oturup bilgisayarımda çalışıyor, maillere bakıyordum. Ceren'e şakayla, "Şu kadere bak," demiştim, "günün birinde bir ADD şubesinde çalışacağım aklımın köşesinden geçmezdi." Ceren dersten çıktığı zaman, "ADD Kafesi"ndeysen oraya, değilsem, İlter'ın evine ge-

liyordu. Bazen Hereke'nin dışına doğru, tren hattının yanından uzunca yürüyüşler yaptığımız da oluyordu. Ceren akşam olunca Gebze'ye dönüyordu. Ben de, gündüz cıvı cıvı bir üniversite kampusu havasındayken, akşam olup Ceren gidince, sönük ışıklarıyla hüzünlü bir kasabaya dönüşen Hereke'de, İlter'in evinde bir şeyler okuyarak ya da yazarak zaman geçiriyordum. Ben İlter'in yattığı kanepede, İlter ise eğer o akşam evdeyse yerdeki acayip, yuvarlak bir şiltede yatıyordu. İlter'in bende en çok beğendiği şey, ayakta alelacele çırpıştırarak kahvaltı etmem ya da yemek yememmiş, hatta o da beni örnek alıp böyle tezgâh üstü yapmaya başlamış kahvaltısını! Be çocuk, başka örnek alınacak şey bulamadın mı!

Böylece Hereke'deki bir haftam da geçip gitti. Kendimi çok iyi hissediyordum. Beden yaşım 62, ruh yaşım 22'ydi!

Her ne kadar ruh yaşım 22 olsa da, bu durum dedeliğime engel olamamış, 12 Nisan 2010 günü torunum Çağla (Çevik) doğmuştu. Doğum, Gaziosmanpaşa taraflarında bir hastanede oldu. Hastaneye gittim, Ceren de işten izin alıp geldi. Girişte, sol tarafta Şule Perinçek'le karşılaşmak böyle mutlu bir günde pek hoş bir şey değildi ama ne yapacaksınız! Tabii ki ikimiz de birbirimizi görmemeye çalıştık. Bu arada Yunus Soner, önceki karşılaşmamızdan ders çıkartmış olacak ki yanımıza geldi, ayakta biraz lafladık. Neyse ki geldi. Ziyaretçiler arasında onun dışında konuşacağımız pek kimse yoktu sanırım. Irmak yukarı kattaki odalardan birindeydi. Henüz sezaryenle yapılacak doğuma alınmamıştı. Bekledik. Bir süre sonra güzel haberi aldık. Bir kız gelmişti dünyaya. O anda Irmak'ın doğumunu hatırladım. Irmak, bundan 32 yıl önce Haydarpaşa Hastanesi'nde doğmuştu (*Havariler*, s. 301-302). Ben de o zaman 32 yaşındaydım. Gel gör ki, Irmak anne olduğunda, annesi, anneannesi, dedesi, yani ailenin neredeyse iki kuşağı bu dünyadan göç etmişti. Hayat böylece eski kuşakları öğüterek ve yeni kuşakları ortaya çıkararak sürüp gidiyordu. Ölümler ve doğumlar insanı hayat ve kuşaklar konusunda hüzünlü düşüncelere sürükler!

15 Nisan 2009 günü yazdığım “Sayın Muhabir Vatandaş” adlı makaleye şu cümleyle giriyordum:

Bir arkadaşım, insanların ruh halini çok güzel özetledi: “Sabahleyin Taraf’ın ‘Postallı Hocalar Gözaltında’ manşetiyle uyanmak bir kâbustu.”

O yazıda adını anmadığım bu arkadaşım, Evrensel Belgin’in babası, 1970’lerin başlarında birlikte *İşçi-Köylü* gazetesi sattığımız Sadun Belgin’di. Bana bu sözleri, Beşiktaş’taki evlerinde ilk karşılaştığımız an, elinde öfkeyle evirip çevirdiği *Taraf* gazetesinin manşetini göstererek söylemiş ve bu sözler bende, AKP iktidarının uygulamalarına, Fethullahçı polis ve yargının hile hurdasına, Ergenekon davasına ve ihbarcı *Taraf* gazetesine karşı uyanık olmama rağmen o gün bile bir aydınlanma etkisi yapmıştı. Evet, bir kâbus! Türcan Saylan gibi saygın bir öğretim üyesinin uydurma “delil”lerle evinden alınıp hasta hasta içeri tıkalmasının ve adice ihbarcılığın kâbusu ile uyanmak kadar irkiltici bir şey olabilir miydi? Ve bunu, olağanüstü duyarlılığı ile bu kadar veciz bir şekilde ancak Sadun ifade edebilirdi.

Sadun, zekâsı ve sezgi gücüyle her şeyin özünü çabucak kavrayan olağanüstü bir insandı. 2009 yılının Nisan ayında, Beşiktaş’taki evde bu ilk yeniden buluşmamızdan sonra Sadun’la yollarımız hiç ayrılmadı. Sadun aklıma geldikçe hep, bu dünyadan ne kadar isimsiz büyük aklın gelip geçtiğini düşünürüm. On dört yaşındayken, bütünlemeye kaldığı din dersi sınavına girmek üzere Haydarpaşa Lisesi’ne giderken aniden karar değiştirip Haydarpaşa Garı’na giden ve Ankara’nın yolunu tutup o tarihten itibaren babasının yanında yaşamaya başlayan Evrensel de yaratıcı zekâsıyla ve toplumsal önyargıların tümüne birden ödünsüz karşı koyuşuyla baba-oğul bütünleşmesinin iyi örneklerinden biriydi.

Evrensel, o günlerde benim adıma bir site kurup yazılarımı bu sitede yayınlamamın iyi olacağını söylemişti. Bu konularda çok yetenekli bir arkadaştı. Kendi sitesinde çok ilginç ve radikal görseller yayımlardı. Hatta bunların bazılarının reklam şirketleri tarafından çalınıp kendi amaçları için kullanıldığı bi-

le oluyordu. Evrensel'in önerisini kabul ettim. Yoğun bir çalışmaya giriştik. Evrensel siteyi kısa sürede kurdu. Benim kategorileştirerek yolladığım yazıları siteye yerleştirdi. *Aşk ve Devrim* adını verdiğimiz site böylece 5 Mayıs 2009 tarihinde yayına başladı ve sekiz yıl sonra bugün de ilgiyle izlenen bir site olarak yayına devam etmektedir. Bu bağımsız sitenin çok yararını gördüm. Özellikle, kitaplarım üzerine spekülasyonlar üretenleri, anlattıklarımı çarpıtarak kendi siyasi muarızlarını yıpratmak için kullanmaya çalışanları anı anına teşhir eden ya da sansür edilen yazılarımı doğrudan yayımlamak açısından. Türkiye'de basılı periyodik yayının dönemi geçmişti zaten artık. Bu, büyük emek ve para isteyen bir işti. Buna rağmen, yazılarımı sansürsüz basan, bir dönem Mesut Ata'nın yönettiği *Yeni Harman Dergisi*'ni burada anmadan geçmemeliyim.

Yeri gelmişken sitede yayımlanan teşhir yazılarının en önemlilerinden söz edeyim burada. Ahmet Kekeç adlı, yandaş medyadan biri, *Star* adlı gazetede, benim *Havariler*'de tamamen başka bir bağlamda yazdıklarımı kendi siyasi ve ideolojik amaçları için çarpıtarak kullanmaya kalkmıştı. Bunun üzerine *Aşk ve Devrim* sitesinde, 10 Şubat 2009 tarihli, "Utanç Duy-mak" başlıklı yazıyı yayınlayıp, *Havariler*'de anlatılanların nasıl çarpıtıldığını, 11-12. ve 62. sayfalardan alıntılarla tek tek ortaya koydum.

Birincisi, *Havariler*'de, Doğu'nun poliste konuştuğu ve almış sayfalık bir ifadeyi imzaladığı bilgisinin kadınlar koğuşundan bize haber olarak ulaştığını söylüyor, bu haberi doğrulayan hiçbir imada bulunmuyordum. Bu anlatımı, benim "Doğu'nun konuştuğu"nu ileri sürdüğüm şeklinde takdim etmek Kekeç'in yaptığı çarpıtmalardan birincisiydi. Oysa daha sonraki anlatımlarımdan Doğu'nun bizi poliste konuşmadığına ikna ettiği sonucu çıkıyordu. Bu anlatımları görmezden gelmek Kekeç'in işine gelmişti. Nitekim Doğu'nun ifadesinde Şahin Alpay'ın "merkez komitesi üyesi" olarak geçmesini Doğu'nun polise yanlış bilgi verdiğinin örneği olarak ileri sürdüğüm halde, Kekeç bunun da üstünden atlamıştı. Son olarak, Ferit İlsever'le ilgili yapılan vahim çarpıtma konusunda şöyle diyordum:

En son paragrafta görüleceği gibi, Ferit İlsever'in "Merkez Komitesi üyelerini polise bildirdiği"ni söylemiyorum, sadece poliste bir ara çözölüp, bildiği MK üyelerinin isimlerini verdiğini söylüyorum. Ahmet Kekeç, akli kekeme olduğu için mi "bildirmek"le "vermek" arasındaki önemli farkı ortadan kaldırmış, yoksa vicdanı sürekli teklediği için mi bu farkı el çabukluğu ile ortadan kaldırmış, bilemem. Bildirmek, bilinçli yapılan bir eylemdir, yani ihbarcılıktır. Vermek ise, burada da anlaşılacağı gibi, işkenceye dayanılamadığı zaman yapılmak zorunda kalınan bir fiil... Ferit İlsever, "utanç" duyduğu için değil, benim sarahatle belirttiğim gibi manevi bakımdan acı duyduğu için intihara teşebbüs etmiştir.

1 Mart 2009 tarihli "Politika Lağımu" başlıklı yazımda ise ikili bir çarpıtmayla hesaplaşmıştım. Bir yandan Mehmet Eymür ve *Zaman* gazetesinin, Doğu Perinçek'le ilgili yaptığım eleştirileri çarpıtarak kendi amaçları için kullanma çabalarını teşhir etmiştim bu yazıda, bir yandan da Soner Yalçın'ın Odatv'sinin, eski arkadaşlarım Oral Çalışlar (*Yarılma*, s. 308, 576; *Havariler*, s. 12-546; *Sapak*, s. 13, 245; *Sığınmacılar*, s. 85, 102) ve Halil Berktaş'a, AKP yanlısı bir çizgi izledikleri için yönelttiğim eleştirileri çarpıtarak bir "suçlama" konusu haline getirmesine karşı çıkmıştım. Gerçi, daha sonraki dönemde, Soner Yalçın sahte delillerle tutuklandığında, *Radikal*'deki köşesinde, kendisine hiç yakışmayacak bir şekilde, "Oh olmuş" mealinde bir yazı yazan Yıldırım Türker'e de karşı çıkmıştım bir başka yazımda.

Daha ileri tarihte, 15 Mart 2011'de yazdığım, "Hakem, Fa-ul Var" yazımda da, *Sabah* yazarlarından Emre Aköz'ün, "Kahramanın Dr. Che bir katildi yavrum" başlıklı yazısında benim 2006 yılında *Birikim*'de yazdığım "Bugünden Bakınca Che Guevara" yazıma, adımı da vererek atıfta bulunmasına karşı çıkmış ve benim o yazıda yazdıklarımla Emre Aköz'ün bakışının tamamen zıt olduğunu belirtmiştim. Bu yazıda, çarpıtma ve siyasi kullanma denilen şeyi gayet güzel açıklamışım:

Sık sık başıma gelir, gelmektedir. Liberallere karşı yazdıklarım, ulusalcılar; ulusalcılara karşı yazdıklarım liberaller; Troç-

kislere karşı yazdıklarım Stalinistler; Stalinistlere karşı yazdıklarım Troçkistler tarafından kullanılır. Hatta eski partimin yöneticilerine karşı bambaşka bağlamda yazdıklarım Mehmet Eymür gibi MIT'çiler ve Fethullahçı basın tarafından kullanılmıştır. Birkaçına karşı yazdığım yazılar bu sitede durmaktadır. Sanırım bunun önüne de geçmek mümkün değildir. İdeolojik ve siyasi mücadele alanı tam bir cangıldır. Bu vahşi cangilda ahlak diye bir şey yoktur. Herkes birbirinin başına bir şeyler indirebilmek için eline geçirdiğini kullanabilmektedir.

Bundan sonra da, Emre Aköz'ün beni tanık göstererek Che'ye "katil" nitelemesinde bulunması karşısında tavrımı şöyle koymuştum:

Che'ye katil demedim ve demem. Sadece insanları öldürmesini ve kurşuna dizdirtmesini net bir şekilde eleştiririm, o kadar. Neden katil demem? Bu, siyasal ve ideolojik mücadele alanında çok ucuz bir suçlama olur da o yüzden. Devrim yoluyla ya da bir başka yoldan iktidara gelenlerin hiçbirinin eli temiz değildir de ondan. Buna, Aköz'ün hayranı olduğunu sandığım "batı demokrasileri" de dahildir... Che Gu-evara, hayatını devrime adanmış ve bu yolda da canını vermiş bir devrimcidir.

Aşk ve Devrim sitesinin kurulmasından önceki son yazılarımdan biri, şimdi adını hatırlamadığım bir sitede yayımlandıktan sonra Soner Yalçın'ın Odatv adlı sitesinde "Gün Zileli'nin Beyin Ölümü Gerçekleşti" başlığıyla iktibas edilen 22 Nisan 2009 tarihli "Beyin ölümü" adlı ironik yazımdı. Haydar Karataş'la birlikte *Kronik Muhalif* adlı siteden daha yeni ihraç edilmiştik. Bize bu sitede yazmamız için önayak olan Mustafa Tokdede adlı arkadaş da bizimle dayanışma için siteyi terk etmişti. Yazıya şöyle girmiştım:

Sağ dizimden menisküs ameliyatı olmak üzere, 22 Nisan sabahı, erkenden, genç arkadaşım Haydar Karataş'la birlikte yürüyerek hastaneye gittim. İkimiz de, bir gün önce, arkadaşımız Mustafa Tokdede'nin önerisiyle yazdığımız *Kronik Muhalif* ad-

lı siteden, “yeniden yapılanma” gibi tuhaf ve komik bir gerekçe gösterilerek atılmıştı. Sabahın o erken saatinde, dağ yollarında yürürken, *Kronik Muhalif*’in kronik yetersizliklerinin üzerinde konuştuk daha çok.

Bizi *Kronik Muhalif*’ten ihraç eden Emre Dursun adlı genç arkadaş daha sonra bu hatasını kavrayarak benden ve Mustafa’dan içtenlikle özür dilemiştir.

Yazıda da belirttiğim gibi, 22 Nisan günü sağ dizimden menüsküs ameliyatı olmakla kalmamış, yakın tarihlerde iki gözümde de katarakt ameliyatı geçirmiştin. Hayatım boyunca olmadığım kadar büyük bir öngörü ve tedbirlilik gösterip, yakın bir zamanda İsviçre’den çıkarılacağımı düşünerek, arkadaşların deyişle “kaporta”yı yenilemeye girişmiştim!

Aslında “Beyin Ölümü” yazısı medyayla ve medya yazarlarıyla dalga geçen bir hicivdi. Nereden bilebilirdim on yıl sonra bu medyayı bile arayacağımızı!

17 Mayıs 2009’da Hollanda’nın Lahey (Den Haag) kentinde, “Dünya Hepimizin Evi, Kùltürler Kardeşdir” konulu bir panelle davetliydim. Paneli düzenleyen, İnsan Hakları Derneği’nin Hollanda şubesiydi. Duyuruda konuşmacılar, “titr”leriyle birlikte şöyle sıralanmıştı: “Akademisyen, Milletvekili” Ufuk Uras; “Gazeteci, Yazar” Orhan Miroğlu; “Yazar, Ressam” Muzaffer Oruçoğlu; “Yazar” Gün Zileli. Bu toplantıya ilişkin anlatacaklarım, sıcağı sıcağına yazdığım, *Aşk ve Devrim* sitesinde ilk yayımlanan yazılardan biri olan, 20 Mayıs tarihli, “Den Haag Körfezi’nde Bakışsız Bir Kedi Kara” yazımda canlı bir şekilde tasvir edildiğinden, buraya bazı bölümlerini almayı uygun buldum:

Amsterdam’a daha önce defalarca gittiğim halde, hemen yanı başındaki Den Haag’a hiç uğramamıştım. İnsan Hakları Derneği’nin çağrılısı olarak gittiğim Den Haag’da, ne bileyim, biraz muzırlığım üzerimdeydi sanki. Özellikle diğer çağrılılar, Ufuk Uras ve Orhan Miroğlu’yla ilk kez karşılaştığım halde, kırk yıllık arkadaşmışız gibi takılmaktan geri kalmadım. Milletvekili olduğu için özellikle Ufuk Uras’a takılmak daha çok hoşuma

gidiyordu. Ufuk'un o akşam bizlerle çene çalmak yerine, Rotterdam'daki arkadaşlarının yanına gittiğini duyunca, gıyabında, "Ama olmaz ki," dedim, "bir milletvekili halkından uzak kalmamalı." O akşam, konuk kaldığımız evde, *Taraf* gazetesine yaptığım sert atışlarla, sanırım Orhan Miroğlu'nu da içten içe kızdırdım ama bu konularda deneyimli bir insan olan Orhan Miroğlu yine de benim sert çıkışlarım karşısında kibarlığını bozmadı...

Toplantı günü, Ufuk'la karşılaşmamız mümkün olabildi. Biraz kilo almış gibi geldi bana. "Milletvekilliği pek yaramamış sana" dedim olanca samimiyetimle. Karşılıklı gülümsedik birbirimize. Muzaffer'le ise her altı ayda bir böyle toplantılarda karşılaştığımızdan artık aramızda belli tikler oluşmuştu. Ciddi komik Muzaffer'le, "iğnelemeci" Gün (inanın, bu huy son zamanlarda ya da böyle ortamlarda ortaya çıkmaya başladı bende) baş başa verip "gerekli" bilgi alışverişini, karakter değerlendirmelerini yaptılar ve aralarında çaktırmadan güлüştüler.

Neyse, bunlar işin perde arkası ya da ne diyorlar, mutfak kısmı. Biz esas toplantıya gelelim.

İlde Simonian'ın Ermenice parçalarının dinlenmesinin ardından panel başladı. Paneli yöneten Erdoğan Şenci, ilk sözü bana verdi. Önemli şeyler söylemedim. Konuşmanın girişinde, toplantının bileşimini eleştirdim. "Kültürler kardeşdir" gibi kültürel derinlik gerektiren bir konu seçilmesine rağmen seçilenler buna pek uygun değildi. Burada buna uygun tek kişi, yazar ve ressam Muzaffer Oruçoğlu'ydu. Ufuk Uras ve Orhan Miroğlu, muhakkak ki, kültürel konularla da ilgilenmelerine, kitaplar yazmalarına rağmen doğrudan kültür insanı değillerdi, politikacı yanları ağır basıyordu. Ben ise ne kültür insanı, ne de politikacıydım. Sadece devrimci mücadele içinde yer almış birisiydim, yazar bile sayılmazdım aslında. Üstelik, dört konuşmacı da erkekti. Oysa, çok esaslı kültür kadınları vardı kültürel konularda derinleşmiş. Birkaç isim de verdim: Zeynep Oral, Füsün Akatlı, Nurdan Gürbilek... Peki, madem öyle, neden gelmiştim, neden konuşmayı kabul etmiştim? Bir kere, yol parası cebimden çıkmamıştı, neden devrim-

ci arkadaşlarla böyle bir buluşma imkânını kaçırayım ki, dedim. Sonra, Ufuk Uras'a, "o ahırda" ne yaptığını (Ufuk'a kaçamak bir bakış); Orhan Miroğlu'na, halen yazmakta olduğu *Taraf* gazetesinin meşum gidişatıyla ilgili sorular sorma; eski arkadaşım Muzaffer Oruçoğlu'yla çene çalma fırsatını kaçırmak istemediğimi de ekledim.

Sonra mevzuya geçip birkaç şey söyledim ister istemez. "Multi-kültür"ün aslında üstün kültürün denetiminde, alt kültürlerin gettolaştırılması anlamına geldiğini; kültürel entegrasyonun üstün kültürün egemenliğine girmek; "kültür emperyalizmi" denerek "ulusal kültür"e kapanmanın bir tür milliyetçilik olduğunu; "ulusal kültür"ü bir birim olarak kabul etsek bile bunun içinde uyumsuz öğeler bulunduğunu; töre cinayetleri kültürüyle, maço kültürüyle, ataerkil kültürle, popüler kültürle uyum olamayacağını, öte yandan başka kültürel birimlerde sınıfsal ve kültürel olarak anlaşılabileğimiz çok esashı unsurlar olacağını söyledim. Özetle bunlardı.

Sözü Ufuk Uras aldı. Benim sözlerimi biraz üstüne alınmış olacak ki, "politik kültür" diye de bir şey olduğunu söyleyerek oradaki varlığının hiç de isabetsiz bir seçim olmadığını anlatmak istedi. Sonra da, beklediğim gibi, reel politik alana ilişkin şeyler anlattı daha çok. Söylediklerinin bütününden çıkarttığım en önemli sonuç, soldaki dar grup anlayışının yıkılması ve solda herkesin kendini bulacağı yeni bir merkez oluşturulmasıydı. Bu, büyük bir tarihsel buluşma olmalıydı. Bu tarihsel buluşmaya katılacak güçler arasında, Deniz Baykal'a muhalefet eden sosyal demokratlar, bir kısım SDP'li, ÖDP'nin bugünkü yöneliminden rahatsızlık duyan solcular, yenilenme gereği duyan sosyalistler vb. yer alacaktı. Tabii ki, bu buluşma bir partiye sonuçlanacaktı, en azından arzulanan buydu. Bu oluşum daha henüz başlangıç aşamasında sayılırdı ama yeni paradigmalara bu hareketi geliştirebilirdi. Nepal'de bile Maoist hareket böyle bir yönelim içine girme becerisi gösterebilmişti.

İçimizde, günlük politik us yürütmelerden en uzak konuşmacı, tahmin edilebileceği gibi, üçüncü konuşmacı olarak söz alan Muzaffer Oruçoğlu'ydu. Oruçoğlu, ta kırk yıl öncesinden

aşına olduğum o duygulu ve içten konuşma tarzıyla Avustralya'daki yerli halkın (Aborjinlerin), İngiltere'den gitmiş mahkûmların oluşturduğu sömürgeci koloniler tarafından nasıl yok edildiklerini, nasıl çöllerle sürüldüklerini, nasıl alkole mahkûm edildiklerini, Aborjinlerin her birinin nasıl esaslı ressamlar olduklarını, onların içinde sanatçı diye bir ayrım olmadığını, resim yapmanın her Aborjinin doğal durumu olduğunu anlattı. Bence, toplantının konusuna en uygun konuşmayı Muzaffer yapmıştı.

Dördüncü konuşmacı Orhan Miroğlu da, salondaki yaklaşık yüz dinleyicinin çoğunluğunu oluşturan Kürtlerin beklentilerine uygun olarak konuyu Kürt sorununa getirdi ve Kürtlerle Türk devleti arasındaki barış ve diyalog çabalarının bugün ne durumda olduğuna ilişkin somut bilgiler verdi. Kürtler uzlaşma ve barış istiyordu ama Türk devleti buna yanaşmıyordu. Evet, AKP hükümeti, bugün, Kürtlerle barışa en yakın hükümet konumundaydı ama devletin geleneksel güçleri AKP'yi de frenlemekte ısrarlıydı.

Verilen aradan sonra ikinci tura geçildi. Bu turu, dinleyicilerin konuşmacılara sorduğu sorulara verilen cevaplar oluşturacaktı. Son derece düzgün, karşılıklı saygıyı ve konuşma hakkını gözetten bir toplantıydı kanımca. Hiçbir dinleyici, soru sorma hakkını nutuk atmak için kullanmaya kalkışmadı. Toplantı başkanının da yerinde müdahaleleri buna yardımcı oldu.

Bana sorulan sorular arasında “Bugüne kadar Kürtçe öğrenmek gibi bir hevesiniz oldu mu?” gibi çok ilginç bir soru da vardı. Bir Kürt arkadaşın sorduğu bu soruya, “Öğrenme engelli olduğum” ve aslında çeviri yapmakla birlikte İngilizceyi de tam öğrenemediğim yollu kaçamak bir cevap verdim. “Keşke öğrenseydim, ne iyi olurdu” diyerek Kürtçeye gereken saygıyı göstermeye çalıştım. Ama böyle bir çabam olmuş muydu, yok. Orada bunu açıkça belirtmedim. Şimdi belirtiyim. Gerçekten de hiçbir çabam, hatta niyetim bile olmamıştı. Oysa bu ülkede yirmi milyon Kürt yaşıyordu ve en önemlisi de zengin bir Kürt edebiyatı vardı.

İntikalim biraz geçtir. Daha sonra aklıma geldi. Keşke ben de bu arkadaşla (biraz nispet gibi olacaktı ama) “Siz hiç Zaza ya da Ermenice öğrenmeyi düşündünüz mü?” diye sorsaydım. Bir daha böyle bir soruyla karşılaşsam arka cebimde hazır böyle bir cevabım var, Kürt arkadaşların haberi olsun!

Ufuk’un verdiği Nepal örneğine bir itirazda bulundum. Nepal Maoist Partisi’nin başkanı Prachanda’nın ikide bir İsviçre’ye davet edilip yüksek makamlarda konferanslar verdiğini ve “Nepal’i Asya’nın İsviçresi yapmak” istediklerini söylediğini belirttim. Yeni paradigmalara kurma iddiasında olan bu yeni sol parti ya da hareket de buna benzer bir yönelim içinde mi olacaktı acaba?

İş iyce azıtıp, Kürtlerin Türk devletiyle diyalog arzusuna da karşı çıktım. Devletle ve MIT’le aynı masaya oturulmayacağını, onlara elini verenin kolunu kaptıracağını söyledim. Oldukça sekter ve ayakları yere basmayan görüşlerdi bunlar ama yine de dikkate alınsa iyi olurdu. Kürtler haklı olarak “Çocuklarımız ölüyor, ne yapacaktık yani” diye sordular. Haklıydılar. Reel politik alan böyle bir akıl yürütmeyi haklı kılıyordu. Ne var ki, ben reel alanın dışında bir insandım. Söylediklerimin pratikte geçerliliği olmadığını biliyordum ama tehlikeye de işaret etmek zorundaydım. Genç bir Kürt anarşist arkadaşın soru sorarken belirttiği gibi, Türk, Kürt, Arap kökenli insanlar zaten barış içinde yaşıyordu. Onların arasında gerçek bir savaş yoktu. O bu kadarını söylemişti. Ben de içimden şöyle ekledim: Savaş halklar arasında değil, silahlı devletler ve örgütler arasında.

Bir Kürt arkadaş, ulusun hayali bir topluluk olduğu görüşüne karşı çıkınca ulus konusunda da tartıştık biraz. Ulus denen şeyin ulusal sınırlar ve devletle kaim olabileceğine işaret ettim ve Kürtlerin devlet kurması halinde, bunun, “beni kendi polisim dövsün” anlamına geleceğini söylemem, dinleyiciler arasında gülüşmelere yol açtı.

Bundan sonra Ufuk Uras, sorular üzerine, yeni parti projesini, Orhan Miroğlu, reel politik alandaki diyalogun ne duruma geldiğini daha da açan uzunca konuşmalar yaptılar.

Yazılarımı çarpıtan veya kendi amaçları için kullananlar yalnızca sağcılar, liberaller ya da ulusalcılar değildi. Kürt basını da benzeri yollara başvuruyordu. Örneğin, “Kürt açılımı” konusunda *Günlük* gazetesinden Esra Çiftçi benimle yüz yüze bir söyleşi yapmıştı. Çiftçi, söyleşinin benim tarafımdan görülüp onaylanmamış ham halini DIHA aracılığıyla internet gazetelerinde yayımlamıştı. Sitemde, 30 Temmuz 2009 tarihinde, “‘İyi Şeyler Olacak’ Söylemi Bir Dengeler Politikasıdır” başlıklı söyleşinin düzeltilmiş halini yayımladım ve Esra Çiftçi’nin söyleşiyi onayımı almadan yayımladığını açıklamak zorunda kaldım.

Keza, bundan birkaç yıl sonra, 2012 yılının Mayıs ayında Fırat Haber Ajansı benimle internet yoluyla bir söyleşi yapmak istemiş, ben de cevaplarımı göndermiştim. Ne var ki, Fırat Haber Ajansı söyleşiyi yayımlamadı. Bunun üzerine söyleşiyi kısa bir açıklamayla sitede yayınladım. Ardından, benimle söyleşi yapan arkadaştan açıklama geldi. Bu açıklamayı ve cevabımı siteye koyduğum gibi buraya da alıyorum:

Merhaba Gün hocam, bir süredir zorunlu seyahatte olduğumdan size dönemedim, kusura bakmayın. Yalnız ben haberi ser-vise yönlendirmiştim. Fakat sorun şu ki; söyleşi konseptinde düşünmemize rağmen yanıtları epey kısa tutmuş, çok az yer de edinmişsiniz. Halil Berktaş’ın eleştirel yaklaştığınız tutumunu sormamıza rağmen, konuya sola ve Kürtlere özeleştiriyi ya da tahamülkar olunmasından [? – G.Z.] yaklaşmışsınız. Yani buradan bütünlüklü bakıldığında ortaya bir haber çıkarmak mümkün olmuyor ki hocam...

Ali Barış Kurt

Ali Barış kardeşim, seni anlıyorum ama “sizi” anlamıyorum. Hiçbir zaman bana dikte edilmek istendiği gibi söyleşi yapmam. Arkadaşlara bunu iletirsen sevinirim. Sitede yayımladım zaten. Kısallığa gelince, lafı uzatmaktan hoşlanmam. Sev-gilerimle.

Gün

Mart 2013'te daha önce de yazılarım yayınlanan *Birgün* gazetesine gönderdiğim, "barış sürecini" ele alan ve eleştiren "Tam Bağımsız, Gerçekten Demokratik" başlıklı yazım, gazetede herhangi bir gerekçe gösterilmeden basılmadı. Daha sonra gazetenin sorumlusu Barış İnce'den şöyle bir mesaj aldım:

Hocam selamlar, haftalardır sizinle herhangi bir problem yaşamadık biliyorsunuz, bu hafta editör arkadaşlar sizinki gibi 3 yazıyı atlamış, haftaya koyacakları bu haftaya koymuş, sizinkini haftaya konacak gibi anlamış. Ben de yeni fark ettim. Özür dilerim.

Elbette makul bir açıklamaydı bu. Olurdu böyle yanlışlıklar. Fakat "yanlışlıkla konmayan" yazı bundan sonraki haftalarda da yayımlanmadı *Birgün* tarafından.

İyi sıhhatte olsunlar! İyi sıhhatte olsunlar!

* * *

2009 yılının yaz başında Paris'teydim. Paris'e, 1976 yılında, beni Tiran'daki Arnavutluk Emek Partisi Kongresi'ne götürecek uçağa (*Havariler*, s. 227-229) ve şu işe bakın ki, 1986 yılında da Çin'e götürecek uçağa binmek üzere (*Sapak*, s. 101-102) iki kez gitmiştim. Her ikisi de sadece aktarma amaçlıydı. Paris'in hiçbir yerini doğru dürüst gezmemiştim. Bir tek, ikinci kez gittiğimde Eyfel Kulesi'ne parasızlık yüzünden asansörle çıkmayıp merdivenlerinden tırmanmış, kenti Eyfel'in üçüncü katından temaşa etmiş, sonra da kuleden inerken kilitli kapılarla karşılaşmış, neyse ki görevliler tarafından fark edilip dışarı çıkarılmışım.

Paris'te sığınmacı olarak yaşayan Erdal adlı bir arkadaş (temasımız kesildiğinden ve ortak arkadaşlarımız da olmadığından soyadını yazamıyorum ne yazık ki) o günlerde beni Paris'e davet etti. Tren biletimi de alarak üstelik. Erdal, çok sevimli, cömert bir arkadaştı. Arabasıyla beni Paris'in görülebilecek çoğu yerine götürüp gezdirdi. En önemlisi de Paris komünarlarının mezarını ziyaret etmemizdi. Aynı yerde yatan Yılmaz Güney'in (*Havariler*, s. 130-138) mezarını da ziyaret etmiş oldum böylece.

Üstümün başımın pek iyi olmadığını gören Erdal bir mağazadan bana pantolon satın aldı. Hâlâ giydiğim bir gömleğini ve iki taraflı kullanılan kemerini hediye etti. Televizyon ve gazete muhabirliği yapan Saadet adlı bir sevgilisi vardı. Biraz kıskanç ve hırslı bir kadın olduğu izlenimi edinmiştim. Erdal'la araları pek iyi değildi. Benim orada olduğum kısa sürede Erdal'ı iki kere bir köşeye çekip "barış görüşmesi" yaptı. Saadet'le birbirimizden pek hoşlanmamıştık. İnsan ilişkilerinde genellikle biraz fazla iyimser ve naifimdir ama bazı insanlardan nasıl oluyorsa baştan olumsuz dalgalar çarpar bana! Saadet'in, sonradan AKP'ye iltihak edip cumhurbaşkanına en yakın isimler arasında yer aldığını öğrenecektim.

Paris'te eski arkadaşlarımdan Aktan İnce'nin (*Yarılma*, s. 378, 568; *Havariler*, s. 156, 442) yaşadığını biliyordum. Erdal da tanıyormuş Aktan'ı, arabasıyla Paris'in banliyölerinden birine gittik. Aktan orada bir muhasebe bürosu işletiyormuş. Onu uzaktan gelirken görünce şaşırdım birden. Topallayarak yürüyordu. Sonradan anlattı. Türkiye'de arandığı dönemde çok ciddi bir trafik kazası geçirmiş arkadaşlarıyla birlikte. Hatta bir arkadaşı bu kazada ölmüş. Aktan'ın ise bacağı kırılmış ve arandığı için hastaneye gidemediğinden bacağı yanlış kaynamış, sonuç olarak topal kalmış. Aktan'la eskilerden konuştuk bir hayli. Eskiden de içine kapanık, az konuşan bir arkadaştı. Bu sefer sanki biraz hayata küsmüş gibi gördüm onu. Ahmet Nesin de Paris dışında yaşadığı yerden atlayıp benimle görüşmeye gelmişti. AKP iktidarına karşı mücadele konularını görüştük. Ahmet, AKP iktidarına karşı mücadelede iyice kararlıydı.

* * *

Karanlığın Ötesinde (Jan Valtin) Eşber Yağmurdereli'nin Kibele Yayınevi tarafından basıldı. Kapağını Evrensel yapmıştı. Benim çok beğendiğim bir kapak olmuştu. 840 sayfalık kitapta Valtin, Komintern'e, Sovyetler Birliği'ne ve Alman Nazi yönetimine, bunların ajan ağlarına ilişkin öyle şeyler anlatıyordu ki, insan bu akıl almaz olayları nefesini tutarak, bir macera romanı okur gibi okuyordu. Jan Valtin, gizli çalışan bir Komintern aja-

nı olarak, bütün dünyayı, Şili'nin Santiago'sundan Çin'in Şangay'ına, İsveç'in Stockholm'ünden Fas'ın Rabat'ına kadar, deniz yoluyla, çoğunlukla da kaçak olarak dolaşmıştı. Adını Frelei koyduğu Flaman, çok güzel bir ressam kızla büyük bir aşk yaşamış, onu da trajik hayatının dalgalı sularına katıp götürmüştü. Kitabı çevirirken, özellikle Frelei'in trajik kaderinin dönüm noktalarında gözyaşlarımı tutamamıştım. Belki biraz da Jan Valtin'i kendime, hayatını kendi hayatıma, aldanişlarını kendi aldanişlarıma, çok sevdiği Frelei de Ceren'e benzetmiş, Ceren'e bu yüzden o sıralar Frelei diye hitap eder olmuştum. Kısacası, *Karanlığın Ötesinde* hayatımın kitabı olmuştu. Her önüme gele- ne tavsiye ediyordum.

Bu arada Emrah Cilasun da kitabın yayımlandığını duymuştu. Stalinist olduğu için bu kitaptaki fikirlerle çatışacağını o da ben de önceden biliyorduk tabii. Buna rağmen Emrah, başlan- gıçta, bir Staliniste hiç de uygun olmayan, özgürlükçü, olgun ve tartışmadan yana bir tutum aldı. Haberleştik. Emrah kitabı okuyacak, notlarını çıkaracak, sonra uçağa atlayıp Zürih'e ge- lecek ve topluluğun önünde kitap üzerine tartışma yapacaktık.

Karanlığın Ötesinde'nin basıldığı günlerde Ceren'le birlikte Bahariye'deki Nâzım Kültür Merkezi'nin, yaz günlerinde ten- ha olan iç salonunda, yan yana bilgisayarlarımızı açıp çalışıyor- duk. Nâzım Kültür'ün internet şifresi o sıralar henüz müşteri- lerin kullanımına açık olduğundan (daha sonra bu olanak müş- terilere kapatılacaktı) internete de girebiliyorduk. Ceren, Geb- ze'deki ana-baba evinden ayrılmıştı artık, Gülsemin Angişlan adlı okul arkadaşının tuttuğu ve ablası Yeliz'le (Angişlan) bir- likte yaşadığı, Kadıköy-Hasanpaşa'daki evde kalıyor, kirayı ve ev masraflarını paylaşıyorlardı. Ben de Türkiye'de olduğum za- manlar Ceren'in odasında kalıyordum. Henüz okulu bitirme- miş olan Ceren o günlerde, İstanbul'da yaşayabilmek için "Ne iş olursa yaparım abi" cinsinden bir iş arıyordu.

Bir sabah Ceren'le birlikte, yine Nâzım Kültür'ün iç salonu- nun tenhaliğine ve serinliğine çekilmiş internette maillerimi- ze bakıyor, günlük çalışmalarımızı yapıyorduk. Benim bilgisa- yarı bir yerden bir yere taşımam için büyükçe bir çanta gereki-

yordu. Dahası, birbirine eklenmiş üç değişik kordondan oluşan upuzun bir kabloyu prizden bilgisayara kadar ulaştırmamın ya da dolaştırmamın, çevrede benim bir hayli ilginç bir kişilik olduğum yönünde söylentilere yol açtığı gibi bir izlenim içindeydim. Yalnız kentler değil, bulunduğum ülkelerin elektrik sistemini temsil eden kordonlar da peşimden geliyordu. Bilgisayara bağlı üç duylu İngiliz sistemi kordon bir adaptörle iki duylu ama çapı değişik İsviçre kordonuna, o da yine bir başka adaptörle Türkiye sistemini temsil eden iki duylu kordona bağlanıyordu.

Bir ara salonda, hemen giriş kapısının yanında, bizden başka birinin daha olduğunu fark edip sağ tarafa doğru çevirdim başıma. Fransız Emine'ydi kapının hemen girişinde oturan kadın. Önüne bir *Taraf* gazetesi açmış okuyor ya da okur gibi yapıyordu. Ceren'e Fransız Emine'yi daha önceden anlatmıştım. Ceren'le aramızda oynadığımız bir oyun vardı. Tanıdık bir kişiye benzeyen birini gördüğümüzde, o kişinin geldiğini söyledik birbirimize. Örneğin, "Bak, Sophia Loren geliyor" derdim. Ceren'e dönüp, "Fransız Emine burada, sağ tarafta oturuyor" dedim. Ceren benim yine şaka yaptığımı sandı. O tarafa bakmadı bile. "Ciddi söylüyorum" diye ısrar ettim. Bu sefer baktı. Tabii Fransız Emine'yi tanımadığı için orada oturan kadın Ceren'e fazla bir şey ifade etmedi. Fransız Emine bir süre daha oturduktan sonra, bizim tarafa başını kaldırıp bir kere bile bakmadan çekip gitti. Bunun bir tesadüf olmadığını ve benim orada olabileceğimi Fransız Emine'ye kimin söylediğini çok iyi biliyordum. Fransız Emine, her zamanki gibi peşime düşmüş, benim nerede olduğumu bilebilecek kişiyi bulup Nâzım Kültür bilgisini ondan almıştı.

Nâzım Kültür'de ara sıra eski arkadaşlara da rastlıyorduk: Ömer Faruk Ciravoğlu, Pencere Yayınları'nın sahibi Muzaffer Erdoğan gibi. Ömer Faruk Ciravoğlu'nun da durumu bana benziyordu. Bir ayağı Amsterdam'da, bir ayağı da İstanbul-Trabzon-Datça üçgenindeydi. Bir yayın emekçisi olan Muzaffer, Pencere Yayınları'nı (Sapak, s. 216), kurulduğu 1989 yılından itibaren yirmi yıl boyunca sırtında taşıyarak o günlere getirmiş, çok

sayıda kitap basmıştı. Bastığı kitaplardan bir kısmı, Türkiye'nin ve Sovyetler Birliği'nin acı ve katliam dolu tarihlerine ışık tutucu nitelikteydi. Fakat Muzaffer, adeta bir kundura tamircisi gibi tek başına çalışma alışkanlığı nedeniyle yayınevini geliştirememiş ve kalitesini yükseltememişti. Elbette bunda, arkasında herhangi bir sermaye olmamasının rolü de büyüktü. Öte yandan o günlerde Muzaffer'le hiç anlaşılmıyorduk. 1980'lerin sonundan beri Oral Çalışlar "çizgisi"ni izleyen Muzaffer, 2008 yılında henüz hâlâ Oral'ı izlemeye devam ettiğinden "vesayet rejimiyle mücadele" adına AKP'ye karşı uzlaşmacı bir tutum içindeydi, hedefinde hâlâ AKP'den çok ulusalcılar vardı. Benim de o günlerde iğneleyiciliğim iyice üzerimdeydi. Muzaffer'le ne zaman karşılaşsak ona bir laf sokuşturuyordum bu konuda. O da laf sokuşturmakta benden geri kalmıyordu. Ben ne zaman "Oral'ın peşinden gittiği"ni ima etsem, o da benim eski "şefliğimi" hatırlatıp, "Biz hiç şeflik yapmadık. Siz şefler aranızda anlaşırırsınız" falan diyordu. Daha sonraki yıllarda, Muzaffer, Oral'ın açık AKP taraftarlığını gördü ve sonunda onu izlemekten vazgeçti.

Bir gün Ceren'le birlikte Nâzım Kültür'e gitmiştik. Bir de baktım, Hacı Yıldız, o gün tanışacağım Kanadalı kız arkadaşı Anny ile birlikte bir masada oturuyor. Elimi ileri doğru uzatıp şaşkınlıkla "Aaa, Hacı" dedim. Sanki öbür dünyadan birini görmüştüm. Ya da ben öbür dünyadaydım da bu dünyadan birini görmüştüm, öyle bir şaşkınlık. Oysa şaşıracak bir şey yoktu. Hacı çok dolaşan, eskiden beri Türkiye'ye sık sık gidip geldiği gibi, dünyada da neredeyse gezmediği yer kalmayan bir arkadaştı. Londra'da yaşadığım ama Türkiye'ye de gelip gidebildiğim dönemde Erenköy'deki evinde epeyce kalmışlığım vardı. Peki o zaman bu kadar şaşırmam neyin nesiydi? Sanırım bu, Türkiye'ye kesin dönüş yaptıktan sonra hayatımın tamamen farklı bir seyir izlemeye başlamasından, Ceren'le yeni bir hayata başlamamdan kaynaklanıyordu. Artık eski dünyama, hele hele Avrupa'ya ilişkin her şey bana, orada tanıştığım arkadaşlar da dahil, başka ve bir daha göremeyeceğim bir dünyaya aitmiş gibi geliyordu. Bu "Aaa, Hacı" deyişi Ceren'le ve yakın arkadaşlarla benim aramda bir şaka ve takılma konusu olmuştur yıllar boyu.

Neyse, hep birlikte bir masaya geçtik. Hacı'yı Ceren'le tanıştırdım. Ben de Annie Morissette ile tanıştım. Anny de Hacı gibi mimardı. O da o sırada Hacı gibi yarı yarıya Türkiye'de yaşıyordu. Fakat Kanada'ya dönmek üzereydi. Bu arada laf dönüp dolaşıp Londra'ya ve Emine'ye geldi. Meğer Emine, benimle arkadaşlıklarını sürdürdükleri için Hacı'yla ve Azmi'yle arkadaşlığına son vermiş. Gerçi bu onlar açısından çok büyük bir kayıp sayılmazdı, çünkü Hacı'yı da Azmi'yi de benim aracılığımla tanımıştı zaten. Bu arada Hacı bununla ilgili bir başka mevzu açtı. Londra'dan gelen sosyal yardım parasını Emine'ye bıraktığım için (sanırım bunu ona ben söylemiştim) beni eleştirdi. "Neden sana bu kadar kötülük yapan bir insana hâlâ yardımcı oluyorsun?" diye sordu. Mahcup olmuşum. Hayır, Hacı'ya değil, Ceren'e! Çünkü o güne kadar Ceren'e bu paradan ve parayı Emine'ye bıraktığımdan söz etmemiştim. Böyle bir şeyi sevgilimle paylaşmadığım için Ceren'in önünde rezil olduğumu düşünüyordum. Sesimin en düşük tonuyla, "Londra'nın parası Londra'da kalsın diye düşündüm" dedim. Gerçekten de böyle düşünüyordum. Daha geri planda ise, "Parayı alsın da sesini kessin, benim hayatıma çomak sokmasın" diye bir başka düşünce daha olabilir. Sonuç olarak Ceren durumu öğrenmişti. Tabii her zamanki zarafetiyle bu konuda tek kelime etmedi bana. Fakat Hacı'nın uyarısı kafama dank etmişti. Gerçekten de, şeytana rüşvet vermek değil miydi bu?

Daha sonrası şöyle oldu: Azmi'yle ilk görüştüğümüzde, Halifax banka kartını Emine'den almasını söyledim. Azmi isteğini Londra'ya gidince Emine'ye bildirmiş. Emine, vermem diymemiş tabii, vermiş ama son yatan parayı da son kuruşuna kadar çekerek! Bazı davranışlar kaliteyi ayna gibi gösterir! Bu para, ben kartı aldıktan sonra, net hatırlamıyorum ama en fazla bir yıl devam etmiştir. Sonra aniden kesildi. Herhalde yardım kuruluşu orada olmadığını altı yıl sonra fark etti. Ya da "iyi sıhhatte olsunlar" durumu yardım kuruluşuna bildirdi. Emine bu parayı 2004 ile 2010 yılları arasında kullanmıştır. Enayiliğime doymayayım!

Perperik-a Söe'yi yayınlama çabalarımızı sürdürdüğümüz 2009 yazında, Zürih'te olduğum günlerde, Haydar bana, Türkiye'de yayıncılık yapmak isteyen bir arkadaşın benimle tanışmak, yayın alanında benden görüş almak istediğini söyledi. Murat Özdemir adlı bir başka Dersimli arkadaşın evinde buluştuk. Harun Özdemir'le orada tanıştık. Harun, Murat'la 1980'lerden tanışıyormuş, MLSBP kökenliymiş ama bizim bildiğimiz, tanıdığımız solculardan daha farklı bir görünümü ve tavırları vardı. Bir kere, daha kibardı. Öte yandan, çok iyi Farsça biliyordu ve İranlılarla yakın ilişkisi vardı. Sonradan öğrendiğime göre, oğlu İran'da rejim tarafından idam edilen ve halen İsviçre'de yaşayan bir kadınla ilişkisi varmış. Ya kadının sevgilisiydi ya da kadın onu oğlu olarak benimsemişti ve himaye etmekteydi. Sanat tarihi okumuş olan Harun, kendi anlatımına göre, İsviçre'de özel saat yapım işi yapmış epeyce bir süre ve iyi paralar da kazanmış. Kısaca anlatacak olursak, zengin biri kendisine kimsede olmayan özel bir saat yaptırmak istiyor. Size gelip tarif ediyor, siz de onun isteklerine göre, gerektiğinde pahalı taşlar da kullanarak saati yapıyorsunuz. Saati yaptıran elbette buna oldukça yüksek bir meblağ ödüyor. Dünyada kimsede olmayan özel şeylere sahip olmak kolay değil!

Fakat Harun bu işten bıkmış ve yayıncılığa merak sarmış. Bir de roman ve öykü yazar Hasan Baran adlı, Ayvalık'ta yaşayan ana bir, baba ayrı bir ağabeyi varmış. O da teşvik etmiş Harun'u. "Hem benim romanları da basarsın" demiş. Aslında o sıralar artık ben de Türkiye'ye dönmeyi düşünüyordum. Türkiye'de geçimim için bir iş yapmak zorunda kalacaktım ister istemez. Neden yayıncılık yapmayaydım. Harun yayınevini kurar, ben de maaş karşılığında yayınevinin işlerini yürütürdüm. Pek gerçekçi bir plan değildi aslında. Bir kere Harun'u doğru dürüst tanıımıyordum. Gerçi izlenimim, iyi niyetli genç bir adam olduğu yolundaydı ama bir insanı iyice tanımadan bu tür işlere girmek genelde pek olumlu sonuçlar vermezdi. Ayrıca Harun yayın alanını hiç ama hiç tanıımıyordu. Ben ne kadar beceri gösterirsem göstereyim bilmediği bir alanda tutunması kolay ol-

mayacaktı. Fakat ben bunları pek dikkate almadan, her zaman-ki atılganlık ve düşüncesizliğimle Harun'a yukarıda sözünü ettiğim türden bir ortaklık önerdim. Harun, "Sizden ağabeyime de söz etmiştim. Zaten sizi tanıyor. İsterseniz Türkiye'ye birlikte gidelim, ağabeyimle de bir tanışın" dedi. Ben de zaten Türkiye'ye dönme hazırlıkları içindeydim. Ayvalık'ta buluşmak üzere sözleştik.

—

VI.

2009-2010

Dönüş

Dönüşüm “muhteşem” olmadı, bilakis külüstür bir arabayla oldu. Mehmet Bastoncu adlı arkadaşın arabasıyla. Mehmet Bastoncu restorancılık yapardı. Onu Güven aracılığıyla tanımıştım. Güven, Mehmet tatile gittiği zamanlar onun restoranına bakardı. Bastoncu, restorancılık yoluyla zengin olamamıştı ama restoran açıp restoran kapamakta oldukça ustalaşmıştı. Kısacası, o da bizim gibi tutunamayanlardan sayılabilirdi. İyi, esprili bir insandı. Türkiye’ye gidiyormuş, ben de takıldım peşine. Çok da eşyam yoktu zaten. Belki de Avrupa ülkelerinde yıllarca sığınmacı olarak yaşadıktan sonra hiçbir geliri ve mülkiyeti, hatta eşyası bile olmadan ülkeye dönen, buna cesaret edebilen tek sığınmacı olarak tarihe geçecektim.

Benim eski bir brandadan asker çantasından (Zürih’te kalan bilgisayarımı ve bir kutu içindeki kaktüslerimi sonradan getirecektim) başka eşyam yoktu ama diğer iki yolcunun eşyalarıyla araba tıka basa dolmuştu. Hatta diyebilirim ki, araba esasen eşyalara, bavullara vb. tahsis edilmişti, biz de eh işte, kenarından köşesinden sığışabilmiştik arabaya. Koltuklara kurulmuş eşyaların üzerinde yarım yamalak oturuyorduk. Diğer iki yolcudan biri on yedi on sekiz yaşlarında bir gençti. Sanırım Mehmet’in bir arkadaşının oğluydu. Onun yolculuğu sadece bir tatil gezi-

sinden ibaretti. Diğer yolcu “bastığı toprakları tanıyarak” geçen ve “atasını incitmemek” için geçtiği toprakları “vatan toprağı” olarak zihnine kaydeden sonradan olma bir milliyetçiydi. Avrupa’daki yaşamına sol bir sığınmacı olarak başlayan Haydar adlı bu arkadaş yıllar içinde moralini hafiften bozmuş ve yarım akıllı bir milliyetçiye dönüşmüştü. Örneğin yer isimlerine bakıp, ses benzerliklerinden hareketle buraların aslında “Türk vatanı” olduğunu “ispatlayıveriyordu”. Bu kadarı hoş karşılanabilirdi de, bu sıkış tepiş yolculukta linguistik çalışmalarını Ermeniceye ve Kürtçeye kadar uzatıp bu iki dilin de aslında Türkçenin alt lehçeleri olduğunu ileri sürdükten sonra bir de Hrant Dink’e dil uzatmaya kalkışması tahammül fersa bir durumdu. Mehmet, bir yandan da araba sürerken lafa karışmak zorunda hissetti kendini ve Haydar’a ihtar niteliğinde birkaç laf etti de yolun geri kalanında kafamızı biraz dinleyebildik.

Yol çok güzeldi. Avusturya, Slovenya, Sırbistan, Hırvatistan ve Bulgaristan üzerinden bir yolculuktu bu. Annemin memleketi olan Koçana’nın bulunduğu Makedonya’dan da geçseydik iyi olacaktı ama bu ülke, güzergâhımızın biraz altında kalıyordu. Bir daha bu fırsatı bulamayacağımı düşünerek, Haydar’ın linguistik derslerine kulak bile vermeden yol boyunca kırsal manzaraları, evleri, ormanları vb. gözlemeye gayret ettim. Edindiğim izlenime göre, geçtiğimiz yerler içinde Hırvatistan doğa bakımından en zengin olanıydı. Her taraf yemyeşildi. Bulgaristan’a kadar geçtiğimiz ülkelerin sınır muhafızları ya da polisleri Avrupa’nın diğer yerlerinden pek farklı değildi. Genellikle pasaportlara bile bakmadan “geç” diyorlardı, bırakın pasaporta damga vurmayı.

Bulgaristan’a gelince hava değişti. Girişte pasaportlarımız dikkatle incelendi ve damga vuruldu. Bulgaristan, sanki minyatür bir Türkiye’ydi, “minyatür Türkiye”den sonra da “İslâm Türkiye”si geliyordu:

Sofya’ya varıyoruz. Bende küçük bir İstanbul izlenimi yaratıyor uzaktan gördüğüm bu kent. Yollar bozuk, tabelalar eksik, arabalar birbirinin üstüne üstüne sürüyor. Trafik kuralla-

nı yok ya da işlemiyor. Bu arada, Türkiye'deki gibi seçim afişleri görüyoruz duvarlarda, direklerde. Bildik politikacı yüzleri. Seçimi sağcı parti kazanmış. Bu partinin adı Avrupa ile Birleşme Partisi'ymiş. Başkanı ise eski rejimin Parti sekreteri Todor Jivkov'un baş korumasıymış. Hiç şaşırtıcı değil. Putin de, KGB'den yetişme değil miydi?

(...)

Bulgarca yazılar olmasa rahatlıkla, örneğin Ege bölgesinde yolculuk yaptığınızı sanabilirsiniz. Elle yazılmış şu eğri büğrü yazılara bakın: "Kaşar peynir... Fatma ablanın dükkânında." Bunun gibi birçok Türkçe çağrı ve duyuru. Oralarda yaşayan Türk ve Müslüman nüfusa ek olarak, bir de Türkiye'den gelmiş yatırımcıların çağrı ve reklâmları, buraları neredeyse bir Türk bölgesi haline getirmiş. Yapı, dükkân, kahve ve insanların görüntüleri de öyle. Bulgaristan, herhalde biraz torpilli olduğu için Avrupa Birliği'ne alınmış ama artık Avrupa'da olmadığımızı biliyoruz. Çıplak gözle bakıldığı zaman bile burası da Türkiye gibi, artık Avrupa'nın o soğuk ve sağlam yapısından ayrı bir görünüme ve kültüre sahip başka bir yeri dünyanın. Ortadoğu'yla Avrupa arasında bir ara bölge.

Sonunda Bulgaristan sınırına geldik. İleride Türkiye'nin sınırı da görülüyor. Asık suratlı görevli, "Kaç kişi" diye sorduktan sonra bir kez daha damgaladı pasaportlarımızı. Türk sınırına yaklaştık. İlk kontrol noktasında pasaportlarımıza bakıldı şöyle bir ve başlarımızı sağa döndürmemiz istendi. Bir kadın polis hiçbir açıklamada bulunmadan fotoğraflarımızı çekti. Arabadaki arkadaşlardan biri bunun sağlık kontrolü için olduğunu ileri sürdü. Benim geri zekâlılığıma verin, bu fotoğraf makinesiyle sağlık kontrolünün bağlantısını kuramadım. Sonra ağır ağır ikinci kontrol noktasına ilerledik. Ağır ağır diyorum, kontroller uzun sürdüğü için her kulübenin önünde en az on-on beş araba birikmişti. Sonunda sıra bize geldi. İki görevli pasaportlarımızı aldı. Çok çatık kaşlıydılar. Pasaportları uzun uzun incelediler, teker teker bilgisayara verdiler. Sonra tekrar evirip çevirdiler. Küt küt damga vurduktan sonra üçünü geri verdiler. Benimkinin vize alması gerekiyormuş. 77

no'lu kulübeye koşturdum. Pasaportla birlikte 10 poundu da uzattım. Görevli, “15 ödeyeceksiniz” dedi. “Nasıl olur, her zaman 10 pound ödüyorum” dedim. “Ha, söylesene İngiliz olduğunu yahu,” dedi, “ben seni Belçika’dan geliyorsun sandım.” 10 poundu alıp vizeyi yapıştırdı. Gerisin geri koşturdum. Pasaportum bir kere daha kontrolden geçti. Bilgisayarda incelendi. Sonunda damgayı vurdular. Koşa koşa arkadaşların yanına gittim. “Neyse, sen yokken gümrük kontrolünden de geçtik” dediler. Üçüncü noktayı da atlatmışlardı yani. “E... Tamam mı, bitti mi?” diye sordum. Arabayı kullanan arkadaş, “İlerde bir dördüncü nokta daha var, onu da geçtik mi tamamdır” dedi. Gösterdiği dördüncü noktaya bakmak üzere başımı çevirdim. Orada bir kulübe daha vardı gerçi ama benim dikkatimi başka bir şey çekti. Devasa bir cami. Camiyi öyle bir kondurmuşlardı ki, birinci kontrol noktasından bile baksanız görülüyordu, biz pasaport telaşı içinde başımızı kaldırıp bakmamıştık, ancak şimdi görüyordum. Cami orada öylece bütün haşmetiyle duruyordu. Dördüncü kontrol noktasında neyse ki bir kez daha bakmadılar pasaportlara, geç dediler. Araba devasa camiye doğru ilerlerken, “Türk-İslâm Cumhuriyetine hoş geldiniz” dedim şakayla. (Uluslar ve Sınırları, 10 Temmuz 2009)

“Hoş” mu gelmiştik bilmiyorum ama o günkü “Türk-İslâm Cumhuriyeti” tanısı, aradan sekiz yıl geçtikten sonra da hiç abartılı gelmiyor bana. Yaklaşık yirmi yıl önce ayrıldığım ülkeye dönmüştüm sonunda.

Ceren, “Ne iş olursa yaparım abi” diye diye sonunda, eski Dev-Genç’lilerden Bülent Forta’nın sahibi olduğu Ada Kitabevi’nin Kadıköy Rıhtımı’ndaki kafesinde garsonluk işi bulabilmiş, orada çalışıyordu. Üstünde iş önlüğüyle kitabevinin önüne çıkıp, genç arkadaşı ve yarı yoldan sonra iyice suskunluğa bürünen Haydar’ı “müsait” yerlerde daha önce bıraktığımız halde eşya yükü altında bel vermiş haliyle Ada Kitabevi’nin önünde park eden arabamızdan nihayet inebildiğimi görünce çok sevindi. Mehmet Bostancı’ya teşekkür ettim, vedalaştık. Sonra da Ceren’le el ele Ada Kitabevi’ne girdik.

Istanbul'da fazla oyalanmadım. Harun ve iki arkadaşıyla birlikte, yine arabayla Ayvalık'a hareket ettik. Araba, Harun'un arkadaşlarından Selanik kökenli Mustafa'ya aitti. Ayvalık'ta, Harun'un ağabeyi Hasan Baran'la tanışacak, onun "malikânesinde" kalacaktık. Evet, gerçekten de bir malikâneneden farksızdı gittiğimiz yer. Ayvalık'ın biraz dışındaki, şimdi ismini unuttuğum bir köyün yolu üzerinde, hafif tepelik bir yerde, çevresi duvar ve tellerle çevrili, otomatik kapısı olan üç katlı bir binaydı. Asıl mesleği denizcilik olan Hasan Baran, emekli olduktan sonra buradan büyükçe bir arazi almış ve konağı kendi elleriyle inşa etmiş, içinde kurbağadan tavşana kadar birçok hayvanın yaşadığı geniş bahçesini de kendisi düzenlemişti.

Fakat konağa geçmeden önce Ayvalık'taki tanışmamızı anlatmalıyım. Harun cep telefonuyla Hasan Baran'la temas kurdu. Hasan, pazar yerine gelin demiş. Oraya gittik. Uzaktan, kısa boylu, şortlu, kasketli bir adam neredeyse koşu koşu bize doğru geldi ve eğilip ellerime sarıldı. Şaşkınlıkla bakıyordum. Hasan iki büküm olmuş, "Öpeyim hocam" deyip duruyordu bana. Olacak şey değildi. Hayatta ne kimsenin elini öpmüş, ne de öptürmüştüm. Elimi adeta silkeleyerek kurtardım, incinmesin diye de, "Olur mu hiç öyle şey Hasan arkadaş" falan gibi bir şeyler geveledim. Böyle durumlarda söylenmesi gereken geleneksel sözleri bilmediğimden epeyce saçmalamış da olabilirim. Neyse, sonunda normale dönebildik. Hasan Baran'ın bana gösterdiği aşırı teveccüh karşısında donup kalmıştım.

Sonunda Hasan'ın arabasıyla ben ve Harun konağa gittik. Diğer arkadaşlar Ayvalık'ta kaldılar. Hasan'la Harun'un anneleri de konaktaymış. Yumuk gözlü, sevimli bir yaşlı kadındı. Hasan, ressamlık da yapan mimar bir kadınla evliydi. On yaşlarında bir oğulları vardı. Hem ressam hem de mimar olmasına rağmen, kadının, Hasan'ın yanında ağzını bile açamadığı, silik bir ev kadını pozisyonunu benimsediği dikkatimi çekmişti. Hasan bizi önce orta kata çıkarıp bir müze haline getirilmiş odaları gezdirdi. Anadolu'nun kadim kültürüne meraklıymış me-

ger. Köylerden topladığı folklorik objeleri bize iftiharla sundu.  ıkırıklar, kilimler, semaverler, bakır kaplar, tarım aletleri, gemi dümenleri vb. vb. Sergiyi gezdikten sonra aŗağı indik. Öyle anlaşılyordu ki, Hasan Baran fazla vakit kaybetmeden beni iŗe koŗmak niyetindeydi. Akŗam yemeğinden sonra bahçedeki masada hemen bilgisayarın baŗına geçtik.

Hasan, yazmış olduğu iki romandan pasajlar okuyarak beni sanatı ve yazarlığı, eserlerinin kalitesi hakkında hızla bilgilendirmek istiyordu.  nce zümrüdüanka benzeri bir kuŗun öyküsünü anlattığı, oldukça fantastik öğeler taŗıyan romanından bazı pasajlar okudu. Anlatımı iyiydi. Cümleleri oldukça düzgün sayılırdı. Hayal gücü ise neredeyse olağanüstü denecek boyutlardaydı, dehası boyunu aŗtığı için biraz arızalanmış biriyle karŗı karŗıya kaldığımı d ŗ nmeye başlamıştım.  zet olarak söyleyecek olursam, Hasan'da sanatçı dokusu vardı fakat sanatçı potansiyelini akıtacak bir mecra bulamamıştı o güne kadar.

Hasan, bunun ardından, daha sonra *Tel Kadın* adıyla yayımlanacak romanından parçalar okumaya baŗladı. Burada da bir sanatçının tellerden yaptığı bir kadına aŗık oluŗunu ve onu canlandırışını anlatıyordu. Bu da çok fantastik bir  yk yd . O arada oğlunun arkadaŗları da gelmiş, bahçede, aralarında şaka-laŗıp oynuyorlardı. Fakat Hasan kendi eseriyle öylesine büyülenmişti ki, bizim dinlememizle yetinmeyip, çocukları da ikide bir, "Durun  ocuklar, dinleyin, bakın burası çok önemli" diye uyararak "dinleti"ye katmaya  alıŗıyordu. Dört saatten fazla süren bu okuma seansı nihayet gece yarısına doğru sona erdi ve yorgun argın kendimi yatağa atabildim.

Sabah kahvaltısında Hasan Baran'ın daha önce yayımlanmış "eserleri" hakkında yeni şeyler öğrendim. Baran, İbrahim Tatlıses'in hayatını konu alan *Ayağımda Kundura* adlı, roman mı desem, biyografimi desem, ne diyeceğimi bilemediğim bir kitap yazmış ve yaŗanan şu hüsrana bakın ki, kitap bizzat İbrahim Tatlıses tarafından açılan dava sonucu piyasadan toplatılmış. Muhtemeldir ki, Tatlıses'in  n  nedeniyle büyük paralar kazanacağını, hatta Tatlıses'in teveccüh ve desteğini kazanacağını uman Hasan Baran'ın elinde bu kitaptan birkaç nüsha ve ola-

yı anlatan birkaç gazete kupüründen başka bir şey kalmamıştı. Büyük bir hayal kırıklığı! Kitabı alıp karıştırdım, bazı sayfalarını şöyle bir okudum. Olmayacak fantastik tasvirler döktüren geceki anlatımla hiçbir ilgisi olmayan, son derece sıradan, arabesk, hatta Tatlıses'e yaranmaya çalıştığı anlaşılan satırlarla karşı karşıyaydım. İkisinin de aynı yazar tarafından yazıldığına inanmak oldukça güçtü. Üstelik Tatlıses kitabı çok eski değildi, iki yıl kadar önce yazılmıştı.

Ben hayal kırıklığıyla *Ayağında Kundura*'nın sayfalarını evirip çevirirken, birdenbire Hasan Baran'ın değişik bir ses tonuyla kardeşi Harun'u azarlamaya giriştiğini fark ettim. Hitchcock'un *Pyscho* (Sapık) filminde Anthony Perkins'in sesinin aniden değişip "anne"sinin sesiyle konuşmaya başlaması gibi bir şeydi bu. Mevzu, Hasan'ın romanlarının yayımlanmasıydı. Harun neden bu kadar gecikmişti? Bugüne kadar neden hiçbir çaba göstermemişti? Zaten onda Hasan'ın sanatsal gücünü anlayacak perspektif neredeydi? Onu ancak Feyza Hepçilingirler gibi büyük yazarlar anlayabilirdi, zaten o anlamış ve kendisine destek olmuştu. Harun acaba hayatında kaç roman okumuştum? Pürüzlü ve az çok korkutucu bir ses tonuyla yapılan azarlar uzadıkça uzuyordu. Harun ise ağabeyine cevap vermeye çalışıyor ama onunla baş edemiyordu. Hasan'ın bu mütehakkim tavrına gıcık olmuşum. Sonunda müdahale ettim. "Hasan, neden bu kadar hırçınsın?" diye sordum, "Harun elinden geleni yapıyor. Bak, seni tanıtmak için beni bile çeke çeke getirdi buralara."

Hasan Baran'ın sesi gibi yüz hatları ve ruhu da bir anda değişiverdi. Artık karşımızda yepyeni ve bambaşka bir Hasan Baran vardı. Bir gün önce elimi öpmek için iki büklüm olan Hasan, aynı korkunç ses tonuyla bana ne dedi beğenirsiniz! "Sen karışmasana be! Sen kim oluyorsun aramıza girecek, o benim kardeşim. Hadi bakalım, ikiniz de toparlanın derhal. Defolup gidiyorsunuz bu evden!" Buyrun cenaze namazına! Adam bizi, yani Harun'la beni anında kovuvermişti evinden. Durumu, biraz geç de olsa kavramıştım. Normal bir durumla karşı karşıya değildik.

Harun da ben de yukarı kata çıkıp eşyalarımızı topladık ve evi terk etmeye hazırlandık. Bunun üzerine Harun'un anne-

si, “Madem öyle, ben de sizinle geliyorum. Bu evde beş dakika durmam” dedi. O da eşyalarını topladı. Üçümüz birlikte otomatik bahçe kapısının önüne geldik. Çıkıp, köyden gelen Ayvalık minibüsüne binecektik. Eğer çıkabilirsek tabii! Otomatik bahçe kapısı bir kumanda merkezinden kilitlenmişti, dışarı çıkamıyorduk. Anlaşılan kumanda merkezindeki kişi de Hasan Baran’dı. Çaresizce ne yapacağımızı düşünürken zır telefon, Hasan’la Harun’un kız kardeşi arıyor. Neymiş? Hasan Baran, kız kardeşini aramış, eğer giderlerse intihar ederim tehdidinde bulunmuş. Hoppala! Yahu on dakika önce bizi kovan sen değil miydin? Ne yapacaktık şimdi? İntihar etmesine gerek yoktu, zaten kapıyı kilitlediği için gidemiyorduk. Mecburen geri döndük. Hasan Baran bu sefer hiçbir şey olmamış gibi bizi güler yüzle karşıladı. Birer kahve içelimdi de barışalım! Dayatılan bu “barış anlaşması”na boyun eğdik ister istemez. Gece Türküler bile söylendi. Hasan Baran’ın annesi, yanık Anadolu Türkülerini mırıldanırken bir yandan da esasında hâlâ tam barışmadığı oğluna sitem dolu bakışlar fırlatıyordu.

Ayvalık’tan dönüşümüz yine Harun’un arkadaşlarının arabasıyla oldu. Yolda sohbet ederken, Harun’un arkadaşı Mustafa bir ara, Hereke’de bir evleri olduğunu söyledi. Ceren’den dolayı çok ilgilendim Hereke mevzuuyla. Fakat söylediği bir başka şey daha da ilgimi çekti. Şarkıcı Alpay (Ev, s. 54) komşularıymış. Alpay Nazikioğlu, anneannemin kuzeninin oğluydu. Yani kuzen çocuklarıydık. Cumhuriyet döneminin önde gelenlerinden Hüseyin Gerede’yle anne tarafından akraba olan Alpay’ı çocukluk dönemimden hatırlıyordum. Onu görmeyi çok istiyordum. İstanbul’a gider gitmez Ceren’i de aldım, Hereke’ye, Mustafa’ların evine gittik. Alpay’ın kapısına dayandık. Evde yokmuş, ismimi bıraktım. Akşama bir haberci gelip Alpay’ın beni beklediğini bildirdi. Ceren’le birlikte gittik.

Uzun yıllar sonra güzel bir karşılaşmaydı. Çocukluğumdan hatırladığım Alpay, son derece yakışıklı bir delikanlıydı. Artık biraz yaşlanmıştı ama zindeliğini koruyordu. Eşi Gizem Nazikioğlu da, ellilerinde gösteren hoş bir kadındı. Alpay beni Gizem’e tanıştıtırırken, herhalde biraz da benimle övünmek için

olacak, 12 Mart döneminde tünel kazıp hapisten kaçtığımı söyledi. Mahcubiyetimden bu bilginin doğru olmadığını söyleyemedim Gizem'e. Güzel, nostaljik bir sohbet oldu. Artık çoğu hayatta olmayan akrabalarımızı andık. Alpay bize yeni besteletlerini dinletti, hatta bir CD'sini de imzalayarak hediye etti. Küçük ama sevimli bir evleri vardı. Her yerinden aşk ve müzik fışkırıyordu desem yeridir. Örneğin bir yastığın üzerinde, Alpay'ın Gizem için yazdığı bir şiir okunuyordu. O gece insanı diri tutan en büyük gücün aşk olduğunu düşünmüştüm.

Ertesi sabah yine bir araya geldik. Birlikte kahvaltı ettik. Artık İstanbul'a dönecektik. Alpay'la Gizem bizi arabalarıyla He-reke istasyonuna kadar götürüp uğurladılar. Bundan sonrasında Alpay'la temasımız hiç kesilmedi.

* * *

Son bağlantılarımı da kesmek üzere kısa süreliğine Zürih'e gelmiştim. Wollishofen'deki evi boşaltacak fakat sosyal yardım kurumu kesmediği sürece kiranın kesilmesi için başvuruda bulunmayacaktım. Bu yöntemi İngiltere'den bir kere öğrenmiştim ya! İngiltere'de nasıl yürüdüyse İsviçre'de de yürür diye düşünüyordum. Ya da nereye kadar yürürse! Kira için hesabıma yatan ayda 900 frankı Türkiye'de yeni bir yaşam kurmak için kullanacaktım. Evdeki birtakım eşyaları Kaan'ların deposuna taşıdık. Yanımda bir tek bilgisayarım ve kaktüslerim kalmıştı. Onları da alıp Türkiye'ye dönecektim ertesi gün.

O sırada, kişisel sitem olan Aşk ve Devrim sitesine "TANIK" rumuzlu bir yorum geldi. TANIK, "Gün Zileli ile ilgili birtakım gerçekleri" açıklamak istediğini belirtiyordu. O sırada sitenin moderatörü yoktu. Gelen yorumlar hiçbir denetim olmadan, doğrudan ve anında yayınlanıyordu. Özgürlükçülük adına ve yorumları teşvik etmek için bu yolu seçmiştim. Dahası, sitenin "admin" bölümü de bana bağlı değildi, sitenin yönetimini henüz öğrenememişim. Bu yüzden, yazılarımı Evrensel'e gönderiyordum, siteye o koyuyordu. Diyelim ki, kaldırılması gereken, küfürlü, hakaretli bir yorum geldiğinde bu işlemi de ancak Evrensel yapabiliyordu.

TANIK'ın kim olduğunu anında anlamıştım elbette. Bir şeyler yapmasını bekliyordum da bu kadarını tahmin etmemiştim doğrusu. Yapacağı açıklamalardan hiç ama hiç korkmuyordum fakat kişisel bir sürü ıvr zıvırla siteyi izleyenlerin meşgul edilmesini istemiyordum. Bu yüzden, TANIK'a cevabi bir yorumla, bu sitenin bir fikir sitesi olduğunu, bireysel meselelerin tartışılma yeri olmadığını belirttim. Israr etti. "Açıklayacakları vardı, neden çekiniyor"dum ki? İyice kafam bozulmuştu. Bir yandan, sanki bir açığım varmış gibi görünmek istemiyordum, bir yandan da ona kapıları açmanın ilkesel bakımdan yanlış olduğunu düşünüyordum. Aynı cevabı verdim. Fakat o sırada hiç beklemediğim bir şey oldu. "Kadim dostum" dediğim, bunu yeri geldikçe yazılarımda da belirttiğim, birlikte nice badireler atlattığımız yirmi yıllık arkadaşım Orhan Cerav, açık açık ismiyle yazıp, "Neden korkuyorsun, neden TANIK'ın açıklayacağı gerçeklerin yayınlanmasını istemiyorsun?" diye sordu. O an yüreğimin kanadığını hissettim. "İlle dostun bir tek gülü" gelip beni "yarele"mişti. Gerçi Orhan'ın attığı, "gül"dense "gülle"ye daha çok benziyordu. Bireysel hayatımda hiç böyle büyük bir ihanete uğramamıştım. Yoksa, duruma daha uygun olan, "Sen de mi Brütüs" demekti?

Yüreğimin kanamasını durdurmaya çalışırken, "şövalye ruhumun" ayağa kalktığını fark ettim o an ve şu cevabi yorumu gönderdim: "Hodri meydan." Elbette TANIK "meydana" icabet etmekte beş dakika bile gecikmedi. Metnini önceden hazırladığı kesindi. Çok uzun bir metin geldi ve moderatörsüz site de anında yayımlandı. Hızla okudum. İftiralarla dolu, tek kelimeyle haysiyetsiz bir metindi. Benim kendisine tecavüz ettiğimi iddia ediyordu. Bu ve buna benzer zırvalıklar. Fakat daha da vahimi, benim arkadaşlık duygularıyla kendisine özel olarak tevdi ettiğim bazı kişisel sırlarımı da sorumsuzca ortalığa döküyordu. Örneğin son derece tehlikeli bir şekilde, Ceren'den önce ilişkim olan kadının kimliğini, okuyanların anlayabileceği şekilde ele veriyordu. Gözlerime inanamıyordum.

Elbette bunların üzerinde o sırada düşünecek zamanım yoktu. Bana attığı iftiraları boş verin de başka insanların hayatını

karartacak, başını belaya sokacak bu metni derhal siteden kaldırmam gerekiyordu. Fakat sitenin kumandası bende değildi, kahretsin! Hemen Evrensel'e, "Bütün TANIK rumuzlu metinleri derhal kaldır, çok acil, hayat memat meselesi" diye yazdım. Telefonla da aradım. Telefonu cevap vermiyordu. O korkunç dakikaları unutamam! Hayatımın en berbat anlarıydı. "Ah be Evrensel," diye yalvarıyordum içimden, "neredesin, gel be, çabuk gel!"

İstirap içinde sanırım on beş dakika kadar bir zaman geçti. Sonra bir de baktım, bütün "TANIK" imzalı yorumlar topluca kaldırılmış siteden. Yaşasın be! Evrensel yetişmişti işte. Hemen maillere baktım. Evrensel, "Gün abi, dışarıdaydım, şimdi geldim, ne kadar TANIK varsa hepsini sildim" diye yazıyordu.

* * *

Sanırım burada biraz durup, *Havariler*'de (s. 527-530) Doğu Perinçek'le ilgili olarak yaptığım gibi, TANIK ile ilgili olarak kısa bir karakter tahlili yapmam gerekiyor. Gerekıyor, çünkü ömrümün 20 yılını nasıl Doğu Perinçek'in liderliği altında ve aynı zamanda onunla mücadele içinde geçirdiysem, bir diğer 20 yılını da TANIK'la ve onunla mücadele içinde geçirdim. Her iki kişilikle de aynı yolda yürürken bir yandan da çatışma halindeydim. Her ikisini de sevmiş, saygı duymuş fakat aynı zamanda her ikisinden de nefret etmiştim. Her ikisiyle de uzun yıllar gereksiz bir şekilde uzlaşmış fakat her ikisine karşı da içten içe güvensizlik duymuş ve en nihayet büyük bir silkinişle kopmuştum. Sonuç olarak, iki despot karakter ömrümün 40 yılına mal olmuştu!

Öncelikle *Sapak*'taki TANIK'la ilgili "takdim"imin (s. 196-197) birtakım gerçekleri barındırmakla birlikte, onu övme çabasının sonucu olarak abartılmış olduğunu belirteyim. Bunu neden yaptım, neden bir insanı daha yazdığım sırada bile yanlış olduğunu bile bile okura abartılı bir şekilde tanıttım? Çünkü bunu yapmasaydım TANIK'la büyük bir kavgayı ve dargınlığı göze almam gerekecekti. Genelde çatışmadan hoşlanmayan bir karakterim vardır. Ayrıca ülke dışının ıssızlığında ve yalnız-

lığında en yakın arkadaşımın çok ciddi bir kopmaya göze alamamıştım.

Bence TANIK'ı yaratan, karakterini belirleyen, sınıfsal ezilmişliktir. Sınıfsal ezilmişliğin sonuçta daima olumlu karakterler yarattığı tam bir palavradır. Daha doğrusu, sınıfsal ezilmişlik, olumlu karakterler yaratabileceği gibi, zehir gibi zararlı olumsuz karakterler de yaratabilir. TANIK bunun tipik bir örneğidir.

Şöyle ki, Orta Anadolu'dan bir köylü kadının (annesinin TANIK'tan çok daha iyi bir insan olduğu kuşkusuzdur), yine köylü kökenli bir Ankaralı olup ömrü boyunca yoksulluk çekmiş bir küçük memurun kızı olan TANIK, o zamanlar yoksul bir gecekondulu semti olan Dikmen'de büyümüştü. Karakteri, daha küçük yaşta altta kalmaya, ezilmeye isyan ediyordu, fakat bu isyan, ezenlere isyandan çok ezilen olmaya isyandı. Böylesi bir isyan onda zehirli bir, ezilen olmaktan kurtulma hırsına yol açmıştı. Ne yapıp edecek, bireysel olarak bu ezilmeden kurtulacaktı.

İşte bu yüzden annesiyle görece zengin tanıdık evlerine baram ziyareti yapmak istemez, utanır, annesini o zenginlerden bile daha fazla küçümserdi içten içe. Aynı şekilde okula sandviç getiren babasından da utanırdı. Çocukluğu ve gençliği ezilmenin utancıyla geçmiş ve sonunda, belki kendisi bile tam bilincine varmadan ezilen yerine bireysel olarak ezen olmaya karar vermişti. Fakat bunun koşullarını yaratmak kolay değildi. Fırsat kollayacaktı.

TANIK, ezenlere yalakalık yapmadı, ancak hep onlar gibi olmak istedi. Ezilenlerin yanında sözüm ona yer almış gibi gözükmürken aslında onlardan nefret etti ve fırsatını ele geçirdiği an onları ezmekte bir an bile tereddüt etmedi.

TANIK'ın karakterini belirleyen tek bir şey vardı; o da ezilen pozisyonunda olmamak, öyle gözükmemekti. Bunun için de kendini farklı bir şekilde imaje etmeye bütün hayatı boyunca büyük özen gösterdi. Okuyamamış mıydı; ne yaptı ne etti, İngiltere'de, büyük bir azimle çalışıp Middlesex Üniversitesi'ni bitirdi ve böylece okumuşlar statüsüne çıktı. Entelektüel yeteneklerden yoksun mu bırakılmıştı; ne yaptı ne etti, yapmadı-

ğı çevirileri kendisinin çevirileri, kendisini de önemli bir çevirmen olarak gösterdi; bununla da yetinmedi, kendine “Emma Goldman” adını takarak anarşist çevrelerde önemli bir kadın yazar havasına büründü. Yoksul bir ailede büyümüş, okuyamamış ya da okutulmamış, bir işçiyle erken yaşta evlendirilmiş, ömrünün önemli bir kısmında yoksulluk mu çekmişti; ne yaptı ne etti, geliri yüksek bir İngiliz buldu, onunla sevgili oldu, ona Türkiye’den evler, apartmanlar, arsalar aldırdı, bunların mülkiyetini kendi üstüne yazdırdı ve ardından bir kavgaya yaratacak bütün mülklerin üstüne kondu.

Böylece sınıfsal konumu nedeniyle okuyamamış TANIK, İngiltere’de üniversite bitirmiş TANIK’a; entelektüel yetileri ve olanakları, yine sınıfsal konumu nedeniyle güdük kalmış TANIK, bir entelektüele, çevirmene, yazara ve neredeyse Emma Goldman gibi (ki, onu kendisine örnek alması tesadüf değildir; Emma Goldman da işçilikten yetişmiş bir entelektüeldi) bir “Anarşist Queen”e; yoksul, işçi eşi TANIK, Datça’da konak gibi evleri, bahçeleri, arsaları, tarlaları olan varıl bir insana dönüşmüştü. Burada, benim dipteki ezilmişleri her koşulda destekleyen ve bir ezilmiştense mucize yaratmaya çalışan son derece naif popülizmin üzerinde hiç durmuyorum bile.

TANIK’ı başkalarının yanında eleştiremezsiniz; hatta başkalarının önünde ondan farklı bir fikir ileri sürdüğünüz zaman bile bozulur ve bozulduğunu da oracıkta açıkça belli eder. Sırf çatışma çıkmasın, başkalarının yanında olumsuz bir rüzgâr esmesin diye fikrinizi söylemekten imtina eder ya da en azından yumuşatarak söyleme yolunu seçersiniz. Bu, tipik bir despot karakterdir ve bence yine ezilmişlerin ruh halinden kaynaklanır.

Benimle ilişkisine, “first lady” konumunu koruma güdüsüyle bütün ilişkilerime burnunu sokup birçok ilişkimi mahvetmesine, benim buna nasıl olup da uzun süre izin verdiğim noktalarına burada hiç girmeyeyim. Bunları yeri geldikçe anlattım zaten. Bu kısa bölümde ben sadece “ezilenlerin pedagojisi”nden bir örnek üzerinde durmak, ezilmişlikten sadece güzel çiçeklerin değil, zehirli mantarların da türediğini göstermek istedim.

Ceren, Kocaeli Üniversitesi'nin Dramatik Yazarlık bölümünden mezun olmuş, "Hatırla Sevgili", "Bu Kalp Seni Unutur mu?" gibi, 1968 kuşağını konu alan ve bir hayli yankı yaratan dizilerin yönetmeni Tomris Giritlioğlu'nun yanında stajyer asistan olarak çalışmaya başlamıştı. Ben de bu arada, İzmir-Karaburun'da her yıl yapılan "Bilim Kongresi" için bir davet almıştım. 3-6 Eylül tarihleri arasında yapılacak kongrede ben de birkaç panelde konuşmacı olarak bulunacaktım.

Ceren'le birlikte feribotla Bandırma'ya, oradan da trenle İzmir'e gittik. Bu, benim çok sevdiğim bir yolculuk hattıydı. Hele Ceren'le böyle bir yolculuk yapmak harika olmuştu. Orada bizi Ahmet Erkan karşıladı. Ahmet o sırada bizim eski arkadaşlardan Lokman Ölgün'ün kozmetik ve kuaför malzemeleri mağazasında çalışıyordu. Birlikte Ahmet'in arabasıyla, Karaburun'a çok yakın bir yerde olan Mordoğan'a gittik önce. Ahmet'in yazlık evi vardı orada. Eşi Candan (Erkan) ve kızı Karya (Erkan) da oradaydı. Mordoğan'da biraz soluklandıktan sonra Karaburun'a geçtik. Bakalım orada hangi tanıdıklara rastlayacaktık?

Ceren'le birlikte odamıza yerleşir yerleşmez kendimizi denize attık. Bir de baktık, kıyıda Fikret Başkaya. Onu gördüğüme sevinmiştim, Ceren'le tanıştırdım. Daha sonra konferansını da izleyecektik. Kaldığımız yerde Orhan Miroğlu'yla da karşılaştık. Yanında başörtülü iki kadın vardı. Soğuk bir şekilde selamlaştık fakat konuşmadık. Lahey'deki toplantıda ikimiz de birbirimizden pek hoşlanmamıştık. Orhan Miroğlu bende siyasi oportünist olduğu izlenimi uyandırmıştı. Nitekim daha sonraki çizgisiyle bunu kanıtladı.

Karaburun Bilim Kongresi, önemli fikri tartışmalara önyak olduğu gibi, eski dostların birbiriyle buluşmasına da vesile oluyordu. Daha gitmeden orada birçok eski arkadaş ve tanıdığım göreceğimi biliyordum. Örneğin 1970'ler döneminden tanıdığım, şimdi ortopedi profesörü olmuş İzge Günal'a rastlamıştım orada ve sohbet etmiştik. Keza İngiltere'den tanıdığım Zaffer Yörük. Troçkistler arasında nadir rastladığım, sekte olma-

yan, yumuşak huylu, rahatça tartışılabilecek arkadaşlardan biriydi Zafer. Fikret Başkaya gibi, onu gördüğüme de sevinmiştim. Ümit Akseki ve Yesari zden adlı mühendis arkadaşlarla da sohbet edip bol bol güldük. Ümit'e, benzerliğinden dolayı "Metin Akpınar" diye takılmıştım. Eski arkadaşlardan, tiyatrocu şihali Yalçiner de pirler gibi uzun, kır düşmüş saçlarıyla oradaydı. Bir Alman tiyatrocuyla birlikte Karaburun'da tiyatro kursu açmışlardı. Oturup zlem giderdik, fırsatı yakalamışken geleceğe kalsın diye Ceren fotoğraflarımızı çekti.

Bu arada, yeni çıkan *Karanlığın ötesinde*'yi ve diğer kitapları da getirmiştik yanımızda, satmak için. Biz toplantılarda olduğumuz zamanlarda kitap tezgahını, yan taraftaki Otonom Yayınları standında duran Barış adlı arkadaşla bırakıyorduk. Satış olursa Barış bize parasını aktarıyordu. Bizim dışımızda çok sayıda yayınevinin standı vardı. Elbette onların stantları daha büyüktü, kitapları daha fazlaydı. Bizimki bir yayınevi bile değildi, tek masalık kişisel bir stanttı alt tarafı. *Karanlığın ötesinde* orada umduğumun altında sattı, hem de yeni çıkan bir kitap olmasına rağmen. Neyse, ne yapalım, alışıktık böyle kenarda köşede kalmaya. Bir seferinde Ceren'le beraber kitapların başında otururken Profesör İzzettin nder rzgâr gibi geçti stantların oradan. Bizden nceki yayınevlerinin ve yanımızdaki Otonom Yayınevi'nin kitaplarına hızla göz gezdirdi. Parmayıyla kitaplara tek tek dokunarak, "Bu var, bu var, bu var..." dedikten sonra bizim standı, kitaplara gözünü bile değdirmeden atladı ve öbür yandakilerden devam etti: "Bu var, bu var, bu var..." Bazen olmayacak yerlerde kendimin bile akıl erdiremediğim ıkıntılıklarım olur. İşte yine öyle bir andaydık. "Bizim kitaplara da bir baksaydınız" dedim İzzettin nder'e. Sanırım duydu fakat yine de bakmadı kitaplara, sadece eliyle, "Sonra bakarım" anlamına gelecek yatıştırıcı bir işaret yaptı. Aşk olsun yani, hâlâ bekliyoruz! Jan Valtin'e, İsa peygamberin hık demiş burnundan düşmüş bir benzeri olan Emre zkapı adlı arkadaş ilgi gösterdi ama bir anarşist olarak tabii ki parası yoktu. Bir kitap armağan ettik ona da, çok sevindi, bize siğara sarıp verdi.

Solcuların büyük ilgi gösterdiği sol üzerine bir paneli uzaktan izleyebildim fakat içeriğine vakıf olamadım. Ses düzeni biraz bozuktu galiba, sol üzerine isabetli saptamalarını dikkatle izlediğim Ergun Aydınoglu'nun sesi bir sivrisineğin sesinden biraz daha yüksekçeydi ve hiçbir şey anlaşılmıyordu. Aydın Çubukçu'yla Ertuğrul Kürkçü de vardı panelde. Kambersiz düşün olur mu!

Benim katıldığım panellerde çoğunlukla ortodoks genç solcularla karşı karşıya geldim. Elbette çoğunlukla da Stalin meşalesinde. Kader!

Karaburun Kongresi'nin benim açımdan en ilginç sahnesi eski arkadaşım Ersen Olgaç'la (*Yarılma*, s. 271,292) karşılaşmamdı. Bir akşam Ceren'le birlikte kitap tezgâhımızı da toplamış, şöyle bir gezintiye çıkmıştık. Bir de baktım ileride Ergun Aydınoglu, yanında biri daha var, kameriye gibi bir şeyin altında oturuyorlar. Ergun'la selamlaştık. Ergun, yanındaki kişiyi gösterip "Tanımadın mı?" diye sordu. Ben "tanımam gereken" kişinin yüzüne bakarken o kişi de gözlerini dört açmış bana bakıyordu. Ergun, "Ersen Olgaç" dedi. Özlemle kucaklaştık. Çok uzun yıllar olmuştu. İkimiz de birbirimizi tanımayacak kadar değişmiştik demek ki. Ersen, gençliğinde dal gibi zayıf, sırık gibi uzun boylu bir çocuktü. Şimdi "biraz" kilo almıştı. Yüzü de epeyce değişmişti. Fakat bu buluşma çok iyi olmuştu. Ersen, gerçekten çok sevdiğim bir arkadaşımdu. Birbirimize hızla bir şeyler anlatarak yolda yürüyorduk. Ersen, "Biliyor musun Gün, Serpil de burada" dedi. Halil Çelenk'in kızı Serpil Çelenk (*Yarılma*, s. 271), Ersen'in gençlik dönemindeki sevgilisiydi. Dönemin en güzel kızlarındandı. Ersen'le Serpil'in ayrılmalarının üzerinden yıllar geçmişti. Serpil'i yeniden görme hevesine kapılmıştım. "Nerede?" dedim. "Gel göstereyim sana" dedi Ersen ve koluma girip beni ilerideki bir gruba doğru götürdü. "Bak orada" dedi. Baktım. Serpil'i tanıdım. Ersen'e dönüp, "Çok değişmiş ama" dedim şikâyet eder bir havada. Ersen iki kolunu yanlara doğru açıp, "Ben ne yapayım, Gün" dedi o gür sesiyle. İkimiz de kâhkahayı patlattık. O sırada Serpil'in de içinde bulunduğu grupta bulunan Aydın Çubukçu bana doğ-

ru gelip, “Neye gülüyorsunuz, Gün?” diye sordu. Ne diyeyim; “Ersen bir fıkra anlattı da ona gülüyoruz” dedim.

Eski bir arkadaşla rastlayıp böylesine dolu dolu gülmek güzel şeydi be kardeşim!

* * *

Karaburun’dan dönüşte Hasanpaşa’daki evden çıkıp Bahariye’ye taşındık. Bir ucu şimdiki adıyla Mehmet Ayvalıtaş Parkı’na, diğer ucu aşağıdaki Yoğurtçu Parkı’na açılan Dr. Esat Işık Caddesi’nin hemen başlarında bir bodrum katıydı. Yine Ceren’in okul arkadaşlarıyla ayda 900 liraya ortaklaşa tutmuştuk. Fakat bu sefer “kadroda” bir değişiklik olmuştu. Gülsemin’le ablası Yeliz Hasanpaşa’da kalmıştı. Ceren’in okul arkadaşlarından Ayşegül Ercan’la birlikte çıkmıştık Moda’daki eve. Ayşegül’ün bir de yavru kedisi vardı. Böylece yeniden kedili ve köpekli bir hayata ilk adımı atmıştık. Kısa süre sonra Ayşegül evden çıktı, yerine bir diğer okul arkadaşı Merve Gündoğdu (Barış) taşındı. Erkek arkadaşı Volkan Barış da zaman zaman kalıyordu evde. Ev, üç oda bir salondur. Ceren’le ben salonda kalıyorduk. Esat Işık Caddesi’nden geçenlerin ayak seslerini, aralarındaki konuşmaları her an duyabiliyorduk. Daha sonraki süreçte ablası evlenip Ankara’ya giden Gülsemin de Hasanpaşa’dan çıkıp Moda’daki eve geldi. Hâlâ boş bir oda vardı. Bir süre sonra oraya da Tolga Can Saygılı ile Özgü Erdem çifti geldi. Tolga “Cemiyette Pişiyorum” adlı punk grubunun solisti ve kurucusuymuş. Hepsisi de iyi çocuklardı. Her şeyden önce benim gibi bir ihtiyarı aralarına arkadaş olarak kabul ettikleri için onlara şükran borçluyum. Ayrımları, toplumsal önyargıları reddeden değişik bir kuşaktı bu!

Bahariye’de oturduğumuz dönemde yakındaki Nâzım Hikmet Kültür Merkezi uğrak yerlerimizden biriydi. Bu kültür merkezi yeni TKP’nin yönetimindeydi. Oradaki sorumlular galiba beni tanıyordu. Bakışlarından, davranışlarından bunu seziyordum. Günün birinde yanıma genç, yakışıklı bir adam geldi. Saygılı bir tarzda, “Gün Zileli’siniz, değil mi?” diye sordu. Ardından da kendini tanıttı: “Ben Erkan Baş.” Erkan Baş’ın ye-

ni TKP'nin yeni başkanı olduğunu biliyordum. Yeni TKP'nin benden aldığı tek olumlu puan buydu. Erkan Baş'a sempatiyle gülümsedim. Böylece tanışmış olduk. Erkan, "Türkiye'nin sorunları üzerine biraz sohbet edebilir miyiz?" diye sordu. Memnuniyetle kabul ettim. Sonbahar olmasına rağmen hâlâ masaları kaldırmamış Nâzım Kültür'ün bahçesindeki masama oturdu. Başladık sohbete. Stalin meselesine pek girmedik. Daha çok AKP iktidarı ve ekonomik durum üzerine konuştuk. O dönemde AKP iktidarına son derece karşı olmama rağmen Erkan Baş bu konuda benden bile daha keskin bir tutum içindeydi. Kapitalizme ve devlete karşı mücadelenin artık AKP iktidarına karşı mücadelede düğümlendiğinde ısrarlıydı. Bugün görüyorum ki haklıydı. O görüşmede ondan AKP iktidarına karşı mücadelenin önemi konusunda el aldığımı söyleyebilirim. Daha sonraları birkaç TKP sorumlusu arkadaş daha benimle tanışmak istedi, tanıştık da. Fakat sohbetlerimiz, Erkan Baş'la olduğu kadar geliştirici olmadı. Stalin sorunu TKP'lilerle aramızda patlamaya hazır bir bomba gibi duruyordu.

Nâzım Kültür'de esasen TKP'nin Yazılama Yayınları'nın kitapları satılırdı. Fakat başka kitaplar da yer alırdı binaya hemen girişteki kitap satış bölümünde. Oradan birçok TKP üyesi görevli geçti. Biri hariç hepsi de suratsız memur tiplerdi. Onların suratına bakınca insan, bu partinin iktidarda olduğu bir düzende atmosferin nasıl olacağını tahmin edebiliyordu. Fakat ilk dönemlerdeki görevli arkadaş geri kalanların hepsinden farklıydı. Bir kere, özgürlükçü bir bakışa sahipti. Bu yüzden, benim verdiğim Jan Valtin'in *Karanlığın Ötesinde* kitabını hiç tereddüt etmeden standı koydu ve satış paralarını da düzgün bir şekilde ödedi. Annesi ve erkek kardeşi de aynı çevrede olan bu gencin adını o zaman öğrenmediğime pişmanım.

Nâzım Kültür'de, daha önce de sözünü ettiğim gibi Pencerre Yayınları'nın sahibi Muzaffer Erdoğan ve Ömer Faruk Cıraoğlu'na rastlıyordum. O günlerde Ömer Faruk'un kız arkadaşı Ayla (Sezgi Atamer) genç yaşta kanserden ölmüştü. Ayla'yla hiç tanışmamıştım. Sanırım Ömer Faruk'la Amsterdam'dan beri arkadaşlıklar. Ömer Faruk çok üzgündü. Sanırım Ayla'nın ölümü

2009'un Aralık ayına rastlıyordu. Bundan birkaç ay önce Nâzım Kültür'de bir keresinde Faik Bulut'a, bir keresinde de eski arkadaşlardan Mahmut Özdemir'e (*Sapak*, s. 29, 237) rastlamıştım. Mahmut, masada, Muzaffer ve Ömer Faruk'un da bulunduğu bir ortamda, benim otobiyografik kitaplarımda olayları yanlış anlattığımı ileri sürdü. Söylediklerinden anladığım kadarıyla, Mahmut *Sapak*'ta sözünü ettiğim, birini kendisinin, diğerini Yalçın Büyükdaglı'nın organize ettiği iki ayrı toplantıyı birbirine karıştırmıştı. Bunu kendisine ve masada bulunanlara izah ettim ama Mahmut mantıksız bir şekilde iddiasında ısrar etti ne yazık ki.

Daha önce, Emrah'ın *Karanlığın Ötesinde* kitabını okuduktan sonra Zürih'te kitap üzerine bir tartışma toplantısı yapmayı planladığımızı yazmıştım. Emrah kitabı okumuş ama benimle tartışma yapmayı gereksiz görmüş olacak ki, "Karanlık Bir Kitabı Dair" başlıklı, kitabı yerin dibine geçiren, tamamen Stalin savunusu perspektifli bir yazı yazmış ve bana mail yoluyla göndermişti. Yazıyı okuyunca hayretler içinde kaldım. Kitabı ve beni "antikomünistlik"le suçlayan, Jan Valtin'le, ünlü itirafçı Şemsi Özkan arasında benzerlik kuran bir yazıydı. Bunun üzerine Emrah'a bir mail attım. Mailin sonunda şöyle diyordum:

Şemsi Özkan benzetmesine gelince... İşte bu ağır kaçmış. Bunu çok haksız ve insafsız buldum ve doğrusu sana yakıştıramadım. Jan Valtin, tüm kitabı boyunca tutarlı bir şekilde tabandaki gerçek komünist kahramanları savunmuş ve Ernst Wollweber gibi acımasız parti bürokratlarına karşı mücadele etmiştir. Onu yürekten destekliyorum. Şunu bilmeni isterim ki, eğer Jan Valtin, Şemsi Özkan gibi bir itirafçı olsaydı, Gün Zileli onu asla çevirmezdi. Bu ifadeyi kullanırken bu noktayı düşünecektin Emrah.

Bundan sonrasını, ortak arkadaşımız olduğu için, Emrah'la nasıl bozduğumuzu Gün Benderli'ye izah ettiğim şu satırlardan aktarayım. Görüleceği gibi, burada da TANIK'ın parmağı var:

Şimdi gelelim Emrah'ın yazısına. Emrah *Karanlığın Ötesinde* hakkında okuyacağın uzun yazıyı yazdı. Elbette eleştirebilirdi ama Jan Valtin'i Şemsi Özkan gibi bir ihbarcı ve itirafçı olarak göstermesi beni çok rencide etti. Çünkü böyle bir kitabı çevirerek ben de bir itirafçıya kefil olmuş oluyordum. Ve söylediklerinin gerçekte alâkası yoktu. Karşı düşüncemi belirttim. Bu arada yazısını düzeltip siteme koydum ve kendisine bir cevap yazacağımı belirttim... Ama bu arada çok tuhaf bir olay oldu. Ben her zamanki gibi internette büyük bir hata yaparak Ceren'le özel yazışmamızı, bir başka maili yollarken 50 kadar kişiye de yolladım. Bu mail Emine'ye de gitmiş. Bu özel yazışmada Ceren'e, "Emrah'a bir cevap yazıp babasının gözüne gözlük takacağım" demiştim (bu aramızda çok özel bir şakalaşmaydı Ceren'le). Bu mesajı alan Emine benim özel mailimi Emrah'a göndermiş, "Bak Gün senin hakkında neler yazmış" diyerek. Emrah'tan zehir zemberek bir mesaj geldi, Ceren'e ve bana ayrı ayrı yazılmış. Ceren kendi açısından cevaplandırdı. Ben de öyle. Kısaca ben Emrah'a, "Bana kızacağına, böyle özel bir mesajı sana ihbar eden insana kız. Bu bir ahlâk sorunudur" diye cevap yazdım. Ama Emrah Emine'ye değil bana kızmaya devam etti ve ilişkimize son verdi.

Madem Emrah kılıcını çekmişti, ben de çekecektim ister istemez. *Aşk ve Devrim* sitesinde hem Emrah'ın, "Karanlık Bir Kitabı Dair" başlıklı (14 Eylül 2009) uzun yazısını hem de benim neredeyse aynı uzunluktaki, "Çalakalem Bir Karalama Yazısı Üzerine Notlar!" (25 Eylül 2009) başlıklı cevabi yazımı yayımladım. Bundan kısa süre sonra, Emrah'ın yazısının kısaltılmış versiyonu, "kanka"sı Osman Akınhay'ın çıkardığı *Mesele* dergisinin Kasım 2009 sayısında yayımlandı. Bana cevap hakkı doğmuştu. Ben de yazımı makul ölçülerde kısaltarak *Mesele*'ye gönderdim. Akınhay, yazımda "hakaretimiz" bulunduğu bazı ifadeleri çıkartmam koşuluyla basacağını bildirdi. "Hakaretimiz" bulunan ifadeleri çıkarıp yeniden yolladım. Yazım, *Mesele*'nin Aralık 2009 sayısında yayımlandı.

Emrah Cilasun, "kısa devre" yapmış, 1995 yılından beri sü-

ren uzun bir arkadaşlığı ideoloji uğruna yakmıştı! Emrah, bu uğurda arkadaşlıkları yakmanın başka örneklerini de vermiştir daha sonraları. Melek Ulagay'la Oya Baydar'ın ortak anı kitapları olan *Bir Dönem, İki Kadın*'da (Can Yayınları, 2011) Ulagay'ın İbrahim Kaypakkaya'ya ilişkin anlattıklarından hareketle (ki, Melek'in anlattıklarında Kaypakkaya ile ilgili hiçbir olumsuz nokta yoktu), yine Mesele'nin Mayıs 2012 sayısında yazdığı "Melek Ulagay'a Açık Mektup" yazısıyla, "Kırmızı Gül Buz İçinde" belgeselinde (internette baktığınız zaman bu belgeselde hâlâ Melek'in görüntüsü çıkmaktadır) kendisine büyük destek vermiş bir arkadaşını bir çırpıda yakıvermişti!

* * *

Ekim ayının ortasında yapılan, Beylikdüzü'ndeki TÜYAP Kitap Fuarı'nda *Karanlığın Ötesinde* ile ilgili olarak Kibele Yayınları bir takdim toplantısı düzenledi. Konuşmacılar, Dev-Genç döneminden, o dönemin tek Troçkisti ve hâlâ Troçkist olan 4. Enternasyonalci Masis Kürkçügil, Erdoğan Aydın ve bendim. Toplantıda Eşber Yağmurdereli de vardı. Ceren'le birlikte gitmiştik. Konuşmaları otuz kadar kişi izledi. Bu tür toplantılara pek alışık değildim ama hiç de fena bir toplantı olmamıştı. Özellikle Kürkçügil'in Nazizm Almanyası'ndaki mücadele koşullarıyla ilgili sunuşu son derece ilginçti. Toplantıda bir miktar da kitap satıldı.

Toplantı henüz başlamadan yanıma ufak tefek, kıvrıcık saçlı, kırmızı yüzlü, orta yaşlarda sevimli biri yaklaştı. Kendini tanıttı: İlker Demir. Beni eski dönemlerden tanıdığını söyledi. Ben ise tam hatırlayamamıştım fakat hatırladığımı söyledim. Nasıl olsa süreç içinde hatırlardım, onu neden hayal kırıklığına uğrattayım ki. Toplantı sonrasında oturup biraz sohbet ettik. Yanlış hatırlamıyorsam, TKP-ML kökenli olduğunu söylemişti. Sonradan Yayın Kolektifi'nde ortak çalışmalarımız oldu. Akşam saatlerinde İlker'den ayrılıp bizi şehre götürecek otobüse giderken yanımda yeterli yol parası olmadığını fark edip geri döndük ve henüz gözden kaybolmamış İlker'e yol paramız olmadığını söyledik. Sağolsun, bize 20 lira verdi de otobüse binebildik.

Bu borç alma ya da birinden para isteme konusuna gelmişken Ceren'le benim başımdan geçen çok ilginç bir olaya da değinmeliyim. Bir gün Kadıköy'deki Balık Pazarı'nda alışveriş yapıyorduk. Yanıma sekiz dokuz yaşlarında gösteren bir çocuk yaklaştı. Çocuğun oldukça ilginç bir görünüşü vardı. Her zaman rastladığımız dilenci çocuklara hiç benzemiyordu. Sarışın, akça pakça, mavi gözlü, saçları yana doğru düzgün bir şekilde taranmış, üstü başı temiz, hatta ayağındaki pantolon ütülü, iskarpini cilalanmış, sanki film sahnesinden çıkmış gibi bir çocuktü. "Bana 1,5 lira verebilir misiniz?" diye sordu gayet düzgün bir Türkçeyle. Şaşırmıştım. Neden 1 değil de 1,5 lira acaba? O sırada kafam biraz meşguldü. "Bozuk yok be" diye savdım çocuğu başımdan. Fakat birkaç saniye sonra çocuğun hem görünümünü, hem de 1 değil de 1,5 lira istemesi kafama takıldı. Cebimden 2 lira çıkarttım, Ceren'e, "Şu parayı verelim çocuğa, üzöldü galiba" dedim ve biraz ileride kalabalığın arasına karışmış uzaklaşan çocuğun peşinden koştum. "Al" dedim, parayı uzatıp. Çocuk döndü, bana küskün bir şekilde baktı ve "İstemiyorum" dedikten sonra yürüyüp gitti. Donup kalmıştım. Hâlâ bu olayı hatırladıkça çok üzülürüm. Kimdi o çocuk?

Doğum günüm olan 24 Ekim'de, Tünel'deki Kumbaracı Yokuşu'nda bulunan İstanbul Özgür Üniversite binasında Fikret Başkaya ile birlikte 2009 Sonbahar seminer döneminin açılışını yaptık. Konu: "Devrimi Yeniden Düşünmek." Bence tarihî önemi olan bir birleşimdi bu. Ben anarşist, Fikret Başkaya Devrimci Marksist'ti. Bu, bir nevi, I. Enternasyonal'de yolları ayrılan anarşizmle Marksizmin dönüp dolaşıp aynı yolda buluşmasıydı. Sadece Türkiye'de değil, örneğin Fransa'da Alain Badiou Devrimci Marksizmle anarşizmin yeniden bir arada yürümeleeri, birbirlerinden öğrenmeleri gerektiğini ileri sürüyordu. Başkaya ile benim temel temalarımızdan biri de buydu ve seminerin açılışını hep birlikte geçmişte yaşananlardan dersler çıkarıp "devrimi yeniden düşünmemiz" gereğini vurgulayan konuşmalarla yapmıştık. Bu açılış daha sonra Başkaya ile benim ortak kitabımız olan *Devrimi Yeniden Düşünmek-I* (Özgür Üniversite Kitaplığı, Eylül 2010) ile taçlanacaktı. Kitabı "I" olarak ad-

landırmamızın nedeni, çok kapsamlı olan bu konuyu bir kitapla noktalamama isteğiydi.

“Devrimi Yeniden Düşünmek” seminerlerini 2009 sonbaharına kadar ben sürdürdüm. Daha sonra, 2010 ilkbahar seminerlerine, “SSCB, Komintern, TKP, Kemalist Rejim” seminerleriyle Haziran 2010’a kadar devam ettim. Özgür Üniversite’deki diğer seminerlere ve bu seminerlerde tanıdığım Ayça Söylemez, Süleyman Arıoğlu, Devrim Tarım, Arif Arslan, Emrah Hamşioğlu, Hüsniye Parpar gibi arkadaşlara, o seminerlere, ayrıca 2011 başındaki Yayın Kolektifi’nin kuruluşuna geldiğim de değineceğim.

Özgür Üniversite, Fikret Başkaya ve arkadaşları tarafından, yozlaşan devlet üniversitelerine ve ticari özel üniversitelere karşı alternatif olarak 1994 yılında kurulmuştu. Kurucu kadroda şimdi çok farklı yerlerde olan Yalçın Küçük’ten İsmail Beşikçi’ye kadar birçok isim vardı. Özellikle İstanbul Özgür Üniversite, Yıldız Uygun ve bir grup özverili genç tarafından çalışmalarını sebatla sürdürüyordu. Ne zaman gitseniz, simitlerini ve çaylarını, binanın mutfağında hazırladıkları birkaç parça yemeklerini sizinle paylaşmaya hazırdılar. İstanbul Özgür Üniversite, arkadaşlığın ve dayanışmanın sıcaklığını her zaman hissettiğim bir yer olmuştur. Ara sıra evde yalnız kalmasın diye Özgür Üniversite’ye de getirdiğimiz köpeğimiz Keje’ye Şafi kökeninden kaynaklanan köpek korkusu nedeniyle uzun süre dokunamayan ama sonradan bu takıntısını yenen, soyadı gibi kendisi de şirin Kamuran Şirin, sağlıkçı Serdar Demirkan, Ufuk Yıldırım, Bahtiyar Orhan, Özgür Üniversite’den isimlerini hatırladığım ya da soyadlarını Yıldız’dan sorup öğrendiğim arkadaşlardır. Bu özverili çekirdekte, burada isimlerini sayamadığım daha başka birçok arkadaş vardır.

Özgür Üniversite, özellikle Fikret Başkaya’nın büyük emekleri sonucu yirmi yılı aşkın tarihiyle Türkiye’nin yeni yetişen kuşaklarında derin izler bırakmış, çok sayıda genç devrimciyi özgür düşüncesiyle etkilemiş gerçek bir üniversitedir. Birçok yerde beni Özgür Üniversite’den tanıyan genç ya da orta yaşlı insanla karşılaşmam, bu üniversitenin çok sayıda diplo-

masız mezun verdiğinin, iki üç kuşağı etkilediğinin göstergelerinden biridir.

* * *

“Kader” Ceren’le beni kapının önünde bekliyordu. Hem de yanbaşında bir köpek yavrusuyla. Kapının önüne çıktık, yavruyu bize teslim etti ve çekip gitti!

Dr. Esat Işık Caddesi’nin Kadıköy’e doğru inen tarafının hemen başında bir “petshop” vardı. Ceren’le ne zaman oradan geçecek olsak vitrindeki, sonradan kardeş olduklarını öğrendiğimiz iki golden yavrusu bize kuyruk sallar ve gülümserdi. Golden’lar öyledir, gülümserler. Hele biri vardı ki, neredeyse “Beni alın” diye yalvarıyordu. Bizde nerede o kadar para, kaç paradır kim bilir! Fiyatını sormamıştık bile. Ayrıca petshop’lardan ev hayvanı almayı da doğru bulmuyorduk. Bu köle ticaretine ortak olmak doğru olmazdı. Fakat o vitrindeki, bize gülümseyen, beni alın diye olmadık şirinlikler yapan yavruda da aklımız kalmıştı.

Son işlerimi halletmek üzere 2010 yılının Şubat ayında Zürih’e gitmiştim. Zürih’te beni, aslında hiç de sürpriz denemeyecek bir sürpriz bekliyordu. İsviçre makamları oturumuma son vermişti. Ben ise gerçekte Türkiye’ye dönmüş olsam bile en azından kira parasını alabilmek için oturumumun devam etmesini istiyordum. Durumu Mozaik’ten arkadaşlarla konuştum. PEN’den destek alabilir miyiz diye sordum. İbrahim Ağırbaş’ın tanıdığı bir PEN yöneticisi varmış, “Onunla İbrahim konuşsun”, dedi Yakup Coşar. O arada Haydar bana haber vermeden bir yazı yazıp internette ortalığı ayağa kaldırmış, “Gün Zileli İsviçre’den atılıyor” diye. Kötü gün dostu Ayşe Nesrin de her zamanki gibi devreye girdi. O da PEN’den birilerini aramaya başladı.

Bunlarla uğraşırken Ceren’den bir haber aldım. Semin Dayı’mdan miras kalan Honda arabasının satışından payımıza düşen para bize ödenmiş ve 1.500 lira civarındaki bu parayı Ceren almış benim adıma. Ona bir mail attım: “Ceren, ben o vitrindeki golden yavrusuna âşık oldum. Petshopçuya sor fiyatını

ve pazarlık et, onu alalım.” Ceren de tam kafa dengi! Olur mu, nasıl olur falan demeden gitmiş petshop’a. Adam 700 tl istemiş. 400’e anlaşılmışlar ve Ceren yavruyu alıp eve getirmiş. Zürih’teki o sıkıntılı ortamımda bu haber bende bir bayram sevinci yaratmıştı, havalara uçtum duyunca!

Bu arada PEN’le ilgili olarak bazı gelişmeler olmuştu. İbrahim Ağırbaş’tan gelen haber olumsuzdu. Söylediğine göre, PEN’deki sorumluluyla görüşmüş ve adam bir şey yapamayacaklarını söylemiş. Öte yandan, Türkiye PEN’inden Tarık Günersel’den haber geldi. Onlar ise bir şeyler yapmak için harekete geçmişlerdi. Diğer yandan Ayşe Nesrin, İsviçre PEN’inden Kristin T. Schnider adlı kadın yazarla bağlantı kurmuştu. Bu bağlantı sonucu, İbrahim Ağırbaş’ın konuştuğunu ve olumsuz cevap aldığını söylediği “yönetici”nin dört yıldır PEN’le herhangi bir ilişkisi olmadığını öğrendik. Bu çelişkili durumu Yakup’a sordum. Yakup, bana fazla sorma anlamına gelecek bir şekilde ellerini göğsüne doğru kaldırarak “Ben bir şey bilmiyorum, Gün” dedi. İbrahim Ağırbaş’ı görme olanağım ise olmadı. Günahı boynuna!

Kristin T. Schnider’le oturup ne yapabiliriz diye görüştük. Görüşmede Ayşe Nesrin ve Haydar Karataş da vardı. Schnider, ellerinden gelen çabayı göstereceklerini söyledi ama galiba yapılacak çok da fazla bir şey yoktu. Sonunda Zürih’ten ayrıldım. Ceren ve henüz adını koymadığımız bizim küçük golden beni bekliyordu!

Ben Zürih’ten döndükten sonra uzun istişareler neticesinde yavrunun adını Keje koyduk. Keje, Zazacada “sarışın genç kız” anlamına gelirmiş. Ayrıca Yavuz Turgul’un yönetmenliğini yaptığı, Şener Şen’in oynadığı “Eşkıya” filminde de bir Keje varmış ama bunu sonradan Keje’nin ismini söylediğimiz insanlar hatırlattı bize. Artık Tomris Giritlioğlu’nun televizyon dizilerinin asistanlığını üstlenmiş olan Ceren sabah işe gidiyor, geceleri epeyce geç vakit geliyordu, biz de Keje’yle yalnız kalıyorduk. Petshopçu, iğneleri yapılcaya kadar sokağa çıkarmayın demiş. Ben uyar mıyım öyle “talimatlara” hiç! Zürih’ten döndükten iki gün sonra Keje’yi alıp dışarı çıkarttım. Nasıl bir sevinçti o Tan-

rım, gerçekten anlatılacak gibi değil! O küçücük yavru sevinçten neredeyse bir metre havaya sıçırıyor, bu davranışıyla bana, onu çıkarmakla ne kadar iyi bir şey yaptığımı göstermek istiyordu. Hoplaya sıçraya Moda Parkı'na gittik. Orada tasmaşını da çözdüm. Arkadaş edindiği parktaki diğer köpeklerle deliler gibi koşturdu durdu. Ne güzel şeydin sen hayat! Ve sen özgürlük!

Bütün gün evde Keje'yle baş başa kaldığımdan onunla çeşitli oyunlar oynuyor, hatta bazen günlük olaylara bağlı olarak ona ilişkin şarkılar besteliyordum. Akşam Ceren işten eve döndüğünde de bu şarkıları Ceren'e namesiyle birlikte söylüyordum. Bir tanesi çok matraktı, ara sıra hâlâ söyleriz Ceren'le birlikte, sözleri şöyleydi: "Bu son davranışızı hiç etik bulmadık/ bulmadık bulmadık/Kendi idam hükmünüzü yazdınız/yazdınız yazdınız..." Günün birinde, "idam" şakasının kakaya dönüşüp toplumun önüne "idam ipiyle" bir tehdit olarak getirileceğini nereden bilelim!

Şu tesadüfe bakın ki, Türkiye PEN'den benim durumumla ilgilenen şair ve oyun yazarı Tarık Günersel iki kapı ötede komşumuz çıktı. O da Dr. Esat Işık'ta oturuyormuş meğer. Nâzım Kültür'de buluşup konuştuk. Beni PEN'e üye yaptı bu arada. İmzalı kitaplarını da verdi. Daha önce taslağını mail yoluyla ulaştırdığım *Stalin Yargılanıyor* (Kibele, Ağustos 2010) oyunumu gözden geçirdi, sahneye konabilmesi için oyuncu sayısının azaltılması gerektiğini söyledi. Onun önerisiyle son halini verdiğim oyun yine Kibele'den 2010 yılı yazında yayınlandı. Kitabı Tarık Günersel de kısa bir önsöz yazdı.

Dr. Esat Işık üzerinde, Oyun Atölyesi'nin hemen yanında Moda Pati adlı bir veteriner kliniği vardı. Keje'nin iğnelerini orada yaptırıyorduk. Bu kliniği Umut Eke ve Onur Şeran adlı iki genç veteriner işletiyordu. İkisi de saygılı, hayvanlara karşı gerçekten ilgili, hoş çocuklardı. Oraya yaklaştığımızda Keje veterinerlere girme ihtimalini düşünerek kaldırımından yola atlayıp Moda Pati'nin uzağından geçmeye bakardı. Bütün iğneleri eksiksiz yaptırmaya kalkarsanız şehirde köpek bakmak oldukça masraflı bir şeydi, neyse ki, o sıralar paramız vardı. Benim param hâlâ kesilmemişti ve Ceren'in maaşı da fena değildi.

Yaz akşamları Moda Parkı'nda bir köpekler "sosyete" oluyordu. Bu "sosyete" arkadaşları olan köpekler oraya gitmekten çok hoşlanıyor, götürülmediklerinde sahiplerine küsüyorlardı. Çünkü orada oyun vardı, koşturmaca vardı, arkadaş vardı. Keje de topluluğun aktif üyelerindendi. İki üç samimi arkadaşıyla koşturur dururdu. Öyle ki, köpeklerin sahipleri de onların sayesinde burada sosyalleşiyor, arkadaşlık kuruyorlardı ister istemez. Kendisi gibi bir golden yavrusu olan Hardal, Keje'nin en yakın arkadaşındı. Bir de karşı apartmanda, Serhat Öztürk adlı bir gencin yine beyaz golden Vodka'sı vardı. Ara sıra Keje, Vodka'nın evine giderdi oynamaya.

Parkta, sahipli köpeklerin yanı sıra oralarda yaşayan sahipsiz köpekler de vardı. Onlara da çeşitli adlar takılmıştı köpek sahipleri tarafından. Ceren'le benim "Şair Eşref" adını taktığımız bol kırpık tüylü, muhtemelen terk edilmiş, biraz da yaşlıca bir köpek vardı. Hem çok sevimli hem de pek hüzünlü bir şeydi. Sahipli köpeklerle kendisi arasında bir sosyal statü farkı görür, bu yüzden onların arasına sokulmaya çekinirdi. Bir de "gözaltına" alınmış köpekler vardı. Parkın tuvaletinin hemen yanında, telle çevrilmiş bu bölmeye, "saldırgan" olduğu düşünülen veya parkta birini ısırıldığı iddia edilen köpekler konuyordu. Tuvalette bekçilik yapan Heybet adlı çok sevimli bir Kürt arkadaş vardı. Ne zaman köpek "nezarethanesi"ndeki köpekleri görsem, Heybet'e, "Bunların gözaltı süresi daha sona ermedi mi?" diye sorardım şakayla. O da aynı şekilde şakayla cevap verirdi: "Daha haklarındaki karar bağlanmadı."

Heybet bize kendi hikâyesini de anlatmıştı. Batman'ın köylelerindenmiş. 1990'lı yıllarda komando köyü basmış. Köy halkını dayaktan geçirmişler, sonra korucu olmalarını söylemişler. "Koruculuğu kabul etmeyen köyü terk etsin" demişler. Heybet ve ailesi de köyü terk eden birkaç aileden biriymiş. Sonra da İstanbul'a gelip çeşitli işlerde "sürünerek" hayatlarını sürdürmeye çalışmışlar. Heybet'in oğulları da bir yerlerde çalışıyordu. Heybet, Kürt hareketinin gelişmelerini, o günlerde moda olan "Kürt açılımı"nın nereye varacağını büyük bir güvensizlik içinde izliyordu.

Moda Parkı'nda zaman zaman eski arkadaşlara rastladığım da oluyordu. Bir seferinde Keje'yle birlikte parkta turlarken, benim yaşlarda biri "Merhaba Gün" diye seslendi. Tanıyamamıştım. Bizim eski arkadaşlardan Şadi Samer'di. Ben onu tanıyamamıştım ama onun beni tanımasına sevinmiştim. Demek onca yıl sonra da tanınabiliyordum. Şadi'yle ayak üstü sohbet ettik, telefonlarımızı alıp verdik.

Parkta rastladığım bir diğer arkadaş da Ural Ateşer'di (*Yarılma*, s. 201). Gerçi Ural Ateşer'i daha önce, 31 Mayıs 2010 tarihinde Sinan Cemgil ve Şirin Cemgil'in (Yazıcıoğlu) mezarlarının başında yapılan anma töreni sırasında görüp konuştuğumdan parkta görünce hatırlamam zor olmadı. O anma töreninde nedense ulusalcılar, en azından anma konuşmalarını yapan konuşmacılar olarak epeyce ağır basmışlardı. Hatta bizim TİHKP davasının en gençlerinden Kürt bir arkadaş olan Behçet Herdem, bu ulusalcı konuşmaları protesto ederek anma toplantısını terk etmişti. Behçet'in, Kadıköy'de, Pencere Yayınlarıyla aynı pasajda bir sahaf dükkânı vardı. Bana çok ucuza kitap verirdi.

Ural, gençliğindeki sağlam yapısını korumuştur. Üstünde eşofmanları vardı ve uzun bir yürüyüşe çıkmıştı. Fenerbahçe tarafına doğru iki saatte yürüyor, iki saatte de dönüyormuş. Elbette sağlam kalırdı bu kadar yürürse! Ural Ateşer'le gençlik yıllarımızdan sonra tamamen zıt uçlarda yer almıştık. O TKP'ye yaklaşıırken ben Maocu olmuştum. 1970'lerde TKP yanlısı bir kültür dergisi olan *Ürün* dergisini çıkartmıştı. Ural'la şöyle bir oturup o günlerin bir muhasebesini yapma şansımız olmadı. Ayaküstü biraz sohbet ettik ama o günleri konuşmaya pek gönüllü değil gibi geldi bana.

Moda'daki evin çevresinde Keje'yi gezdirirken günün birinde Gülay Göktürk'ü (*Yarılma*, s. 243; *Havariler*, s. 194, 498; *Sapak*, s. 20-79; *Sığınmacılar*, s. 21, 172) gördüm, karşı kaldırımdan geliyordu. Aynı anda o da beni gördü ve aniden "Aydoğan!" diye haykırdı şaşkınlıkla. Beni eski eşi Aydoğan Büyüközden'e (*Havariler*, s. 41, 543; *Sapak*, s. 13, 157) benzetmiş olmalıydı. Ayrıralı yıllar olmuştu, evlilik öncesi soyadı "Kurnaz" olan Gülay yine bizim arkadaşlardan Metin Göktürk'le (*Yarıl-*

ma, s. 469-471; *Havariler*, s. 120, 497; *Sapak*, s. 20; *Sığınmacılar*, s. 165, 177) evliydi uzun zamandır. Nedense Aydoğan'la ilgili olarak böyle tuhaf olaylar daha önce de başıma gelmiş, örneğin 1980'lerde, Göztepe'deki evde yalnız yaşarken, karşıda oturan yarı kaçık kadın Aydoğan'ı kastederek "Ağabeyiniz mi?" diye sormuştu. Aydoğan benden daha kel ve daha iri yapılydı ama demek aramızda ilk bakışta bir benzerlik vardı. Eski eşi bile beni Aydoğan sandıktan sonra! "Aydoğan değil, Gün" diye seslendim karşı kaldırımdan gülererek ve Gülay'ın olduğu tarafa geçtim. Gerçi ona siyasi tutumundan, o sırada AKP'yi destekleyen Fethullahçı bir gazetede yazdığından kızgındım, ne var ki yüz yüze insani ilişkiyi yok edecek ölçüde değil. Ayaküstü biraz lafladık. "Sitendeki yazıları okuyorum" dedi. Şerefyab olmuştum. Medya mensupları tarafından izlendiğimi bilmiyordum gerçekten. Birbirimize iyi dileklerde bulunarak ters yönlerde yollarımıza devam ettik.

Sokağın ortasında tesadüfen rastladığım bir eski arkadaş da Akın Evren'di. Akın'la 12 Mart döneminde Mamak Cezaevi'nde birlikte yatmış, aynı davada birlikte yargılanmış, 1974 affında birlikte tahliye olmuştuk. Arkadaşlar ona, herhalde yüzünün uzunluğundan dolayı *Red Kit*'teki Dalton Kardeşler'in en uzun boylusu ve en avanağı olan Avarel'in adını takmışlardı. Akın, çenesinin uzunluğuyla Avarel'e bir hayli benzese de zekâ bakımından onun tam zıddı, son derece zeki ve duyarlı bir arkadaştı. Bir akşam vakti Kadıköy'deki Mephisto Kitabevi'nin önünden geçerken içeri giren biri takıldı gözüme. Bu bizim "Avarel" değil miydi? Ta kendisiydi! Hemen peşinden ben de daldım Mephisto'ya. Beni tanıyacak mı diye merak ediyordum. Tanıdı. Akın'la ayaküstü biraz lafladık. Telefonlarımızı alıp verdik, modern zamanların "Sen beni çaldır" usulüyle. O zaman henüz "akıllı" telefon çıkmamıştı ama cep telefonlarının akıllı olmasa da hafızası vardı. Hafızalar ve akıllar telefonlara teslim edildikçe galiba beyinlerimiz iyice işe yaramaz hale gelecekti! Akın'la o günden sonra ortak arkadaşlarımız yoluyla da çeşitli vesilelerle bir araya geldik, sohbet ettik. Bugün de zaman zaman görüşürüz. Benim nostaljik arkadaş çevrelerindeki vekilim gibi-

dir. Bir çevrenin toplantısına kasıtlı ya da kasıtsız çağrılmadığım zaman “vekilim” olarak Akın’a başvurur, haksızlığın düzeltilmesini isterim.

Eski arkadaşlardan Melih Ergen’le (*Havariler*, s. 415), yüz yüze gelmeden de olsa bir şekilde bağ kurmuştuk yeniden. Yeşiller Partisi’nin kurucularından olan Melih, daha sonraki dönemde roman yazarı olarak temayüz etmişti. Eski Foça’da yaşayan Melih’le her yıl Foça’da buluşmak üzere sözleşiriz de bunu bir türlü gerçekleştiremeyiz.

Bir gün Kadıköy’de, Akmar Pasajı’nın oralarda yürürken karşımdan gelen iki kişiden biraz daha yaşlıca olanı bana dikkatle baktı ve yolumu kesti. “Merhaba Gün” dedi, hatırlayamadığım için mahcup olmuştum, ezik büzük bir “Merhaba” dedim ben de. Halimden mahcubiyetimi anlamış olmalıydı ki, “Sen beni tanımazsın ama ben seni tanırım,” dedi, “ben Sait Tabak.” Yanındaki genç arkadaşına, “Ben Gün’le biraz konuşayım, sen git” dedi, sonra bana dönerek, “Zamanın varsa bir kahve içelim mi?” diye sordu. Bir yerde oturup iki kahve söyledik. Uzun boylu, kır saçlı, son derece yakışıklı, benden biraz daha genç, ellilerinin sonlarında gösteren bir arkadaştı. Kısaca kendini tanıttı. Emekli İngilizce öğretmeniydi ama esas mesleği devrimcilikti. ÖDP üyesiydi. Beni siteden izliyordu. Bazı yazılarımı beğeniyor, bazılarını beğenmiyordu. Evet, solun eleştirilecek yanları vardı ama eleştiri adı altında inkârcılığa da yol vermemek gerekirdi. Çok sempatik bir insandı, görünüşüyle, tavırlarıyla baştan aşağı içtenlik duygusu veriyordu insana. Daha sonraki süreçte sitedeki makalelerin altına zaman zaman yorumlar yazdı; neredeyse hepsi Mahir Çayan’ın ve Dev-Yol hareketinin savunulması üzerineydi. Bu yorumlar sitede, yerli yerinde durmaktadır. Kendini davaya tam anlamıyla adanmış bir insandı. Adanmış kişilerde görülen bazı dogmatik sendromlar da gösterirdi ama her şeye rağmen örnek alınacak bir kararlılığı vardı.

1960’ların ortalarından çok sevdiğim arkadaşlarımdan biri beni bu sefer Facebook’tan buldu: Erdal Yavuz (*Yarılma*, s. 176). Erdal’ı erken ’68’liler iyi tanır. 1960’ların ortalarında, ABD’nin Vietnam’daki suçlarını inceleyen, Bertrand Russell’in

başkanlığını yaptığı Russell Mahkemesi'nde TİP Başkanı Mehmet Ali Aybar'ın mahkeme üyesi olmasını öneren ve bağlantıyı kuran Barış Derneği'nin başkanıydı; Bertrand Russell'la bütün yazışmaları o yürütmüştü. 1965 yazındaki Dönüşüm olayları sırasında Sergen Pastanesi'nin orada yan yana *Dönüşüm* satar-ken sağcıların saldırısına uğramıştık. Erdal o dönemde bana ve benim gibilere göre gençliğin daha entelektüel kesiminde yer alıyordu. Bu kesimde o sıralar, uzaktan kulak misafiri olduğum kadarıyla, "Asya tipi üretim tarzı" vb. üzerine teorik tartışmalar sürüyordu. Bir seferinde Erdal'ın Kandilli'deki, pek şirin, ahşap ana-baba evine doluştuğumuzu, orada "Asya tipi üretim tarzı" üzerine tartışmalar yapıldığını hatırlıyorum. Benim bu tür tartışmalarda söz söyleyecek teorik düzeyim yoktu, sadece dinlemiştim. Erdal daha sonraki yıllarda, iktisat tarihi alanında tanınmış bir akademisyen olacaktı.

Erdal beni Facebook'tan bulunca çok sevindim. Bahariye'deki Nâzım Kültür'de buluştuk. İkimiz de birbirimizi görür görmez tanıdık. Tabii, önceden belirlenmiş bir randevuya gidilince bu o kadar da zor bir şey değildi. Erdal'la oturup uzun uzun geçmişten, bugünden vb. konuştuk. O sırada Yeditepe Üniversitesi'nde, artık akademisyen olarak değil, Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü olarak çalışıyordu. O görüşmede, eski teorik cevvaliyetinin biraz zayıfladığı gibi bir izlenim edindim. Bir ölçüde de, Ergenekon yargılamalarıyla "vesayet rejiminin" sona erdiği şeklindeki AKP zokasını hepimizden biraz daha fazla yutmuş gibi geldi bana ama bu konularda pek de fazla derinleşemedik. Sonraki aylarda, benim gibi Türkiye vatandaşlığından atılanların durumunun göz önüne alınarak Türkiye'de kalma süreleri konusunda bir kolaylık sağlanması için başvurduğu, akademik camiadan tanıdığı olan, TBMM İnsan Hakları Komisyonu Başkanı, AKP milletvekili Zafer Üskül'den, "O da muhalefet edip durmasın" cevabını alınca bizim dürüst Erdal sanırım bir hayli sarsılmış ve vesayet rejiminin artık bizzat AKP iktidarınca yürütüldüğünü yavaş yavaş düşünmeye başlamıştı. 2010 yazında, Nâzım Kültür'deki o buluşmadan sonra Erdal'la bugüne kadar temasımız hiç kopmadı.

Nâzım Kültür’de buluştuğum başka arkadaşlar da oluyordu. Özgür Üniversite’de tanıştığım, televizyonlarda felsefe programları da yapan, felsefeci Mehmet Akkaya, bir gün “bir grup arkadaş” olarak benimle çeşitli mevzularda sohbet etmek istediklerini bildirdi. Nâzım Kültür’de buluştuk. Mehmet Akkaya ile gelen arkadaşlardan biri, daha sonra, 2010 yılının sonuyla 2011 yılının başında, Özgür Üniversite’de birlikte “Politik Filmler Gösterimi ve Tartışması” yapacağımız Arif Arslan’dı. Diğer arkadaşlar ise fotoğrafçı Hidayet Kalınlıoğlu ve Mehmet Akkaya’nın yeğenleri, Tahsin Akkaya ile Ulaş’tı. Hoş tartışmalar geçti. Tartışmaları hoş ve ilginç yapan bence, Mehmet Akkaya ile Stalin konusunda tam zıt konumlarda olmamızdı. Akkaya, belki de felsefeciliğinden dolayı, o zamana kadar tanıdıklarımından farklı tipte bir Stalinistti. Her şeyden önce irdelemeyi ve tartışmayı seviyordu. İki zıt fikrin, saygılı ve özgür bir tartışma ortamında karşı karşıya gelip tezlerini ileri sürmesi ve çatıştırması gerçekten hakikate ilerlenmesinde tayin ediciydi. Bir de Akkaya’nın sevdiğim yanı, art arda sorular sormasıydı. Eskiden beri düşüncelerimi sorularla açan biriydim. Arif Arslan ise esaslı bir entelektüel ve Marksistti. Özellikle sinema alanında geniş bir kültürü vardı. Hiçbir fikri önyargısı yoktu. Onunla her şeyi rahatlıkla tartışabilirdiniz. Öyle sanıyorum ki, Stalin konusunda Mehmet Akkaya ile oldukça farklı düşünüyordu. Fakat bunun böyle olması arkadaşlık yapmalarına engel değildi. Özlediğim bir fikir özgürlüğü ve tartışması ortamıydı. Böyle ortamlarda çenem açıldıkça açılır, zaman zaman kendimi, “fikirlerinin şehvetine kapılarak orgazm olan” Halil Berktaş pozisyonunda yakalarım.

Mehmet Akkaya sesli kayıt yaptığından sakın bir yere ihtiyacımız vardı. Ben boş bir oda rica etmek üzere yukarıdaki idare bölümüne çıktım. Genç bir arkadaştı. Ricamı anlayışla karşıladı ve gayet kibar bir şekilde bize boş bir oda gösterdi. TKP görevlisi arkadaşın bu olumlu tutumundan gerçekten etkilenmiştim. TKP’ye üye olacak kadar olmasa bile!

Bir hafta sonra Nâzım Kültür’de aynı kadroyla yeniden buluştuk. Ben arkadaşlara, yukarı çıkıp yine bir oda rica edeyim

dedim. Yukarıda bu sefer, daha yaşlıca bir başka görevli oturuyordu masa başında. Kendimi tanıttım ve geçen seferki gibi boş bir oda rica ettim. Bu seferki görevli, bir öncekinin tersine biraz asık suratlıydı. “Size oda veremeyiz, efendim” dedi, dönüp yüzüme bile bakmadan, kabaca. Böyle bir tavırla karşılaşacağımı hiç düşünmemiştim. “Evet ama geçen sefer oda verilmişti” dedim salakça. Adam bu sefer daha da sert bir şekilde, “Hata etmişler efendim” dedi. TKP’ye daha üye olmadan atılmışım!

Yalnız ben mi, bizim Keje de atıldı Nâzım Kültür’den. Oraya köpekle girilebiliyordu doğal olarak. Çünkü zaten bahçe kullanılırdı yaz günlerinde. Nâzım Kültür’ün müdavimlerinin kültür düzeyi, Türkiye genelinden yüksek olduğundan köpekleri sever, iyi davranırlardı. Korkan birine nadiren rastlanırdı. Çalışanların tavrı da iyiydi hayvanlara karşı. Kedi de beslerlerdi. Fakat bir gün, Ceren’in Dersimli olduğunu bildiğinden bize daha da güler yüzlü davranan Dersimli Haydar adlı bir Nâzım Kültür çalışanı, bu sefer her zamankinin tersi bir asık yüzölölükle (aslında bir süredir değişen tavırları fark etmiyor degildik) yanımıza gelip Nâzım Kültür’e köpek alınmasının “idare” tarafından yasaklandığını “tebliğ” etti. Şaşıp kalmıştık. “Neden” falan diye sorduk ama boşuna, açıklama yapmaya bile gerek duymadan uzaklaştı yanımızdan. Keje bütün sevimliliği ile çevresine bakınıp duruyordu halbuki. Onun yüzünden kovulduğumuzu Keje’ye çaktırmamaya çalışarak çaresiz kalkıp gittik ve bir daha da adımımızı atmadık Nâzım Kültür’e. Bundan sonraki anlatımlarımda Nâzım Kültür geçerse bilin ki, bu tarihten önce olmuş bir olaydan söz ediyorum. Sisteme karşı olduğunu söyleyen bir kuruluş için utanç verici bir levha: “Köpekler giremez”. Zamanla bunun yanına başka eklemeler yapılacağından emin olabilirsiniz!

2010 Nisanı’nda, İzmir TÜYAP’ta, “Arkadaş Z. Özger Şiiri ve Bugün” konulu söyleşide konuşmacı olmak üzere bir davet aldım. Sanırım, davete, aynı söyleşide kendisi de konuşmacı olan Sina Akyol önayak olmuştu. Diğer konuşmacı ise Suat Çelebi’ydi. Ceren çalıştığı için gelemedi, İzmir’e yalnız gittim. Ahmet Erkan’ın evinde kaldım. Beni bir sürpriz bekliyor-

du: Aytek Özel. 12 Eylül askerî darbesinden beri görmemiştim. Tayfun Gönül gibi o da Aydınlık'ın gençlik kesiminden gelip anarşist olmuş arkadaşlardan biriydi. Aytek, Tayfun'dan farklı olarak, Aydınlık hareketine 1 Mayıs 1977'den sonra, Halkın Yolu hareketinden toplu katılımlar sırasında gelmişti (*Havari-ler*, s. 275-278). Militan, dövüşçü, gözünü budaktan sakınmayan bir arkadaştı. Gençlik döneminde atak olursunuz da bunu bütün bir ömür boyu sürdürmek zordur. Aytek, bunu başaranlardan biriydi. Gerçi gençliğindeki ataklığı, daha ileriki yıllarda fikrî bir ataklıkla birleşmiş ve anarşizme yönelmesini sağlamıştı. Aytek, lafta değil yaşam tarzıyla da anarşistti. Düzenin çarklarına hiçbir şekilde kapılmamış, aşırı yoksul bir hayat pahasına bu çarklara karşı direnmiş, epeyce bir süre de sağlık sorunlarıyla boğuşmuştu. Şimdi iyi görünüyordu. İkimiz de birbirimizi gördüğümüze sevinmiştik.

Hazır gelmişken, Ahmet ve Aytek'le birlikte İzmir'deki anarşistlerin Namekân adlı mekânına gittik. Anarşist arkadaşlar benimle bir söyleşi düzenlediler. Hatırladığım kadarıyla çevirdiğim, Abel Paz'ın *Halk Silahlanınca* ve Paul Avrich'in *Kronstadt 1921* kitapları üzerine konuştuk daha çok. Bazı anarşistler fazlasıyla "lifestyle" bir yönelim içinde olduklarından geçmişte olup bitenleri konuşmaktan sıkıldıklarını enikonu belli ettiler. "Bireysel yaşamlara" ilişkin sorular sordular daha çok. Bende de bu konuda onları tatmin edecek pek malzeme yoktu. Bizim kuşak fazlasıyla toplumsal, yeni kuşak fazlasıyla bireyseldi! Belki Aytek ikisinin arasında bir yerdeydi. Benden on yaş küçük olduğundan anarşist gençlerle daha iyi anlaşabiliyordu belki de.

İzmir TÜYAP Kitap Fuarı'nda, oraya bir konuşma ya da imza gününe gelmiş Aytekin Yılmaz'ı da gördüm, biraz lafladık. Ayrıca 1960'lardan eski bir arkadaşına da rastladım: Suat Şükrü Kundakçı. Beni görünce, çevresindekilere, "Kim olduğumu söylemeyin, bakalım tanıyacak mı?" dediğini duydum. Ne yazık ki, sınıfta kaldım ve Suat'ı tanıyamadım. Suat Şükrü Kundakçı, Dr. Hikmet Kıvılcımlı'nın Vatan Partisi'ndendi. Bir fabrikatörün oğlu olduğu halde solculuğa meyletmış ve hayatını

davaya adamıştı. Kendini tanıtınca kucaklaştık. Suat benden epeyce büyüktü, aramızda 14 yaş vardı, tecrübesi de bir o kadar fazlaydı. Daha sonra Tekirdağ'daki evinde onu ziyaret edip uzun bir nehir söyleşi yapacaktım. Bu söyleşinin bazı kasetlerini, tapelerini yapmaları için Özgür Üniversite'deki iki kadın arkadaşına teslim etmiştim. Arkadaşlar ne yazık ki kasetleri kaybetmişler, bunu bana gelip üzülenerek bildirdiler. Yapılacak bir şey yoktu. İyi bir nehir söyleşiydi ve geçmişe ilişkin birçok değerli anlatım vardı. Kasetlerden bir kısmı kaybolunca söyleşiyi tape edip yayımlama projesi de yarım kaldı.

Arkadaş Z. Özger'le ilgili söyleşiyi elliye yakın kişi izledi. Böyle bir söyleşi için iyi bir katılımdı. Sanırım Sina'dan sonraki konuşmacı bendim. Konuşmalarımı kendim değerlendirmek istemem ama içerik olarak önemli bir konuşma olduğunu söylemeden geçemeyeceğim. Daha sonra bu konuşmayı yazılı hale getirerek Sina'nın isteği üzerine ona gönderdim. Konuşmanın yazılı halini, toplumsal mücadele ile edebiyat arasındaki ilişki açısından önemli gördüğümünden, Arkadaş'ın o toplantıda örnek verdiğim iki şiiriyle birlikte buraya alıyorum:

*Yüzüm eski bir artist yaşlandıkça shirley temple
Elimde bir baş soğan bir baş sarımsak
Ah ne kadar şakacısınız hiç hamlet oynadınız mı
Olmak ya da olmamak bütün sorun bu
Yanaklarım yul bryner şimşir tarak ister*

misiniz

(Soyut, Ağustos 1967)

** * **

*vurdular, kötü vurdular
ne savaş kuralları
ne insanlık onuru
kara tarihlerinin
iğrenç bir zaferini daha
gövdemize kazdılar*

*gayrı bu kazıyla büyüyecek gövdelerimiz
biliyerek bilincimizin öfkeli keskinliğini*

(Yansıma, Nisan 1971)

Dönemlere adını veren yıllar aldatıcı olabilir. 1917, evet bir zirvedir ama bu zirveyi oluşturan öncesi vardır. 1968 de öyledir. 1968'in gerisinde en az bir sekiz yıl vardır onu hazırlayan. 1968 zirvesi öyle zirvede bitmez. Katılaşarak ve çelikleşerek 1971'e kadar sürer. Dönemlerin başlangıcı geniş ve coşku dolu bir nehir gibi neşeyle akar. Sonra sular köpürür, etrafına taşar, önüne ne gelirse sürükler. Giderek bir sel felaketi görünümü bile kazanabilir. O neşeli, şırl şırl akıştan eser kalmamıştır artık. Her şey sert doğa yasalarına uymak zorundadır.

Sanat eserleri de bütün bu olup bitenlerden bağımsız değildir. Hatta yıllar sonra dönüp bakıldığında bu akışın türküsünü dillendirdiklerini anlarız. İşte Arkadaş Z. Özger'in iki şiiri de bu öyküyü anlatır. Arkadaş'ın *Soyut* dergisinin Ağustos 1967 sayısında yayınlanan "Sakalsız Bir Oğlanın Tragedyası" adeta 1968 neşesinin habercisidir. Onun kadar ironik, onun kadar naif, onun kadar cıvı cıvı, onun kadar hayatla, her şeyle ve hatta şairin kendisiyle dalga geçen ve bir o kadar da cesur ve hüzünlü. Ne zaman okursanız okuyun sizi her zaman bu şenliğin içine alıverir "Tragedya".

Sonra 1968 zirvesi geldi ve her şey değişti. Artık neşe değil, sorumluluk, ironi değil, mücadele, hayatla ve kendinle dalga geçmek değil, düşmanla kapışmanın getirdiği sertlik vardır. Bu sertlik şairin dizelerine de olduğu gibi yansır, *Yansıma* dergisinin Nisan 1971 sayısında yayınlanan "Adak" şiirinde. Polisin Siyasal Yurdu baskınından hemen sonra, o baskında devrimci gençlere uygulanan polis şiddetinin hemen ardından yazılmıştır. Artık şair "bağlanmış"tır. Herhangi bir partiye ya da örgüte değil ama "dava"ya. Şair kendisini mücadeleyi yansıtmakla sorumlu hissetmekte ve şiirini "adamakta"dır. Evet ama bu adamayla birlikte şiirin neşesi ve çocuksu coşkusu da sona ermiştir. Yanakları Yul Brynner olan ve "şimşir tarak ister misiniz" diye sorarak hayata atılan yeniyetme gitmiş, yerini, gövde-

si bilincinin öfkeli keskinliğini “biliyerek” büyüyen genç adam almıştır. Büyüyen devrim, öfkenin keskinliğinde yok olup gitmiştir. Neşesi ve ironisiyle birlikte hem de.

* * *

Sadece İngiliz pasaportu olan bir yabancı statüsünde olduğum için Türkiye’de ancak üç ay kalabiliyordum. Üç ay dolunca Türkiye dışına çıkıp yeniden girmek zorundaydım ki, bir üç ay daha kalayım. Tam bir çile! Bu amaçla 2009 yazında Kuşadası’ndan Samos Adası’da gitmiştim feribotla. Kuşadası’nda arkadaşlarım Oktay Kutlu ve Gülay Cazgır vardı. Hem onları görecektim, hem de Samos’a sabah feribotla gidip akşam yine feribotla dönecektim. Üstelik birlikte çeviri ve redaksiyon yaptığımız Önder Seçkin de Kuşadası’nda yaşıyordu. Önder Seçkin, havacı astsubaylıktan emekliydi. Hava üslerinde nöbette olduğu uzun gecelerde Almanca’yı kendi kendine çalışarak öğrenmişti. Dahası Sovyetler Birliği tarihine merak salmıştı. Stalin dönemine ilişkin olayları ve kişileri ayrıntısıyla bilirdi.

Samos küçük bir adaydı. Tek başıma, çarşı iznine çıkmış askerler gibi garip garip dolaşmış, sonra tepelere vurup kaktüs var mı diye bakınmıştım. Öğlen vakti yeniden çarşıya indiğimde ölü bir kasabayla karşılaşmıştım. Akdenizlilerin siestası var ya! Herkes o sıcak yaz gününde öğle uykusuna çekilmişti.

2010 yazında da aynı nedenle Bulgaristan’ın Filibe kentine gittim trenle. Bu sefer gece binmiş, sabaha Filibe’ye (Plovdiv) varmış, akşam olunca yine trenle dönmüştüm. Filibe’ye ve ötesine giden trende daha çok, ucuz yolculuk peşindeki, sırtı çantalı, hatta bisikletli Avrupalı gençler vardı. Filibe yolculuğunun en sıkıntılı yanı Kapıkule’deki pasaport kontrolüydü. Gecenin üçünde trenden uykulu uykulu in, sıraya gir, neredeyse bir saat kuyrukta bekle, muhtemelen MIT mensubu olan suratsız birkaç sivilin gözetimi altında pasaportuna uzun uzun bakılсын, sonunda küt diye damgayı vursunlar, ardından da trenin hareket etmesi için diğerlerinin kontrolünün bitmesini bekle. Tren Bulgaristan’a geçer, bu sefer suratsızlıkta ve kabalıkta Türk sınır polisinden geri kalmayan Bulgar sınır polisinin trendeki pa-

saport kontrolü başlar. Bu kadarı bile şu sınır denen dikenli belaya lanet etmek için yeterlidir!

Filibe'de kısa da olsa bazı izlenimlerim oldu. Yolunuzu bulmanız zor, pek yol gösteren levha yok, olanlar da sadece Bulgarca. Bulgar halkını biraz asık yüzlü buldum. Geçmiş kapalı rejimin etkisi mi, artık bilemiyorum. İngilizce bilen kimseye rastlamadım. İngilizce bir şey sorduğunuz zaman suratları iyice asılıyor ve hızla kaçıyorlar. Neyse, birkaç Türkçe bilen buldum da, yol sorabildim. Yol sorup da ne olacak zaten. Gideceğim pek bir yer yoktu ki. Sonunda büyük bir park buldum. Hava iyiydi. Orada oyalandım akşama kadar. Çoğu erkek olan bir topluluk voleybol sahası büyüklüğünde bir alanda boyları kadar satranç taşlarıyla, heyecanlı tartışmalar eşliğinde satranç oynuyorlardı. Bulgarlar Türkiye'den geldiğinizi öğrenince size "komşu" diyorlardı. Dönüş trenini sorduğum iki kadın beni trenin kondüktörüne bir paket gibi emanet ederken "Komşuyu al" dediler, içimden çok güldüm.

Bulgaristan'da euro geçerliydi fakat sanırım fiyatları tam ayarlayamamışlardı. İçki müthiş ucuzdu. Yani insan buraya sırf içki almaya bile gelebilirdi. Zaten hem gidişte hem de dönüşte iki ülke arasında içki ticareti yapan genç kadınlar dikkatimi çekti. Dönüşte bir de sivil Bulgar polisinin sorgusuna tâbi tutuldum. Sanırım beni de içki taciri sanmışlardı. Gerçi yanımda, çok ucuza satın aldığım tekiladan başka içki yoktu. Bana ısrarla "Tüccar mısın?" diye sordular. Küçükken Can'la birbirimizi, "Tüccar Caaan", "Tüccar Güün" diye kızdırırdık. Demek insan kaderden kaçamıyormuş. Çok ısrar ettikleri için hayatımda ilk kez, çocukluğumdan beri küçümsediğim "tüccar"lık mesleğini kabul ettim. Neyse sorgudan başarıyla geçtim.

Esas anlatacağım o değil. Döndükten sonra 7 euro gibi son derece düşük fiyata aldığım tekilayı ev ahalisine iftiharla sundum. Bir de sert bir içkiymiş ki, Ceren'le Merve kısa sürede kafayı buldular. Ben de bulur gibi oldum ama sarhoşluğa eskiden beri alerjim olduğundan, baktım kafayı buluyorum, içmeyi kesip yattım. Onlar Merve'nin odasında devam ettiler. O şişe bitmeden içleri rahat etmeyecekti belli ki! Gece yarısı bir bağır-

tıyla uyandım. Merve'nin ve Gülsemin'in odaları, komşu dört apartmanın arka taraflarına bakan, sadece kedilerin yaşadığı, kare şeklindeki, ot bürümüş boş bir alana açılıyordu. Ceren koşarak geldi ve "Yandaki apartmandan biri kendini aşağı attı" diye bağırdı. Hemen ayakkabılarımı giyip Merve'nin odasından sözünü ettiğim boşluğa çıktım. Kötür karanlıkta seslerin geldiği sol tarafa doğru ilerledim. Yerde yatan bir kadın silueti fark ettim. Henüz ölmemişti, inliyordu. Fakat o karanlıkta bile, kırılıp derisinden dışarı fırlamış kemikleri görülebiliyordu. Kor-kunç bir manzaraydı. Ambulans çabuk geldi. Genç kadının, en üst katından düştüğü ya da kendini attığı apartmanın ön kapısından boşluk dediğim yere girdiler. Benim ve oraya gelmiş birkaç kişinin yardımıyla kadın sedyeye kondu ve hızla ön taraftan ambulansa taşındı. Bir gün sonra gazetelerde okuduk: Anneannesiyile birlikte kalan, on yedi yaşındaki kız kendini dördüncü kattan atarak intihar etmişti. Ceren o gece için, "Dolunay çok parlaktı, atmosferde kötü bir şey olacağı hissi veren bir tuhaflık vardı" demişti.

Dr. Esat Işık Caddesi'ndeki bodrum katını ve oradaki hayatımızı Gün Benderli'ye biraz daha etraflı anlatmışım. O günlerin içinden yazıldığından daha canlı olduğunu düşündüğüm bu anlatımdan bir parçayı buraya alıyorum:

Evet, arkada küçük bir bahçe var. Ama oraya bakan odalarda başka arkadaşlar kalıyor. Yani ev dört kişi arasında paylaşılmakta. Yoksa kirayla başa çıkmak mümkün değil. Bizim kaldığımız ön taraf ise Dr. Esat Işık Caddesi'ne bakıyor ama yarı yarıya aşağıda kalıyor. Tam bodrum denemez ama yarı bodrum. Sigara dumanı konusunda yanılmıyorsun. Günde 5-6 sigara içerim ya da iki üç kere pipo doldurur içerim. Köpeğim Keje de ya ayağımın dibinde olur ya da yatakta uzanıp beni gözetler. Akşamı bekler, onu gezdireceğim saati. Ben "Hadi bakalım" dediğimde yerinden sevinçle sıçrar. O kutsal anın geldiğini anlar böylece. Sonra daha geç vakit Ceren gelir. Onu ağlayarak karşılar, tuhaf sesler çıkararak etrafında döner, galiba biraz da beni şikâyet eder, "Benimle hiç oynamadı" der gibilerden. (4 Aralık 2010)

Hayvanlar âlemine Keje'yle birlikte dalmıştık bir kere, artık o yolda çoğalarak yürüyecektik. Biz onları aramasak da onlar bir yoldan gelip bizi buluyordu. Arka taraftaki, sözünü ettiğim boşluk alanda bir kedi ailesi yaşıyordu. Bazen dar, balkon gibi yere çamaşır asarken onlarla konuşurdum. Öyle masum yüzleri vardı ki, onlara "Temizyüzler ailesi" adını takmıştım. Bir seferinde Moda Parkı'na giderken yaralı, uçamayan bir güvercin bulup eve getirmiştım. Profilden, o zamanki Fransız Başkanı Sarkozy'ye benzediği için ona "Sarkozy" adını takmıştık. Bizim kaldığımız salon tarafında ayağını sürüyerek dolaşır, etrafı pisler, kütüphaneye tüneyip derin düşüncelere daldardı. Herhalde "Ne olacak benim halim" diye düşünüyor olmalıydı. Sonunda iyileşti, ayağını sürümek yerine sıçrayarak dolaşmaya başladı. Artık ayrılık zamanının geldiği belliydi. Elime alıp arkadaki balkona benzeyen yere götürdüm. Havaya doğru fırlattım. Kanatlarını açtığı gibi purrrr diye bir ses çıkararak ağaç dalları arasından sıyrılıp gökyüzüne yükseldi. Özgürlük gibisi var mıydı!

Bir gün Moda Parkı'ndan sahil boyunca yürüyüşe çıkmıştık Keje'yle. Daha bir gün önce Ceren, sokakta her rastladığım hayvanı "kolundan tutup" eve getirmemem konusunda beni uyarmıştı. Beyaz bir kedi Keje'ye büyük dostluk gösterip sürününce dayanamadım, "kolundan tutup" eve getirdim. Ceren, benimle ilgili şu tarihî sözü unutmuştu: "Bir şeyi yapmasını istemiyorsanız tersini söyleyin!" Siyah benekleri de olan beyaz kedinin adını Ceren koydu: Bogo. Bogo bizde bir ay kadar kaldı. Sonra da, Özgür Üniversite'de tanıştığım, kendisinden ileride söz edeceğim Emrah Hamşioğlu'nun arkadaşlarından, heykeltıraş Lale tarafından evlat edinildi.

Bazen insanların hayvanlara karşı zalimce tutumlarına da tanık oluyorduk. Bir gün evin çevresinde acı bir miyavlama sesi duydum. Çıkıp aradım. Yok, yok, yok! Sesin kaynağına doğru yaklaşıyorum fakat birden kesiliyor. Uzaklaşınca yeniden başlıyor. Gece vakti, ortalık karanlık. Sonunda sesin, kaldırımdaki, su sayacının ve vanaların bulunduğu, demir kapakla kapalı, ancak yirmi santim derinliğinde, kırk santim genişliğinde bir

bölmeden geldiğini fark ettim ve kapağı kulpundan tutup açtım. Kahverengi siyah karışımı bir kedi yavrusu! Hayvanı oraya ancak bir insan hapsedebilirdi. Kendi kendine girmesi imkânsızdı. Yavruyu alıp Moda Pati'ye koşturduk. Umut'la Onur her zamanki gibi özenle tedavi ettiler hayvanı. Önemli bir yarası yoktu, aşılarını falan yaptılar, karnını doyurduk, sonra da arka bahçeye, "Temizyüzler" in arasına salıverdik. Bir insan, bir kediyi çıkması imkânsız olan bir yere neden kapatır, bunu hangi güdülerle yapar acaba, hep merak etmişimdir.

Bir gün Keje aniden, felç olmuş gibi yere yığıldı. Yürüyemiyordu. Kucağıma aldığım gibi Moda Pati'ye koşturdum. Umut muayene etti. Bir çeşit mide krampı olduğunu, tehlikeli bir durum olmadığını söyledi. Bir iğne yaptı, "Kakasını yapınca geçecek" dedi. Zaten Keje hafiften yürümeye başlamıştı. Onu almış tam eve dönerken şimdiki Mehmet Ayvalıtaş Parkı'nın hemen dışında bir kaka yaptı ki, o güne kadar böyle bir şey görmemiştim. Kakası bütün kaldırımı kaplamıştı. Orada bulduğum gazetelerle temizlemeye çalıştım ama bunu ne kadar başardım bilmiyorum, utançtan çevreye bakamıyordum. Keje ise düzelmiş, neşeyle hoplayıp zıplamaya başlamıştı.

Moda'daki evde 2010 yılının yazında bir kere ben de kötü bir şekilde hastalandım. Sağ bacağım dizimden itibaren kızarıp şişti ve bu durum bende yüksek ateşe neden oldu. Ceren'le beraber alelacele Kadıköy'de bulunan Özel Şifa Hastanesi'ne gittik. Özel hastanelerin neyin nesi olduğunu o yaşıma kadar bilmezdim. Öğrenmiş oldum. Tahlil, tahlil, tahlil... Bir süre sonra bu tahlillerin beni iyileştirmekten çok faturayı kabartmaya yönelik olduğunu anladık ama geç kalmıştık. En sonunda "beyin emarı" önerisine "almayalım" dediğimizde bizi yakın gözetime aldılar ve son derece şık, tiril tiril üniformalar içindeki, çoğunlukla kadın hastane görevlileri peşimizden ayrılmaz oldular. Bir ara dışarı çıkıp hava alalım dedik, elinde telsiz olan yine şık bir kadın görevli, ödemelerimizi yapmadan dışarı çıkamayacağımızı hatırlattı kibarca. Anlayacağınız, hesabı ödemediğimiz sürece burada hapistik. Neyse ki üstümüzde, 700 küsur liralık hesabı ödeyecek kadar para vardı. Ödedik de özgürlüğü-

müze kavuştuk. Parayı veren düdüğü çalıyorsa, parayı alan neyi çalıyordu acaba?

Daha sonra İsviçre sağlık sigortasına başvurup paranın bana ödenmesini sağlayacaktım.

* * *

Tayfun Gönül, Barış Soydan'ın deyişiyle, Türkiye'de "yüz yıllık bir gecikmeden"¹ sonra, 1980'li yıllarda "zuhur"² eden anarşizmin en tanınmış ismiydi. Tayfun'u 1970'lerin sonlarından tanırdım. O zamanlar Hacettepe Üniversitesi'ndeki TIKP'li gençlik grubunun içindeydi. İngiltere'den Iraklı Kürt anarşisti Warya Barzinji bir ara Türkiye'yi ziyaret edip anarşistlerle tanıştığında Tayfun'un gülerek kendisine, "Gün benim eski patronumdu" dediğini aktarmıştı. Yıllar sonra "patron"luğumun hatırlatılması ağzımda buruk bir tat bıraksa da şakayla söylenen bu sözün gerçeği barındırdığını bildiğimden gülümsemeye çalışmıştım.

Tayfun daha sonra, 1980'lerin başlarında, Türkiye'nin ilk anarşistlerinden biri olarak temayüz etti. İlk anarşist ev komünlerini örgütledi. *Kara* dergisinde yazdı. İlk vicdani retçilerden biri oldu. Sürekli arayış içinde bir arkadaşı. Hacettepe'den mezun bir doktor olmasına rağmen ömrünün son yıllarına kadar doktorluk yapmadı. Biraz Bakunin'e benzer bir hayat tarzı vardı. Bulduğu zaman yer, sigarasını tütürür, bulamadığı zaman en yoksul hayatı bile göze alırdı. Anarşist örgütlenmeye çok kafa yorardı. Hatta bunun için, yine biraz Bakunin'e benzer bir tarzda "*konspiratif*" girişimlere bile göz kırptığı olurdu. Bu arayışları onu 1990'lı yıllarda bir ara *Efendisizler* dergisinde AGF'lilerle de buluşturdu. Fakat nasıl *konspirasi* Neçayev'le Bakunin'i kısa süre bir araya getirdikten sonra, temiz vicdanlı ve naif Bakunin'le amaçları için her şeyi mubah gören Neçayev'in yollarını ayırdıysa, aynı şekilde koca gönüllü Tayfun'la, amaçları için her şeyi yapabilecek tıynetle tipler olan AGF'nin yönetici kadrosunun yollarını ayırdı. Tayfun, bir toplumsal yıkıcı

1 Barış Soydan, *Türkiye'de Anarşizm Yüz Yıllık Gecikme*, İletişim, 2013.

2 Tayfun Gönül, *Düzensiz Kaos Zuhur - Gediz Akdeniz ile Söyleşi*, Kaos, 2008.

olduğu kadar bir özyıkımcıydı da. Şeker, kalp gibi rahatsızlıkları olmasına rağmen aşırı sigara ve içki içmeye ölünceye kadar devam etti. Doktora ve hastaneye gitmeyi reddetti.

2010 yılının yaz sonuna doğru Tayfun Gönül'den bana bir mesaj ulaştı. Bu mesajın hangi yolla ulaştığını şimdi hatırlamıyorum. Benimle görüşmek istiyordu. Nâzım Kültür'de buluşacaktık (demek Keje'nin Nâzım Kültür'den ihraç edilmesinden önceki bir tarihmiş. Yoksa orada randevu vermezdim). Tayfun'u görmeyeli otuz yıl olmuştu. Buna rağmen ikimiz de birbirimizi tanıdık. Onu bilmem ama ben şoke olmuşum. Tayfun benden 12 yaş küçük olmasına rağmen fena halde çökmüş görünüyordu. Aşırı kilo almıştı. Konuşurken nefes almakta zorlanıyordu (buna rağmen sigara üstüne sigara yakmaktan da vazgeçmiyordu). Yürümekte zorluk çekiyordu. Onu gördüğüme hem sevinmiş, hem de sağlığının gözle görülür bir şekilde bozuk olmasına üzülmüştüm. Nâzım Kültür'de epeyce oturduk. Sohbet uzayınca onu bizim eve davet ettim. Ceren de balık ve içki alıp gelecekti.

O akşam evde güzel bir sofraya kuruldu. Rakı ve şarap eşliğinde balık yendi. Uzun sohbetimize diğer arkadaşların da katılımıyla devam ettik. Sofrada Tayfun, Ceren ve benim dışımda, ev arkadaşımız, Gülsemin Angışlan ve onun okuldan arkadaşı Abdullah Uyan da vardı. Tayfun, nefes almakta zorlanmasına rağmen neşeliydi. Bir ara Ceren'e dönüp, "Biz *Apolitika*'da Gün'e bir hile yapmıştık, biliyor musun?" dedi gülerek. Olay şuydu: *Ateş Hırsız* dergisi 1996 yılında anarşistler arasında bazı sorunları tartışmak üzere bir soruşturma dosyası açmıştı. Dosyada otuz kadar soru vardı. Ben de soruları uzun uzadıya cevaplamıştım. Bir yıl sonra *Apolitika* soru ve cevapları yayımlamaya başladı. Fakat ilginç bir şekilde, benim 1. soruya cevabımdan sonra 13. soruya cevabıma atlanıyor ve "ittifaklar sorunu"nu içeren bu cevabım Tayfun tarafından, "Gün Zileli ve İttifaklar Meselesi" (bkz. Tayfun Gönül, *Vicdani Anarşizm*, Kaos, 2014, s. 262-272) başlıkla makaleyle top ateşine tutuluyordu. Tayfun'un "hile" dediği olay buydu. Tabii ben hileyi yapıldığı anda anlamıştım ama pek de sorun etmemiştim. İşte Tayfun Gönül!

Hem hileyi yapar, hem de üzerinden on yıldan fazla zaman geçse bile yaptığı hileyi adıyla sanıyla açıklardı. Bunu sadece büyük yürekli insanlar başarabilir.

O akşam bir sürü şey konuşuldu. Bir ara Ceren, Yavuz Turgul'un, Tayfun Gönül'ün Gediz Akdeniz'le söyleşi kitabı *Zuhur*'u okuduğundan, bu kitaptaki fikirler hakkında konuştuklarından ve Turgul'un Şeyh Bedrettin üzerine kafa yorduğundan söz edince çok heyecanlanan Tayfun, "Benim Bedrettin üzerine yazılmış bir senaryom da var, sana göndereyim" dedi. Tabii göndermedi. Tayfun, başladığı makalelerin hiçbirini bitirmeyen Bakunin'e bu konuda da benzerdi!

Gece bizim evde kalmasını istedik. Fakat özyıkımcı Tayfun alması gereken ilaçlarını yine evde unutmuştu. Mecburen eve gitmesi gerekiyordu. Bodrum katında oturduğumuzdan, belki biraz içkinin de etkisiyle merdivenleri çıkmakta zorlandı. Abdullah, Tayfun'un koluna girdi ve durağa kadar ona refakat etti. Bu, Tayfun'u son görüşümdü. İki yıl sonra, 30 Temmuz 2012'de, ne yazık ki *Zuhur*'da sözü edilen "düzensiz duyarlı insan davranışları"nın somut hali olan 2013 Mayıs'ını göremeden bu dünyadan ayrılacaktı.

* * *

Bir önceki yaz Hasan Baran'la yaşanan olaydan sonra akıllanmış olmam beklenirdi ama ne yazık ki öyle olmadı. Hasan Baran mail aracılığıyla benimle yeniden bağ kurdu. Öykülerini gönderdi. Umulmadık ölçüde alttan aldı, mütevazı davranırdı. Yaptığı hatadan ders çıkardığı izlenimini veriyordu. Bu arada Harun, yayınevi kurmak üzere Türkiye'ye gelmişti. Bir akrabasında kalıyordu. Fakat uzun vadede ona kalacağı bir yer bulmamız gerekiyordu. Moda'da tuttuğumuz evde ona da bir oda önerdik. Kirayı ve evin genel masraflarını paylaşacaktık. Kabul etti. Hatta kendisine bir yatak satın alıp odalardan birine yerleştirdi bile. Yakın zamanda taşınacaktı.

Bu arada yayınevi kurmakla ilgili tecrübesinden yararlanması ve hukuki sorunları sorması için Harun'u, Eşber ve oğlu Uğur Yağmurdereli ile tanıştırdım. Benim önerimle yayıne-

vinin ismi bile belirlenmişti: Federe Yayıncılık. İsim koymak kolaydı da, mali ve hukuki açıdan çözülmesi gereken sorunlar vardı. Sonunda, vergi vb. sorunları nedeniyle Federe Yayınları'nın Kibele Yayınları'nın bir alt kuruluşu olarak faaliyet göstermesine karar verildi ve Hasan Baran'ın, redaksiyonunu benim yaptığım *Tel Kadın* adlı romanı Federe Yayınları'nın ilk kitabı olarak yayımlandı. Hasan Baran romanı yayımlandığı için sevinçten havalara uçuyor, bana teşekkür üstüne teşekkür yol-luyor, kitabın editörü olarak adımın yazılmaması yüzünden Harun'a kızılıyordu. Oysa hayatımda nadiren uyanıklık gösterip kitaba adımın editör olarak yazılmamasını Harun'dan ben istemiştim. Hasan, beni bu yaz "konağına" mutlaka ama mutlaka bekliyordu. Gitmezsem vallahi çok kırılırdı, Allah aşkına onu kırmayaydım vb. Böylece Hasan Baran'ın bir kez daha ığvasına uğradım.

Bu sefer Ayvalık'a Ceren'le birlikte gidecektik. Daha doğrusu, ben önden gidecek Ceren de bir gün sonra, teyzesinin yanında kaldığı Altınoluk'tan gelecekti. Altınoluk'ta yazları Ceren'in teyzeleri kalıyordu. Ceren, teyzesinin kızı, edebiyat öğretmeni Özlem Akgün'ün ve diğer teyzesinin eşi, öğretmen Hadi Saltık'ın benim esaslı okurlarım olduğunu söylediğinde çok sevinmiştim. Hasan Baran'ın "konak"taki düzen aynı otantik "müze"yle, bahçedeki aynı su kaplumbağalarıyla vb. devam ediyordu. Fakat eşi ve oğlu evde yoktu. Söylediğine göre, başka bir şehirdeki akrabalarına gezmeye gitmişler. Bu arada, evde "akrabası" olduğunu söylediği bir başka kadın vardı. Hasan Baran kulağıma fısıldadı: Biz geleceğimiz için yemek yapsın diye akrabası olan "bu kadını getirtmiş"ti. O gün Ayvalık'ta biraz dolaştık. Beni birileriyle tanıştırmak istedi ama yoldan geldiğimden epeyce yorgundum, erkenden yatmayı tercih ettim.

Ceren ertesi gün öğleye doğru gelecekti. Onu karşılamaya, Hasan Baran'la birlikte otobüs terminaline gittik. İşte anormallikler dizisi o andan itibaren başladı. Hasan Baran, ilk kez gördüğü halde, sanki kırk yıllık dostuymuş gibi iki kolunu açarak, otobüsün kapısında beliren Ceren'e doğru benden önce koştu ve "Cereennnn" diye bağırarak sarıldı, yanaklarından şap şup

öptü. Ceren hem mahcup olmuş hem de şaşırmıştı. Ama şaşkınlıkların sonu gelmeyecekti ki!

Eve gittik. Hasan Baran'ın Ceren'den dolayı fazlasıyla ajite bir halde olduğunu anladığımdan onu devamlı marke ediyordum ama tutmak ne mümkün! Adam, engel olunamaz bir dinamizm içinde saçmalamaya devam etti. Örneğin, bize bahçede çiçeklerini gösterirken gül kurularını hem romantik hem de komik bir şekilde Ceren'in başından aşağı dökmeye kalkmak gibi. Ceren fena halde tedirgin olmuştu, ben de öyle. Fakat o anda yapabileceğimiz pek bir şey yoktu. Bu komedi oyununa sonuna kadar devam edecektik ister istemez.

Gece, üst katta bize ayrılan odada, fısıltıyla konuşurken Hasan'ın tuhaf durumları üzerine gülmemiz tutuyor, ben Ceren'e, "Gülme, aşağıdan duyulacak" dedikçe, Ceren, "Elimde değil" diyor, bu deyiş bize Hasan Baran'ın daha önce sözünü ettiğim "hit" kitabı *Ayağımda Kundura*'yı hatırlattıkça kahkahalarımızı tutamaz hale geliyorduk.

Ertesi gün, Hasan Baran'ın "bize çizdiği" programa göre, plaja gidip yüzme vakti gelmişti. Eve, "yemek yapmaya getirilmiş akraba kadın" da dahil Hasan Baran'ın arabasına doluşup Ayvalık'ın yolunu tuttuk. Bir yandan da Türk klasik müziğinden aşk ve ayrılık şarkıları mırıldanan Hasan arabayı çok hızlı sürüyor, sebepsiz yere sağa sola yalpa yapıyordu. Bunun da Ceren'e yapılan bir gösteri olduğunu anlamakta gecikmedim. Neyse, sağ salım plaja geldik. Bu sefer plajda olmadık huysuzluklar yapmaya başladı. Bizden ayrılıp plajın başka bir yerine gitti. Orada, nedenini anlayamadığımız bir şekilde kocaman taşları bir yerden bir yere taşımaya girişti. "Ne yapıyorsun?" diye sorma cüretini gösterdim. "Karışmayın bana be!" diye ters ters yanıtladı. Bir sinir krizi geçirir gibiydi. Neyse onu oradan toparlayıp plajın kafe kısmına geçtik. Oldukça kalabalıktı. Masalar doluydu. Bilirsiniz o plaj alaturkalıklarını ve bayağılıklarını, herkes mayolarla, plaj kıyafetleriyle o berbat plastik iskemlelere yayılmış, plastik masalarda bira ve kola şişeleri açılmış, iğrenç, yağlı yiyecekler etrafa saçılmış. Çocuklar ağlar, kadınlar bebeklerini pışpışlar, oğlan çocukları fütursuzca masaların arasında koşturur, erkekler

yağlı yiyecekleri mideye indirirken apış aralarını kaşır, bazıları da o kargaşalıkta okey oynamayı sürdürür. Hiç de sevdiğim bir ortam değildi. Üstelik bir de yanımızda bir “vak’a” barındırıyorduk. Nitekim “vak’a” çok geçmeden yapacağını yaptı! Hiç yeri ve ortamı değilken, herhangi bir bağlamı da yokken, tarif ettiğim o iğrenç aile ortamında tutup Nâzım Hikmet’ten şiirler okumaya başladı. Hem de sesinin en yüksek perdesinden. Gözlerini kapamış, başını yere doğru eğmiş, kederli bir insanı oynayarak bağıırıyordu: “Unutursun karıcığuuuuuuuuuuuuuuuuuuuu!!!” Tahmin edebileceğiniz gibi Nâzım Hikmet’in karısına yazdığı mektuplardan bir parçaydı bu. Kafasıyla birlikte sesini bir titretişi vardı ki ölürdünüz gülmekten. Dertleri başlarından aşmış, istakoz gibi kızarmış aile fertleri dönmüş bize bakıyordu tuhaf tuhaf. Buradan bir an önce toz olsak iyi olacaktı!

Neyse, sonunda bu “plaj sefası” da bitti ve eve dönme zamanı geldi. Sebebini bilmediğimiz bir şekilde, “aşçı kadın” da dahil arabadaki herkese küskün ve dargın olan Hasan Baran dönüş yolunda iyice cıvıttı. Arabayı felaket hızlı sürmeye başlamıştı. Ön tarafta, onun yanında oturuyordum. Birkaç kere sakince uyarmaya çalıştım. Dönüp bakmadı bile bana. Bir ara trafik sıkıştı. Kaldırımda, sırtında bir şeyler taşıyan bir köylü kadının yürüyordu. Arkada oturan Ceren’le “aşçı kadın”a dönüp, “Biraz sıkışın, şu kadını alalım arabaya” dedi. Yörenin geleneksel kültürünü ondan iyi bildiğimden emindim. “O köylü kadın arabaya binmez. Hiç teklif etme” dedim. “Sen karışma” dedikten sonra, benden yana eğilip pencereden dışarıya, “Bacım, gel götürelim nereye gidiyorsan” diye seslendi. Tahmin ettiğim gibi, “bacım” arabaya binmeyi reddetti. Bunun üzerine iyice bozulan Hasan Baran gazladı. Herhalde yüz kilometreyle gidiyor olmalıydık. “Ben demiştim, Hasan, neden böyle şeyler yapıyorsunuz?” dedim, “Ayrıca şu arabayı doğru dürüst sür.” Ne dese beğenirsiniz! “Sen ne karışıyorsun be! Gün abi dedik başımıza çıkarttık seni.” Artık bundan sonra arabayı tutana aşkolsun! Hızlı gitmesi bir yana sağa sola yalpalayıp duruyordu. Bir kaza yapmamız an meselesiydi. O sırada arka taraftan Ceren, “Yeter beee!” diye bağırdı, “Bana bak, ben kimlerle başa çıkmışım, se-

ninle mi başa çıkamayacağım, şu arabayı ya durdur çabuk biz inelim ya da doğru dürüst sür.” Öyle bir bağırıştı ki, Ceren’in tiyatro oyuncusu olduğunu bilmesem ben bile yutardım. Hasan Baran anında süt dökmüş kediye döndü. Arabanın hızı bir anda elli kilometreye indi ve ne yalpalama kaldı ne bir şey!

Böylece “konağa” geldik. Kapı otomatik ya, açma işini Ceren üstlendi. Arabadan inip, rolü gereği kızgın ve agresif hareketlerle düğmeye bastı. Bu arada bahçe tarafından havlayan köpeğe “Sen de sus be!” diye bağırıldı. Köpekler sahiplerine benzermiş, o da anında sustu. Bu arada Hasan Baran, Ceren’in arabadan inmesinden istifade ederek bana fısıltıyla, “Boş geç abi, kadınlar böyledir, biz seninle anlaşıyoruz” demesin mi! Demek o kadar saf bir görüntü veriyordum dışarıya karşı! Elbette orada kalmayacaktık. Eşyalarımızı toplayıp Ayvalık’a gidecek ve bir pansiyonda kalacaktık. Hasan Baran eve girer girmez, bu sefer ortalığa, “Şimdi bir kahve içiyoruuuuuz ve her şeyi unutupuuuz” dedi gür bir sesle. Ahlâksız teklif!

Bizi Ayvalık’taki bir pansiyona bıraktılar arabayla. Bu arada Ceren o telaşla, içinde okuması gereken bir senaryo bulunan çantasını unutmuş. Telefon ettik, arabayla çantayı da getirdiler. “İkinci Hasan Baran vakası” da böylece sona erdi!

Bundan sonra sıra “Harun Özdemir vakası”na geldi. Elbette Harun, ağabeyi gibi biri değildi. Akli başında bir insandı. Onun sorunu, hiç bilmediği yayın âlemi gibi bir alanda at koşturmaya kalkışmasıydı. Dolayısıyla Federe Yayıncılık kısa sürede başarısız oldu. Harun bu alandaki mali başarısızlıklarını kendi hatalarından çok başkalarının üzerine yıkmaya kalktı. Haksız yere Uğur Yağmurdereli’yi suçladı ve şikâyet etti. Sonra da, Hasan Baran’ın kitabı dahil birkaç kitap yayımlamış, isim babası olduğum Federe Yayıncılık’a son verip Türkiye’den ayrıldı. Bizim eve koyduğu yatağın parasını ona ödedik. Harun’u bir daha da görmedim.

* * *

Haydar Karataş’ın romanı *Perperik-a Söe*, bir yıldır yayımlanma mücadelesi vermekteydi. Bu mücadelenin en önde gelen sa-

vaşçıları, en başta tabii ki Haydar olmak üzere ben ve Sina Ak-yol'du. Şimdi bize, Sina'nın kayınbiraderi, Belge Film'in yöneti-cisi Sabahattin Çetin de katılmıştı. Sabahattin, romanı o kadar beğenmişti ki, "Daha olmadı, ben bir yayınevi kurup basarım" diyordu. Bu arada, *Perperik-a Söe*, Gamze Tokdede'nin imla üzerine yaptığı titiz redaksiyonun yanı sıra romanla ilgili dü-şüncesini, "Adeta Dersim'de değil de, nükleer savaşın vurduğu bir dünyada, 'Kum İnsanları'nın arasında geziniyoruz" cümle-siyle dile getiren, romancı Murat Uyrukulak'ın redaksiyonun-dan da geçmişti.

Perperik-a Söe tek tek yayınevlerinin kapılarını çalıyor, ön-ce önemsenmeden içeri alınıyor, ne istediği soruluyor, ardın-dan bir editöre teslim ediliyordu. Editör bir süre sonra yanın-da romanla dönüyor ve bu "harika çocuk"u yayınevinin yöne-ticisine tanıtıyordu. Fakat bir sorun vardı. Devlet tarafından sa-kıncalı bulunma ihtimali olan ifadeler ne olacaktı? Ya aklını ka-çırmış hala Wae'nin ettiği sözler, beddualar savcılar tarafından "Atatürk'e hakaret" olarak kabul edilirse? Yayınevi sorumlula-rı uzun uzun düşündükten sonra istemeden de olsa romanı ba-samayacaklarını bildiriyor ve "harika çocuk"a yolu gösteriyor-lardı. Osman Akınhay'ın Agora Kitaplığı ise çözümü, kitabı bir de kendilerinin redakte etmesinde ve bu arada sakıncalı görü-len ifadelerin çıkartılmasında görmüştü. Bu durumu Haydar'la tartıştık ve böyle bir "redaksiyonu" kabul etmemeye karar ver-dik. Haydar, romanı Agora'dan çekti.

Romanı altı ay kadar önce İletişim Yayınları'na göndermiştim. Nihat Tuna, yayınevine çok kitap geldiğini, bu yüzden dört ay-dan önce yanıt veremeyeceklerini söylemişti. Fakat üzerinden altı ay geçmişti. Demek oradan da umut yoktu. Ama kesin so-nucu almakta fayda vardı. Nihat'a sitemli bir mektup yazdım. Bize azami dört ay süre verdiklerini fakat aradan altı ay geçtiği halde yanıt vermediklerini, bu durumda romanı geri çektiğimi-zi belirttim. Nihat'tan anında yanıt geldi. "Gün, kusura bakma, cevap vermekte geciktik" diyordu, "fakat roman birinci editörü-müzden geçmiş, o çok beğenmiş, şu anda ikinci editör okuyor. Sanırım sonuç olumlu olacak. Benden haber bekleyin."

Haydar, Nurşen, ben, Sina, Ceren, Sabahattin, roman için mücadele veren hepimiz sevinçten havalara uçtuk. Olmuştu bu iş. Türkiye edebiyatına damgasını vuracak büyük bir roman bütün engelleri aşarak sonunda okura kavuşacaktı.

İletişim, romanı 2010 yılının Haziran ayında bastı. Beklediğimiz gibi roman büyük yankı yaptı, eleştirmen ve yazarlardan çok iyi tepkiler aldı. Elbette Zülfü Livaneli, Elif Şafak, Tuna Ki-remitçi veya Ayşe Kulin kadar satmadı ama sanat kalitesi olan romanlar içinde “çok satmanın” ötesinde derin izler bırakan romanlardan biri oldu.

“Perperik” kanatlarını ahenkle oynatarak gökyüzünde süzülürken onu gözden kaybolana kadar seyrettim.

* * *

Eski komünistlerden, “Gözlüklü Mehmet Efendi” diye tanınan Mustafa Oktay’a ilişkin olarak Gün Benderli’yle aramızda bazı yazışmalar geçmişti. Mustafa Oktay’la karşılaşmamız ve tanışmamız ise 2010 yılının daha önceki aylarına rastlıyor. Bizim kuşak tarafından “Gözlüklü Mehmet Efendi” diye bilinen, TKP’deki adı “Veli Gündüz” olan Mustafa Oktay kimdi? O, TKP içinde muhalefetin başını çekenlerden biriydi. *Yarılma*’da da onunla ilgili ilginç bir bölüm var:

Günlerden bir gün, Dev-Genç’in ön saflarında yer alan arkadaşlardan biri,³ aramızdaki “ideolojik ayrılıklara” rağmen, belki de eski dostluğumuza dayanıp, “gizli bir mesele” konuşacağını söyleyerek, beni, ailesiyle birlikte oturduğu Küçük Esat taraflarındaki evine davet etti. Oldukça meraklanmışım. Neydi bu “gizli mesele” ve neden özel olarak benimle konuşmak istiyordu? Bir akşamüstü gittim. Beni davet eden arkadaş, yüzüme anlamlı anlamlı baktıktan sonra, “Gün” diye söze girdi, “bu söylediklerimi kimseye söylemeyeceğinden eminim.” Başımınla onayladım. Sesini alçaltarak devam etti: “Eski komünistlerden biri Ankara’da illegal dolaşıyor.” Bu sözleri, sanki, “ba-

3 *Yarılma*’yı yazarken belki bir sakıncası olur diye “bu arkadaşın” adını yazmamıştım. Fakat artık “sakınca”nın ortadan kalktığını düşünüyorum. Benimle konuşan arkadaş Atilla Sarp’tı.

şımda bir belâ dolaşıyor” der gibi, biraz kaygılı bir havada söylediği dikkatimden kaçmamıştı. Ne var ki, ağzından lafları ipe çekmek gerekiyordu. Eee, ne olmuş yani, kimmiş bu “illegal dolaşan” eski komünist? Yine sustu bir süre ve sonra şu bilgiyi verdi: Bu “illegal dolaşan” komünistin takma adı “Gözlüklü Mehmet Efendi”ymiş. Bu “Gözlüklü Mehmet Efendi”, Doğu Berlin’de üslenmiş Zeki Baştımar’ın yönetimindeki TKP’ye karşı olduğu gibi, ülke içindeki eski tüfeklere ve Mihri Belli’ye de karşıymış. Ülkeye Bulgaristan üzerinden, “tebdil-i kıyafet” yapıp, gizli olarak girmiş (bunu söylediği an, gözümün önüne Ignazio Silone’nin *Ekmek ve Şarap* romanındaki, yüzünü tentürdiyot sürerek buruşturup, faşizmin ökçesi altındaki İtalya’ya papaz kılığında, gizlice giren roman kahramanı gelmişti). Çeşitli işçi ve gençlik önderleriyle görüşüp “illegal yeni bir komünist partisinin” kurulması gerektiği yönünde propaganda yapıyormuş. Bu arada onunla da görüşmüş. Ben bu duruma ne diyormuşum? “Gözlüklü Mehmet Efendi” denen şahsı o zamana kadar ne görmüş, hatta ne de işitmiştim. Fikirlerinin ne olduğunu bile bilmiyordum. “Ne diyebilirim ki” dedim, “eğer güvenilir bir kişiye, elbette görüşlerini dinlemekte ve değerlendirmekte yarar olabilir. Ama ne kadar güvenilebileceğini bilemem tabii.” Arkadaş, bu cevabımdan sonra mevzuyu değiştirdi. Belki, içinden çıkamadığı bir durumda benim görüşümü almak istemişti. Tereddüt, hatta biraz da endişe içindeydi. Bunun ötesinde, “Gözlüklü Mehmet Efendi” adına bir nabız yoklaması olabilir miydi bu? Pek sanmıyorum. Daha sonraları bu “Gözlüklü” kişinin esrarengiz ziyaretlerini birkaç kişiden daha dinledim. Adamın Türkiye’nin o günkü hayhuyu içinde “illegalite adına” bir başarı sağlayabildiğini sanmıyorum. (Yarılma, s. 389-390)

Yarılma’da anlattığım, 1970 yılındaki bu olaydan kırk yıl sonra, 2010 yılında, “Gözlüklü Mehmet Efendi” takma adlı “Veli Gündüz”le veya hakiki adıyla Mustafa Oktay’la karşılaşıp tanışmam kısmet oldu. Haydar’ın romanı vesilesiyle tanıştığımız Sabahattin Çetin’le bir gün sohbet ederken laf nereden

geldiyse “Gözlüklü Mehmet Efendi”ye geldi ve Sabahattin Çetin’in “Mustafa Ağabey” dediği şahısla benim “Gözlüklü Mehmet Efendi” dediğim kimsenin aynı kişi ve eski TKP’lilerden “Veli Gündüz” olduğu anlaşıldı. Sabahattin, “ara sıra Mustafa Ağabey’i evinde ziyaret edip görüşürüz, istersen bir gün seni de götürüyüm” dedi. Sevinerek kabul ettim.

Yanılmıyorsam 2010 yılının ortaları, yaz başı olmalı, Sabahattin’le birlikte Mustafa Oktay’ı Pendik’teki evinde ziyaret ettik. Evde, hatırlayabildiğim kadarıyla Mustafa Oktay’ın eşinin yanı sıra köy enstitülü iki öğretmen, işçi hareketinden tanınan Çetin Uygur ve eğer bir bellek yanılması söz konusu değilse tiyatrocu Yurdaer Ersan vardı. Mustafa Oktay, seksenli yaşlarında gösteren, hayalimdeki Ignazio Silone’nin roman kahramanıyla hiçbir ilgisi olmayan, halim selim bir adamdı. Gözlükleri de yoktu üstelik. Mihri Belli’ye de oldukça benziyordu. Hatta ilk gördüğümde Mihri Belli’yle karşılaştığım duygusuna kapılmıştım. Her zamanki potlarımından birini kırdım ve Mustafa Oktay’a, “Mihri Belli’ye çok benziyorsunuz” dedim. Tıpkı Mihri Belli’ye benzeyen kaşları çatıldı ve oldukça sert bir havada, “Allah benzetmesin” dedi. Mihri Belli’den hiç hazzetmediğini geç de olsa anlamış bulunuyordum.

O gün orada neler konuşuldu? Çok fazla şey kalmamış akımda. O sırada eskilerle söyleşiler yapma projem vardı. Hatta Suat Şükrü Kundakçı’yla uzun bir söyleşi yapmıştım bile. Mustafa Oktay’la da bir söyleşi yapmanın çok iyi olacağını düşünüyordum. Bu projemi açtım ve kendisiyle söyleşi yapmak istediğimi belirttim. Yine kaşları çatıldı. “Hepsi geldi ve geçti,” dedi, “anlatacak ne var ki.” İkinci bir hayal kırıklığı! Yani yaşananların, doğru yanlış, hiç mi değeri yoktu, kalmamıştı? Evet, kalmamıştı Mustafa Oktay’a göre. Hepsi saçma sapan şeylerdi. Kapitalizmi yıkma fikri de saçmaydı. Kapitalizm yıkılamazdı. İnsanların doğal hayatlarına, alışveriş ilişkilerine kapitalizm diye saldırmak zırvalıktı. Herkes otursundu oturduğu yerde. Geçmişte yaşananların hepsi yanlıştı. “Deve”nin neresini düzeltecektiniz ki. Muhalifiyle muhalif olmayanyla hepsi bir yanlışlıklar komedisiydi. Bu yüzden anlatılacak bir şey yoktu. Bu

mevzuyu kapatmak en iyisiydi! Bundan sonra sustum kaldım yerimde. Geçmişin esrarengiz muhalif komünistine bakıp ondan geriye kalanın ne olduğunu düşündüm acı acı. “Acaba o yaşa gelince ben de...” diye bir düşünce geçti kafamdan.

* * *

12 Eylül 2010 Anayasa Referandumu gelip çatmıştı. “Vesayet rejimiyle mücadele” adına devletin eski sahiplerini, “Erge-nekon” ve “Balyoz” gibi sahte delil üretimine dayanan davalarla içeri atan, ulusalcıları bir hayli hırpalayan, dinciliğe karşı çıkan solu baskı altına alan AKP, yeni bir anayasa değişikliğiyle devleti ele geçirdiğini tescil etmek istiyordu. Elbette bunu da “12 Eylül darbe anayasasından kurtulmak” olarak sunuyordu. Son zamanlarda “algı yönetimi” diye lanse edilen politik aldatmacada AKP kurmaylarının üstüne yoktu. En önemli başarıları da devleti ele geçirme ve üstüne oturma mücadelesini bir kültürel savaş şeklinde yürütmeleriydi. Toplum zaten mütedeyyin-seküler diye ne zamandır bölünme içindeydi. AKP bu bölünmeyi doğrudan politik alana taşıdı, mütedeyyin kitlenin hamisi olarak 20 milyon civarındaki oyunu konsolide etti ve bu kültürel bölünmeye dayanarak “seçimli” iktidarını garantiye aldı. Bunda, AKP iktidarı öncesinde başörtülülere vazgeçirmek için üniversitelerde “ikna odaları” açmak gibi saçmalıklar yapanların payını da unutmamak gerekir. Ne olursa olsun 20 milyonluk (duruma göre %40 ila %50 arasında oynayan bir oy oranına tekabül ediyordu bu kütle) oyu sağlama almış AKP’yi artık seçim yoluyla iktidardan indirmek pek mümkün görünmüyordu. AKP yeni devlet partisi olarak anayasa değişiklikleriyle devleti ele geçirme operasyonunu pekiştirme peşindeydi.

Seküler kesim, ulusalcılar ve solun bir bölümü elbette bu ataklara karşıydı ve direniyordu. Fakat solun, 1980 darbesinden sonra “sivil toplumculuk” adıyla liberalleşen ve bu anayasa değişikliğiyle “12 Eylül anayasasının tasfiye edilmiş olacağı” zokasını yutup “Yetmez Ama Evet” diyen kesimi AKP’nin kuyruğuna takılmıştı. Bu kesimin mızrak ucu olan, Doğan Tarkan’ın liderliğini yaptığı, İngiltere’deki Socialist Worker

Party'nin (SWP) muadili Devrimci Sosyalist İşçi Partisi'nin (DSİP) "Evet"i destekleyen bildirileri İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin kamyonları tarafından taşınıyor; Fethullahçı sermayenin desteğiyle çıktığı söylenen *Taraf* gazetesinde Londra'dan tanıdığım Roni Margulies (*Sapak*, s. 250; *Sığınmacılar*, s. 25, 181), FKF'den tanıdığım, eski TKP'nin son başkanı Nabi Yağcı (*Yarılma*, s. 268, 478; *Sığınmacılar*, s. 85), Aydınlık hareketinden tanıdığım Halil Berktaş yazılarıyla AKP iktidarının devleti ele geçirme planını destekliyor; aynı şeyi o sırada *Radikal* gazetesinde yazan, yine Aydınlık hareketinden eski arkadaşlarım Oral Çalışlar ve Cengiz Çandar da yapıyordu.

Bu referandumda Kürt ulusal hareketi kritik bir pozisyonunda kalmıştı. Bir yandan, birkaç senedir içine girilen "barış süreci"nin devam etmesi için AKP'nin iktidarını pekiştirme planlarının önüne çıkmak istemiyorlardı. Tökezleyen bir AKP iktidarı, zaten nazik bir süreç olan "barış süreci"ni aksatabilirdi onlara göre. Liderleri Abdullah Öcalan, İmralı'dan enikonu AKP ve iktidar yanlısı mesajlar yollamaktaydı açık açık. Öte yandan, "Yetmez Ama Evet"çiler gibi "Evet" oyu verme çağrısı yapmak, Kürt hareketinin AKP iktidarına tamamen teslim olduğu gibi bir görüntü yaratabilir, Kürt hareketinin soldaki ve seküler kesimlerdeki itibarını zedeleyebilir, daha da önemlisi, AKP karşısında elini zayıflatabilirdi. Bu yüzden Kürt hareketi referandumu "boykot" tutumuna girdi. Görünüşteki gerekçeleri, yeni anayasa değişikliklerinin Kürtlerin durumu açısından bir yenilik sağlamadığıydı ama sonradan ortaya çıktığı gibi aslında Kürt ulusal hareketi bu referandumdan "Evet" çıkması için boykota gitmekteydi. Yani bir taşla iki kuş! Hem % 7-8 civarındaki oylarıyla boykot diyerek Kürt hareketine uzak bir konumdaki ulusalcıların tezi olarak gördükleri "Hayır"a destek vermemiş, dolaylı olarak "Evet"i kazanmasını sağlamış olacaktı, hem de "Evet" vererek AKP iktidarına kefil olmamış olacaktı. Hem "Evet"i kazanmasını sağlayarak "Barış süreci"ni sürdüren bir iktidara gizli destek vermiş, hem de "Evet" demeyerek AKP iktidarı karşısında ellerini zayıflatmamış olacaktı.

Peki bana ve benim tutumuma yakın ya da benzer bir tutum alıp sandığa gitmemeyi ya da “boykot”u savunanlara ne oluyordu? Kendim açısından konuşacak olursam bunun adı “anarşist keskinlik”ti. Ben “boykot” bile demiyordum. Böyle bir referandumda oy kullanmayı bile zül addediyordum. Çünkü bir tarafta “eli bayraklı” ulusalcılar, diğer tarafta ise iktidardaki AKP vardı. İki taraftan biri tercih edilemezdi. Keskin sirkenin zararı kendine derler! Gerçi fare dağa küsmüş dağın haberi olmamış da derler! Cürmün kadar yer yakarsın dendiği de olur! Şahsen benim oy kullanma hakkım yoktu ama “Hayır” oyu verecek tek bir kişiyi bile etkileyip oy vermemesini sağlamışsam bugünkü tek parti diktatörlüğüne zerre kadar da olsa bir katkımdı olduğunu belirtmeliyim.

12 Eylül (tarih bile uğursuz!) 2010 Anayasa referandumunda elbette doğru tutum “Hayır”dı. Bu yüzden o günün ulusalcılarının, CHP’lilerinin ve bir kısım solcularının “Hayır” çağrısı yaparak ve bu yönde oy kullanarak en doğrusunu yaptıklarını belirtmeliyim. O sabah Moda’daki bodrum katı odamızdan, oy kullanmaya giderken birbirlerine “Hayır’lı sabahlar” diyenleri duyduğumda daha o zaman bile kendi tutumumdan memnun olmadığımı ama bunu bugüne kadar kimseye itiraf etmediğimi belirtmeliyim. Öte yandan eski arkadaşım Doğan Tarkan adına utandığımı da... O zaman başbakan olan Recep Tayyip Erdoğan, “Evet” %58 aldıktan sonra yaptığı konuşmada DSİP’e teşekkür etmeyi ihmal etmemişti. Gazeteciler, bu “teşekkür” hakkında ne düşündüğünü sormuşlardı Doğan Tarkan’a. “Teveccüh buyurmuşlar” diye yanıtlamıştı Doğan.

* * *

2004 yılının başında, *Birikim* dergisinde “Soldan Gelen Anı kitapları” başlıklı bir kitap tanıtma yazısı yazmış ve 2003 yılı içinde yayımlanan, Gün Benderli’nin *Su Başında Durmuşuz* (Belge); Zihni Çetiner’in, *Ölümü Paylaştılar Ama...* (Büke); Erdal Öz’ün, *Defterimde Kuş Sesleri*, (Can); Halil Demir’in, *12 Mart’tan 12 Eylül’e*, (Ozan); Fikret Babuş’un, *68 Hareketinin Köy Eylemleri-Devrim Havarileri*, (Ozan); Turhan Feyizog-

lu'nun, *Fırtınalı Yılların Gençlik Liderleri Konuşuyor*, (Ozan) başlıklı kitaplarını tanıtmıştım.

Bunun üzerinden neredeyse 7 yıl geçtikten sonra Facebook aracılığıyla Gün Benderli'den bir arkadaşlık önerisi alınca çok sevindim. Macaristan'da yaşadığını ve Macarcadan çeviri yapan sayılı çevirmenlerden biri olduğunu biliyordum. Bizden önceki kuşaklardan günümüze kalmış eski TKP'lilerden, daha da önemlisi TKP'li muhaliflerden, saygı duyduğum bir insandı. Kendisine Facebook aracılığıyla bir mesaj yolladım:

Facebook'tan arkadaşlık önerinizi aldığımı çok sevindim, teşekkür ederim. Size ekte bir yazımı gönderiyorum, belki haberiniz olmamıştır. *Birikim*'de kitabınızı tanıtmıştım... Saygılarımla ve kahraman Budapeşte'ye selamlar. (28 Ekim 2010)

Aynı gün Gün Benderli'den şu cevabı aldım:

Dün gece yarısı uyku tutmayıp da internette gezinirken facebookta size bir yerde rastlayınca bilseniz ne kadar çekinerek tıkladım Gün Zileli'yle arkadaşlık önerisine. Öyle ya biz sizin de çok yerinde işaret ettiğiniz gibi (o eski yetiştirme tarzımızla) ne oluyoruz ya, tanıştık mı ki, şimdi kalkıp seninle arkadaş olmak istiyorum demek ayıp kaçmaz mı gibisinden sayısız takıntı içinde yaşarsınız. Oysa ben tanışmış olmasam da tanıyorum sizi, Emrah (Cilasun) da bazı kitaplarınızı göndermişti, siz de beni en azından kitabımı okuyarak vb. vb tanıyorsunuz. Okumuştum gönderdiğiniz yazıyı daha çıktığı zaman. Kitap hakkında yapılan eleştiriler arasında duruyor bilgisayarımda. Bugün de hâlâ nette arada bir çıkıyor altı sol kitap hakkında... diye. Galiba o kadar geniş bir eleştiri yapan tek kişi de sizsiniz (tabii benim adresime özel olarak gönderilenleri, yani yayınlanmayanları saymazsak). Okuduğumda bayağı sevinmiştim. Yazdıklarımı umduğum gibi anlayanlar da çıkıyor demek diye, zira bundan emin değildim ve gelen mektuplar da (beni yakından tanıyanlardan) kuşkularımı beslemişti. Neyse geçmiş zaman. Üzerinde durmaya değmez. Ama madem sizin adınızı tıklamak cesaretini gösterdim ve madem siz beni çok sevindi-

rerek hemen yazdınız, bir iki konuda söylemek istediklerimi şimdi söyleyeyim bari. Yazınızda benimle ilgili bence ciddi bir eleştiri var. Diyorsunuz ki:

Ne var ki, *Benderli*'nin, bence önemli bir zaafı var, o da bireysel yaşamına ilişkin anıları kendisiyle birlikte mezarı götürme kararına uygun olarak, bu konuda neredeyse hiçbir şey anlatmaması. Elbette kimse, *Benderli*'den özel yaşamının ayrıntılarını anlatmasını istemiyor. Ne var ki, toplumsal alanda yer almış ve yaşadığı dönemi anlatma cesareti göstermiş bir insanın, özel yaşamı konusunda bu kadar kapalı ve tutucu olması bence anlamsız. Kanımca bu, bizden önceki kuşağın aldığı ahlâki terbiyenin yol açtığı bir takıntı. *Gün Benderli* gibi cesur insanlardan, bu takıntıyı da bir yana atmaları beklenirdi. Son bir nokta: Bana kalırsa, *Gün Benderli*, uzun yıllar kader ortaklığı yaptığı eski eşi Necil *Togay*'ın muhalefette oynadığı rolü atlayarak, ona biraz haksızlık yapmış. Muhalefetin ateşli günlerinde kendisi Leipzig'de, Necil *Togay* ise Budapeşte'dedir. Kitabın sonlarına doğru geçen bir cümleden öğreniyoruz ki, *Gün Benderli*'nin kendi durumuna ilişkin olarak açıkça belirttiği gibi, Budapeşte'ye dönememe korkusu yüzünden *Benderli* susma yolunu tercih edip, partiden atılmasını önlemişken, Necil *Togay*, muhalefeti dolayısıyla partiden atılmış. *Benderli*, bireysel yaşamındaki sürtüşmeleri nedeniyle kişiliğinden pek hoşlanmasa da, Necil *Togay*'ın bu muhalefetine biraz olsun yer verebilirdi kitabında.

Haklısınız. Sizden önceki kuşak (kuşaklar) bu kadar tutucu ve korkak belki de. Tutucu olduğumu bile bile ve bundan kurtulmayı (ah bir bilseniz) ne kadar istesem de beceremiyorum. Kaç defa oturdum bilgisayarın başına ve kaç defa Macar edebiyatından yapmam istenen bir çeviri gelince oh deyip hemen başka sayfaya geçtim. Tabii özel yaşamın böylesine es geçilmesi bazı noktaları da ister istemez karanlıkta bırakmış. Necil'in partiden atılmasının asıl nedeni muhalefeti değildir. Ne-

cil Budapeşte'ye muhalefeti yüzünden dönmedi. Necil gitmeye o kadar can attığı Leipzig'de topu topu 5 ay kaldı ve orada yaptığı muhalefet de nasıl yapsak da şöyle şöyle hareket edebilsek de şeklinde vatan kurtarma edebiyatından öte değildir. Benim o zaman muhalefetle yakından uzaktan bir ilişkim yoktu, durumun ne olduğundan haberim yoktu daha. Ben o faslı, tabiri mazur görün biraz gargaraya getirdim. İstemedim özel yaşamımın o çok kırıncı, üzücü, içinden çıkılmaz gibi görünen ve gerçekten benden büyük bir kararlılık isteyen dönemine (çocuklarımdan biri 8, biri 4 yaşındaydı) değinmeyi. O zaman tutucu olmamak, birçok bizim kuşak kadınının yaptığı gibi kader dememek büyük cesaret gerektiriyordu. Zaten Necil'in tam da o sıralarda Almanya'da bizimkiler tarafından partiden atılması kararı (muhalefeti nedeniyle değil, kaldı ki kendisi Budapeşte'deydi zaten artık, benim de özel nedenlerim yüzünden işime gelmişti itiraf edeyim) Macaristan'daki durumunu hiç sarsmadı. Onu burada da partili olarak kabul etti (Macar makamları) ev vermişlerdi, iş verdiler, üniversiteyi bitirmesini sağladılar. Bizim aramızdaki ilişki (parti içi muhalefeti açısından) sonra başladı ve kesilmedi. Ve bu muhalefet hareketi Necil çoktan Budapeşte'ye döndükten sonra başladı. Onun muhalifliği Budapeşte'deki grupta oldu. İleride bütün Budapeşte grubunu dağıttıkları zaman (Budapeşte grubu grup olarak muhalefet gösteriyordu ki buna yer verdim kitabımda) onu da artık partisiz saydılar Macaristan'da ama ne işini aksattı bu durum ne de sosyal durumunu. Almanya'da ben kaldım, Macaristan'a tatile gitmesi bile yasaklanan bir insan olarak. Araya sözü geçen yabancı dostlar girmeseydi kimbilir ne olurdu halim.

Herşeye rağmen şunu da söyleyeyim ki belki haksızlık ettiğim bir taraf da vardır. Ama bunu başkalarının da anlaması için eliften başlamak gerek. Buna gücüm galiba hiçbir zaman olmayacak.

Yazdıklarınıza ilişkin olarak görüşlerimi bu vesileyle bildirme imkânını bulduğuma ayrıca sevindim.

Budapeşte kahraman olduğu kadar kancıktır da, unutmayın!

Madem bu kitabın adı *Kentler*, aynı gün Gün Benderli'ye verdiğim cevapta Budapeşte'yle ilgili yaptığım açıklamayı da buraya alayım:

Her kent bence hem kahraman hem de kalleştir. Çünkü o kentte hem kahraman, hem de kalles insanlar yaşar. Kahraman Budapeşte derken, Martha Mezsaros'un burada "Anı Defteri" adıyla oynanan filminde anlatılan Budapeşte'yi, 1956'da Rakosi diktatörlüğüne karşı ayağa kalkan Budapeşte'yi anlatmak istemiştim.

Böylece "Gün'den Gün'e", artık mail yoluyla süren yoğun bir haberleşme ve arkadaşlık başlamış oldu. Otobiyografimle ilgili Gün Benderli'den geçen gün yardım istediğimde bana hepsini parça parça gönderdi, sağ olsun. O "gmail" kullandığından bütün eski haberleşmeleri otomatik olarak kaydetmiş. Bu mesajlaşmalar toplamda yüz sayfayı aşıyor. Belki ileride bundan bir kitap bile çıkar, çünkü yer yer çok ilginç noktalara girmiş ve gerektiğinde de çatır çatır tartışmışız. Benderli'nin çetin bir karakteri vardır, sözünü sakınmaz. O ölçüde de tatlı bir insandır. Ne kadar tartışırsa tartışsın insani ilişkisini hiç kesmez.

Benim çevirmenlere ve solculara uyguladığım bir "test"im vardır. Önce "Gün Benderli'yi tanıyor musun?" diye sorarım. Bir çevirmen olarak Gün Benderli'yi tanııyorsa benim açımdan sınıfta kalmış demektir. Hele hem solcu hem çevirmense ve Gün Benderli'yi tanııyorsa sıfırı basarım!

1930 doğumlu Gün Benderli, çok genç yaşlarda, 1950'li yılların başında, o zaman evli olduğu Necil Togay'la birlikte Fransa'ya gitmiş ve Sorbonne'da hukuk okurken, parti tarafından Paris'teki TKP üyeleriyle çalışmak üzere görevlendirilmiş. Türkiye'de 1951 TKP tevkifatının başlamasından sonra, Nâzım Hikmet tarafından iletilen bir parti talimatıyla, Necil'le birlikte TKP tarafından Macaristan'a gönderilmiş; orada, Lenin Enstitüsü'nde "Marksizm-Leninizm", "işçi hareketleri" ve "felsefe" dersleri alan Benderli yine Necil'le birlikte, Sabiha Sertel'in yöneticisi olduğu, Zekeriya Sertel'in kadrolu olarak çalıştığı Macar Radyosu'nun Türkçe servisinde sözleşmeli ola-

rak çalışmaya başlamış. 1956 Macar ayaklanmasının patlaması üzerine güvenlik gerekçesiyle İtalyan komünistleri, Sabiha-Zekeriya Sertel ve Necil’le birlikte Prag’a gönderilmiş. Sovyetler’in Macaristan’ı işgalinden sonra Necil, Budapeşte’ye çağırılmış fakat Gün, çocuğu bir buçuk yaşında olduğundan tehlikeli olur diye onunla birlikte gönderilmemiş. 1963 yılında Sabiha ve Zekeriya Sertel, Leipzig’teki “Bizim Radyo”dan emekli olunca Necil ve Gün Leipzig’e geçerek “Bizim Radyo”da çalışmaya başlamışlar fakat Necil beş ay sonra Budapeşte’ye dönmüş, Gün ise 1969 yılına kadar “Bizim Radyo”da çalışmaya devam etmiş, ancak 1969 yılında tekrar Budapeşte’ye dönmüş. Gizlilik nedeniyle uzun yıllar annesiyle ve babasıyla bile bağ kuramayan Benderli bu süreçte iki çocuk sahibi olmuş. Nâzım Hikmet’e “ağabey” diye hitap eden, onunla ilgili çok ilginç ve değerli anı ve gözlemleri olan; anılarında okuduğumuz gibi, Macaristan’daki 1956 ayaklanmasını kendi çağdaşlarından ve eski TKP’lilerin birçoğundan oldukça farklı bir şekilde, özgürlükçü bir perspektifle değerlendiren; TKP içindeki arkadaşlarından Bilal Şen’le birlikte parti yönetimine muhalefet etmiş; anılarını cesaretle ve dürüstçe kaleme almış; Türkçeye çok değerli Macarca eserler kazandırmış eski bir komünist, yaşına rağmen hâlâ verimli bir şekilde çalışmasını sürdürebilen çok değerli bir insandır. Onu tanıdığım, arkadaş olduğum, 2011 yılında yüz yüze de tanıştığım ve görüştüğüm için her zaman büyük mutluluk duymuşumdur.

Hayatımda ve otobiyografimde çok özel bir yeri vardır. Yeri geldikçe, hareketliliği ve enerjisi dolayısıyla şaka yollu (kendisi bundan pek hoşlanmaz ama) “pire gibi kadın” diye tarif ettiğim Gün Benderli’ye yeniden rastlayacaksınız.

* * *

İstanbul Özgür Üniversite’de, Arif Arslan’la birlikte, 2010 sonbaharından 2011 ilkbaharına kadar sürecek “Politik Filmler Gösterimi ve Tartışması” seminerlerine başladık. Daha önce de yazdığım gibi Arif Arslan’ın geniş bir sinema kültürü vardı. Filmleri birlikte seçiyorduk ama sunumlarını esasen o hazırlı-

yor ve seminerlerde de açıklamaları o yapıyordu. Ben ise politik filmlerin toplumsal arka planına ilişkin bir şeyler söylüyordum. Ayrıca 25 hafta süren seminerlere, konu üzerinde konuşma yapmak üzere zaman zaman yönetmen Hüseyn Karabey ve yazar, çevirmen Veysel Atayman gibi konuklar da geliyordu.

Costa Gavras'ın, 1960'ların başlarında, solcu milletvekili Lambrakis'in trafik kazası süsü verilerek sağcı komplocular tarafından öldürülmesini konu alan *Z-Ölümsüz*; 1952 yılında Stalinist polisin yürüttüğü operasyon sonucu düzenlenen "Slanski davası" adlı gösteri davasının safahatını, aynı davada sanık olan Arthur London'un *İtiraf* adlı kitabından hareketle anlatan *İtiraf*; Andrzej Wajda'nın, Polonya'da bürokratik polis devletinin propaganda makinesi ve kitleler ile ilişkisindeki sancıları konu alan *Mermer Adam*; İkinci Dünya Savaşı sırasında, Katın ormanında, esir alınmış binlerce Polonyalı subayın Stalin'in emriyle katledilişini konu alan *Katyn*; Fransız Devrimi sırasındaki Jakobin diktatörlüğü anlatan *Danton*; Josep Losey'in, Troçki'nin, sığındığı Meksika'da NKVD ajanı Mercader tarafından öldürülüşünü anlatan filmi *Troçki*; Ken Loach'un, Türkçeye *Rüzgârda Sallanan Başaklar* adıyla çevrilen, 1920'li yıllardaki IRA'nın mücadelesini ve İrlanda kurtuluş hareketinin İngiliz sömürgecileriyle uzlaşmasından sonraki ibret verici süreci anlatan filmi; David Lean'in bir İrlanda köyünde, hazin bir aşk öyküsü çerçevesinde Nazi'lerin IRA'ya yaptığı silah yardımı ve diğer bireysel dramları anlatan *Ryan'ın Kızı*; Claude Berri'nin, Emil Zola'nın aynı adlı romanından uyarladığı, 19. yüzyıldaki Fransız maden işçilerinin kahırlı hayatını anlatan *Germinal*'i ve burada adını saymadığım toplam yirmi beş film.

Filmlere ve tartışmalara ilgi büyük olmuştu. Özgür Üniversite'de verdiğim seminerler içinde beni en mutlu eden seminerler bunlardır. Zaman zaman filmlerin içeriği, ruhlarımızı, konuşmakta güçlük çekecek ölçüde sarsabiliyordu:

Dün İstanbul Özgür Üniversite'de, Arif Arslan'la benim sunuşunu yaptığımız, "Politik Filmler" görsel-seminerleri çerçevesinde, Andre Wajda'nın 2007 yapımı *Katyn* filmini seyret-

tik. Filmin sonunda seyredenlerin üzerine öylesine ağır bir hava çökmüştü ki, konuşmakta gerçekten zorlandığımı hissettim. (Aşk ve Devrim Sitesi, “Katyn Ormanı Katliamı”, 20 Haziran 2011)

Arkadaşlarım Süleyman Arıoğlu ve Ayça Söylemez’le birlikte, 2012 yılı Ocak-Mart aylarında verdiğimiz “Rejimler” seminerlerine, Gezi’ye doğru ilerlediğimiz o özel atmosferin bir parçası olarak ayrıca değineceğim.

Özgür Üniversite’deki önemli seminerler dizisinden biri de 2010 Kasımı’yla 2011 Ocak ayı arasında süren ve sırasıyla Erdoğan Aydın, Bülent Somay, Tayfun Gönül, Alaattin Şenel, Tolga Ersoy, Demir Küçükaydın, Gün Zileli, Tanıl Bora ve Zafer Dize’nin birer seminer verdiği, tartışmaların yapıldığı, “Demokrasi ve Sol” seminerleriydi. Ne yazık ki, Moda’dan Tünel’e gitmek benim için her zaman kolay olmadığından bu seminerlerin çok azını canlı olarak izleyebildim. Daha sonra seminerleri Özgür Üniversite Yayınları olarak yayınlama projesinin sorumluluğunu aldım; benimki de dahil olmak üzere seminerlerin kayıtlarının ve konuşmacılar tarafından yapılmış düzeltmelerinin bir kısmını topladım fakat Erdoğan Aydın’dan ve o sırada sağlık sorunlarıyla uğraşmakta olan Tayfun Gönül’den metinlerini almak mümkün olmadı; zaten bir süre sonra Özgür Üniversite Yayınları kitap yayınına son verdi. Metinler bende kaldı. Metinleri yeniden gözden geçirdim; kitap olarak yayımlansa gerçekten iyi olurmuş; önemli saptamalar ve tartışmalar var kayıtlarda.

Örneğin Bülent Somay’ın seminer konuşması metninde şu kâhince sözler dikkatimi çekti:

Kazayla birine bu rejim altında anayasayı da yeniden yapabilecek gücü verin o size öyle bir sistem kuracaktır ki, bir daha bunları ihtilalsiz gönderemezsiniz. Dolayısıyla 12 Eylül’den bugüne kadar bizim şansımız ne olmuştu? Hiç kimse o kadar güçlü iktidara gelemedi.

Bu sözler daha sonraki duruma ilişkin esaslı bir öngörüdür. Yalnız bir eksikle. Bülent Somay, “12 Eylül’den bugüne

kadar... hiç kimse (abç – G.Z.) o kadar güçlü iktidara gelememişti” derken yanı başındaki “katili” fark edememiş, iktidardaki AKP’nin “öyle bir sistem kur”maya hazırlanmakta olduğunu görememişti.

Seminerler içinde en hararetli tartışmalara neden olan benimki olmuş. “Reeldemokrasinin Üç Temeli” başlığını koyduğum konuşmamda bu üç temeli şöyle özetlemişim: 1. Burjuva hiziplerinin, yani partilerinin arasında konsensüsü sağlama ve burjuvazinin egemenliğini konsensüs halinde sürdürme aracı olarak *parlamento* 2. İşçi sınıfı ile burjuvazi arasındaki konsensüsü sağlama aracı olarak *toplulu sözleşme ve grev* 3. Burjuva toplumundaki bireyin burjuvazinin devletiyle konsensüsünün aracı olarak *bireysel haklar*. Sonra bunları açıklamaya girişmişim. Fakat bu konuşmada bir alt metin daha var, o da aynı zamanda “reelsosyalizm”i eleştirmek ve “proletarya diktatörlüğü” adı verilen bir baskı rejiminde bu üç konsensüsün de ortadan kaldırıldığına, dolayısıyla hak ve hukuktan yoksun, totaliter bir rejim inşa edildiğine dikkat çekmek.

Elbette “reeldemokrasi” ile ilgili değil de, “reelsosyalizm” ile ilgili olarak yaptığım eleştiriler, toplantıya, “bakalım Gün Zileli ne laflar edecek” diyerek, bir müfettiş havasında geldiğini hissettiğim Erdoğan Aydın ve her şeyin *en doğrusunu her* zaman kendisinin bildiği gibi bir vehim içinde olan ve “biz” diye adlandırdığı muhayyel bir topluluk adına konuşmaktan vazgeçmeyen Demir Küçükaydın tarafından eleştirildi; “sosyalizm” ve “bürokrasi diktatörlüğü” konusunda hararetli tartışmalara neden oldu. Benim de gereğinden fazla heyecanlı, hatta telaşlı yanıtlar verdiğimi bugün saptayabildiğim bu uzunca tartışmayı buraya almak kitabın boyutlarını zorlayacaktır. Bu tartışma bana, 1981 yılında hayatımda açılan “sosyalizmin sorunları” perdesinin kapanmadığını göstermiştir!

一

VII

2010-2013

Gezi

31 Aralık 2009 Ceren'le ilk buluşma günümüzdü. Ayvalık'tayken evlenmeye karar vermiştik. Nikâhımızı da bilerek aynı güne aldık: 31 Aralık 2010. Bu altıncı evliliğimdi. Annemin amcası Ahmet Rıfat Kemerdere (Ev, s. 17, 117; Yarılma, s. 151, 178) aile içinde altı kez evlenmesiyle ünlüydü. Ben ise daha genç yaşta, "Ahmet Amca'nın rekorunu kıracağım, en azından egale edeceğim" diye şaka yapardım aile çevresinde. Gülüp geçerlerdi. İşte şaka gerçek olmuştu. Ahmet Amca'nın rekorunu kıramasam da egale etmiştim, artık kırmaya da niyetim yoktu zaten!

Aslında yasal zorunluluklar olmasa Ceren de ben de evlilik gibi bir yola gitmek niyetinde değildik. Fakat Türkiye vatandaşlığından atılmış olmam Türkiye'de kalmam açısından büyük güçlük yaratıyordu. Bugün yürürlükte olan, 3 ay dışarıda bekleme uygulamasının eli kulağındaydı. O sırada geçerli olan uygulamaya göre Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmayan biri her üç ayda bir ülkeden çıkıp aynı gün bile olsa yeniden girerek süreyi üç ay daha uzatabiliyordu. Daha önce anlattığım gibi, Filibe ve Samos'a giderek ben de iki kere bu yola başvurmuş-tum. Bir ara AKP iktidarı tarafından yürürlüğe konmaya kalkılıp tepkiler sonucunda geri çekilen fakat sonradan yeniden getirilen uygulamaya göre ise üç ay dolduktan sonra çıkmak ve

yeniden girebilmek için dışarıda üç ay beklemek zorundaydınız. Bu benim için felaket demektir. İsviçre'ye dönemezdim. İngiltere'ye dönebilirdim ama orada da bağlarım son derece azdı ve sosyal yardım alabilmek için ev bulup adres göstererek yeniden başvurmam gerekiyordu. Özellikle Londra'da parasız pul-suz ev bulmak artık neredeyse imkânsız yakın bir şeydi. Kısacası, ülke dışında yaşama olanaklarım son derece kısıtlı hale gelmişti ve ayrıca Ceren'den o kadar uzun süre ayrı yaşamaya dayanamazdım. Artık Türkiye'de kısıtlı olanaklarla da olsa bir hayat kurmuştum. Zürih'teki kira param hâlâ yatıyordu. Ceren, Tomris Giritlioğlu'nun asistanı olarak çalışıyordu. Yani geçim koşullarımız fena değildi. Şimdi bir de Keje adlı bir çocuğumuz vardı. Bu koşulda evlilik gelip kaçınılmaz olarak da yatmıştı kendini.

Bir "yabancı"nın bir Türkiye vatandaşı ile evlenmesi için izlenmesi gereken bazı prosedürler söz konusuydu. Örneğin evlilik ilanımızın İngiliz Konsolosluk'u'nda da iki hafta askıda kalması gerekiyordu. Bu da konsolosluk tarafından belli bir ücret karşılığı yapılıyordu. Şimdi miktarını hatırlamıyorum ama yüklüce bir paraydı, tabii bizim için. Bütün prosedürler yerine getirildikten sonra Kadıköy Evlendirme Dairesi'ndeki nikâh günümüz 31 Aralık olarak belirlendi.

Evde, Keje'yi kızıl-kara kurdelelerle süsledik. Emrah Hamşioğlu gelip bizi evden arabasıyla aldı. Keje arabaya dayanamaz, hemen kusardı ama bu sefer yol kısa, kusmaz diye düşündük. Yanılmışız. O kısa yolda bile kustu. Sağ olsun, Emrah imdadımıza yetişti. Kusmukları alelacele bir poşete tıktırdık kâğıt mendillerle. Benim nikâh şahidim Önder Pekman, Ceren'in şahidi Tomris Giritlioğlu olacaktı fakat Önder, sonradan kendi anlatımına göre, telefonunu su dolu kovaya düşürdüğü için gelemedi. Onun yerini, "yedek oyuncu" olarak "saha kenarında" bekleyen Cemil Aytulun aldı hemen. Ben dik yakalı siyah bir kazak, Ceren ise çok güzel, dar, kırmızı bir elbise giymişti. Yani biz de kızıl-kara bir alaşım oluşturuyorduk. Tomris Giritlioğlu, Cemil Aytulun, Ceren ve ben nikâh masasındaki yerimizi aldık. Irmak, Evrensel Belgin, İskender Aydın, Emrah Ham-

şioğlu, Nazan Meriç Olgaç, Keje'yle birlikte ön sıralardan bize doğru bakıyorlardı. Irmak'ın o zamanki eşi Hikmet Çevik, Zürih'ten Murat Özdemir ve kız kardeşi Derya Özdemir, Ceren'in Kocaeli Üniversitesi Dramatik Yazarlık ve Oyunculuk bölümlerinden arkadaşları Cansın Bezircilioğlu, Cenk Gündoğdu, Merve Gündoğdu, Melih Şaştım, Emre Koç, Fırat Bayrak ve Asis Yapım çalışanlarından Nurhayat Azak, Esra Arabacıoğlu, Nesrin Samur da oradaydı. Ersen Olgaç ise, meşhur fotoğraf makinesiyle görev başındaydı, durmadan fotoğraflarımızı çekiyordu. Türkiye'nin en iyi yönetmenlerinden biri olan Yavuz Turgul ile Türkiye'yi sarsan "Hatırla Sevgili" ve "Bu Kalp Seni Unutur mu?" dizilerinin senaristi Nilgün Öneş, Ceren'in tarafı olarak bir sıra arkada oturuyorlardı.

Nikâh memuru da geldi ve bize malum soruyu sordu. Cevap verirken her zamanki gibi bir sululuk yapmaya kalkıştım ama yüzüme gözüme bulaştırdım; "... eşiniz olarak kabul ediyor musunuz?" sorusuna, o zamanlar dillerden düşmeyen şu lanetli "Yetmez ama evet" cevabını verdim. Amacım hem klasik "evet" cevabını deforme etmektir, hem de "liberal"lerin bu moda sloganıyla dalga geçmektir. Fakat galiba öyle algılanmadı da, sanki ben nikâh masasında bile "Yetmez Ama Evet" in propagandasını yapmaya kalkan azılı bir "liberal"mişim gibi algılandım, tabii beni tanımayanlar açısından. Ayrıca o kadar da iyi bir espri değildi. Bunu ağzımdan çıkar çıkmaz fark ettim ama artık çok geçti. Son nikâhımda iyice çuvallamıştım! Öte yandan, bu güldürmeyen cevabımı daha da acıklı bir manada algılayanlar olmuş. Ceren'in işyerinden arkadaşı Nurhayat Hanım nikâhtan sonra Ceren'e gelip, "Gün Bey neden öyle dedi?" diye sormuş, "Ömrüm yetmez bu evliliği sürdürmeye ama yine de evet diyorum demek mi istedi?" Hadi buyrun bakalım!

Nikâhtan çıktıktan sonra hep birlikte Kadıköy'deki Akdeniz Kafe'ye gidip masalara yayıldık ve sohbet ettik. O gece, "nikâh hediyesi" olarak bir çiftlikte yapılacak yılbaşı eğlencesine davetliydik. Emrah Hamşioğlu'nun arkadaş çevresinden neredeyse otuz kişinin katıldığı bir yılbaşı partisiydi. Bu partide Emrah'ın o zamanki eşi Nilgün Altınay'la da tanışmıştık. Yoga ho-

cası Bora Ercan, eşi Gül Büyükbay, Nilgün Toptaş, Serap Halvaşı, Gülcan Özcan da o akşam tanıştığımız ve görüştüğümüz arkadaşlardı. Çiftlik, Ömerli Barajı taraflarındaydı. Akşam karanlığı bastırdıktan sonra gittiğimizden çevre ve manzara hakkında çok şey söyleyemeyeceğim. Çiftlik evinin geniş, uzun bir salonu vardı. Şömine yanıyordu ama içerisi yine de soğuktu. İnsanlar yerlerde, battaniyelere sarınarak oturuyorlardı. Ceren'le ben de büyükçe bir battaniye bulup sarındık. Gezgin bir çift, çeşitli ülkelerde çektikleri fotoğrafları perdede slaytlar halinde gösterdiler. Eğlenceli, düzeyli bir topluluk, güzel, romantik bir geceydi.

Böylece, 2000'li yılların çift sıfırlarından kurtuluyor ve 10'ları saydığımız yıllara giriyorduk. Bu aynı zamanda, o gün farkında olmasak da, Türkiye'nin kaderinde farklı bir dönemin başlayacağı yeni bir on yıla girdiğimiz anlamına geliyordu.

* * *

Türkiye, 2002'de AKP'nin şahsında iktidara gelen yeni *oligarşinin* (*oligarkın* da diyebilirdik) ökçesi altında adım adım açık bir diktatörlüğe doğru gitmekteydi. 2002'den önce Türkiye'nin efendisi olan eski *oligarşi*, Ergenekon, Balyoz vb. davalarıyla ağır darbe yemiş ve neredeyse bütün iktidar mevzilerinden atılmış, püskürtülmüştü. İktidarın olanaklarıyla başları döndüğü gibi tasfiye ettiklerinin kanının tadıyla da çılgına dönmüş "yeni" (tırnak içine alıyorum, sekiz yıldır iktidarda olduklarına göre o kadar da yeni sayılmazlardı) muktedirler, iktidarın yasası gereği durdurulamaz bir şekilde rakipleri ulusalcıların, Kemalistlerin ve eski iktidar sahiplerinin ardından iktidarlara için tehdit olarak gördükleri her şeye saldırmaya başlamışlardı. Artık "kendilerinden" olmayan herkes saldırı tehdidi altındaydı. Ve elbette en başta da yandaş olmayan basın ve basın mensupları. Oligarşinin iktidar bileşenlerinden Fethullahçılar bu konuda özellikle gayretliydi. Sadece iktidar için değil, doğrudan kendi hizipleri için de tehlike ya da düşman gördüklerine karşı bir süre avı başlatmış, örneğin kendilerine karşı kitap yazmaya "cüret etmiş" Ahmet Şık, Nedim Şener ve Soner Yal-

çın gibi gazetecileri sahte delillere dayanarak tutuklayıp ağır cezalarla yargılamaya, iç hesaplaşmalarını açıktan yargı alanına taşıyarak yakın zamana kadar birlikte oldukları Hanefi Avcı gibi emniyet mensuplarını içeri atmaya girişmişlerdi.

AKP iktidarının güçlü bileşeni Fethullahçılar kırk yılı aşkın bir zaman içinde bürokraside, özellikle poliste ve yargıda oluşturdukları örgütlenme ağlarına ve kadrolarına dayanarak, sahte delil üretimi yoluyla istediklerini içeri atma, gazeteci kılığındaki muhbir ve hafiyeleri aracılığıyla savcılara bavullarla “delil” sunma, savcı adı verilen emir kulları aracılığıyla saçma sapan suçlamalarla ve imalat iddianamelerle insanları yıllarca içeri de tutma, yargıç adı verilen “evet efendim”ciler vasıtasıyla hukuk dışı yargılamalar yapıp ağır hükümler verdirmeye olanakını ele geçirmişlerdi. İktidar bazında önlerinde hiçbir engel yoktu. Tersine, AKP iktidarı bu hizbe bütün kapıları ve olanakları açmış, “ne yaparsanız yapın, yeter ki iktidarın ve sizin tekerinize çomak sokanları sindirin” demişti. Fethullahçı polisin, yargı kriptolarının cesareti, fütursuzluğu buradan geliyordu.

Evet ama bu dünyada hiçbir şey dirençsiz, yağda kayar gibi ilerleyemezdi ki. Hele baskı, mutlaka karşısında direnişi bulurdu. Direnç veya direniş bazen yukarılardan gelirdi, bazen de diplerden. CHP muhalefeti direnmeye çalışıyordu ama esas direncin giderek aşağıdan kaynamaya başladığı göze çarpıyordu. Özellikle gazetecilerin, “kitap yazarak hükümete karşı komplo yaptıkları” suçlamasıyla tutuklanıp içeri atılması hükümet açısından tehlike yaratacak alttan alta bir kabarığa yol açmaya başlamıştı.

2011 yılının 6 Mart günü Ahmet Şık ve Nedim Şener’in tutuklanışına karşı Taksim’de düzenlenen bir gazeteci protesto yürüyüşüne gitmiştik Ceren’le birlikte. Orada Süleyman Arıoğlu ve Ayça Söylemez’e ve başka arkadaşlara rastlamıştık. Gösteride, birkaç yıl içinde büyük bir patlamaya dönüşecek kabarışın kokusunu almıştım. Gazeteci kitlesi sessiz ama büyük bir öfke içindeydi. Öyle ki, Doğu Perinçek’in dev bir posteriy-le gösteriye katılıp yönlendirmeye çalışan Aydınlıkçıların o yaşıpışkan hallerine bile tahammül edecek, sadece onlarla birlikte

yürümek istemediklerini belli edecek şekilde Aydınlıkçılar ne tarafa yürüyorsa onların ters istikametine yürüyerek sessiz ve onurlu yürüyüşlerini sürdürecektik kadar. Bakmayın siz, bazen öfkeyi bağırarak değil, sessizlik ortaya koyar. İşte o yürüyüşte bu sessizliği görmüştüm. Elbette hiçbirimiz bu sessizliğin birkaç yıl sonraki büyük bir patlamanın fitillerinden biri olduğunu tahmin edemedik.

Ahmet Şık ve Nedim Şener'in tutuklanmasına sadece gazeteciler değil, bütün toplum, toplumun canlı dokusu büyük bir tepki içindeydi. Bu tepki kendini, hiç umulmadık bir şekilde, daha yeni kurulmuş "Yayın Kolektifi" adlı bir yayın kuruluşunun Facebook'ta açtığı "Ahmet Şık'ın Kitabı Bende de Var" kampanyasıyla ortaya koydu. Ama bu kampanyayı anlatmadan önce benim de içinde yer aldığım Yayın Kolektifi'nin 13 Ocak 2011 tarihindeki kuruluşunu ve sonrasını ele almam gerekiyor.

Federe Yayınları başarısız olmuştu. Yeni bir yayınevi mi? Hayır, bu imkânsızdı. Bir kere bunun için para yoktu, ikincisi zaten para ilişkilerinin bataklık olduğunu biliyordum. O alana hayatım boyunca girmemiştım, bundan sonra da girmeye niyetim yoktu. Acaba tek tek kitap basan bir kolektif kuruluş söz konusu olabilir miydi? Herkes için bir ucundan tutar, kendi yapacağı katkıyı yapar ve böylece kolektif bir katkıyla ortaya bir kitap çıkardı. Sonra da maliyeti iyice düşürülmüş kitap herhangi bir yayınevine önerilirdi. Böylece para ilişkilerine girilmeden, adeta geleceğin toplumundaki gibi özgürlükçü ve dayanışmacı ilişkiler yoluyla yaratıcı bir çaba ortaya konmuş olurdu. En azından denemeye değerdi böyle bir şey. Bu düşüncelerle Evrensel'le, İletişim'den tanıdığım, dağıtım işlerinde deneyimli ve o sırada Kibele Yayınları'na geçmiş olan İskender Aydın'la, elbette Ceren'le, yakın çevremizdeki birkaç arkadaşla bu fikri tartıştım, böylece "Yayın Kolektifi" tasarısı yavaş yavaş oluştu.

Sonunda, Kadıköy'deki Akdeniz Kafe'de bazı arkadaşlarla buluştuk ve Yayın Kolektifi'nin çağrı metnini tartışıp kararlaştırdık. Ceren o gün işte olduğu için katılamamıştı. Metni ben kaleme almıştım. 13 Ocak 2011, Perşembe tarihli, "Bir El Ver" başlığını taşıyan "Yayın Kolektifi Girişimcileri" çağrı metnini

imzalayan sekiz kişi şu isimlerden oluşuyordu: Ali Rıza Gelirli, Iskender Aydın, Emel Uğur, Raif Zor, Hüseyn Aslan, Evrensel Belgin, Gön Zileli, İsmail Biçer.

İskender Aydın ve Emel Uğur, Jan Valtin'in kitabının iki yıl önceki basımından beri temas halinde olduğum Kibele Yayınları'nın ęalıřanlarıydı. Keza yazar Ali Rıza Gelirli'yi de Kibele aracılığıyla tanımuştım. Yazarlar Raif Zor ve Hüseyn Aslan ile şair İsmail Biçer ise Ali Rıza Gelirli'nin arkadaşları olarak tanıştığımız yazar ve şairlerdi.

ęaęrı metni şu cümleyle başlıyordu:

Piyasa ve para ilişkilerinin bir plazalar ve bataklıklar alanı haline getirdiği kitap yayını alanında yeni bir girişim başlatıyoruz.

Yayın ve kùltür alanındaki derin yaralardan birine parmak basan bu cümleden sonra Yayın Kolektifi'nin üç ilkesi şöyle sıralanıyordu: Özgürlük, eşitlik, açıklık. Bir alttaki satırda "dayanışma"dan da söz ediliyordu. Oysa dördüncü ilke olarak konulabilirdi, çünkü aktif ömrü üç yıl sürecektir Yayın Kolektifi'nin pratikte oldukça başarılı bir şekilde uyguladığı bir ilkeydi dayanışma.

ęaęrı metninde, Yayın Kolektifi'nin "belirlenmiş bir ideolojik çizgisi" olmadığı belirtiliyordu ki, bu çok önemliydi. Çünkü neredeyse 200 yıldır yürürlükte olan sol paradigmaya göre "ideolojik çizgi" her zaman belirleyici olmuş ve ne zaman nereye seyredeceği belli olmayan bu "çizgi" uğruna nice nice kelleler koparılmıştı. Yayın Kolektifi, kapitalizme, despotizme ve ayrımcılığa karşı olmayı yeterli görüyor, bu ilkeleri benimseyen büyük insanlığı ayrımsız kardeşleşmeye çağırıyordu. Galiba Yayın Kolektifi yayın kolektifi olmanın ötesinde bir anlama sahipti.

ęaęrı metninde dayanışmaya işaret eden "bir el ver" ilkesi şöyle açıklanıyordu:

Kimi para verir, kimi yeteneğini; kimi konuşarak, yazarak yayının kolektifini tanıtır; kimi teknik becerileriyle katkıda bulunur; kimi dağıtım için yardımcı olur; kimi işyerinin olanakları-

nı açar, kimi bağış toplar, kimi basındaki ilişkilerini yayın kolektifi için harekete geçirir vb. herkes bir el verdiğinde, binlerce el en ağır yükü bile kaldırır. Başarabilecek miyiz? Bilmiyoruz ama en azından deneyeceğiz.

Bu tanımlama, bir yayın kuruluşunu olduğu kadar, geleceğin özgürlükçü ve dayanışmacı toplumunun işleyişini de ortaya koyar gibiydi.

Yayın Kolektifi'nin çağrı metninde yönetim tarzı açısından eski devrimci paradigmadan tamamen farklı olarak yeni bir deney daha başlatılıyordu. Artık “merkez komiteleri” ya da “yayın kurulları” olmayacaktı:

Herhangi bir yönetici dar organı reddediyoruz. Yayın Kolektifi'nin hangi kitapları basacağına, mali politikasına vb. 3 ayda bir toplanan genel katılımcılar toplantısı karar verecektir. Yayın Kolektifi'nin mülkiyeti kimseye ait değildir, genel katılımcılar toplantısının tasarrufu altındadır. Yasal nedenlerle sahiplik belgesine sahip olma görevi verilen arkadaş ya da arkadaşlar, genel katılımcılar toplantısının kararlarına uyacaklarına söz verirler. Sözlerinin gerçekliğine inanmaktan ve güvenmekten başka seçeneğimiz yoktur.

Yönetici organlardan çok çekildiği doğrudur. Despotluğa yönelmesi kaçınılmaz organların reddi kesinlikle gerekiyordu. Ama yerine konan işlevsel olabilecek miydi bakalım? “Görünmeyen” komitelerin ortaya çıkması tehlikesi yok muydu? Ayrıca işlerin pratikte yürütülmesi ve denetlenmesi sadece arada bir toplanan katılımcılar toplantılarıyla mümkün olabilecek miydi? Katılımcılar adına geçici yetki verilen kişilerin, “verdikleri sözü” ihlal edip kolektif adına yetkileri gasp etmeyeceklerinin garantisi neydi? Sadece “söz”e güvenilebilir miydi? Eski reddediliyordu ama yeni henüz kendisini kanıtlayamamıştı. Çağrı metninin titrek olduğu noktalardan biriydi bu.

Çağrı metninde yayın ilkeleri şöyle açıklanıyordu:

Kapitalizm bataklığına ve piyasa-paranın zorlayıcı mekanizmalarına rağmen iyi yayıncılık yapmayı, kaliteli kitap basmayı,

şöhretlerin değil, bilinmeyen değerlerin peşinde koşmayı becerebilmenin, bunu gerçekleştirebilmenin takipçisi olacaktır.

Elbette piyasanın-paranın bizi yere çalabileceğinin bilincindeyiz ama bir yandan da bu tür mekanizmalardan bıkmış çok sayıda insanın varlığına ve desteğine güvenileceğimizi düşünmekten kendimizi alamıyoruz. En azından, neden denemeyelim diyoruz. Yenilirsek de yenildiğimizi görmüş oluruz.

Burada da piyasa ilişkilerine meydan okunur ve yeni bir yön elim ortaya konurken yeni sakıncalı durumlara karşı yeterince uyanık olunmadığını saptamak mümkün. Örneğin, üç yıl içindeki deneylerde görüldüğü gibi, “şöhretlerin değil, bilinmeyen değerlerin peşinde” koşalım denirken, Yayın Kolektifi’nin piyasa dışı dayanışma ilişkilerinden yararlanarak kitabını yayımlatmak için yüze gülen, işini gördükten sonra da çekip giden fırsatçılara da rastlanmıştır. Kısacası, insan unsuru karmaşık bir vakiadır. Tek yönlü bir bakış her zaman aldatıcı olabilir.

Keza çağrı metninin, “ölmüş yazarların yakınlarına, vakıflara, ajanslara vb. telif ödemeyi yanlış” bulup “ödeme yapmayı reddetmesi” de yanlıştı. Telifin bütünüyle ortadan kalkması paranın ortadan tümüyle kalkmasına bağlı, çok uzun vadeli bir sorundur. Çağrı metni ise mirası da, mirasa bağlı telifi de “kültür mirası” gerekçesiyle bir çırpıda ortadan kaldırıvermişti.

Çağrı metninin, eleştiri hakkına, eleştirinin hiçbir koşulda bastırılamayacağına, mali hesapların herkesin denetimine açık olacağına ve ilan edileceğine ilişkin saptama ve önerileri ise, elbette eski deneyimlerden çıkarılmış özgürlükçülük ve açıklık ilkelerinin ete kemiğe bürünmesiydi ve geleceğin yeni paradigmasını, birkaç yıla kadar zuhur edecek özgürlükçü ve eşitlikçi ruhu haber vermekteydi.

Çağrı metninin belirlediği şekilde, 6 Şubat 2011, Pazar günü, öğleden sonra 14.00’te, Kadıköy Kafe’de Genel Katılımcılar toplantısı yapıldı. Güneşli ama soğukça bir gündü. Güneşe aldanıp, daha geniş bir alan olan kafenin terasına çıktık. Elbette akşama doğru donduk. Toplantıya hasta hasta gelen Su-

at Şükrü Kundakçı'yı boş yere üşüttüğümüz aklıma geldikçe hâlâ üzülürüm.

Toplantıda 24 kişi hazır bulundu. Söz alıp görüş ileri sürenler şunlardı: Aydın Doğan, Ersen Olgaç, Ferhan Umruk, Kaan Doğan, Emre Özkapı, Gün Zileli, İsmail Çelik (Yayın Kolektifi çevresinde, kendine taktığı adla "Stephan Redstone" olarak ünlenecektir), Ömer Faruk Ciravoglu, Orhan Özkan.

Toplantıdaki tartışmalar iki noktada toplandı. Birinci tartışma, Yayın Kolektifi'nin neleri, nasıl yapacağı üzerine oldu. İkinci tartışma ise çağrı metninde ifade edilen "ideolojisizlik" tavrı üzerinde yoğunlaştı. Birinci tartışmanın başını, 1979 yılından beri *Yaba* dergisini sırtında taşıyan yayın emekçisi Aydın Doğan çekti. Aydın Doğan, 1980'lerdeki Yazko deneyinden hareketle bu tür girişimlerin neden başarısız olduğunun üzerinde durdu ve dağıtım meselesinin önemine değindi. Elbette o soğuk Şubat akşamında bu kadar temel meseleleri bir çırpıda çözmemiz beklenemezdi. Sonuçta, iki genel toplantı arasındaki işleri pratikte yürütmek üzere, adına geçici olarak "Öneri Değerlendirme Komisyonu" dediğimiz koordinasyon kurulunda şu isimler yer aldı: Orhan Özkan, Gün Zileli, Ceren Cevahir Gündoğan, Süleyman Arnoğlu, Özge Genç, İsmail Çelik (Stephan Redstone).

İkinci tartışma daha çetin oldu. Troçkist eğilimdeki Ersen Olgaç ve Ferhan Umruk belli bir ideolojik çizgi ortaya konmamasının dağılmayı getireceğini söylediler. Anarşist eğilimli Kaan Doğan ve Emre Özkapı biraz da yan gözle İsmail Redstone'a bakarak ve onu ima ederek "Stalinistlerle aynı platformda" yer almayacaklarını açıkça ifade ettiler. Hatta Emre Özkapı daha sonra, Yayın Kolektifi için imza verme aşamasında aynı gerekçeyle (yani Yayın Kolektifi içinde Redstone ve onun gibi Stalinistler olduğu gerekçesiyle) imzasını koymaktan da imtina etti. Redstone'a dikkat çekilmesinin nedeni, aslında benim de ilk kez orada tanıdığım İsmail Redstone'un kendisini açıkça "Stalinist" olarak ifade etmesi, hatta bana karşı kırk yıllık eski dostmuşuz gibi çok samimi bir tavır takınıp, nereden kaynaklandığı belli olmayan bir özgüvenle, "ben seni de ikna edeceğim Sta-

lin konusunda” demesiydi. Kaan ve Emre, İsmail Redstone’un şahsında bir “tehlike” algılamışlardı. Evrensel de o toplantıda olmamakla birlikte, genelde Stalinistlerle aynı platformda olmayı doğru bulmadığını belirtmişti. Gerçi Troçkist arkadaşlar meseleyi Emre ve Kaan kadar şahsileştirmemişlerdi ama onlar da benim takındığım “ideolojiden arınma” tutumunu doğru bulmuyorlardı. Aslında ben de Ersen ve Ferhan ya da Emre, Kaan ve Evrensel kadar anti-Stalinist olmama rağmen Stalinizme karşı olmakla Stalinistlere karşı olmayı ya da Stalinistlerle birlikte çalışmamayı birbirine karıştırmamak gerektiği düşüncesindeydim. O sırada kimin haklı olduğu ya da haklı çıkacağı henüz belli değildi.

Yayın Kolektifi Katılımcılar Toplantısı’nın da benimsediği “Çağrı Metni”ni orada veya daha sonra internet aracılığıyla imzalayanlardan tamamının değil ama bir kısmının isimlerini de buraya alayım: Ali Rıza Gelirli, Aydın Doğan, Ali Kar, Aytekin Yılmaz, Ayşe Erbil, Anjel Dikme, Ayça Söylemez, Ahmet Külsoy, Aysun Bayraktar, Arif Arslan, Ali Murat İrat, Ayşegül Doğanay, Ayhan Çınar, Ahmet Erkan, Bilge Girgin, Cihan Romancı, Cem Akbalık, Ceren C. Gündoğan, Can Başkent, Devrim Tarım, Deniz Yazlı, Emrah Hamşioğlu, Emel Uğur, Ersen Olgaç, Ferhan Umruk, Gülsemin Angışlan, Gün Benderli, Gölünur Elçik, Gün Zileli, Hüseyin Aslan, Haydar Karataş, Hüseyin Kaplan, Halil İbrahim Özkurt, Hülya Tarman, Hüsniye Parpar, İsmail Biçer, İsmail Çelik, İnan Kızılkaya, İskender Aydın, Kaan Doğan, Lider Ersan, Miraz Ruspi, Munzur Pulur, Nidal Havari, Orkun Tunçkan, Orhan Özkan, Özge Genç, Ömer Faruk Ciravoglu, Rana Arıbaş, Raif Zor, Suat Şükrü Kundakçı, Sina Akyol, Sabahattin Umutlu, Süleyman Arıoğlu, Sedat Eroğlu, Şehmuz Ay, Şule Ayaz, Tülay Tümen, Tefrik Savaş, Umut Yaşar Özgen, Ülkü Güney, Ümit Kaya, Vicdan Kayır, Yılmaz Odabaş, Nesrin Kültür Kiraz.

Hepsi de değerli arkadaşlardı. Astsubayken 12 Mart döneminde ordudan atılan, bundan sonra hayatını işçi olarak sürdüren, TSİP’in işçi kökenli yöneticisi olarak parlayan, bin bir örgütsel badiren geçtikten sonra Sovyetler Birliği’ndeki, 1920’ler-

de Kollontay'ın başını çektiği "İşçi Muhaleti"nin haklı, işçi sınıfı ekonomik ve siyasi gücü doğrudan doğruya elinde tutmadıkça bürokrasi iktidarının kaçınılmaz olduğu sonucuna kendi deneyimleriyle varan Ali Kar'ı; TIP zamanından beri solda yer alan, Almanya'da işçiye TIP'e üye olan ve o zamandan beri soldaki gelişmeleri ve ayrılıkları adım adım izleyerek bir işçi sağduyusuyla kendi yolunu çizip Leninist öncü örgüt kültürüne karşı tabandan, spontane örgütlenme fikrine varan ve bu fikrini yazılı hale de getiren Halil İbrahim Özkurt'u, işçi sınıfının çileli hayatı içinden yetişmiş bu iki işçi entelektüeli burada özellikle zikretmek isterim.

Seçilen altı kişilik "Öneri Değerlendirme Komisyonu", genel toplantı dağıldıktan sonra bir köşede alelacele ilk toplantısını yaptı. Orada İsmail Redstone'la sohbet edip daha yakından tanımaya çalıştım. Gerçekten çok samimi bir havası vardı ve internet kurdu olduğu anlaşılıyordu. Zaten toplantıda da Yayın Kolektifi'nin acilen e-kitap'a geçmesini önermişti. İsmail kendisi ile ilgili özet açıklamalar yaptıktan sonra, "Yayın Kolektifi girişiminden nasıl haberdar oldun?" soruma şu cevabı vermişti: "Bir arkadaş internetten duymuş, bana yolladı. Çağrışı yapanların isimlerine baktım. Senin adını gördüm. İşin içinde Gün Zileli varsa bu iş yürür dedim ve geldim."

Yürüyecek miydi, yoksa "yürütülecek" miydi, bunu yakın zamanda görecektik! Ayaküstü yaptığımız görev bölümümünde Yayın Kolektifi'nin internet işlerini ve Facebook sayfasını İsmail Redstone'a verdik. Emre Özkapı ve Kaan Doğan duymasın!

Yayın Kolektifi'nin 6 Şubat'taki genel katılımcılar toplantısından tam bir ay sonra, 6 Mart 2011 günü gazeteci Ahmet Şık ve Nedim Şener, Odatv'ye ve Soner Yalçın'a karşı sürdürülen operasyonlar çerçevesinde evlerine yapılan polis baskını sonucu gözaltına alınmış ve sorgularının ardından alelacele tutuklanmışlardı. Şık ve Şener'in Cemaatin faaliyetleriyle ilgili hazırladıkları kitapların Ergenekon davası kapsamında soruşturulan Odatv'nin bilgisayarlarından çıktığı iddia ediliyor ve "gizli örgüte üyeliğin delili" sayılan bu kitapların görüldüğü yerde müsadere edilmesine karar veriliyordu. Ahmet Şık, polisler ta-

rafından götürölürken “Dokunan yanar” diye bağıarak aslında mesajı vermişti. İktidar, polisi ve yargısıyla Cemaatin denetiminde operasyonlara girişiyor, Cemaati teşhir eden, onun içyüzünü açıklayan yazar ve gazetecilere karşı, bilgisayarlara sahne delil ve virüs yerleştirmek de dahil her türlü komplo yapıarak Cemaate “dokunanı yakıyor”du.

Artık, bırakın kitap yazmayı, yayımlanmış veya yayımlanmak üzere olan kitapları okumanın, evinde bulundurmanın bile suç haline getirildiği bir Orwell distopyasının içine girdiğimiz çok açıktı. Cemaatin emrindeki savcı, yargıç ve polislerden oluşan “İmamın ordusu”, Cemaat hakkında yazılmış, onun içyüzünü açıklayan kitapları suçlu sandalyesine oturttuğu gibi, bu kitapları okuyanları, evlerinde veya ellerinde bulunduranları bile soruşturmaya girişmişti. Öyle mi öyle! Her uygulamanın alacağı bir yanıt vardır. Türkiye toplumu, baskıya alışık olsa da, kitap okumanın veya bulundurmanın bile yasak ve suç olduğu bir toplumsal ortama tahammül edemeyecek entelektüel seviyeye çoktan ulaşmıştı. Her şey yutulurdu da artık bu yutulmazdı!

Yayın Kolektifi’nin haberleşme sitesine, gazeteci arkadaşımız Ayça Söylemez’den 24 Mart günü öğleden sonra bir mail geldi:

Kitabın tüm nüshalarına toplama kararı çıktı. Elinde bulunduran örgüt üyeliğiyle yargılanacak. Bu durumda en iyi yol, kitabın herkesin elinde bulunması olur.

Hemen ardından Ayça’dan bir başka mail daha:

Avukatlardan ve Yonca Şık’tan kitabın bütün kopyaları istendi (tebligat gitti az önce).

Vermezlerse onları da örgüt üyeliğinden tutuklayacaklar. İttihakı de az önce ikinci kez basıldı, bilgisayarlarına el konuldu.

Ayça’nın maillerine cevaben şu maili attım:

Evet, iyi bir öneri. Kitap bende de var kampanyası açalım. Yayın kolektifi önayak olsun. Mesela şöyle: AHMET ŞIK’IN KİTABI BENDE DE VAR ve imzalar. Ne dersiniz?

Böylece işe giriştik. Yayın Kolektifi'nin internet işlerine İsmail Redstone baktığından, ondan Yayın Kolektifi adına bir Facebook sayfası açmasını istedik. "Ahmet Şık'ın Kitabı Bende de Var" başlıklı Facebook grubu, 25 Mart 2011, Cuma sabahı saat 04:30'da kuruldu. Kampanyanın ilk imzacıları şunlardı: Yavuz Alogan, Ayça Söylemez, Sina Akyol, Gün Zileli, İsmail Çelik (Redstone), Rana Arıbaş, Süleyman Arıoğlu, Ceren C. Gündoğan, Devrim Tarım, Abidin Yılmaz, Sarphan Uzunoglu, Osman Çağlar, Cem Akbalık, Deniz Yılmaz. Gruba, aynı gün öğlen saat 12.00'de yaklaşık 2.000 kişi üye iken bu rakam 16.00'da 8.000, 21.00'de ise yaklaşık 18.000'e ulaştı. Gün itibarıyla ulaşılan rakam 25.881 idi. Bu arada katılanlar sadece imzalarını belirtmekle yetinmiyor, aynı zamanda duygu ve düşüncelerini ifade eden bir şeyler yazıyorlardı duvara. Müthiş bir öfke patlaması olduğu anlaşıyordu. O kadar hızlı bir akış vardı ki, atılan bir imza yukardan başlayıp aşağıda görünmez hale gelinceye kadar ekranda ancak yarım dakika kadar kalabiliyordu. İki gün içinde 57.907 rakamına ulaşılmıştı. Her şey iyi gidiyor gibi gözüküyordu ama yolunda gitmeyen bir şeyler de yok muydu acaba?

Yolunda gitmeyen, kampanyanın, kitleselleştiği ölçüde ulusalcı sembol, slogan ve yazıların istilasına uğramasıydı. Neredeyse özgürlükçü eğilim ulusalcı histerinin gölgesinde kalmak üzereydi. En başta "Mustafa Kemal'in askerleriyiz" sloganı olmak üzere, Kürt düşmanı, enikonu ırkçı söylemler bir hayli baskın çıkmaya başlamıştı. Kampanyanın üçüncü günü gelen imzalar yüz bine doğru tırmanırken arkadaşlardan gelen şikâyetler de iyice artmıştı. Aslında sırf bana kalsa bu tür sloganları, kampanyanın duvarındaki cevap bölümlerini kullanarak, karşı sloganlar atarak tolere etmekten yanaydım. Fakat Yayın Kolektifi çevresindeki arkadaşların bir kısmından gelen talep çok büyüktü. Örneğin kampanyanın açılmasında önemli rolü olan gazeteci Ayça Söylemez, böyle giderse kampanyadan ayrılacağını söylemişti. Bunun üzerine, Yayın Kolektifi çevresindeki arkadaşların hissiyatı adına harekete geçtim. Hatırladığım kadarıyla İsmail Redstone'a Yayın Kolektifi geneli ve eşgüdümü adı-

na, duvar yazılarını kaldırmasını yazdım özelden. Olumsuz cevap verdi. Ona göre kampanya gayet iyi gidiyordu. Duvar yazılarını kaldıramazdı. Kısacası, İsmail Redstone, Yayın Kolektifi'nin Facebook sayfasını ele geçirmişti ve Yayın Kolektifi'nin genelinin de, eşgüdümün de iradesini dinlemiyordu. Yayın Kolektifi Çağrı Metni'ndeki şu ifadenin naifliğini bu noktada hatırlamamak mümkün değildir: “Yasal nedenlerle sahiplik belgesine sahip olma görevi verilen arkadaş ya da arkadaşlar, *genel katılımcılar toplantısının kararlarına uyacaklarına söz veriler. Sözlerinin gerçekliğine inanmaktan ve güvenmekten başka seçeneğimiz yoktur.*” (abç – G.Z.)

Diğer yandan, bugün düşünüyorum da, bizim Yayın Kolektifi olarak ulusalcı sloganlar karşısında burnumuzdan kıl aldırmayan bu kadar sert bir tutum takınmamız ve sonuçta başarılı giden bir kampanyada kendi elimizle krize yol açmamız da yanlıştı. Hani ideolojisizlik tutumu içindeydik? Hani hiçbir ideolojiyi dayatmıyor ve bütün ideolojilere özgürlük tanıyorduk. İşte buyurun, pratikte bir örnek söz konusuydu. Ulusalcı ve ırkçı sloganlar fazla mı ağır basmıştı? Siz de aynı platformda cevap butonlarını kullanarak onlara karşı çıkardınız. Değerlendiren de değerlendirirdi. Kısacası, duvardaki yazılar bölümünü kaldırmayı önermemiz hataydı, bu, ideolojik aralık adına bir bakıma canlı bir şekilde süren kampanyanın durdurulmasını önermek anlamına geliyordu. Bu tutumun yanlışlığını bize öğreten, iki buçuk yıl sonraki büyük deneyim olmuştur. O büyük isyan içinde her türlü zıt ideolojinin tolere edilebileceği görülmüştür. Öte yandan, bizi bu tutuma sürükleyen, İsmail Redstone'un ulusalcı veya ırkçı sloganlara kapıyı açık tutarken, örneğin Kürtleri savunan slogan ve görüşleri anında silmesi olduğunu da belirtiyim.

İsmail'le özel yazışmamız sonuç vermeyince, durumu kampanya sayfasına taşımaya karar verdik ve şu duyuruyu Yayın Kolektifi adına kampanyanın duvarına astık:

Yayın Kolektifi duyurusudur; Yayın Kolektifi bu kampanyayı sadece yayın alanındaki özgürlükleri savunmak için açmıştır.

Buraya yollanan ulusal simgelerle, birilerinin askeri olmakla, hatta dağlarda Kürtlerin kellesini koparanlara övgülerle, Çölaşan posterleriyle şu ya da bu ulusal marşlarla bir ilgimiz olmamıştır, olamaz da. Ayrıca bu tür simge ve görüşleri özgürlük için açılmış bir kampanyada özgürlüğün bir kere daha bir başka biçimde katli olarak görürüz.

Buraya kadar tamam ama bundan sonra söylenenler, gerçi ulusalcı sloganların kaldırılmasıyla ilgili bir talep ileri sürmüyor ama ideolojik nedenlerle kampanyayı kısa süre sonra fiilen durdurmak anlamına geliyordu ki, işte bu gereksizdi:

Kampanyamız 100 bin imzaya ulaştınca (ki, o sırada sanırım imzalar 80 bini aşmıştı – G.Z.), iktidarın ve polisin düşünce özgürlüğüne bir başka saldırısına kadar durdurulacak ve beklenecektir. Bundan sonrası için bu kampanyanın “O kitap bende de var” yazılı (el yapımı ya da herkesin kendi imkânlarıyla kendi çevresinde ürettiği) imzasız ve herhangi bir kuruluş adı taşımayan rozetler takılarak sanal alandan gerçek hayata taşınmasını öneriyoruz. Kendi adımıza bunu uygulamaya başlayacağız.

Bu duyuru, kampanya duvarına asılmasından birkaç dakika sonra İsmail Redstone tarafından silindi, bu arada Şule Ayaz ve diğer arkadaşların moderatörlük görevlerine yine İsmail tarafından son verildi, Yayın Kolektifi’nin logosu gasp edilip İsmail’in amaçları doğrultusunda kullanıldı. Açıkça bir iç darbeydi bu. Bunun üzerine Yayın Kolektifi olarak yeni bir sayfa açmak zorunda kaldık. Bir yandan da kampanya sayfasında ulusalcılarla, internette sık sık yapıldığı gibi, anarşist kılığına girmiş, örneğin “Karadeniz” mahlasını kullanan bazı provokatörlerle tartışmaktan da geri kalmadık. İsmail’le olan iç tartışma da ister istemez kampanya sayfasına yansıdı. Kampanyaya katılan insanlar birbirlerine, “Neler oluyor?” diye sormaya başladı. Birileri olayı şöyle yorumluyordu: “Gün Zileli ve ekibiyle karşı ekip arasında kampanyanın yürütülmesi konusunda ihtilaf çıkmış.” Demek ki, dışarıdan bakılınca olay böyle algılanıyordu!

Bunun üzerine hemen önümüzdeki Cumartesi günü (2 Nisan 2011), İsmail Redstone'dan, gasp ettiği Facebook sayfamızın şifresini geri almak ve Yayın Kolektifi logosunu bundan böyle kullanamayacağını netleştirmek üzere tek gündemli bir Yayın Kolektifi Genel Toplantısı düzenledik. Toplantı, Özgür Üniversite'nin yakınındaki, eski tütün deposunun restore edilerek film gösterimleri ve sergiler için kullanıldığı bir binanın üst katında, akşam havanın karardığı bir saatte yapıldı. Binayı bize ayarlayan, gazeteci Şaban Dayanan'dı.

Toplantıya şu arkadaşlar gelmişti: Süleyman Arıoğlu, Devrim Tarım, Melih Dalbudak, Ayberk Tuncer (Alex Nikolos), Gün Zileli, Hülya Tarman, Ceren C. Gündoğan, İnan Kızılkaya, Emrah Hamşioğlu, Ayça Söylemez, Tülay Tümen, Hüsnüye Parpar, Kaan İşmen.

Gelenlerden iki arkadaşla yeni tanışıyorduk. Gerçi Melih Dalbudak'ın adına kampanyadan aşinaydık. Önerileri ve aktif tutumuyla artık aramızdan biri gibi olmuştu. Fakat fizikî varlığıyla bu toplantıda ilk kez karşılaşıyorduk. Otuz yaşlarında, sempatik, daha ilk bakışta insana güven veren bir lise öğretmeni-ydi. Çevresinde "Alex" olarak tanınan Ayberk ise Melih'e göre daha genç, kara kaşlarıyla ve kara gözleriyle dikkat çeken, yirmili yaşlarında, kısa boylu, çevik görünümlü bir arkadaştı. Adını ilk kez duyuyorduk. İç ihtilafı duymuş, kendince değerlendirmiş ve toplantıya katılmaya, müdahil olmaya karar vermişti. Yayın Kolektifi'nin katılımcılarından Orhan Özkan'la, İsmail Redstone ortalıkta görünmüyordu. Aslında Orhan Özkan'la da bir kan uyuşmazlığımız vardı. Bize göre daha profesyonelce bakıyordu yayın işlerine. Bu yüzden sık sık ters düştüğümüz oluyordu ama olsun, böyle farklılıklar bir zenginlikti. Fakat her toplantıya gelen Orhan Özkan nedense bu sefer ortada görünmemişti.

Toplantı başlamadan aramızda İsmail Redstone'un gelip gelmeyeceği üzerine tartıştık, hatta bahse bile girdik. Hatırladığım kadarıyla geleceğini söyleyen bir tek bendim. Arkadaşların çoğu, "Bütün bunları yaptıktan sonra kalkıp bir de toplantıya gelmez herhalde" diyorlardı. Toplantı saatine beş dakika kala ka-

pidan içeriye Orhan Özkan'la birlikte İsmail Redstone da girince yanıldıkları ortaya çıktı. Birlikte gelmeleri ise ilginçti. Aca-ba İsmail Redstone, o eşsiz koku alma hassası sayesinde Orhan Özkan'la bizim aramızdaki çelişkiyi fark edip onun himayesine mi sığınmıştı? İlk planda akla gelen buydu.

Neyse, bir açış konuşması yaptım. Son olayları çok özet bir şekilde anlattıktan sonra tek maddeli gündemi açıkladım ve toplantının bir arkadaşın moderatörlüğünde yürütülmesi gerektiğini belirttim. Daha önceden Ayça Söylemez'i düşünmüş ve ona teklif etmiştim moderatörlüğü. Fakat o sırada yeni gelen arkadaşlardan Melih Dalbudak çarptı gözüme. Moderatörlüğü ona teklif ettim, hiç tereddüt etmeden kabul etti.

Toplantı Melih Dalbudak'ın moderatörlüğünde başladı. Özetle söyleyecek olursam, söz alan arkadaşlar İsmail Redstone'u kınadılar ve Yayın Kolektifi'nin Facebook sayfasının şifresini vermesini istediler. Orada bulunan herkesin ortak talebi buydu. Bu talep karşısında İsmail Redstone'un cevabı netti: "Vermiyorum." Bu fütursuz tutum karşısında herkes şaşkınlık içindeydi. Nasıl vermezsin arkadaş! Sana bu yetkiyi Yayın Kolektifi katılımcıları vermedi mi? Verdi. Eh, şimdi de aynı katılımcılar toplanmış, yetkiyi senden geri alıyor. Kısa cevap: Vermiyorum işte! Yani tutarlı hiçbir gerekçe yok. Vermiyorum da vermiyorum! Bu durum karşısında İsmail Redstone'u himayesi altına almış ve hatta belki de onu toplantıya gelmeye ikna etmiş olan Orhan Özkan da şaşırıp kalmıştı. İsmail'e dönüp, "Yahu arkadaş, makul olsana, nasıl vermezsin, bak bu kadar kişi senin şifreyi vermeni istiyor" dedi. İsmail bu sefer iyice çamura yattı. "Bu sayfayı ben açtım, şifresini neden vereyim ki?" diye bir şeyler geveledi. Sanki sabrımızı sınıyordu ya da sabrımızı taşımak için elinden gelen her şeyi yapmaya karar vermişti. Toplantıda bulunan İnan Kızılkaya'nın tepesi attı sonunda. "Yahu," dedi, "sen buradaki arkadaşların sabrına ve efendiliğine dua et. Başka bir örgütte olsaydı böyle bir şey, ümûğüne basar alırlardı o şifreyi senden."

Ortam iyice gerilmişti. Öylesine gerilmişti ki, toplantı düzeni bile bozulmuş, insanlar ayağa kalkıp salonda dolaşmaya baş-

lamışlardı. Herkes gelip bir şeyler söylüyordu İsmail Redstone'a. Orhan da artık onu himaye etmekten vazgeçmişti. Hatta belki o anda ona en fazla kızanlardan biri oydu. Redstone, üzerindeki baskının fazlasıyla arttığını görünce, "tamam, şifreyi vereceğim ama sizin bilgisayarlarınızda yapamam bunu. Benim başka şifrelerim var. Onların bulaşmasını istemiyorum. Bir internet kafeye gidelim, orada vereyim" dedi. Bunun bir oyalama ve zaman kazanma taktiği olduğu açıldı. "Tamam," dedi kendisine, "bizim bilgisayarlardan girme. Şifreyi ya sözlü veya yazılı olarak bize ver ya da bu büronun bilgisayarı var, oradan gir." "Hayır, olmaz," dedi bu sefer, "yazılı veya sözlü olarak veremem. Buranın bilgisayarlarına da güvenemem. Bir internet kafede verebilirim ancak." Artık oyalama taktiği uyguladığını saklamaya bile gerek görmüyordu.

Bir sigara molası verildi. Sinirlerin biraz yatışmaya ihtiyacı vardı. Bu arada Ceren öyle sinirlenmişti ki, İsmail Redstone önünden geçerken çelme takıp arkasından bir tekme savurmuş. Tam bir kakafoni! Bunun üzerine İsmail bastı yaygarayı: "Şiddete maruz kalıyorum!" "Sen şiddet görmemişsin," dedim ona, "bak burada bu kadar kişiyle adeta dalga geçiyorsun, yine de seni insanca ikna etmeye çalışıyoruz. Birkaç arkadaş senin bu çıldırtıcı tavrın karşısında kendine hâkim olamamış olabilir ama yaptığın gerçekten tahammül edilir bir şey değil. Buna rağmen senin haklarını savunacağız ve merak etme herhangi bir şiddete uğramayacaksın."

İsmail, sigara arasında gidip Devrim Tarım'ın yanına oturdu, pencerenin kenarında. Onunla mır mır bir şeyler konuştu. Sonradan öğrendiğimize göre ona, "Bak, sen körsün, ne olup bittiğinden haberin yok. Bunlar seni de harcarlar" falan gibi şeyler söylemiş. Devrim'in iyice gerildiği gözünden kaçmadı. Toplantı yeniden başladı. "Evet, toplantıda bulunan arkadaşların iradesine uyup şifreyi veriyor musun, vermiyor musun?" "Vermiyorum." Bunun üzerine Devrim Tarım patladı. "Ulan, ne biçim adamsın sen be!" diye bağırmaya başladı. Devrim'i zor bela yatıştırdık. Artık yapılacak bir şey kalmamıştı. "O halde iradesine uymadığın bu topluluğu derhal terk et" dedik kendisine.

Ismail Redstone, Orhan Özkan'la birlikte geldiği toplantıyı tek başına terk etti. Yayın Kolektifi Genel Katılımcılar Toplantısı bunun üzerine şu kararı aldı:

Yayın Kolektifi Katılımcıları, Stephane Redstone'un (Ismail), Yayın Kolektifi ad ve logosuyla açılan internet sayfalarını (bütün şifre ve kullanıcı haklarıyla birlikte) iade etmesine karar vermiş, bu kararın derhal uygulanmasını istemiştir.

Ismail'in karara uymayı reddetmesi üzerine, kendisinin Yayın Kolektifi ile bir ilişkisi kalmadığı anlaşıldığından toplantıyı terk etmesi istenmiş ve Ismail bu karara uyarak toplantıdan ayrılmıştır.

Kararı, yukarıda adını verdiğim katılımcıların yanı sıra Şule Ayaz, Ayhan Çınar, Lider Ersan sözlü olarak; toplantıyı *skype*'tan izleyen Anjel Dikme, Gün Benderli ise görsel olarak onaylamışlardır. Böylece Ismail, Emre Özkapı, Kaan Doğan ve Evrensel Belgin'i haklı çıkarmanın yanı sıra, beni, kendi ifadesiyle "Stalinizm konusunda" gerçekten bir kere daha "ikna etmişti"! Stalinizm, iktidar için her türlü ilkesizliği yapmanın adiydi aynı zamanda.

* * *

2 Haziran 2011 günü Moda'daki evden Kınalıada'ya taşındık. Ev arkadaşlarımız teker teker çekip gitmişti. Gülsemin Adana'ya, ailesinin yanına dönmüştü, Mersin'de tiyatro ve sanat alanıyla ilgili iş arayacaktı. Merve karşı tarafta bir reklam ajansında iş bulduğu için o tarafa taşınmıştı. Dolayısıyla koca evde bir tek Ceren, ben ve Keje kalmıştık. Kira 950 lira olmuştu. O kadar kirayı ödememiz mümkün değildi. Zaten ev sahibi de evi satılığa çıkarmıştı. Mayıs başına kadar acilen ev bulup çıkmamız gerekiyordu. Bahariye'de kirası yine yüksek sayılabilecek bir ev bulduk. Ev sahibiyle tanışmadık ama komisyoncuyla anlaştık. Kapora verdik ve Süleyman (Arıoğlu) bize kefil oldu. Fakat son anda komisyoncu ezile büzüle bize ev sahibi hanımın sözleşmeyi iptal ettiğini ve kaporamızı iade ettiğini söyledi. Sebep? Efendim, ev sahibesi Google'a benim adımı

yazıp küçük bir araştırma yapmış ve orada hakkımda ne okuduysa (muhtemelen Google'a yazıldığında hâlâ çıkan, "Gün Zileli İsviçre'den kovuldu" haberini okumuştur) benim "iyi" bir kiracı olamayacağıma ya da başının belaya girebileceğine karar vermiş. Komisyoncu bize karşı o kadar mahcup olmuştu ki, çareyi başka bir ev göstermekte buldu. Bu seferki ev biraz daha aşağıda, Caferağa Mahallesi'ndeydi. Evi görmeye gittiğimizde ev sahibesi hanımla orta yaşlardaki oğlu da oradaydı. Ev sahibesinin kocası bir trafik kazasında hayatını kaybetmiş emekli bir albaymış. Kadın benim soyadımdan hareketle, hep başıma geldiği gibi, "Ümit Zileli'nin neyi oluyorsunuz?" diye sordu. Ben de klasik cevabımı verdim: "Ben onun bir şeyi olmuyorum ama Ümit benim yeğenim olur." Ümit Zileli, özellikle ulusalcı çevreler açısından popüler bir gazeteci ve okunan bir yazardı, ben ise bir yazımın başlığındaki tarifimle, "*unpopular*" bir yazardım. Doğrusunu söyleyeyim, bundan hiç de şikâyetçi değildim. Fakat bazen, işte böyle anlarda olduğu gibi, Ümit Zileli ile akrabalığım işe de yarıyordu. Kadın, Ümit'in yeğenim olduğunu öğrenince daha bir sempatiyle yaklaşmıştı olaya. Ne var ki, benim Ümit Zileli türü insan akrabalarım olduğu gibi Keje türü köpek akrabalarım da vardı. Nitekim kadın, daha sonra komisyondan köpeğimiz olduğunu öğrenince Ümit'e olan sempatisini bile unutarak evi bizi kiraya vermekten vazgeçmiş.

Şimdi ne halt edecektik? Zaman gittikçe daralıyordu. O günlerde Eşber Yağmurdereli aradı telefonla. Ben Eşber'le konuşurken Ceren, "Sorsana Eşber abiye, belki Kınalıada'da ev vardır" diye fısıldadı bana. Eşber yıllardır Kınalıada'da yaşıyordu ve adayı çok iyi biliyordu. Sordum. "Gelin bir bakınız," dedi, "Zara Emlak'a benim adımlı söyleyin." Zara Emlak'tan Turan Ali Kara'yı aradık telefonla, randevulaştık. Turan'ın bize gösterdiği ilk ev plaj pansiyonu gibi bir yerdi. Hiç beğenmedik. Gösterdiği ikinci evi de beğenmemiştik aslında, tavanları basık bir zemin katıydı. Çok yaşlı bir ev sahibi vardı. Turan'ın söylediği bir şey bizi ikna etti: "Hele bir taşının buraya, daha iyisini bulurum size kısa zamanda, o zaman oraya çıkarsınız." Böylece evi 700 li-

raya tuttuk, ilk kirayı yaşlılıktan zor yürüyen ev sahibine ödeyip taşınma işine giriştik.

Bu arada Moda'daki ev çok iyi birine, eşsiz bir hayvan dostu olan çevirmen Elif Gökteke'ye satılmıştı ve buna da bir bakıma biz vesile olmuştuk. Elif Gökteke'yi Moda Parkı'nda hep gördüm, özellikle köpekleriyle dikkatimi çekerti. Çevresinde daima üç dört köpekle dolaşırdı. Köpeklerinden birinin arka ayakları yoktu ve yerine iki tane tekerlek takılıydı. Köpek bu sayede diğer arkadaşlarıyla birlikte parkta dolaşabiliyordu. O zaman isim olarak tanıımıyordum Elifi ama duyarlılığı dikkatimi çekmişti. Köpeklerin cinslerinin araba markası gibi ağızdan ağıza dolaştığı bir ülkede kim, sakat, yürüyemeyen bir köpeğin bu çileli hayatını yüklenirdi? İşte Elif Gökteke buydu. Sonradan öğrendiğime göre, evindeki hayvanlar parkta gördüğüm köpeklerden ibaret değildi. Evinde, köpeklerinin ve bakıma muhtaç iki karga, üç martunun yanı sıra yirmi kadar kedi ve kedi yavrusu da barınıyor-muş. Evi bir hayvan hastanesi gibiymiş. Elif'le nasıl tanıştık hatırlamıyorum ama giderek selamlaşmaya başladık ve kendisinin YKY'de çevirmen olarak çalıştığını öğrendim. Ondan bir yardım da ben istedim. Acaba YKY'nın bastığı, Orlando Figes'in *Karanlıkta Fısıldaşanlar* (YKY, çev. Nurettin Elhüseyni, Ocak 2011) kitabını bana temin edebilir miydi? 1930 yılındaki, Stalin'in zorla kolektifleştirmesinden sonra zulme uğrayan Rus köylülerinin ailelerinin çeküklerini anlatan bu kitabı çok okumak istiyordum ama fiyatı epeyce fazla olduğundan alamıyordum. İyi yürekli Elif Gökteke yardımına koştu ve kitabı bana ulaştırdı.

Tam bizim çıkacağımız sırada Elif'in de hayvanları için elverişli olabilecek bir ev aradığını öğrendik. O sırada Yoğurtçu Parkı'nda Keje aracılığıyla tanıştığımız ve arkadaş olduğumuz, daha sonradan emlakçılığa başlayan Ayşe Münevver Göksel'le Elifi tanıştırdık. Ev hayvanlar için elverişliydi, özellikle arka balkonun açıklık ve boş bir alana bakması çok iyiydi. Elif gelip eve baktı ve beğenerek satın aldı. Hayvanlar için iyi bir barınağın sağlanmasına vesile olduğumuza sevinmiştik.

Keje o kadar sevecen, cana yakın, insan âşığı bir köpekti ki, onun sayesinde arkadaşlar edinmiştik Yoğurtçu Parkı'nda. Bir

de bakarsınız, Keje, parkın içindeki çayhanede birilerine yanaşmış, kendini sevdiliyor. Mecburen bu “birileri”nin yanına gidip birkaç laf edersiniz, derken bazen bir sohbet bile gelişebilir. Keje, çocukları çok sevdiğinden özellikle çocuğu olanların yanına giderdi. Giderken de, çocuğun kendisinden korkma ihtimalini göz önüne alıp boyunu iyice küçültürdü. Yine böyle bir seferinde, çok güzel bir oğlan çocuğunun yanına yaklaşmış, üstelik onunla arkadaş da olmuştu. Onun sayesinde Alaz’la biz de arkadaş olduk. Alaz’ın babası Levent ve annesi Beyza Yılmaz’la da.

2 Mayıs 2011 günü Kınalıada’ya taşındık. Fakat Kınalıada’ya taşınmak öyle kolay iş değildi. Maltepe’den haftada bir gün kalkan motora yüklenmesi gerekiyordu eşyaların. Bizdeki de ne akılsa, evdeki eşyaları tasfiye edeceğimize hepsini taşımaya kalktık. Turan’ın tavsiyesiyle adadan Malatyalı hamallarla 1.000 liraya anlaşmıştık. Bir de motora verilecek taşıma parası vardı. Neyse, sonuç olarak 1.500 liraya taşınma işini hallettik. Ceren ve Keje vapurla geçti adaya. Ben ise eşyalarla birlikte. Hamallar bu işin içinden nasıl çıktılar, o koca, heyula gibi çalışma masalarını falan nasıl taşıdılar eve, hâlâ şaşarım. Sonuçta kapağı atmıştık ya adaya, bu bile yeterdi!

Orada eşya balyalarını bile açmadan on gün kadar kalmıştık ki, Turan bize yeni bir ev haberiyle geldi. Kınalıada’nın Yarbaşı mevkiinde (burası vapurdan bakılınca yan yana apartman ve evleriyle görülebilen bir mevkidir) aynı kiraya bir ev çıkmıştı. Evi genç bir kız tutmuş, hatta boyasını bile yaptırmıştı. Fakat kızın annesi eve gelip görünce, “Burası çok ıssız, kış günü nasıl gidip geleceksin” diyerek kızını oradan çıkmaya ikna etmişti. Bize kısmetmiş! Gidip evi gördük ve beğendik. Bu evde, daha sonra tanışacağımız arkadaşlardan, çevirmen Bülent O. Doğan oturmuş daha önce, yakın zamanda Acıbadem’e taşınmış. İki odası, bir oturma odası olan, düzayak bir evdi. Arkada bir bahçesi, yanda ise çam ağaçları ve fundalıklarla kaplı boş bir alanı vardı. Öyle oldu ki, kız ve annesi evden eşyalarını çıkarırken biz, adanın hamallarının iterek sürdükleri yük arabalarıyla getirttiğimiz eşyalarımızı eve soktuk. Artık burası bizim ka-

lıcı yerimiz olacaktı. Evde, bizden önce, eşyalarla tıka basa dolu balkona yerleşmiş üç kedi vardı. İkisi, bizi beğenmemiş olacak ki, kısa sürede çekip gitti. Sesinden dolayı kendisine Soprano (daha sonra “yaşlı kız” anlamında Spinster de eklenmiştir) adını verdiğimiz yaşlıca siyah beyaz kedi ağırlığını bizden yana koydu ve evde kalmaya karar verdi.

Kınalıada’ya taşındığımız ilk günlerde adanın yerel ilişkilerini bilmemekten doğan bir olay yaşadık. Bir gün Ceren’le yürüyerek, adalılar arasında Yarbaşı mevki diye anılan bizim eve doğru çıkıyorduk. Yüz metre kadar ilerimizde genç biri bisiklet sürmeye çalışıyor, bisiklette bir bozukluk olmalıydı ki, epey zorlanıyordu. Sonunda genç, herhalde bozuklukla başa çıkamayacağını anlayarak, kaldırdı bisikleti büyük çöp konteynerlerinden birine attı ve yoluna yürüyerek devam etti. Ceren’in çöpten ıvır zıvır toplamak diye bir huyu yoktu pek. Ben ise Avrupa’da yaşamaktan gelen böyle bir alışkanlık edinmiştim. Avrupalılar kullanmadıkları mallarını yolun kenarına bırakırlardı başkalarının alması için. Hatta kuralcı İsviçreliler üzerine bir de, “bedava” anlamında “*gratis*” yazarlardı. Bu alışkanlığımın sonucu olarak bozuk bisikleti konteynerden çıkarıp baktım; zinciri takılır ve vitesi tamir edilirse sapasağlam bir bisiklet olurdu. Alıp eve getirdik ve sonradan tamir etmek üzere ön bahçeye koyduk.

Birkaç gün sonra Melih, Işıl (Kandolu) ve Tülay Tümen ziyaretimize gelmişti. Balkonda sohbet ediyorduk. O sırada bahçeye bir adam girdi, bisikleti aldığı gibi götürüp kapının önünde bekleyen kamyonetin arkasına attı. Peşinden koştuk Melih’le birlikte ve kamyoneti evin biraz ilerisinde yakaladık. “Ne yapıyorsun?” diye sordum, adanın sonradan “Hurdacı Erdal” olduğunu öğrendiğim, belki de hurdacılıktan dolayı suratına yılgın bir ifade yerleşmiş elli yaşlarındaki adama. Adam hiç istifini bozmadan, “Bu adanın hurdaları bize aittir, bisikletin bahçenizde olduğunu öğrendim ve gelip aldım” dedi, gayet sakin. Evin bahçesine babasının eviymiş gibi girip alamayacağını söyledim. Biraz münakaşa eder gibi olduk ama çok da üstelemedim. Gazlayıp gitti. Adada büyük bir “istihbarat ağına” sahip

olan Erdal, meğer bisikletin bizim evin bahçesinde olduğunu yerel halk arasındaki bazı konuşmalardan istihbar etmiş. Bravo doğrusu! İyi ki, hurdacı Erdal'ın istihbarat ağı sadece ada çapında geçerliydi, bir de ülke çapında böyle güçlü bir istihbarat ağı olduğunu düşünün!

Daha sonraki süreçte Hurdacı Erdal'la selamlaşmaya bile başladık. Taş Ocakları denen mevkideki hurda ve çöp yığınlarının orada hurdalara göz kulak olan köpekleri vardı. Sanırım ikimizin de köpeklerle haşır neşir olması aramızda bir yakınlığa yol açmıştı. Daha yakın zamanlarda Erdal'ın, kamyonetini durdurup bana söylediği şu sözler de bir başka neden olabilir: “Merhaba ağabey. Sen de bizi öyle bilgisiz falan zannetme. Zamanında çok okumuşluğum vardır. Hegel'in diyalektik üzerine yazdıklarını, Marx'ın *Kapital*'ini filan devirmişimdir ben.” O günden sonra “Hurdacı Erdal”ın adı aramızda “Hegelci Erdal” oldu!

* * *

Can demek olay demektir. Can'dan bir haber gelmişse kendinizi olumsuz bir duruma hazırlayın. Daha önce ucuz şarap içmekten midesi delindi. Sonra huzurevinin merdivenlerinden düştü ve hastaneye kaldırıldı. Irmak, Ümit, Cemil ilgileniler. Ben o sırada ülke dışında olduğumdan pek ilgilenemedim.

Daha önce de bir sürü olay olmuştu. Örneğin huzurevine ödemesi gereken parayı aylarca ödemiyor, sonra para cezalı olarak gelince de gerçekten ödeyemez duruma düşüyordu. Bu durumda bizler devreye girip ödemeye çalışıyorduk. Galiba biraz da buna güveniyordu. Emekli maaşını kırdırıp harcıyordu. Bir keresinde bu yüzden eski karısı Saliha'yla kavga bile ettim. Sen ne giriyorsun araya, değil mi? Ukalalık işte. Saliha'ya telefon açıp, İklim'in isteğiyle Can'ın maaşlarını kırdırdıkları için huzurevi parasını ödeyemediğini söyledim. Saliha kızdı bana, haklıydı da. “Kızına bir yardımda bulunmuş, çok mu görüyorsunuz?” diye çıkıştı. Doğru ya, nereden alıyordum Can'ın özel ilişkilerine burnumu sokma hakkını? Can iradesizlik ve ilkesizlik yapıp böyle şeyleri bana şikâyet olarak getirmişse onun iğvasına uyup ortalığa dökülmek de ne demek oluyordu?

Can'ın en son olayı, ısrarla içki içtiği için huzurevinden atılması oldu. Eski solcu müdür'anım da gitmiş, yerini AKP'li bir badem bıyık almıştı. Eğri oturup doğru konuşalım, atmadılar da, Can'ın Ankara'ya "tayinini" çıkardılar. Huzurevinde de tayin mi olurmuş demeyin, oluyormuş işte! Can, Ankara'ya gitti ama huzurevini beğenmedi. Bunun üzerine mecburen kızı İklim'le eski eşi Saliha'nın yanına sığındı.

Can zaten bir süredir bana telefon açıp Saliha'yla (Zileli) yeniden evlenmesini sağlamamı istiyordu. Can'a göre ben bir şeyi yapmak istersem yapardım. Kendini ne kadar iradesiz görürse beni de irade abidesi olarak görürdü. Bu yüzden benim bu yeniden evlilik işini kesinlikle halledeceğime inanıyordu. O inanıyordu da, işin kötüsü ben inanmıyordum. Bence Saliha böyle bir şeye kesinlikle razı olmazdı. Can'a, Saliha'ya telefon açıp teklifini iletceğimi ama onun bunu kabul edeceğine pek ihtimal vermediğimi ifade ettim. "Yok, yok, sen yaparsın" diye ısrar etti.

Telefonu açıp Saliha ile konuştum. Kesinlikle reddetti. Bu olay olduğu sırada Can henüz Ankara'ya, İklim'lerin yanına taşınmamıştı; İstanbul'da yaşamaktaydı. Can, Saliha'nın cevabı karşısında kısa süreli bir hayal kırıklığı yaşasa da moralini bozmadı.

O günden sonra Can-Saliha ilişkisi Ceren'le aramızda şaka konusu oldu. Ne zaman olmayacak bir durumla karşılaşsak, "Bakarsın, Can'la Saliha evlenivermiş" diyerek gülüyorduk. Biz istediğimiz kadar şaka yapıp gülelim, Can, 2010 yılının sonbaharında Ankara'ya taşındıktan bir süre sonra Saliha'yla gerçekten de ikinci kez evlendi.

O yüzden, sizlere de söylüyorum. Can'la Saliha yeniden evlenmişse, imkânsız diye bir şey yoktur!

* * *

Yayın Kolektifi'nin ilk dört kitabı 2011 yılının Mayıs ayında Eşber Yağmurdereli'nin Kibele Yayınları tarafından basıldı. Eşber de Yayın Kolektifi'nde yer alan bir arkadaştı ve Yayın Kolektifi'nin önerdiği kitapları basarak katkıda bulunmuştu. Basılan kitapların başında, Sina Akyol'un bir arkadaşının yaptı-

ğı Yayın Kolektifi logosu yer alıyor ve “Bu kitap Yayın Kolektifi’nin önerisiyle basılmıştır” yazıyordu.

Kitaplar şunlardı: Hülya Tarman’ın, çocuk gerillalar sorunu ele alan kitabı *Peşime Verdi*; Nesrin Kültür Kiraz’ın, Arkadaş Z. Özger ödülü almış şiir kitabı *İmlasız Bahçe Şiirleri*; Ali Rıza Gelirli’nin makalelerinden oluşan *Efendisiz Demokrasi*; Can Başkent’in yazılarından oluşan *Türler ve Cinsler*.

Yayın Kolektifi’nin giderek güçlü bir editörler kadrosu oluşmuştu. Grupta gönüllü olarak yer alan arkadaşlar Yayın Kolektifi’ne gelen bir eserin okunup hakkında rapor verilmesine aday oluyor, eseri inceleyip raporlarını yazıyor, eğer yayımlanmasına okuyanların çoğunluğu tarafından karar verilirse, bu sefer eserin redakte edilip yayıma hazır hale getirilmesini üstleniyorlardı. Bu gruba gönüllü olarak dahil olup gerek eserin seçilmesine, gerekse redakte edilmesine katkıda bulunan arkadaşlar şunlardı: Gün Benderli, Şule Ayaz, Bilge Girgin, Gün Zileli, Sina Akyol, Nesrin Kültür Kiraz, Haydar Karataş, Ceren C. Gündoğan, Melih Dalbudak, Işıl Tombul, Can Başkent, Tülay Tümen, Mehmet Ördekçi, Gülnur Elçik, Özlem Yoldaş, Sedat Eroğlu, Anjel Dikme. Yayın Kolektifi’nin bir de teknik kadrosu vardı. Bu kadro da yine kitabın kapak tasarımı ve düzeni, ayrıca sayfa düzeni için gönüllü oluyor ve kitabın bütün teknik ayrıntılarını düzenliyordu. Bu grupta da şu arkadaşlar yer alıyordu: Serpil Odabaşı, Ömer Örnek, Yusuf Limon, Ayhan Çınar, Şehmus Ay, Berk Sürücü, Nesrin Kültür Kiraz, Emel Uğur, Utku Usta, M. Fatih Ergincan, Özgür Apak, Hasan Şahin, Serap Akçura, Tekin Zengin, Ali Boyraz, Nilgün Yurdalan, M. Fatih Kılıç. İnternet sayesinde editörler ve teknik işleri yapanlar hayatlarında birbirlerini hiç görmedikleri halde aynı metin üzerinde kolektif bir çalışma yapabiliyorlardı. Kolektif çalışmanın temel öğelerinden biri dayanışmaysa, bir diğeri de kuşkusuz teknolojiydi. Yayın Kolektifi, 2013 yılındaki büyük mücadelede canlı bir şekilde gördüğümüz dayanışma ve kolektif çabanın güzel örneklerinden biriydi. Orada da kimi doktor ve sağlıkçılar sağlık hizmetlerine koşuyor, kimi ilaç temin ediyor, böylece seyyar klinikler anında kuruluyor ve yaralıların yardımına ko-

şuluyor; kimi temizlik işlerini üstleniyor, kimi güvenliği sağlıyor, kimi yiyecek bağışında bulunuyor, kimi levazım işleriyle uğraşiyor, kimi yemek yapıyordu vb. Böylece herkesin kendi çapı ve imkânlarıyla ortaya koyduğu katkılar bir araya gelip devasa bir kolektif işleyişi ortaya çıkarıyordu. Piyasa ilişkilerinden arınmış geleceğin toplumunun nüveleri buralarda parlıyordu.

* * *

Kınalıada'ya taşınmıştık taşınmasına ve yeni evimizden de memnunduk ama taşınmakla iş bitmiyordu ki. Küçük bir ada da olsa, taşındığımız yeri, insanlarını tanımak zaman alan bir şeydi. Kınalıada, "Prens Adaları" denen Kınalıada, Burgazada, Heybeliada, Büyükada dörtlüsünün Kadıköy'den gelen vapurun ilk uğrağı ve en küçüğüydü. Diğer üç adadan farklı olarak bu adada fayton yoktu. Adanın çevresi yürünerek bir saatte dolaşılabilirdi. Çam ağaçlarının ve çamlıkların esas bitki örtüsünü oluşturduğu diğer üç adadan farklı olarak Kınalı'nın bitki örtüsü makiydi; yani Kınalı'nın tepeleri, arada çamlıklar olsa da esasen sık çalılıklarla kaplıydı. Bir yaz günü bayır aşağı taşların yuvarlandığı, adeta yontulmuş gibi görünen bir zirve noktasına (her zamanki huyumdur) Keje ve bizim evin çevresindeki köpeklerden Dağlı'yla çıkıp oradan ilerlemeye çalışmıştım da bu sık çalılardan oluşan makilerin ne demek olduğunu o zaman kavradım. Zirveye zor bela tırmanmıştık tırmanmasına ama oradan sonra ilerlemek neredeyse imkânsızdı. Öyle ki, buraya "balta girmemiş" bile denemezdi. Bırakın balta girmeyi, börtü böcek dışında hiçbir canlının buraya girmesi mümkün değildi. Kuşların bile uğradığını sanmıyorum. İki ayak üzerinde yürümek kesinlikle olanaksızdı. Birbirinin içine girmiş dikenli çalılıklar size yol vermiyordu. Sonunda Keje ile Dağlı'yı taklit edip onlar gibi dört ayak üzerinde yürümeye karar verdim. O zaman ilerlemek biraz daha mümkün olabiliyordu. Çalılıkların en dibinde bazı boşluklar, doğal geçitler vardı. İyice terlemiştim. Çalıların asırlık bütün tozu üstüme çökmüş, her tarafıma yapışmıştı. Öylece dört ayak üstünde

sürünerek aslında on dakikada alınacak yolu ancak bir buçuk saatte alıp sonunda çamlardan oluşan, ayakta yürünebilecek bir alana ulaşabilmiştik. Kısacası, Kınalıada'nın dağları, tepeleri uzaktan hoş görünüyordu ama belli yerleri dışında dolaşmaya pek elverişli değildi. Keje ve Dağlı'yla yaptığımız bu zahmetli yolculuğu *Benim Kahraman Köpeklerim* (Özyürek, 2012) adlı kitabımda anlatmışım.

Kınalıada'nın şehir tarafına bakan yüzü adalıların yazlıklarıyla doluydu, yapılaşma esasen burada yoğundu. Adanın Marmara'ya, Yassıada ve Sivriada'ya bakan yüzü ise yapılaşmamış alandı ve çok daha güzel ve doğal bir görünümü vardı. Bu tarafa bakan yoldan yürümek en büyük zevklerimizden biriydi. Arada sadece tek tük gecekondulara rastlanıyordu. İki adet de plaja. Adanın bu tarafından görünen iki adanın da ayrı ayrı acı hikâyeleri vardı. Yassıada, Pertev (Sanaç) Enişte'nin de (Ev, s. 45, 45; *Yarılma*, s. 57, 175; *Havariler*, s. 28) de birkaç yıl kaldığı, Demokrat Parti milletvekillerinin hapsedildiği ve yargılandığı adaydı. Şimdi eski binalarıyla birlikte metruk bir ada görünümündeydi. AKP iktidarının bu adayla ilgili planları vardı ama o sırada henüz yürürlüğe konmamıştı. Halk tarafından aynı zamanda “Hayırsız Ada” olarak da anılan Sivriada ise İstanbul köpeklerinin hapishanesi ve mezarıydı. Bir ara 19. yüzyılda köpek hapishanesi olarak kullanılmış, köpeklerin acı ulumaları kulaklarına kadar ulaşan İstanbul halkının bunu “uğursuzluk” olarak telakki edip şikâyetçi olması üzerine uygulama iptal edilmişti. Modernist amaçlarla yapılan bir uygulama daha sonra, 1910 yılında, İttihat Terakki iktidarı döneminde yeniden yürürlüğe konmuş ve Batı'nın sterilliliğine özenen Jöntürk iktidarı İstanbul'un köpeklerini toplayarak bu adada açıktan ölüme mahkûm etmişti. Burada aç ve susuz kalan köpekler açıktan birbirini yiyerek ölüp gitmişlerdi. Hem de binlerle, belki on binlerle. Herhalde tarihin yazdığı en büyük köpek katliamlarından biriydi bu. *Ulusal temizlik* adına Ermenileri Anadolu'dan tehcir yoluyla süren ve yüz binlercesinin katline ferman çıkaran bir iktidarın *toplumsal temizlik* uğruna köpekleri vahşice katletmesi hiç de şaşılacak bir şey değildir.

Anlatıldığına göre, bazı köpekler Sivriada'da acı bir ölümü beklemek yerine kendilerini denize atarak yüze yüze en yakındaki Kınalı ve Burgaz adalarına çıkmışlardı. Kınalıada'daki köpeklerin atalarının bir kısmı büyük ihtimalle Sivriada'nın "kürk mahkûmları"ydı!

Bizans dönemindeki adı *Proti* olan Kınalıada'nın tarihinde de mahkûmlar vardı, hatta adanın Türkçe isminin, Bizans döneminde bu adada yapılan idamlar nedeniyle "Kanlıada"dan geldiği şeklinde bir tevatür de söz konusudur. Kınalıada'nın tarihindeki en tanınmış mahkûmu, zirve tepelerinden birinde yer alıp adanın her iki yanını da görebilen, bugün de ayakta olan (bir görevlisi bile vardır) bin yıllık manastırında ölmüş yenik Bizans imparatoru Romen Diyojen'dir. Ordu kademelerinde yükselen Romen Diyojen İmparatoriçe Eudokia ile evlenerek imparator olmuş ve 1068-1071 yılları arasında üç yıl hüküm sürmüştür. İmparator, 19 Ağustos 1071'de, Alpaslan komutasındaki Selçuklu Ordusu ile yaptığı Malazgirt Savaşı'nda yenilip tutsak düşmüş, bir süre sonra Selçuklular tarafından serbest bırakılmıştı. Bu boşluk anında VII. Mikhael, imparatorluğu ele geçirmiş, özgürlüğüne kavuştuktan sonra İstanbul'a dönmekte olan düşük imparator Romen Diyojen gözlerine mil çekilerek kör edildikten sonra Kınalıada Manastırı'na hapsedilmiş ve burada bir yıl sonra ölmüştü.

Kınalıada'nın yazlıkçı nüfusunu ağırlıklı olarak, çoğu şehirde ticaretle ve kuyumculukla iştigal eden Ermeni ve Süryaniler oluşturur. Yazlıkçılar dışında, yaz kış kalan nüfus, bahçıvanlık ve inşaatçılık yapan Bingöllüler, esnafılık yapan Erzurumlular, hamallık yapan Malatyalılar, esnafılık ve bahçıvanlık yapan, ağırlıklı olarak Tokatlı Aleviler, öğretmenlik, gazetecilik, tiyatroculuk, ressamlık, avukatlık, çevirmenlik, yazarlık vb. yaparak geçinen az sayıda entelektüeldir. Adalarda yaşamak farklı bir ruh haline ve yaşam tarzına girmeyi gerektirir. Şehirdeki yaşamdan farklı bir yaşamdır bu. Bir kere her şeyden önce yarı inziva hayatına hazır olmanız gerekir. İnzivayı göze alamayan, adalarda yaz kış yaşamaya hiç talip olmamalıdır. Hele kışları neredeyse tam bir ıssızlık ortamı oluşur. Yol boyunca yü-

rürsünüz de birkaç kedi, köpek ve martı dışında tek bir canlıya rastlamazsınız. Geceleri başınızı kaldırıp baktığınızda evlerin pencereleri silme kapkaradır. Arada tek tük ışıklara rastlarsınız. Yazın günübirlik gelenleri de katarsak otuz bin olan Kınalıada nüfusu kışın neredeyse bine iner. Motor ve vapur saatleri hayatınızın baş köşesinde yer almaya başlar bir süre sonra. Artık bir saat bağımlısınızdır. Diyelim ki Kadıköy'e arkadaşlarınızla buluşmaya gittiniz. Aklınız hep dönüş saatindedir.

Adaya ev bakmak için geldiğimizde, bize, daha doğrusu Keje'ye, vapurdan inip iskelenin sol tarafına yürümeye başladığımız an ilk "hoş geldin" diyen, o zamanki Kınalıada muhtarı Hüseyin Şahin'in köpeği Lucky oldu. Keje, üstüne gelen bu kurt benzeri köpekten ürküp ağlamaya başladı. O zamanlar pek "hanım evladı" bir şeydi, kendisini savunamazdı. Daha sonra Kınalıada köpekleriyle haşır neşir oldukça kendini savunmasını, örneğin ileride gördüğü köpeklerden gelebilecek bir tehlike sezdiğinde, "bakın üstüme gelmeyin ha!" anlamında o tarafa doğru koşarak havlamayı öğrenecekti. CHP saflarında yer alan Muhtar Hüseyin Şahin'le daha sonra tanıştık. Ada halkı içinde en efendi, en kendini bilir insanlardan biriydi. Malatyalıydı. Beni, 1970 yılının ilkbaharında "Haşhaş Mitingi" yapmak üzere gittiğimiz Malatya Dev-Genç'ten tanıyordu, o zaman çocukmuş elbette ama bizim oraya gelişimizi hatırlıyordu. (Yarılma, s. 414-415) Ne yazık ki, biz adaya gelmeden önce bütün adalıları yasa boğan acı bir olay sonucu oğlu Cihan Şahin'i kaybetmişti: Bir düğünden dönen, Cihan Şahin, Yücel Yazgan, Şerafettin Yakar ve Abdülkadir Himmet adlı dört genç geç saatte adaya motor veya vapur bulamayınca, Kınalıada'dan arkadaşları Tolga Baştepe'nin tekneyle gelip kendilerini almasını isterler. Lodostan dolayı deniz dalgalıdır. Tolga'nın kamarasız sekiz metrelik teknesi Kınalıada'ya 300 metre kala alabora olur ve gençler çok iyi yüzme bilmelerine rağmen boğularak hayatlarını kaybederler; sadece Abdülkadir Himmet 6 saat yüzdükten sonra bir yolcu motoru tarafından görülüp sabaha karşı kurtarılır. Bu acı olay adalılar arasında bugün bile hakkında konuşmaktan çekinilen büyük bir travmadır.

Bir akşam Ceren, ben ve Keje Manastır Tepesi'ne gitmiştik. Bizim olduğumuz yere gür saçlarına ak düşse de ancak otuz yaşlarında gösteren genç bir adam geldi. Yanında, sonradan öğrendiğimiz adlarıyla Pıncır ve Boci adlı iki köpeği vardı. Köpekler insanların sosyalleşmesinde, ilişki kurmasında, arkadaş olmasında daima teşvik edici bir unsurdur. Bunu Moda Parkı'nda da yaşamış, Keje sayesinde çok sayıda insanla tanışmış, arkadaş olmuştuk. Böylece Niyazi Selçuk'la tanıştık. Şu tesadüfe bakın ki, Niyazi de Muhtar Hüseyin gibi Malatyalı'ydı. Yukarıda sözünü ettiğim "Haşhaş Mitingi" için Kürecik bölgesinin, gezdiğimiz ve kaldığımız köylerinden biri olan Kasımuşağı köyündendi. Elbette Niyazi'nin beni Muhtar Hüseyin gibi hatırlaması mümkün değildi, çünkü o zamanlar daha doğmamıştı bile. Ayaküstü epey konuşup sohbet ettik. Resim öğretmeni Niyazi sayesinde Kınalıada'da yeni arkadaşlarla tanışacak, Yayın Kolektifi'nde ortak çalışma sürdürdüğümüz Eşber Yağmurdereli'nin yanı sıra yeni arkadaşlar ve yeni bir çevre edinecektik.

Niyazi'nin anlattığına göre bu çevre, biz adaya gelmeden önce dernekleşme çabasına girmişti. Girişimin içinde Eşber Yağmurdereli de bulunuyormuş. Dernek girişiminin amacı Kınalıada'da kültürel faaliyetlerde bulunmakmış. Öyle ki, Hollanda'dan bağışlanmış, Türkiye'ye getirilecek bir prefabrik yapıyla, Adalar Belediyesi tarafından tahsis edilmiş, yapının yerleştirileceği arazi bile ayarlanmış. Her şey yolunda giderken CHP saflarından birileri, muhtemelen bazı ulusalcılar, tekere çomak sokmuş ve "Bunlar ikinci cumhuriyetçi" türü bir propagandayla belediyenin verdiği yerin iptal edilmesini sağlamışlar. Böylece yararlı bir girişim Türkiye toplumunun temel özelliklerinden biri olan fesat nedeniyle kadük edilmiş.

Niyazi bizi Kınalıada çevresinden arkadaşlarla tanıştırdı. Ramazan Güngör, daha genç yaşlarında bir ara "Milli Görüş" hareketine de bulaşmış fakat daha sonra büyük bir dönüşüm geçirip dinsel önyargılardan kurtulmuş ve devrimci olmuş bir edebiyat öğretmeni idi. İyi bir şairdi aynı zamanda. Daha tanıştığımız ilk günden aramızda güçlü bir dostluk oluştu ve Ramazan en yakın arkadaşlarımızdan biri oldu. Eşi Dorina Haran-

guş da öyle. Dorina Romanyalı'ydı. Romanya'dayken tiyatrocuymuş, Türkiye'ye geldikten sonra tiyatroculuğunu hem oynayarak hem de tiyatro oyunları yazarak sürdürmüştü. Son derece sofistike ve varoluşçu oyunları vardı. Bunlardan birini Ramazan İngilizcesi'nden çevirmiş ve *Kalbin Yüzde Yirmi Beşi* adlı bu oyunu "Proti Otonom Okuma Tiyatrosu" olarak Büyüka'daki Adaevi'nde ve Kadıköy Karga Bar'da oynamıştık. Ramazan'la Dorina'nın kızları Sabina Mısra (Güngör) o sıralar henüz ilkokulun birinci sınıfına gidiyordu.

Bir akşam, Kadıköy'deki Adalar iskelesinin iç tarafında yorğun argın işten dönen Ramazan'ın tam önümüzde olduğunu gördük. Ceren'e, "Dur şuna bir şaka yapalım" dedim. Telefonla aradım. Önümüzdeki Ramazan telefonu açtı. "Ramazan neredesin?" diye sordum. "Kadıköy iskelesindeyim, abi" dedi. "Sana zahmet çıkıp oradaki bayiden bana bir *The Guardian* gazetesi alır mısın?" diye sordum, tutkulu bir *The Guardian* okuru havalarında. Onun açısından bu, o anda çok zahmetli bir işti. Turnikeden çıkıp bayiye gitmesi ve gazeteyi sorması gerekiyordu; vapuru kaçırma ihtimali bir yana, gazeteyi bulup bulamayacağı da belli değildi. Yine de beni kırmadı. "Tamam, abi" dedi telaşla ve kalabalığı yararak turnikeye ilerlemeye çalışırken karşısında bizi gördü. Gülüştük. O günden sonra, *The Guardian* aramızda bir parola oldu. Bundan sonra Adalar iskelesindeyken ne zaman onu arayıp aynı istekte bulunsam benim oralar da bir yerde olduğumu anlayıp çevresine bakınmaya başladılar.

Aynı çevreden bir diğer arkadaş, aslında çevirmen olan fakat hayatını Alman turistlere rehberlik yaparak kazanan Attila Geridönmez'di. Attila'nın annesi Almandı, çocukluğu ve gençliğinin ilk dönemleri Almanya'da geçmişti, dolayısıyla anadili Almancaydı. Peter Weiss'in *Direnmenin Estetiği* (çev. Çağlar Tanyeri, Turgay Kurultay, YKY, 2005; İletişim, 2014) kitabının çevrilip yayımlanmasında payı olan bir arkadaştı. Gençlik döneminin daha sonraki evresinde radikal sol bir örgütte yer alan, hapis yatan Attila, artık kırklarının ortalarında olsa da gençlik dinamizminden hiçbir şey kaybetmemiş, neşeli, sohbeti, anlatmayı, taklit yapmayı seven, arkadaş canlısı bir insandı.

Bizim tuttuğumuz evde bir süre kendisi de kiracı olarak kalan fakat daha sonra Kadıköy tarafına taşınan çevirmen Bülent O. Doğan da dönüp dolaşıp yeniden Kınalıada'ya gelmiş ve Ramazan'lara yakın bir yerde, yeni evlendiği eşi Neslihan Öz'le birlikte bir ev tutmuştu. Bülent O. Doğan, verimli bir çevirmen ve editördü. Yayın alanına şöyle bir dalıp kitapların çevirmenlerine baksanız, kesinlikle on kitapta bir Bülent'in ismine rastlarsınız. En ağır felsefi kitaplardan çocuk kitaplarına kadar çok sayıda çeviride imzası vardır. Çeviri işine tutkuyla bağlı olan, hayatta çeviri ve yayın alanında çalışmaktan başka gözü pek bir şey görmeyen Bülent, bütün "işkolikliği"ne rağmen sevimli bir arkadaştı. O zamanlar evli olduğu Neslihan Öz ise Otonom Yayınları'yla bağlantılıydı, hatta bu yayınevinin kurucularından olduğunu ileri sürüyordu. 2012 yılında adaya taşınan, iyi bir Fransızca çevirmeni olan Akın Terzi ile kız arkadaşı Esin Kumral, Korkut Sokak'ta, Bülent'lerin kapı komşusu olmuşlardı.

Adaya bizden sonra gelip Bülent'lerin oturduğu Korkut Sokak'ta bahçe içinde büyük bir ev tutan bir başka çevirmen de Aysun Babacan'dı. Aysun'u esasen 1 Haziran 2013'de, mücadeleye katılmak üzere hep birlikte Gümüşsuyu'ndan Taksim'e çıktığımız gün tanımıştım.

Aslında Kınalıada, idari bakımdan Adalar ilçesinin bir mahallesi olarak geçiyordu, gerçekten de dört adadan oluşan Adalar'da ortak bir ruh vardı. Yani "adalı" olunduğu zaman ilişkiler sadece Kınalıada ile kısıtlı kalmıyor, diğer adalardan da arkadaş çevreleri ediniliyordu. Nitekim 1960'lardan tanıdığım ve daha sonraki yıllarda da Hollanda'nın Rotterdam kentindeki varlığından uzaktan uzağa haberdar olduğum Bingöl Erdumlu'nun (*Yarılma*, s. 420) artık benim gibi Türkiye'ye döndüğünü ve Büyükkada'da yaşadığını duymuştum. Bir gün Ramazan, Niyazi, Attila ve diğer birkaç arkadaşla Iskele'nin yakınındaki Balıkçı Kooperatifi'nde, Kınalıada'daki arkadaşlarla görüşmeye gelen Bingöl'le ve Adaevi'nin çekip çevrilmesinde tayıncı rolü olan Sibel Akkaşoğlu'yla karşılaştık. Ramazan bizi tanıştırmaya hazırlanırken Bingöl de ben de çok eskiden ta-

nıştığımızı söyleyerek kucaklaştık. Elbette Bingöl de benim gibi saç sakalı ağartmıştı, galiba benden iki yaş kadar da büyüktü. Oturup eskilerden ve yenilerden sohbet ettik. Bingöl sevdiğim bir arkadaştı, Sibel ise son derece sevimli, hareketli bir arkadaş. O günden sonra Bingöl ve Sibel’le yakın arkadaşlığımız kopmadan sürmüştür.

Kınalıada’da tanıdığımız, zaman zaman görüştüğümüz başka arkadaşlar da vardı. “Gayr-i resmi stand up”çı Sinan Dülger, anarşist bir tiyatrocuydu ve zaman zaman adada veya ada dışında stand up gösterilerine çıkıyordu. Grup Yorum ve Kardeş Türküler gibi topluluklarda bağlama çalan müzisyen Barış Güney de görüştüğümüz, sevdiğimiz bir arkadaştı. Adanın eskilerinden Erdinç Günbatı, Enis Sözen ve Muzaffer Sözen, yıllar önce adada kaldıkları dönemden Zelha Çangı ve Gazi Bertal’ın arkadaşlarıydı. Erdinç’in eşi Nurgül Günbatı da öyle. Bir gün Özkan Çölekoğlu adlı bir öğretmen arkadaş, telefonla arayarak bizi yemeğe davet etti. O sırada Ceren ailesiyle Dersim’deydi, tek başıma gittim. Özkan, eşi Sevim ve ilkokul öğrencisi olan kızı Maral’la birlikte o sırada lojmanda oturuyordu. Dersimli bir aileydi. Sevim, yazları adada takı satıyordu. Sevim’de, Dersimli kadınlara özgü, sevimlilikle dobralık ve dik başlılığın karışımı bir duruş vardı. O gece, eskilerden, sol hareketin geçmişiinden epeyce sohbet ettik.

Biz Kınalıada’ya taşındıktan bir süre sonra Melih Dalbudak’la o sırada evli olduğu Işıl Kandolu da Sarıyer’deki evlerinden adaya taşındılar. Bizi arkadaşları olarak seviyorlardı ve birkaç kez ziyarete geldikten sonra Kınalıada’yı da sevmişlerdi. O halde neden Kınalıada’ya taşınmasınlardı! Bazen insanlar karşılaşır ama tanışmazlar. Meğer Melih’le Işıl daha önceki yıllarda Ceren’le aynı arabada yolculuk yapmışlar. Ceren’in Dramatik Yazarlık’tan hocası, tiyatrocusu Metin Boran, arabasıyla öğrencilerini akşam vakti evlerine yakın bir yerlerde bırakmış. O gün de Ceren’in sınıf arkadaşı, şair Cenk Gündoğdu’yla Ceren’i arabasına almış. Melih’le Işıl da Metin’in arkadaşısıymış. Metin, o gün Işıl’ı da arabaya almış, Melih de varmış. Metin’in arabasındaki bu karşılaşma yıllar sonra tanışmaya ve giderek yakın ar-

kadaşlığa dönüşmüştü. İki taraf da o araba yolculuğunu tanıştıktan epey zaman sonra hatırladı.

İşıl'la Melih, bize yakın bir yere, Narçiçeği Sokağı'na, zemin kat bir eve taşındılar. Melih 1980 doğumlu olmasına ve o sıralar otuzlu yaşlarının başında bulunmasına rağmen özellikle Türkiye'nin kronolojik olaylarına ve tarihine ilişkin bilgisiyle, Türkçe ve Osmanlıca konusundaki vukufuyla temayüz etmişti. Bazen, diyelim ki 1940'lara ilişkin bir olayı Melih'e sorarım; Melih bu olayı ayıyla günüyle anında bilmenin yanı sıra sanki o sırada oradaymış ya da yaşadığı dönemin bir olayıymış gibi öylesine etraflı anlatır ki şaşar kalırsınız. Bazen onun genç bir adam olduğunu unuttur, İsmet İnönü'nün yaşlarına yakın bir emekli hâkimle konuştuğum zehabına kapılırım. El elden, dil dilden üstündür! Melih'in Türkçe dil bilgisi o kadar iyidir ki, kitaplarımın ve çevirilerimin son okumalarını o yapar, birçok da hata bulur, itiraf edeyim ki. Elinizdeki kitap da buna dahildir. Melih, Kınalıada'ya taşınmadan önce Gaziantep'te öğretmenlik yapıyordu. Sonradan tayininin çıktığı Bakırköy Adalet Meslek Lisesi'ndeki öğretmenliği Kınalıada'ya taşınmalarıyla eş zamanlıdır.

İşıl Kandolu tarih öğretmeni idi. Daha önce Fevziye Mektepleri Işık Koleji'nde, ardından Açık Okulları'nda tarih öğretmenliği yapmıştı. Aynı okulda Halil Berktaş da ders veriyordu. İşıl'ın anlatımlarıyla, tanıdığım Halil'in halleri birbirine oldukça uyuyordu. Neşeli, canlı bir arkadaştı İşıl. Çok iyi taklit yapardı. Benim öyle anlarımı yakalar ve taklit eder ki, kendimi seyrettiğim zehabına kapılırım.

İşıl kanalıyla tanıdığımız, arkadaş çevremiz içinde yer alan iki genç daha vardı: Utku Sözeri ve kız arkadaşı İlkin Ecem Emre. İkisi de yirmili yaşlarında, zeki, akıllı ve duyarlı gençlerdi. Hani "Gezi Gençliği" diye bir söz var ya, kimdir Gezi gençliği diye sorsalar rahatlıkla bu iki arkadaş gösterirebilirim. İkisi de İşıl'ın Fevziye Koleji'nden öğrencisiydi.

Arkadaş çevremiz içinde, Heybeliada'dan Kınalıada'ya taşınmış ve Keleş'in tek erkek çocuğu Leo'yu evlat edindikleri için bir bakıma akraba da sayılabileceğimiz Fatoş'la (Fatma Şahin)

Ersan Uğur da vardı. Onlarla bağlantımız köpek kedi muhabbeti yoluyla oldu. Yeni taşındığımız günlerdeydi. O sırada Keje henüz hamile bile değildi. Bir de baktım, bizim evin bahçe kapısının önünden geçen yolda bir kadın yerlere yatmış Keje'yle ve evin önündeki köpeklerden Dağlı'yla sarmaş dolaş olmuş. Zaten bu kadarı yeterdi arkadaş olmamız için. Ersan reklam ajanslarında grafik tasarımcısı olarak çalışıyordu.

Adalarda yaşayan, eskiden tanıdığım başka arkadaşlar da vardı. Örneğin 1960'lardan arkadaşım Alp Orçun (*Yarılma*, s. 313; *Havariler*, s. 13, 60) Burgaz'da yaşıyordu. Yine Dev-Genç döneminden Fahri Doğu, Büyükada'daydı. Onu adalar vapurunda zaman zaman bisikletiyle Kadıköy'e geçerken görür, sohbet ederdim. Müfit Özdeş'le Tülay Özdeş'in Heybeliada'da olduğunu duymuştum ama henüz karşılaşmamıştım. Yine bizim kuşaktan, elli yıl öncenin romantik devrimciliğinden ve duygusallığından hiçbir şey kaybetmemiş Saygı Yağmurdereli Heybeli'deydi. O sıralar Beyoğlu'ndaki Afrika Pasajı'nda "Akşam Sefası" adlı bir mekân işletiyordu. Hatta bir gün Erdal Yavuz, Alp Orçun, Evrensel Belgin, İnci Genç ve Ceren, bir 19 Ocak Hrant Dink anmasından sonra Saygı'nın mekânına gidip içmiştik.

Kınalıada'da temasta olduğumuz, selamlaştığımız bir çevre daha vardı. Ergenekon ve Balyoz tutuklamalarının zirvede olduğu o günlerde, "Yetmez Ama Evetçi" diye tanımlanan bu çevreyle aramızda özellikle Ergenekon operasyonlarının niteliği konusunda oldukça önemli farklılık olmasına rağmen genel bir dava ortaklığı da vardı. O anda yanılgi içinde olmalarına rağmen sonuçta özgürlükten yana, muhafazakâr faşizmle eninde sonunda kapışacak insanlardı bunlar ve nitekim sonraki yıllarda da öyle oldu. Karikatürist Kemal Gökhan Gürses, "Yetmez Ama Evet" sloganının mucidi olduğunu söyleyen Hayko Bağdat ve daha sonra HDP milletvekili olacak Garo Paylan'dan söz ediyorum. Garo Paylan iki ev aşağıda komşumuzdu. Bir ara teyzesi de, kocası ve çocuğuyla birlikte bizim karşı dairede oturdu. Garo Paylan'la oturup bir sohbet etmişliğimiz yoktu ama selamlaştırdık, hatta ayaküstü bir iki laf

ettiğimiz de olurdu. Arkadaşım Arda Gürciyan'ın kuzeniydi. 2012 sonbaharına kadar üst kat komşumuz olan Kemal Gökhan, karikatüristliğiyle uyumlu bir şekilde esprili bir arkadaştı. Hâlâ dilimize pelesenk olmuş "lütfen yani" deyişi ondan kalmadır. Hayko Bağdat'la yakın arkadaşlıklar. Zaten her ikisi de "Hrant Dink'in arkadaşları" grubunda yer alıyordu. Kınalıadalı olan Hrant Dink adadaki Ermeni Yetimhanesi'nde de kalmıştı. Şu anda vapur iskelesiyle motor iskelesi arasında bulunan Balıkçı Kooperatifi kahvesinin karşısındaki parkın adı "Hrant Dink Parkı"dır.

Bir akşam Kemal Gökhan, Ceren'le beni Hayko'ların evinde akşam yemeğine davet etmişti. Hayko ve eşi Belma Bağdat'ın yanı sıra, Gökhan'ın arkadaşı Şule Atay, Garo Paylan, Nişan Balcioğlu ve eşi de vardı. O akşam sofrada Ergenekon davasının niteliğini ve AKP iktidarına karşı tutumu tartıştık. Pek anlaşabildiğimizi söyleyemem. Benim Ergenekon ve Balyoz davalarının sahte delil üretimine dayandığı yönündeki görüşlerim sanırım arkadaşların beklemediği bir çıkıştı. Hatta dilendirmeseler de içten içe "ulusalci" olduğumu bile düşünmüş olabilirler. Ara ara hayret nidaları bile geliyordu kulağıma. Tartışma uzadı, gecenin sonuna doğru, Hayko bana, son derece yumuşak bir ses tonuyla, "Abi kusura bakmayın ama bu görüşler çerçevesinde Mehmet Ağar'la aynı noktada yer alıyorsunuz bence" dedi. Ben, bu salvoyu "Öyle düşünebilirsiniz" diye geçitirsem de Ceren hazmedememiş olacak ki, o sırada laf Markar Esayan'a gelmişken, "Bence Markar Esayan, Mehmet Ağar kadar berbat ve tehlikeli birisi" diyerek olaya "ağar"lığını koydu. Hayko Bağdat oldukça kızgın bir tonda, "O benim arkadaşım, hakkında böyle konuşamazsınız" dedi Ceren'e. Ceren ise kanaatinden geri adım atmamakla birlikte, "Markar'la arkadaşlık ilişkisi" nedeniyle kibarca özür diledi Hayko'dan. Bugün düşünüyorum da, Ceren, daha sonra esaslı bir yandaş olduğunu kanıtlayan Markar Esayan hakkından az bile söylemiş!

Bizim oturduğumuz apartman Yarbaşı denilen mevkiinin en son apartmanıydı. Bizden sonra, genellikle 1980'lerde yapılmış

tek tük gecekondular geliyordu. Bizim taraftaki gecekondular-
da ağırlıklı olarak Tokat ve Sivaslı Aleviler yaşıyordu. Köpek-
lere karşı önyargılı birkaçını saymazsak hepsiyle aramız iyiy-
di. İlk tanıştığımız, oturduğunuzda size “yeni başlayanlar için”
Alevi inancının esaslarını bir çırpıda anlatıveren Esmâ (Elik)
Teyze’ydi. Adaya geleli neredeyse elli yıla yaklaşıyordu. Kocası-
nı kaybetmişti. Oğulları ve gelinleriyle birlikte yaşıyordu. Çok
ilgi çekici bir insandı. Ne zaman evinin önünden geçsek, “Gelin
bir kahve için yahu” diyerek evine çağırırdı. Uzun süre uğrama-
mıştık da, “Bir gelmediniz ki” derdi. Onu ilk tanıdığımızda ya-
nında bir koyunla dolaşıyordu. Koyunla ikisinin öyle bir halle-
ri vardı ki, iki arkadaş birlikte gezmeye çıkmış sanırdınız. Ko-
yunun adını sorduk, “Aydın” dedi Esmâ Teyze. Artık “Neden
Aydın?” diye sormadık. Belli ki aydın bir koyundu. Daha son-
ra Aydın’ı Esmâ Teyze’nin yanında görmez olduk. Bir gün ya-
nılıp soracak oldum. Her zamanki ermiş gülümsemesiyle, “Ke-
sip yedik Aydın’ı” dedi, sanki ona iyilik yapmış gibi bir havada!

1960’larda adaya geldiğini söyleyen Esmâ Teyze’nin aile çev-
resi oldukça kalabalıktı. Oğlu Muzaffer Elik, adada tamir ve te-
sisatçılık işleri yaparak geçiniyordu. Yeğeni Serkan Elik ise Eş-
ber Yağmurdereli’nin bürosunda çalışan, Kibele Yayınları’nın
işlerine bakan, Eşber’e ve eşi Mağdûle Demircioğlu’na zaman
zaman refakat eden, özverili, sevimli bir arkadaştı.

Biraz yukarıda, İBB’nin elinde kalmış jimnastik aletlerinin
kondurulduğu tepenin sol tarafında daha yoksul, neredeyse
“teneke” ev denecek gecekondular vardır. Orada Hacı Kâmil is-
minde yine Alevi, çok da yaşlı olmayan, Külhan Sokak’ta yû-
rürken hep rastladığım ve ayaküstü lafladığım biri vardı. Ha-
yatımda köpeklerle bu kadar saygılı, onlara neredeyse kutsal
bir varlıkmiş gibi davranan bir insan daha görmedim. Hacı Kâ-
mil’in 2013 Nisanı’ndaki ölümü üzerine yazdığım yazıdan ak-
taracağım şu satırlar bunu çok iyi anlatmaktadır:

Bir sabah erken vakit, Külhan Sokağı’ndaki köpeklerin şid-
detli havlamalarıyla alarına geçtim. Birine saldırıyor olmalıy-
dılar. Uyarmak için pencereyi açıp seslendim. Yukarıdan biri

bana, “bunlar bana saldırdı” diye seslendi. Zayıf bir sestti. Hacı Kâmil’in sesini tanıyamamıştım. “Kovala, kaçarlar” diye seslendim. Aradan birkaç gün geçti. Daha da yukarılarda doğum yapan orman köpeklerinden birinin yavrularına su ve yiyecek götürdüm. Dönüşte, Hacı Kâmil’lerin evinin önünden geçtim. Bir de baktım, Hacı Kâmil ve hanımı... kapılarının önünde bir şeylerle uğraşıyorlar. Hacı Kâmil, “Geçen gün seninkiler bana saldırdı” dedi. O zaman kafama dank etti. “Sen miydin o saldırıya uğrayan?” dedim. “Bendim,” dedi, “önce şaka yapıyorlar sandım. Sonra paçamdan yakaladı bir tanesi. O zaman dengeyi kaybedip yere düştüm. Baldırımı kaldırıma çarptım.” Hanımı tamamladı onu: “Bütün baldırı mosmor olmuş.” “Vur saydın, kovalasaydın ya,” dedim, Külhan Sokağı’nın köpekleri adına mahcup olmuş, “bir tekme sallasan kaçarlardı.” Hacı Kâmil, “Yok yahu,” dedi, “günahtır, köpeğe vurulur mu hiç?” Onun bu hoşgörüsü ve erdemi karşısında söylediklerimden utanmıştım doğrusu. (“Külhan Sokak’tan Geçer Bir Kâmil insan...”, 12 Nisan 2013)

Hacı Kâmil’in bir de bizim “Ağlayan amca” dediğimiz kapı komşusu vardır ki ondan burada söz etmesem eksik kalır. “Ağlayan Amca” da Alevi kültürünü aktarmakta Esmâ Teyze’den geri kalmazdı. Zamanında çok gezmiş, çok yer görmüştü, dediğine göre. Alevi anlamıyla “dini bütün” bir insandı. Yarbaşı’nın tepesindeki hepsi birbirinin ya kardeşi ya da kuzeni olan yaklaşık yirmi kadar köpeğin yemeklerini o verirdi. Elbette bunu ancak hayvanseverlerin kendisine taşıdığı mamalar sayesinde yapabiliirdi. Bazen mamanın geciktiği olurdu. Öyle zamanlarda bizim “Ağlayan Amca” çaresiz kalır, ortalığa düşerdi. Köpeklerin yemeği olmadığından onlar adına ağlardı. Bir keresinde bizim aşağıdaki köpeklerle onun baktığı Yarbaşı köpekleri kapışmış ve köpeklerinden biri oldukça ağır yaralanmıştı. O sırada Evrensel bizdeydi. Gidip baktık, hayvanın durumu oldukça kötüydü. Kınalıada’nın hayvan gönüllülerinden, bize yıllardır mama ve hayvanlar için tıbbi bakım desteğini esirgemeyen Elvan Ekemen, hayvanı Bostancı tarafındaki bir kliniğe gön-

dermek istiyordu ama onu karşıya kadar götürecek birileri lazımdı. Evrensel'le ben göreve talip olduk. O sırada henüz ismini koymadığımız, ufak tefek, sakallı amca köpeğinin durumunu anlatır ve bize teslim ederken gözyaşlarını tutamadı, hıçkırara hıçkırara ağlamaya başladı. İşte o günden sonra da adı "Ağlayan Amca" olarak kaldı.

Bizim apartmanda ve aşağı taraftaki apartmanlarda da görüştüğümüz, sohbet ettiğimiz komşularımız vardı. Hemen üstümüzde, Kubilay Bey'in (Akpınar) kiracısı, Ceren'in "kuyruk" (Abla) diye hitap ettiği Vartuhi Hanım (Tomzis) ve Manuk Ağabey (Tomzis), son derece saygıdeğer insanlardı. Onların çapraz yan dairesinde oturan Arzuman ailesi (Anita Hanım, Sarkis Bey, kızları Jilda ve oğulları Aris) de görüştüğümüz, sevdiğimiz insanlardı. Daha aşağıda, Ceren'in arkadaşlık ettiği, Nişantaşı'nda noterlik yapan İlknur Göçmenli ve eşi Cihan Göçmenli, küçük kızları Kardelen Göçmenli yaşıyordu, zaman zaman ziyaretlerine giderdik. Adanın eskilerinden, Esma Teyze'nin akrabası Mehmet Elik ve ailesi onların hemen yan komşusuydu.

Çiçeği burnunda Kınalıadalı olarak geldiğimiz o yaz bir de sokakta kitap satma maceram vardır. Ceren işten çıkmış, benim ise Zürih'ten gelen kira gelirim kesilmişti, kısacası ekonomik bakımdan berbat durumdaydık. Bunun üzerine, Hrant Dink Parkı'nın önünde, takı satanların yanında ikinci el kitap satmak gibi "parlak" bir fikir geldi aklıma. Satılığa çıkartacağım kitap çoktu da, adada bu kitapları, çok düşük fiyatlarına rağmen alacak okur var mıydı bakalım! Kitapları hazırlamıştım, hatta birkaç gün de iskele tarafına inip Hrant Dink Parkı'nın orada, takı satan, Ceren'in hemşerisi, Dersimli Sevim Çölekoğlu'nun tezgâhının yanı başına kitap bile serdim. Motor ve vapurdan inen akşam kalabalığının içinde tek tük kitaplara bakanlar oluyordu. Bu tek tüklerin de ancak bir ikisi sudan ucuz fiyatlardaki kitaplardan alıyordu. Öyle ki, arkadaşlar durumun vahametini görüp moralim bozulmasın diye kitaplardan satın almaya, benim söylediğim fiyatı çok az bulup üstüne katarak ödemeye başladılar.

Bu arada galiba belediye zabıtalarna şikâyet gitmiş ya da belediyeciler durumdan vazife çıkartmış, bana doğrudan gelip söylemediler ama dolaylı yollardan belediyeden izin almam gerektiği bildirildi. Ramazan'la Attila da izin almamın iyi olacağını söylediler. Bunun üzerine, hiç istemediğim halde, Ceren, Attila ve Ramazan'ı da yanıma alarak Büyükada'daki Adalar Belediyesi'ne gittim. O sırada Adalar Belediye Başkanı, CHP'den Mustafa Farsakoğlu'ydu. Gittiğimizde yıllık izininde olduğundan, yardımcılarında Raffi Hermon Araks karşıladı bizi. Attila ve Ramazan daha önce dernek meselesiyle ilgili olarak belediye ile temas ettiklerinden ve bu konuda büyük kazık yediklerinden Raffi Hermon da dahil, belediye görevlilerine kızgındılar. Sevimli, tatlı dilli bir insan olan Raffi, bana "Tabii efendim, çok kolay, hemen hallederiz, zaten siz Kınalıadalılara karşı mahcubuz" diyerek dernek olayı hakkında özür dileyen sözler de söyledikçe, Attila onun görmeyeceği ama Ceren'le benim göreceğimiz şekilde, "Ah sizi gidi sizi, siz yok musunuz, böyle söylersiniz, sonra da kazığı atarsınız" anlamında başını sallayıp duruyordu. Attila'yı gördükçe güleceğim geliyor, durumu çıkartmamak için Raffi'yi dinlermiş gibi yapıp başımı sallıyordum.

Bu arada benimle ortak noktalar bulma kaygısıyla olacak, kendisinin de bir zamanlar benim gibi bir sığınmacı olduğunu, 12 Eylül döneminin ardından yıllarca Ermenistan'da yaşamak zorunda kaldıktan sonra yeniden Türkiye'ye döndüğünü anlatan Raffi, "Şimdi bir dilekçe hazırlıyorum sizin için ve her şey halloluyor" diyerek içeriye gitti. Gerçekten de bir süre sonra bilgisayarda yazılıp basılmış dilekçeyle döndü. Benim adıma yazılmıştı dilekçe, imzaladım. Demek bu kadar basitti. Evet, bu kadar basitti! Kendilerinden birkaç güne kadar cevap alırdım. El sıkışıp ayrıldık. Attila dönerken, "Bakalım ne çapanoğlu çıkacak bu kolaylık sağlamaların ardından" deyip duruyordu.

Attila'nın haklı çıkması için birkaç gün geçmesi yetti. Bir gün iskele taraflarında yine izinsiz kitap satmaya çalışıyordum, telefon çaldı. Raffi arıyordu. Yine o tatlı diliyle, "Gün beyciğim," dedi, "mesele hallolmakta, yalnız öncesinde küçük bir işlem gerekiyor. Bu işlere biliyorsunuz belediye zabıtası bakıyor ve

bizim buradaki zabıta da İBB'deki Zabıta Müdürlüğü'ne bağlı. Oraya gidip dilekçenizi..." iyice tepem atmıştı. Her türlü neza-ket kuralını bir yana atarak, "Ben oralara gidemem ve öyle şey-ler yapamam" dedim ve telefonu çat diye Raffi'nin yüzüne ka-pattım. Yaptığım gerçekten ayıp kaçmıştı. Tamam, Attila hak-lı çıkmıştı çıkmasına da bu bürokrasinin bedelini neden Raf-fi ödesindi ki?

O günden sonra da kitap satma hevesim uçup gitti zaten. Gerçi birkaç gün daha izinsiz olarak satmaya çalıştım ama ada-da kitap meraklısı insan pek azdı. Böylece kitap satma işinden vazgeçtim. Sen kim, bu yaştan sonra sokak sahaflığı yapmak kim! Hem de Kınalıada'da!

Kınalıada'dan bu kadar söz etmişken kıyıları tutmuş gazino-cu esnafı atlamak olmaz. Şimdi anlatacağım olay, aralarında el-bette istisnalar da olan ama bu istisnaların kaideyi bozmadığı Kınalıada sahilleri şezlongcu ve gazinocularını tanımanıza ye-tip de artacaktır bile. 2012 yazıydı, Ülkü Güney bizi ziyarete gelmişti adaya. Ceren o sırada belediyede görevliydi ve beledi-yenin bir faaliyetiyle ilgili olarak Kınalı'da başka bir yerde bu-lunması gerekiyordu. Biz Ülkü ile Deziye denilen kıyı gazino-sunda oturup çay kahve falan içtik. Karadenizli, baba, ana ve iri yarı, yetişkin iki oğuldan oluşan bir "aile şirketi" işletiyordu ga-zinoyu. Genelde yapıldığı gibi, kıyıya bir iki şezlong atarak işe başlanır, arada AKP ve Büyükşehir Belediyesi'yle ilişkileri ge-liştirmeye özen gösterilir. Çevredekilere gözleme yaparak alan gıdım gıdım genişletilir, bir iki baraka derken, bilek gücü-yle el konulan kıyı parçası gazinoya dönüştürülür ve şezlongla-rın alanı daha da genişletilirdi. Bu böyle sonsuza kadar genişle-yerek ilerleyen bir süreçti. Neyse canım, beni alâkadar etmez! İşin beni alâkadar eden kısmı şu ki, içtiğimiz çayların karşılı-ğında gelen 16 lira hesabı ödeyecek kadar param çıkışmamış-tı. Ülkü ödemek istedi, konuk olduğu için ödetmedim. "Aile şirketi"nin hesabı getiren iri yarı oğullarına "5 lira eksik, onu da sonra vereyim" dedim. Kınalıada küçük yer olduğundan ve herkes birbirini tanıdığından böyle şeyler doğal karşılanırdı. Fakat iri yarı oğul değil de kasada atmaca gibi bekleyen anası

itiraz etti, “Olmaz” dedi de başka bir şey demedi. “Yahu, kaçacak değilim, adada herkesin tanıdığı biriyim” dememe rağmen diretti. Ülkü yeniden araya girip ben ödeyeyim dedi, bu sefer benim inadım tuttu. Kasanın başında ana ve oğullarıyla böyle tartışırken bir de oğullarından bile iri yarı olan ve konuştuklarının ancak yüzde onu anlaşılabilen babaları da devreye girmesin mi? Adamın uzun ve anlaşılmaz tiradından çıkarabildiğim kadarıyla, “Herkes beleşe yatar, hesap ödemez, sonra vereyim diyerek çekip giderse burası nasıl döner” mealinde bir şeyler söylüyordu. Gözlerine baktığım zaman göz yerine lira gördüğüm bu ilginç mi ilginç aileyle muhatap olmak, hani şimdi moda bir deyiş var ya, “kimyamı bozmuştu” fena halde. Baktım olacak gibi değil, Ceren’i aradım. Ceren o sırada belediyenin bir etkinliği ile ilgili olarak görev başında olduğu halde kalktı geldi, banka kartıyla hesabı ödemek üzere. Bu pek para canlısı şirketin üstelik banka kartı makinesi de yokmuş! Ceren, biz orada “jandarma nezaretinde” bekletilirken oğullarından birinin eskortluğunda komşu bir dükkâna “mevcutlu” olarak götürüldü ve hesabı ödedi de biz de özgürlüğümüze kavuştuk. İşe sıfırdan başlayan bu “aile şirketi”nin nasıl böyle adım adım yükselip gazinoculuk mertebesine ulaştığını ve bundan sonra da kim bilir nerelere ulaşacağını o gün çok iyi idrak etmiştim!

* * *

Mihri Belli 16 Ağustos 2011 günü 96 yaşında öldü. Bizim kuşak için son derece önemli bir şahsiyet olan Mihri Belli’nin Şişli Camii’ndeki cenazesine yine bisikletle gittim. Mihri Belli’nin dinî töreni reddedeceği konusunda zayıf bir umut beslemiştim belki ama cenazenin camiden dinî törenle kaldırılmasına pek de şaşırmamıştım. Cenaze sırasında kulağıma geldiğine göre, Mihri Belli, bekleneceği üzere, “Herkesin cenazesi nasıl kaldırılıyorsa benimki de öyle kaldırılсын” demiş. Herkes gibi yaşamayıp herkes gibi gömülmeyi istemek biraz tuhaftı ama neyse, bizim eski solcu liderlerin tuhafliklarına bir hayli alışmıştık zaten.

Ali Kar ve Melih Dalbudak’la buluşarak gittiğim cenazede bizim kuşaktan eski arkadaşlara rastladım. Avluda, eski Dev-

Genç'liler, Ersen Olgaç, Demir Küçükaydın, Ergun Aydınolu ve ben bir aradaydık. Bizim kuşaktan, o zamanki MDD hareketinden, sonradan Kıvılcımlılık rotasını izleyerek Troçkist olmuş üç arkadaş, Aydınlıkçılıktan anarşizme atlamış ben ve eski işçi önderlerinden Ali Kar. İlginç bir bileşimdi! O sırada yanıma sakallı, her zamanki sevimli gülümseyişiyle eskilerden bir arkadaş yaklaştı: Müfit Özdeş. Tam kırk yıl! Müfit her zamanki gibi "r"leri "ğ" olarak söyleyip, "Biz Tülay'la (Özdeş) Heybeli'deyiz, göğüşelim" dedi. Sözleştik, telefon alıp verdik. Caminin arka çıkış kapısının sol köşesinde "eskiler" toplanmıştı. Yani bizden de eskileri kastediyorum. Örneğin Vedat Türkali. Tekerekli iskemleyle gelmişti. Onu, Mihri Belli'nin kocaman bir resmini öperken gördüm. Bu görüntü basında da yer aldı. O sırada Halil Berktaş da geldi ve doğrudan "eski"lerin toplandığı köşeye yöneldi. Ne de olsa, 1950'lerin başlarında, küçük bir çocukken, Harbiye Cezaevi'nde babası Erdoğan Berktaş'ı görmeye getirildiğinde "eskilerin" kucaklarında dolaşan bir yumurcaktı, onları bizlerden çok daha önceden tanıyordu. Belki kendini aceleyle oraya atmasının bir sebebi de, son dönemlerdeki yandaş tutumları nedeniyle kendisini pek hoş görmeyen biz "yenilerle" karşılaşmama güdüsü olabilir. Gerçi "eskiler"in de kendisinden pek hoşnut olduğunu sanmıyorum ya! Daha "yeni"lerden Melih Dalbudak, eşi Işıl'ın (Kandolu) aynı okulda olmasından dolayı Halil'i tanıyormuş. "Ben bir merhaba diyeyim" dedi ve yanına gitti. Halil, Melih'in "merhaba"sına karşılık vermiş ama pek soğuk bir havada yapmış bunu. Melih, geri geldiğinde bunu bana anlattı. Aslında yüz yüze karşılaşırsak ben de eski bir arkadaş olarak selamlaşmayı ve başsağlığı dilemeyi düşünüyordum ama Melih durumu anlatınca karşılaşmamanın en iyisi olacağını düşündüm. Yine de o tarafa baktığımda Muzaffer İlhan Erdost'la (*Yarılma*, s. 206-245) göz göze geldim. Yanına gidip elini sıktım. Biraz yaşlanmıştı. Severdim kendisini. Çok kibar bir insandı. Cenaze avlusu doluydu. Tabut omuzlarda geçirildi avludan. Hazin bir durumdu. Tabutun üstündeki yeşil dini çuhanın üstündeki kırmızı örtü biraz zevahiri kurtarma havası veriyordu. O anda "Umarım benim ce-

nazem böyle yamalı bohça olmaz ve bir camiden dini törenle kaldırılmaz, bunu yakınlarıma sıkı sıkı tembih etmeliyim” diye düşündüm.

Arkadaşlarla ayrıldık. Mezarlığa gitmeyecektim. Melih’le beraber camiden çıktık. Dış avluda, güvercinlerin beslendiği alandan geçerken bir güvercinin uçamayacak kadar hasta olduğunu fark ettik. Güvercini aldık yanımıza. Onu Kınalı’ya götürüp orada bakmaya karar vermiştik. Bir karton kutu bulup içine koyduk. Bisikletin arkasına bağlayıp yola koyuldum. Ne yazık ki, adada ancak birkaç gün yaşayabildi. Kanadından darbe almıştı. Martı, karga ve güvercin gibi hayvanların özellikle kanatlarından darbe aldıktan sonra yaşamaları çok zor oluyor. Kaç kere başıma geldi.

19 Ağustos 2011 tarihinde, “20. Yüzyıl Bugün Gitti” başlıklı bir makale yazarak Mihri Belli’yi üç olumsuz, üç olumlu noktada değerlendirdim. Yazının ilk paragrafı şöyleydi:

Mihri Belli’yi bugün uğurladık. Yeşil dinsel örtünün üstüne kızıl bir bayrak örtülüydü. Eller üzerinde Şişli Camii’nin kapısından çıkartılırken “20. yüzyıl şimdi gidiyor işte” dedim kendi kendime. 95 yıllık ömrünün yaklaşık 80 yılı mücadele ile geçmiş bir devrimci. 20. yüzyılın 1930’larından itibaren her on yılına imzasını atmış, eylemleriyle, girişimleriyle, görüşleriyle yer almış önder bir figür. En kötü koşullarda bile bir şekilde kendini duyurmuş, var etmiş bir insan. Saygıyla ayağa kalkmak gerekir.

Değerlendirmeme göre üç olumsuz nokta şunlardı: Birincisi, Stalinist geleneği Türkiye soluna taşınması; ikincisi, Türkiye solunda zaten var olan Kemalist ve ulusalcı yönü MDD ile pekiştirmesi ve teorize etmesi; üçüncüsü de yeni bir parti olan TIP’e fazlaca hoyrat davranması ve yıpratıp zarar vermesiydi. Üç olumlu nokta ise şöyle sıralanmıştı: Birincisi, Stalinizmin katı “öncü örgüt” anlayışından uzak durması; ikincisi, bir partinin başına tüneyip ebedi lider rolüne bürünmemesi; üçüncüsü de, bütün Kemalizmine rağmen Kürt ulusal hareketine karşı dost bir tutum içinde kalmakta ısrar etmesiydi.

Aynı yaz, Gün Benderli'yle yüz yüze tanıştık. Kalamış tarafında kaldığı küçük otelin lobisinde buluştuk. Ufak tefek fakat yaşına göre son derece dinç, dinamik, güler yüzlü bir kadındı. Konuşmasını, hallerini, kısa ve çevik adımlarla yürüyüşünü nendense anneme benzetmiştim. Çabuk çabuk konuşuyor, Macaristan'a ilişkin bir şeyler anlatıyor, sonra konuyu Yayın Kolektifi'ne getiriyor, o konuda da acele bir şeyler söylüyordu. Bu kadının seksenini aşmasına rağmen nasıl böyle dinamik kaldığını şimdi daha iyi anlıyordum. Hayatın akışına teslim olmaması, her zaman dirençle olayların üstüne gitmesiydi bence bunun nedeni. Tabii bir de düşünmeyi, okumayı, çeviri yapmayı, kısacası zihni çalışmayı hiçbir zaman bırakmamış olması. Epeyce sohbet ettik, aklımıza gelen her konudan konuştuk daldan dala atlayarak. Hazır gelmişken, ona yakında yapılacak olan Yayın Kolektifi Genel Toplantısı'na katılmasını da önerdim. Toplantı, Kadıköy Rıhtım'daki, Eşber'in hem avukat bürosu, hem de Kibele Yayınları olarak kullandığı bürosunun salonunda yapılacaktı.

Toplantıda Gün Benderli'nin yanı sıra adını ilk kez duyduğum yeni arkadaşlar da vardı. Yayın Kolektifi'nin diğer sorunlarının yanı sıra, Ekim ayında açılacak TÜYAP Kitap Fuarı'na katılma sorunu da görüşüldü. TÜYAP'ın yöneticisi Deniz Kavukçuoğlu (*Sapak*, s. 136-137) eski arkadaşımdı. TÜYAP'ın kamusal hizmet yapan bazı yayın kuruluşlarına tahsis ettiği ücretsiz bölümden bize de bir yer vermesini isteyebilirdim ondan. Böyle bir stant almamız halinde kimlerin stantta kalacağı konuşuldu. O gün toplantıda ilk kez tanıştığım bir emekli öğretmen olan, aynı zamanda şiir kitabı da bulduğunu söyleyen Metin Kaya, on gün boyunca görev alacağını söyleyince çok sevindik.

O yaz arkadaşım Ali Kar, yaz aylarında kalmak üzere, Büyükdere'de bulunan, inşaat ustası babasıyla birlikte çalışarak 1960'ların sonunda yaptığı gecekonduya gelmişti. İlla bizi de davet etti. Melih'le Işıl o yaz henüz Sarıyer'de yaşıyordu ve arabaları vardı. Melih, arabasıyla gelip bizi, o zaman ada vapurlarının yanaştığı Kabataş'tan aldı. Yanımızda Keje de vardı. Keje

bizimle gezmeye gittiği için çok mutluydu ama bakalım kusma problemi ne olacaktı? Tahmin ettiğimiz gibi yolda kustu, neyse sonunda Alarko villalarının yakınında park edecek bir yere kadar gelebildik arabayla. Sonrasını da yürüyecektik.

Ali'nin gecekondusunun manzarası tek kelimeyle söyleyecek olursam görkemliydi. Öyle ki, gecekondunun balkonundan ("Aman parmaklıklara fazla yüklenmeyin, çökebilir.") Boğaz'a doğru baktığınız zaman kendinizi çok büyük bir geminin kaptan köşkünde, denizin ortasında sanabiliydiniz. Boğaz sanki evin olduğu tarafa iki yandan akıyormuş gibi gözüküyordu. Çevresinde çok sayıda modern ve zengin villa bulunan bu bölgede çok eskiden yapılmış elli yıllık on kadar gecekondu vardı, Ali'ninki de onlardan biriydi. MHP taraftarı, Karadenizli bir komşusu, Ali'nin 12 Eylül döneminde bir "Kürt ve komünist" olarak aranıyor, aynı zamanda çevrede "Kızılbaş" olarak biliniyor olmasını fırsat bilerek gecekonduya el koymaya kalkmış, 12 Eylül dönemi geçtikten sonra Ali gelip gecekondusuna sahip çıkınca da silah tehdidiyle onu ürkütüp kaçıracağını sanmıştı, ne büyük yanılğı! Burada yazmayayım ama dersini alıp oturmuştu aşağı. O zamandan sonra da bir daha "3K" (Kürt, Kızılbaş, Komünist) Ali Kar'ın uzağından geçmemişti.

Yüksek tavanlı, ferah odaları olan Ali'nin gecekondusu sanki elli yıl öncesinde, ilk yapıldığı zamanda donup kalmış gibiydi. Tuvalet, banyo ve su tesisatı tamamen elli yıl öncesinin izlerini taşıdığı gibi, bir de elli yıllık bir bakımsızlık ve yıpranmaya maruz kalmıştı. Yapının kendisi de öyle. Bir çelişkiler yumağıydı bu gecekondu. Harika bir manzaraya sahip olan balkonun bütün demirleri çürümüşü ve boşlukta durur gibi bir hali vardı, insan balkonun kenarına gitmeye korkuyordu neredeyse. Duvarlarda badana diye bir şey kalmadığı gibi rutubetin etkisiyle sıvalar da dökülmüştü. Evin içinde gür sesiyle konuşup bizi ağırlamak için sağa sola koşturan Ali Kar'ı görmesek bu evde yaşanıyor olduğuna inanamazdık. Evin viran hali ile Ali'nin güçlü kuvvetli bedeni de gözümüzün önünde bariz bir tenakuz olarak durmaktaydı. Ya evin içindeki eşyalar! Gerçi eşyaların çoğu salon tarafında bir araya toplanıp üzerleri çarşafarla

örtölmeye çalışılmıştı ama Ali'nin o sırada kırk yaşlarında olan oğlunun beşğinin ve artık tedavölden tamamen kalkmış, buzdolabının pek yaygın olmadığı devirde yiyeceklerin saklandığı tel dolabın da çoğı müzelik olan diğereşyalar arasında olduğunu söylersem ne demek istediğimi anlarsınız. Bu ortamda Ali'nin mis gibi kokan filtreli İsviçre kahvesini, birkaç çeşit İsviçre peyniri eşliğinde yaptığımız o mükemmel kahvaltı ile tarih öncesi tel dolabın oluşturduğu şaşırtıcı kontrast!

Ali, onu ziyaret ettiğimize çok mutlu olmuştu. Bizi ağırlamak için ne yapacağını şaşırmıştı. Öğleye kadar süren kahvaltının ardından rakı eşliğinde güzel bir balık ziyafeti çekti bize. TSİP'te bir işçi önderi ve yönetici olarak yaşadığı haksızlıkları ve çevrilen dümenleri anlatırken hep olduğu gibi duygulandı. O duygulanma anında biz de katkıda bulunalım diye birkaç şey söylemeye kalktığımızda, "Amaaan boş ver be Gün, canımızı sıkmayalım böyle şeylerle, yemenize bakın, şarap için, biz işçiler de Tektaş Ağaoğlu kadar anlarınız şarabın kalitesinden" dedi. Hayvanları çok seven Ali, Keje'nin gelişine özellikle sevinmişti. İkide bir Keje'nin karşısına geçiyor, "pis çocuk, kaka çocuk, eşek çocuk, it çocuk" deyip duruyor, Keje de arabalara asılan baş sallayan köpek maskotları gibi başını sallayarak ona yanıt veriyordu.

Yayın Kolektifi'nin çalışmaları aynı tempoda devam ediyordu. Ekim ayında Kibele'den iki, Kaos-Yayın Kolektifi ortak yayını olarak da bir kitap olmak üzere üç kitap basıldı. Kibele'den çıkanlar, Ali Murat İrat'ın *Yitik* romanı ile Sedat Eroğlu'nun *Komün Bilgeliği* kitabıydı. 1995 yılında basılan Abel Paz'ın İspanya İç Savaşı'nı ve Durruti'yi anlatan kitabı *Halk Silahlanınca* (çev. Gün Zileli) 2. baskısını Kaos-YK ortak yayını olarak yapmıştı.

Editörler ve teknik işler grupları iyi çalışıyordu da, Yayın Kolektifi'nin iddialarından biri olan dağıtımı örgütlemeye neredeyse hiçbir adım atılamamıştı. Öte yandan, Yayın Kolektifi'nin internetteki haberleşme ağına da işler pek parlak gitmiyordu. Birbirini sadece internet aracılığıyla tanıyan, hayatta hiç yüz yüze gelmemiş ve belki bundan sonra da gelmeyecek arkadaş-

lar, internet ortamında olmanın verdiği rahatlıkla tozu duman katan ve mangalda kül bırakmayan incir çekirdeğini doldurmayacak tartışmalara giriyor, birbirlerine kırıcı sözler ediyor, “çekip gitme” tehdidinde bulunuyor ya da karşısındakinin “çekip gitmesi”sini talep ediyordu. Öyle sanıyorum ki bu, biraz da Türkiye toplumunun kültürel özelliklerinden geliyordu: Pireyi deve yapmak, her şeyi kişisel almak ve kendine hakaret edilmiş gibi hissetmek, kendi yaşadığı şeyin dünyanın en önemli olayı olduğunu sanmak, işi anında kişisel sürtüşmeye ve hatta giderek hakarete vardırmak. Buna bir de solun pek “cengâver” tartışmacılığını ekleyin. Oysa Avrupa’da gördüğüm kadarıyla solda bile durum böyle değildi. İnsanlar yüz yüze olsun, internette olsun, tartışırken birbirlerine karşı saygılıydılar, ihtilaf noktalarını büyütme yerine ortak noktaları geliştirmeye eğilimliydiler, karşı tarafı eleştirirken bile öncelikle ortak noktaları belirterek başlıyorlardı söze ve muhataplarını incitmeye büyük özen gösteriyorlardı. Galiba bu, bireye saygıyla ilgili bir durumdu. Gerçi bunu söylüyorum ama aşağıda anlatacağım bir olayda ben de tam “Türkiye tarzı” bir tutum takındım.

Deniz Kavukçuoğlu’yla telefonla zor bela temas kurabildikten sonra yine zor bela parasız bir stant elde edebilmiştik. O sevinçle fuarın ilk günü standımıza koşturduk. Metin Kaya bizden önce görevinin başına geçmişti. Benim dışımda orada olanlardan hatırladıklarım: Ceren, Ramazan Güngör, Melih Dalbudak, Devrim Tarım.

Standımızın başköşesinde doğal olarak Metin Kaya oturuyordu. Biz de çevrede dolanıyorduk. Fakat bir süre sonra tuhaf bir durum dikkatimi çekti. Metin Kaya, fuara gruplar halinde gelen ortaokul öğrencilerini yanına çağırıyor, önce “Öğretmeniniz var mı?” diye soruyor, çocuklar “Yok” derse, “Ben öğretmenim” diyordu. Bunun, çocukları baştan domine etmenin bir yolu olduğu çok açıktı. Sonra başlıyordu bir öğretmen ve aynı zamanda bir şair olarak konumuna uygun konuşmalara. Çocuklara şiir okumanın önemini anlatıyordu önce, sonra “şiirle büyülenin” diye egzantrik laflar ederek çevrede bu lafları dinleyen bizleri yerin dibine geçiriyordu. Şiirin önemini o güne ka-

dar anlayamadıkları için başları önlerinde şair-öğretmeni dinleyen çocuklar oradan bir an önce kaçıp gitmeye bakıyorlardı tabii ki. Ama bu öyle kolay bir iş değildi. Metin Kaya, bana da “Kartal Kültür-Sanat Kolektifi” adına imzaladığı *Yüzü Gergefte Zamanın* adlı Parşömen Yayınları (2011) tarafından basılmış şiir kitabından bolca getirmişti yanında. Hatta kitap masanın ön tarafında, Yayın Kolektifi’nin kitaplarından bile daha ön planda duruyordu. Metin Kaya, önlerine bakmakta olan öğrencilerin gözünün önüne itekleyiveriyordu kitaplarını. “Alın bakalım birer tane,” diyordu, “öğretmeninize de hediye edersiniz hem.” Çaresizlikle ellerini ceplerine atıyordu çocuklardan bazıları.

Yayın Kolektifi masasından çocuklara bu tür yöntemlerle satış yapılması utanç vericiydi. Baktım, benim gibi bütün arkadaşlar rahatsız. Ramazan, hem şairler hem de öğretmenler adına müthiş sıkılmıştı, Melih de öyle. Devrim öfkeyle volta atıyordu standın önünde. Ceren, aramızdaki bir şakayı tekrarlayarak “Beyrbat” diyordu. Aramızda konuşup birbirimize şikâyet ediyorduk ama Metin Kaya’yı uyarmaya yüzümüz tutmamıştı. Oysa doğrusu açıkça uyarmaktı.

Böyle yapmak yerine, hemen o akşam Yayın Kolektifi haberleşme ağına Metin Kaya’yı eleştiri adına haşlayan bir mail yazdım. İşte bunu yapmayacaktım. Tamam, Metin Kaya’nın tutumu Yayın Kolektifi olarak bize yabancı bir tutumdu ama böyle alenen teşhir edilmesi de gerekmezdi ki. O sırada “devrim içimizdedir” mottosuyla elinde oklava “içimizde” ikide bir kavgaya çıkaran Hülya Tarman bana karşı çıktı. Kırk yılda bir isabetli bir karşı çıkıştı bu, niyeti ne olursa olsun. Benim Metin Kaya’yı aşağılamaya kalktığımı söyledi. Niyetim bu olmasa da sonuç böyle olmuştu gerçekten. Buna rağmen geri atım atmadım. İyi mi yaptım? Hayır. Aslında Metin Kaya’ya eleştirim haklı olmakla birlikte bu şekilde eleştirmemin yanlış olduğunu belirterek özür dilemeliydim. Daha sonraki günlerde bunu yüz yüze yaptım biraz geç de olsa. Metin Kaya, iyi bir insandı. Anlayışla karşıladı beni. Özrümü de kabul etti. Hatta kendi giydiği “Castro” şapkasından bir tane de bana hediye etti. Belki de “şapkayı önüne koyup düşün” demek istemiştir!

Aslında TÜYAP'taki bu olay bize Yayın Kolektifi açısından sezmekte olduğumuz tehlikeyi çok net bir şekilde göstermişti. Belki sinirliliğimiz biraz da buradan kaynaklanmıştı. Yayın Kolektifi, “tanınmayan değerlere” yöneldikçe “tanınamayan değersizler”, kendi düzeylerini sanatsal bir düzeye çıkarmak yerine, sanatın düzeyini kendi düzeylerine düşüren yeteneksiz “yerel şairler” sarmaya başlıyordu çevresini. “Kurtarmaya çalıştığı” “değeri bilinmeyenler” veya “değersizlikleri bilinenler” onu, çıkış bildirisindeki saptamasıyla “bataklığa dönüşmüş yayın alanından” pek de farklı olmayan, hatta belki daha da kötü olan kendi bulundukları bataklığa doğru çekiyorlardı. Evet, Yayın Kolektifi, Sina Akyol sayesinde örneğin Nesrin Kültür Kiraz gibi değerli şairlerin kitaplarının basılmasına da önayak olmuştu ama “yerel şairlerin” bataklığine gömülmekten kurtulabilecek miydi bakalım?

İrmak'ın ilk romanı *Eşik* de 2011 yılının sonbaharında, editör olarak çalıştığı Remzi Kitabevi'nden çıkmıştı. *Eşik*'i çıkmadan önce Ceren de ben de okumuş ve görüşlerimizi bildirmiştik. Otobiyografik öğelerin güçlü olduğu, son derece iyi kurgulanmış bir romandı. İlk roman olarak çok çok başarılıydı. İrmak, Türkiye edebiyatında yeri olan iyi bir yazar olacağını daha ilk romanıyla kanıtlamıştı. Yazar ana-babanın oğlu olması ona yazarlık alanında ne kazandırdı bilemem ama küçükten beri hikâye yazmaya meraklıydı. Elbette ilk yazdıkları çocukça şeylerdi ama bir yeteneğe de işaret ediyordu. O yolda devam etmeyebilirdi. Onu bu yolda ısrarla yürümeye sevk eden neydi, bilemiyorum.

İrmak, henüz çok küçük olan torunum Çağla ve o zamanki eşi Hikmet Çevik'le birlikte, bazı hafta sonları Kınalıada'ya gelir ve bir gece de kalırlardı. Hikmet'le pek anlaşıyorlardık, çünkü koyu Aydınlikçıydı. Olabilir tabii, fikirlerimiz arasında büyük bir uzaklık olsa da ben kendisine gereken saygıyı göstermeye çalışıyordum. Mümkün olduğu kadar objektif olmaya çalışıyordum ama onun için aynı şeyi söyleyemeyeceğim. Sert, hatta aksi bir karakteri vardı. Ben veya Ceren, ne zaman “Dersim” desek, “Tunceli” diye düzeltmekten yorulmamıştı. Bir keresinde

“Başkan, Tunceli’ye devletin elinin değdiğini söyler her zaman” diye benim, daha önemlisi Dersim’de, 1938 yılında akrabaları katledilmiş Ceren’in damarına basmaktan bile çekinmemişti. Hemen açıklayayım, “başkan” dediği, Doğu Perinçek’ti. Bizim zamanımızda Doğu’ya asla “başkan” diye hitap etmezdik. Monolitik yapı ve tek şef sistemi oturdukça bu isim de yerleşmişti. Tabii, “Tunceli”ye devletin “elinin” nasıl değdiği, o elin binlerce Dersimli’nin canını, çoluk çocuk demeden aldığı konusunda bir tartışmaya girmedik, acımızı içimize attık. Çünkü böyle bir tartışma evin içinde bomba patlatmaktan farksız olurdu, bunu biliyorduk. Ne de olsa ev sahibi konumundaydık.

Hikmet her gelişinde ya da biz onlara gittiğimizde buna benzer ya da ahlâki konulara bakışımıza ilişkin farklılıkları vurgulayan çıkışlar ya da çıkıntılıklar yapıp duruyordu. Her seferinde “insanlık bizde kalsın” diyerek içimize atıyorduk. Bir sabah, Irmak’lara kahvaltıya gitmiştik. Kahvaltıda laf nereden geldiyse 12 Eylül dönemine gelmişti. Benim ağzımdan, “12 Eylül dönemindeki teslimiyetçi tutumlar” gibi bir cümlecik çıktı. İdeolojik taviz vermemekte on numara olan Hikmet araya girdi: “12 Eylül döneminde en büyük teslimiyeti gösteren sendin” deyiverdi. Buz gibi bir hava esti. Müthiş bozulmuştum. Lafımı bölmek istemedim. “Bir dakika, oraya da geliriz” dedim ve anlatığım konu ne ise onu tamamladım. Sonra Hikmet’e döndüm. Artık evin içinde bombanın patlamasını bile göze almıştım. “Gelelim, benim 12 Eylül’de teslimiyet gösterdiğim noktasına” dedim ve devam ederek bu iddianın imal edilmiş ideolojik bir yaftalama olduğunu söyledim. Eğer teslimiyet gösterseydim hayatımın başka bir seyir izleyeceğini ve şimdi burada değil, iktidar sahiplerinin yanında olacağımı, yaşadıklarımın ve bugünkü duruşumun, teslimiyet göstermediğim belgesi olduğunu belirttim. Fakat artık daha fazla devam edemeyecektim. Çünkü kocaman bir yumru gelip boğazımı tıkamış, sesim dalgalanmaya başlamıştı. Kendimi iyi bilirdim. Konuşmaya devam edersem gözyaşlarımı tutamayacaktım. Zaten esasen söyleyeceğimi söylemiştim. Ceren’e, “Kalk gidiyoruz” dedim. Kalktık. O sırada Irmak’a ilişti gözüm. Rengi atmış, çok kötü olmuştu. Evin

kapısına geldiğimizde, Hikmet, belki de Irmak'ın öfkesini fark ettiği için yanıma yaklaşmış, "Özür dilerim" dedi. "Önemli değil" falan gibi bir şeyler mırıldandım. Çıktık.

Apartmandan aşağı indiğimizde ta üçüncü kattan Irmak'ın ağladığını ve bağırıldığını duyduk. Galiba "bomba" bizim yoklugumuzda patlamıştı.

Irmak, 2011 yılının sonbaharında Hikmet'le ayrıldı ve Çağla'yla birlikte yine Feneryolu'nda başka bir eve taşındı.

* * *

Ceren de ben de işsizdik. Benim son bir umutla yayınevlerine yaptığım editörlük başvurusundan hiçbir sonuç çıkmamıştı. Ceren'in kendi kendine mırıldandığı matrak bir şarkısı vardı: "Yaş haddinden ölmek ne demek... ölmek ne demek" Ben yaş haddinden henüz ölmesem de galiba yaş haddinden kaybediyordum. Ya da yayın alanında "aksi bir adam" olduğum yönünde bir tevatür dolaşıyordu, bunun etkisi olabilir. Bunu nereden çıkarıyorum? Günün birinde beni, bir Kürt yayın organından, Doğulu şiveli, çok sevimli bir genç aramıştı. Bana "Gün abey" diye hitap ediyordu. Söyleşi yapmak istiyordu. Baştan söylediği şeydi: "Gün abey, sizin için çok aksi bir adam dediler ama ben dedim, aksi de olsa vallah ben onunla konuşur ikna ederim söyleşi için." "Kim söyledi sana benim aksi bir adam olduğumu?" diye sordum. Duraksadı. "Hiç duymadın mı abey?" dedi gülerek, "Herkes söylüyor bunu." Gerçekten de daha sonradan birkaç yerden daha geldi aynı şey kulağıma.

Tamam, işsizdik de, hiç değilse ülke dışından gelirlerimiz kesilmeseydi. Onlar da şıp diye kesilmişti. Zürih'teki yardım kuruluşu büyük ihtimalle evi boşalttığımı ve boşuna kira aldığımı anlamıştı. Yine de işi yüzünsüzlüğe vurup, hiçbir şey olmamış gibi Zürih'e gittim ve Aylin Canbek'in tercümanlığında yardım teşkilatına başvurdum. Tavrım şeydi: "Benim bir kira yardımım olacaktı, ne oldu acaba?" Görevli genç kadın gözlüklerini takıp dosyaları karıştırdı. Yüzünde İsviçre devlet görevlilerinin o soğukkanlı ifadesi vardı her zamanki gibi. O yüzlerden hiçbir duyguyu ya da düşüncüyü anlamak mümkün de-

gildir, hiçbir ifade yansımaz dışarı. Kadın uzunca bir hesaplama-
madan sonra gerekli açıklamayı aynı soğukkanlı yüz ifadesiyle
yaptı: Kırım evde oturmadığım için kesilmişti. Sonuç olarak
devlete 27 bin frank borçluydum. Yeniden sosyal yardım alırsam
bu borcum bana ödenen paradan aylık taksitlerle kesilecekti!
Hepsi bu kadar, güle güle! Ne bir kınama, ne bir ayıplama,
ne bir suçlama! Borcumu hâlâ ödeyebilmiş değilim ama
borcum borç!

İşte ekonomik bakımdan böyle berbat bir durumdayken Ceren'in
"Duzgin Bawo"sı yardımımıza koştu. Bu sefer "Düzgün Baba"
bizim Erdal Yavuz'un kılığına girmişti. Erdal Yavuz, o sıralar
Yeditepe Üniversitesi'nde çalışıyordu. Adalar Belediye Başkanı
Mustafa Farsakoğlu da bu üniversitede akademisyen olduğundan
Erdal'la arkadaşarmış. Ondan rica ederek Ceren'in Adalar Belediyesi'ne
sözleşmeli olarak alınmasını sağladı. Bir kere daha son anda
kurtarmıştık! Ceren, Kasım ayında, Adalar Belediyesi'nde, Kültür-Sanat
Koordinatörü olarak işe başladı ve üç yıl boyunca, yerel seçimler
sonucunda belediye başkanı değişinceye kadar bu görevi sürdürdü.

Sonbahar'da, soğuk yüzünü göstermeye başladığında bizim
apartmanın alt tarafına, adını sonradan "Garip"ten üretilmiş
bir isim olarak Garibaldi koyduğumuz arka ayağı kırılıp yanlış
kaynadığı için total kalmış dişi bir köpek iki küçük yavrusu
sığındı. Onları daha önceleri yukarı taraflarda, ağaçların arasında
görüldüm Keje'yi gezdirirken. Herhalde soğuk nedeniyle, biraz da
kendisinin ve yavrularının aç karınlarını doyurmak umuduyla
bizim oraya sığınmıştı. Garibaldi de, yavruları da uyuzdu. Zaten
yavrulardan biri birkaç gün sonra öldü. Kalan yavruya Garip
adını taktık. Annesinin adı da ondan sonra Garibaldi oldu. Neden
garip dedik ona? Çünkü bahçede, annesi yanında olmadığı zamanlar
köpek Dağlı'dan da, kedi Soprano'dan da dayak yiyor ve kendine
sığınacak daha güvenli bir yer arayıp duruyordu. Bir akşam hava
karardıktan sonra onun ağlama sesini duyup dışarı çıktım. Yine
dayak yemişti ve bahçeden çıkıp bir yerlere gitmeye çalışıyordu.
Onu izledim. Çalılıklarla yolu ayıran tellerin oraya gidip tel
örgülerin altından geçti ve çalıla-

rın arasına sığındı. İçim acımişti. O akşam Garip'in trajedisini "Garip" başlıklı bir yazıyla siteye de yazdım.

Ertesi sabah gidip baktığımda Garip çalıların arasındaki sığındığı yerde yoktu. Her yerde aradım onu. Artık öldüğünü düşünüp geri dönüyordum ki, epeyce aşağılarda bir köpek vıyaklaması duyup bakındım. Onu yine çalıların arasında perişan bir durumda bulup eve getirdim. O arada "Garip" yazımı okumuş olan Eva Aksoy adlı bir hayvan hakları savunucusu Facebook'tan benimle bağlantı kurdu. Yazıdan, benim köpeği veterinerine götürüp uyuz hastalığını tedavi ettirecek param olmadığını öğrenmiş, yardım teklif ediyordu. Eğer yavruyu Çiftehavuzlar'daki Anatolia Hayvan Hastanesi'ne götürebilsem bakım masraflarını üstlenecekti. Çok duygulanmıştım. Ne insanlar vardı. Üstelik Eva Aksoy daha da özel bir insandı. Kendisi Sarıyer'de oturuyordu ve hem evinde hayvan baktığı hem de Ermeni olduğu için birilerinin sözlü, hatta yazılı tehdidine maruz kalmıştı. Özellikle kendisini tanıyan biri sosyal medya aracılığıyla Eva'ya karşı bir kampanya yürütmüştü: "Taşnak kırıntısı, senin sonun darağacı, seni mığırdıçyan seni, Erivan'a git" vb. Eva'nın hayvanları götürdüğü veterinerde gidip tehdit etmişti. Bunun üzerine Eva tehdit ve hakaretleri yapan adamı mahkemeye vermişti. Daha sonra bu mahkemenin duruşmalarından birine, Eva'yla dayanışma amacıyla Melih'le birlikte gitmiştik. Bizden başka bazı anarşist gençler de vardı dayanışma için gelen. Eva'nın davacı olduğu adam değil de avukatı geldi. Avukat ve çevresindeki birkaç kişinin görünüşlerinden, aralarındaki konuşmalardan, çevreye tehdit dolu nazarlar fırlatmalarından tipik yerel rantçı, faşist-mafya karışımı tipler oldukları anlaşılıyordu. Belki de bunlar, tehdit edip ürkütmek, evini satıp palas pandiras orayı terk etmesini sağlamak, böylece eve el koymak isteyen, Eva'nın bazı komşularıyla işbirliği halindeydiler. Çünkü Eva bu komşularla da bu ve buna benzer tacizleri dolayısıyla ayrıca mahkemelik olmuştu. Eva ile bağlantımız o günden beri devam eder. Ara sıra Facebook'ta, özellikle hayvanlar, ırkçılık ve özgürlük konularındaki kısa, özlü yorumlarını görürüm.

Garip'i alıp Çiftelhavuzlar'daki hayvan hastanesine götürdüm. Veteriner hekim Halil Mahzunlar beni tanıyormuş. Sevindim. Ayaküstü biraz sohbet ettik. Garip'i muayene ettiler. Uyuzun yanı sıra karnı kurt doluymuş. Durumunu tehlikeli görüp yoğun bakıma aldılar. Bütün bakım masraflarını Eva üstlenmişti. Daha sonra Garip'i iki kere ziyarete gittim. Durumu iyi görünmüyordu. Kliniğe gittikten iki hafta sonra Garip'i kaybettik.

Fakat köpekler dünyasıyla ilgili her şey bu kadar trajik değildi. Gerçi şimdi anlatacağım ne kadar mutlu bir olaydı, koşullar göz önüne alındığında epey tartışılır ama bizim evin yan tarafındaki, çamlarla ve makilerle kaplı alanda yaşayan Dağlı, soğuk ve yağışlı bir kış günü, 6 Aralık 2011'de on yavru dünyaya getirdi. Yukarı katta oturan ailenin kızı Jilda Arzuman, yağmurlu bir sabah erkenden beni uyandırıp haber verdi. Ön bahçeye çıkıp baktım. Dağlı, merdivenin alt kısmındaki yağmur almayan boşluğa sığınmış ve yavrularını orada doğurmuştu. Hemen bir yorgan attık yavruların altına. Yorganı götürürken aradaki beton alanda, fare gibi ıslak bir şey gözüme çarptı. Önce uzaktan ve alacakaranlıkta ölmüş bir fare zannettim onu. Yaklaşınca kıpırdadığını gördüm. Meğer Dağlı en son yavrusunu yolda düşürerek doğurmuş. Yavruyu yerden alıp diğer yavruların arasına kattım.

Derken birkaç gün içinde yağmur, etkili bir kar fırtınasına dönüştü. Zehir gibi bir rüzgâr esiyordu. Aşağı inip baktım. Yavrular yorganın altında korunuyor olsalar da bulundukları yere rüzgârla kar savruluyordu. Onları daha korunaklı bir yere almamız gerektiğini düşünmeye başladık. Ama nereye? Biz düşüneduralım Dağlı, o eşsiz annelik içgüdüleriyle çözümünü bizden önce buldu. Sabah aşağı indiğimde yavruların ve Dağlı'nın yerinde yeller estiğini gördüm. Yavrularını korunaklı bir yere taşımıştı ama nereye? Yarım saat aradıktan sonra buldum.

Yandaki boş alanda, fundalıkların arasında birkaç çam ağacı vardı. Dağlı, bu ağaçlardan birinin altını oyarak derin bir tünel kazmış ve yavrularını oraya taşımıştı. Onları o kadar derine yerleştirmişti ki, tünelin ağzına eğildiğimde bile göremiyor-

dum yavruları, sadece vik vik seslerini duyuyordum. Dağlı tüneli sadece kendisinin süzûlebileceği genişlikte kazmıştı. Oraya ne kar geliyordu ne rûzgâr. O doğal barınakta yavrularını iki ay boyunca emzirdi. Bu manzarayı görünce memeli türlerinin bin yıllar boyunca o vahşi doğanın içinde nasıl varlığını sürdürbildiğini ve soylarını bugünlere kadar nasıl yaşatabildiklerini idrak edebildim.

Yavrular büyüyüp artık mama yiyecek hale geldikten ve ortalıkta dolaşmaya başladıktan sonra sıra onların “sahiplendirilmesi”ne gelmişti. Ceren ve Elvan, Facebook’tan, “hayvan sahiplendirme” sitelerine ilan verdiler. On yavrudan beşine talep çıktı. Üçü ada dışındandı. Mütedeyyin bir baba ile iki yetişkin kızı ta Beykoz’dan gelerek bir yavruyu alıp götürdüler. Küçük çocukları olan bir aile bugün Leo adıyla Yarbaşı kedilerinin hamiliğini ve ağabeyliğini yapan bir tanesini alıp götürdü fakat “Komşular bağırmasından şikâyet ediyor” diye iki gün sonra geri getirdi. Adanın diğer ucundan da iki yavruyu alanlar oldu. Daha sonra bakamadıkları anlaşıldı. Bunlardan Co adlı olanı uzunca bir süre PTT memuru arkadaş tarafından bakıldı, halen adanın aşağı taraflarında herkes tarafından tanınan saygın bir köpek olarak dolaşmaktadır. Adı, Kınalıada’nın antik isminden gelen ve ilerleyen sayfalarda sözünü edeceğim, Yarbaşı’nın yakışıklı erkek köpeklerinden Sırrı Bey’e fazlasıyla benzediği için onun oğlu olarak kabul ettiğimiz Proti adlı diğeri ise, ona bakamayıp sokağa salan balıkçının evinin biraz yukarısındaki Korkut Sokak’ı mekân edindi. Zaman zaman vahşi dağ köpeklerinin baskınları sonucu mahalle köpeklerinin can kaybıyla sonuçlanan olayların yaşandığı bu sokakta korkusuz bir “milis” olarak görev yapmakta ve orada yaşamaktadır.

Diğer beşi bizim orada kaldı ve halen biri bizim evde olmak üzere evin çevresinde ya da yakın yerlerde yaşamaktadır. Onları da kısaca tanıtayım. Birkaç ısırma vakası olan Elif mecburen bizim evde koruma altında tutulmakta, tasmaıyla dolaştırılmaktadır. Tazılar gibi zayıf olan Karin, arka bahçedeki kulübede yaşamaktadır. Elif’in benzeri olup ondan daha şişman olan Sürmeli, yan bahçede, muhtemel babası Dost ve onun yakın ar-

kadaşı, yüzündeki yara izlerinden dolayı Falçata adını taktığımız köpek ile birlikte kalmaktadır. Leo, beş on ev aşağıda, dediğim gibi Yarbaşı kedilerinin hamisi olarak, uzaktan iki kuzeniyle birlikte yaşamaktadır. Marika ise, Keje'nin kızlarından Mavro ile yakın arkadaş olduğundan, Narçiçeği Sokağı'nda, Işıl'ların ve Fatoş ile Ersan'ın evlerinin bulunduğu üçgen alanda yaşamaktadır.

Karin daha bir yaşına bile girmeden ağır hastalandı ve bahçenin gizli bir köşesinde adeta ölüme yattı. Onu kurtarmak için iğne yapmayı ve serum takmayı bile öğrendim. Kurtuldu da. O günden sonra Kınalıada'daki hasta yahut yaralı köpeklerin ilk yardımlarını ve deri altından ya da adaleden iğnelerini yapan “çıplak ayaklı”¹ alaylı bir veteriner olup çıktım. Nerede saldıırıya uğrayıp ağır yaralanan bir köpek veya kortizon iğnesi yapılacak bir kedi olsa beni çağırırlar.

Derken, üç ay sonra, 2012 yılının 8 Mart Kadınlar Günü'nde Keje tam da kadınca bir eylemle beşi kız, altı yavru dünyaya getirdi. Hemen burada anlatayım da doğum faslı burada kansasın. Fakat önce Keje'nin nasıl hamile kaldığını anlatmam gerekiyor.

Daha önce de belirttiğim gibi, yandaki boş alanda “Dost” adını verdiğimiz erkek köpek de yaşıyordu. Dağlı'nın yavrularının en azından yarısının babası olduğu tahmin edilebilirdi. Dost'un özelliği, insanlara son derece dost olmasına rağmen onlarla asla fiziksel temas kurmamasıydı. Sadece Ceren, burnuna birkaç saniyeliliğine dokunabilirdi. Ceren elini uzatıp, “Öp bakayım kayınvalidenin elini” der, o da gelip Ceren'in eline burnunu değdirir ve gider. Evde yaşayan köpeklerin ulaşığıdı. Eve yaklaşanları, hele hele gelen ev halkından biriye havlayarak haber verirdi içeridekilere ve bahçedekilere. Dost'un bağırıışlarını duyan köpekler derhal uyanıp teyakkuz haline geçerlerdi. Keje'ye aşıkı fakat son derece onurlu bir aşıkı bu. Keje'yle yürüyüşe çıktığımızda bizi elli metre uzaktan ısrarla takip ederdi. Biz du-

1 Çin'de, Kültür Devrimi sırasında, doktor kılığı nedeniyle, üç aylık bir eğitimden sonra “doktor” olarak köylere gönderilen gönüllülere “çıplak ayaklı doktor” denirdi.

runca durur, yürüyünce yürürdü. Fakat Keje'nin periyodik döneminde bile asla herhangi bir girişimi olmamıştı.

Keje'yi kısırlaştırmamıştık. Altı ayda bir olan ve yirmi gün kadar süren periyodik dönemini sıkı tedbirlerle atlatabileceğimizi düşünüyorduk. Bu Moda'da belki mümkündü de, Kınalıada gibi bir yerde son derece zordu. Bunu yaşayarak anlayacaktık.

Keje'nin periyodik döneminin olduğu günlerdi. Bir gün kapı çalındı. Yukarıdaki Jilda'nın İran kedisi kaçmış. "Sizin buraya geldi mi?" diye sormaya gelmiş. "Yok, gelmedi" falan derken bir de baktım Keje yok. Kaşla göz arasında nereye gitmişti? Evin içine bakındım, yok. Yan taraftaki boş alana baktım. Orada da yok. Üstelik her zaman yerinde olan Dost da görünmüyordu ortalıkta. Birden kafamda bir şimşek çaktı. Arka bahçeye koştum ve onları orada "suçüstü" yakaladım. Zaten olanlar olmuştu. O sırada Ceren geldi büyük bir telaşla. Manzarayı görünce neredeyse düşüp bayılacaktı. "Ah kızım" diye bağırıp duruyordu, duruma makul bir açıklama bulmaya kalkışmadım çünkü çok öfkeliydi. En başta da bana. Sonra Jilda'ya. Öfkesinde haklıydı aslında. Jilda bir de üstelik apartman kapısını açık unutmuştu. Keje de fırsattan istifade aradan sıyrılıp "Dost"una kavuşmuştu. Ceren'in öfke ve üzüntüsü bir yana da benim durumum iyice komikti. Tutup hayvanları birbirinden zorla ayırmaya kalktım, sırf Ceren daha fazla üzülmesin diye. Olacak şey değildi tabii. Çünkü malum, Keje kilitlenmişti, cinsel bakımdan doruğa ulaştıktan sonra kaçıp gitmeye çalışan Dost'u bırakmıyordu bir türlü. Yapacak bir şey yoktu. Gevşemeyi beklemek zorundaydık.

Şimdi ne yapacaktık? Ceren bir yerlerden öğrenmiş, ertesi gün hapı türünden bir ilaç varmış. Onu uygulayalım dedik. Fakat fiyatının 300 lira olduğunu duyunca vazgeçtik. Nedense hemen kısırlaştıralım gibi bir fikir de gelmedi aklımıza. En sonunda "Ne olacaksa olsun" diyerek kadere boyun eğdik.

Kader 8 Mart günü altı yavru getirip bıraktı kapımıza. İki gün öncesinde Keje koca karnıyla tuhaf davranışlar sergilemeye başlamıştı. Sokağın öbür tarafındaki bayırlıkta bulunan sık

çalıların arasına girip saklanıyor, sonra oradan çıkıp eve geliyor ve koltukların altına girmeye çalışıyordu. Böyle bunalımlı iki gün geçirdik ve sonunda 7 Mart'ı 8 Mart'a bağlayan gece, ne olur ne olmaz diye Keje'yle birlikte salondaki sedirde yatan Ceren doğum sancısı başlayan Keje'nin karnına masaj yaparken uyuyakalmıştı. Keje'nin doğumunun başladığını haber vermek için kulağını yalaması üzerine uyanan Ceren, yatakta doğrulunca kucasına bırakılan yavruyu fark etmiş ve yan odada uyumakta olan bana, "Güünün, koş, kızın doğumu başladı" diye seslenmişti. Gidip baktım, biri sarı, diğeri siyah iki yavru. Yavruları alıp yerdeki mindere koyduktan sonra uyumaya gittim. Yarım saat sonra gidip baktığımda yavrular dört olmuştu. Bir yarım saat sonra da altı.

Keje beş gün boyunca yavrularının üzerinden kalkmadı. Suyunu bile yattığı yerden verdik. Onları yalayıp temizledi ve huzur içinde emzirdi. Biri erkek, beşi kız olan yavruların ne olduğunu, nerelere verildiğini, hangisinin bizimle kaldığını daha sonra anlatayım.

* * *

2012 yılına bir ölüm ve cenaze olayıyla başlamak istemezdim ama ne yazık ki tarihler öyle gösteriyor. Türkiye futbol tarihinin büyük isimlerinden Lefter Küçükandonyadis 87 yaşında hayata veda etti. Cenazesi Büyükkada'daki Rum Ortodoks Kilisesi'nden kaldırılacaktı. Ceren, Nazan ve Ersen, hep birlikte gittik törene.

Lefter, çocukluktan gençliğe evrildiğim 13-14 yaşlarımdayken hem hayranlık hem de kızgınlıkla izlediğim bir futbol virtüözüydü. Çalımlarıyla ve kaleciyi ters tarafa yatan penaltılarıyla ünlüydü. Aynı zamanda futbolu akılla oynayan bir oyuncuydu. En ufak bir fırsatı kaçırmazdı. Yağmurlu ve çamurlu bir gün, Dolmabahçe'deki, o zamanki adıyla Mithatpaşa Stadyumu'nda, Fenerbahçe-Beykoz maçında, Beykoz'un kalecisi Sıtkı'nın degaj yapmak üzere topu yere vurduğu sırada çamur nedeniyle (o zamanlar yapay çimen olmadığından çamurlu sahadan maça devam edilirdi) topun iyi sıçramadığı bir anı kollayan

Lefter topu kaptığı gibi boş kaleye yuvarlayıvermişti hepimizin hayret dolu bakışları altında. Ayrıca da tanıdığım en centilmen oyuncuydu. Asla sinirlenmez, rakibiyle itişip kakışmaz, hake-me itirazda bulunmazdı. Galatasaraylı “Piç Kadri” bir maçta sırf Lefter’in sinirlerini bozup iyi oynamasını engellemek için “yapışık kardeş” taktiği uygulamıştı ona karşı. Lefter sahada nereye giderse gitsin peşinden gidiyor, gövdesini ona yaslıyor, arada bir de çaktırmadan çelme takıyordu. Lefter bütün bunlara hiçbir tepki göstermedi, çelme atıldığında da kibarca ve gülümseyip çelmenin üstünden atlayarak geçiştirdi. Sonunda “Piç Kadri” bıkıp Lefter’i yıldırma taktiğinden vazgeçmek zorunda kaldı.

Kilisenin içine girmedik. Dışarıdaki kalabalığın arasında bekledik. O sırada Oral Çalışlar’la İpek Çalışlar’a rastladık. Büyükada’da oturduklarından onlara rastlamamız gayet doğaldı. Ersen’le ben Oral’la ayaküstü birkaç laf ettik ama pek tatsız tuzsuz bir görüşmeydi bu. İki taraf da konuşmakta isteksizdi. Oral’ın AKP iktidarına destek veren tutumuydu bu soğukluğun ve isteksizliğin nedeni. Oysa bir yıl kadar önce, bir film galasında İpek ve Oral’a rastlamış, onlara Ceren’i tanıtmış ve nispeten daha insani denecek birkaç laf etmiştik. Bu sefer neden böyle oldu bilmiyorum. Daha sonra Nazan, Ersen’le beni, “Yahu hiç konuşmasaydınız daha iyi ederdiniz, hım hım hım önüne bakıp durdunuz” diye eleştirmişti. Haklıydı da. Ya doğru dürüst konuş konuşacaksan ya da dostlar alışverişte görsün ka-bilinden konuşma!

2012 yılının Ocak ayında Ayça Söylemez, Süleyman Arıoğlu ve ben yeni bir seminerler dizisi başlattık Özgür Üniversite’te: “Rejimler”. Türkiye AKP iktidarı altında ciddi surette, adım adım faşist bir rejime doğru evrilmekteydi. Özellikle 2010 Anayasa oylamasından sonra, “Yetmez Ama Evet”çilerin beklentilerinin tam tersine bu süreç iyice hızlanmıştı. Polis tam anlamıyla iktidarın sopası konumundaydı. Yargı ise AKP iktidarının güçlü bileşenlerinden cemaatin gayretleriyle neredeyse bütününü iktidarın emrine sokulmuştu. Artık “yargı bağımsızlığı” ya da “özerkliği” diye bir şeyden söz etmek iyice güçleşmiş-

ti. İktidar kimin tutuklanmasını, kimin ne kadar ceza almasını istiyorsa, yargı da ona uygun kararlar alıyordu. Bu, faşizme gidişin en tipik belirtisiydi. Faşizm, devlet kurumlarının faşizm lehine güdümlendirilmesiyle başladı. Bu bakımdan rejimler konusunu ele almamız ve özellikle dünyadaki faşist diktatörlük örneklerini incelememiz önemliydi. Seminerler Mart ayının sonuna kadar sürdü.

Mart-Haziran-Kasım aylarında Yayın Kolektifi'nin biri Sel Yayınlarından, yedisi Kibele'den olmak üzere sekiz kitabı daha çıktı: Görünmez Komite, *Yaklaşan İsyan* (çev. Ramazan Güngör), Sel; Arkadi Averçenko, *Leninname*, (çev. Mustafa Yılmaz); Gün Zileli-Şule Ayaz, *Dünyanın Her Yeri Sahne-Erkan Yücel Anısı*; Alper Uruş, *Hayatsız Kadın Ayşe*; Ali Rıza Gelirli, *Demokrasi Komplosu*; Emre Altındağ, *Ve Zamanın Çoğunda Hiçbir Şey Olmadı*, Kibele; Emrah Tuncer, *İktidarın Mekânsal Örgütlenmesi*; Kemal B. Cemgil, *Gece Evleri* (Şiir).

Leninname'yi o sırada Rusya'da Rus ve Türk edebiyatı üzerine karşılaştırmalı akademik çalışma yapan Mustafa Yılmaz çevirmişti. Çok titiz bir Rusça çevirmeni ve iyi bir edebiyat araştırmacısıydı. Özellikle Türkiye solunun Rus edebiyatı üzerine yanlış bilgilerini ve yarattığı efsaneleri, kendi sitesi "Şarap Dumanları"nda yazdığı yazılarla açığa çıkarmakta üstüne yoktu. Stalin'e bakış meselesinde fikirlerimiz birbirine oldukça yakındı.

Kitabının çevirisine bir de "sonsöz" yazdığım Arkadi Averçenko, Bolşevik rejime muhalif bir Rus mizahçısıydı. Buna rağmen 1918 yılının Ağustos ayına kadar legal yayın yapabilmiş, sonrasında Çeka'nın eline geçmemek için kaçmak zorunda kalmıştı. Lenin, 1921 yılında Averçenko'yu "beyaz muhafız" olarak nitelendirmesine rağmen sanatını övmüş ve bazı hikâyelerinin Rusya'da yeniden basılması gerektiğini söylemişti. Averçenko, Rusya'dan kaçtıktan sonra bir süre İstanbul'da yaşadı ve 1925 yılında, 44 yaşında, göz ameliyatı olduğu Prag'da öldü. Bolşevikleri eleştirdiği için ülkesinden sürgün edilmiş ve tarihin o büyük hercümerci içinde yok olup gitmiş bir garip yazarın Bolşeviklere ilişkin mütevazı hicivlerinin uzun yıllar son-

ra Türkiye’de, başka hiç kimse tarafından değil, Bolşevik gelenekten gelenler tarafından basılacağı kimin aklına gelirdi? Hayatın garip cilveleri!

Görünmez Komite’nin *Yaklaşan İsyan* kitabının çevrilip basılması da önemliydi. Bu kitap aslında 2000’lerdeki küresel karşıt hareketin bir ürünü ve aynı zamanda ayak sesleri duyulmaya başlayan 2013 isyanının habercisiydi: İsyan gerçekten de yaklaşmaktaydı!

Erkan Yücel’le ilgili kitap uzun yıllar yanımda taşıdığım belgelerin bir dökümüydü. Feyza ile ayrılırken tesadüfen bu dosya bende kalmıştı. Dosyayı açıp içindekilerin, Feyza’nın Erkan’la ilgili bir kitap yazmak üzere toplanmış malzeme olduğunu görünce açıkça itiraf edeyim ki, malzemeyi Feyza’ya iade etmeyi düşünmedim. Çünkü Feyza’nın üyeliğini sürdürdüğü partinin Erkan’ı nasıl ele alacağından emin değildim. Ülke dışına çıktıktan sonra Türkiye’de bıraktığım bu malzemeyi Londra’ya getirttim ve belgeleri tarih sırasına göre tasnif edip bilgisayara geçirdim. Uzun yıllar sonra da Yayın Kolektifi’nden Şule Ayaz’la yaptığımız titiz bir çalışmanın sonucunda kitaplaştırdık. Kitabı ise Feyza Perinçek’e adadım: “Bu kitaptaki belgeleri toplayan Feyza Perinçek’in anısına...”

* * *

Gelelim Keje’nin yavrularına. 2012 yılının Mayıs’ındaydık ve yavrular iki aylık olmuş, yaramazlıklarıyla ortalığı birbirine katmaya başlamışlardı. Artık bir yerlere evlat olarak verilmelelerinin zamanı gelmişti. Hepsine birden bakmamız imkânsızdı. İlk önce pek de yakışıklı bir kırma olan, tek oğlan Leo gitti. Onu adadan, daha önce söz verdiğimiz Fatoş’la (Fatma Şahin) Ersan Uğur aldılar ve adını Leo koydular. Gerçi Dağlı’nın yavruları arasında da bir Leo vardı ama ne yapalım. Geriye kalmıştı beş kız. Kızlardan birini, ’68 kuşağından arkadaşım Veli Karaöz’ün dükkânında çalışan bir kız aldı. Veli’nin tuhafiye dükkânı, Kadıköy PTT’sinin hemen arkasındaki pasajdaydı. Kız, yavruların fotoğrafını Facebook’tan görmüş, birine talip oldu. “Tamam, veririz” dedim. Adaya gelip aldı da. Fakat daha sonra ba-

kamamış, bunun üzerine Veli'nin aynı pasajda dükkânı bulunan bir arkadaşı evlat edinmiş onu. Kartal'da, evde yaşıyormuş. Fotoğrafını gördüm, çok mutlu görünüyordu.

Doğalgazcı Selahattin'in önerisiyle adını Rumcada "kara" anlamına gelen Mavro koyduğumuz "black golden"ı ise Melih'le Işıl aldılar. Onlar boşandıktan sonra Mavro, Işıl'da kaldı. Arada bir kaçıp hâlâ ana evine geldiği olur. Ani bağırılarıyla ünlüdür.

Diğer iki kız da adadan iki iyi aileye gitti. Bir gün Keje ile yavrularını motor iskelesinin orada gezdiriyordum. İki kız çocuğu yavruların üzerine atıldılar, "Ne olur bunları bize verin" diye. "Anneniz babanız ne der?" diye sordum. "Onlar da yavru köpek almak istiyordu, onların izniyle alırsınız" dediler ve yakındaki evlerine koşturdular. Kısa süre sonra yeniden geldiler koşa koşa. Birinin annesi de yanındaydı. Anlaştık. Böylece adı Luna olacak, daima benim göğsümde yatanı Ayhan-Nebahat Karadeniz'lere evlat oldu. Ayhan, Kınalıada'nın su işlerine bakan bir teknisyen olduğundan Karadeniz ailesi, Kınalıada pazarının kurulduğu yerde Su İşleri'ne ait bahçeli bir lojmanda yaşıyordu. Luna'yı alan kızlarının adı Yağmur'du (Karadeniz), ablası ise Melis (Karadeniz). Yağmur çok güzel şarkı söylüyordu, sonradan konservatuvara gidecekti.

Adı Bella konan diğer kız da Luna'lara çok yakın bir yerde yaşayan Metin-Nuran Akgün ailesi tarafından evlat edinilmişti. Bu ailenin ise yetişkin iki çocuğu vardı. Hakan Akgün gemicilik okulunda okuyordu, mezun olduğunda kaptan olacaktı. Yapılı, güçlü kuvvetli bir kız olan kardeşi Zeynep Akgün de o sıralar ortaokul sondaydı. Sonuç olarak içimiz rahattı, her iki kızımız da kedi-köpek bakımından anlayan, ilerici, iyi ailelere düşmüştü.

Geçmeden, çok özel bir köpek olan Luna'dan biraz söz etmeliyim. Ne zaman evinin önünden geçsek bizi görünce ağzını tuhaf bir şekilde çarpıtıp yerlere yatan ve bu arada her defasında yere birkaç damla çiş kaçırarak mazlum Bella'nın tersine son derece cevval ve iş bilir bir köpek olan Luna büyüyünce Kınalıada'da "turist rehberliği" mesleğine intisap etti. Vapur iskeleye yaklaşırken çıkışa sotalıyor ve yüzlerinden, hal ve tavırla-

rından günübirlik turist olduklarını anladığı gençlere yaklaşıp onlara adayı gezdirmeyi teklif ediyordu. Kendini sevdirmesini iyi bildiğinden bunu çoğunlukla da başarıyordu. Sonra da d   yordu günübirlik genç turistlerin önüne ve onlara bir saatlik sağlam bir Kınalıada turu attırıyordu. Eğer isterlerse ekstradan Manastır Tepesi'ne de çıkartıyordu. Bir seferinde Ceren'le yapılaşmanın olmadığı arka tarafta yürüyüş yapıyorduk. Bir de baktık Luna, hafif tempoda ko u yapan iki genç kızın yanında koşarak karşıdan geliyor. "Aaa Luna, sen ne arıyorsun burada?" diye seslendim ona. Dönüp yüzüme bile bakmadı, tanımazlıktan geldi ve kızlarla birlikte yanımızdan geçip gitti, pis yalaka!

Daha sonra "turist rehberliği" de kesmedi Luna'yı ve bizzat turistliği denemeye karar verdi. Bir seferinde vapura binip Kabata 'a gitmiş. Yağmur okuldan dönerken bir de bakmı , Kabata -Adalar İskelesi'nin orada bir kalabalık. Ba ını uzatıp bakmı . İnsanlar kendi aralarında konuşuyorlar: "Vah vah, sahibi bini kaybetmiş herhalde", "Yok, yok, biri bu hayvanı terk etmiş olmalı", "Epeyce de sakın görünüyor, korkmu  gibi bir hali yok." Yağmur bir de bakmı , insanların çevresinde toplandığı köpek Luna'dan başkası değil. "Sahibi benim" demiş ve alıp gerisin geri Kınalıada'ya getirmiş onu. İkinci vukuatında tesadüfler birincisindeki kadar yardımcı olmadı Luna'ya. Yine vapurla Büyükada'ya ka tı, ancak Ceren'in Facebook ve diğer araçları kullanarak yaptığı bir haftalık iz sürmeden sonra bulunabildi. Luna bu sefer Büyükada Vapur İskelesi'nin karşısındaki kahvelere takılıyormu . Yeri tespit edilince kızlar gidip aldılar onu oradan.    nc  kaçış olayı Heybeliada'ya oldu. Orada da meydandaki adanın köpekleriyle bir haftalık arkada lıktan ve ho be ten sonra yeri tespit edildi ve Ayhan gidip onu oradan aldı. Dördüncü kaçış vakası olduğunda bu sefer onu Burgazada'da bulacağımızdan eminiz. Çünkü gitmediği bir orası kaldı.

Sonunda evde Keje'nin bir yavrusu kalmıştı. Babası Dost'a daha çok benzeyen kır ıl-kara bu kızı, belki isminden etkilenip alan olur diye "Afet" adını taktık önce. Fakat kimsede "aldanacak" göz yoktu! Adına rağmen kimse "Afet"i almadı, bunun üzerine adını değiştirip, çevikliğine afen çita koyduk.

Arada bir şakayla karışık “Feliçita” dediğimiz de olur. Çita, hayatta da hep görüldüğü gibi, yavruların en “çirkin” ve dikkat çekmeyişi olduğu halde en duyarlı ve en yetenekli olanıydı. Bir kere olağanüstü bir kedi hamisiydi. Duygusal sarsıntı geçiren bütün kedilerimiz gelip Çita’ya sığınır, o da onları yalayarak ve göğsüne bastırarak sağaltır. Ayrıca yavruların en çevik olanıdır. Altı tırnaklı cinslerdendir ve mahmuz şeklindeki bu altıncı tırnağını kullanarak çıkmayacağı, sıçramayacağı yer yoktur. Arka bahçede, kimsenin geçemeyeceği yerlerden geçerek ve sıçrayarak daima dışarı çıkabilen tek köpek odur. Gerktiğinde balkondan bile atlar. Annesiyle kalan tek yavru o oldu. “Pozitif ayrımcı” Ceren’den olağanüstü bir sevgi ve himaye gördü. Öyle ki, Çita’yı azarlayacağım zaman çevrede Ceren’in bulunmamasına dikkat ederim. Belki de “çirkinliği” nedeniyle kimsenin Çita’yı evlat edinmemesi onun şansı olmuş, Ceren’in olağanüstü sevgisiyle sarmalanmıştır!

Kınalıada, kedi ve köpeklerle birlikte yaşamak için biçilmiş kaftandı ama hiç sorun yaşamadığımızı da sanmayın. Tersine, neredeyse her gün köpekler yüzünden insanlarla atışıp duruyorduk. Özellikle yaz aylarında. Çünkü adanın kışları bin olan nüfusu yazın otuz bine çıkıyordu. Yazlıkçılar çoğunlukla Ermeni ve Süryani’ydi ve Müslümanlara göre köpeklere daha alışıktilar, hatta yazın gelirken kendi köpeklerini de getiriyorlardı. Fakat sorun çıkaranlar da az değildi. Bunun yanı sıra, köpeklere en uzak mezhep olan Şafi mezhebine dahil olanlarla münakaşa ediyorduk sık sık. Bunlardan biri beni “iki ayaklı köpek” olarak niteleyip tehdit bile etti. Bunlar en kaba saba olanları. Bir de daha “medeni” olanlardan gelen salvolar var. Esas onlar üzerinde durayım biraz.

İlk geldiğimiz yılın yazı olmalı. Aşağı taraflarda dolaşırken tam iskele meydanının karşısındaki sokağın ortasında Keje kaka yapıtı. Yanıma poşet almamışım, hemen orada bulunan manava poşet almaya giderken arkamdan biri kabaca seslendi: “Hey, onu alsana oradan!” Dönüp baktım, benim yaşlarıma yakın bir adamdı. Onu orada, köşedeki Bahar Pastanesi’nde otururken görürdüm hep. “Poşet almaya gidiyorum” dedim ama o

kaba seslenişı de bir yere yazdım. Birkaç gün sonra aynı yerden geçerken baktım o adam yine orada oturuyor birkaç kişiyle birlikte. “Dur,” dedim kendi kendime, “gidip şundan geçen günkü tutumunun hesabını sorayım.” Gittim, “Merhaba,” dedim elimi uzatarak, “adım Gün Zileli...” Bunu söylediğim an adamın ve yanındaki onun yaşına yakın bir diğerinin yüz ifadeleri değişti. “Zileli mi?” diye sordu ikisi de bir ağızdan. “Evet,” dedim ve “geçen gün...” diye lafa devam ediyordum ki, büyük bir saygıyla ayağa kalkıp yer gösterdiler ve “Buyurun oturun şöyle, Turgay Bey’in nesi oluyorsunuz?” diye sordular. “Kardeşi olurum” dedim. Derhal çaylar ısmarlandı. “Turgay Bey’in kardeşinin başımızın üstünde yeri var” dediler. Meğer ikisi kardeşmiş. Adı Muharrem Alpaslan olan muhatabımın Turgay ağabeyimle, Adalar Kaymakamlığı yaptığı 1970’li yılların sonlarında, rakı sofralarında çok sohbetleri olmuş. Hatta böyle bir sohbet anını gösteren bir fotoğrafını bize verdi de sonradan, o fotoğrafın kopyasını yeğenim Bilge’ye (Zileli) gönderdim. Bunun üzerine iş tatlıya bağlandı. Muharrem Bey, Kınalıada’nın eşrafından sayılırdı. Taş Ocakları’na gidilirken sahildeki bir gazinonun da sahibiydi.

Sanırım adaya geldiğimizizin ikinci kışydı, Bostancı’da kuyumcu dükkânı olan ev sahibimize kirayı vermeye gitmiştim. İlk yıllar kirayı elden ödüyorduk. Ev sahibinin oğlu Salih Şar, “Sizin hakkınızda diğer ev sahipleri topluca şikâyetle bulunmuşlar, apartmanı köpeklerle doldurdunuz diye” dedi. Sonra da ekledi: “Şikâyet dilekçesine de internetten sizin hakkınızda topladıkları bilgileri eklemişler.” “Neymiş o bilgiler?” diye sordum. “Ben yırtıp attım, size gösteremem ama anarşist olduğunuz yazmışlar” dedi. “Tamam,” dedim Salih Şar’a, “ben kendilerine şükranlarımı bildiririm.”

Dükkândan çıkar çıkmaz bizim üst katın ev sahibi olan ve şimdi hatırlayamadığım bir nedenle daha önce telefon numarasını kaydettiğim Kubilay Bey’i aradım. “Kubilay Bey,” dedim, “sağ olun, hakkımda biyografik bir çalışma yapmışsınız, yeni haberim oldu. İşte komşuluk böyle olur. Komşular birbirlerine hep böyle yardım etmeli. Acaba rica etsem, hakkımdaki biyografik çalışmayı bana da gönderebilir misiniz? Bana çok yar-

dımı olacak.” Kubilay Bey, her zamanki emekli banka müdürü titizliğiyle kendini olayın içinden sıyırmaya çalıştı: “Gün Bey,” dedi, “benim böyle bir çalışmadan haberim var gerçi ama ben yapmadım. Bir de karşı komşunuzun ev sahibine sorun.” Ona da sorsam, yandaki komşunun ev sahibine sorun diyeceğinden emindim. Artık ısrar etmedim. Adalet Meslek Lisesi’nde öğretmen olan Melih hukuktan bir avukat kadar anlardı. Ev sahiplerinin dilekçesine esaslı bir cevap döşenince her türlü biyografik çalışmaya son verdiler!

* * *

1 Mayıs 2012, geçen yılki 1 Mayıs gibi yine Taksim Meydanı’nda kutlanacaktı. 2011 yılına kadar 1 Mayıs’lara kapalı olan Taksim Meydanı o yıl AKP iktidarının “lütüyle” göstericilere açılmıştı. Bunda elbette Kürt açılımının olduğu kadar, AKP’nin, ulusalcılarla hesaplaşırken solu yedeğe alma hesaplarının da rolü vardı. Bu bakımdan 2011 ve 2012 yıllarında, AKP iktidarının diktatörlük heveslerinin yoğunlaştığı bir aşamada 1 Mayıs’ların serbest bırakılması bir paradoks olarak görünmektedir. Bu paradoks, 1 Mayıs 2013’te Taksim Meydanı’nın AKP iktidarı tarafından yeniden yasaklanmasıyla sona erecekti.

Tam bu noktada, bir yıl geriye gidip 2011 1 Mayısı’ndan söz edeyim biraz. Yıllardır ilk kez Taksim’de legal olarak yapılan bu gösteriye Türk ve Kürt solu bütün fraksiyonlarıyla katılmıştı. Büyük kalabalıklar yer almıştı alanda ve devletin, 1 Mayıs 1977 olayını örnek göstererek, Taksim’e izin verilirse yine çatışmalar ve olaylar olur bahanesinin ne kadar temelsiz olduğu pratikte ortaya çıkmıştı. O muazzam kalabalık, barışçı bir gösteride buluştu ve hiçbir olay çıkmadı.

Bu gösteriye Ceren’le ben yanımda Keçe’yi de getirmiştik. Mecidiyeköy’deki Cevahir AVM’sinin önünde Süleyman, Ayça, Deniz Keskin ve Gökçe Keskin’le buluşmuştuk. Süleyman’la Ayça, kara-kızıl bayraklarla gelmiş, bize de birer tane vermişlerdi. Oradan Taksim’e doğru yürüyüşe geçen kortejin içinde Devrimci Anarşist Faaliyet (DAF) adlı örgüt taraftarları da vardı bayraklarıyla. Biz onlarla birlikte yürümedik de biraz geri-

lerinden gelmeyi tercih ettik. Çünkü elinde bira var diye anarşist bir genci göğsünden itekleyerek yere düşürmeleri ve kendi gruplarına sokmamaları hoşumuza gitmemişti. Nimet Arzık'ın dediği gibi, "tek at, tek mızrak" olmakta fayda vardı!

Keje, iğne atsan yere düşmeyecek Taksim'deki kalabalığa büyük uyum sağladı. Bazen kalabalığın arasında neredeyse ezilecek kadar sıkıştığı halde gık demedi. Kürt göstericilerden bazıları Keje'nin adını öğrenince bu "sarışın genç kız"a daha bir yakınlık gösteriyordu. Fakat Şafi olanlarından aynı yakınlığı gördüğünü söyleyemem. Bir seferinde onlardan biri, baktım, Keje var diye yoluna devam etmekten çekiniyor. "Geçsene," dedim onu teşvik edecek bir şekilde, "bir şey yapmaz o." Arkadaşı da cesaretlendirmek için ona destek olunca çekine çekine Keje'nin yanından geçti fakat çekingenliğini kendisi de hazmedememiş olacaktı ki, bana dönüp şöyle dedi: "Senin köpekleri insanlara değdirmeye hakkın yoktur." Adama ayıp olmasın diye hemen orada gülmedik ama sonradan bu cümle aramızdaki "kült" deneyşlerden biri haline geldi.

Gösteride özellikle Kürtler son derece coşkuluydu ve belki de "barış sürecinin" etkisiyle özgüvenleri bir hayli yüksekti. Yerel kıyafetleri içindeki Kürt kadınların bir zılgıt çekişleri, çevrelerine meydan okurcasına bakarak bir yürüyüşleri vardı ki görülmeye değerd! Bu kadınlar Kürdistan'dan değil, belli ki İstanbul'un varoşlarından gelmişlerdi. İki yıl sonraki çatışmalarda bu kitleyi gözlerimiz çok arayacaktı ama boşuna. Kentlerde yaşayan Kürt kitlelerinin eli kolu "barış süreci"yle bağlanmıştı AKP iktidarı tarafından. Elbette kentli entelektüel Kürt gençleri hariç!

Gösterinin sonunda Ersen ve Nazan'la da buluştuk. Kalabalık bir grup halinde Mis Sokak'ta bir kafeye gidip bira içtik. O toplulukta Ayça, Süleyman, Deniz Keskin, Gökçe Keskin, Devrim Tarım, Deniz Yazlı, Ceren, Ergun Aydınoglu, Selçuk Eralp, Nazan Meriç Olgaç'ı hatırlıyorum. Ersen'le Nazan'ın morali, Kürtlerin gösteriye katılımı açısından çok yüksekti.

2012 yılı 1 Mayıs'ında da Taksim'de benzeri bir gösteri oldu. Aynı şekilde kalabalık bir kitle gelmişti. Kürt kadınları ye-

rel kıyafetleriyle yine oradaydılar. Solun bütün fraksiyonları ve anarşist gruplar da oradaydı. Bu sefer Keje'yi getirmemiştik yanımızda. Ceren, ağabeyi Azat Zana Gündoğan ve dayısının eşi, Ankaralı '78'lilerden Filiz Yabasun'la buluştu, Gezi Parkı'ndaki ağaçların altında özlem giderdiler. 1 Mayıs 2012 de, bir yıl önceki gibi olaysız geçmiş ve bu tür gösterilerde çatışma çıktığı ya da çıkacağı tevatürü bir kere daha pratikte yalanlanmıştı.

Ne var ki, 2012 yılının 1 Mayıs'ının akşamı, Habertürk'teki bir programda Halil Berktaş, 1 Mayıs 1977'nin tamamen solun suçu ve devletin provokasyonu diye bir şeyin "muhayyel" olduğunu ileri sürmüş, daha sonraki günlerde *Taraf* gazetesinde, Halil Berktaş ve Yıldırım Oğur'un ısıtılmasına katkıda bulundukları "kanlı 1 Mayıs 1977 solcuların işiydi" kampanyası açmış, Berktaş bundan sonraki günlerde şişman gövdesiyle ve siyatikli beliyle ekranlarda arz-ı endam etmeye başlamıştı. Bir de ayağa kalkmaya zorlanarak Taksim krokisinin yanına gidip kendisinin 1 Mayıs 1977 günü nasıl dizleri üstünde emekleyerek sürüne sürüne Taksim Gezisi'ne doğru gitmeye çalıştığını anlatması yok mu!

Neymiş? İki sol fraksiyonun çatışmasından başka bir şey değilmiş 1 Mayıs 1977 ve orada 34 insan bu çatışmanın sonucu ölmüş. Evet ama, Nasreddin Hoca'nın dediği gibi "Hırsızın hiç mi suçu yoktu!" Moskovacı ve Pekinci iki fraksiyonun inat-dım inat kör murat misali korkunç bir rekabet ve çekişme içine girmiş olması patlayıcının barutunu, hatta fitilini sağlamıştı, bu doğru! Evet ama fitile kim kibrit tutmuştu? Hadi bunu da bir yana koyalım. Patlamadan yararlanarak ortalığı kim birbirine katmış, çoğu insanın ezilerek ölmesine yol açan izdihamı kim yaratmıştı? Evet, patlama bir paniğe yol açmıştı ama panik nedeniyle insanların, üstelik silahların yoğun olarak patladığı Tarlabası tarafında değil de, tam tersi tarafta, Kazancı Yokuşu'nda ezilip ölmesi mümkün müydü? Hayır, mümkün değildi bu. Böylesi bir izdihamın olabilmesi için, olayın içinde çok daha başka bir katalizörün yer alması gerekiyordu. O katalizör de, patlamanın hemen ardından yerden biter gibi ortaya çıkan ve ses bombalarıyla, tazyikli suyla insanları kenarlara doğ-

ru sıkıştıran polis panzerlerinden ve arabalarından başkası değildi. İşte sol grupların çatışmasını katliam düzeyine taşıyan bu olmuştu. Halil Berktaş, krokinin başında dikilerek “filmin” ilk sahnesini oynatıyor fakat ikinci sahnesini özellikle örtbas ediyordu. 2 Mayıs 2012 tarihli yazımda bu noktaları özetliyor ve şöyle soruyordum:

Devletin katliamdaki rolü ... bu kadar açıkken, Halil Berktaş acaba neden bütün suçu, üstelik sadece çatışan iki sol grubun değil, bu çatışmada hiçbir rolü olmayan solun bütününün sırtına yıkmak istiyor?

Cevabı bugün açıkça veriyorum: AKP kurmayları ve Türk istihbarat örgütleri olayın böyle gösterilmesini istediği için! Kuşkusuz bu kampanya, AKP iktidarının Kürt açılımını rölantiye alma, ulusalcılara karşı solcuları kullanma politikasına son verme yönelimine hazırlık adımlarından biri olarak 2013 yılında Taksim’de 1 Mayıs’ı yasaklama girişiminin önemli bir başlangıç adımıydı.

Bundan birkaç gün sonra, bizim ’68’li arkadaşlardan Tayfun Cinemre’den bir davet aldım. ODTÜ mezunları 5 Mayıs anması düzenlemişti, oraya Tayfun’un karavan-minibüsüyle gidecektik. Sevinmiştim. Eski arkadaşlarla Ankara’ya yapılacak bir yolculuk gibi güzeli var mıydı: Müfit Özdeş, Gülay Ünüvar, Tuncer Sümer ve minibüsü kullanan Tayfun Cinemre. Tayfun, 12 Mart döneminin başlarında Cihan Alptekin’i motosikletle dağa götürürken yakalanmıştı. O zaman da teknik bir adamdı, çok iyi motosiklet kullandığı için bu görevi üstlenmişti. Şimdi de yanmış Çırağan Sarayı’nın restore edilmesiyle yapılmış Çırağan Oteli’nin teknik işler müdürü olarak çalışıyordu. Tayfun’un karavan-minibüsü çok iyi dizayn edilmişti. Minibüs üstten açılan bir kapakla istendiği an iki katlı bir karavana dönüşüyordu. İçinde tualeti bile vardı. Yol boyunca sohbet ederek, arada bir keyfimizin istediği yerde mola vererek dört saatte Ankara’ya vardık.

ODTÜ’de yapılacak 5 Mayıs anma toplantısına Yayın Kolektifi’nden Şule Ayaz ve eşi Erkan Turan’ı da çağırmıştım. O sı-

rada ikisi de Ankara'da öğretmenlik yapıyordu. Gelip onlar da izledi toplantıyı. Bizim eski arkadaşlar kalkıp Deniz Gezmiş, Hüseyin İnan ve Yusuf Aslan hakkında çeşitli konuşmalar yapıyorlardı. Ben de kendi meşrebimce bir şeyler söyledim ama şimdi içeriğini pek hatırlamıyorum. Sanırım, solun kendini eleştirme becerisi göstermesi gerektiğine ilişkin bir şeylerdi. Bu arada toplantıya eski Dev-Genç başkanlarından, HDP milletvekili Ertuğrul Kürkçü geldi. Nedense salon birdenbire elektriklendi. Arka taraflardan birileri sanki bir protesto havasına girdi gibi hissettim. Ertuğrul çok uzun olmayan bir konuşma yaptı. Konuşmasında kafama takılan birkaç nokta oldu. Herkes gibi ben de soru sorayım diyerek el kaldırdım. Ertuğrul el kaldırmam karşısında sanki biraz şaşalmış gibi bakındı benim olduğum tarafa. Muhtemelen beni tanımamıştı. Toplantıyı yöneten arkadaşlar da biraz telaşlanmış gibiydi. Soru faslı bitmiştir diyerek toplantıya son verdiler. Olup bitene pek akıl erdirememiştim ama çok da kafaya takmadım. Şule ve Erkan'la kalkıp dışarı çıktık. Artık gitmenin zamanı gelmişti. Sanırım toplantıyı düzenleyen ODTÜ Mezunları Derneği'nden arkadaşlar bizim gidişimizi bir protesto olarak algıladılar. Aralarında, çok eskilerden tanıdığım, avukatım Niyazi Ağırnaslı'nın (*Yarılma*, s. 214-215) kızı Nurten Ağırnaslı da vardı. Üç kadın, bir temsilciler heyeti havasında yanıma yaklaşıp toplantıdan neden ayrıldığımı sordular. Acaba söz verilmemesine mi alınmıştım? Kalkışımın böyle algılanacağı hiç aklıma gelmemişti. Böyle bir durum olmadığını söyleyip endişelerini gidermeye çalıştım. Sanırım iki taraf da birbirinin gönlünü almış oldu, dostça ayrıldık. Aynı akşam, herhalde telefonumu onlardan alan Ertuğrul Kürkçü beni arayarak, durumu bir de kendisi izah etti. Söylediğine göre, oraya hadise çıkarmak için gelen birileri varmış, toplantıyı yönetenler bundan telaşa kapılarak sorular kısmını kısalmış. Zaten söz isteyen ben olduğumu da uzaktan algılayamamış. Telefonda Ertuğrul'a da kendi adıma alınmadığımı izah ettim. Yine de arkadaşların bu duyarlılığı hoşuma gitmişti. Demek gençlik döneminin hoyratlıkları yıllar içinde törpüleniyordu!

Ertesi gün 6 Mayıs'tı. Şule ve Erkan'la birlikte Karşıyaka Mezarlığı'nda Deniz'lerin mezarına gittik. Orada, yine Yayın Kolektifi'nden Ayhan Çınar'la buluştuk. Oldukça kalabalıktı. Örgütler flamalarıyla gelmişlerdi. Ayrıca bağımsız olarak gelen çok sayıda arkadaş grupları da vardı. Şair Arkadaş Z. Özger'in de aynı mezarlıkta yattığını öğrenmiştik. Ceren'le telefonda konuşup Arkadaş'ın mezarının parsel numarasını aldık ondan. Ceren, parsel numarasını Arkadaş Z. Özger'in *Sevdadır* kitabının bir baskısında bulmuştu. Arkadaşın mezarını bulup başında kısa bir saygı duruşu yaptık.

İstanbul'a, yine Tayfun'un minibüs-karavanıyla ve aynı kadroyla döndük.

* * *

Eski arkadaşlarımdan Atilla Keskin (*Yarılma*, s. 242; *Sığınmacılar*, s. 25) beni Kınalıada'da ziyarete gelmişti. Yanında da Heybeliada'dan Selami Gürel adlı arkadaş vardı. Melih'le birlikte onları karşıladık. Atilla denize girmek istiyordu fakat kalça kemiklerinde bir rahatsızlığı vardı ve koltuk değneğiyle yürüyordu. Acaba bu haliyle denize girmesi nasıl mümkün olacaktı? Denize girmesi mümkün oldu da çıkması o kadar kolay olmadı. Sahilde oturmuş Selami ile AKP iktidarı ve "Ergenekon davası" üzerine tartışıyorduk. Selami biraz "Yetmez Ama Evet"çilere yakın görünüyordu. Hatta bir ara tartışma sertleşti bile. O sırada gözüm Atilla'ya takıldı. Sırt üstü yüzen Atilla'nın bir türlü kıyıya gelemediğini fark ettim. Şimdi yapacağım benzetmeyi yıllara dayanan arkadaşlığımıza ve onun geniş yürekliliğine güvenerek yapıyorum: Atilla karaya vurmuş bir balina gibi kıyıya yaklaşıp yaklaşıp uzaklaşıyordu. Bunun üzerine harekete geçtim. Melih de öyle. İkimiz de üzerimizde pantolon falan olmasına aldırmış etmeden, sulara bata çıka Atilla'ya doğru yürümeye çalıştık. Bu arada, Melih'in akla ziyan bir önerisiyle küçük el telsizlerinden almıştık, ada içinde haberleşmek için. Cep telefonu neyimize yetmiyorsa! Melih'i bilmiyorum ama benim telsiz cebimdeydi ve olduğu gibi ıslandı (sonra da iflah olmadı zaten). Buna rağmen Atilla

la'ya doğru ilerlemeye devam ettik ve en sonunda bir kolundan ben, diğer kolundan Melih, onu yakaladığımız gibi karaya doğru çekip denizden çıkardık. Gerçi Atilla'nın karaya çıkarılması zor olmuştu ama denize girmekteki kararlılığı gerçekten takdire şayandı. Atilla karaya çıktıktan sonra Selami ile olan tartışmamıza devam ettik. Atilla yumuşak karakterli, sol içi tartışmalardan haz etmeyen bir arkadaştı. "Kesin tartışmayı!" diyerek tartışmaya son verdi. Şimdi sıra, onun evde yapacağı hünkârbeğendi yemeğindeydi!

Atilla, Türkiye'ye geldikçe Yol Tv için kitap tanıtma programları yapıyordu. Benimle de birkaç görüşmesi oldu. Bir seferinde Moda'daki Kazım Koyuncu Kültür Merkezi'nde de böyle bir görüşme ve çekim yaptı. Orada, Atilla'nın programında yer alacak olan benden başka bir yazar daha vardı. Bu yazarla orada karşılaşmak benim için büyük bir sürpriz olmuştu. Köy Enstitüsü kökenli yazarlar kuşağından olan Mehmet Başaran'ı ta 1964'ten, *Varlık* dergisini izlediğim yıllardan (*Yarılma*, s. 159) bilir, okurdum. 1960'ların başında güçlü bir şekilde esen öztürkçe akımının öncülerindendi. Aynı zamanda da köy edebiyatı ekolünden. Artık doksanlarına yakın olan Mehmet Başaran'la elli yıl sonra tesadüfen yüz yüze gelmek benim için gerçekten nostaljik ve önemli bir olaydı. Ona, kendisini 1960'lardan tanıyan genç bir okuru olduğumu söyledim. Pek belli etmedi ama bence bunu duymaktan mutlu olmuştu. Bu arada eski öztürkçeciliğinin aynı militanlıkta devam ettiğini kanıtlayan birkaç müdahalede bulundu kullandığım sözcüklere. "Ruh değil, tin diyeceksin" dedi örneğin. "Tabii, öyle kullanmak daha doğru" diye onu onayladığımda da, "Tabii değil, doğal olarak diyeceksin" diye bir kere daha düzeltti. Müthiş bir kuşak ve müthiş bir ekoldü bu köy enstitülü yazarlar. Değerleri ne kadar bilindi, pek emin değilim!

Atilla'yla 1990'larda Londra'ya geldiğinde bir de birlikte yaptığımız Vedat Türkalî ziyaretimiz vardı. *Sığınmacılar*'da bunu nedense atlamışım. Yeri gelmişken burada anlatayım da "hesabı" kapatayım bari. Atilla, Vedat Türkalî'yi çok seviyor, hazır gelmişken onu Londra'daki evinde ziyaret etmek istiyordu. Ba-

na da ısrar etti. Ben önce, “Adam yıllardır burada, evine adımı-mı bile atmadım. Bunca yıl sonra gittiğimde, ‘Yahu sen nereler-deydin?’ diye sigaya çekmez mi beni” diye nazlanacak oldum fakat Atilla, bütün itirazlarıma rağmen beni çeke çeke götürdü. Yaşlı kuşaklarla görece daha genç kuşaklar arasında belki de kültürümüzden gelen bir “şeyh-mürit” ilişkisi her zaman var-dır, yine böyle bir ortamla karşılaşacağımdan korkuyordum. Korktuğum olmadı gerçi, Vedat Türkali, bizi eşiti arkadaşları gibi karşıladı. Fakat sorun Türkali’de değildi. Bizler ne kadar kuşak farkı yokmuş gibi davranmaya çalışsak da tuhaf bir fark-lılık yine de oluyordu.

Bir ara Vedat Türkali, eski TKP’nin 1920 ve 1930’larda, Kürt sorununda Kemalist kuyrukçusu bir tutum takındığından, Sovyetler Birliği’nin de bu politikayı onayladığından söz ede-rek TKP’yi bu noktada eleştirdi. İyi ya, eleştirmişti işte, rahat dursana! Hayır, illa bir çıkıntılık yapacağım! Araya girip, “Eh, Rusya da o sırada kendi içindeki milliyetleri ezmekle meşgul-dü ne de olsa” dedim. Türkali, duraksayıp birkaç saniye için beni süzdü ve ters bir tavırla, “O dediğin Rusya değil, Sovyet-ler Birliği’dir bir kere” dedi. Bir şeyler söylemeye davrandığı-mda baktım Atilla sehpanın altından beni dürtüp duruyor, çene-mi kapadım.

Neyse, kalkacağımız sırada Vedat Türkali, kendisini İsviç-re’de konuk eden birinin de anarşist, hatta yatak çarşafının kı-zıl-kara anarşist bayrağı olduğunu söyledi de aramızda geçen küçük tatsızlığı tatlıya başlamış olduk.

* * *

Tayfun Gönül 2012 yılının Şubat ayında ağır bir kalp kri-zi geçirmişti. 30 Temmuz 2012 günü bedeninin son direnişleri de kırıldı ve yoldaşlarının arasında oturmuş televizyon izlerken yavaşça, uyur gibi kayıp gitti. Türkiye’nin ilk vicdani retçilerin-den ve 1980’lerde Türkiye’de zuhur eden anarşizmin ilk isim-lerindendi. Daha önce belki belirtmişimdir, aynı Aydınlık ha-reketinden çıkmış iki anarşisttik. Onu 1970’lerin sonlarından, TIKP taraftarı Devrimci Gençlik Birliği’nin (DGB) Hacettepe

kesiminden tanırdım. 1980'lerde, kendim o yıllarda sadece parti içi bir anti-Stalinistken ve henüz anarşist olmamışken, onun anarşist olduğunu duyduğumda sevinmişim. Belki de onun bu yönelişinde kendi yakın geleceğimi görmüştüm. 1990'lı yıllarda aynı anarşist *Apolitika* dergisinde yazdık. Zaman zaman yaklaşımlarımız çatışsa da birbirimize her zaman saygı ve sevgiyle yaklaştık. Bu kitapta anlattığım, bizim evdeki son rakılı sohbetimiz de çok güzel geçmişti.

Tayfun'un cenazesi Zincirlikuyu Mezarlığı'nın önünden 31 Temmuz günü, öğle vakti, dinî törensiz kaldırıldı. Tayfun'a yakışan da buydu zaten. Ne yazık ki, komünistlerde, birkaçı hariç, bu yürek yoktu. Son derece ironiktir ki, hayatlarında baskılar karşısında korkusuz olanlar öldüklerinde korkak ve çekingen oluyorlardı ve yine ironiktir ki, durumu Nâzım Hikmet'in ünlü şiirine uyarlarsak, çoğu, "cübbeli imam durunca namaza, koyun gibi sürüye katılıp adeta mağrur koşuyordu musalla taşına!"² Yaşamlarında "materyalist" olduklarını ileri sürenlerin çoğu, ölünce maneviyatçılar kervanına katılmakta ve dinsel ritüellere teslim olmakta bir sakınca görmüyordu.

Zincirlikuyu'nun önünde, çoğunlukla anarşistlerden oluşan bir topluluk vardı. Ceren ve Melih'le birlikte gitmiştik. Orada Devrim Tarım'ı da gördük. Ve pir sakallarıyla Ahmet Külsoy'u. Aydınlık hareketinden tanıdığım, artık o saflarda olmayan Ender Helvacıoğlu'nu. Gazeteci Nadire Mater'i. İstanbul Özgür Üniversite'den arkadaşları. Bu arada, Tayfun için bir gün öncesinde veya aynı gün *Radikal*'de bir yazı da yazmış olan Oral Çalışlar çarptı gözüme. Ona, AKP iktidarına verdiği destekten dolayı kızgındım ama böyle bir hakikatlilik göstermesi de hoşuma gitmişti. Zaten Oral, görüşleri ne olursa olsun, insan ilişkilerinde ve geçmişe ilişkin anılarında dikkatli ve hatırşinas bir insandı. Şahsen tanıdığım annesinin yakın bir zamanda öldüğünü duymuştum. Aslında yapmam gereken, yanına gidip eli-

2 *Koyun gibisin kardeşim,
gocuklu celep kaldırınca sopasını
sürüye katıliverirsin hemen
ve adeta mağrur, koşarsın salhaneye.*

ni sıkmak ve tanıdığım bir insan olan annesi için başsağlığı dilemekti. Nedense beni bir şey tuttu ve yanına gitmedim. Bazen, kendi kendime bile izah edemediğim bu tür eşekliklerim olur!

Yakın akrabaları, amcazadesi Ertan Gönül, Tayfun'un *Zuhur* kitabının gerçekleşmesini sağlayan söyleşinin sahibi Gediz Akdeniz, elbette Tayfun'un yakın arkadaşları, Gazi Bertal, Zelha Çangı, Defne Sandalcı, Ahmet Kurt, Ufuk Ahıska, sendikacı Ali Kitapçı, vicdani retçi Mehmet Bal, Besim Eraslan ve Kubilay Duru oradaydılar. Yavuz Atan, Kürşat Kızıltuğ, Süreyya Evren ve Barış Soydan da oradaydı. "İslâmcı anarşist"lerden Dilaver Demirağ, Alişan Şahin de gelmişti. Tayfun ve benim gibi Aydınlık hareketinden gelip anarşist olmuş üçüncü kişi Aytek Özel ve İzmirli arkadaşlardan Ahmet Erkan atlayıp İzmir'den gelmişlerdi. İzmir'in dışında, Ayvalık'tan, Çanakkale'den ve Ankara'dan gelen arkadaşlar da vardı. Bir ara, hâlâ Aydınlık hareketinde olan, Tayfun'un liseden ve Hacettepe'den arkadaşı Dr. Kürşat Yıldız gözüme çarptı. Aydınlıkçı olarak bir anarşistin cenazesine gelmesi, geneldeki hasmane ideolojik kültürel ortam göz önüne alınırsa olumlu bir adımdı. Kürşat Yıldız, daha önce de anlattığım gibi, bağımsız ve kişilikli tavrını Irmak'ın evlendiği gün de koymuştu. O sırada bir kadın, on-on iki yaşlarında bir çocuğu getirip, "Bak, babanın arkadaşı" diye benimle tanıştırdı. Tayfun'un oğlu Toprak'tı (Gönül) bu çocuk. Kız kardeşi Irmak da yanındaydı. Onu benimle tanıştıran ise annesi Nazmiye Zencir'di. Nazmiye, yine ilk vicdani retçilerden Vedat Zencir'in kız kardeşiydi. Vedat Zencir de cenazedeymiş ama o kalabalıkta göremedim.

Şubat ayında geçirdiği kalp krizinden sonra Tayfun'a yoldaşlık yapan, bize göre nispeten genç iki arkadaş da oradaydı: Serkan Sultan ve Kemal Akkuş. Hayranlık verici bir dayanışma ve yoldaşlık göstererek Tayfun'un son üç ayını hem görece daha rahat, hem de onun hayata bakışına uygun olarak daha şenlikli geçirmesini sağlamışlardı.

Tayfun Gönül, anarşizmde ve vicdani rette nasıl öncülük yaptıysa, dinî ritüelleri yarıp geçmekte de öncülük yapmıştı. 2 Ağustos 2012 tarihli "Milat!" başlıklı yazımda bunu şöyle anlatıyordum:

Tayfun Gönül, Aziz Nesin örneğini izleyerek, inanmadığı halde “halk ne der” kaygısıyla, yani siyasi kaygılarla yapılan ikiyüzlülüğe meydan vermediği gibi, bir adım daha atarak imamın duaları yerine gençlerden oluşan bir müzik grubunun klarnetlerini, kemanını vb. koymuştur. Bu doğrudan Tayfun’un vasiyeti miydi, yoksa düzenlemeyi yapan anarşist arkadaşların düşüncesi miydi bilmiyorum ama imam duası yerine müzikli tören yapılan 1 Ağustos 2012 bu açıdan bir milattır.

Genç kadın ve erkeklerden oluşan bir sokak çalgıcıları topluluğunun ağız mızıkalarıyla ve diğer çalgılarla çaldığı, Kazım Koyuncu’yla ünlenmiş “Gelevera Deresi” adlı hüznü parçanın eşliğinde Tayfun önümüzden geçti, onu Kilyos Mezarlığı’na götürecek arabaya doğru ilerlerken her zamanki alaycı gülümsemesiyle son bir anarşist selamı çaktı ve “dünya kapısından geçerken başını eğmediği” hayatının öyküsünü bizlere bırakarak çekip gitti. Gökyüzünde bir yıldız daha kaymıştı!

* * *

Temmuz ayı sonlarında köpekler ailesine küçük bir yavru daha katıldı. Bizim evin üstündeki Külhan Sokak’ın bir tarafının baktığı sık makilik alandan bir hayvan ağlaması geliyordu zaman zaman. Ses çok zayıftı ve burnu gibi kulakları da çok hassas olan Ceren duymuştu ilk. Kedi yavrusu miyavlaması mıydı, yoksa köpek yavrusu ağlaması mı, o bile tam anlamıyordu. Bu böyle neredeyse bir gün sürdü. O öğleden sonra Melih bizdeydi. Ağlama sesi yeniden geldi kulağımıza. Mutlaka acı çeken bir yavru olmalıydı. Gidip bakalım dedik ama nereye bakacaktık onu bile bilmiyorduk. Külhan’ın üst tarafındaki Narçiçeği Sokak’ın toprak yol olarak devam eden kısmına gittik, ara sıra kesilen sesi izleyerek. Oradaki komşulara sorduk. Onlar da aynı sesi duyduklarını söylediler. Melih’e, “Sen burada bekle, ben şu çalılık alana bir girip bakayım” dedim. Sık çalılık alanda ilerlemek çok zordu, köpek gibi dört ayak üzerinde yürüyüp çalıları elimle açarak ilerlemeye çalıştım. O ara ağlama sesi de kesilmişti. Çevreye bakındım, herhangi bir canlı çarpmadı gözüme. Tam geri dönecektim ki, yerde, küçük, krem

rengi, krk parçası gibi bir Şey ilişti gözüme. Daha dikkatli baktım. Yüzükoyun yatan bir köpek yavrusuydu bu. İçimden, “Ah ölmüş!” dedim, çünkü yavru hiç kıpırdamıyordu. Elimi atınca kıpırdadığını fark ettim. Fakat yere yapışmış gibiydi, kucağıma alamıyordum, eğilip daha yakından baktım ve o zaman hiç akla gelmeyecek bir Şeyle karşılaştım. Yavrunun bacağına ve karnına sarmaşık dolanmış, hatta iyice sıkıp neredeyse derisine işlemiŐti. Kim bilir yavrucak ne zamandan beri bu durumdaydı. SarmaŐıktan kurtulamadığı için orada öylece kalmıştı. Melih’e seslendim, geldi. “KomŐulardan bir bıçak alıp gelsene” dedim. Gidip bıçak getirdi. Melih yavruyu tuttu, ben de zarar vermeye zen göstererek ve hiç acele etmeden bacağına ve karnına dolanan sarmaŐığı kesip hayvanı kurtardım. Yavrunun sol bacağında ve karnında sarmaŐığın derin izleri vardı. Sol bacağındaki bu iz, beş yıl sonra, bugün bile görülebilir.

Yavruyu makilik alandan çıkardık. Komşular, “Buralarda vahşi bir köpek var, dolanıp duruyor, annesi olabilir” dediler. Gerçekten de biraz sonra, hiç tanımadığımız dişi bir köpek gelip yüz metre kadar ilerimizde beklemeye başladı. Adadaki hayvanların bakımıyla ilgilenen Elvan Ekemen ve Derya Arslan’ın tüm çabalarına rağmen ele geçirmeyi ve kısırlaŐtırmayı baŐaramadıkları vahşi ve akıllı anne köpekti bu. Yavruyu muhtemel annesine yakın bir yere bırakıp (biz yaklaşınca kaçıyordu) ekildik ve ileriden ne yapacağını gözledik. Geldi, yavruyu kokladı ve hızla katı. Bir yerlerden okumuştum. Vahşi köpekler yavrularına insan eli değince onu terk ederlermiş. Biraz daha bekledik, baktık anne gelmiyor, mecburen yavruyu eve getirdik.

Ancak bir aylık, kck, pek sevimli bir Şeydi. Karnın bölgesine baktığımda hayvanın üzerinde pire kaydığını gördüm. Hemen paspas kovanını temizleyip sıcak su doldurdum, Őampuanla kprttm ve yavruyu içine daldırdım. En ufak bir Şekilde itiraz etmedi, gık demedi. Yavruyu sudan çıkarıp akan su da köpüklerini temizledim ve o anda onu yıkadığım suyun üstünde, hiç abartmıyorum, yüzlerce ölmüş pirenin yüzdüğünü gördüm.

Yavrucak o kadar rahatlamıştı ki, sırt üstü yatırdığım dizlerimin arasında uykuya daldı. Uyandığında yere koydum. Sol ayağının üstüne basamıyor, peşi sıra sürüklüyordu. Bir gün sonra Zürih'e gidecektim uçakla. Ünlü Jura bölgesinde bulunan Saint-Imier adlı kasabada yapılacak uluslararası anarşist toplantısına katılacaktım bizim Kara Çekirgeler'le birlikte. Artık ona Ceren bakacaktı. Yavruya bir ad koymadık ama küçüklüğü dolayısıyla adı aramızda "Minik" oldu. Bu ada o kadar alıştı ki, büyüyünce ona "Dominik" dedik, adı böyle kaldı. Köpek ailesi Dominik'in katılmasıyla biraz daha genişlemişti. Bu aileye daha sonraki yıllarda kedilerden oluşan, erkek ve dişi karması bir grup da eklemenecekti.

* * *

İsviçre'nin Jura bölgesinde bulunan Saint-Imier adlı kasabada dört gün sürecek uluslararası bir anarşist toplantısı düzenlenmişti. Bizim Kara Çekirge'lerin içinde yer aldığı, toplantının düzenleme komitesinde bulunan Karakök Otonom adlı anarşist grubun çağrısı üzerine bu toplantıya gittim. Aslında, yeni bulduğumuz "Minik" nedeniyle gözüm arkada kalmıştı. "Minik"i, beni Sabiha Gökçen Havaalanı'ndan uğurlayacak olan Evrensel ve Ceren'e emanet ettim.

Zürih'ten Kara Çekirgeler'in arabasıyla gidecektik Saint-Imier'e. Orada, aşağıdaki yazıda adı geçmeyen arkadaşlarla da buluştum. Erman Arslan bizimle birlikte ama kendi arabasıyla gelmişti. Zaten, aşağıdaki yazıda da söz edeceğim gibi, Jura Dağları'nın soğugundan dolayı bel ağrılarım fazlasıyla arttığı için oradan iki gün önce ayrılmış ve işi dolayısıyla erken dönmek zorunda olan Erman'ın arabasıyla dönmüştüm. Orada Ayşe Nesrin'le de buluşmuştum. Ayşe, ikinci gün trenle gelmişti. Jura Dağları'nın yüksekliklerinde, تنها, garip bir kasabada sevdiğim çok eski bir arkadaşımın buluşmak bir mucize gibi gözük müştü gözüme o zaman.

Anılarımı okuyan arkadaşlar ve okurlar hep, "Nasıl hatırlıyorsun bu kadar ayrıntıyı, not mu tutmuştun, günlük mü tutmuştun?" diye sorarlar. Günlük tutma huyum yoktur ama ar-

tık siteye günü gününe yazdığım yazıların bazıları günlük yerine de geçebilmektedir. 2009 Mayıs'ındaki Lahey (Den Haag) toplantısından hemen sonra yazdığım "Den Haag 'Körfezi'nde Bakışsız Bir Kedi Kara" adlı makalemi bu nedenle neredeyse olduğu gibi aldım bu kitaba. Çünkü o yazı, benim yıllar sonra hatırlayarak yazacaklarımı çok daha canlı bir şekilde betimlemişti. Şimdi 29 Temmuz 2012 tarihindeki bir seminerde, benim de "Devlet ve Devrim" konusunda bir konuşma yaptığım Saint-Imier buluşması için aynı şeyi yapacağım ve anlatacaklarımın çoğunu canlı bir şekilde betimleyen, *Aşk ve Devrim* sitesinde 20 Ağustos 2012 tarihinde yayımlanan, "Saint-Imier Toplantısı" başlıklı yazımı buraya büyük ölçüde aktaracağım:

Saint-Imier, İsviçre'nin Jura dağlık bölgesinde, küçük, sakin bir kasabadır. 140 yıl önce bu kasabada, I. Enternasyonal'in Lahey Kongresi'nin kararıyla örgütten atılan Bakunin, Guillaume ve arkadaşları, Eylül 1872'de üç gün süren bir anarşist kongre düzenlediler.

Önce tarihe şöyle bir uzanıp anarşistlerin ihraç edildiği Lahey kongresiyle ilgili bir şeyler okuyalım E.H. Carr'dan:

"2 Eylül 1872'de Kongre, belirlendiği şekilde, Lahey'de, ironik bir vurguyla, Concordia (*concord*, İngilizcede "ahenk" anlamına gelir) Hall adlı binada toplandı. Bakunin, yolculuk yapmak için çok yoksul ya da çok halsizdi. Fakat Marx ve Engels, durumun önemini takdir ederek, bir Enternasyonal kongresinde ilk ve son olarak hazır bulunmuşlardı. Kongrenin ilk işi, delegelerin itimatnamelerini onaylamak oldu. Bu görevi üstlenen komitenin işi o kadar zor ve çelişmeliydi ki, tam üç günü aldı... Kongrede bizzat hazır bulunan altmış altı delegeden altmış dördünün delegelikleri kabul edildi. İtalya ve Rusya hariç, her büyük Avrupa ülkesinden delegeler vardı. Delegelerin dördü Birleşik Devletler, biri de Avustralya'dandı. Almanların tümü ve daha belirsiz olmakla birlikte Fransız grubu da dahil delegelerin kırkı sıkı Marksistti. Böylece Genel Konsey, çoğunluğu sağlamış oluyordu.

Geri kalanlardan yalnızca Jura'dan iki delege, Guillaume ve Schwitzguébel ve dört İspanyol, söylemek uygun olur ki, Bakuninistler. İngiltere, Belçika ve Hollanda grupları da dahil, azınlığın diğer üyeleri Bakunin'in kişiliğine ya da doktrinine öyle pek büyük bir ilgi duyuyor değillerdi. Onların Bakuninistlerle paylaştıkları tek şey, Marx'ın otokrasisine karşı ayağa kalkmış olmaları. Cenevre 'Propaganda Şubesi'ni temsilen gelen Zhukovski, delegeliği reddedilen iki kişiden biriydi." (E.H.Carr, *Mihail Bakunin*, çev. Gün Zileli, Versus, 2006, s. 439)

Bu, Lahey Kongresi'nin başlangıcı, sonu ise şöyle:

"Raporu alan Kongre, derhal oylamaya geçerek büyük bir çoğunlukla Bakunin ve Guillaume'nin Enternasyonal'den ihraçlarına karar verdi. Bu infazlar, kongrenin kana susamışlığını tatmin etti ve Schwitzguébel'in ihracı çok az bir oy farkıyla reddedildi. Kongre –Birinci Enternasyonal'in tarihindeki son önemli olay– kapanışını ilan etti." (a.g.y., s. 442)

Gelelim 1872 Eylül'ündeki Saint-Imier Kongresi'ne:

"... Zürih'e Lahey Kongresi'nin kararları ulaştı. Bu kararlar hiç de beklenmedik şeyler değildi. Fakat Bakunin'le Guillaume'nin atılmaları, İttifak'ın suçlanması bazı dramatik karşı darbeler indirme talebini doğurmuştu ve Bakuninist güçler Zürih'te toplanmaya başladılar... 15 Eylül'de, Jura'daki Saint-Imier'de, Guillaume ile Schwitzguébel'in de hazır bulundukları bir kongre toplanacaktı." (a.g.y., s. 458)

Bu kongreden tam 140 yıl sonra aynı kasabada yapılan toplantının hazırlık komitesinde yer alan Karakök Otonomu'ndan arkadaşların çağrısı ve desteğiyle Saint-Imier Anarşist Toplantısı'nın ilk iki gününde hazır bulundum. Elbette seçilen yer ve tarih sembolikti. 140 yıl önce, Lahey'deki I. Enternasyonal toplantısından atılan anarşistlerin biraz da buruk bir şekilde

kurdukları ve aslında ölü doğmuş Anarşist Enternasyonal'e bir atıftı bu. 140 yıl sonra yeni bir Anarşist Enternasyonal'e çağr mı? Hayır, hayır, kesinlikle değil. Sadece anarşistlerin tarihe ve tarihlerine hakikatle bağlılıklarının bir göstergesi belki.

Bugünün anarşistleri, neyse ki, 140 yıl öncesinden farklı olarak delegeliğe falan önem vermiyorlar. Lahey Kongresi'nde olduğu gibi, delegelerin itimatnamelerinin gerçekliğini tespit etmek için üç gün boyunca uğraşan komisyonlar falan da yok.

Dünyanın neredeyse her ülkesinden beş binden fazla anarşist toplanmış burada: Latin Amerika'dan (Şili, Kûba, Venezuella, Arjantin, Kolombiya, Peru vb.); Kuzey Amerika'dan (ABD, Kanada vb.); Asya'dan, (Rusya, Japonya, Çin, Filipinler, Endonezya, Türkiye vb.); Avustralya'dan; Afrika'dan (Güney Afrika, Nijerya, Mısır, Tunus), Ortadoğu'dan (Ürdün, Suriye, Kürdistan); Avrupa'dan (Fransa, İsviçre, Hollanda, İngiltere, Avusturya, Almanya, İtalya, İspanya, Yunanistan vb.); Doğu Avrupa'dan (Bosna, Hırvatistan, Bulgaristan, Macaristan, Çekoslovakya vb.).

İsviçre'nin İtalyanca konuşulan kantonu Lugano'dan bir genç gördüm. Kaykayla gelmiş, elinde geceleri yolunu aydınlatmak için, gazla yanan bir meşale. Çok sayıda bisikletle gelen vardı. Günler önce yola çıkıp gelmişler. Motosiklet, karavan ve arabayla gelenler de az değil. Tren yolunu kullananlar da olmuş. Büyük çoğunluk yanlarında çadırlarını ve uyku tulumlarını da getirmişler. Bazıları çadır yerine uyku tulumlarının üstüne sadece bir tente germişler. Kasabanın içinde ve daha çok da çevresindeki açık alanlarda, yer yer kızıl-kara bayrakların göze çarptığı irili ufaklı on kadar kamp var. Karavanlardan ve irili ufaklı çadırlardan oluşan kamplar. Aşağı yukarı her kampın kendi tuvalet teşkilatı olduğu gibi, çay, kahve ve bitki çayı dağıtılan tezgâhlar kurulmuş. En az beş yerde yemek dağıtım merkezleri var. Burada yemekleri yapanlar gönüllü aşçılar. Bunlar çok pratik sahra mutfakları. Bazı anarşistler buralarda kendi ev yapımı icatlarını da devreye sokmuşlar. Örneğin bir bisikletten ve kıyma makinesinden buğday öğütme aleti yapmışlar. Biri çıkıp pedal çeviriyor ve kıyma makinesin-

den öğütölmüş tahıllar çıkıyor, yemek ya da vegan tatlısı yapılmak üzere koca kazanlara sevk ediliyor. Ekmek fırınları da var. Buralarda devasa ekmekler üretiliyor. Yemekler tamamen vegan usulüne göre yapılıyor ama isteyen yanında getirdiğı etleri ateşte kızartıp yiyebiliyor. Tabii, kokunun büyük çoğunluğu vejeteryan olan katılımcıları rahatsız etmemesi için ateş biraz uzakta bir yerde yakılrsa iyi olur. Vegan tatlıları, turtaları çok iyi, yemekleri ise o ölçüde lezzetsiz. Galiba Avrupalılarda genelde bu var. Sebzeleri haşlayıp bir kaba koydukları zaman bunun yemek olduğunu sanıyorlar.

Herkes istediğı kadar yemek alabiliyor. Yemeklerin malzemeleri çoğunlukla yakın yerlerdeki çiftçilerden bağış. Yemekler paralı değil. Sadece isteyenler oraya konmuş bağış kutularına destek için para atabiliyor. Yemek yapanların dışında hizmet eden kimse yok. Herkes sıraya girip kendi yemeğini alıyor, sonra da bulaşığı, deterjan kullanılmayan üç ayrı kazanda yıkıyor, duruluyor ve temiz kap kacakların içine koyuyor. Yemek almak isteyenler gelip kaplarını buradan alıyorlar. İşte böyle bir devridaim. Para yok, her şey gönüllü. Geleceğın toplumsal projesi en azından burada bugünden pratiğe geçiriliyor.

Yaklaşık beş bin kişilik topluluğun içinde gençler ağırlıkta gibi ama bu mutlak bir ağırlık gibi gözökmüyor. Çok sayıda yaşlı insan da var. Bunlar yaşlı anarşistler, bir kısmı da, 150 yıldır anarşizmin kalesi olarak bilinen Jura bölgesinden, seksenli yaşlarını bile aşmış anarşistler. Yaşlı kadınlar da çok sayıda göze çarpıyor. Orta yaşlarda kadın ve erkekler de oldukça çok sayıda. Düzenleme komitesinin köpeklerin getirilmemesi yönündeki yanlış kararının sonucunda köpeklerini yanlarında getirenler epeyce az. Bir kısmı da kararı protesto edip köpeklerinin istenmediğı yere kendileri de gelmemişler.

8-12 Ağustos tarihleri arasında yapılan Saint-Imier toplantısında film gösterimi, resim sergisi, müzik konseri vb. dahil çok sayıda etkinlik, konferans, sunuş, tartışma yapıldı. Dil sorununu önemli bir sorundu. İspanyolca konuşanların, bu dil çok sayıda ülkeyi kapsadığından daha avantajlı oldukları düşünö-

lebilir. Tabii ki, Avrupa dilleri, Almanca, İngilizce ve Fransızca iletişiminde en önde yer alıyorlardı. Simültane çevirinin ne kadar zor ve aynı zamanda pahalı bir şey olduğu bilinir. Buna rağmen gönüllü olarak simültane çeviri yapanların çabalarıyla ve oraya sağdan soldan getirilmiş ses cihazlarının yardımıyla en azından bazı toplantılarda simültane çeviri yapıldığı söylenebilir. Bunun ötesinde, kimi toplantılarda bazı gönüllü çevirmenler, en fazla ortak dil olan İngilizcenin de yardımıyla konuşmaları İngilizce, Almanca, Fransızca, İspanyolca ve İtalyanca olarak yakınlarındaki dil kümelerine aktarmanın üstesinden gelebildiler.

Toplantıda benim ve Karakök Otonomu'ndan Aylin ve Kaan'ın katıldığı, "Anarşizm ve Marksizm", "Devlet ve Devrim", "Anarşizmin ve Marksizmin Ekolojiye bakışı" başlıklı üç sunuş da vardı. Karakök Otonomu'ndan bir kadın arkadaş da "Feminizm" konusunda sunuş yapacaktı, ancak rahatsızlığı dolayısıyla hazırlanamadığından bu sunuşu yapamadı. Toplantıya daha çok gençlerden 50-60 kişi katıldı. Aylin, çok dilinin avantajını kullanarak, kendisi de "ekoloji" konusunu sunduğu halde Kaan'ın ve benim sunuşlarımızı İngilizce ve Almanca olarak izleyicilere aktarabildi. Katılımcılar arasında bulunan bir kadın arkadaş da Aylin'in Almanca çevirilerini bir katılımcı grubuna İspanyolca olarak aktardı...

Farklı farklı, irili ufaklı birçok salonda, tam sayısını bilemeyeceğim ama çok farklı konularda yüzden fazla toplantı yapıldı: Anarşizmin iç sorunlarından, dünya devrimi sorunlarına; Yunanistan'daki durumdan Suriye'ye; neo-kapitalist uygulamalara karşı mücadeleden komünal örgütlenmelere; özgür eğitimden ekonomiye; işçi sorunlarından sendikalara; dayanışmadan kitle mücadelelerine; Marksizmden liberalizme; sanat, edebiyat ve sinemadan günlük hayatın örgütlenmesine; ulusal sorundan sınırları yok etme hareketine; göçmen sorunlarından sığınmacı sorunlarına; kapitalizmden sosyalizme; ekolojiden hayvanların kurtuluşu hareketine; devrimden reforma vb. vb. her türlü konu sunuldu ve zamanın elverdiği ölçüde hep birlikte tartışıldı. Eski tip kongrelerden farklı olarak

bu toplantılardan karar metinleri çıkmadı ama ortak ya da çatışkılı fikirler çıktı. Dondurulmuş kararlar yok, tartışmaya, konuşmaya, fikir oluşturmaya, düşünmeye devam. Bu olumlu olmakla birlikte programın bu kadar yoğun olması eleştiri konusu olabilir. Eğer toplantılar bu kadar fazla sayıda olmasaydı belki insanlar izlemek istedikleri toplantılardan bir kısmını kaçırmak zorunda kalmayabilirlerdi.

Dört günlük toplantının ancak ilk iki gününe katılabildim. Aslında dört güne de katılmak isterdim ama Jura'nın akşam ve gece soğuğu ile nemi buna engel oldu diyebilirim. Türkiye'nin aşırı sıcağından, akşamları ancak kalın kazak ve palto- larla, ateşin başında oturulabilen bir ortama girince bel ağrılarım had safhaya geldi ve iki gece kaldıktan sonra Zürih'e dönmek zorunda kaldım.

Aslında ayrıldığım günün akşamı yapılacak bir toplantıya katılmayı çok isterdim.³ Bu, Kürt hareketinin temsilcisi olarak bir sunuş yapacak olan Mordem'in toplantısıydı. Bu toplantıyı arkadaşlardan dinlediğim kadarıyla kısaca aktarmaya çalışayım. Mordem, dünya anarşistlerinin ilgi odağında olan Kürdistan mücadelesi ve bu mücadelenin son yıllarında dikkat çeken bazı paradigma değişimleri üzerinde konuşmuş. Anlattıkları, anarşistlerin son derece ilgisini çekecek nitelikte. Mordem'in sunuşuna göre paradigma değişimi merkezîyetçilikten ademimerkezîyetçiliğe, örgüt hegemonyasından yerel özerkliğe ve inisiyatif, gerilla gücünden, yerel halk gücüne geçiş olarak özetlenebilir. Elbette bunlar tüm özgürlükçüleri sevindirecek gelişmeler, eğer gerçekten hayata geçebilirlerse. Ne var ki, Mordem'in, sorulan bir soruya verdiği cevap, anarşistlerin örgütsel paradigmaların değişebilirliği konusunda fazla aceleci ve iyimser olmamaları gerektiğini düşündürecek nitelikte:

3 Fakat istemedim. Çünkü anarşistlerin önünde Kürt ulusal hareketinin bir temsilcisini sorularıyla terletir bir pozisyonda olmak bana göre bir şey değildi. Mordem'in, örgüt içi şiddet konusunda gelecek soruları geçiştirmeye çalışacağını önceden tahmin etmiştim. Bu yüzden ki, biraz da ağrılarımı bahane ederek açıkçası oradan kaçtım. Mordem geldiğinde beni sormuş. Orada neden olmadığımı bilmem tahmin edebildi mi?

Soru: Örgütünüzün geçmişte çok sayıda örgüt içi infazından söz ediliyor. Bu doğru mudur, yoksa burjuva medyasının uydurması mıdır?

Mordem'in cevabı: Sorunuzun cevabı sorunuzun içinde...

Usta bir politikacı cevabı bu ama merkezizetçiliğin yeri ne yerel inisiyatif koyanların dürüstlüğünden ve açıklığından yoksun.

Toplantıyı düzenleyen, anarko-komünistlerin dünya örgütü olan IFA. Bu örgütün İngiltere bölümünden anarşistleri yıllardır tanırım ve bazılarına da Saint-Imier'de rastladım ve selamlaştım. Doğal olarak bütün ideolojik temelli örgütler gibi bu örgütün de kapalı ve hatta bürokratik bir yapısı vardır ama bu tür yapıların böylesi dünya toplantıları düzenlemek gibi bir işlevi olabiliyor. Anarşistler, Marksistlerden farklı olarak, fraksiyon farklılıklarını ve ince ayrıntılara dayanan ayrılıkları pek takmadıklarından, federasyonun yaptığı davete koşup geldiler, iyi de ettiler. Zaten anarşistler arasında örgütün anlamı fazla kapsayıcı değildir. Bu arada Londra'daki Haringey Solidarity Group'tan Tony Wood'a yıllar sonra orada rastlamanın ve onunla kucaklaşmanın beni çok mutlu ettiğini de belirtmeliyim.

Bence Saint-Imier toplantısı, anarşizmin dünya çapında yükselmeye ve güçlenmeye devam ettiğini ortaya koymasının ötesinde çok daha büyük bir gerçeği ortaya koyuyor. "Batı demokrasisi" ya da "parlamentar düzen" denilen şey miadını doldurmuş. İnsanlar artık bu tür rejimlerden bir şey beklemiyorlar, onun dışında bir şeyler arıyorlar. Kapitalizmin neo-liberal uygulamaları insanları ister istemez yeni arayışlara yöneltiyor ve bu arayış giderek yayılıp fiili komünal uygulamalara bile yer yer dönüşebiliyor...

140 yıl önce, I. Enternasyonal'den atılınca Saint-Imier adlı sakin kasabada buruk bir şekilde toplanan yirmi kadar anarşistin aziz anısına adıyorum bu yazıyı.

* * *

2012 yılı yazının sonlarına doğru ağabeyim Can, büyük bir özveri göstererek Kınalıada'da bizi ziyaret etti ve birkaç gün

kaldı. Büyük bir özveri diyorum çünkü Can'ın dizlerinde ve bacaklarında sorun vardı, zor yürüyordu, bir de üstüne üstlük panik atakları vardı, özellikle trafik konusunda. Şimdi düşündükçe hayret ediyorum, o kadar yolu tek başına nasıl sorunsuz geldi diye. Ankara'dan kızı İklim (Zileli) otobüse bindirdi, ben de onu Ataşehir'deki terminalden aldım.

Melih hem Yarılma'dan okuduğu hem de benim anlatımlarından dinlediği için Can gibi ilginç bir kişiliği çok merak ediyordu. Hatta Can'ı davet etmemiz ve ağırlamamız biraz da onun teşvikiyle oldu diyebilirim. Can'ın yol parasını da o ödemişti zaten. Neyse, Can sonunda geldi, her zaman olduğu gibi tuhaflıklarıyla bizi bir güzel güldürdü, üç gün sonra da evini özleyip "Ben artık gideyim" diye tutturdu ve onu yine Ataşehir'den otobüse bindirerek uğurladım.

"Minik" hızla büyümekteydi. Bizim "gezgin sürü"ye onu katıp turlara çıkartmaya başlamıştım. Önce korktu, tasma bağlatmak istemedi, yerlere yattı, gelmek istemedi. Ama gezintinin tadını bir kere alıp sürüdekilerin ona arkadaşça ve eşit muamele ettiğini görünce kendine güveni geldi, turlamalara zevkle ve istekle katılmaya başladı.

Kangallara akraba olan Akbaşlara çok benzeyen, onların özelliklerini taşıyan, cesur, atılgan yetişkin bir köpek olup çıktı zaman içinde. Artık sürüye katılmakla kalmıyor, sürüyü koruyordu da. Yukarılarda bir yerde eski TÖB-Der başkanı Gültekin Gazioğlu'nun kardeşinin yeni yaptırdığı güzel bir ev vardı. Biri dişi, biri erkek iki de husky cinsi köpeği. Köpekler genelde kapalı tutulurdu ama bazen de dışarı salındıkları olurdu. Oradan geçtiğimizde eğer serbestlerse özellikle dişi olanı bizimkilere kök söktürürdü. Bir keresinde yine oradan geçiyorduk. Baktım huskyler serbest. Oradan çabucak geçmeye çalıştım. Fakat dişi husky bizimkilere saldırdı. Hepsini birden kovaladı ve Sürmeli'yi de fena halde sıkıştırıp hırpalamaya başladı. O anda arkamdan beyaz bir şeyin hızla geçtiğini gördüm. Meğer Minik'miş. Aynı kangal cinsi köpekler gibi dişi huskye bir göğüs attı ve Sürmeli'yi onun elinden kurtardı. Daha sonra, yukarıdaki Yarbaşı köpekleriyle de bir kavgasına tanık olmuştum.

Kulağının yarılmasına yol açan bu kavgada da çok iyi dövüştüğünü dikkatimi çekmişti.

Genelde saldırgan bir köpek değildi. İnsanlara karşı çekingendi. Fakat kadınlara son derece aşıkane bakışlarla bakardı. Anlayacağınız, çevresindeki bütün dişi köpeklerin kısırlaştırılmış olmasından dolayı, Dominik'in ciddi cinsel sorunları vardı. Çevreden, onu kısırlandırmamız yönünde baskılar artıyordu. Özellikle bu işin takipçisi, hayvan hakları gönüllüsü Elvan Ekemen'di. Önce birkaç kere atlatmaya kalktım Elvan'ı. Fakat, bu işten kurtuluş olmadığını kısa sürede anladım. Çünkü Elvan'ın işin peşini bırakmayacağı açıktı. Bir sıçrar Gün, iki sıçrar Gün... Sonunda Elvan'ın eline düşer!

Peki neden Dominik'i kısırlandırmak istemiyordum? Buna Işıl Kandolu gibi feminist yorumlar getirenler vardı. Benim, "dişi"lerin kısırlandırılmasına bir şey demezken, hatta bizim bahçedeki çocukların annesi Dağlı'yı, onunla bozuşma pahasına kısırlandırma görevlilerine teslim ederken Dominik'in kısırlandırılmasına bu kadar direnmemin sebebi, doğumun esas sorumlusu olarak "dişileri" görmemmiş, erkek köpekleri kısırlatmayı erkeklerin hadım edilmesiyle ve Dominik'i de kendimle özdeşleştiriyormuşum, bu konudaki direnişimin esas nedeni buymuş. Bu yorumda hakikat payı olabilir elbette, en azından itiraz etmem. Fakat sonuçta teslim oldum ve Dominik'in "hadımlaştırılmasına" razı oldum. Büyükşehir'den, belediye görevlisi veteriner kadın geldi. Ameliyat için evin balkonunu hazırladık. Dominik balkona alındı. Elvan ve ben de balkondaki yerlerimizi aldık. Veteriner, yanında yardımcısıyla geldi. Balkonun kapısını kapattık. Çantasını açtı, aletlerini teker teker çıkartıp balkondaki masanın üstüne dizdi. Fakat o ne?... Dominik'i bayıltacak narkozu yanına almayı unutmuştu. Yardımcısını derhal aşağıya narkoz bulmaya gönderdi. Gelen haber: Aşağıda da narkoz yokmuş. Dominik paçayı bir kere daha kurtarmıştı!

Ondan sonra, açıkça itiraf edeyim ki, birkaç toplu kısırlandırma kampanyasını, Elvan'a "Kaçtı", "Bulamıyorum" diye yalan söyleyerek Dominik adına atlattım ve sonunda Elvan da yılıp Dominik'in peşini bıraktı. Dominik, hâlâ kısırlandırılmamış,

“damızlık” genç bir köpek olarak ortalıkta dolaşmakta, dişi köpeklerin çişlerini derin derin içine çekmekte, hatta yalamakta, arada bir kısırlaştırılmış diğer erkek köpeklere “sarkmaya” kalkmakta fakat onların hırlamaları karşısında geri çekilmek zorunda kalmakta, eve gelen kadın arkadaşların gözlerinin içine “Genç Werther”in⁴ acılı ve süzgün bakışlarıyla bakmaktadır. Öte yandan o kadar anlayışlı bir köpektir ki, onu çok seven torunum Çağla, kordonundan tutup gezmeye çıkardığı zamanlar, Çağla’nın küçük bir çocuk olduğunu hesaba katar, asla çekiştirmeden ona adımlarını uydurur, yanında ağır adımlarla yürür.

Fakat diğer kısırlaştırma olaylarında aynı “başarıyı” gösteremedim. Örneğin bahçedeki çocukların anası Dağlı’yı kısırlaştırma ekibine kendi elimle teslim ettim. Dağlı arabaya konup götürülürken bana öyle acıklı ve sitem dolu baktı ki o Sophia Loren gözleriyle, içime işledi. “Ya, demek sana güvenimi böyle kötüye kullanacak ve beni bunların eline teslim edecektin Gün! Yazıklar olsun sana!” der gibi bakmıştı. Ondan sonra da bir daha benimle konuşmadı, eskiden koltuklarında yayılıp yattığı evimize de adımını atmadı. Çünkü onu bizim evde tasmalayıp teslim etmişim.

Dışarıdaki çocukların çoğunun babası olan Dost’a da ihanet ettiğimi itiraf edeyim burada. Bizim çevrede kısırlaştırılmamış iki erkek köpek kalmıştı. Biri mahallenin yakışıklı çapkını, Sırrı Bey dediğimiz beyaz kurttu. Ne yakışıklı bir köpekti, görmeliydiniz. Diğeri de, yine dağ kurtlarına benzeyen Dost. Bu ikisi yakın arkadaştı. Hatta bazen çapkınlığa birlikte çıkarlardı. Örneğin bizim evin dört beş ev aşağısında, Kınalıada’daki ilk komşularımız olan Elik ailesinin yetişkin oğlu Eray Elik ile kız kardeşi Ebru Elik’in köpeği, yarı husky Balım’ı birlikte dağa kaldırdılar. Gerçi orada Balım’ı paylaşma konusunda birbirlerine girmişler ve Sırrı Bey ön ayağından yaralanmış, o başka.

Kısırlaştırma ekibi, Elvan’ın öncülüğünde gelmişti yine. Bu sefer Dost’un peşindeydiler. Dost, bütün dostluğuna rağmen kendisine insan eli değmesine asla izin vermezdi. Dolayısıyla

4 Goethe, *Genç Werther’in Acıları*, çev. Mahmure Kahraman, İş Bankası, 2016.

yakalanması çok zordu. Adalar Belediyesi'nde görevli olan, herkesin, Sergei olan adını Türkçeleştirip Sergen dediği orta yaşlarda, veteriner diplomasına sahip bir Ukraynalı belediye çalışanı vardı. Esas görevi, Dost gibi yabani köpeklere bir borudan üfleterek uyuşturucu ok atmak ve yakalamaktı. Uyuşturucu oku yiyen köpek iki üç dakika sonra uyuyor ve kısırlaştırma ekibi de ondan sonra hayvanı kısırlaştırıyordu. Son derece gayriinsani ve gayrihayvani olan bu yöntemle karşı olsam da yapacağım bir şey yoktu. Hayatın gerçekleri insanı nelere boyun eğmeye zorluyor. Daha önce Dost'u bir kere üflemleri okla vurmuşlar fakat iki üç dakika içinde kendini sık çalıkların arasına atıp izini kaybettirmeyi başarmış, uyandıktan sonra yeniden piyasaya çıkmış. Bu sefer ekip buna izin vermek istemiyordu. Elvan benim yardımımı istedi. Dost genellikle bizim apartmanın önünde uyurdu. Görevim onu orada sıkıştırmak ve Sergei'nin onu üflemleri okla vurmasını sağlamaktı. Ben bu görevi yerine getirirmiş gibi davrandım ama aslında Dost'un kaçıp gitmesini istiyordum içten içe. Kapının merdivenlerinde kısırıldı Dost. Çok zeki bir köpekti. Kendisine yönelik bir operasyon olduğunu anladı ve benim "önleme" çabalarımın rağmen yanımdan geçip kaçmaya kalktı. Ben yalandan önlermiş gibi yapıp aslında kaçmasına yardımcı olmak istiyordum. Elvan'ın gözü önünde daha ileri bir hamle yapamazdım. Dost tam benim gevşek "barikat"ımın yanından atlayıp kendini kurtaracakken Sergei okunu üfledi ve Dost'u kalçasından vurdu. Bunun üzerine Dost can havliyle kendini merdivenlerin yanındaki üç metrelik yükseklikten aşağıdaki bahçeye bıraktı. Fakat galiba bu sefer uyuşturucunun dozu yüksekti ki, çok fazla kaçamadı, birkaç adımdan sonra devrilip uykuya daldı. Böylece, mahallede ele geçirilemeyen tek erkek köpek olarak Sırrı Bey kaldı. O, Dost'tan bile daha ihtiyatlı olduğundan asla ele geçmedi.

Bu olaydan önce bir de Keje ve yavrularının topluca kısırlaştırılması var. Keje doğum yaptığı halde hâlâ kısırlaştırılmamıştı. Periyodik zamanlarında onu evde tutuyor, dışarı çıkarsak bile sıkı denetim altında dolaştırıyorduk. Bu arada adadaki yavruları da büyüyüp âdet görmeye başlamışlardı.

Keje'nin âdet dönemi ydi yine. Günlerce çok sıkı denetim altında tuttuk onu. Dolaştırırken bağıny hiç çözmüyor, peşindeki, balkon duvarından arada bir yükselerek ısrarla evi gözetlediği için Şener Şen'in canlandırdığı "Vecihi" karakterine atfla Ceren'in Vecihi adını taktığı Zıpzip adlı köpekten ve Dost'dan sıkı sıkı koruyorduk. Dost hiçbir zaman elli metrelik mesafeyi aşmazdı takip ederken. Fakat Zıpzip yüzşüzün biriydi. Bir gün bizim evle iskele arasındaki bir bölgede, üst yolda giderken adadan tanıdığım bir ustaya rastladım. Dikkatim ancak on beş saniyelik bir süre için ona kaydı ve kısaca bir şey sordum. Başımı çevirdim, bir de ne göreyim. Zıpzip, Keje'nin üstünde. Kovalamaya çalıştım. Çoktan kilitlenmişlerdi. Gelip geçen bize bakıyordu. Kendimi o an porno filmi oynatan sinema sahibi gibi hissettim. Baktım olacak gibi değil, Keje'yi bir direğe bağladım ve çekip eve gittim. O arada Dost gözümeye çarptı. Karşı kaldırımında oturmuş, durumu acıklı bakışlarla seyrediyordu.

Yarım saat sonra döndüğümde Zıpzip çoktan çekip gitmişti. Ama Dost oradaydı. Keje'yi alıp eve getirdim. Arka bahçeye bıraktım. Zavallı Dost'un da sevgilisiyle son bir kere halvet olmasını sağlamaktı amacım. Nitekim bu da oldu. Artık Keje'yi kısırlaştırmamız kaçınılmazdı. Keje'nin çocuklarının sahiplerine de haber verdik ve böylece Keje, bizim evin balkonunda dört kızıyla birlikte kısırlaştırıldı. Bir bakıma o da, biz de kurtulmuştuk. Doğanın çıldırtıcı güdülerıyla başa çıkmak öyle kolay iş değildi!

* * *

O yaz Kınalı'ya Ceren'in yakın arkadaşı, tiyatrocu ve yazar Elif Durdu ile sonradan evleneceği erkek arkadaşı Ferhan Şensoy iki haftalığına pansiyonda kalmaya geldiler. Yanlarında köpekleri Can da vardı. Ceren'le Elif 2000-2003 yıllarında tiyatro eğitimi aldıkları Akademi İstanbul Tiyatro Okulu'ndan arkadaşıldılar. Psikiyatrist hekim Hira Selma Kalkan'la birlikte üç kişilik bir yakın arkadaş grubuydular ve o yıllardan beri bağları kopmadan devam etmişti. Zaman zaman buluşup eski günleri yâd ediyor, gülmekten yerlere yatıyorlardı.

2009 kışında Elif’le Ferhan bizi, Beyoğlu’ndaki Ses Tiyatrosu’nda, Ferhan Şensoy’un yönettiği Ortaoyuncular’ın oyunlarına da davet etmişlerdi. Ceren’le beraber oyuna giderken Taksim’de bir topluluk gördük. NTV’den atılan gazetecilerle ilgili bir dayanışma yürüyüşüymüş. O sırada *Aydınlık* gazetesinden Ragıp Duran’ı (*Havariler*, s. 423, 471) gördüm topluluğun içinde. Yanına gittik. Ceren’i tanıştırdım Ragıp’la. Gülerek, “Beni hep Gün’e benzetirler” dedi Ceren’e. Ragıp, *Aydınlık* gazetesinden tanıdığım, çok sevdiğim bir arkadaştı. Elbette onun da benim gibi, bu hareketle hiçbir ilişkisi kalmamıştı uzun süredir. Tam tersine bir yol izlemiş, tercihini özgürlükçülükten yana yapmıştı. Çok iyi bir gazeteci idi. Öyle olduğu içindir ki, medyada barınmamıştı. Çanakkale’de yaşıyor ve “Apoletli Medya” adlı kişisel sitesinde esaslı medya eleştirileri yapıyordu.

Ferhan’ların oyunu, güncel konuları ele alan politik bir oyundu, esas olarak da Ergenekon davasını alaya alıyordu. Bu yönüyle iyiydi de, bize pek sanatsal kaygısı olmayan, fazla politik ve ajitatif bir oyun gibi gelmişti. Nitekim oyun bittiğinde ulusalcı bir gösteriye dönüştü, salonu dolduran ulusalcı eğilimdeki seyirciler oyunu ayakta alkışladılar.

Aynı yıl, şimdi konusunu ve adını hatırlamadığım bir başka oyuna daha davetli olarak gittik Ceren’le, orada Hira ve eşi, oyuncu Mustafa Turan’la da tanıştık. Oyun sonrası Şarabi adlı bir yerde birlikte yemek yedik. Fellini filmlerinde görülebilecek absürd bir olay yaşadık masada. Hira kendine enginar istemişti. Tepsi kadar kocaman tabağın ortasında neredeyse palto düğmesi büyüklüğünde bir enginar gelince masadaki herkes kahkahayı bastı. Masada Mustafa’yla Stalin üzerine tartışmaya tutuştum. Mustafa koyu Stalinci idi. Ferhan, Mustafa’ya “Hayret, sen Stalinci miydin, çok şaşırdım” diyerek tutumunu koydu. Mustafa kadar sevimli bir Stalinci çok az görmüşümdür. O gün yanımda, daha sonra yayınlanacak *Stalin Yargılanıyor* (Kibele, 2010) adlı oyunumu getirmişt看 dosya halinde. Ferhan’a ve Mustafa’ya verdim okumaları için.

Elif ve Ferhan iki hafta kadar kaldılar Kınalı’da. Ferhan, çok tanınmış bir şahsiyet olduğundan İskele Meydanı’nın oralarda

yürürken herkes dönüp onu gösteriyordu. Demek ünlü olmak böyle bir şeydi!

O dönemde doğrudan tanıştığımız ve görüştüğümüz arkadaşlar da oldu. Bizim dönemin sayılı Troçkistlerinden Enis Rıza Sakızlı ve eşi Nalan Sakızlı ile Erdal Yavuz'un Harbiye'deki evinde verdiği küçük çaplı bir davette yüz yüze tanıştık. Enis'i bizim dönemden bilirdim ama yüz yüze tanışıklığımız yoktu. Nurhak Dağları'nda Tuncer Sümer'le bir belgesel çalışması yaparken düşüp belini incittiği için bastonla yürüyordu. Nalan da bizim dönemdendi. Nedense bizim dönemin kadınlarında ve erkeklerinde gözle görülemeyen bir aura vardır. Yaş değildir bu; onları saran bir ruhtur, bu yüzden görür görmez anlarım bizim dönemin insanlarından biri olduğunu. Nalan ve Enis'le de böyle oldu. Enis'le uzun uzun sohbet ettik Troçkizm, anarşizm ve 1968 dönemi üzerine. Daha sonrasında da görüşmeye karar verdik. Bir keresinde oğulları, gelinleri ve torunlarıyla birlikte Kınalıada'ya da geldiler. Erdal Yavuz'un davetinde, Londra'dayken tanıştığım Saniye Boran, daha önce kendisinden söz ettiğim Emrah Hamşioğlu ve Büyükkada Belediyesi'nden Raffi Hermon da vardı. Telefonda yaptığım kabalık-tan dolayı Raffi'ye karşı biraz mahcuptum. Ama o, her zaman ki şen şakrak haliyle bana bunu hatırlatacak en ufak bir davranışta bulunmadı.

Büyükkada'daki, o sıralar Sibel Akkaşoğlu'nun yönetiminde kültürel faaliyetler yürüten Adaevi'nde benimle ilgili bir kitap tanıtması toplantısı düzenlenmişti. Epeyce kalabalıktı. Gerçi o yaz günü Adaevi'nin genişçe bahçesinde oturan herkes beni izlemeye gelmiş değildi ama yine de bir ölçüde kulak misafiri oldular anlattıklarına, çünkü önümde bir de mikrofon vardı. Toplantının sonunda yanıma çekik gözlü, hafif tombulca, otuz yaşlarında bir genç yaklaştı. Yanında eşi de vardı. Ayaküstü tanıştık ve biraz sohbet ettik. Adı Cumhur Karahan'dı. Eşinin adı ise Sena Karahan. Cumhur, yirmilerinde *Ateş Hırsız*ı okuyan anarşizme eğilimli bir gençmiş, sonradan Troçkizme yönelmiş ve DSİP'e iltihak etmiş, bir süre sonra bu hareketten de ayrılmış fakat Troçkistliği baki kalmış. Batı'da anarşizmden Troçkizme

ya da sol komünizme geçenleri görmüştüm ama Cumhur'un izlediği yol Türkiye'deki trende pek uygun düşmüyordu. İdeolojileri istasyon olarak alırsak, ilk istasyon Stalinizmdir, sonra Troçkizme geçilir ve son durak da anarşizmdir.

Troçkistleri genellikle ukala bulurum. Fakat Cumhur hiçbir ukalalığı olmayan, sevimli bir Troçkistti. Gözlerinin çekikliği ailesinin Tatar kökenli olmasından geliyormuş. Sena da son derece anlayışlı, uyumlu ve zeki bir insandı. O günden sonra arkadaş olduk. 2012 sonbaharında yapılan TÜYAP Kitap Fuarı'nda rastladığım Cumhur, bana Troçki'nin *Faşizme Karşı Mücadele* (çev. Orhan Koçak-Orhan Dilber, Yazın, 1998) adlı kitabını hediye etti. AKP iktidarının baskıcı yönelimi nedeniyle artık faşizm somut olarak da gündemimizdeydi ve faşizmin ne olup ne olmadığını, Türkiye'deki rejimin ne ölçüde faşizme yöneldiğini tartışmaya başlamıştık. Herhalde Cumhur kitabın bu konularda fikir geliştirmeme katkısı olacağını düşünmüştü. Gerçekten de faşizmle ilgili başvuru kitabı olarak kullandığım bir kitap olmuştur bu. Troçki'nin, 1930'ların başında Komintern ve Stalin'in Almanya'daki Sosyal Demokrasi'ye karşı sekter ve saldırgan tutumunu eleştirmesi bence tamamen haklıdır. Fakat İspanya'daki, devrimci Marksistlerin partisi POUM'a karşı kendisinin tutumunu da ben sekter bulurum.

* * *

Pek âdetim olmadığı halde 2012 yılının sonbaharındaki TÜYAP Kitap Fuarı'na katılacağım tuttu nedense. Orada başıma gelen tuhaf karşılaşmaları sırayla anlatmalıyım. Önce Ataol Behramoğlu'nu (*Yarılma*, s. 175, 232; *Havariler*, s. 435) gördüm. Server Tanilli ile birlikte, bir masanın başında harıl harıl kitap imzalıyorlardı. Okurlar önlerinde kuyruk olmuşlardı. Ünlü yazar olmak başka şeydi! Neredeyse otuz yıl olmuştu onu görmeyeli. Yanına gittim. Her zamanki sululuğumu yapmak üzere, "Merhaba Ataol" dedim. Bir yandan kitap imzalamaya devam eden Ataol, neredeyse başını bile kaldırmadan, "Merhaba" dedi. "Peki ben kimim, bil bakalım?" diye o meşum soruyu patlattım anında, büyük bir zevkle. Bu sefer başını kaldırıp

baktı. “Ya, tanıyacağım da...” diye mırıldandı, biraz da imza işinin kesintiye uğramasından rahatsız. “Kimim o zaman?” diye ısrar ettim. Tıkandı kaldı garibim. Baktım iyice zor duruma düşecek, daha fazla uzatmadım ve “Gün!” dedim. Yüzü aydınlandı birden, “Haaa Gün! Selam” dedi bu sefer ayağa kalkarak. El sıkışıp ayrıldık. Onu daha fazla rahatsız etmek istememiştim.

Yeni “av”lar aramak üzere stantları dolaşmaya başladım. Bir stantta Irmak, Eşik (Remzi, 2011) adlı romanını imzalıyordu. Onun yanına da “Hayranınızım, acaba bana da bir roman imzalar mısınız?” diye yaklaştım. Irmak’ın cevabı, “Ben romanımı imzalamadan önce hayranlarımla sohbet ederim” oldu. Gülüş-tük. Derken, Öner Ciravoğlu’na (Havariler, s. 544) rastladım. Öner, Remzi Kitabevi’nin editörlerindendi. Ayaküstü biraz lafladık. “Bak Hıfzı Topuz geliyor, tanıştırmamı ister misin?” diye sordu. “Ben isterim de, onun isteyeceğini pek sanmam” dedim. 2004 yılında, Virgül dergisinde Hıfzı Topuz’un *Paris’te Son Osmanlılar - Mediha Sultan ve Damat Ferit* romanıyla ilgili olarak “Bir Tarihî Parodi Üzerine” başlıklı, halen sitemde bulunan bir yazım yayınlanmıştı. Romanla neredeyse alay etmişim, bu kadar alay etmem doğru muydu, o ayrı bir tartışma konusu ama sonuç olarak yazı yayımlanmıştı. Hıfzı Topuz’un okuduğuna da kuşku yoktu. Bu yüzden benimle tanışmak istemeyebileceğini düşünmüştüm. Nitekim, fuarda üçüncü turumu atarken Öner’e rastladım yeniden. Öner, “Haklıymışsın, Hıfzı Bey’e sordum, seninle tanışmak istemediğini söyledi” dedi. Gerçi “Hıfzı Bey’e” hak vermişim ama ben onun yerinde olsam bu muzip ve şakacı yazarla tanışmak isterdim. Ama “onun yerinde” değildim!

Kendime yeni bir “kurban” ararken yolum, TÜYAP Müdürü Deniz Kavukçuoğlu’nun bir köşeye sıkıştırdığı daha yoksul yayınevlerinin bulunduğu koridora düştü. Fakirleri severdim, böyle bir yere gelmişken es geçmek olmazdı. Bir de baktım, iki kişinin yan yana oturamayacağı kadar dar bir stantta Zeki Saruhan (Yarılma, s. 239, 567; Havariler, s. 52, 201) oturuyor. Neredeyse kırk yıldır azimle yayınına devam eden Öğretmen Dünyası dergisinin standıydı bu. Hemen Zeki Saruhan’ın yanına

gittim. “Selam Zeki” dedim. “Merhaba” dedi ama bakışlarından beni tanımadığını anlamıştım. “Merhaba da, ben kimim?” diye klasik sorumu sordum tabii ki, büyük bir keyifle. Dürüstçe, “Kusura bakma, hatırlayamadım” dedi. Bunun üzerine, “Diğer stantlara bakacağım, en fazla beş dakika sürer. Beş dakika sonra buradayım. Bu arada sen de düşün bakalım” dedim mütehakkim bir edayla ve yürüdüm. Beş dakika sonra geldiğimde, Zeki o daracık yerde biriyle oturmuş sohbet ediyordu. “Düşündün mü?” diye sordum büyük bir ciddiyetle. “Gel hele, biraz konuşalım” diyerek beni içeri davet etti. Gelmesine gelirdim de nasıl sığacaktık. Yanındaki arkadaşından rica etti, o kalkıp çıktı stanttan, yerine ben oturdum. Zeki’nin beni hatırlamadığını anlamıştım, belli ki sohbet havasında ağzımdan laf alarak benim kim olduğumu çıkartmaya çalışacaktı. Bende tuzağa öyle kolayca düşecek göz var mıydı? Zeki’yi iyice zor duruma düşürmek için, “Şenal nasıl?” diye sordum. 12 Mart döneminde aynı davadan yargılandığımız, o zamanki adıyla Şenal Sölpüker, daha sonra Zeki ile evlenip Şenal Saruhan adını almıştı. Şenal’i da sormam Zeki’yi iyice müşkül duruma sokmuş olmalıydı. “Eee, hatırladın mı bakalım?” diye sordum. “İşin doğrusu hatırlayamadım” dedi, “Şöyle gerilere git bakalım, hapishaneye mesela, kimlerle birlikte yargılandın?” diye sordum, biraz ipucu vermek amacıyla. Tek tek sormaya başladım: Mustafa Kemal Çamkıran (*Yarılma*, s. 240, 582; *Havariler*, s. 25, 518), Ali Karşıl原因 (*Yarılma*, s. 496, 567; *Havariler*, s. 52, 53; *Sapak*, s. 153, 155), Ercan Enç (*Yarılma*, s. 189, 567; *Havariler*, s. 15, 150), Oral Çalışlar, Gün Zileli. Hepsi hakkında makul cevaplar verdi. Gün Zileli’ye gelince, “O İngiltere’de, anarşizmin kara bayrağını dalgalandırıyor” dedi gülümseyerek. “Yaaa... Demek Gün öyle yapıyormuş. Peki Türkiye’ye dönmüş olabilir mi?” diye sordum bu sefer. Hâlâ benim Gün olduğumdan kuşkulananmış görünmüyordu. “Sanmam” dedi. “Peki şu anda karışında oturan Gün olmasın?” dedim bu sefer artık açıkça gülererek. O zaman anladı. Bir hayli şaşırmıştı. Zeki, Köy Enstitüleri kuşağından olmasa da bu akımdan gelen, her zaman büyük saygı duyduğum iyi bir aydınlanmacı öğretmendi. O gün Ay-

dınlık hareketinden ayrıldığını, hem de esaslı eleştiriler yaparak ayrıldığını öğrendim. Aklın yolu birdi, hele akla çok önem veren aydınlanma geleneğinin takipçisi devrimci bir öğretmen için haydi haydi öyleydi!

* * *

O sonbahar oturduğumuz apartmanın sakinleri açısından bazı değişiklikler oldu. Hemen karşı dairede, kaba sabalıklarla hayvan sevgileri pek uyumlu olmayan Erzurumlu bir aile oturuyordu. Bir yaz gecesi arkadaşlarla balkonda içki içip güler ve sohbet ederken Erzurumlu pencereyi açıp bizi “gecenin bu saati” diye kabaca uyarmıştı. Sonrasında aramız pek düzelmedi ama adamın hayvanlara olumlu yaklaşımı kaba sabalığını bir ölçüde affettirdi. Bir de o konuda olumsuz tutumu olsaydı çekeceğimiz vardı. Neyse, yetişkin iki kızı olan bu aile o sonbahar evi boşalttı. Tam o sırada Heybeliada’dan senarist Eyüphan Erkul, yazar Burhan Sönmez’in Kınalıada’da kiralık ev aradığını söyledi. Bu kadar tesadüf olur. Bu tür konularda benden çok daha becerikli ve uyanık olan Ceren hemen devreye girdi ve ev sahibinin telefonunu öğrendi, Eyüphan aracılığıyla Burhan’a ulaştırdı. Böylece karşı dairede, anlaşip konuşabileceğimiz iyi bir komşu edinmiş olduk.

Üst katın sağdaki dairesinde ise karikatürist Kemal Gökhan Gürses oturuyordu. O sonbahar Kemal Gökhan, Kınalıada’nın daha aşağılarında bir eve taşınınca yerini Cem Sancar adlı bir gazeteciye devretti. Sanırım arkadaşlıkları o dönemde ikisinin de “Yetmez Ama Evet”çi olmalarından geliyordu. Daha sonraki süreçte yolları tamamen ayrılacaktı. Cem Sancar, biraz asık yüzlü, nadiren yürüyen (o da yokuş aşağı), sağına soluna pek bakmayan biriydi. Buna rağmen benimle selamlaşmış, hatta birkaç kere evine kahve içmeye de davet etmişti. O sırada birlikte kaldığı bir kız arkadaşı vardı. Davetine icabet ettim. Bana biraz geçmişinden söz etti. Anlattığına göre, 12 Eylül 1980’den sonra çıkmaya cesaret eden bir gençlik dergisi olan *Yeni Olgu* dergisinde felsefi yazılar yazarak ilk adımlarını atmıştı yazarlığa. Daha sonra çeşitli dergi ve gazetelerde, örneğin *Aktüel* der-

gisinde muhabir olarak çalışmıştı. *Aktüel*'de "İşte Türkiye'nin anarşistleri" başlıklı haberi yapan oydu. 1994 yılında anarşistler Çağlayan'daki 1 Mayıs gösterisine ilk kez kara bayraklarıyla katılmış ve sembolik bir hareketle gösterinin sonunda kara bayraklarını yakmışlardı. Cem Sancar'ın *Aktüel*'deki haberi ilk anarşist gösterisiyle birlikte bu olayı da anlatıyordu. Herhalde o zamanlar kendisi de anarşizme sempati duymuştu. Fakat ilk kahve sohbetimizde o zamandan bu zamana köprülerin altından çok sular aktığını anladım. Sancar, söyledikleriyle, "Yetmez Ama Evet"çiden de öte, AKP yandaşı tınısı veriyordu. Buna rağmen politik yönelimlerin insani ilişkileri berhava etmemesi için gayret sarfettim. Jan Valtin'in *Karanlığın Ötesinde* kitabını bile verdim okuması için. Önce mırın kırın etti, kitabı almamak istedi. "Ben artık böyle kitaplar okumuyorum" dedi. Israr etmem üzerine aldı. Neredeyse bir ay sonra getirip kitabı verdi ve düşüncesini ifade etti. O zaman anladım ki, bir kitaptan neyi anlamak isterseniz onu anlarsınız. Efendim, Jan Valtin'in kitabı "devrimciliğin iflas ettiğini" kanıtlıyormuş, artık böyle şeyleri bırakmak gerekiyormuş. Ona esas meselenin devrimcilik değil, tam tersine devrimcileri katleden Stalinizm olduğunu anlatan bir şeyler söylemeye çalıştım ama boşuna. Dinlemiyordu bile.

En son konuşmamız İskele Meydanı'na yakın Balıkçı Kooperatifi'nin önünde oldu. Rüzgârlı ve soğuk bir havaydı. Kendi deyişiyle "hatun"u (asla kullanmadığım bir deyiştir bu, kullananlara da gıcık olurum) bekliyormuş. Ayaküstü biraz lafladık. Laf nereden geldiyse Ergenekon davasına geldi. "Solda iş yok ki," dedi, "solda akıl olsaydı Ergenekon davasında hükümete omuz verirdi, böylece Türkiye askerlerin vesayetinden tamamen kurtulurdu." Tam tersi görüşte olduğumu söyledim. Bırak destek vermeyi, Ergenekon davasına tamamen ve kökten karşı olduğumu, bu davanın uydurma delillerle açıldığını ve yürütüldüğünü, aslında hiçbir siyasi davaya inanmadığımı söyleyince yumuk gözleri iyice açıldı ve sanki beni anında oradan uzaklaştırmak istermiş gibi ellerini ileri doğru uzatıp, "Tamamen başka dünyalardanız" diye önemli bir gerçeği ifade etti. Bunun

böyle olduğunu ben de anlamıştım da, sanki bunu kendisinin ilan etmesini bekliyordum. O günden sonra, kapıda falan karşılaşsak zor bela selamlaşır olduk. Tamamen kopmamız ve düşman kamplarda yer alan iki insan olarak açıkça çatışmamız için altı ay kadar zaman geçmesi ve büyük bir toplumsal patlamanın yaşandığı 2013 yılının ortalarına gelmemiz gerekiyordu.

* * *

Daha önce de biraz bahsettiğim gibi, 2012 yılının sonlarına doğru, tiyatrocu Dorina Haranguş'un yazıp yönettiği, *Kalbin Yüzde Yirmi Beşi* adlı oyunu sahnelemek üzere, adını "Proti Otonom" koyduğumuz bir "Okuma Tiyatrosu" kurduk. Dorina oyunu İngilizce yazmış, Ramazan da Türkçeye çevirmişti. Son derece fantastik öğelerle dolu, güzel bir oyundu. Kocasından terk edilen kalp hastası genç bir Romanyalı kadının öyküsünü anlatıyordu. Ben oyunda anlatıcıydım. Diğer oyuncular, Ceren, Ramazan ve Işıl'dı. Evet, amatör bir topluluk ama oyunun güzelliği bir yana, biz de hiç fena sayılmazdık. Oyunun baş karakteri Martina'yı Ceren oynuyordu. Ramazan, Martina'nın oğlu Augustin, Işıl ise konuk kız Christina rolündeydi. Kınalıada'nın dışından kadın arkadaşlar ise sahne gerisindeki barkovizyonda cadıları canlandırıyordu. Oyunu, önce 2012 Aralık ayında, Kadıköy'deki Karga Bar'ın üst kattaki salonunda, hiç de küçümsenmeyecek bir seyirci topluluğunun önünde oynadık; Mart 2013'de de Büyükkada'daki Adaevi'nde nispeten daha küçük bir topluluk önünde sergiledik. Eh, böyle küçük ve amatör bir topluluk için hiç de küçümsenecek bir başarı değildi bu iki sahneleme.

* * *

2013 yılına, Kınalıada'da, Neslihan'la (Öz) Bülent'in (O. Doğan) evinde, oldukça kalabalık bir yılbaşı partisiyle ve büyük bir neşeyle girdik. Kimler vardı? Çoğu Kınalıada'dan olmak üzere hatırladıklarım: Niyazi Selçuk, Burhan Sönmez, Atilla Geridönmez, Işıl Kandolu, Dorina Haranguş, Ramazan Güngör, Melih Dalbudak, Ceren Cevahir Gündoğan, Gün Zileli,

Cem Ertür, Mısra Güngör, Bülent O. Doğan, Neslihan Öz, Enis Sözen, Funda Karakuş (Çetinkaya), Cüneyt Çetinkaya, Eylem Korkmaz ve Aycan Çörek.

Girenler, çıkanlar, saz çalanlar, dans edip tepinenler, gülenler, konuşanlar, iyice zıvanadan çıkmış neşeli bir topluluk. Yeni yıla böyle girilirdi işte! Sanki bizi 2013 yılında bekleyen büyük bir şenlik vardı. “If I can not dance, it is not my revolution!”

Neşeyle girdiğimiz 2013 yılının ilk aylarında, sanırım Şubat ayıydı, benim açımdan pek iç açıcı olmayan bir durum çıktı ortaya. Ceren’le birlikte Kınalıada Sağlık Ocağı’na kan tahliline giderdik altı ayda bir. Bu seferki kan tahlilinde PSA denilen prostatla ilgili değer yüksek çıkmıştı. PSA’nın yüksekliği prostat kanseri riskine işaret edermiş. Kısacası, bir hastaneye gidip biyopsi yaptırmam gerekiyordu. Bu noktada Cemil Aytulun devreye girdi ve beni Üsküdar’daki Yunus Emre Hastanesi’ne götürdü. 1.000 liraya yakın tutan hastane masraflarını da kendisi ödedi, sağ olsun.

Birkaç gün sonra sonuç geldi: Alınan altı hücreden ikisi kanserli çıkmıştı. Bu haber benden çok Ceren’i sarstı. İlk başta ben de sarsılmadım desem yalan olur fakat çabuk toparladım. Yunus Emre Hastanesi’nin doktorları ameliyat öneriyor, ben ise ameliyata karşı çıkıyordum. Çünkü prostat ameliyatının ereksiyon ve idrar tutamama sorunlarına yol açtığını nasıl biliyordum işte. Aşağı katta bir ürologla karşılıklı oturup barış görüşmesi yapar gibi ameliyat görüşmesi yaptık. O da aynı şeyi önerdi. Genç bir eşimin olduğunu söyleyerek adamı fikrinden caydırmaya çalıştım. Cevabı şu oldu: “Genç eşinizin ölü bir kocaya sahip olmasını istemezsiniz herhalde.” Oldukça açık sözlü, hatta dobra bir doktormuş! Fakat bu açık sözlülük bile beni ikna edemedi.

Sonunda Irmak’ın eski eşi Hikmet vasıtasıyla Çapa Hastanesi’nin üroloji bölümüne gittik, yanımda tahlil sonuçları olmak üzere. Ceren ve Irmak da benimle beraberdi. Ürolog doktor Öner Şanlı o sıkışıklıkta bizi odasına birkaç dakikalığına aldı. Sevimli bir doktordu. Tahlil sonuçlarına şöyle bir baktı ve “Biz böyle durumlarda ameliyat yerine hastayı kontrol altında

tutmayı tercih ederiz” dedi. Üçümüz de o anda rahat bir nefes aldık. Ameliyattan kurtulmuştum. Çünkü o da “ameliyat şart” deseydi bıçak altına yatacaktım büyük ihtimal.

* * *

2012 yılının Şubat ayında, Barış Soydan adlı bir gazeteci benimle Türkiye’deki anarşizm üzerine söyleşi yapmak istedi. Tünel’de buluşup Ada Kitabevi’ne gittik ve orada uzunca bir söyleşi yaptık. Kitap aşağı yukarı bir yıl sonra, 2013 yılında basıldı: *Türkiye’de Anarşizm-Yüz Yıllık Gecikme* (İletişim, 2013).

Anarşist bir gazeteci olan Barış Soydan’ın bu dikkat çekici kitabı, harekette ön plana çıkmış insanlarla yapılmış, anarşist hareketin çeşitli veçhelerinin ele alındığı söyleşilerden oluşuyordu. Kitap Türkiye’deki anarşizme ilişkin birçok konuyu tartışma gündemine getirmekle birlikte esasen anarşizmin Türkiye’ye neden “yüz yıllık gecikme” ile geldiğini araştırıyordu. Kitabın doyuruculuğunda elbette Barış Soydan’ın içeriği besleyen, incelikle düşünülmüş soruları belirleyiciydi.

Benimle söyleşisinin konusu esasen 1960’lı ve 1970’li yıllardı; o dönemin ruhu, o yıllardaki sol hareketlerin neden anarşizmden uzak olduğu üzerine sorulan soruları yanıtlıyordum. Fakat elbette bununla da sınırlı kalmıyordu söyleşi ve günümüz anarşist hareketinin zaafı konularına da giriliyordu. Şimdi okuduğum zaman, günümüzdeki Türkiye anarşizmine veya anarşistlerle ilişkin saptama ve eleştirilerimin oldukça hırçın olduğunu görüyorum. Bu hırçınlığımı daha sondaki süreçte gidermeye çalışacaktım. Şu yaşımda görüyorum ki, insanın olgunlaşmasının yaşı yok. Belki de ölene kadar devam eden bir süreç bu. Sonuç olarak, Barış Soydan’ın kitabının, Türkiye’deki anarşizme ilişkin temel kitaplardan biri olduğunu söyleyebilirim.

* * *

2012 yılının son günüydü: 31 Aralık 2012. Ceren ve benim için çok anlamlı bir gündü. Hem ilk buluşmamızı temsil ediyordu hem de evliliğimizi. O gün ne olduysa birdenbire güçlü bir yazma isteği duydum içimde. Ortadaki küçük çalışma

odasına çekilip deftere bir şeyler karalamaya başladım. Kınalı-ada'da, bizim evle iskele meydanı arasında bulunan, eski, terk edilmiş bir köşk vardı. Beni çok etkilerdi bu köşkün görüntüsü. Önünden geçerken her zaman durup bakardım. Yazarken kendimi köşkün dışarıdan geçerken gördüğüm sahile bakan odasında bulmuştum. Evsiz, yurtsuz, belki de kaçak bir adam bu odaya girmişti. Belli ki kaçaktı, çünkü ilk cümle şöyle başlıyordu: "Işığın gözükmemesi gerekiyor." Bunları yazarken bir romana başladığımı bilmiyordum bile. Birkaç sayfa yazdıktan sonra defteri kapadım. Ertesi gün yine odaya çekilip yazmaya devam ettim. Birkaç gün sonra, benim bu tuhaf kapanışlarım gözünden kaçmayan Ceren gülerek, "Sen ne yapıyorsun o odaya çekilip öyle?" diye sordu, "Sevgiline mektup mu yazıyorsun?" Pek cesaretim yoktu ama ona yazdıklarımı okudum. Evsiz yurtsuz adamla ilgili yazdıklarımı dinleyince, "Atok bu" dedi. Ceren'in benim ona anlattığım, hiç görmediği yerleri, şahısları gözünde müthiş bir canlandırma yeteneği vardı. Çocukluk dönemimden tanıdığım, Bebek Parkı'nda donarak ölen Atok Tandal'ı daha önce anlatmıştım ona. Bu bana büyük bir ilham verdi. Yazdıklarımın başına ATOK adını yazıp devam ettim. Giderek yazdıklarım ete kemiğe bürünüyordu. Bebek'teki bir yaz partisiyle birlikte, Atok'un yanı sıra Gediz, Suat ve Rü. de ortaya çıkmıştı. *Mevsimler* (İletişim, 2014) romanında ilk cümle şu hali alacaktı: "Gri bir ışık vuruyordu içeriye."

Daha önce de roman yazmıştım ama bu benim için çok değişik ve yeni bir deneyimdi. Artık her gün yazıyordum neredeyse. Londra'da bir ara edebiyat üzerine sohbet ederken şair Roni Margulies, benim kendiliğindenci yazım tarzıma itiraz ederek şöyle demişti: "Roman bir mühendislik işidir. Her şey önceden tasarlanır ve sonra da oturup yazılır." Benim tarzım bunun tam tersiydi; benim romanı yazmam değil, romanın bana kendini yazdırması gibi tuhaf bir şeydi. Yani roman kişileri kendiliğinden ortaya çıktıkları gibi, karakterlerini de kendi kendilerine oluşturuyorlardı. Olaylar da aniden ve beklenmedik sapmalarla, hiç öngörmediğim bir şekilde geliyordu. Örnek verecek olursam, Gediz, kimsesizler mezarlığında, arkadaşının olduğu-

nu tahmin ettiği bir mezarın başında öylece dururken arkasında birini hissettiğinde, o kadının Sibel olduğunu ve romanda daha sonra oynayacağı rolü o sırada ben de bilmiyordum. Sibel romana girdi ve rolünü oynadı. Ben sadece basit bir yazıcıyım.

* * *

2013 yılının Nisan ayında Türkiye sol hareketinin iki önemli insanını kaybettik: Halim Spatar (*Yarılma*, s. 307, 430; *Havariler*, s. 303, 499; *Sapak*, s. 50, 181-183) ve Nail Satlıgan (*Havariler*, s. 30, 50).

Halim Spatar, 1951 TKP tevkifatından içeride yatmış bir “eski tüfekti”. Eski TKP’den bizim “Maocu” saflara katılan tek komünistti. *Toplumsal Tarih* dergisinin Mayıs 2013 sayısında yayımlanan “Cesaret Baba ve Biz Çocuklar” başlıklı anma yazısında Spatar’la ilgili olarak şunları belirtmiştim:

İnsanlar öldükten sonra haklarında çok şey anlatılır, çok şey söylenir. Bunlar genellikle öleni yad eden iyi şeylerdir. Bu iyi şeyleri yer yer gülünesi anılar ve anekdotlar da süsler. Eğer ölen, bir yazar ve kültür insanıysa eserlerinden söz edilir, kültür hayatına değerli katkıları hatırlatılır. Ama aslında, genellikle o insanın hayaunda belirleyici bir ya da en fazla iki parlak yıldız kayıp gitmiştir. Bütün o anılar anlatılır ve hatırlanırken çoğu zaman gökyüzünde bir an yükselen, sonra da kayıp giden bu parlak yıldız ya unutulur ya da iyi yüreklilikle ortaya dökülen anı kalabalığı içinde görülmez veya görünmez olur.

Bana, değerli kültür insanı Halim Spatar’ın seksen beş yıllık ömrünün parlak yıldızı neydi diye soracak olursanız cevabım şu olacaktır: Türkiye Komünist Partisi (TKP) geleneğini yarıp geçen düşünsel cesareti.

TKP geleneğinden gelip de bu geleneği aşma aydın cesaretini gösteren, daha da önemlisi bunu pratiğe geçiren iki parlak yıldız tanıyorum. Biri Orhan Suda’dır, diğeri ise Halim Spatar’dır.⁵

5 Üçüncü bir parlak yıldız da, bu yazıda belirtmeyi unuttuğum, TKP geleneğinden gelip anarşist olan ve halen Paris’te yaşayan Taci Karan’dır. Elbette Bilal Şen ve Gün Benderli’yi de unutmamak gerekir. Burada adını anmadığım başka değerli insanların olduğunu da biliyorum.

Orhan Suda'nın adını 1960'lı yıllarda duymuştum. TKP geleneğinden gelmiş ve Troçkizme yönelmişti. Kurduğu Suda Yayınları'nda Troçki'nin kitaplarını yayınlamıştı. Bu elbette bir aşamaydı. Orhan Suda daha sonra Troçkizmde çakılıp kalmadı. Edebiyat yazılarıyla ve çevirileriyle bir kültür insanı olarak uzun, sonsuz bir yolda yürüdü. Ama biz gençlere, o kısa aralıkta bir şey gösterdi: "Gençler, başka yollar da var". Bugünkü gençlerin 1960'lı, 1970'li yıllardaki böyle bir çıkışın değerini bir çırpıda ve derinlemesine anlamalarını beklemek, onlara haksızlık olacaktır.

Halim Spatar, benzeri bir çıkışı 1970'li yıllarda Maoizme yönelerek yapmıştır. Bugünden bakınca bu biraz tuhaf gelebilir. Stalinist geleneğin bir devamı olan Maoizme yönelmenin neresi geleneği yarmakmış, neresi parlak bir yıldızmış diye düşünülebilir. İşte böyle düşünmek yanılığın en büyüğüdür.

O yıllarda biz gençlerin Maoizme yönelişiyle ellili yaşlarına gelmiş eski bir TKP'linin Maoizme yönelişi aynı şey değildi. Biz genç devrimciler, Maoizme Stalin'e hayranlık üzerinden yönelirken, Halim Spatar, Maoizme, Stalinizmi, katı Stalinist TKP geleneğini yararak ve aşarak, bütün eski çevresiyle çatışmayı göze alarak ilerlemişti. Bu yaşlı Maoçuyla biz genç Maoçuların 1970'li yılların sonundaki buluşması, ters istikametlerde giden iki aracın yan yana geçerken selamlaşmasına benzer, bundan başka da bir anlama gelmez.

Neden bu kadar değerli ve önemliydi Halim Spatar'ın TKP geleneğini yarışı? Kendimden yola çıkarak söyleyeyim. Ben Gulagları Halim Spatar'ın, Stalinist geleneği yaran çıkışıyla öğrendim. Yok, yok, Halim Spatar beni karşısına oturtup Stalin'in zulmünü falan anlatmış değil. Sadece, varlığıyla ve tutumuyla kafamda eski bir komünistin nasıl olup da Stalinist geleneği aştığı, bunu neden yaptığı, orada neler görüp böyle bir yönelişe girdiği konusunda sorular ve bir merak yaratarak yaptı bunu. Sonraki yıllarda Stalin'i sorgulamada bana cesaret veren en önemli şeylerden biri, karanlıklar içinden yükselen bu parlak yıldızdı.

1980 yılına doğru gelinirken o zamanki TIKP yönetimi, Sovyetler Birliği'ni baş düşman ilan etmek gibi saçma sapan bir politikanın peşindeydi. İnsanları bu siyasete ikna edebilmek için tarihten bazı örnekler bulmamız, bazı analogiler yapmamız gerekiyordu. "Günümüzün Hitler'i olan Sovyetler Birliği" ile uzlaşmak, Hitler'le uzlaşmakla aynı şeydi. Tarihte böyle şeyler olmuştu. Örneğin Stalin, tutup Hitler'le 1939 yılında Sovyet-Nazi Paktı yapmış ve II. Dünya Savaşı'nın çıkmasına neden olmuştu. TIKP temelde Stalinist olmasına rağmen, o günkü siyasetlerine destek sağlayabilmek için bu tarihî örneğe sarıldı. Hayat da siyaset de bazen çok tuhaf ve karmaşık yollar izleyebilir. Dünyanın en yanlış siyaseti, tuhaftır ki, Stalinist temelleri sarsan böyle bir örneğe sarılmayı gündeme getirmişti. Ve işte böyle bir tarihî anda, TIKP yönetimi, o zamana kadar Stalinizmle ve *SBKP Tarihi* kitabıyla beyinleri uyuşmuş bizlere değil, Stalinizmi yaşayarak, görerek, bütün kültürel sonuçlarıyla özümseyerek onun ne olduğunu anlamış Halim Spatar'ın yardımlarına başvurmak zorunda kaldı. Halim Spatar, getirip partinin önüne Hitler-Stalin Paktı'nın bütün acı sonuçlarını, tek tek örnekleriyle koydu. Bu örneğin o somut pratikteki olumsuz sonuçları ne olursa olsun, bizlerin Stalinizmi görmemizde Halim Spatar'ın bu engin bilgisi de yol açıcı olmuştur.

Bir de Halim Spatar'ın büyük cesareti üzerinde durmak istiyorum. Hayır, 12 Eylül'den sonra Raci Tetik gibi işkencecilerin karşısında gösterdiği soğukkanlı cesarettten söz etmiyorum. Bunu anlatan arkadaşlar oldu. Benim sözünü ettiğim cesaret, elli yaşına gelmiş bir insanın, o zamana kadar birlikte yürüdüğü arkadaşlarından, en az otuz yıllık doğal çevresinden kopmayı göze alarak, hiç tanımadığı, bilmediği, bizim gibi genç politika ve örgüt haydutlarının arasına katılma cesaretini göstermiş olmasıdır. Yaşanmadığı zaman anlaşılması zordur. Evet, net bir şekilde söyleyeyim ki, o zamanlar otuzlu yaşlarını yaşayan biz genç partililer birer politika ve örgüt bağına iddik. Politika ve örgüt için her şeyi göze almış, hatta gözü kararmış genç haydutlardık. Elbette aramıza yeni katılan bu yaşlı yoldaşa, abartılı bir saygı gösteriyorduk ama bu saygı bile, bugün

düşünüyorum da hayli rahatsız edici bir yabancılaşmayı barındırıyordu içinde. Öte yandan, Halim Spatar'ın büyük bilgi birikiminin yanında cahilin de cahili çocuklardık. Onun söylediklerini anlayacak, toplantılarda her söylenenin kayda geçirilmesinde ısrar eden titizliğini değerlendirecek kafa yapısından çok uzaktaydık. Onun kibarlığını, inceliğini, özgürlükçü tartışma üslubunu anlama kapasitemiz de gelişmiş değildi. Bu yabancı çocuklar arasında an be an hissettiği ayan beyan olan yabancılığına rağmen onlarla birlikte yürümek, onlarla birlikte örgütlü bir mücadele vermek cesaretini göstermiştir. Ruhsal bakımdan yabancı olduğunuz bir ortamda sırf idealleriniz için ayak diremeniz az buz şey değildir. 12 Eylül sonrasında çektiklerinden hiç söz etmeyeyim. Bunların hepsine de vakarla göğüs germiştir. Kendisini, parti içinde ideolojik bakımdan sıkıştırma hinoglu hinliklerine direnmek de dahil.

Nail Satlıgan ise bizim kuşaktandı. PDA'nın kurulduğu 1970 yılında, hareketin İstanbul kesiminin önde gelenlerindendi. Önce Rus devriminden kaçarak Çin'e, sonra da Çin Devrimi'nden kaçarak Türkiye'ye göç etmiş bir ailenin oğluydu. Arkadaşlar, "Bakalım Türkiye'de devrim olunca nereye kaçacaksınız?" diye dalga geçerlerdi Nail'le. O zaman gülerdik de, sonradan bu kaçış hikâyesinin Nail Satlıgan'da genleri devam eden onurlu bir duruşun ürünü olduğunu düşünmüşümdür. Demek bu aile Rusya'da da, Çin'de de yeni efendilere boyun eğmek istememiş ve özgürlüğünden vazgeçmemek için yollara düşmeyi tercih etmişti.

Nail, Aydınlık hareketinden daha başından ayrılan arkadaşlardan biriydi. Belki bu da Nail'in şahsında aynı ailenin üçüncü göçüydü. Çünkü Nail, Aydınlık hareketinin monolitik yönetimine boyun eğmek istememişti. *Havariler*'de anlattığım gibi, Hasan Yalçın'la birlikte hapishaneden alınıp MİT'e götürüldüğümüzde bir ara istasyon olarak Ankara Emniyeti'nde kalırken Nail'i karşıki hücrede görmüştüm. Orada yazmayı ihmal etmişim. Burada tamamlayayım. Nail'in o hücrede kendisine "iyi polis" rolü oynayan polis karşısında son derece onurlu bir duruşu vardı.

Nail, Marx'ın *Kapital*'inin 1. cildinin çevirisine büyük katkıda bulunmuştur. Mehmet Selik'in Almancadan çevirdiği ve Sol Yayınları tarafından 1960'lı yıllarda basılan bu birinci cildi esas alan Nail Satlıgan, çeviriyi Almancası'yla satır satır karşılaştırarak ve yer yer İngilizcesi'ne de bakarak titizlikle redakte etmiştir. Ayrıca Marx'ın 1. cildin özeti olarak yazdığı fakat yayımlanmadığı yüz sayfayı aşkın "*resultat*"ı da çevirerek Yordam Kitap'tan çıkan 1. cildin çevirisine eklenmesini sağlamıştır, ki bu da az buz bir katkı değildir. Bunun dışında Nail, 1. cildin sonuna terminolojik sözlük de hazırlamıştır.

Nail'in gökyüzünden kayıp giden ama asla unutulmayacak parlak yıldızı da budur.

* * *

AKP iktidarı gemi azağa almış, hızla faşist bir diktatörlüğe doğru ilerlemekteydi. 1 Mayıs 2013'te Taksim Meydanı'nın iki yıllık aradan sonra yeniden 1 Mayıs kutlamalarına kapatılması bunun önemli göstergelerinden biriydi. Halil Berktaş'ın tam bir yıl önce başlattığı, 1 Mayıs 1977'nin tamamen solcuların iç çatışmasının ürünü olduğuna, bu katliamda devletin hiçbir katkısının olmadığına ilişkin kampanyasının hangi amaca hizmet etmek üzere ortaya sürüldüğü böylece anlaşılmış oluyordu.

Ne olursa olsun gösteriye katılmaya karar vermiştik. Adalar'dan vapur seferlerinin de durdurulacağı söylentileri vardı. Bu yüzden erkenden atlayıp Kadıköy'e geçtik. Söğütözü'nden otobüse binip Zincirlikuyu durağında indik. Ben yaklaşık on yıldır koku alma hassasım yitirmiştim. Ceren'in koku alma hassası ise neredeyse köpekler kadar güçlüydü. Daha otobüsten iner inmez, "Felaket gaz kokuyor" dedi. Zincirlikuyu'dan Mecidiyeköy'e doğru yürüdük. Mecidiyeköy'e yaklaştığımızda, "Dayanılmaz bir hal aldı gaz kokusu" dedi bu sefer. Biraz daha ilerledik. Neyse ki, kulaklarım duyma hassasını yitirmemişti. Taşların madeni bir yerlere vurulmasından çıkan sesleri ben de duydum. İki yüz metre kadar ileride solcu örgütlerin taraftarlarından oluşan iki-üç bin civarında bir topluluğun, bir üst yolun alt tarafında taşlarla yolun kenarındaki

madeni bariyerlere tempolu bir şekilde vurduklarını gördük. O tarafa doğru ilerledik. Topluluğun yüz metre kadar ilerisinde, ellerinde gaz tüfekleri olan, maske takmış bir grup polisi gördük. Gençlerin yanına yeni varmıştık ki, polisler gaz tüfeklerini birbiri ardına ateşlediler. Topluluk bizim geldiğimiz Zincirlikuyu yönünde kaçışmaya başladı. Biz de onlarla beraber kaçıyoruz. Bir gaz mermisi, ardında beyaz dumanlar çıkararak başımızın hemen üstünden geçti ve önümüzdeki birinin sırt çantasına çarparak yere düştü. Yani aslında mermilerin kafamıza çarpıp bizi ağır şekilde yaralaması işten bile değildi. Cephedeki bir erin makineli tüfek mermisiyle vurulma şansı ne kadar sa bizim de gaz tüpüyle vurulma şansımız o kadardı aşağı yukarı. Kısacası polis gaz mermilerini hiçbir sınırlama tanımadan fütursuzca sıkıyordu kalabalığın üzerine. Hatta diyebilirim ki, birilerini vurmak niyetiyle sıkıyordu. Oradan vurulmadan zor kurtardık canımızı.

Daha önce Süleyman Arıoğlu, Ayça Söylemez ve Deniz Keskin'le telefonla konuşup Mecidiyeköy'de buluşmak üzere sözleşmiştik. Yokuş aşağı Fulya'ya doğru inerken bir yandan da Süleyman'ları aradık. "Oralarda bir kafeye oturun, Deniz gelip sizi alacak" dedi Süleyman. Küçük bir kafeye oturup yerimizi bildirdik. Kafeye girenler dışarıdaki yoğun gazdan şikâyet ediyordu. Aralarında orta yaşlı, hatta yaşlı kadın ve erkekler bile vardı. Doğrudan gösterici olmasalar bile AKP iktidarını hedef alan 1 Mayıs gösterisini destekledikleri her hallerinden belliydi. Kafe sahipleri de dahil. Kısacası halk arasında, polisin zorbalığına karşı tam bir konsensüs oluşmuş, böyle zamanlarda görülen bir kardeşleşme duygusu hâkim olmuştu.

Biraz sonra Deniz geldi. Birer kahve içip kalktık. Süleyman ve Ayça bizi Beşiktaş'ta bekliyordu. 36 yıl önceki 1 Mayıs 1977'yi hatırladım. O zaman da Dolmabahçe'den aşağı koşup soluğu Beşiktaş'ta almıştık. Yaşasın mazlumların hamisi, her daim muhalif Beşiktaş! Beşiktaş'a eskiden beri sempatim vardır. Babam, Baba Hakkı'nın (Yeten) (Ev, s. 25; Yarılma, s. 38) antrenörlüğünü yaptığı Beşiktaş Gençler'de oynadığını söylerdi. Can, Galatasaraylı'yken sonradan Beşiktaşlı olmuştu (Yarıl-

ma, s. 38). Ben Vefalı olmakla birlikte, biraz da Can'ın etkisiyle “üç büyüklerin” karşılaşmalarında hep Beşiktaş'ı tutardım. Daha sonra Çarşı grubu Beşiktaş'a olan sempatiyi daha da artırmıştır.

Şimdi görüyorum ki, 2013 1 Mayıs'ı, halkın ruh haliyle, sosyal ortamın elektrik yüklü oluşuyla, halkın dayanışma ve kardeşleşme duygusunun ön plana çıkmasıyla, yaklaşmakta olan büyük toplumsal patlamanın işaret fişeğiymiş meğer.

6 Mayıs 2013 günü, hayatımda ilk kez büyük bir televizyon kanalı olan Skytürk'te Hilmi Hacaloğlu'nun “Şimdi Söz Sizde” programına çıktım. Hacaloğlu, ekrana da yansıttığı izleyici sorularından hareketle ilginç sorular yöneltti bana. Konuya 1 Mayıs 1977 hakkındaki Halil Berktaş değerlendirmeleriyle girdik, yeni yaşadığımız 1 Mayıs 2013'te olanlarla devam ettik, oradan Kürt hareketinin, içinde olduğumuz “barış süreci” dönemindeki hatalı yönelimleri ve “akil adamlar” projesinin ne anlama geldiği üzerinde durduk. Bu söyleşideki esas önemli nokta, “barış süreci” konusundaki görüşlerimi derli toplu ifade edebilmemdi. Daha önce de anlattığım gibi, “barış süreci” ile ilgili bir yazım *Birgün* gazetesinde sansür edilmişti. Bu yüzden bu programda konuya ilişkin fikirlerimi derli toplu anlatmam iyi olmuştu. Hilmi Hacaloğlu da iyi bir söyleşiciydi. Sözümü kesmeden ve yerinde ek sorularla konuyu açmama yardımcı oldu.

Anlattıklarım kısaca şunlardı: “Barış süreci” projesini bütününle değilse de fiili barış adımları atılması anlamında destekliyordum. Her şeyden önce ateşkes yapılması ve içinde yaşanan süreçte kan akmasının asgari düzeye inmesi olumlu bir gelişmeydi. Böyle bir gelişmeye “ABD'nin projesi barış süreci” diyerek (bir izleyiciden bu yönde bir soru gelmişti) karşı çıkmak saçmaydı. ABD hegemonik bir devletti ve böyle projelerde ABD'nin rolünün olması gayet doğaldı, başka türlüünün olması dünyanın bu somut koşullarında mümkün değildi. Bir projeye sırf ABD projesi diye karşı çıkmak dar kafalı ulusalcı bir yönelimdi. Öte yandan, “barış süreci” genelde olumlu olmakla birlikte, o gün gördüğümüz gibi, Kürt ulusal hareketinin bir “uyuşma” sürecine girmiş olması, sosyal hareketlere ve ikti-

dar karşıtı muhalefete karşı ilgisini giderek yitirmesi, örneğin 1 Mayıs gösterilerine ne İstanbul'da ne de Diyarbakır'da ilgi göstermesi, Newroz gösterilerine verdiği desteğin yüzde biri kadar destek vermemesi, "barış süreci"nin olumsuz yanlarından biriydi. Bir diğer olumsuz yanı ise "akil adamlar" denen hükümet projesiydi. Sanki Kürt ve Türk halkları mı o güne kadar birbirleriyle savaşırmıştı ki, şimdi "akil adamlar" gidip bu iki halka "barışın faydalarını" anlatıyordu. "Akil adamlar" bu kadar "akilseler" barışın faydalarını Kürt ve Türk halk kitlelerine değil, gidip öncelikle gerçekten savaşan taraflara, en önce de hükümete ve orduya anlatmalıydılar. Çünkü günümüzde yaşadığımız çatışmasızlık halinin yarın, en başta da hükümet ve devlet tarafından bozulmayacağını hiçbir garantisi yoktu (nitekim öyle de oldu).

Hilmi Hacaloğlu'yla sanırım kırk beş dakika kadar süren programda birkaç esprili durum da oldu. Örneğin ben eski solcuların genelde "asıllarına rücû" ettiğini söylediğimde Hacaloğlu "Siz de aslinize rücû ettiniz mi?" diye sordu. Kırk yılda bir hazırcevaplığım tutup, "Benim aslım olmadığı için rücû edemedim" dedim. Hep birlikte güldük. Umuyorum ki, izleyenler de gülmüştür. Katıldığım bu ilk televizyon programından memnun ayrıldığımı söyleyebilirim.

Mayıs ayının ortalarında, Bodrum'da yaşayan bir avukat olan Ercan Tatar e-posta aracılığıyla benimle bağ kurdu. Eski bir subay olan Ercan Tatar, subaylığını yaparken bir yandan da hukuk fakültesinde okumuş, mezun olduktan sonra sanırım binbaşılıktan ayrılıp avukatlığa başlamıştı. *Yarılma*'yı okurken Söke-Beşparmaklar'la ilgili anılarım ilgisini çekmişti. Aynı zamanda Himalayalar'a bile tırmanmış esaslı bir dağcı olan Tatar bana, aşağı yukarı her yıl arkadaşlarıyla Söke-Beşparmaklar'a tırmandıklarını, bu yıl da Bodrum ÖDP'den Hüseyin Akgün'le tırmanacaklarını söylüyor ve eski anıları yeniden ve yerinde tazelemek için beni de bu dağ gezisine davet ediyordu. Sevinerek kabul ettim. Melih'le (Dalbudak) birlikte otobüse atladık. Hüseyin'in arabasıyla bizi Söke kavşağında karşıladılar. Önce bir yerde oturup kahvaltı ettik. Sonra Beşparmaklar'a doğru yola çıktık.

İzlediğimiz rota, Sarıkemer-Serçin-Avşar köyleriydi. Sarıkemer, Beşparmaklar'ın eteklerine yakın bir ova köyüydü. Serçin, ovidan ayrılıp yavaşça yükselen Beşparmaklar'ın hemen altında, Bafa Gölü'ne bakan bir köydü. Zamanında gölde balık avlama konusunda dalyan ağlarıyla çok mücadeleler vermişti köylüler. Avşar, Beşparmaklar'a en yakın noktaydı ve ovidan çok dağ köyü olarak bile görülebilirdi. Arabayla bir yere kadar gittik ve ondan sonra yürüyerek o görkemli Beşparmak kayalıklarına vurduk. Fakat önce Sarıkemer, Serçin ve Avşar'daki nosaltjik karşılaşmaları anlatmalıyım.

Sarıkemer, *Yarılma*'da anlattığım gibi (s. 517), Hüsam (Hüsamettin Kurultay) (*Yarılma*, s. 308-511) ile birlikte Beşparmaklar'dan beş saatlik bir yürüyüşle inip çuvarlarla ekmek aldığımız ve sonra da ekmekleri o sıcakta taşıyamayıp köyün dışında bir yere gizlediğimiz ve bir daha asla dönüp o ekmekleri alamadığımız köydü; altından su akmayan köprüsünü bile tanımıştım, hiç değişmemişti neredeyse. Fakat ekmek aldığımız fırını aradığımız halde bulamadık. Beni hatırlayan birkaç kişi çıktı, onlarla ayaküstü sohbet ettik. Bir kahvede oturup çay içerek köylülerle o günleri konuştuk.

Daha sonra Bafa Gölü'nün kıyısındaki, aynı zamanda balıkçılık yapan Serçin köyüne geçtik. Burada da bir kahvede oturup köylülerle sohbet ettik; beni ve o zamanki gelişimizi hatırlayan birkaç köylü çıktı. Benim Serçin'de bir gece barınmamı ve Avşar'dan Durmuş Uyanık'larla bağlantı kurmamı sağlayan köylü arkadaşı (*Yarılma*, s. 509-510) sordum. Hayattaymış ama o sırada yoktu. Köylüler geleneksel konukseverliklerini gösterdiler ve çay ısmarladılar. Onlarla da helalleşip arabaya atlayarak Avşar'ın yolunu tuttuk.

Avşar köyü de pek değişmemişti. Kahvesini bile tanıdım. Gidip kahveye oturduk. Daha önce anlattığım, Kaan ve Iris'le arabayla köyün yakınlarından geçerken bir köylüyle selam gönderdiğim, Durmuş Uyanık'ın kardeşi Ahmet Uyanık'ın ne yazık ki öldüğünü öğrendim kahvedekilerden. Durmuş abinin, İzmir'de, kızının ve damadının yanında yaşadığını biliyordum ama onunla ilgili de kötü bir haber aldım. Durmuş abi Alzhe-

imer'miş. Yanımıza gelen ve İşçi Partili (İP) olduğunu bir süre sonra anlayacağım orta yaşlardaki köylü arkadaştan telefon numarasını aldım. Daha sonra dönüş yolundayken aradım da. Durmuş abi sanırım beni zor tanıdı. Telefonda birbirimizi yarım yamalak duyup anlaşılabildik.

Yanımıza gelen köylü arkadaş, gözlükleriyle, giyimiyle oradaki sıradan köylülerden biraz daha farklı görünüyordu. Yine köylüydü de, biraz muhtar ya da orman işletme müdürü havası vardı. Galiba köye “yabancıların” geldiğini köylülerin kendisine bildirmesi üzerine, biraz da “parti komiseri” havalarında gelip masamıza oturmuştu. Ciddi bir görünüşü ve duruşu vardı. Buna rağmen bize son derece konukseverce davrandı ve gecikmeden sohbetin merkezine oturdu. Kısacası, masadaki diğer köylüler sohbetin seyircisi ya da dinleyicisi konumunda kalmışlardı. Sohbet biraz ilerledikten sonra, Avşar'a daha önce geldiğimi, Durmuş ağabeyi ve Ahmet Uyanık'ı çok iyi tanıdığımı, 12 Mart döneminde onlarla birlikte Mamak Cezaevi'nde birlikte kaldığımı anlattım ve ismini söyledim. İsmi almaya ne yazık ki ihmal ettiğim, sohbetin merkezindeki köylü arkadaşın yüz hatları bir anda değişti. Yok, olumsuz bir değişim değildi bu, yüzünde daha çok bir şaşkınlık ifadesi belirmişti. Yerel şivesiyle, “Sen Gün Zileli min?” diye sordu. Sanki bir başka gezegenden ışınlanarak oraya gelmiş biriymişim gibi bakıyordu bana ya da ölümler diyarından geçici olarak yaşayanların arasına düşmüşüm gibi. “Evet” dedim. Bunun üzerine beş dakika içinde normal haline dönmeye çalıştı.

Bundan sonra aramızdaki sohbet giderek anarşizm üzerine bir tartışmaya dönüştü. Tartışma derken, son derece dostane bir havada yürütülen fikir teatisinden söz etmek istiyorum. İki taraf da argümanlarını sakince koydu ortaya. Hüseyin'in elinde bir el bilgisayar vardı. Onunla görüntülü ve sesli kayıt yapıyordu. Bu kayıt halen bende mevcuttur. Tartışma esasen köylü arkadaşla benim aramda cereyan ediyordu. Arada Ercan, Melih ve Hüseyin de lafa karışıp bazı argümanlar ileri sürüyordu. Köylü arkadaş, bu işlerin devletsiz olamayacağını, kolluk kuvveti olmazsa insanların birbirlerini yiyeceklerini, insanlı-

ğin geçmişinde devletsiz bir dönem olsa da bu dönemin vahşet devri olduğunu ileri sürüyordu. Biz ise esas kötülüğün devletten kaynaklandığını, devrim yapma bilinci gösteren bir halkın kolluk kuvvetine ihtiyaç duymadan işleri yürütebileceğini, diyelim ki devrimi dış güçler silah zoruyla bastırmaya kalkacak olursa, halkın, Vietnam'da olduğu gibi kendi özgüçleriyle buna karşı direnebileceğini, faşizmin esasen Kızıl Ordu tarafından değil, partizan savaşıyla yenildiğini vb. anlatıyorduk. En çok üzerinde durduğumuz da polisin tamamen gereksiz, halk düşmanı bir organizasyon olduğu ve "devrimci polis" diye bir şeyin olamayacağıydı. Köylü arkadaş ise "polisin de eğitilebileceği" kanısındaydı. Bol bol sıradan köylülerin inisiyatifinden söz etmiştik ama sıradan köylülere hiç söz düşmemişti. Bu tartışma, orada günlerce kalsak bitmez, devam ederdi. Sonunda, öğleye doğru izin istedik ve yola koyulduk. Beşparmaklar'ın eteklerine kadar arabayla gittik, ondan sonra yürüyerek yüce kayalıklara doğru yolumuza devam ettik.

Beşparmaklar'ın tırmandığımız tarafı, bizim kırk yıl önce tırmandığımız tarafın tam tersiydi. Bu taraf benim belleğimde kalan Beşparmak kayalıklarından çok daha görkemliydi. Yarılma'da da anlattığım gibi (s. 513) Beşparmaklar, belki bir milyon yıl önce bir yanardağ patlaması sonucu alüvyonların donması, koca kaya yığınlarının büyük depremlerle kalkıp yeniden oturması ve üst üste binmesiyle oluşmuş çok ilginç bir dağdı. Belki bin tonluk kayalar yastıklar gibi birbirine yaslanmış ve üst üste binmişti. Birbirine yaslanan kayaların arasında ancak bir insanın süzülerek geçebileceği küçüklükte yarık ve aralıklar vardı. Dolayısıyla bu aralıklardan karınca gibi sıyrılarak bir kayalık yığınının bir başka kayalık yığına geçebiliyordunuz. Hüseyin burada da bazı görüntüler almıştı, toplam on beş yirmi dakikalık bu kayıtlar halen mevcut ama esas enayilik, Melih'le benim böyle bir fırsat çıkmışken bırakın görüntü kayıt cihazlarını, yanımıza bir fotoğraf makinesi bile almayışımızdı.

Beşparmaklar'ın doruklarına yakın bir noktaya kadar tırmanmıştık. Ben Hüseyin'in kayda aldığı görüntülerde, iyice eğimli bir kayanın üstünde doğruluyor ve çevrenin neredeyse göz-

le görülebilecek sessizliğine ve yüce doruklara bakarak, “İnsan burada iç rahatlığıyla ölebilir” diyorum. Gerçekten de öyle! Evet ama, “Haziran’da ölmek” nasıl zorsa, bizi bir iki haftalık mesafede bekleyen toplumsal doruk noktasını görmeden ölmek de o kadar zordu.

* * *

27 Mayıs gecesi saat 22:00’de Taksim’deki tarihî Gezi Parkı’nın Asker Ocağı Caddesi’ne bakan duvarının üç metrelik kısmı, İstanbul Büyükşehir Belediyesi’ne (İBB) ait buldozerler tarafından yıkıldı ve beş ağaç yerlerinden söküldü. Bunun üzerine, Taksim Dayanışması’ndan ve olaydan anında haberdar olan ekolojist gruplardan elli kadar direnişçi makinelerin önüne geçerek yıkımın ilerlemesini engelledi ve sabaha kadar nöbet tuttu.

28 Mayıs sabahı parka, ağaç kıyımını duyan daha fazla protestocu geldi. Öğle saatlerinde duvar yıkımına devam etmek isteyen ekiple protestocular tartışmaya girdi. Olay yerine gelen BDP Milletvekili Sırrı Süreyya Önder protestoculara destek verdi, çalışmalar engellendi. Bir süre sonra, iş makineleri yıkım çalışmalarına devam etmek için tekrar harekete geçti ve direnişçilere, büyük bir çoğunluğu zabıta önlüğü giymiş Kalyon İnşaat çalışanları müdahale etti. Ancak Sırrı Süreyya Önder, iş makinelerinin önüne tekrar geçti ve yıkım çalışmalarının ruhsatını görmek istedi. Yıkım ekibi, ruhsatlarının olmadığını belirtti ve yıkım çalışmaları tekrar durdu. Önder, “Ağaçları kestirmeyeceğiz. Fakir fukaranın gölgesinin kesilmesine izin vermeyeceğiz” dedi. CHP adına Gürsel Tekin de gelerek direnişçilere destek verdi.

Giderek kalabalıklaşan direnişçiler, parktaki nöbeti devam ettirdi. Gecelemek için çadırlar kuruldu. Taksim Dayanışması’nın, 29 Mayıs günü öğlen, 12:30’da konuyla ilgili bir basın açıklaması yapacağı duyuruldu. Direnişçiler parktan ayrılma-dan nöbeti sürdürdü.

Polisler 29 Mayıs sabaha karşı 05:00 civarında, parktaki direnişçilere müdahale etti. Çadırlar kaldırıldı ve inşaat ekibi ça-

lışmalarına tekrar başladı. 29 Mayıs 2013 günü gerçekleşen Ya-
vuz Sultan Selim Köprüsü inşaatının açılışı sırasında Başba-
kan Recep Tayyip Erdoğan, “Ne yaparsanız yapın. Orası için
karar verdik. Yapacağız” diyerek bu konuda kararlı oldukları-
nı belirtti. Direnişin temeli, parka kurulan çadırlarla atıldı, i-
menlerde sohbetler edildi, yıkıma karşı imza kampanyası y-
rtld, kökünden koparılan ağaçların yerine yeni fideler ekil-
di. Taksim Dayanışması’ndan Mücella Yapıcı o gün öğleyin bir
basın açıklamasıyla direnişin devam edeceğini açıkladı. Bu ba-
sın açıklaması yapılırken ben, Melih Dalbudak, Işıl Kandolu,
Handan Erdil, Hakan Erdil de oradaydık. Direnişçi grup o sı-
rada  yüz kişi kadar görünüyordu. Anarşist hareketten tanı-
dığım Rahmi ğdl’e rastladım o sırada. Ayaküstü biraz soh-
bet ettik. Herkeste tuhaf bir heyecan ve iyimser bir ruh hali g-
ze çarpıyordu.

Akşama doğru direnişçiler, yeniden başlayan yıkım çalışma-
larını tekrar engellemiş, geceleme için yeni çadırlar kurulmuş.

30 Mayıs günü, Gezi Parkı nbetindekilere polis sabahın er-
ken saatlerinde gaz bombası ile saldırdı, çadırları yaktı, dozer-
ler çalıştı. Greenpeace’ten Cenk Levi gözaltına alındı, bir ağa-
ca sarılarak yıkımı engellemek isteyen Hazar Berk Byktun-
ca polis tarafından dövülerek ağaçtan uzaklaştırıldı. Büyük-
tunca ameliyata alındı. Yüzlerce kişi sabah saatlerinden itiba-
ren parka gelmeye başladı. İlk kitlesel forum o gün yapıldı. Ak-
çam, Gezi’de buluşma ve direnişe devam kararı alındı. Direni-
çe devam çağrısına binlerce kişi kulak verdi. DISK, TTB, TM-
MOB’un aralarında bulunduğu meslek örgütleri, sanatçılar ve
siyasi parti temsilcileri park nöbetine katıldı. Direnişe Bandista
ve Kardeş Türküler ezgilerini kattı.

31 Mayıs saat 05:00’te, polis parkta nöbet tutanlara gaz bom-
baları ve tazyikli suyla tekrar saldırdı, yaralananlar oldu. Polis
saldırısı İstiklal Caddesi ve Harbiye yönünde de devam etti. Be-
lediye ekipleri çadırları kamyonu yükledi. Gezi Parkı’nın etra-
fı barikatlar ve polislerle çevrildi. Gazetecilerin dahi parka gir-
mesine izin verilmedi. Direnişçiler İstiklal Caddesi girişinde
06:30’dan 08:00’e kadar polisin TOMA ve biber gazlı saldırı-

sıyla karşılaştı. Direniş artık kent çapında kitlesel bir hal almıştı. Kentin her yanından binlerce insan oluk oluk Taksim'e akıyordu. Taksim Dayanışması'nın çağrısıyla Divan Otelı önünde basın açıklaması yapıldı. Trafikteki araçlar kornalarla eylemcilere destek verdi. Açıklamanın ardından parka girenler tekrar polis saldırısı ile karşılaştı. Gazeteci Ahmet Şık ve çok sayıda eylemci yaralandı. Öğle saatlerinde İstanbul Tabip Odası en az 100 yaralı olduğunu açıkladı. Polis şiddetine karşı sivil toplum örgütleri tepkilerini ortaya koyan açıklamalar yayınlamaya başladı. 80'e yakın ekoloji örgütü yazılı bir açıklamayla "Yıkım değil park istiyoruz" dedi. Çeşitli üniversitelerden öğretim üyeleri, polisin Taksim Gezi yıkımına karşı çıkanlara yönelik şiddetini kınadı. Uluslararası Af Örgütü, Taksim Gezi Parkı'ndaki barışçıl göstericilere karşı aşırı güç kullanılmasını kınadı. Polisin kesintisiz saldırılarına rağmen binlerce kişi Taksim Meydanı'nda toplandı. Lobna Allami başına atılan gaz fişegiyle ağır yaralanarak hastaneye kaldırıldı. Gezi Parkı direnişine destek vermek isteyenler için diğer kentlerde ve yurtdışında akşam yapılacak dayanışma yürüyüşleri çağrıları yayıldı. Ankara'da da büyük gösteriler başlamıştı. Artık mücadele Türkiye çapında yayılmaktaydı.

Polis dört bir koldan Taksim Meydanı'na çıkmak isteyenlere saldırıya başladı. İstanbul geri adım atmadı. Direniş, ilerleyen saatlerde İstanbul'un diğer semtlerine de yayıldı.

Evdeki köpek çocuklar yalnız kalmasın diye eylemlere Ceren'le dönüşümlü olarak katılma kararı almıştık. O gün ben evdeydim. Ceren'in anlattıklarını kısaca aktarayım: Ceren, Sırselvililer tarafındaymış. Kalabalıklar sokaklara ve caddelere sığmıyormuş, polisin attığı gaz bombaları ötekileri bir miktar dağıtır gibi olsa da arkadakilerin basıncıyla kitle yeniden ilerliyormuş. Polis, bu muazzam kitle karşısında çaresizmiş. Bir noktadan sonra artık polisler sırf kendilerini korumak için gaz bombası atmaya devam etmişler. Çünkü dağıtılamayan kitle adım adım üstlerine doğru gelmekteymiş.

Sosyal medyadan an an ve sokak sokak çatışmaları izliyoruz. 31 Mayıs'ı 1 Haziran'a bağlayan gece Taksim, Beyoğlu,

Harbiye, Osmanbey, Nişantaşı, Şişli, Mecidiyeköy, Tarlabası, Sıraselviler, Cihangir, Dolmabahçe, Beşiktaş, Akaretler, Maçka vb. semtlerinin cadde ve sokaklarında çatışmalar aralıksız sabaha kadar devam etti; böylece 31 Mayıs'la 1 Haziran, direnişçiler açısından kesintisiz olarak birbirine bağlandı. İstanbul'un her tarafından, Boğaz Köprüsü'nden bile insanlar gece boyunca ve sabah Taksim tarafına vasıtalarla veya yürüyerek akıp durdular. Şehrin bütün "muslukları" açık unutulmuştu!

O sabah biz de taze kuvvet olarak direnişe katılmak üzere harekete geçtik. Bu sefer Ceren evde, hayvanlarımızla birlikte kalacak, onun yerini ben alacaktım. Adadan Ramazan Güngör, Bülent O. Doğan, Aysun Babacan, Neslihan Öz ve ben vapura atladığımız gibi soluğu Kabataş'ta aldık. Vapur, adalardan direnişe koşan insanlarla doluydu. Önce aramızda, Taksim'e hangi yoldan çıkmamız gerektiğini tartıştık. Bazılarımız Cihangir merdivenlerinden çıkmamızın doğru olacağını, bazılarımız da Dolmabahçe'den çıkmamız gerektiğini söylüyordu. Sonunda Dolmabahçe yolunda karar kıldık ve yürümeye başladık.

Burada Gezi'yi hazırlayan temel faktörlerin üzerinde duralım biraz. Nasıl olmuştu da bu kadar büyük bir sosyal patlama, "küçük" bir "ağaç sökme" olayından alev alıp anında tüm ülkeyi sarmıştı? Evet ama, zaten sosyal olaylar ve patlamalar küçük kıvılcımlardan çıkmaz mı? Rusya'da çarlığı deviren 1917 Şubat Devrimi, kadınların bir fırını yağmalamasıyla başlamamış mıydı?

Elbette bu patlamanın ardında güçlü etkenler, muharrikler vardı ve toplum denizi, büyük fırtınalardan önce hep görüldüğü gibi yavaş yavaş kabarıyor ve kararıyordu.

En önemli etkenlerden biri Kürt barış süreciydi. 1980'lerin başından beri süren Kürt savaşı, barış süreci ile birlikte neredeyse durma noktasına gelmiş, artık her iki taraftan da cenazelerin gelmesi neredeyse sıfır noktasına yaklaşmış ve bu durum, gerek Kürt bölgelerinde, gerek tüm toplumda büyük bir rahatlama yol açmıştı. Bu rahatlama, ister istemez toplumsal taleplerin daha fazla ön plana geçmesini, insanların sokağa, terör korkusu olmaksızın daha rahat çıkmasını getirecekti.

Öte yandan, Kürtlerle yapılan barışın yarım bir barış olması da toplumsal mücadeleyi kızıştıran bir etki yapıyordu. AKP iktidarı hem barıştan söz ediyor, hem de KCK tutuklamalarıyla Kürt hareketinin binlerce önde gelen unsurunu hapislere dolduruyor, halkın başından sopayı eksik etmiyor, Kürt bölgelerinde harıl harıl kalekollar inşa ediyor, mücadeleye destek veren Büşra Ersanlı, Ragıp Zarakolu gibi entelektüelleri içeri atıyordu. Daha da vahimi, Roboski bombalaması türü olaylarla Kürt köylülerinin katledilmesi ve hükümetin katliamı örtbas etmekte bir an bile tereddüt etmemesiydi. Uzun yıllar baskı ve katliamlara uğramış Kürtler, bu tür katliamlar nedeniyle iktidara karşı büyük güvensizlik içindeydiler. Kürt hareketinin önderliği, “barış süreci” nedeniyle her ne kadar eli kolu bağlı bir haldeyse de özellikle büyük kentlerde yaşayan, kültür düzeyi kırsal bölgelerdekilere göre daha yüksek Kürt gençleri ve entelektüelleri, patlayacak bir toplumsal mücadeleye katılmaya hazır durumdaydı.

Diğer yandan özellikle İstanbul, Ankara, İzmir gibi büyük şehirlerde ve Türkiye’nin batısında yeni filizlenmekte olan büyük bir ekolojik duyarlılık, dünya çapında küresel karşıtı yeni tür direniş yöntemleri ve *Occupy Wall Street* hareketi gibi direnişlerden ilham alan genç kuşaklar arasında yeni bir ekolojik kültür hızla gelişmekte ve yayılmaktaydı. Bu kültürel duyarlılık ile AKP iktidarının İslâm kültürünün karşı karşıya gelmesi ve eninde sonunda çatışması kaçınılmazdı. AKP iktidarı, aşırı sağcı ve baskıcı bir yönelim içinde olmanın yanı sıra ve bununla bağlantılı olmak üzere bir inşaatçılar, müteahhitler, cadde, tünel, AVM ve beton iktidarıydı da. Sağın, 1960’lardaki “Plan değil pilav istiyoruz” devri çok gerilerde kalmış, aynı şekilde sol da kalkıncı paradigmayı çoktan bir kenara bırakmıştı. Artık sağ “kalkıncı”, sol ise doğacıydı:

Bugün “üretici güçleri geliştirmek” isteyen, muhafazakâr neo-liberal iktidarlardır. Ellerinde cetvel ve buldozerlerle, doğaya, ağaçlara, insanların yaşam alanlarına saldıran bunlardır. Yeni devrim ise ekolojisttir ve aynı zamanda yeni bir yaşam kültürü-

r n n savunucusudur. Bu anlamda bu devrim aynı zamanda bir ekoloji devrimi ve bir kültür devrimidir. (Gün Zileli, “Devrimde Devrimde Bir Gezi’nti”, *Gezi, İsyan,  zg rl k* içinde, Derleyen: Kemal Inal, Ayrıntı, 2013, s. 61)

Taksim’de 2010’lu yıllarda, Emek Sineması’nın yıkılıp yerine AVM yapma girişimine karşı yapılan gösteriler ve meydana gelen çatışmalar; keza 1 Ekim 2012 günü hayvanlarla ilgili yasanın protestosu için yapılan ve katılımın b y kl   ile herkesi şaşırtan büyük hayvan hakları yürüyüşü bu yeni kültürün ve duyarlılığın dışa vurumları ve yaklaşan Gezi Direnişi’nin  an sesleri olarak ele alınmalıdır. Keza kırsal bölgelerde AKP’ye oy veren sıradan köylüleri de yanına alan HES’lere karşı mücadelenin gelişmesi bu kültürün köylülerle de ba  kurabildi i önemli bir kesişme noktası olarak zikredilmelidir. Bununla bağlantılı olarak Türkiye’de eşcinsel hareketine damgasını vuran LGBTI’nin toplumda kendini açıkça ifade etmesi ve onur yürüyüşleri düzenlemesi, eşcinselli in köşe bucak saklanması gereken bir şey olmadığının açıkça ilan edilmesi de bu kültürel gelişmenin önemli bir unsuru olarak belirtilmelidir. Nitekim LGTBI mensupları, Gezi sürecindeki sokak çatışmalarında en  nlerde yer almışlardır.

Bu kültürel hareketin çok önemli temel direklerinden biri de kadın hareketi ve feminist hareketti. 1980’li yıllarda  nc  kadınlar çevresinde mayalanan feminizm, 2010’lu yıllara geldiğinde artık iyice kitleselleşmiş ve özellikle kentli genç kadın kuşağını sarmalamıştı. AKP iktidarının kadınların bedenlerine müdahale anlamına gelen  ıkışları, kürtajı yasaklama girişimleri, doğumda sezaryene engel koymaya kalkışması, ayrıca bu iktidar döneminde maço kültürünün gemi aزیa almasıyla kadın cinayetlerinin, dinsel eğitim veren okullarda  ocuk tacizlerinin olağanüstü artması ya da iyice görünür hale gelmesi vb. şehirli kadın kitlelerinin AKP iktidarına karşı harekete geçmesine ve gösteriler düzenlemesine yol açmıştı. Nitekim Gezi mücadelesinde bu feminist birikim ve kadın hareketinin potansiyeli ne-redeyse tayin edici bir rol oynamıştır.

AKP iktidarının yaşam tarzına müdahaleleri, sigara ve içki yasakları, Beyoğlu'ndaki bar ve kafelerin önünde bulunan masaların kaldırılması vb. de yukarıda sözünü ettiğim kültürel değişimin, özgürlükçü yaşam tarzının ürünü olarak toplumda, özellikle orta sınıflarda büyük tepkiye yol açmıştı. Artık AKP ile çatışma giderek bir kültürel savaş halini almaktaydı.

AKP iktidarına karşı başından tavrı alan bir kısım solun yanı sıra, AKP iktidarının “vesayetle mücadele” ettiği zehabına kapılan bir sol da vardı. Evet, bu sol belki sol liberal akımın “Yetmez Ama Evet”çi teslimiyet çizgisine kadar gitmemişti ama 2010'lara kadar AKP iktidarına belli bir kredi açmış ve zaman zaman hayırhah bir tutum takınmıştı. Fakat 2010'lu yıllara gelindiğinde, özellikle 2010'daki anayasa referandumundan sonra AKP iktidarının gerçek yüzünü gittikçe daha fazla göstermeye başlamasıyla, örneğin 31 Mayıs 2011 tarihinde Artvin'in Hopa ilçesinde Başbakan Tayyip Erdoğan'a karşı bir protesto eylemi sırasında atılan gaz bombalarının sonucu emekli öğretmen Metin Lokumcu hayatını kaybedince, solun bu “bekle görcü” kesimi de AKP'ye karşı artık sert bir mücadele içine girmişti. Soldaki bu değişimin, giderek solun komşusu sayılabilecek “Yetmez Ama Evet”çi liberal solu da etkilediğini söyleyebiliriz. AKP'ye büyük kredi açan liberal solcular ve onlara benzer bir tutum içinde olan Avrupa Birliği ile sanayi burjuvazisi de giderek AKP iktidarından desteğini çekmeye başlamıştı 2013'e doğru. Bu kayma, güç ilişkilerini değiştirdi ve Gezi'nin fitilinin ateşlenmesine katkıda bulundu. Liberal solun daha küçük bir kesimi ise bu kesin bölünmede çareyi tamamen AKP saflarına iltihak etmekte ve yandaş medyanın unsurları olmakta bulmuştur.

Türkiye'nin toplumsal yapısındaki değişimlerin de toplumsal mücadeledeki gelişmelere büyük etkisi olmuştur. Toplumda eğitimin yaygınlaşması, teknolojinin yüksek boyutlarda gelişmesi, eski tip sanayi üretiminin gerileyip hizmet ve bilişim sektörlerinin ön plana çıkması, toplumda devasa bir beyaz yaka işçi kitlesi yaratmıştı. Artık eski tip proletarya, çalışan sınıfın sadece bir kesimini oluşturmaktaydı ve bu kesim de büyük

ölçüde AKP'nin kültürel egemenliği altındaydı. Fakat beyaz yakalı işçi kesimi hem hızla büyümekteydi hem de eğitim seviyesinin ve teknik becerilerinin yüksek olması nedeniyle entelektüel bir sınıf oluşturmaktaydı. Bu kesim her ne kadar bildiğimiz proletarya kadar yoksul değilse de büyük ölçüde iş güvenliğinden yoksundu, sosyal güvenceleri yoktu ve kendini her bakımdan savunmasız hissediyordu. Ayrıca kültürel seviyesinin yüksek olması nedeniyle toplumsal duyarlılığı da büyüktü. İşte bu sınıfın ya da toplumsal kesimin yaşam tarzı duyarlılıkları ve sosyal güvencesizliği de Gezi'yi adeta bir beyaz yakalı işçi hareketi haline getirmiştir. Beyaz yakalı işçiler Gezi hareketinin temel direklerinden birini oluşturmuştur.

Öte yandan klasik işçi sınıfı da AKP iktidarının taşeronlaştırma politikaları nedeniyle kendisini giderek güvencesiz hissediyordu ve huzursuzdu. Taşeronlaştırma sonucu iş cinayetleri olağanüstü artmıştı ve işçiler her an kapının önüne konacakları endişesi içinde yaşıyorlardı. Nitekim daha önce sözünü ettiğim Tekel direnişi, bir anlamda Gezi'nin ilk işaret fişegi gibidir. Evet, belki klasik işçi sınıfı Gezi direnişine beyaz yakalılar kadar büyük bir katılım göstermemiştir ama işçilerin sınıfsal güdeleri ve endişeleri de Gezi'yi oluşturan toplumsal ruha katkıda bulunmuştur.

Muhalefeti gittikçe keskinleşen bir toplumsal kesim daha vardı. Atatürk ve İnönü dönemlerindeki ayrıcalıklı konumuna özlem duyan ve artık giderek yoksullaşmaya başlamış şehir orta sınıflarına dayanan cumhuriyetçi ve hatta ulusalcı kesimlerin muhalefeti idi bu. AKP iktidarının İslamcı yönelimleriyle başından beri uyuşmazlık içinde olan, ordu hiyerarşisine güvenen ve aynı zamanda da ulusalcı güdeleri nedeniyle Kürtlerin mücadelesine son derece uzak duran bu kesim, sahte delillere dayanan Ergenekon, Balyoz, Odatv davalarıyla gemi aızıya alan AKP iktidarının baskısına karşı topyekûn direniş içindeydi ve Gezi mücadelesi patlak verdiğinde görüleceği gibi, bütün varlığıyla sokaklara çıkmıştı. Genelkurmay Başkanı İlker Başbuğ'un Fethullahçı polis ve savcılar tarafından tutuklanmasıyla, casusluk vb. uydurma davalarıyla artık patlama noktasına gelen ve

Silivri'ye seferler düzenlemeye, Silivri yollarında polisle çatışmaya giren ulusalcılara, mücadelede omuz vermek için sadece küçük bir işaret yetmişti.

Daha önce de anlattığım gibi, cemaate dokunan gazetecileri uydurma delillerle içeri alan ve kendi ayarlanmış savcı ve yargılarıyla yargılayan, AKP iktidarının himayesi altındaki Fetullahçı polis, savcı ve yargıç triosu, özgürlükçü kamuoyunun artık fiili bir mücadeleye girişmesi için gerekli koşulları kendi trajikomik ve absürd uygulamalarıyla çoktan hazırlamıştı.

Sözü edilmesi gereken son bir etken kaldı: İki tarafı da kesen bir bıçak rolü oynayan, "Arap baharı" denen olay. Aslında benimsediğim bir deyim değil bu. Çünkü hem Kuzey Afrika ve Ortadoğu halklarının mücadelesini tek bir ırkla sınırılıyor, hem özgürlük mücadelesini örtbas edip, yerine Sünni hükümet değişikliklerini koyuyor, bunlardan daha vahim olarak da bir noktadan sonra, cereyanı tersine çevirerek emperyalist-kapitalist ülkelerin hem özgürlük mücadelesini bastırmak, hem de mücadelenin ürünlerini lehine derlemek için ilgili ülkeleri kaotik ortamlara ve iç savaşlara sürüklemesini örtbas ediyordu.

18 Aralık 2010'da Tunus'ta başlayan halk ayaklanması Mısır'a sirayet etmiş ve kitlesel bir özgürlük arayışına yol açarak Mısır diktatörü Mübarek'in devrilmesine yol açmıştı. Bu ayaklanmaların rüzgârı dünya çapında özgürlük mücadelesinin yelkenlerini doldurduğu gibi, Türkiye'deki özgürlükçü harekete de cesaret vermiştir. Bu anlamda Kuzey Afrika ve Ortadoğu'daki ayaklanmaların başlangıç aşamalarını Gezi'ye güç veren etkenlerden biri olarak sayabiliriz.

Fakat bundan sonra, emperyalist-kapitalist müdahaleyle ve Türkiye gibi yerel hegemonyacı güçlerin işin içine girmesiyle birlikte bu ülkelerdeki özgürlükçü cereyan tersine döndü ve tersinden bir kaos, parçalanma rüzgârı esmeye başladı. Bunun tipik örneği, patlak veren iç savaşın günümüze kadar sürdüğü Suriye'dir. Suriye'de halk başlangıçta gerçekten özgürlük için ayağa kalkmıştı. Fakat kısa süre sonra, hem Batılı kapitalist ülkeler, hem de Türkiye, İran ve Irak gibi ülkelerin gizli istihbarat örgütleri halkın özgürlük mücadelesini bastırıp bu ülkele-

ri korkunç bir iç savaşa sürüklediler. AKP iktidarı, bu iç savaşta doğrudan müdahil olarak yer aldı ve Sünni mücahit grupları gizlice silahlandırdı. Türkiye'nin, cumhuriyet tarihi boyunca görülmemiş ölçüdeki bu, bir başka ülkede iç savaşı körükleme siyaseti ve Suriye'den gelen büyük göç dalgası, Türkiye'nin görece akıllı başında insanların AKP iktidarına karşı büyük kuşku yarattığı gibi, göç dalgasının Türkiye'nin toplumsal dokusunda yol açtığı kargaşalık da toplumsal rahatsızlığa zemin hazırladı.

Son olarak, on bir yıl Türkiye'yi birlikte yöneten Tayyip Erdoğan klifi ile Fethullah Gülen klifi, AKP'nin eski oligarşiyi tamamen tasfiye ettiği 2010 tarihinden itibaren bu sefer iktidarın ve rant alanlarının paylaşımı konusunda çatışmaya başlamıştı. AKP iktidarından yararlanarak, poliste, yargıda, eğitimde ve hatta orduda önemli mevziler ele geçiren ve güçlenerek iyice şişen Fethullah Gülen klifi, iktidardan her geçen gün daha fazla, daha fazla pay istemekteydi. Bu büyümenin bir paylaşım kavgasına yol açması kaçınılmazdı. Gezi patlak verdiğinde bu çatışma henüz su yüzüne çıkmış değildi ama geri sayım başlamıştı. İç çatışmalara sürüklenen iktidar zaaf halindeydi.

Bütün bunlara ek olarak, Gezi ayaklanmasını psikolojik bakımdan hazırlayan aktüel birkaç gelişmeden de söz etmeliyim. 1 Mayıs, 2010 ve 2011 yıllarında serbest bırakılmış ve Taksim Meydanı'nda hiçbir olay çıkmadan, şenlik havasında ve barışçı bir şekilde kutlanmışken, hükümetin bu kararını iki yıl sonra hiçbir makul gerekçe bile göstermeye gerek duymadan aniden geri alması Taksim'i 1 Mayıs törenlerine yasaklayıp, göstericilere son derece sert müdahalelerde bulunması, toplumda büyük bir tepkiye ve haksızlığa uğranıldığı duygusunun yayılmasına yol açmıştı. Gezi'nin hemen öncesinde Başbakan Tayyip Erdoğan'ın Atatürk ve İsmet İnönü'yü kastederek "İki ay-yaş" diye beyanda bulunması, eğitim alanında 4+4+4 değişikliğiyle İmam Hatip okullarını yeniden eğitimin temeli haline getiren İslamcı adıma karşı zaten tepki içinde olan laik, ulusalcı ve cumhuriyetçi kesimler başta olmak üzere toplumun geniş kesimlerinde büyük bir tepki doğurmuştu. En son olarak, Baş-

bakan Tayyip Erdoğan'ın, Üçüncü Boğaz Köprüsü'nün yapılışı sırasında köprüye Alevi katliamcısı Yavuz Sultan Selim'in adını verdiklerini açıklaması ülke çapında Alevi kitlelerinde büyük bir rencide olmuşluk duygusuna yol açmıştır. Gezi'de ölen gençlerin büyük çoğunluğunun Alevi gençleri olması da bunun göstergelerinden biridir.

Bu çapta büyük bir toplumsal hareket ancak birbirinden son derece farklı, hatta zıt denebilecek toplumsal kesimlerin ve hareketlerin o tarihî anda aynı noktada kesişmesiyle ve giderek bir bloğa dönüşmesiyle gerçekleşebilirdi.

31 Mayıs sabahı ben, Ramazan, Bülent, Aysun ve Neslihan, Dolmabahçe'den yürüyerek Taksim'e doğru ilerlemekteydik. Dolmabahçe yokuşu polis kaynıyordu. Gayet sakin bir şekilde ve sureti haktan görünerek resmî ve sivil polis kalabalıklarının yanından geçtik. Polislerde büyük bir telaş gözleniyordu. Bir ara Ramazan'la Bülent, şimdiden kokusunu almaya başladığımız gaz bombalarına karşı koruyucu olarak kullanılan, hastaların taktığı maskelerden almak üzere bir eczaneye daldılar. Aysun ve Neslihan da onları bekledi. Ben her zamanki aceleciliğimle beklemeden tek başıma yoluma devam edip Taksim Meydanı'na çıktım.

Taksim'de çatışmalar bütün hızıyla devam etmekteydi. Intercontinental Oteli'nin yanından Beyoğlu istikametine doğru ilerlerken gördüğüm manzara gerçekten hayret vericiydi. Otelin hemen önünde on-on beş kadar polis bir köşeye sıkışmış, sağa sola gaz bombası yuvarlayarak bir savunma pozisyonuna geçmişti. Etraflarındaki, bütün gece uykusuz kaldıkları yüzlelerinden belli olan insanlar polislerle lanetler okuyordu. Belli ki, bu insanlar artık korku sınırını çoktan aşmışlardı. Şimdi korkma sırası polislerdeydi, koyunlar gibi birbirlerine sokulmuşlardı. Genç bir kadın, o sırada bana bir hayli yüksek dozajda görünen bir şekilde polislerle, "Lanet olsun size be! Gaz, gaz, gaz, utanmıyor musunuz, ha utanmıyor musunuz halkı böyle gaza boğmaya?" diye bağııyordu. Polislerden birkaçı, suçlu bir havada, "Emir aldık" falan gibi bir şeyler söylüyor, o arada içlerinden birkaçı ellerindeki gaz bombalarını yerden yuvarlama-

ya devam ediyordu. Bir adam, polislerin burnunun dibine kadar sokuldu. “At, at, daha ne kadar atacaksınız reziller!” diye bağırdı. Cevap, yerde yuvarlanan yeni bir gaz fişegi oldu. Fişek gaz çıkararak bana doğru gelirken bir tekme patlatarak uzaklaştırdım. Arkamdan bir genç gülererek, “Bravo, esaslı bir voleydi” diye bağırdı. Daha sonraki haftalarda Harbiye’deki Avni Pub’ta buluşup sohbet ettiğimiz, Ceren’in dayısı, ’78 kuşağı devrimcilerinden Yaşar Yabasun da o gün Harbiye’de beni gaz fişeklerini tekmelerken görmüş, hemen Ceren’i arayıp, heyecanla ve sanırım biraz da abartarak, “Cero, Gün’ü gördüm. Yahu, gaz fişeklerini tutup tutup polise geri fırlatıyordu, helal olsun!” demiş. Oradaki kalabalığın, bütün gece süren çatışmalardan sonra polislerle de, gaz fişekleriyle de iyice yüz göz olduğu anlaşıyordu.

Çevreme baktım. Taksim Meydanı’nın her yerinden gaz atılıyor, direnişçiler, ellerine geçirdikleri iş eldivenleriyle yerde yuvarlanan gaz fişeklerini alıp polisler geri atıyorlardı. O sırada, birinin, “Arkadaşlar, Harbiye tarafına! Esas büyük çatışmalar orada sürüyor!” diye bağırdığını duydum. Sanki bir eğlenti vardı da, topluluğu oraya çağırıyordu. Ben de Harbiye tarafına doğru yürüdüm Taksim Gezisi’nin önünden. O sırada yol tamirata olduğundan, Harbiye’ye doğru, bariyerlerle çevrilmiş bir yürüme yolu vardı. İnsanlar o yoldan, neredeyse tek sıra halinde Harbiye’ye akıyordu. Gezi Parkı’nı geçip Divan Otelі’nin önüne geldiğimde Taksim’den gelen kitlenin önünün polis tarafından kesildiğini gördüm. Ben Harbiye tarafında kalmıştım. Tahminime göre, arkadaşlar ise Taksim tarafında. Harbiye’ye doğru yoluma devam ettim. Osmanbey’e doğru kalabalık bir polis barikatının yanından ilerleyerek yolun Nişantaşı’na ayrıldığı kavşağa geldim. Direnişçiler hem Şişli, hem de Nişantaşı tarafından, ayrı kollar halinde Taksim’e doğru geliyorlardı.

Biraz önce yanından geçtiğim polis barikadı Taksim’e doğru gıdım gıdım gerilemekteydi. Fakat “bir adım ileri, iki adım geri” taktiğiyle yapılan bir geri çekilişti bu. Göstericiler kendilerine fazla yaklaştığında, bu sefer gaz fişeklerini, elleriyle yuvarlayarak değil, gaz fişegi atan tüfekleriyle gönderiyorlardı. Amaç-

ları, artık dağıtamayacaklarını anladıkları kitleyi biraz olsun geri püskürtmekten ibaretti. Göstericiler, çevrede ne bulurlarsa gıdım gıdım ilerleyen bir barikata dönüştürmüşlerdi. Çöp bidonları, parklardaki oturma bankları, nereden buldukları anlaşılmayan kalaslar, kafe iskemleleri, kocaman saksılar içindeki süs bitkileri vb... Süs bitkilerinin kullanılmasını doğru bulmamıştım. Birkaç sefer müdahale ederek bunların barikattan çıkarılıp tekrar kaldırılma taşınmasını sağladım. Genç insanlar, belki de yaşımdan dolayı benim uyarılarımı dikkate alıyor ve itirazsız yerine getiriyorlardı.

Osmanbey'e doğru yürürken yanımdan çok ilginç bir grup geçti. "Kahrolsun Tayyip" diye bağırıyor ve bozkurt işaretleri yapıyorlardı. Kadim alışkanlıklarım ve "faşist" irkiltisiyle MHP'li gençlerin oraya bir karşı gösteri için geldiklerini düşündüm önce. Hatta o sırada evde, fiili gösterilerle sosyal medya bağlantılarını kurmakta olan Ceren'e telefon edip, "İnsanları uyar, araya MHP'liler karışmış, şimdi yanımdan geçtiler" dedim. Fakat birkaç dakika sonra yanıldığımı anladım. MHP'li gençler oraya hükümete karşı gösteri için gelmişlerdi. Nitekim bu gençlerin, daha sonraki süreçte polis barikatlarına en önde saldırdıklarını gördüm. Ah, ne büyük yanılgıydı benimki! İnsan hiçbir zaman önyargılarının esiri olmamalı!

O sırada, Nişantaşı Vali Konağı Caddesi'nin parka açılan merdivenlerinde Ercan Tatar'a rastladım. Parkın merdivenlerinde oturup biraz sohbet ettik. Böyle bir anda sohbet mi edilir, diyeceksiniz! Fakat, Tolstoy'un *Harp ve Sulh* romanında çok güzel anlatıldığı üzere, savaş uzaktan gözlemlendiği gibi bir şey değildi. Bir yandan savaş devam ederken, bir yandan da insanlar o ortamla hiç de bağdaşmayan birtakım işlevlerini yerine getirebiliyor, konuşuyor, gülüyor, küçük bir aralıkta oturup kahve bile içebiliyorlardı. Daha kuşbakışı bakıldığında belki insana absürd bir tablo gibi görünebilir ama gerçeklik buydu işte.

Ercan, bütün gece Harbiye'deki çatışmalarda yer almış, gece yarısı, eski subay olmasının verdiği bir ayrıcalığı kullanarak gidip Harbiye'deki Orduevi'nin 9. katında, Cumhuriyet Caddesi'ne bakan bir oda tutmuş, arada bir odaya çıkıp pencereden

direnişin video kaydını çekip tekrar aşağı iniyor ve çatışmalara katılıyormuş. Bütün gece ya caddede direnişçilerle berabermiş ya da 9. katta cep telefonuyla video çekiyormuş. Hava aydınlanıp direnişçiler uyumaya gidince Ercan da Harbiye Orduevi'ndeki odasına gidip birkaç saat uyumuş, uyanınca yeniden taze kuvvetlere katılmıştı.

On dakika kadar sohbet ettikten sonra yeniden çatışma alanına girdik. Aynı durum devam ediyordu. Direnişçilerin yürüyen barikatı çok fazla olmasa da biraz daha ilerlemişti. O arada aklıma, evi hemen orada olan Zeynep Erkut geldi. "Şurada arkadaşım oturuyor, gidip bir kahvesini içelim" dedim Ercan'a. Zeynep'i telefonla arayıp geleceğimizi haber verdim. Zeynep bizi, her zamanki heyecanlı ve coşkunu haliyle karşıladı. Bütün gece çatışmaları en üst kattaki evinden olduğu gibi izlemişti. "Bizimkiler bir ara geriye püskürtüldüler ama şimdi geri çekilen polis" dedi. Aramızda "Sayın Cumhurbaşkanımız" dediğimiz Zeynep'in Van kedisi Canısı bile pencereden aşağıdaki olayları merakla izlemekteydi. Zeynep'in kahvesini içip beş on dakika lafladıktan sonra Ercan'la birlikte yeniden aşağıya indik.

Çatışmalar iyice yoğunlaşmış, gaz sisi her tarafı kaplamıştı. Polis barikatıyla bizim yürüyen barikat arasındaki mesafe sanki azalmış gibiydi. Galiba bundan dolayı, polis gaz atışlarını iyice yoğunlaştırmıştı. O kargaşalıkta Ercan'la birbirimizi kaybettik. Bir ara çok yoğun bir gaz salvosu geldi. Göstericiler sağ taraftaki apartmanların girişlerine kaçıştılar. Ben de yoğun gazdan kaçabilmek için bir apartmanın kapısına yaslandım fakat kapı içerden kapatılmıştı. Cama vurdum. Bir kadın direnişçi gelip kapıyı açarak beni içeri aldı. Apartmana yüz kadar direnişçi sığınmıştı. Orada beş dakika kadar bekledik. O arada "Talcid"çiler, ellerinde Talcid dolu püskürtmeli plastik şişelerle dolaşüyor, gözleri gazdan kızarmış olanların gözüne Talcid sıkıyorlardı. Genç bir kadın benim de gözüme Talcid sıktı. İnsanlar kendiliğinden örgütlenmiş, kimseden talimat almadan görev bölüşümü yapmışlardı.

Oradan çıktık beş-on dakika sonra ve yeniden yürüyen barikatın arkasına koştuk. Bir şeye dikkat ettim. Gaz fişeklerini

atan polisler, bu fişekleri etkili bir şekilde barikatların arkasına yollayabilmek için esas polis barikatından kopuyor, neredeyse otuz metre kadar ilerledikten sonra fişeklerini ateşliyor, sonra da koşarak esas polis kuvvetinin yanına kaçıyorlardı. Aslında direnişçilerden gözû pek yirmi kadar kişinin, aralarında anlaş-salar, sıkı bir yüz metre koşusuyla bu fişek sıkıcıları yakalama-ları işten bile değildi. Fakat burada her şey son derece kendili-ginden cereyan ediyordu, gözû pek yirmi kişiyi bulmak hiç de zor değildi ama bu plan çevresinde ikna edip örgütlemek o an için imkânsızdı. Bunu ancak, daha önceden arasında anlaşmış bir grup gerçekleştirebilirdi. Şu bildiğimiz “öncü” örgütler çok atıp tutarlar da, böylesi kritik anlarda, uygulanması işten bile olmayan bu tür etkili taktikleri kendi örgütlü insanlarıyla ger-çekleştirmeyi akıl bile etmezler.

Gaz fişekleri havadan şandelleme gelirken dikkat edilmesi gereken husus, gelen fişekleri havada dikkatle izlemektir. Bunu yaparsanız fişeklerden sakınmanız, hele böyle, Harbiye cadde-si gibi geniş bir alanda hiç de zor bir şey değildi. Fakat fişekle-ri havada izlemezseniz, gelip kafanıza çarpma tehlikesi bir hay-liydi. Öte yandan, bazı polislerin fişekleri şandelleme değil de, doğrudan tüfek gibi ateşledikleri de dikkatimi çekmişti. İşte esas tehlikeli olan bu atışlardı. Çünkü havadan gelen fişekleri izleseniz bile bir mermi gibi dümdüz gelen bu tür atışlardan ka-çınmanız mümkün olmayabilirdi. Nitekim, o kadar dikkat et-tiğim halde, aniden gelip, yürüyen barikattaki madeni levhaya şiddetle çarpan bir fişegin ne kadar tehlikeli olabileceğini fark etmiştim. Aynı fişek, biraz daha aşağıdan gelse, göz açıp kapa-yıncaya kadar insanın kafasına mermi gibi saplanabilirdi.

Gaz fişeklerini karşı tarafa göndermenin bazı yolları vardı. Bunun esas uzmanları iş eldivenlerini tedarik etmiş gençlerdi. Bunlar ekip halinde çalışıyorlardı. Eldivenli biri yere düşen gaz fişegini alıyor ve eğer görece yakın bir mesafedeyse polise ge-ri atıyordu. Mesafe fazlaysa, yanibaşında su dolu kovayla ha-zır bekleyen “kovacı”ların kovalarının içine atıp fişegin sön-mesini sağlıyordu. Bir de “tekmeçiler” vardı. Bana kalırsa, tek-meciler, “eldivencilere” göre daha geri, daha bireyci ve karadü-

zen bir çalışmayı temsil ediyorlardı. Görevleri, yere düşen gaz fişegini tekmeleyerek gerisin geri göndermekti. Ben de onlardan biriydim.

Bu arada bir şeyi fark ettim. Fişekler yere düştüğünde duman rüzgârın etkisiyle, Harbiye'nin sol tarafındaki açıklığa doğru değil de, sağ tarafındaki apartman bloklarına doğru yayılıyor-du. Bunu fark ettiğim an çok rahatladım. Artık dumandan kaçınmanın yolunu bulmuştum. Gaz fişegi çok yakınımaya düşse bile, dumanın rüzgârla savrulduğu sağ taraftaki apartman bloklarının tersi yöne geçiyor ve yoluma devam ediyordum.

Polisin, gaz fişegi atmanın ötesinde, ara sıra toplu saldırılara geçtiği ve kitleyi geri püskürttüğü de oluyordu. Öyle ki, bu saldırılarda bazen yürüyen barikatın bile polisin eline geçtiği görülüyordu. Bununla birlikte direnişçiler, geri püskürtüldükleri noktada anında yeni bir yürüyen barikat inşa etmekten geri kalmıyorlardı. Yine böyle, Cumhuriyet Caddesi ile Vali Konağı Caddesi'nin kesiştiği kavşağa kadar geri püskürtüldüğümüz sırada Melih'le Işıl'ı gördüm. Handan ve Hakan kardeşler de onlarla birlikteydi. Bir süre önce kaybettiğim Ercan Tatar da yanlarındaydı. Melih'lerin grubu da sanırım Şişli tarafından yeni gelmişti. Nişantaşı tarafından da bir başka direnişçi kolu aynı noktaya ulaşmış, böylece geri püskürtülen ana kol, Osmanbey'den ve Nişantaşı'ndan gelen yeni kollar, Uğur Mumcu anıtının bulunduğu mevkide bir araya gelip büyük bir kalabalık oluşturmuştu. Yeniden yukarı, Harbiye tarafına doğru yürüyüşe geçtik. O sırada elimde büyük bir kaldırım taşı olduğunu görüp kendime güldüm. O kadar ağır bir taşı ki, ancak iki metre öteye atabilirdim. Kendi bedava kahramanlığımın dalga geçerek kaldırım taşını bir kenara fırlattım. Polis, bir hayli geri çekilmişti bu sefer. Yürüyüşümüze devam ettik. Bir süre sonra tuhaf bir durum olduğunu fark ettim. Biz ilerledikçe, polis kuvveti de aradaki mesafeyi azaltmadan geri çekiliyordu. Bir süre sonra görünmez oldular. Evet, rüya gibi bir şeydi bu! Önümüzdeki polis barikadı buharlaşıp yok olmuştu. Kazanmıştık. Polis Taksim'e giden yoldan çekilmiş, bir gün önce, 31 Mayıs 2017 günü yazdığım yazıdaki paragraf gerçekleşmişti:

Şu anda işgal kuvvetleri Taksim Gezisi'ni ele geçirmiş ve kordon altına almış bulunuyorlar. Şimdi işgalciler muhasara altındadır. Biz orayı kuşatıp dışarıdan gireceğiz. Hem de darbeciler gibi sabaha karşı değil. Gündüz vakti, kalabalığın en yoğun olduğu saatlerde. (Haziran Günleri - Gezi Notları, Büyükdag, 2014, s. 14)

Gezi Parkı'na iyice yaklaşmıştık. O sırada, Harbiye'de, Gezi Parkı'na çok yakın apartmanlardan birinin çatı katında oturan Erdal Yavuz geldi aklıma. Hazır buralara kadar gelmişken ona da bir uğrayayım dedim. Anlayacağınız, Tolstoy'un *Harp ve Sulh* romanından hareketle savaşa ilişkin söylediğim absürd durumlar devam ediyordu. Tam böyle bir zafer anında, Gezi Parkı'na topluca girilmek üzereyken nereden gelmişti şimdi aklıma Erdal Yavuz'a uğramak? Belki sevincimi bu eski arkadaşım da paylaşmak, belki de onun evinden Gezi Parkı'nın girişinin o tarihî anını bir süre izlemek istemişimdir.

Erdal'ın evine adımımı attığımda bir *dejavu* yaşadığımı sandım. Tamam, Erdal Yavuz elli yıl öncesinden, *Dönüşüm* olaylarından arkadaşımı ama aynı olaylardan arkadaşım olan Savaş Dizdar'ın da o anda karşımda olmasına ne demeli! Böyle tarihî bir günde, elli yıl öncesinin tarihî bir olayından üç kişinin, aşağıdan büyük Gezi kitlesinin akışını birlikte seyretmeleri gerçekten olamayacak, çok anlamlı bir rastlantıydı. Böyle şeylere ancak göz yaşartıcı film sahnelerinde rastlanabilirdi:

Dergi satışını nöbetleşe sürdürüyorduk. Dergi, sloganlar eşliğinde satıldığından, yaklaşık yarım saatte bir, yeni satıcılar, yorulanlardan görevi devralıyordu. Bir ara ben de satış işini üstlenmiştim. Sol yanımda, Barış Derneği başkanı, SBF'li Erdal Yavuz dergi satıyordu. Onun yanında şair İsmet Özel ve Şirin Yazıcıoğlu (daha sonra Sinan Cemgil'le evlenip Cemgil soyadını aldı) vardı. Sağ yanımda, Abdullah Nefes, kaldırırma oturmuş, bozuk paraları sayıyordu. İşte tam o sırada, arkamda, "Kahrolsun komünistler" diye bir bağırta duydum. Başımı döndürmeye fırsat bulamadan belime yediğim bir tekmeye kaldırırma savruldum (...) Arkadaşların yetişmesi üzerine, sağ-

cılar, kaldırımın cadde tarafında toplanıp, “Komünistler Moskova’ya,” diye slogan atmaya başladılar. Biz de, omuz omuza verip Sergen Pastanesi’ne doğru çekildik ve “Kahrolsun faşistler” diye bağırmaya başladık. O sırada polis olaya müdahale etti (...) Polisin saldırısına karşı direndik ve Sergen Pastanesi’nden geriye doğru çekildik. O arada ben, biraz, oldukça genç olmamdan, biraz da polisin yaptığı haksız saldırıdan fazlasıyla infiale kapılmamdan olacak, ağlamaya başladım. SBF’lilerden Savaş Dizdar, beni “Ağlamak yok, Gün,” diye uyarınca kendimi toparladım...” (Yarılma, s. 176-177)

“Kendimi toparladım” ve neredeyse elli yıldır görmediğim Savaş’la kucaklaştık. Aceleyle birkaç laf ettikten sonra pence-
renin önüne oturup, damların üzerinden aşağıdaki manzarayı büyük bir keyifle seyre koyulduk. Muazzam ve ardı arkası gelmeyen bir kalabalık sessizce Gezi Parkı’na akıyordu. Sanki bütün sesler, atılan sloganlar kesilmişti ve biz elli yıl öncesi-
nin üç genç militanı birlikte oturmuş aşağıda akan tarihi seyrediyorduk.

Orada on beş dakika kadar oturduktan sonra arkadaşlarımla vedalaşıp yeniden aşağı indim ve kalabalığın arasına karışarak Gezi Parkı’da doğru ilerledim. Kazandığı başarıyla mutlu ama o ölçüde de sakin ve zafer sarhoşluğuna kapılmaktan uzak, gururlu bir topluluğun içinde yürüyordum. Sabahlara kadar polisin biber gazına karşı dövüşmekten gözleri kızarmış insanların gözleri şimdi ıslık ıslık, hatta belki de artık bu zafer tablosuyla yaşamaktaydı. Bir de baktım, karşıdan kocaman, ünlü yuvarlak içindeki A flamasıyla Çarşı Grubu geliyor. Akaretler ve Dolmabahçe’deki çatışmalarda büyük direniş göstermiş, ellerine geçirdikleri bir karayolları buldozeriyle polis TOMA’larını kovalamış, yüzlerinde gaz maskeleri, Taksim’e doğru ilerleyerek direnişçilere büyük moral vermişlerdi. Çarşı, bütün göstericilerin övüncüydü. Herkes cep telefonunu çıkarıp havaya kaldırmış, bu anı videoya alıyor, kimse bu tarihî anı kaçırmak istemiyordu.

Taksim Gezi’sinin ön tarafına doğru ilerledim. Orada, yerlerde tıslayarak yuvarlanan gaz fişeklerini görünce, çatışmala-

rın henüz bitmediğini anladım. Polis kuvvetleri hızla geri çekiliyor, Gezi Parkı'nın hemen yanındaki, İTÜ Mimarlık Fakültesi'ne inen Mete Caddesi'ndeki otobüslerine ulaşmaya çalışıyordu. Dar bir sokaktı bu ve polisler orada sıkışmış durumdaydı. Hem otobüslerine ulaşmaya çalışırken kendilerini korumak için, hem de son kalan fişeklerini, belki de bir intikam duygusuyla göstericilerin üzerine fırlatıyorlardı. Yanı başımda bacağına isabet eden fişekle fena halde yaralanmış birini gördüm. Banka oturmuştu, birkaç kişi onun yarasını sarmaya çalışıyordu. Ceren'e telefon açıp, "Gezi Parkı'na girdik ama artçı çatışmalar halen devam ediyor" dedim. O sırada Irmak'a rastladım. Gaz fişekleri sağımızdan solumuzdan tıslayarak geçiyordu. Bazı göstericiler, bu son saldırıdan dolayı öfkeye kapılmış, Mete Caddesi'nde sıkışan polisler üzerine taş yağdırıyordu. Önümüzde boş bir bank vardı. Irmak'a, "Boş ver, gel biz oturalım," dedim, "düşene vurulmaz!"

Mehmet Ayvalıtaş (20), 2 Haziran 2013, İstanbul; **Abdullah Cömert** (22), 3 Haziran 2013, Antakya; **İrfan Tuna** (47), 6 Haziran 2013, Ankara; **Ethem Sarısülük** (26), 12 Haziran 2013, Ankara; **Zeynep Eryaşar** (50), 15 Haziran 2013, İstanbul; **Medeni Yıldırım** (18), 28 Haziran 2013, Lice; **Selim Önder** (88), 5 Temmuz 2013, İstanbul; **Ali İsmail Korkmaz** (19), 10 Temmuz 2013, Eskişehir; **Ahmet Atakan** (22), 10 Eylül 2013, Antakya; **Serdar Kadakal** (37), İstanbul, 13 Eylül 2013; **Hasan Ferit Gedik** (21), 29 Eylül 2013, İstanbul; **Berkin Elvan** (15), 11 Mart 2014, İstanbul.

16 Aralık 2016 - 3 Ocak 2018

2006, Zürih'te inşaat işçiliği, Kaan, İris, Savaş'la.

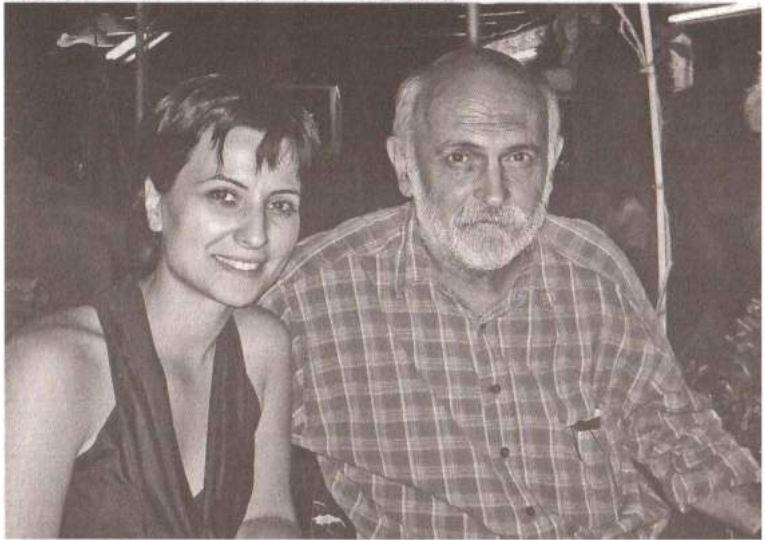
Z rih, 2007; Erman Arslan, G n, Muzaffer Oruçoğlu, Kaan.

Filhakika.

Ceren.

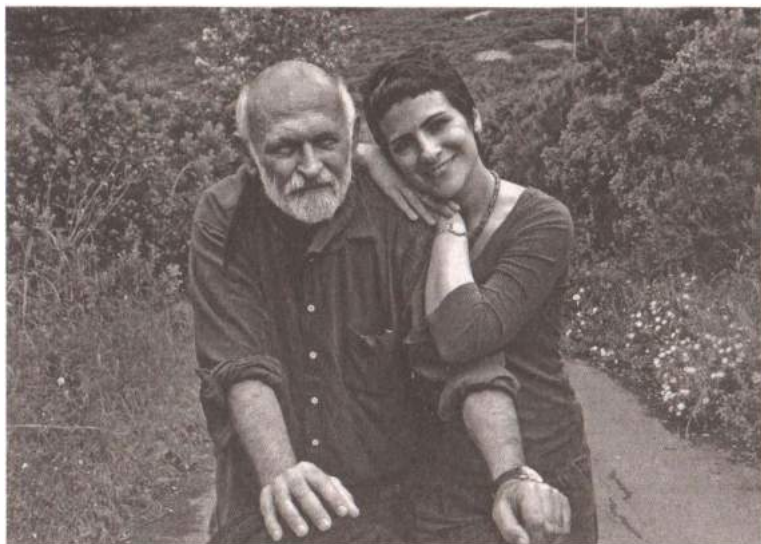
Eylül 2009 Karaburun'da Ceren'le.

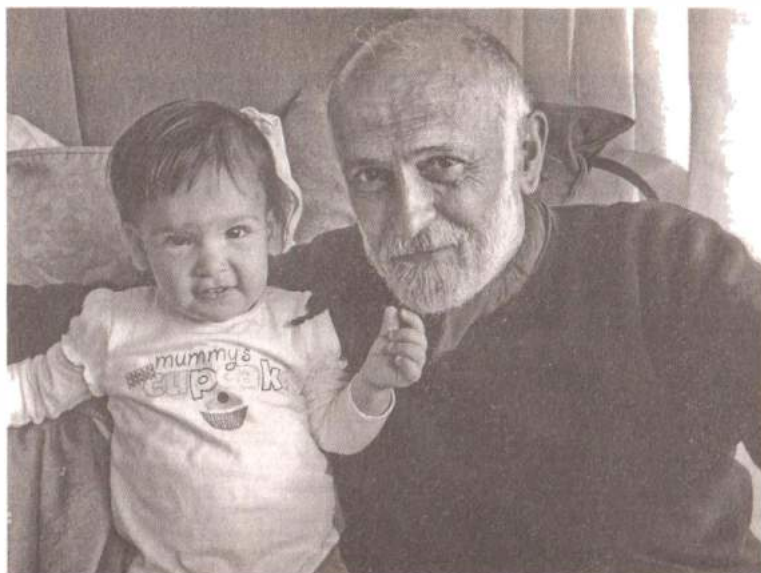
Haziran 2011; Gün, Tülay Tümen ve Melih Dalbudak, Eşber Yağmurdereli ile, Kınalıada'da.

Ağustos 2011; Mihri Belli'nin cenazesinde. Soldan ikinci Ali Kar, Ersen Olgaç, Demir Küçükaydın, Ergun Aydınöğlu ve Gün.

Irmak'la, 2011.

Torunu Çağla ile.

YK toplantısı sonrası Beyoğlu'nda; Haziran 2011.

Amblem: Emre Senan

Çocukluk arkadaşları Cemil Aygünlü ve Hasan Töke ile.

Ayhan Çınar'la birlikte, Arkadaş Z. Özger'in mezarının başında.

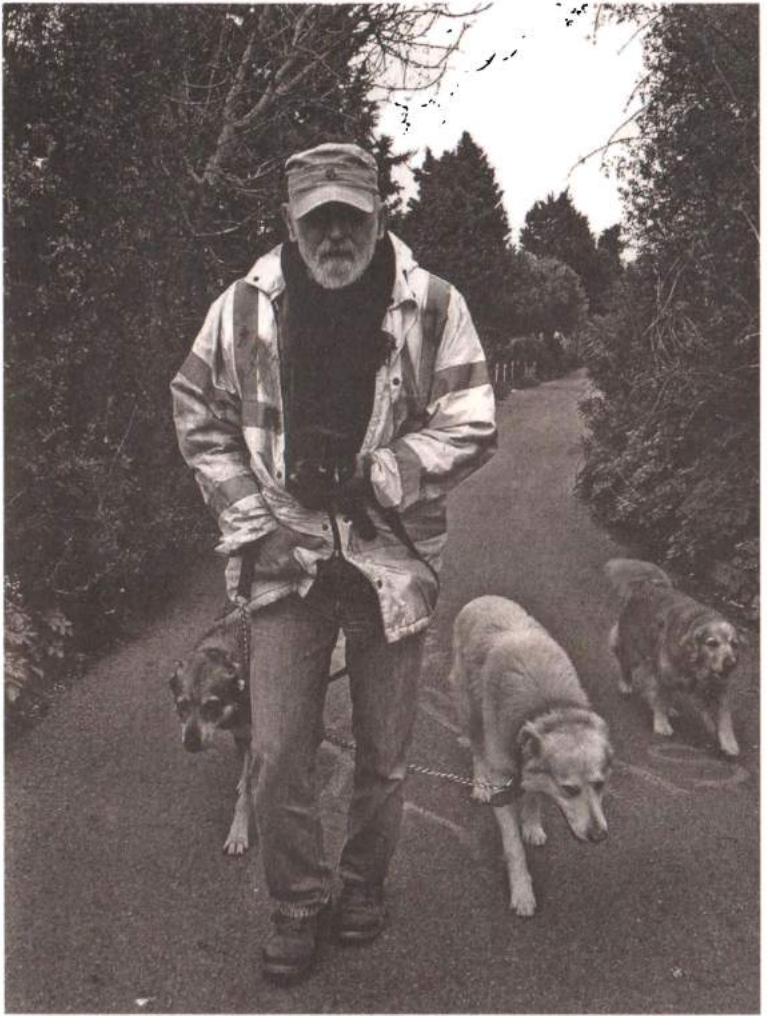
Ağustos 2012, Saint Imier'de; Ayşe Nesrin'le.

Saint Imier'de. Yanındaki Aylin Canbek.

2012; Ramazan Güngör, Melih, Dalbudak, Ceren, Keje ve Gün, Kınalıada'da.

Kınalıada'da günlük tur.

2015, Şubat; Elif, Dominik, Gün.

Beş Parmaklar, Mayıs 2013.

Bir yazarın kendi yaşam öyküsünü anlattığı otobiyografi türü, Türkiye’de pek kaleme alınan bir edebiyat türü değil. Var olan otobiyografik eserlerin çoğunda görülen de siyasi, sosyal, kültürel olarak kendiyile hesaplaşma cesaretinden yoksun metinler olmaları. Oysa Gün Zileli bunun açık bir istisnası: Şimdiye kadar yayımlanmış beş ciltlik otobiyografisinde hayatını neredeyse bütün detaylarıyla ortaya koymaktan çekinmeyen biri olan Zileli, bu altıncı ciltle daha önce 2000 yılına kadar getirdiği otobiyografisini tamamlıyor; yine tam bir açıklıkla, yine kendisiyle hesaplaşmaktan çekinmeden.

Kentlerde (2000-2013), Gün Zileli’nin hayat hikâyesinin İngiltere’den İsviçre’ye, oradan Türkiye’ye uzanan son kısmını ele alıyor. Bir “göçmen” olarak yaşamının getirdiği zorluklar, “dışarıda” yürütülen politik faaliyetler, komün hayatı, epeyce gelgitli gönül ilişkileri, on iki yıl sonra doğulan topraklara dönüş, dostlar, anılar, kırılganlıklar, kopuşlar, aşklar, kediler-köpekler... Tüm bunları dürüst ve sakınmasız biçimde anlatan Zileli, beri yandan diğer ciltlerde olduğu gibi, yine Türkiye siyasetine dair sözünü söylemeyi de ihmal etmiyor; analiz ederek, eleştirerek, yorumlamaya çalışarak...

Kentlerde (2000-2013) “kendisi ve hayatı üstüne gerçekten düşünen” bir insandan samimi bir muhasebe.

